

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “เวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”

โดย

บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ และคณะ

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กรมองค์การระหว่างประเทศ

มิถุนายน 2556

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “เวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”

ที่ปรึกษาโครงการ

ท่านผู้หญิง ดร. สุธาวัลย์ เสถียรไทย
นายวิทย์ รายนานนท์

มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
อดีตเอกอัครราชทูต

หัวหน้าโครงการและนักวิจัย

ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

คณะผู้วิจัย

รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ
นายวิจิตร กุลเดชคุณา
นายนนท์ นุชหมอน

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นักวิจัยอิสระ
สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และกรมองค์การระหว่างประเทศ

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG5430010

ชื่อโครงการ : โครงการเวทีสาธารณะ: จัปกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย

ชื่อนักวิจัย : บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์¹ วิจิตร กุลเดชคุณา¹ โสภารัตน์ จารุสมบัติ² นนท์ นุชหมอน³
สกุวลลย์ มะนะโส¹

¹ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

² คณะรัฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์

³ คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์

Email address : gsei_thai@yahoo.com, sbuntoon@thaippeople.org

ระยะเวลาโครงการ : 1 กรกฎาคม 2554 – 31 กรกฎาคม 2555

โครงการวิจัยเรื่องเวทีสาธารณะ : จัปกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและท่าทีของประเทศไทยต่อการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Rio+20) การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย และการจัดทำประเด็นหัวข้อการวิจัยใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งควรมีการศึกษาเพิ่มเติม และ (2) เพื่อสร้างความเข้าใจ ความตื่นตัว และการเตรียมความพร้อมให้กับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคมในเรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม

จากการติดตามและการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นการเจรจาจากการประชุมในเวทีต่างๆ เพื่อเตรียมการประชุม Rio+20 และการศึกษาร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ที่มีชื่อว่า “อนาคตที่เราต้องการ” (The Future We Want) ซึ่งใช้เป็นเอกสารหลักของการเจรจา รวมทั้งการจัดประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) และเวทีสัมมนาภายใต้โครงการวิจัยนี้ คณะผู้ศึกษาได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับจุดยืน ท่าทีของประเทศไทยในการเจรจาต่อแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อเสนอเรื่องกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGs) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการค้ากับเรื่องสิ่งแวดล้อม และข้อเสนอเกี่ยวกับทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development, IFSD)

นอกจากนี้ คณะผู้ศึกษาได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานของประเทศไทยภายหลังการประชุม Rio+20 เกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว ทั้งใน

ประเด็นเรื่องกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เรื่องการเตรียมความพร้อมและการดำเนินงานของประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน เรื่องกรอบเชิงสถาบันภายในประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อเสนอเกี่ยวกับประเด็นหัวข้อการวิจัยใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

คำสำคัญ

การพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียว เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

Project code : RDG5430010

Project Title : Research and Public Forum Project “*Towards ‘Rio+20 Meeting’: Trends and Implications to Thai Society*”

Researchers : Srethasirote, Buntoon¹, Jarusombat, Soparatana², Kuladejkhuna, Vichitr¹, Nondh Nuchmorn³ Sakulwalai Manaso¹

¹Good Governance for Social Development and the Environment Institute

²Faculty of Political Science, Thammasat University

³Faculty of Economics, Thammasat University

Email address : gsei_thai@yahoo.com, sbuntoon@thaipeople.org

Project Duration : 1 July 2011 – 31 July 2012

The research and public forum project “*Towards ‘Rio+20 Meeting’: Trends and Implications to Thai Society*” have the main objectives of (1) to study and propose policy recommendations to Thai representatives for participating the United Nations Conference on Sustainable Development 2012 (*Rio+20*), to propose recommendations to relevant public organizations in implementing sustainable development in Thailand, and to the research funding organization in listing the emerging research agendas needed regarding sustainable development and (2) to enhance public understanding and awareness among the public, academic, private, and civil stakeholders on the dimension of international cooperation in sustainable development and the multilateral environmental agreement (MEAs).

According to the researchers’ study and analysis based on the outcomes of many Rio+20 preparatory meetings and conferences, the draft final outcome document ‘*The Future We Want*’, and contributive comments from the focus group discussion in this project, the researchers propose a set of policy recommendations as results in the various aspects, i.e. the negotiation strategies and appropriate standing point of Thailand in the topic of *green economy*; the interlinkage between the concepts of ‘*green economy & sustainable development*’ or ‘*green economy & sufficiency economy*’; the policy proposals on resolving the obstacles against sustainable development; the implication of globally-introduced ‘*Sustainable Development Goals*’ (SDGs); the relationship between international

trade and the environments; and the alternatives on reforming Institutional Framework for Sustainable Development (IFSD).

Furthermore, the researchers have provided the policy recommendations for the domestic actions relating sustainable development and green economy in Thailand after *Rio+20*, for examples; the determination of national sustainable development goals; the country's preparation and implementation in adopting the concept of green economy in the contexts of sustainable development and poverty eradication; the domestic institutional framework for sustainable development; and also the proposals on the continuation of administering sustainable development works in Thailand.

Keywords

Sustainable Development, Green Economy, Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication, Institutional Framework for Sustainable Development

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
สารบัญ	จ
อภิธานศัพท์	ญ
บทสรุปผู้บริหาร	ด
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 ขอบเขตการศึกษา	4
1.4 วิธีการดำเนินการ	5
1.5 แผนการดำเนินงาน	8
1.6 ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ	10
1.7 ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น	10
1.8 สรุปกิจกรรมและการดำเนินงาน	11
บทที่ 2 สารระสำคัญ ประเด็นหลักของการประชุม Rio+20 และข้อวิเคราะห์	15
2.1 สารระสำคัญเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดความยากจนและเรื่องกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	15
2.1.1 เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดความยากจน	15
2.1.2 กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	23
2.1.3 ข้อควรพิจารณาและความเสี่ยงเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว	28
2.2 สรุปสารระสำคัญของการประชุมเตรียมการของกลุ่มประเทศกลุ่มภูมิภาคต่างๆ ที่สำคัญ	31
2.2.1 การประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 1 (1 st Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development)	36
2.2.2 การประชุม Intersessional Meeting of UNCSD ครั้งที่ 1	38
2.2.3 การประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 2 (2 nd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development)	40
2.2.4 การประชุม Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean, ECLAC	43

สารบัญ

2.2.5 การประชุม Regional Preparatory Meeting in the Arab Region, ESCWA and partners	44
2.2.6 การประชุม Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region, ESCAP	45
2.2.7 การประชุม Regional Preparatory Meeting for Africa Region, ECA and partners	46
2.2.8 การประชุม Regional Preparatory Meeting for ECE Region, ECE	47
2.2.9 การประชุม Intersessional Meeting of UNCSD ครั้งที่ 2	48
2.2.10 การประชุม Initial Discussion on the Zero Draft of Outcome Document	51
2.2.11 การประชุม First Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document	52
2.2.12 การประชุม Intersessional Meeting of UNCSD ครั้งที่ 3	53
2.2.13 การประชุม Second Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document	53
2.2.14 การประชุม Third Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document	54
2.2.15 การประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 3 (3 rd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development)	56
2.3 ทำหน้าที่ของประเทศและกลุ่มประเทศหลักเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน และกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	56
2.3.1 เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน	58
2.3.2 กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	72
2.3.3 The Zero Draft of Outcome Document	77
2.4 สรุปผลการประชุม Rio+20 และข้อวิเคราะห์	94
2.4.1 สรุปเส้นทางการเจรจาจัดทำเอกสาร “The Future We Want”	94
2.4.2 สรุปสาระสำคัญของผลลัพธ์การประชุม Rio+20	97
2.4.3 ข้อวิเคราะห์ภาพรวมผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20	101

สารบัญ

บทที่ 3	การดำเนินงานของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	106
	3.1 สถานการณ์และความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย	106
	3.2 การดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงเวลาที่ผ่านมา	109
	3.2.1 การดำเนินงานในระดับเวทีโลก	109
	3.2.2 การดำเนินงานในระดับนโยบายของประเทศ	112
	3.2.3 การดำเนินงานในระดับปฏิบัติการ	129
	3.3 บทบาทของภาคส่วนต่างๆนอกภาครัฐ ในการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	157
	3.3.1 บทบาทของภาคเอกชนในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	157
	3.3.2 บทบาทภาคประชาสังคมในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	160
	3.3.3 บทบาทของภาควิชาการในการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	164
	3.3.4 บทบาทขององค์การระหว่างประเทศกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย	166
	3.4 วิเคราะห์เส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย	172
	3.4.1 จุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	172
	3.4.2 วิเคราะห์จุดยืนของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	178
	3.4.3 สรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย	179
บทที่ 4	บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศด้านการทูตสีเขียว	181
	4.1 การทูตสีเขียว (Green Diplomacy)	181
	4.2 บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20	182
	4.3 บทบาทและภารกิจด้านการทูตสีเขียวของกรมองค์การระหว่างประเทศ	184
	4.3.1 โครงสร้างและภารกิจของกรมองค์การระหว่างประเทศ	184
	4.3.2 โครงการ Green Diplomacy: กิจกรรมการทูตสีเขียวและการเชื่อมโยงกับภาคประชาสังคม	186
	4.3.3 ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศด้านการทูตสีเขียว : กรณีการประชุม Rio+20	188
บทที่ 5	ข้อเสนอแนะต่อการประชุม Rio+20 และข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย	191
	5.1 ข้อเสนอแนะต่อการประชุม Rio+20	191
	5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานในประเทศไทยเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว	197

สารบัญ

5.2.1 ข้อเสนอต่อการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยหลังการประชุม Rio+20	197
5.2.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การจัดการอย่างต่อเนื่องในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน	199
5.2.3 บทบาทของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ของไทยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	201
5.3 ข้อเสนอเกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่ควรมีการศึกษา	202
5.3.1 ประเด็นวิจัยเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทสังคมไทย	203
5.3.2 ประเด็นวิจัยเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน	204
5.3.3 ประเด็นวิจัยเรื่องกลไกเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย	205
เอกสารอ้างอิง	206
ภาคผนวก	210
ภาคผนวก 1 รายงานกิจกรรมการประชุม	211
ภาคผนวก 2 บทความสังเคราะห์ “จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”	387
ภาคผนวก 3 รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ	569

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	ท่าทีของประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 1 โดยการประเมินของ Stakeholder Forum	38
2.2	สรุปท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศต่างๆเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว	70
2.3	สรุปท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศต่างๆเกี่ยวกับเรื่อง IFSD	76
2.4	ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและท่าทีของประเทศต่างๆ	87
2.5	สรุปท่าทีของประเทศต่างๆ ต่อเอกสาร the Zero Draft	90
2.6	แสดงโครงสร้างและสาระสำคัญของเอกสาร The Future We Want	96
2.7	การวิเคราะห์ผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 ระดับผลประโยชน์แห่งชาติ	101
2.8	เปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจากการประชุม Rio 1992 ถึงการประชุม Rio+20	104
3.1	หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินงานในกลุ่มหัวข้อหลัก (Thematic Cluster) ระหว่าง พ.ศ. 2547-2560	115
3.2	สรุปการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ในรายสาขา	134

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	รูปแบบการทำงานของโครงการ	7
2.1	Human Development Index และ Ecological Footprint ปี ค.ศ. 2007	17
2.2	เส้นทางการประชุมเตรียมการต่างๆ สำหรับ Rio+20 ในช่วงปี ค.ศ. 2010-2012	34
2.3	ขอบเขตการศึกษาเรื่องท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศหลักอื่นๆ	57
2.4	เส้นทางการประชุมเพื่อเจรจาต่อรองจาก Zero Draft ไปสู่ Outcome Document	95
3.1	โครงสร้างคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	114
3.2	แนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยตั้งแต่ฉบับที่ 1-10	125
3.3	ความเชื่อมโยงของพัฒนาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโลกกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย	126

อภิธานศัพท์

AEC : ASEAN Economic Community = ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นเป้าหมายการรวมตัวของประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย, พม่า, ลาว, เวียดนาม, มาเลเซีย, สิงคโปร์, อินโดนีเซีย, ฟิลิปปินส์, กัมพูชา, บรูไน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับคู่ค้า และเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจระดับโลก รวมถึงมีการยกเว้นภาษีสินค้าบางชนิดให้กับประเทศสมาชิก ส่งเสริมให้ภูมิภาคมีความเจริญมั่งคั่งและมั่นคง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ถือว่าเป็นหนึ่งเสาหลักที่สำคัญในประชาคมอาเซียน ที่ประเทศสมาชิกลงนามในปฏิญญาให้เป็นประชาคมเดียวกันโดยจะมีผลในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2558

BCA : Border Carbon Adjustment = มาตรการปรับคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน เป็นเครื่องมือที่ประเทศพัฒนาแล้วพยายามใช้เพื่อลดความได้เปรียบของสินค้านำเข้าจากประเทศกำลังพัฒนาที่มีระดับการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในกระบวนการผลิตสูงกว่าการผลิตในประเทศ อาจอยู่ในรูปแบบของการเก็บภาษีนำเข้า หรือ การบังคับใช้มาตรฐานการผลิตบางประการแก่ประเทศคู่ค้า

CBD : Convention on Biological Diversity = อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพที่ได้รับการรับรองจากการประชุมสุดยอดด้านสิ่งแวดล้อมโลกที่นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

CBDR : Common but Differentiated Responsibilities = หลักการความรับผิดชอบร่วมในระดับที่แตกต่าง รัฐทั้งหลายมีหน้าที่ร่วมกันที่จะต้องรับผิดชอบบรรทัดฐานสิ่งแวดล้อมตามความสามารถของตน ซึ่งจะทำให้แต่ละรัฐมีความรับผิดชอบแตกต่างกันออกไป

CDM : Clean Development Mechanism = กลไกการพัฒนาที่สะอาด เป็นกลไกที่ให้ประเทศกลุ่มภาคผนวกที่ 1 ลงทุนพัฒนาโครงการเพื่อให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศนอกกลุ่มภาคผนวกที่ 1 โดยซื้อคาร์บอนเครดิตที่ได้จากโครงการที่เรียกว่า Certified Emission Reduction (CERs) มีหน่วยเป็นตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่า

CSD : Commission on Sustainable Development = คณะกรรมาธิการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ถูกจัดตั้งขึ้นจากผลการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา พ.ศ. 2535 ณ นครริโอ เดอ จาเนโร ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 53 ประเทศ มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และติดตามกำหนดแนวทางในการนำผลการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

ECOSOC : Economic and Social Council = คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ประกอบด้วยตัวแทนจาก 54 ประเทศ ในแต่ละปี 18 ประเทศ สมาชิกจะได้รับเลือกตั้งโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ โดยมีวาระ 3 ปี ทำหน้าที่ในการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศ สังคม มนุษยธรรม วัฒนธรรม การศึกษา และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทำงานประสานกับองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติที่มีความเชี่ยวชาญในด้านเหล่านี้

E-HIA : Environmental and Health Impact Assessment = การประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ หมายถึง การประเมินจากโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ โดยต้องมีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชนและจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็น รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระให้ความเห็นประกอบ

EIA : Environmental Impact Assessment = การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หมายถึง การประเมินผลกระทบจากโครงการพัฒนาที่จะมีต่อสุขภาพหรือความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมทั้งทางบวกและทางลบ รวมทั้งความเสี่ยงที่จะมีผลต่อสภาพความสมบูรณ์ของระบบนิเวศและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นต่อธรรมชาติ

FAO : Food and Agriculture Organization of the United Nations = องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ เป็นองค์การชำนาญพิเศษขององค์การสหประชาชาติ จัดตั้งเมื่อ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2488 สำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ปัจจุบันมีสมาชิก 188 ประเทศ มีเป้าหมายพัฒนามาตรฐานอาหารและสารอาหาร รวบรวมวิเคราะห์เผยแพร่ข้อมูลด้านโภชนาการ อาหาร การเกษตร ป่าไม้และประมง ให้ประเทศต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลกำหนดนโยบายเกษตร

FTA : Free Trade Area = เขตการค้าเสรี หรือข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreement) เป็นความตกลงระหว่าง 2 ประเทศขึ้นไป มีวัตถุประสงค์เพื่อจะลดอุปสรรคทางการค้าให้เหลือน้อยที่สุดเพื่อให้เกิดการค้าเสรีระหว่างกัน ปัจจุบันขยายขอบเขตครอบคลุมการค้า

ด้านบริการและความร่วมมือในด้านต่างๆ เช่น การลงทุน การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการอำนวยความสะดวกทางการค้า ฯลฯ

GHG : Greenhouse Gas = ก๊าซเรือนกระจก เป็นก๊าซที่มีคุณสมบัติในการดูดซับคลื่นรังสีความร้อนได้ดี มีความสำคัญต่อการรักษาระดับอุณหภูมิโลก แต่หากมากเกินไปทำให้อุณหภูมิสูงถึงระดับเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต ก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญที่ถูกควบคุมโดยพิธีสารเกียวโตมี 7 ชนิด ได้แก่ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ก๊าซมีเทน (CH₄) ก๊าซไนตรัสออกไซด์ (N₂O) ก๊าซไฮโดรฟลูออโรคาร์บอน (HFCs) ก๊าซเพอร์ฟลูออโรคาร์บอน (PFCs) ก๊าซซัลเฟอร์เฮกซะฟลูออไรด์ (SF₆) และ ไนโตรเจนไตรฟลูออไรด์ (NF₃) ซึ่งเป็นก๊าซเรือนกระจกชนิดที่ 7 ที่เพิ่มขึ้นมาในช่วงเริ่มต้นของพันธกรณีที่สอง

GMOs : Genetically Modified Organisms = สิ่งมีชีวิตซึ่งไม่ว่าจะเป็นพืช หรือ สัตว์ หรือแบคทีเรีย หรือ จุลินทรีย์ ที่ถูกดัดแปลงพันธุกรรมจากกระบวนการทางพันธุวิศวกรรม โดยนำเอายีน (gene) ของสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง มาใส่เข้าไปในยีนของสิ่งมีชีวิตอีกชนิดหนึ่ง เพื่อให้มีคุณลักษณะหรือคุณสมบัติตามที่ต้องการ

GNH : Gross National Happiness = ความสุขมวลรวมประชาชาติ ริเริ่มโดย กษัตริย์ภูฏาน (Jigme Singye Wangchuck) ในปี พ.ศ. 2515 เป็นแนวคิดที่เน้นเรื่องความสุขที่แท้จริงของสังคมเป็นหลัก คำนึงถึงความเป็นองค์รวมด้วยการพิจารณามิติทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับมิติอื่นๆ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการปกครองที่ดี

HIA : Health Impact Assessment = การประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมในการวิเคราะห์และคาดการณ์ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อสุขภาพของประชาชนที่อาจเกิดขึ้นจากนโยบาย โครงการหรือกิจกรรม โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลายและมีกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม เพื่อสนับสนุนให้เกิดการตัดสินใจที่เป็นผลดีต่อสุขภาพของประชาชนทั้งระยะสั้นและระยะยาว

HLPF : High Level Political Forum = การประชุมผู้นำทางการเมืองระดับสูงระหว่างรัฐ

IFSD : Institutional Framework for Sustainable Development = กรอบเชิงสถาบัน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเป็นหนึ่งในหัวข้อหลักของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ.2555 หรือ Rio+20 โดยมีเป้าหมายเพื่อร่วมพิจารณาหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมของโลกให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

IPCC : Intergovernmental Panel on Climate Change = คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2531 มีหน้าที่ในการประเมินผลกระทบในด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก รวมถึงนำเสนอแนวทางเพื่อหามาตรการบรรเทา และมาตรการเพื่อการปรับตัวรับกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

JPOI : Johannesburg Plan of Implementation = แผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก ได้รับการรับรองในการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development; WSSD) เป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ 21 และข้อตกลงอื่นๆ โดยอาศัยหลักการการพัฒนาอย่างมีบูรณาการด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และหลักการความรับผิดชอบร่วมกัน

MDGs : Millennium Development Goals = เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ คือ เป้าหมายแปดประการที่รัฐสมาชิกสหประชาชาติ 189 ประเทศ ตกลงยอมรับกันที่จะพยายามบรรลุให้ได้ภายใน พ.ศ. 2558 ได้แก่ การขจัดความยากจนและความหิวโหย การพัฒนาการศึกษาขั้นประถม การส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางเพศ การลดอัตราการตายของเด็ก การพัฒนาสุขภาพของแม่ การป้องกันโรคเอดส์ มาลาเรีย และโรคติดต่ออื่น ๆ การรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และการส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาในโลก

MEAs : Multilateral Environmental Agreements = ความตกลงพหุภาคีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม โดยถือกำเนิดจากการประชุม The United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Conference) ในปี พ.ศ. 2515 ปัจจุบัน MEAs มีทั้งหมดกว่า 200 ฉบับ

OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development = องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา หรือ โออีซีดี เป็นองค์กรที่รวมกลุ่มเพื่อร่วมมือกันฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจของประเทศยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สมาชิกกลุ่มแรกประกอบด้วยประเทศในยุโรปที่พัฒนาทางเศรษฐกิจ ต่อมาได้ขยายออกับสมาชิกซึ่งเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจดีนอกยุโรป ในเอเชียมีเพียงสองประเทศ คือ เกาหลีและญี่ปุ่น ปัจจุบันมีสมาชิก 34 ประเทศ

PrepCom : Preparatory Committee Meeting = การประชุมคณะกรรมการเตรียมการ เป็นการประชุมย่อยที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ.2555

SDC : Sustainable Development Council = คณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นข้อเสนอทางเลือกหนึ่งในการปฏิรูปกรอบสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ.2555

SDGs : Sustainable Development Goals = เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ถูกบรรจุในเอกสารผลการประชุม Rio+20 ที่มีชื่อว่า ‘The Future We Want’ โดยเป็นกรอบแนวทางการพัฒนาสำหรับการเปลี่ยนผ่านเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ซึ่งจะสิ้นสุดลงในปี พ.ศ.2558 ไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยระบุให้เป็นวาระการพัฒนาหลังจากปี พ.ศ.2558 (Post-2015 Development Agenda)

SEA : Strategic Environmental Assessment = การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ คือการใช้กรอบแนวคิดและกระบวนการ ในการวิเคราะห์ ประเมินศักยภาพและข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่การพัฒนานโยบาย แผนงานและโครงการขนาดใหญ่ในรายสาขา (Sectoral Based) หรือในเชิงพื้นที่ (Area Based) โดยบูรณาการมิติด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี และเปรียบเทียบทางเลือกในการตัดสินใจให้มีคุณภาพ รอบคอบ โปร่งใส และมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

SIA : Social Impact Assessment = การประเมินผลกระทบทางสังคม เป็นการศึกษาที่ต้องการคาดการณ์หรือทำนายผลลัพธ์ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ในทางสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และสุขภาพ เพื่อหาวิธีการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและลดผลกระทบที่คาดไม่ถึง โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

TBCSD : Thailand Business Council on Sustainable Development = องค์การธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ก่อตั้งเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2536 ปัจจุบันประกอบด้วยสมาชิกผู้นำทางธุรกิจจำนวน 33 บริษัท วัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนและเฝ้าระวังปัญหาที่เกี่ยวข้องในภาคส่วนธุรกิจภายใต้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

UNCSD : United Nations Commission on Sustainable Development = คณะกรรมาธิการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ จัดตั้งเมื่อ พ.ศ.2535 ตามมติการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ทำหน้าที่เป็นเวทีในการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวกับการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งติดตามการดำเนินงานตามผลการประชุม

UNCTAD : United Nations Conference on Trade and Development = การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2507 เพื่อเป็นองค์กรถาวรระหว่างรัฐบาล ที่เป็นเครื่องมือหลักของสหประชาชาติที่จัดการด้านการค้า การลงทุน และการพัฒนา ปัจจุบันมีประเทศสมาชิก 191 ประเทศ สำนักงานใหญ่ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

UNDP : United Nations Development Programme = โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2508 เป็นองค์การระหว่างประเทศสากลที่ช่วยประสานงานความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาด้านวิชาการแก่ประเทศกำลังพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ มีสมาชิก 170 ประเทศ สำนักงานใหญ่ที่นิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา

UNEP : United Nations Environment Programme = โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2515 วัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและประเมินแนวโน้มที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งระดับชาติ ภูมิภาคและโลก ตลอดจนเสริมสร้างการจัดการสิ่งแวดล้อม แลกเปลี่ยนความรู้และเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา

UNFCCC : United Nations Framework Convention on Climate Change = อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้รับการรับรองเมื่อปี พ.ศ. 2535 ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล มีเป้าหมายให้ประเทศอุตสาหกรรมในกลุ่มภาคผนวก 1 ของอนุสัญญาลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้อยู่ระดับการปล่อยในปี พ.ศ. 2533 ภายในปี พ.ศ. 2543 ปัจจุบันมีประเทศภาคี 194 ประเทศ และมีการประชุมต่อเนื่องทุกปี

UNGA : United Nations General Assembly = สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ เป็นองค์กรหลักของสหประชาชาติ ประกอบด้วยสมาชิกของสหประชาชาติทั้งหมด โดยแต่ละรัฐมีสิทธิออกเสียงหนึ่งเสียงเท่ากัน เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจเฉพาะในการจัดทำงบประมาณ ซึ่งได้รับการบริจาคจากรัฐสมาชิก ในเรื่องอื่นๆ มติของสมัชชาแห่งนี้ไม่มีสภาพบังคับใดๆ ในทางกฎหมายต่อประเทศสมาชิก ผลของมติเป็นเพียงการแสดงออกร่วมกันของประเทศสมาชิกเท่านั้น

WBCSD : World Business Council for Sustainable Development = คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมโลก เป็นการรวมตัวระหว่างกลุ่มบริษัทชั้นนำระหว่างประเทศกว่า 130 บริษัท จาก 30 ประเทศทั่วโลก

WCED : World Commission on Environment and Development = คณะกรรมาธิการ
โลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า Brundtland Commission
ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยสหประชาชาติ

WHO : World Health Organization = องค์การอนามัยโลกเป็นหน่วยงาน
ระหว่างประเทศ ในสังกัดสหประชาชาติ ทำหน้าที่ดูแลประสานงานงานด้านสาธารณสุข ก่อตั้งเมื่อ 7
เมษายน พ.ศ. 2491 สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

WTO : World Trade Organization = องค์การการค้าโลกเป็นองค์การนานาชาติ
สังกัดองค์การสหประชาชาติ (UN) ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงทางด้านการค้าระหว่างชาติ เป็น
เวทีสำหรับการเจรจาต่อรองและจัดข้อขัดแย้งในเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ทางการค้าและการบริการ
ระหว่างประเทศสมาชิก ปัจจุบันมีสมาชิก 159 ประเทศ (ข้อมูล ณ วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2556)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

1. ที่มาและวัตถุประสงค์ของโครงการ

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความตระหนักถึงผลกระทบทางลบที่เกิดจากการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเสรีนิยมต่อสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมีพัฒนาการเริ่มต้นมาตั้งแต่ “การประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์” (The United Nations Conference on Human Environment : UNCHE) ที่ประเทศสวีเดนในปี ค.ศ.1972 ผลจากการประชุมนำไปสู่การจัดตั้ง “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (United Nations Environmental Programme : UNEP) ในปี ค.ศ.1973 ต่อมาแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกนำเสนออย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1987 ในรายงานเรื่อง “Our Common Future” ที่จัดทำโดยคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development : WCED) ทำให้แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนแพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง หลังจากนั้นเมื่อมีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) หรือที่เรียกว่า “Earth Summit” ที่นครริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิลในปี ค.ศ.1992 แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกยอมรับในเวทีประชาคมโลก ผลจากการประชุม Earth Summit ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อการปรับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) ในเวลาต่อมา หลักการสำคัญในปฏิญญาริโอ (Rio Declaration on Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (agenda 21) เช่น การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน หลักการระมัดระวังล่วงหน้า (Precautionary Principle) หลักการเรื่องผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle) ฯลฯ ถูกนำมาใช้เป็นแนวนโยบายด้านการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล และเป็นข้อเรียกร้องของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนการจัดทำแผนงานและโครงการเพื่อรองรับการดำเนินงานตามพันธกรณีในอนุสัญญาด้านความหลากหลายทางชีวภาพและอนุสัญญาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก

ในปี ค.ศ.2012 ซึ่งเป็นช่วงเวลาครบรอบ 20 ปีของการจัดประชุม Earth Summit ทางองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้จัดการประชุม “United Nations Conference on Sustainable Development: UNCSD” หรือ “Rio+20” โดยมีหัวข้อการประชุมหลัก (Theme) 2 เรื่องได้แก่

(1) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication)

(2) กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD)

และจากการหารือต่อมาในการประชุมคณะกรรมการเตรียมการ Rio+20 ได้มีข้อตกลงให้กำหนดวัตถุประสงค์ในการประชุมดังนี้ (1) เพื่อฟื้นฟูความมุ่งมั่นจากฝ่ายการเมืองต่อการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (securing renewed political commitment for sustainable development) (2) ประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมครั้งสำคัญๆที่ผ่านมา (assessing progress to date and the remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits on sustainable development) และ (3) การพิจารณาถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (addressing new and emerging challenges)

เป็นที่คาดการณ์ว่าผลของการประชุม Rio+20 ครั้งนี้จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อแนวทางการพัฒนาประเทศและการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลกอย่างกว้างขวางในระดับเดียวกันกับผลการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992 ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชุมดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสที่จะได้มีการติดตามและทบทวนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมาของประเทศไทย อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนในสังคมตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย ในการนี้ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัยโดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อสร้างความตื่นตัวและการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้าร่วมประชุม Rio+20 ได้รับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของการประชุม Rio+20 พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดงานศึกษาและวิจัยในเรื่องนี้ที่ครอบคลุมและชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ (high-quality inputs) และจัดทำข้อเสนอแนะต่อบทบาท ทำที่การเจรจาในเวทีการประชุม อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนบทบาทในเชิงรุกของคณะผู้เจรจาโดยมุ่งหวังประสิทธิผล รวมถึงการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การจัดทำสรุปผลการประชุมเพื่อเผยแพร่แก่ภาคส่วนต่างๆ จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความตื่นตัวในประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และปลูกฝังองค์ความรู้ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมไทย อีกทั้งการวิเคราะห์ผลการประชุมอันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะทางนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องด้วย

2.สาระสำคัญและประเด็นหลักของการประชุม Rio+20

2.1 เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน

ภายใต้ภาวะวิกฤตที่หลากหลายของโลกในปัจจุบัน ทำให้เวทีการเจรจาระหว่างประเทศได้เริ่มทบทวนถึงแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาถึงสาเหตุร่วมกันประการหนึ่งของวิกฤตการณ์ดังกล่าว ซึ่งพบว่า การพัฒนาในปัจจุบันนำไปสู่รูปแบบการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เหมาะสม ทำให้ที่ผ่านมาเกิดภาวะที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการลงทุนต้องแลกกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง รวมทั้งเกิดปัญหาการกีดกันทางสังคมขึ้นจากการที่คนจนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเท่าที่ควร ทำให้มีการตั้งคำถามว่าการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางดังกล่าว หรือที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจสีน้ำตาล” (Brown Economy) จะสามารถนำพาสังคมโลกไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้หรือไม่ และนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดในเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” (Green Economy) ที่ได้ถูกเสนอขึ้นในฐานะของรูปแบบการพัฒนาทางเลือกที่จะช่วยขจัดปัญหาต่างๆ ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม อันเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน

UNEP (2011) ได้กำหนดความหมายอย่างกว้างของเศรษฐกิจสีเขียว ไว้ว่าหมายถึง “ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม และในขณะเดียวกันก็สามารถลดความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อม และปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้” และอยู่บนพื้นฐานยุทธศาสตร์ 3 ประการหลัก คือ การปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ในระดับที่ต่ำ การใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการป้องกันและลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและการบริการของระบบนิเวศ ทั้งนี้ ในเอกสารของ UNEP ได้กล่าวยั่วว่า โดยเจตนารมณ์แล้ว แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวนี้ ไม่ได้เป็นเป้าหมายที่แตกต่างหรือจะมาแทนที่แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) ซึ่งเป็นเป้าหมายในแผนปฏิบัติการ 21 แต่เป็นการมองว่าการจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายความยั่งยืนได้ จำเป็นต้องมีการจัดการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง (getting the economy right) และแนวทางของเศรษฐกิจสีเขียวก็เป็นหนึ่งในรูปแบบของการแก้ปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวยังไม่ควรจะถูกจำกัดเฉพาะเรื่องของการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากควรครอบคลุมจุดประสงค์ในด้านอื่น เช่น ความเป็นธรรมระหว่างคนในสังคม และการขจัดความยากจนด้วย จึงมีการกำหนดหัวข้อเศรษฐกิจสีเขียวในการประชุม Rio+20 ให้มีความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวที่ครอบคลุมขึ้นเป็น “Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication”

อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจสีเขียวยังเป็นแนวคิดที่มีข้อถกเถียงโต้แย้งอีกมากระหว่างนักเศรษฐศาสตร์และนักสิ่งแวดล้อม และยังไม่มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับความหมายและคุณลักษณะซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล นอกจากนี้ ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไปสู่การปฏิบัติ ยังมีข้อควรพิจารณาและความเสี่ยงหลายประการ เช่น หลักการของเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องไม่ไปลดคุณค่าหรือ

ความสำคัญ หรือเปลี่ยนเส้นทางดังกล่าว หลักการสำคัญของ UNCED เช่นในเรื่อง “หลักการระมัดระวังล่วงหน้า” “สิทธิในการพัฒนา” (Right to Development) หรือการยึดถือว่าประเทศต่างๆ มีบทบาทแตกต่างกันในการจัดการแก้ไขปัญหาวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักการ “ความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน” (Common but Differentiated Responsibilities : CBDR) เศรษฐกิจสีเขียวจะต้องไม่แยกออกจากกรอบ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ไม่ถูกใช้ในลักษณะรูปแบบเดียวกันกับทุกประเทศ (One size fits all) โดยขาดการพิจารณาถึงสถานะและระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ ไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายกีดกันทางการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่พัฒนาแล้วอาจนำไปใช้เป็นหลักการหรือแนวคิดเพื่อสร้างความชอบธรรมในการกำหนดมาตรการฝ่ายเดียวด้านการค้าเพื่อกีดกันสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนา ไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเปิดเสรีการค้าสินค้าด้านสิ่งแวดล้อม และการเปิดเสรีบริการด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา หรือถูกใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนการอุดหนุน (Subsidy) ด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม หรือเป็นเงื่อนไขใหม่ต่อประเทศกำลังพัฒนาสำหรับการให้ความช่วยเหลือ การกู้เงิน หรือการปรับโครงสร้าง/ปรับลดหนี้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อนโยบายที่ดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้นมิติด้านสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มากกว่าการใช้นโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งครอบคลุมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความเป็นธรรม เป็นต้น

2.2 กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำว่า “กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” มีความหมายครอบคลุมกลุ่มโครงสร้าง องค์กร เครือข่าย และรูปแบบการจัดการความสัมพันธ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และนำนโยบายเหล่านั้นไปปฏิบัติ ซึ่งอาจครอบคลุมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ภูมิภาค ไปจนถึงระดับโลก และรวมถึงภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคธุรกิจที่รวมกันในรูปแบบของเครือข่ายที่มีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย โดยในกรอบสถาบันระดับโลกนั้น แม้ว่าทิศทางการพัฒนาของกลไกการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่ผ่านมาจะเติบโตและพัฒนาไปอย่างมาก แต่กลับสวนทางกับทิศทางของคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงทั่วโลก ปัญหาและความท้าทายต่างๆ ในกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกในปัจจุบัน เช่น การเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วของความตกลงพหุภาคีทางด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreement : MEAs) ซึ่งมีการประกาศใช้เฉพาะที่มีการรับรองโดยองค์การสหประชาชาติจำนวนมากกว่า 500 ฉบับ ซึ่งทำให้เกิดความยุ่งยากและซับซ้อนทางสถาบันในการสั่งการและตัดสินใจ หรือเกิดความทับซ้อนและขัดแย้งกัน หรือปัญหาการขาดความร่วมมือและประสานงานระหว่างองค์การระหว่างประเทศ แม้ว่า UNEP ในฐานะที่เป็นเป็นองค์กรแรกและเป็นองค์กรหลักในกรอบสถาบันที่มีผลงานในการขับเคลื่อนให้เกิด MEAs สำคัญจำนวนมาก กลับประสบความล้มเหลวในการเป็นผู้ดำเนินการประสานงานทั้งองค์การระหว่าง

ประเทศและตัวกระทำที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมากเข้าด้วยกัน และมีต้นทุนในการประสานงานภายในองค์กรที่สูง ประกอบกับมีข้อจำกัดในเชิงอำนาจหน้าที่ เนื่องจาก UNEP มีสถานะเป็นเพียง “โครงการ” ภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly : UNGA) ทำให้ UNEP ไม่มีอำนาจในการดำเนินงานอย่างอิสระ

ทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มีการเสนอในเอกสารสรุปของคณะกรรมการเตรียมการประชุม UNCSD 2012 ครั้งที่ 2 ในเบื้องต้น คือ

1) การปรับปรุงยกระดับ UNEP (*Enhancing UNEP*) มีการเสนอให้มีการขยายจำนวนสมาชิกภาพของสภามบริหาร UNEP ให้ครอบคลุมทุกประเทศ (จากปัจจุบันมีแค่ 58 สมาชิกเท่านั้น) โดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงวาระและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องทางการเงิน

2) การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (*Establishing a new umbrella organization for sustainable development*) เพื่อให้เกิดการบูรณาการกันอย่างสมบูรณ์มากขึ้นระหว่างเป้าหมาย 3 ประการทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3) การตั้งทบวงการชำนัญพิเศษซึ่งอาจเป็นในรูปแบบขององค์กรสิ่งแวดล้อมโลก (*Establishing a specialized agency such as a world environment organization*) โดยใช้รูปแบบทบวงการชำนัญพิเศษอื่นของสหประชาชาติ ซึ่งจะทำหน้าที่ในด้านการให้คำแนะนำเชิงนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรงต่อสหประชาชาติ และจะทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ MEAs ด้วย

4) การปฏิรูปคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม และคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (*Reforming the Economic and Social Council and the Commission on Sustainable Development*) เช่น การตั้งแผนกพิเศษด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมา เพื่อทำงานประสานกับคณะกรรมการอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่นของ UNEP หรือการรวมคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม เข้ากับคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

5) การปฏิรูปสถาบันและโครงสร้างอื่น ๆ (*Enhancing institutional reforms and streamlining existing Structures*) โดยเป็นการประสานงานระหว่างหน่วยงานบริหารระดับสูงร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3.ทำที่ประเทศต่าง ๆ ในการประชุม Rio+20

ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้มีข้อมติกำหนดกระบวนการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยให้มีการจัดประชุมคณะกรรมการเตรียมการ (Preparatory Committee Meeting) หรือเรียกย่อว่า “PrepCom” จำนวน 3 ครั้ง และยังเห็นชอบให้จัดการประชุมระหว่างกาลที่เรียกว่า “Intersessional Meeting” ด้วยโดยจะมีการประชุม 3 ครั้งเช่นกัน พร้อมมีการจัดประชุมระดับภูมิภาคเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยเน้นย้ำถึงการเตรียมการในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสนับสนุนให้สมาชิกประเทศต่าง ๆ ดำเนินการร่วมกับองค์กรภายใต้สหประชาชาติ

เพื่อให้เกิดการเตรียมการก่อนการประชุม Rio+20 อย่างมีคุณภาพ โดยที่ไม่สร้างภาระเพิ่มเติมให้แก่ประเทศสมาชิก

สำหรับขอบเขตการศึกษาเรื่องทำที่ของประเทศและกลุ่มประเทศหลักอื่นๆตามประเด็นศึกษา เช่น อาเซียน ยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ แอฟริกา กลุ่ม G77 และจีน ต่อหัวเรื่องหลักของการประชุมทั้ง 2 หัวข้อ ซึ่งข้อสังเกตที่สำคัญต่อทำที่ของประเทศต่างๆ คือ

3.1 ข้อขัดแย้งหลักระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ตลอดกระบวนการเตรียมการเพื่อการประชุม Rio+20 ในเวทีต่างๆ ตลอดจนถึงการกระบวนการเจรจา Zero Draft ที่ผ่านไปแล้วทั้งสองครั้ง เราได้เห็นถึงจุดยืนหลักที่แตกต่างระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (ซึ่งนำเสนอโดยกลุ่ม G77 และจีน) โดยตลอด โดยที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามักจะแสดงออกอย่างบ่อยครั้งถึงความผิดหวังต่อความบกพร่องในการดำเนินการตามคำมั่นสัญญาในอดีตของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วในด้านการให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาประเทศต่อกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา และเห็นว่า Rio+20 เป็นโอกาสอันดีที่จะยืนยันให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วรักษาคำมั่นในการดำเนินการตามข้อตกลงในอดีต ในขณะที่เดียวกันกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วก็พยายามเลี่ยงที่จะยอมรับข้อเรียกร้องโดยตรงในเรื่องที่เกี่ยวกับเงินสนับสนุนเพื่อการพัฒนา แต่พยายามที่จะเรียกร้องให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามองไปข้างหน้ามากกว่าที่จะพูดถึงเรื่องในอดีต ในขณะเดียวกัน ทุกครั้งที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วพยายามที่จะผลักดันแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ก็มักจะได้รับการตอบรับที่ค่อนข้างเพิกเฉยจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเรียกร้องจะให้ความสำคัญกับข้อเสนอที่ครอบคลุม (inclusive) และต้องการที่จะเน้นย้ำในเรื่องของการจัดความยากจนเป็นอันดับแรก

นอกจากนี้แล้ว ความคิดเห็นที่แตกต่างยังครอบคลุมไปถึง การที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต้องการเน้นย้ำถึง Rio Principles โดยเฉพาะ Principle 7 หรือหลักการเรื่องความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับมากนักจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ในขณะเดียวกัน ประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป (EU) และ กลุ่มประเทศภายใต้องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD) ก็ต้องการสนับสนุน Principle 10 อันเกี่ยวเนื่องกับการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนซึ่งข้อเสนอนี้ก็ไม่ได้มีการตอบรับมากนักจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

นอกจากนั้น ก็ยังมีความแตกต่างภายในแต่ละกลุ่มประเทศด้วยกันเองอีก เช่นความคิดเห็นที่ต่างกันเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของภาครัฐ หรือการวางกรอบกฎเกณฑ์ในการกำกับดูแลทางกฎหมายก็จะมีความคิดเห็นที่ต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศ EU สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ เกาหลีใต้ และกลุ่มประเทศ สหรัฐอเมริกา แคนาดา นิวซีแลนด์และออสเตรเลีย เป็นต้น หรือในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็มีข้อคิดเห็นที่

แตกต่างกันเห็นได้ชัดระหว่างกลุ่มประเทศ EU ในประเด็นเกี่ยวกับข้อเสนอการปฏิรูป UNEP ซึ่งสหรัฐอเมริกามีจุดยืนที่ชัดเจนที่ไม่ต้องการให้มีจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้น

ในขณะเดียวกัน ในกลุ่ม G77 และจีนเอง ก็มีบางประเด็นที่ประเทศในกลุ่มเองมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างพื้นฐานความหลากหลายและความแตกต่างอย่างมากทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศทั้งหลายในกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของข้อเสนอเรื่องกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council : ECOSOC) สถานะของ UNEP และอนาคตของคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development : CSD) ที่กลุ่ม G77 และจีน ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงในการนำเสนอข้อเสนอที่เป็นฉันทามติร่วมของทั้งกลุ่มได้ นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วสนับสนุนให้มีการดำเนินการภายใต้การกำกับของ UNGA พร้อมทั้งให้กำหนดกระบวนการดำเนินการ (implementation) ภายใต้กรอบเวลาที่มีการระบุไว้ และควรจะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการโดยครอบคลุมทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งอาจจะขัดกับหลักการ CBDR ที่เรียกร้องโดยกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

3.2 ท่าทีของประเทศต่าง ๆ ต่อเนื้อหาของเอกสารฉบับเริ่มต้น (the Zero Draft)

เอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document นี้ ใช้ชื่อหัวเรื่องว่า “The Future We Want” หรือ “อนาคตที่เราต้องการ” ได้ถูกเผยแพร่ในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2555 โดยเอกสารนี้ เป็นการเรียบเรียงจากข้อเสนอแนะจาก 677 สมาชิกประเทศและองค์กรต่างๆ รวมเป็นเอกสารกว่า 6,000 หน้า ซึ่งได้ถูกเรียบเรียงให้เป็นเอกสาร the Zero Draft จำนวน 19 หน้า ความเห็นโดยรวมของสมาชิกประเทศและองค์กรต่างๆ มีความเห็นว่าเอกสาร the Zero Draft นี้ยังขาดความมุ่งมั่น (ambition) และขาดการมุ่งเน้นการปฏิบัติ (action-oriented) แต่อย่างไรก็ดี ทุกฝ่ายก็ได้ให้การยอมรับที่จะใช้เอกสารนี้เป็นพื้นฐานในการเจรจาต่อไป นอกจากนี้ ยังมีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับการประชุม Rio+20 ว่าจะมีความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาหลักของการประชุมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจจะส่งผลต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนานาประเทศ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคสังคม อย่างกว้างขวาง ในขณะที่ขั้นตอนการเตรียมการประชุม และเวลาที่จะใช้ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีค่อนข้างจำกัด ดังนั้นผลลัพธ์ที่จะได้จากการตัดสินใจใดๆ จากการประชุม Rio+20 จึงอาจจะได้ผลลัพธ์ที่จำกัดในการดำเนินงานที่แท้จริง

ความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาก็ยังเด่นชัดอย่างมาก โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความล้มเหลวของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วในการปฏิบัติตามข้อตกลงในอดีตที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา รวมถึง

การเน้นย้ำถึงหลักการ CBDR ของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วยังเห็นแย้งบ่อยครั้งว่าไม่ควรที่จะยึดในหลักการใดหลักการหนึ่ง

ในส่วนหัวข้อการประชุมหลักทั้งสองหัวข้อ กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียว โดยการพิจารณาถึงผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การตัดสินใจด้านการผลิตและการบริโภค และพยายามที่จะมุ่งเน้นที่การปรับปรุงกระบวนการวางแผนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการดำเนินการตามแผน ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจมากขึ้น แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างแต่ละประเทศ การพัฒนาตัวชี้วัดนอกเหนือไปจากผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) ที่จะสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายออกไปและสะท้อนกลับเป็นผลประโยชน์ด้านความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (costs and benefits to human well-being) ในขณะที่มุมมองของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ยังคงหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงแผนการดำเนินการตามเศรษฐกิจสีเขียว (green economy roadmap) เนื่องจากยังคงมีความกังวลว่าจะถูกนำมาเป็นเงื่อนไขด้านการค้าและการรับความช่วยเหลือ กลุ่มประเทศเหล่านี้เห็นว่า การจัดการความยากจนควรจะต้องเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนเหนือไปกว่าการพยายามนำสีเขียวมาสู่ระบบเศรษฐกิจ การจ้างงาน หรือเทคโนโลยี

ในหัวข้อเรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเป็นหัวข้อที่อาจจะหาข้อสรุปได้ยาก โดยรวมแล้วทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันถึงความด้อยประสิทธิภาพของ CSD ในปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่มีข้อเสนอในการปรับปรุงข้อเสนอดูที่ได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากสมาชิก โดยแต่ละข้อเสนอก็มีทั้งข้อดีและข้อด้อย เช่น ข้อเสนอในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC ดูเหมือนน่าจะทำได้ง่ายที่สุด แต่ก็มีข้อด้อยคือความรับผิดชอบที่กว้างขวางของ ECOSOC อาจจะทำให้ความสำคัญด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนลดน้อยลง หรือข้อเสนอการยกระดับ CSD ไปเป็นคณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Council : SDC) ก็ก่อให้เกิดข้อกังวลถึงเรื่องงบประมาณที่จะต้องเพิ่มขึ้นเพื่อสนับสนุนองค์กรใหม่นี้ ในขณะที่กลุ่มองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐ (Non-Governmental Organization : NGO) เห็นว่าข้อเสนอ SDC น่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้พวกเขามีส่วนร่วมได้มากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างของ ECOSOC แต่ก็มีสมาชิกบางส่วนที่ตั้งข้อสงสัยถึงควมมีประสิทธิภาพขององค์กรใหม่ว่าจะเป็นได้มากกว่าแค่การเปลี่ยนชื่อหรือไม่

ผลลัพธ์อีกประการหนึ่งที่คาดว่าจะได้จากการประชุม Rio+20 ก็คือเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ข้อเสนอแนะเดิมที่ถูกนำเสนอโดยประเทศโคลัมเบียและกัวเตมาลา ซึ่งต่อมาก็ได้รับเสียงสนับสนุนมากขึ้นทั้งจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา โดย SDGs นี้ควรจะเป็นเป้าหมายที่ปรับใช้กับทุกๆ ประเทศ ซึ่งต่างกับเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals : MDGs) ที่เน้นใช้สำหรับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อีกผลลัพธ์ คือ “compendium of commitment” หรือ รายการหรือหัวข้อของข้อสัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกจากทุกภาคส่วนทำการเสนอข้อสัญญาโดยสมัครใจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยวิธีการนี้น่าจะก่อให้เกิดการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนภายหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมแล้ว ต่อข้อเสนอนี้ กลุ่มประเทศ

กำลังพัฒนายังมีข้อกังวลว่า กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจะใช้ข้อสัญญานี้ในการลดความสำคัญต่อการดำเนินการตามข้อผูกพันเดิมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้ให้คำมั่นไว้เมื่อ 20 ปีที่แล้ว

4.การดำเนินงานของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

การดำเนินของประเทศไทย สามารถจำแนกได้เป็นการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องในระดับโลก ในระดับนโยบายของประเทศ และการดำเนินการในระดับปฏิบัติการ ในระดับโลกหลังจากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย รับผิดชอบให้มีการดำเนินการตามพันธกรณีที่ได้ให้การรับรองแผนปฏิบัติการ 21 มีการจัดทำ “นโยบายและแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืนสำหรับประเทศไทย” ต่อมาใน พ.ศ. 2545 การประชุม Rio+10 ประเทศไทยยังได้ให้การรับรองเอกสารสำคัญ 2 ฉบับ คือ ปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน และแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก ซึ่งผลจากการรับรองเอกสารสองฉบับนี้ทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติตาม 2 ประการ คือ การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (National Council for Sustainable Development : NCSD) เพื่อกำกับดูแลการอนุวัติตามผลการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ดี เนื่องจากท้ายที่สุด ประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกลดความสำคัญลงจากภาคการเมือง ทำให้ไม่มีการตั้งวาระเพิ่มเติมของคณะกรรมการชุดนี้อย่างต่อเนื่อง และทำให้ยังมิได้มีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศแต่อย่างใด คณะกรรมการชุดนี้จึงได้ยุติบทบาทและหมดวาระไปตั้งแต่สิ้นสุดสมัยรัฐบาลทักษิณ และในปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการวางแผนและประเมินผลการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

ในระดับประเทศ กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนจากแผนปฏิบัติการ 21 ได้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยโดยมีการนำประเด็นทางการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ผนวกหรือบูรณาการเข้ากับกลไกที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาที่มีอยู่มากขึ้นผ่านทางหน่วยงานราชการต่างๆ และรัฐบาลในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งมีอยู่ 2 ด้านที่สำคัญก็คือ การบูรณาการกับกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เช่น รัฐธรรมนูญฉบับปีพ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ที่มีการรับรองสิทธิของชุมชนอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก รวมทั้งการกระจายอำนาจแก่ชุมชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินแผนงานและโครงการใดๆ ในชุมชนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ในกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ เช่น พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการสิ่งแวดล้อมของไทย ได้รับเอาหลักการทางเศรษฐศาสตร์ทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามปฏิญญาริโอและแผนปฏิบัติการ 21 อาทิ หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมมาบัญญัติไว้ และการบูรณาการกับ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งถือเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศไทย ที่มีอิทธิพลให้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา เปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาไปจากแผนฯ ฉบับก่อนๆ อย่างชัดเจน กล่าวคือในอดีตที่ผ่านมามิติของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นการกำหนดแผนพัฒนาฯ จากส่วนกลางและนำไปสู่การปฏิบัติ แต่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เริ่มมีจุดเปลี่ยนคือการมุ่งให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเน้นการสร้างสมดุลแก่การพัฒนาในทุกๆ ด้าน คือเปลี่ยนจากวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นแบบบูรณาการแบบองค์รวมนั่นเอง เช่นเดียวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เกิดความสมดุลโดยเฉพาะในการพัฒนาชนบทและเมือง โดยได้น้อมนำปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” นำทางให้การพัฒนายืดหยุ่นกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดีและความพอประมาณอย่างมีเหตุผล แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เรื่อง “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green Society)” โดยให้ความสำคัญต่อการนำทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน กล่าวคือเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้น

อย่างไรก็ดี แม้ภาครัฐจะได้ดำเนินการหลายอย่างอันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และโดยภาพรวมประเทศไทยก็มีแผนและยุทธศาสตร์ที่ดี ค่อนข้างครอบคลุม และเพียงพอในประเด็นต่างๆ ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่เรายังไม่สามารถกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าประเทศไทยมีจุดยืนที่เข้มแข็งในการพิทักษ์และธำรงเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรากฏการณ์และสาเหตุต่างๆ ที่เป็นจุดอ่อนและอุปสรรคที่เกิดขึ้นคือ

- เป้าหมายทางการพัฒนาที่ยั่งยืนยังไม่สามารถแทรกตัวในแนวนโยบายของรัฐบาลชุดต่างๆ จนกระทั่งสามารถกลายเป็นกรอบการพัฒนาระแสหลักของประเทศไทยได้ ทุกวันนี้ นโยบายรัฐบาลส่วนใหญ่ยังเน้นการแก้ปัญหาด้วยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเน้นการแก้ปัญหาความยากจนด้วยนโยบายประชานิยม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น และเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคม กับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ผลลัพธ์จะอยู่ในรูปของการเลือกเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมการลงทุน การสร้างเขื่อนหรือโครงการขนาดใหญ่ การให้สัมปทาน เพื่อตอบโจทย์ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยแลกกับต้นทุนทางสังคมและระบบนิเวศส่วนหนึ่งที่ต้องเสียไป โดยไม่มีกลไกการเยียวยาและชดเชยที่เหมาะสม
- รัฐบาลในฐานะของผู้มีบทบาทหลักในการกำหนดแนวนโยบายการพัฒนาในแต่ละสมัย ขาดความจริงจังมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยสาเหตุที่การเมืองไทยมีเสถียรภาพน้อยและรัฐบาลหลายชุดมีอายุการทำงานไม่ครบกำหนด และต้องอาศัยการผสมผสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มทุนหลายกลุ่มในการจัดตั้งรัฐบาล และประชาชนเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าผู้แทนราษฎรจะต้องเข้ามาพิทักษ์หรือแก้ปัญหาด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ประกอบกับธรรมชาติของนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มว่าจะทำให้ทั้งผู้ผลิตในภาคธุรกิจและประชาชนต้องรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้น ดังนั้น นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือด้านสังคมจึงไม่เคยเป็นนโยบายที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้หาเสียงเลือกตั้ง หรือเป็นผลงานชิ้นหลักของรัฐบาลแต่ละยุค

สมัย ทำให้ขาดการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นการผลักดันขนาดใหญ่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Big push) ด้านสิ่งแวดล้อม งบประมาณด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมได้รับการจัดสรรน้อยเมื่อเทียบกับงบประมาณด้านอื่นๆ การปฏิบัติงานประจำด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ถูกเบียดบังด้วยนโยบายหลักจากภาคการเมืองจนทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

- กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบสั่งการ (Top-Down Policy) ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับ “การรับรู้ข้อมูลและการแสดงความคิดเห็น” เพียงเพื่อให้ครบถ้วนตามกฎหมายที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ยังไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่ระดับที่เรียกว่า “การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย” (Meaningful Participation) กล่าวคือ มีการนำความเห็นหรือข้อเสนอแนะจากภาคประชาชนไปใช้เป็นข้อพิจารณาประกอบการตัดสินใจกำหนดนโยบาย ซึ่งอาจนำไปสู่การได้มาซึ่งนโยบายหรือโครงการที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

- การที่หน่วยงานต่างๆ ของรัฐไม่สามารถบูรณาการการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีค่านิยมที่ยึดติดกับความเป็นเจ้าของงาน และด้วยโครงสร้างของระบบราชการทำให้การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ เป็นไปได้ค่อนข้างยาก เว้นแต่การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้บริหาร เนื่องจากเงื่อนไขต่างๆ อาทิ เงื่อนไขด้านระบบการบังคับบัญชา ระบบงบประมาณ การประเมินผลงาน ตลอดจนกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ

- กฎหมายและมาตรการต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม ยังมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่ครอบคลุม อาทิเช่น ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมและกฎหมายด้านโรงงานอุตสาหกรรม ผังเมืองที่กำหนดไว้ในมีเขตกันชน (Buffer Zone) ระหว่างเขตอุตสาหกรรมกับชุมชน ในพื้นที่มาบตาพุด หรือกรณีหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ซึ่งได้ถูกบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 อย่างไรก็ดี พ.ร.บ. ฉบับนี้ยังมีได้นำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก พ.ร.บ. ฉบับนี้กำหนดเครื่องมือไว้เพียงอย่างเดียวคือ ค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสีย ซึ่งในทางปฏิบัติไม่สามารถกำกับพฤติกรรมของประชาชนและภาคอุตสาหกรรมได้อย่างครอบคลุม รวมทั้งยังไม่แผ่ขยายไปถึงภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ไม่ใช่โรงงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังไม่สามารถนำไปสู่การบังคับใช้และปฏิบัติได้ในระดับท้องถิ่นได้ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อปท.) แม้จะได้รับการถ่ายโอนภารกิจทางด้านสิ่งแวดล้อมไปดูแลรับผิดชอบแล้ว แต่ อปท. ยังขาดทั้งบุคลากรและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายบางอย่างไม่ได้รับการปรับปรุงและแก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เช่นเรื่องเรื่อง “สิทธิชุมชน” ซึ่งขัดกับกฎหมายด้านป่าไม้หลายฉบับ เป็นต้น

- ประชาชนยังขาดจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ ด้วยวัฒนธรรมค่านิยมของคนไทยที่ให้ความสำคัญกับประโยชน์ในปัจจุบันมากกว่าประโยชน์ในอนาคต และให้ความสำคัญกับประโยชน์

ทางตัวเงินที่จับต้องได้ มากกว่าประโยชน์ที่มองไม่เห็นดังเช่นประโยชน์ของระบบนิเวศ หรือ วัฒนธรรม ทำให้คนไทยยังมองเรื่องสิ่งแวดล้อมว่าเป็นเรื่องไกลตัว การรวมตัวของประชาชนในรูปของกลุ่มผู้บริโภคสีเขียวยังมีขนาดเล็กมาก และจำกัดอยู่กับกลุ่มผู้มีรายได้หรือการศึกษาสูงบางกลุ่ม ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาตลาดของสินค้าและบริการสีเขียวซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีราคาสูงกว่าราคาสินค้าทั่วไป หรือนโยบายการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มจะทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้นก็ขาดแรงผลักดันเห็นด้วยจากภาคประชาชนที่เป็นผู้บริโภคจริงๆ อยู่

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ประเทศไทยเปรียบเสมือนว่าขาดจุดยืนที่เข้มแข็งทางด้านสิ่งแวดล้อม เรื่องสิ่งแวดล้อมจะถูกพิจารณาให้มีความสำคัญขึ้นเป็นวาระใหญ่ๆ ที่เกิดผลกระทบในวงกว้าง เช่น ปัญหาน้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 หรือปัญหาหมอกควันในภาคเหนือ ซึ่งเกิดเป็นกระแสตื่นตัวในวงกว้างเท่านั้น และเมื่อกระแสความตื่นตัวหมดไปก็ทำให้วาระนั้นได้รับความสำคัญลดลง จุดยืนเหล่านี้ได้สะท้อนไปในระดับการเจรจาระหว่างประเทศเช่นกัน อาทิเช่น การเจรจาเพื่อลงนามในข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่ประเทศไทยได้ลงนามไว้เป็นจำนวนมาก เท่าที่ังไม่มีภาระผูกพันทางการเงินต่อประเทศ ส่วนข้อตกลงทางด้านการค้าที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การเปิดเสรีสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ก็เน้นศักยภาพในการส่งออกเป็นหลักมากกว่าจะเกิดมุมมองว่าจะทำให้ตลาดสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศขยายตัวได้อย่างไร และยังเกิดภาวะความลังเลทางนโยบาย อาทิเช่น การที่ประเทศไทยไม่ต้องการให้ประเทศที่พัฒนาแล้วใช้มาตรการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า อาทิเช่น มาตรการปรับคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน (Border Carbon Adjustment : BCA) แต่ในขณะเดียวกันก็เรียกร้องสิทธิในการใช้มาตรการการค้าด้านสิ่งแวดล้อมด้วย ทั้งหมดนี้ ทำให้ประเทศไทยยังคงมีชุดความคิดที่เป็นกลางและไม่มีวิสัยทัศน์เชิงรุกในการเจรจาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลกแต่อย่างใด การปรับตัวต่างๆ จึงต้องอาศัยแรงกดดันหรือเหนี่ยวนำจากภายนอกประเทศเท่านั้น เช่น การออกมาตรการหรือความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ของประเทศคู่ค้า หรือพันธกรณีในระดับโลกที่ทุกประเทศได้รับผลกระทบพร้อมกันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การเจรจาในเวที Rio+20 ในปี พ.ศ. 2555 ครั้งนี้ จึงถือเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะได้เรียนรู้และอาจเกิดเงื่อนไขที่ไปเป็นแรงผลักดันให้ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินการบางอย่างด้านสิ่งแวดล้อมภายในประเทศได้ ดังเช่นที่การประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 เคยได้ทำมาแล้ว

5. บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศด้านการทูตสีเขียว

ในความหมายโดยทั่วไป “การทูตสีเขียว” หรือ “การทูตสิ่งแวดล้อม” หมายถึงความพยายามของนานาชาติ องค์การระหว่างประเทศ รวมถึงตัวกระทำที่ไม่ใช่รัฐอื่นๆ ในการเจรจา และการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิดการเจรจา ไม่ว่าจะเป็นในกรอบทวิภาคี หรือพหุภาคี เพื่อให้ได้ข้อตกลงเกี่ยวกับหลักการ บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนมาตรการที่เหมาะสม สำหรับให้รัฐใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและดำเนินการร่วมกันในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

สำหรับบทบาทของกรมองค์การระหว่างประเทศในด้านการกิจการทูตด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการประชุม Rio+20 นอกเหนือจากการมีบทบาทร่วมนำเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นการประชุมในฐานะได้เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) และคณะทำงานทั้ง 3 ชุดแล้ว ทางกรมองค์การระหว่างประเทศได้ริเริ่มจัดทำ “โครงการ Green Diplomacy” เพื่อช่วยสนับสนุนการดำเนินการของกรมองค์การระหว่างประเทศ โดยมีกิจกรรมหลักคือ การจัดงานสัมมนาภายใต้หัวข้อ “Green Diplomacy Lecture Series” ซึ่งจัดขึ้นต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2553-2554 เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความเห็นเรื่องสิ่งแวดล้อมในมิติการเมืองระหว่างประเทศระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการ เพื่อสามารถติดตามพัฒนาการความก้าวหน้าของประเด็นระหว่างประเทศที่มีความสำคัญต่อไทยได้อย่างใกล้ชิด

โครงการ Green Diplomacy เป็นตัวอย่างริเริ่มที่ดีของภารกิจการทูตสีเขียว เป็นการต่อเชื่อมและเปิดพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ภายในกระทรวงการต่างประเทศกับภาคประชาสังคม (นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคธุรกิจเอกชน) สร้างปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการระหว่างตัวกระทำทางการเมืองภาครัฐกับตัวกระทำที่มีใช้ภาครัฐ เพื่อเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานร่วมกันในการกิจที่เป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการเจรจาและการกำหนดจุดยืน/ท่าทีของประเทศไทยสำหรับการเข้าร่วมการประชุมพหุภาคีระดับต่าง ๆ ซึ่งมีประเด็นการเจรจาหลากหลายเรื่อง (Multiple Issues) มีความยุ่งยากในการจัดทำท่าทีการเจรจาที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

5.1 ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศด้านการทูตสีเขียว: กรณีการประชุม Rio+20

- **บทบาทหน้าที่ด้านการทูตสีเขียว** กรมองค์การระหว่างประเทศ (รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระทรวงการต่างประเทศ) ควรมีบทบาทด้านการทูตสีเขียวในกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การติดตามข้อมูล สถานะ และจุดยืนของประเทศต่าง ๆ การร่วมเป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และ/หรือ คณะทำงาน และแสดงความคิดเห็นในส่วนที่เกี่ยวข้อง การร่วมจัดเตรียมข้อมูล/ท่าทีประเทศไทยในการเจรจา/การประชุมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดเตรียม statements/interventions และคำกล่าวต่าง ๆ แก่หัวหน้าคณะผู้แทนไทยและผู้แทนไทยที่เข้าร่วมประชุม

- **ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานสำหรับการประชุม Rio+20**

ในช่วงเตรียมการด้านสารัตถะภายในประเทศ บทบาทการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศทำได้ดีในการให้ข้อมูลและคำปรึกษาอย่างถี่ถ้วน โดยเฉพาะผู้แทนจากกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย และกรมองค์การระหว่างประเทศ

กระทรวงการต่างประเทศควรสรุปสาระสำคัญของประเด็นในเอกสารที่ประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญ และควรประสานเผยแพร่มายังหน่วยงานผู้รับผิดชอบทำที่เจรจาหัวข้อต่างๆ อันนำไปสู่แนวทางการทำงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ข้อจำกัดในเรื่องบุคลากร เนื่องจากบุคลากรคนเดียวต้องรับผิดชอบหลายประเด็น ในบางกรณีหากมีการประชุมในเวลาเดียวกันหลายห้อง จึงไม่สามารถเข้าร่วมประชุม หรือไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมได้

การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่ประจำ ณ สหประชาชาติ เนื่องจากเวลาปฏิบัติราชการเป็นคนละช่วงเวลา จึงทำให้พลาดบางประเด็นเร่งด่วน หรือขาดการประสานให้ข้อมูลที่สำคัญก่อนการตัดสินใจของคณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง

- **ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน**

ควรเพิ่มเติมการจัดสรรบุคลากรที่รับผิดชอบในแต่ละประเด็นให้เพียงพอ

ควรปรับปรุงให้มีระบบการประสานงานที่ทันสมัยมากขึ้น

เนื่องจากในปัจจุบันมีประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในเวทีเจรจาระหว่างประเทศมากขึ้น ควรกลไกการทำงานระหว่างเจ้าหน้าที่ด้านสิ่งแวดล้อมกับเจ้าหน้าที่จากกระทรวงการต่างประเทศมากขึ้น

ควรเพิ่มเติมกลไกการประสานงานด้านวิชาการกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสภาพัฒน์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพันธกรณีตามความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดท่าทีการเจรจาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม

ควรมีการวางแผนและมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในประเทศต่างๆ เข้าร่วมการประชุมเจรจาเวทีย่อยๆ ที่จัดขึ้นในประเทศนั้น

ควรมีการติดตามความเคลื่อนไหวด้านนโยบาย และมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศต่างๆ ที่สถานทูตฯ/สถานกงสุล ตั้งอยู่และจัดทำรายงานสรุปส่งมายังกระทรวงการต่างประเทศ

- **ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ**

- ด้านการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ : ควรเพิ่มเติมหลักสูตรเกี่ยวกับระบอบการบริหารปกครองด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) ให้กับเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศทั้งในช่วงการเริ่มต้นมาปฏิบัติงานในกระทรวงฯ และก่อนที่จะไปปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศ รวมทั้งมีการฝึกอบรมทบทวนเป็นระยะ

- การพัฒนาเส้นทางเติบโตในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อสร้างความเชี่ยวชาญ: ควรมีเส้นทางความก้าวหน้า (Career Path) สำหรับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในกรมองค์การระหว่างประเทศ และกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อการกิจด้านการทูตสีเขียว เพื่อสร้างความชำนาญเฉพาะด้านในเชิงลึกให้กับเจ้าหน้าที่

6. ข้อเสนอแนะต่อการประชุม Rio+20

6.1 จุดยืน ท่าทีของประเทศไทยต่อแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยควรมีจุดยืนสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืน และขจัดความยากจน เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมีเป้าหมายที่จะแก้ไขปัญหา “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ที่ทำให้เกิดปัญหาความไม่สมดุลของ 3 เสาหลักที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีสาเหตุหลักสำคัญเนื่องมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ที่เติบโตขยายแผ่ไปทั่วโลก และสร้างผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) ใหม่ด้านการพัฒนาไปสู่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และจะมีนัยสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน

แม้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวกับเศรษฐกิจพอเพียงจะมีเป้าหมายหลักคล้ายคลึงกันในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่แนวคิด วิธีการดำเนินงาน และองค์ประกอบของสองแนวคิดมีความแตกต่างกัน จึงมีความเป็นไปได้ค่อนข้างยากในการยกระดับให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวาระระหว่างประเทศ/มาตรฐานสากล (norm-setting) ภายใต้บริบทเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว แต่สำหรับประเทศไทยนั้น สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นฐานหรือกรอบแนวคิด และเชื่อมโยงประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวให้เสริมซึ่งกันและกันได้

ควรเสนอให้ในเอกสารการประชุมมีการกำหนดความหมายหรือคุณลักษณะร่วมกัน (Common Principles) บางประการสำหรับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อเป็นกรอบแนวคิดให้ทุกประเทศยึดถือร่วมกัน ตัวอย่างเช่น การกำหนดว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวต้องเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนา การเป็นแนวคิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการบูรณาการ 3 เสาหลัก ฯลฯ

6.2 ปัญหา /อุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ควรระบุปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (นับตั้งแต่ปีค.ศ. 1992) และปัญหาและอุปสรรคที่คาดการณ์ว่าจะเป็นปัญหาในอนาคต และควรพยายามเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นไว้ในเอกสารผลลัพธ์การเจรจาด้วย

6.3 ข้อเสนอเรื่องการกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ควรสนับสนุนข้อเสนอของประเทศโคลัมเบียและกัวเตมาลาในเรื่องการกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ช่วยเสริมหนุนเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) เพื่อเป็น

กรอบในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และจะช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวได้มากขึ้น การกำหนดเป้าหมาย SDGs อาจกำหนดได้เป็น 2 ระดับ คือ เป้าหมายร่วมกันในระดับโลกหรือระดับภูมิภาค (กำหนดร่วมกันในเวทีการประชุมระหว่างประเทศ) และเป้าหมายของแต่ละประเทศ (กำหนดโดยกระบวนการที่มีส่วนร่วมภายในประเทศ) ซึ่งเป้าหมายทั้ง 2 ระดับมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และมีการกำหนดเป้าหมายอื่นเพิ่มเติม เช่น การสร้างความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) เป้าหมายต่างๆ ในด้านมิติทางสังคม เช่น การเข้าถึงทรัพยากรด้านที่ดิน การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เป็นต้น

6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง “การค้า” กับเรื่อง “สิ่งแวดล้อม”

ควรมีข้อเสนอต่อการป้องกันแก้ไขปัญหาคัดแย้งเรื่องการค้ากับเรื่องการค้ากับเรื่องการค้ากับเรื่องสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากการระบุในเชิงหลักการหรือย้าหลักการเดิมที่มีอยู่ในปฏิญญาโอ 1992

ข้อบัญญัติเกี่ยวกับการใช้มาตรการทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในความตกลง GATT (Article XX) มีความไม่ชัดเจน ควรมีข้อเสนอต่อการปรับปรุงกฎกติกาด้านการค้าทางการค้าที่ใช้อยู่ เพื่อให้มีกติกาที่ชัดเจนมากขึ้นในการกำหนดมาตรการทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม

6.5 ทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเทศไทยควรกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนของการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในมุมมองของประเทศไทย เช่น เพื่อผลักดัน สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม และความตกลงพหุภาคีด้านสังคม เพื่อปฏิรูปการดำเนินงานขององค์การด้านเศรษฐกิจและการเงินระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารโลก องค์การการค้าโลก เพื่อให้ร่วมกันส่งเสริมการปรับไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว และสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ กับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม และเพื่อบูรณาการการดำเนินงาน 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกเหนือจากข้อพิจารณาในประเด็นเรื่องโครงสร้างองค์กรแล้ว ควรกำหนดความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ (Functions) ขององค์กรหรือสถาบันที่จะจัดตั้งขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่น

- การทำหน้าที่ด้านการติดตาม ประเมิน และสนับสนุนการจัดทำรายงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (เช่น ตาม SDGs) ซึ่งอาจในรูปแบบคล้ายการทำรายงานด้านสิทธิมนุษยชน
- การสร้างความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของระบบความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อให้สามารถกำกับ /ตรวจสอบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีกลไกระงับข้อพิพาท (Dispute Settlement Mechanism) และการลงโทษที่ชัดเจน

- การสามารถทำหน้าที่เป็น Knowledge Sharing Platform ผ่านรูปแบบต่างๆ เช่น Technological Committee หรือ Excellence Center
- ความชัดเจนเรื่องหน้าที่ขององค์กรจะมีส่วนช่วยในการพิจารณากำหนดท่าทีของประเทศไทยเกี่ยวกับข้อเสนอทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

7. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานในประเทศไทยเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว

7.1 เรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

การศึกษาและกำหนด “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (SDGs) ทั้งที่เป็นเป้าหมายสำหรับประเทศไทย และเพื่อไปร่วมเจรจากำหนดเป้าหมาย SDGs ในระดับโลก ซึ่งควรพิจารณากำหนดเป้าหมายทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน

ควรผลักดันการริเริ่มจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประชาคมอาเซียน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยทำให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาทั้ง 3 มิติ ทั้งนี้ แม้ว่าประชาคมอาเซียนจะประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ เสาด้านเศรษฐกิจ เสาด้านการเมือง และเสาด้านสังคมและวัฒนธรรม แต่เสาหลักด้านเศรษฐกิจมีการพัฒนาก้าวหน้าไปมากกว่าด้านอื่นๆ และอาจสร้างปัญหาผลกระทบต่อเสาหลักอื่น กลายเป็นความไม่สมดุลและความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาในลักษณะเดียวกันกับปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในระดับโลก

7.2 เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน

การกำหนดความหมาย สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับ “นโยบายเศรษฐกิจสีเขียว” ที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย ซึ่งจะครอบคลุมเข้าใจพื้นฐานร่วมกันที่นำไปสู่การกำหนดแนวทางดำเนินงาน สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่จำเป็นและเหมาะสม (Enabling Environment)

การกำหนดเลือกหรือจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ของสาขาการผลิตที่จะนำนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวไปดำเนินการ

การจัดทำตัวชี้วัดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว (GE Indicators) ทั้งที่เป็นตัวชี้วัดภาพรวม และตัวชี้วัดของแต่ละสาขาการผลิต

การกำหนดสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่จำเป็นและเหมาะสม (Enabling Environment) เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

การวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยง (Opportunity & Risk) จากเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ทั้งที่เป็นโอกาสและความเสี่ยงภายในประเทศและจากภายนอกประเทศ เช่น ผลกระทบจากการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็น

มาตรการใหม่ทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม โอกาสในการสร้างความร่วมมือและได้รับการสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น

การกำหนดมาตรการป้องกัน (Safeguard Measures) ผลกระทบและความเสี่ยงจากเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้น

7.3 ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การจัดการอย่างต่อเนื่องในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในรูปของการสร้างกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศ (Domestic Institutional Framework for Sustainable Development) ซึ่งควรมีลักษณะต่างๆ อาทิเช่น

มีการวางหลักเกณฑ์ทางเศรษฐกิจสีเขียว โดยให้มีกลไกเพื่อประเมินตรวจสอบนโยบายที่เป้าหมายหรือผลกระทบขัดแย้งกัน

การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ และมีการผลักดันให้เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดกระแสหลัก (Mainstreaming) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ

การผนวกมิติความเหลื่อมล้ำและลดปัญหาความยากจนเข้ากับนโยบายการพัฒนาทุกด้านรวมทั้งนโยบายเศรษฐกิจด้วยเช่น ภาษีที่ดินและมรดก กลไกธรรมาภิบาลเพื่อป้องกันการเก็งกำไร (Speculation) หรือ การก่อกวนสาธารณะจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เป็นต้น

การมีกลไก หรือแนวปฏิบัติร่วมที่จะให้ทุกหน่วยงานหรือทุกพรรคการเมืองยอมรับและมีเจตจำนงร่วมกันต่อแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อป้องกันความไม่ต่อเนื่องของนโยบายจากเสถียรภาพทางการเมือง หรือนโยบายที่ไม่ระมัดระวังโดยนักการเมืองได้ รวมทั้งมีกลไกการกำกับและประเมิน (steering) โครงการของภาครัฐทั้งก่อน ระหว่าง และหลังโครงการพร้อมมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสู่สาธารณะ

ควรมีการสร้างกรอบเชิงสถาบันในทุกระดับย่อยที่เชื่อมโยงกัน เช่น ระดับจังหวัด เมือง ตำบล ฯลฯ เช่น การมีตัวชี้วัดและแผนพัฒนาระดับท้องถิ่น การกระจายอำนาจและงบประมาณสู่ท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างกลไกการรับผิดชอบ (Accountability) ของผู้บริหารและประชาชนในระดับพื้นที่ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าจะสามารถแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้จริงต่อไป

การขยายความร่วมมือในระดับภูมิภาค ควรมีการแสวงหาประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่ภูมิภาคสนใจร่วมกัน เช่น การจัดการภัยพิบัติ การจัดการน้ำตลาดคาร์บอนระดับภูมิภาค การเก็บภาษีคาร์บอน/ภาษี นักท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนา พร้อมประสานกับแหล่งทุน หรือศูนย์ความเป็นเลิศ (Excellence center) ในระดับโลกต่อไป

การจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อม เพื่อเน้นให้เยาวชนมีความสนใจและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ได้ มีความพอประมาณในการบริโภค และเข้าใจถึงผลเสียที่เกิดขึ้นต่อโลกจากการบริโภคที่เกินพอดี

7.4 บทบาทของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ของไทยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการที่คณะกรรมการชุดสารัตถะจะยุติบทบาทลงหลังจากการประชุม ควรมีการกำหนดหน่วยงานเจ้าภาพในการจัดการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศที่ชัดเจน

ภารกิจในเบื้องต้นของหน่วยงานเจ้าภาพ คือ

ภารกิจด้านการอนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ รวมทั้งเป็นกลไกที่ทำหน้าที่ไปเจรจาและเชื่อมโยงกับ SDGs ที่กำลังจะเกิดขึ้นหลัง Rio+20 ด้วย

ประสานงานกับภาคีที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีความสามารถในการประสานงานกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาจังหวัดและชุมชน ศึกษาประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับต่างๆ เพื่อปรับปรุงหรือกำหนดนโยบาย/โครงสร้างในระดับประเทศที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนข้อมูลเพื่อให้จังหวัดและชุมชนท้องถิ่นมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจและกำหนดกรอบทิศทางในการพัฒนาตนเองได้

ส่งเสริมผลักดันและสนับสนุนให้หน่วยงานระดับนโยบายด้านข้อมูลดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูล ฐานข้อมูล และระบบบริหารจัดการสถิติเพื่อการวางแผนให้ตอบสนองต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลการเฝ้าระวังและบ่งชี้ทิศทาง การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของประเทศและระดับโลก

การเสริมสร้างสมรรถนะแก่ภาคีทุกภาคส่วนทั้ง ภาคเอกชน สถาบันและองค์กรต่างๆ เช่น สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และชุมชน

หน่วยงานที่เป็นไปได้ ซึ่งอาจเป็นทางเลือกต่างๆ โดยแต่ละทางเลือกมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกัน ดังนี้

1) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งดูแลภาพรวมการพัฒนาครบทั้งสามเสาหลัก และมีประสบการณ์จากการทำรายงานตัวชี้วัด MDGs ส่งต่อ UN อยู่แล้ว แต่ข้อจำกัดคือสภาพัฒน์ยังประสบปัญหาในการนำแผนการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติเท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่สามารถเชื่อมโยงแผนพัฒนาระดับชาติกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวง/กรมต่างๆ ให้ไปในทิศทางเดียวกันสอดคล้องกันได้อย่างแท้จริง รวมทั้งยังมีข้อจำกัดในการชี้แนะให้รัฐบาลแต่ละชุดดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาฯ หรือคัดค้านเมื่อรัฐบาลออกนโยบายที่ขัดกับเป้าหมายการพัฒนาได้ ควรเน้นการปรับปรุงโครงสร้างของสภาพัฒน์ ให้มีบทบาทและอำนาจในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างบูรณาการมากขึ้น และสามารถสนับสนุน ตรวจสอบ คัดค้านนโยบายที่มาจากภาคการเมืองได้

2) การตั้งคณะกรรมการ/สภาการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ (National Commission on Sustainable Development: NCSD) เพื่อเป็นการสร้างกลไกให้มีความเป็น permanent มากขึ้น และทำให้ผู้นำระดับรัฐมนตรีรับทราบเรื่องโดยตรง คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการจัดตั้ง NCSD ขึ้นอีกครั้ง และควรมีการปรับปรุงโครงสร้างให้มีตัวแทนจากหลายภาคส่วนให้มากขึ้น และ/หรือมีการตั้งอนุกรรมการเฉพาะเรื่องที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผน นโยบาย กฎหมาย แนวทางการดำเนินงาน กลไก มาตรการ และควบคุมติดตามผล นอกจากนี้ยังเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างกรอบเชิงสถาบันในทุกระดับย่อยที่เชื่อมโยงกัน เช่น ระดับจังหวัด เมือง ตำบล ฯลฯ แต่ก็มีความกังวลว่าหากรัฐบาลใดไม่มี political will ในด้านนี้ ก็จะไม่มีการประชุมกรรมการฯ และยุติบทบาทลงไปอีกครั้งดังที่เคยเป็นมาแล้ว

3) การตั้งการประชุมคณะรัฐมนตรีด้านสังคม ในรูปแบบเดียวกับ ครม.ด้านเศรษฐกิจ หรืออยู่ในรูปของ National High Level Ministerial Forum on Sustainable Development เพื่อตอบโจทย์เรื่องการให้ผู้บริหารระดับสูงตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้

8. ข้อเสนอเกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่ควรมีการศึกษา

8.1 ประเด็นวิจัยเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทสังคมไทย

1) การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจและความหมายร่วมกันระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดและความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการบริหารจัดการความยากจนที่มีความเหมาะสมสำหรับบริบทสังคมไทย

2) การศึกษาเพื่อกำหนดลำดับความสำคัญของสาขาเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ หรือมีความพร้อมต่อการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว

3) การศึกษาเพื่อจัดทำตัวชี้วัดการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวของประเทศไทย

4) การศึกษาเพื่อกำหนดสภาพแวดล้อมที่จำเป็นและเหมาะสมต่อการสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว

5) การศึกษาโอกาสและความเสี่ยงหรือผลกระทบที่เป็นทรัพยากรสาธารณะไปเป็นสินค้าที่มีการซื้อขายได้จากการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว

6) การศึกษาเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์จากการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว

7) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวกับการดำเนินงานแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

8.2 ประเด็นวิจัยเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

- 1) การศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าควรมีขอบเขตครอบคลุมในมิติใดบ้าง
- 2) การศึกษาเกี่ยวกับระดับของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรมีการกำหนดเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับใด
- 3) การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกับตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจสีเขียว

8.3 ประเด็นวิจัยเรื่องกลไกเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

- 1) การศึกษาสาเหตุปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมาของการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2) การศึกษาพัฒนารูปแบบการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ-เอกชน-ชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความตระหนักถึงผลกระทบทางลบที่เกิดจากการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเสรีนิยมต่อสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมีพัฒนาการเริ่มต้นมาตั้งแต่ “การประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์” (The United Nations Conference on Human Environment : UNCHE) ที่ประเทศสวีเดนในปี ค.ศ.1972 ผลจากการประชุมนำไปสู่การจัดตั้ง “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (United Nations Environmental Programme : UNEP) ในปี ค.ศ.1973 ต่อมาแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกนำเสนออย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1987 ในรายงานเรื่อง “Our Common Future” ที่จัดทำโดยคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development : WCED) ทำให้แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนแพร่หลายไปอย่างกว้างขวาง หลังจากนั้นเมื่อมีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) หรือที่เรียกว่า “Earth Summit” ที่นครริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในปี ค.ศ.1992 แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกยอมรับในเวทีประชาคมโลก ผลจากการประชุมได้รับรองเอกสาร 3 ฉบับ ได้แก่

(1) ปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) ซึ่งเป็นหลักการเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของสหประชาชาติในการดำเนินงานพัฒนาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน

(2) แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลกในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

(3) แถลงการณ์เกี่ยวกับหลักการด้านป่าไม้ (Statement of Forest Principle)

รวมทั้งอนุสัญญาอีก 2 ฉบับ ได้แก่ (1) กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) และ (2) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity: CBD) นอกจากนี้ ได้มีมติจัดตั้ง “คณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Commission on Sustainable Development: CSD) เพื่อรับผิดชอบและติดตามกำหนดแนวทางในการนำผลการประชุมไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

ผลจากการประชุม Earth Summit ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อการปรับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) ในเวลาต่อมา หลักการสำคัญในปฏิญญาริโอและแผนปฏิบัติการ 21 เช่น การมีส่วนร่วม

ร่วมของภาคประชาชน หลักการระมัดระวังล่วงหน้า (Precautionary Principle) หลักการเรื่องผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle) ฯลฯ ถูกนำมาใช้เป็นแนวนโยบายด้านการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล และเป็นข้อเรียกร้องของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนการจัดทำแผนงานและโครงการเพื่อรองรับการดำเนินงานตามพันธกรณีในอนุสัญญาด้านความหลากหลายทางชีวภาพและอนุสัญญาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก

ต่อมาสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุม The World Summit on Sustainable Development (WSSD) หรือการประชุม Rio+10 ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ ในปี ค.ศ.2002 เพื่อทบทวนความก้าวหน้าของการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศตามแผนปฏิบัติการ 21 ในรอบสิบปีที่ผ่านมา และมุ่งเป้าหมายไปที่เรื่องการแก้ไขปัญหามลพิษ การรักษาระดับการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่ประชุมได้รับรองปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์ก (Johannesburg Declaration) และแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก (Johannesburg Plan of Implication : JPOI) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ 21 และข้อตกลงอื่นๆ โดยอาศัยหลักการการพัฒนาอย่างมีบูรณาการด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และหลักการความรับผิดชอบร่วมกัน โดยประเทศไทยได้เข้าร่วมประชุมและดำเนินการ คือ เข้าเป็นสมาชิกของคณะกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development : CSD) และจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (National Council for Sustainable Development : NCSD) ตามแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน

สำหรับบทบาทของหน่วยงานวิชาการ ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ร่วมกับสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาวิจัย ดำเนินโครงการเพื่อติดตามประเด็นการประชุมและสร้างกระแสความตื่นตัวของสังคมไทย¹ มีการจัดทำข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาที่บูรณาการและมีความสมดุลในมิติสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ การสร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ การเจรจาที่เน้นมิติสิ่งแวดล้อมในกรอบกติกาด้านการค้า การลงทุน การส่งเสริมธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนา ฯลฯ

¹ สมพร กมลศิริพิชัยพร และคณะ, 2546, รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์โครงการเวทีสาธารณะ: จับกระแส EARTH SUMMIT 2 สู่สังคมไทย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ในปี ค.ศ.2012 ซึ่งเป็นช่วงเวลาครบรอบ 20 ปีของการจัดประชุม Earth Summit ทางองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้จัดการประชุม **“United Nations Conference on Sustainable Development-UNCSD”** หรือ **“Rio+20”** โดยมีหัวข้อการประชุมหลัก (Theme) 2 เรื่องได้แก่

(1) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication)

(2) กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD)

และจากการหารือต่อมาในการประชุมคณะกรรมการเตรียมการ Rio+20 ได้มีข้อตกลงให้กำหนดวัตถุประสงค์ในการประชุมดังนี้ (1) เพื่อฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมืองต่อการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (securing renewed political commitment for sustainable development) (2) ประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมครั้งสำคัญๆที่ผ่านมา (assessing progress to date and the remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits on sustainable development) และ (3) การพิจารณาถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (addressing new and emerging challenges)

เป็นที่คาดการณ์ว่าผลของการประชุม Rio+20 ครั้งนี้จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อแนวทางการพัฒนาประเทศและการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลกอย่างกว้างขวางในระดับเดียวกันกับผลการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992 ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชุมดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสดีที่จะได้มีการติดตามและทบทวนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมาของประเทศไทย อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนในสังคมตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย ในการนี้สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงได้จัดทำโครงการศึกษาวิจัย โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อสร้างความตื่นตัวและการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้าร่วมประชุม Rio+20 ได้รับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของการประชุม Rio+20 พร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดงานศึกษาและวิจัยในเรื่องนี้ที่ครอบคลุมและชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ (high-quality inputs) และจัดทำข้อเสนอแนะต่อบทบาท ทำที่การเจรจาในเวทีการประชุม อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนบทบาทในเชิงรุกของคณะผู้เจรจาโดยมุ่งหวังประสิทธิผล รวมถึงการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ การจัดทำสรุปผลการประชุมเพื่อเผยแพร่แก่ภาคส่วนต่างๆ จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความตื่นตัวในประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และปลูกฝังองค์ความรู้ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมไทย อีกทั้งการวิเคราะห์ผลการประชุมอันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะทางนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องด้วย

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและท่าทีของประเทศไทยต่อการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Rio+20) การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย และการจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งควรมีการศึกษาเพิ่มเติม

1.2.2 เพื่อจัดทำข้อเสนอต่อกระทรวงการต่างประเทศเพื่อยกระดับภารกิจการทูตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศของกระทรวงการต่างประเทศและของไทย

1.2.3 เพื่อสร้างความเข้าใจ ความตื่นตัว และการเตรียมความพร้อมให้กับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคมในเรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 ดำเนินการรวบรวมและประมวลเนื้อหาและรายละเอียดของการประชุม UNCED ซึ่งสืบเนื่องกับผลการประชุมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมาในอดีต อาทิ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation สำหรับประเมินและวิเคราะห์ผลของการประชุม UNCED และเน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของไทย เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อไทย

1.3.2 การประมวล/ทบทวนแนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ผลการประชุมและประเด็นศึกษาในข้อ 1.3.1 กลไกการปฏิบัติงานที่เป็นอยู่ของไทย รวมถึงความท้าทาย อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อให้ไทยสามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ตั้งไว้

1.3.3 ท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศหลักอื่นๆ ตามประเด็นศึกษา เช่น อาเซียน ยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ แอฟริกา กลุ่ม 77 และจีน ต่อหัวเรื่องหลักของการประชุมทั้ง 2 หัวข้อ เพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณาท่าทีและสิ่งที่คาดหวังจากการประชุม Rio+20 ของประเทศข้างต้น

1.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนะท่าทีและแนวคิดของไทยเกี่ยวกับหัวข้อหลักในการประชุม พร้อมทั้งศึกษาแนวคิด/แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (best practice) ของไทย โดยเฉพาะการดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการนำเสนอตัวอย่างการใช้ประโยชน์จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จ เพื่อยกระดับให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวาระระหว่างประเทศ/มาตรฐานสากล (norm-setting)

1.3.5 บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในอดีตและอนาคต เพื่อพิจารณากำหนดแนวทางประสานงาน ซึ่งนำไปสู่การแสดงบทบาทต่อไปในเวทีเจรจา โดยอาจมี

ข้อเสนอแนะแนวทาง การยกระดับภารกิจการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศของกระทรวงการต่างประเทศและของไทย

1.3.6 สรุปผลการประชุม UNCSD และวิเคราะห์ผลการประชุม โดยเฉพาะในประเด็นที่ไทย มีพันธกรณี รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะทางนโยบายเพื่อนำไปสู่การจัดการที่ต่อเนื่องต่อประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยต่อไป

1.4 วิธีการดำเนินการ

โครงการมีกิจกรรมการศึกษาทั้งจากการรวบรวมข้อมูล และจากการจัดเวทีประชุมต่างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ (ดูแผนภาพที่ 1.1) ซึ่งประกอบด้วย

1.4.1 ศึกษารวบรวมประมวลข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ ตามประเด็นในขอบเขตการศึกษา เช่น จากเอกสารการประชุม รายงาน หรือคำประกาศต่างๆจากการประชุม UNCSD วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น บทความจากวารสาร ข้อมูลหรือบทความจากเว็บไซต์ต่างๆ รายงาน การปฏิบัติงานของภาครัฐ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และจัดทำฐานข้อมูลเอกสาร

1.4.2 จัดกิจกรรมประชุม สัมมนา ดังนี้

1.4.2.1 จัดเวทีสาธารณะจำนวน 5 ครั้ง เพื่อนำเสนอความคืบหน้าของการวิจัย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความตื่นตัว และการเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชุม Rio+20 และการดำเนินงานภายในประเทศในด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และรวบรวมข้อเสนอจากภาคส่วนต่างๆต่อท่าทีของประเทศไทยในการประชุม หนึ่ง ในการจัดเวทีสาธารณะแต่ละครั้ง จะมีการจัดทำเอกสารเชิงวิชาการเป็นบทความสังเคราะห์นำเสนอประเด็น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยนความเห็นและการอภิปราย ซึ่งจัดทำโดยนักวิชาการ นักคิด ผู้มีความรู้และประสบการณ์ในหัวข้อการประชุมที่กำหนดขึ้น และเป็นเอกสารจากผลการศึกษาทบทวนของนักวิจัยตามขอบเขตการศึกษาที่กำหนดไว้ใน โครงการโดยมีผลเป็นเอกสารสรุปผลการสัมมนา พร้อมข้อเสนอแนะครั้งละอย่างน้อย 1 ฉบับ ทั้งนี้เน้นจัดให้สอดคล้องคู่ขนานไปกับการประชุมระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการประชุม Rio+20 ซึ่งจะมีขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดปี พ.ศ.2554-2555 อาทิ การประชุมเตรียมการ (Intersessional Meeting) สำหรับการประชุม UNCSD

1.4.2.2 การจัดเวทีกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) จำนวน 3 ครั้งเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในประเด็นเฉพาะต่างๆ เกี่ยวกับการเตรียมการเพื่อเข้าร่วมประชุมเจรจา ระหว่างในเวทีระหว่างประเทศ และในแง่การกำหนดนโยบายและการดำเนินงานภายในประเทศ

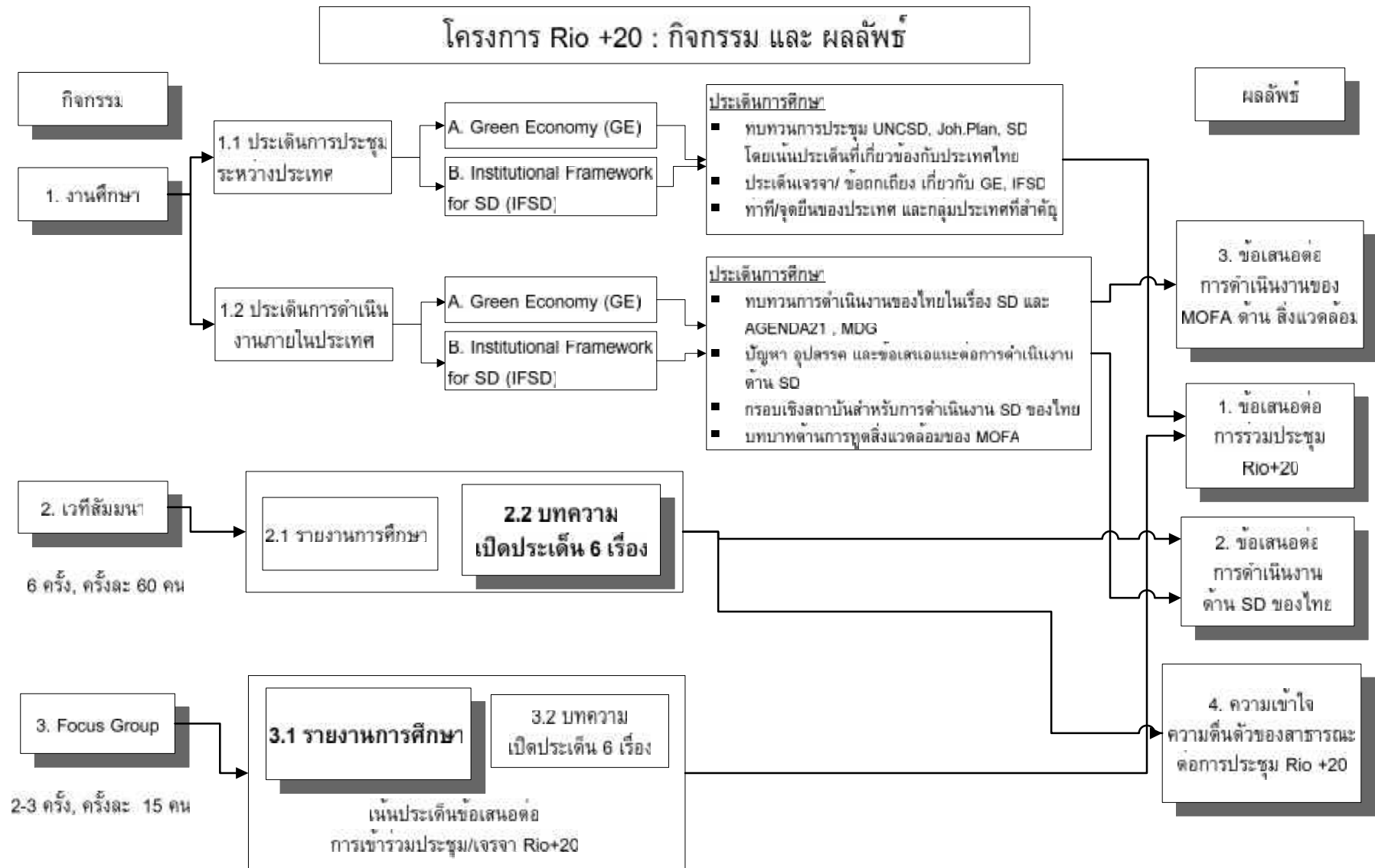
1.4.2.3 การจัดประชุมที่ปรึกษาโครงการ

โครงการได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการขึ้นเพื่อเป็นการสร้างพันธมิตรร่วมดำเนินกิจกรรมในโครงการ ในการร่วมให้ข้อคิดเห็นต่อการวางยุทธศาสตร์การทำงาน การร่วมเป็นองค์กรร่วมจัดเวทีสาธารณะ การร่วมเป็นจัดทำเอกสารข้อเสนอต่อการเจรจา

และการดำเนินงานภายในประเทศ การร่วมเป็นผู้อภิปรายในเวทีสาธารณะ การร่วมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การจัดเวทีสาธารณะและผลของกิจกรรม

1.4.2.4 การจัดประชุมเวทีสื่อมวลชน(Press Briefing) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสื่อมวลชนในเรื่องการประชุม Rio+20 และสนับสนุนการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการร่วมสังเกตการณ์ ติดตามและรายงานผลการประชุมครั้งสำคัญ

แผนภาพที่ 1.1 รูปแบบการทำงานของโครงการ

1.5 แผนการดำเนินงาน

โครงการมีระยะเวลาดำเนินการ 13 เดือน (1 กรกฎาคม 2554 – 31 กรกฎาคม 2555) โดยมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อดังนี้

กิจกรรม	ก.ค. 54	ส.ค. 54	ก.ย. 54	ต.ค. 54	พ.ย. 54	ธ.ค. 54	ม.ค. 55	ก.พ. 55	มี.ค. 55	เม.ย. 55	พ.ค. 55	มิ.ย. 55	ก.ค. 55
ประชุมนักวิจัยเพื่อกำหนดแผนการทำงานและติดตามผลการดำเนินงาน													
ประชุมคณะที่ปรึกษาโครงการเพื่อให้ความเห็นต่อแนวทางการทำงานและการจัดทำข้อเสนอ													
จัดทำรายงานวิจัยเบื้องต้น (Inception Report) และประชุมเสนอแผนการวิจัย													
ทบทวนวรรณกรรม: รวบรวมและประมวลเนื้อหาการประชุมและที่สืบเนื่องจากการประชุม UNCSD ที่ผ่านมา													
แนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน													
ศึกษาทำที่ของประเทศต่างๆต่อการประชุม Rio+20													
จัดเวทีสาธารณะครั้งที่ 1 พร้อมจัดทำเอกสารวิชาการประกอบการจัดเวทีสาธารณะ													
จัดเวทีสาธารณะครั้งที่ 2 พร้อมจัดทำเอกสารวิชาการประกอบการจัดเวทีสาธารณะ													
จัดเวทีสาธารณะครั้งที่ 3 พร้อมจัดทำเอกสารวิชาการประกอบการจัดเวทีสาธารณะ													

1.6 ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 รายงานการวิจัย และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

1.6.2 เอกสารสรุปการจัดเวทีสาธารณะจำนวน 4 ฉบับ และเอกสารสรุปการจัดสัมมนาจำนวน 1 ฉบับ

1.6.3 เอกสารรายงานสรุปผลการประชุม Rio+20 ปี ค.ศ.2012

1.6.4 บทความเผยแพร่ต่อสาธารณะเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว

1.6.5 ผู้เข้าร่วมเวทีสาธารณะและการจัดสัมมนา จำนวนอย่างน้อย 300 คน จากภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน มีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อม และจัดทำข้อเสนอแนะต่อการเข้าร่วมประชุม Rio+20 รวมทั้งข้อเสนอต่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

1.7 ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

1.7.1 ข้อมูลพื้นฐานต่อการวางยุทธศาสตร์ทำที่ของประเทศไทยในการประชุม UNCSD เพื่อนำไปสู่การยกระดับบทบาทในการประชุม/เจรจาของไทยในเวทีระหว่างประเทศให้มีบูรณาการและเอกภาพ

1.7.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายที่มีคุณภาพเพื่อเตรียมทำที่ของไทยที่ชัดเจนต่อการเข้าร่วมประชุม ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย และประเด็นหัวข้อการวิจัยใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งควรมีการศึกษาเพิ่มเติม

1.7.3 ข้อเสนอแนะต่อกระทรวงต่างประเทศ เพื่อยกระดับภารกิจการทูตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (Green Diplomacy)

1.7.4 กระตุ้นให้เกิดความสนใจในประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม ต่อแนวทางความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และการเจรจาพหุภาคี

1.8 สรุปกิจกรรมและการดำเนินงาน

คณะวิจัยได้เริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2554 – 31 กรกฎาคม 2555 โดยมีกิจกรรมดังนี้

1.8.1 การศึกษาทบทวนวรรณกรรม และสรุปวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจสีเขียว และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

รวบรวมและประมวลเนื้อหาและรายละเอียดของการประชุม UNCSO ซึ่งสืบเนื่องกับผลการประชุมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมาในอดีต อาทิ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation สำหรับประเมินและวิเคราะห์ผลของการประชุม UNCSO และเน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของไทย จัดทำข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อไทย

ทบทวนแนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุวัติผลการประชุม UNCSO กลไกการปฏิบัติงานที่เป็นอยู่ของไทย รวมถึงความท้าทาย อุปสรรค

ทำทิวทัศน์ของประเทศและกลุ่มประเทศหลักอื่นๆ ต่อหัวเรื่องหลักของการประชุมทั้ง 2 หัวข้อ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน และกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณาทำที่และสิ่งที่คาดหวังจากการประชุม Rio+20 ของประเทศข้างต้น

การสรุปสาระสำคัญที่เป็นเนื้อหาหลักของการประชุม Rio+20 ทั้งสองส่วน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน และกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเน้นพัฒนาการของแนวคิดดังกล่าว ขอบเขต และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เสนอโดยภาคส่วนต่างๆ เช่น UNEP นักวิชาการ หรือภาคประชาสังคมต่างๆ

วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนะทำที่และแนวคิดของไทยเกี่ยวกับหัวข้อหลักในการประชุมและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ที่จะนำแนวคิด/แนวปฏิบัติที่ดีที่สุดของไทย เช่น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการนำเสนอตัวอย่างการใช้ประโยชน์จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จ เพื่อยกระดับให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวาระระหว่างประเทศ/มาตรฐานสากล (norm-setting)

ข้อเสนอแนะบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในอดีตและอนาคต เพื่อพิจารณากำหนดแนวทางประสานงาน ซึ่งนำไปสู่การแสดงบทบาทต่อไปในเวทีเจรจา เช่น ข้อเสนอแนะแนวทางการยกระดับภารกิจการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศของกระทรวงการต่างประเทศและของไทย

สรุปผลการประชุม UNCSO และวิเคราะห์ผลการประชุม โดยเฉพาะในประเด็นที่ไทยมีพันธกรณี รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะทางนโยบายเพื่อนำไปสู่การจัดการที่ต่อเนื่องต่อประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย

1.8.2 กิจกรรมการประชุมกลุ่มเฉพาะ และการประชุมเวทีสาธารณะ จำนวน 10 ครั้ง ดังนี้

1) การประชุมคณะที่ปรึกษาโครงการฯ ในวันพุธที่ 24 สิงหาคม 2554 เวลา 13.30-16.30 น. ณ ห้องประชุม 2 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 21 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.1

2) การประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 1: เส้นทางสู่การประชุม Rio+20 ในวันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 94 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.2

3) การประชุมหารือจัดทำข้อเสนอแนะต่อคณะผู้แทนการเจรจาในการประชุม Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region ที่กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี ในวันพฤหัสบดีที่ 6 ตุลาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 26 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.3

4) การประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 2: ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหารและพลังงาน: โจทย์ใหม่ในเรืองการพัฒนาที่ยั่งยืน วันอังคารที่ 27 ธันวาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องราชดำเนิน โรงแรม Royal Princess หลานหลวง จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 80 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.4

5) การประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 3: เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2555 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องคริสตัล 3-4 โรงแรมเซ็นจูรีพาร์ก ถนนราชปรารภ จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 95 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.5

6) การประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 4: แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน วันอังคารที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องคริสตัล ชั้น 3 โรงแรมเซ็นจูรีพาร์ก ถนนราชปรารภ จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 97 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.6

7) การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) หารือจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและทำที่ของประเทศไทยต่อการเข้าร่วมประชุม United Nations Conference on Sustainable Development (UNCSD) หรือการประชุม “Rio+20” วันอังคารที่ 15 พฤษภาคม 2555 เวลา 9:00 น. - 16.30 น. ณ ห้องสุกมิตร์ ชั้น 7 โรงแรมรอยัล ปริ๊นเซส หลานหลวง จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 30 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.7

8) การสัมมนาโครงการเวทีสาธารณะ: จัปกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย “Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น. ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้ จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 117 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.8

9) การประชุมเวทีสื่อมวลชน(Press Briefing): จัปกระแส Rio +20 สู้สังคมไทย วันพุธที่ 6 มิถุนายน 2555 เวลา 13.30-16.30 น ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 19 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.9

10) การประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group): สรุปสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 และจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 เวลา 13.00 น.-16.30 น. ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวนผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน รายละเอียดในภาคผนวก 1.10

1.8.3 บทความเผยแพร่ต่อสาธารณะเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว

โครงการได้มีการจัดทำหนังสือที่รวบรวมบทความสังเคราะห์นำเสนอประเด็นจากวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และผลการศึกษาทบทวนของนักวิจัยโดยได้รวบรวมเป็นหนังสือชื่อ “จัปกระแส Rio+20 สู้สังคมไทย” (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก 2) ได้เผยแพร่ในการสัมมนาครั้งที่ 5 “Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” เมื่อวันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2555 และการประชุมเวทีสื่อมวลชน (Press Briefing): จัปกระแส Rio +20 สู้สังคมไทยเมื่อวันพุธที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2555 นอกจากนี้ยังได้นำไปเผยแพร่ในการเวทีการประชุมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานอื่นๆ เช่น งานมหกรรมวิชาการ สกว. ๙ บันดาลสู่งานวิจัย “วิจัยตามรอยพระยุคลบาท: สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาประเทศ” ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 20-24 มิถุนายน 2555 ณ เมืองทองธานี การประชุมประจำปีสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย “Rio+20: ประเทศไทยมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน?” ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 31 กรกฎาคม 2555 ณ โรงแรม ดิ เอ็มเมอร์ลด์

1.8.4 การสร้างพันธมิตรร่วมดำเนินกิจกรรม

โครงการได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการขึ้น โดยมีตัวแทนจากภาคีส่วนต่างๆ ทั้งส่วนราชการ ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน โดยมีบทบาทสำคัญในด้านการร่วมให้ข้อคิดเห็นต่อการวางยุทธศาสตร์การทำงาน การร่วมเป็นองค์กรร่วมจัดเวทีสาธารณะ การร่วมเป็นจัดทำเอกสารข้อเสนอต่อการเจรจาและการดำเนินงานภายในประเทศ การร่วมเป็นผู้อภิปรายในเวทีสาธารณะ การร่วมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การจัดเวทีสาธารณะและผลของกิจกรรม เป็นต้น (โปรดดูรายนามของคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการในภาคผนวก 3)

นอกจากนี้นักวิจัยของโครงการได้เข้าร่วมเป็นคณะทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการฯ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะทำงานด้านสภารัตถะที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นฝ่ายเลขานุการ เพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นต่อสาระสำคัญของการประชุม Rio+20 และการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยต่อการ

เข้าร่วมประชุม Rio+20 ตลอดจนการเข้าร่วมเป็นองค์กรร่วมจัดการประชุมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน การเข้าร่วมเป็นวิทยากร ผู้อภิปรายในเวทีการประชุมในหน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น

1.8.5 การเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการเตรียมการครั้งที่ 3 (3rd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development) ระหว่างวันที่ 13-15 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล

การประชุมคณะกรรมการเตรียมการครั้งที่ 3 นี้เป็นการประชุมเตรียมการครั้งสุดท้ายก่อนที่การประชุม Rio+20 จะเริ่มขึ้นในวันที่ 20-22 มิถุนายน พ.ศ.2555 โดยการประชุมครั้งนี้มุ่งเป้าเพื่อที่จะบรรลุข้อตกลงการเจรจาเอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document ทั้งนี้ ดร. บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ หัวหน้าโครงการได้เข้าร่วมการประชุมดังกล่าวเพื่อสังเกตการณ์และติดตามผลการเจรจาที่เกิดขึ้น โดยสรุปสาระสำคัญของผลลัพธ์การประชุม Rio+20 (โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 2)

บทที่ 2

สาระสำคัญ ประเด็นหลักของการประชุม Rio+20 และข้อวิเคราะห์

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับประเด็นหลักของการประชุม Rio+20 ได้แก่ เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและขจัดความยากจน และเรื่องกรอบเชิงสถาบัน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเป็นข้อมูลและความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นของการประชุม และแง่มุมข้อพิจารณาเพื่อการศึกษาในขั้นต่อไป

2.1 สาระสำคัญเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน และเรื่องกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.1.1 เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน

2.1.1.1 ความเป็นมาและภาพรวมของแนวคิด

ภายใต้ภาวะวิกฤตที่หลากหลายของโลกในปัจจุบัน ทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความมั่นคงทางอาหาร ด้านน้ำและพลังงาน ความหลากหลายทางชีวภาพ พิบัติภัยต่างๆ หรือแม้แต่วิกฤตการณ์ทางการเงินในหลายประเทศทั่วโลก ทำให้เวทีการเจรจาระหว่างประเทศได้เริ่มทบทวนถึงแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมาถึงสาเหตุร่วมกันประการหนึ่งของวิกฤตการณ์ดังกล่าว ซึ่งพบว่า การพัฒนาในปัจจุบันนำไปสู่รูปแบบการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือ มีการใช้ทรัพยากรของโลกอย่างมากในการสะสมทุนทางกายภาพ (เช่น การก่อสร้าง เชื้อเพลิงฟอสซิล) และทุนทางการเงินประเภทต่างๆ ในขณะที่มีการลงทุนในการสร้างทุนทางธรรมชาติ (เช่น การวิจัยด้านพลังงานหมุนเวียน การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ หรือการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน) เพื่อชดเชยส่วนที่ถูกใช้ไปในสัดส่วนที่น้อยกว่ามาก ทำให้ที่ผ่านมาเกิดภาวะที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการลงทุนต้องแลกกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง รวมทั้งเกิดปัญหาการกีดกันทางสังคมขึ้นจากการที่คนจนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเท่าที่ควร ทำให้มีการตั้งคำถามว่าการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางดังกล่าว หรือที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจสีน้ำตาล” (Brown Economy) จะสามารถนำพาสังคมโลกไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้หรือไม่ และนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดในเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” (Green Economy)¹ ที่ได้ถูกเสนอขึ้นในฐานะของรูปแบบการพัฒนาทางเลือก

¹ คำว่าเศรษฐกิจสีเขียวได้รับการเผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือ “Blueprint for a Green Economy” โดย Pearce *et al.* ในปี ค.ศ. 1986 โดยเสนอแนวคิดที่ว่า เศรษฐกิจสามารถและควรเป็นเครื่องมือช่วยนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม และมีศักยภาพในการอนุรักษ์ และเป็นเครื่องมือใหม่ในการแก้ไขความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม

ที่จะช่วยขจัดปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม อันเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจในปัจจุบัน และได้ถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งในสองหัวข้อหลักในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี ค.ศ. 2012²

UNEP(2011)³ ได้กำหนดความหมายอย่างกว้างของเศรษฐกิจสีเขียว ไว้ว่าหมายถึง “ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม และในขณะเดียวกันสามารถลดความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อม และปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้”⁴ และอยู่บนพื้นฐานยุทธศาสตร์ 3 ประการหลัก คือ การปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ในระดับที่ต่ำ การใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการป้องกันและลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและการบริการของระบบนิเวศ ทั้งนี้ ในเอกสารของ UNEP ได้กล่าวย่ำว่า โดยเจตนาแล้ว แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวนี้ ไม่ได้เป็นเป้าหมายที่แตกต่างหรือจะมาแทนที่แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) ซึ่งเป็นเป้าหมายในแผนปฏิบัติการ 21 แต่เป็นการมองว่าการจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายความยั่งยืนได้ จำเป็นต้องมีการจัดการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง (getting the economy right) และแนวทางของเศรษฐกิจสีเขียวได้เป็นหนึ่งในรูปแบบของการแก้ปัญหาดังกล่าว(UNEP 2011, p.16) นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวยังไม่ควรจะถูกจำกัดเฉพาะเรื่องของการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากควรครอบคลุมจุดประสงค์ในด้านอื่น เช่น ความเป็นธรรมระหว่างคนในสังคม และการขจัดความยากจนด้วย จึงมีการกำหนดหัวข้อเศรษฐกิจสีเขียวในการประชุม Rio+20 ให้มีความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวที่ครอบคลุมขึ้นเป็น “Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication”

ด้วยเหตุนี้ เป้าหมายของการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวในทางปฏิบัติ คือการมุ่งสู่สังคมที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำพร้อม ๆ กัน (ดูพื้นที่ด้านล่างขวาของรูปภาพที่ 2.1) อย่างไรก็ดี ประเด็นหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงในการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไปปฏิบัติ คือ จุดตั้งต้นบนเส้นทางการพัฒนาที่แตกต่างของแต่ละประเทศ ทั้งในแง่ของระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต (วัดจากดัชนีการพัฒนามนุษย์ หรือ Human Development Index - HDI ของสหประชาชาติ) และระดับของการก่อให้เกิดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (วัดโดยค่ารอยเท้าทางนิเวศ หรือ Ecological Footprint) เช่น บางประเทศมีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและระดับคุณภาพชีวิตของคนในประเทศที่สูง แต่ก็มิระดับการใช้ทรัพยากรที่กระทบต่อระบบนิเวศที่สูง

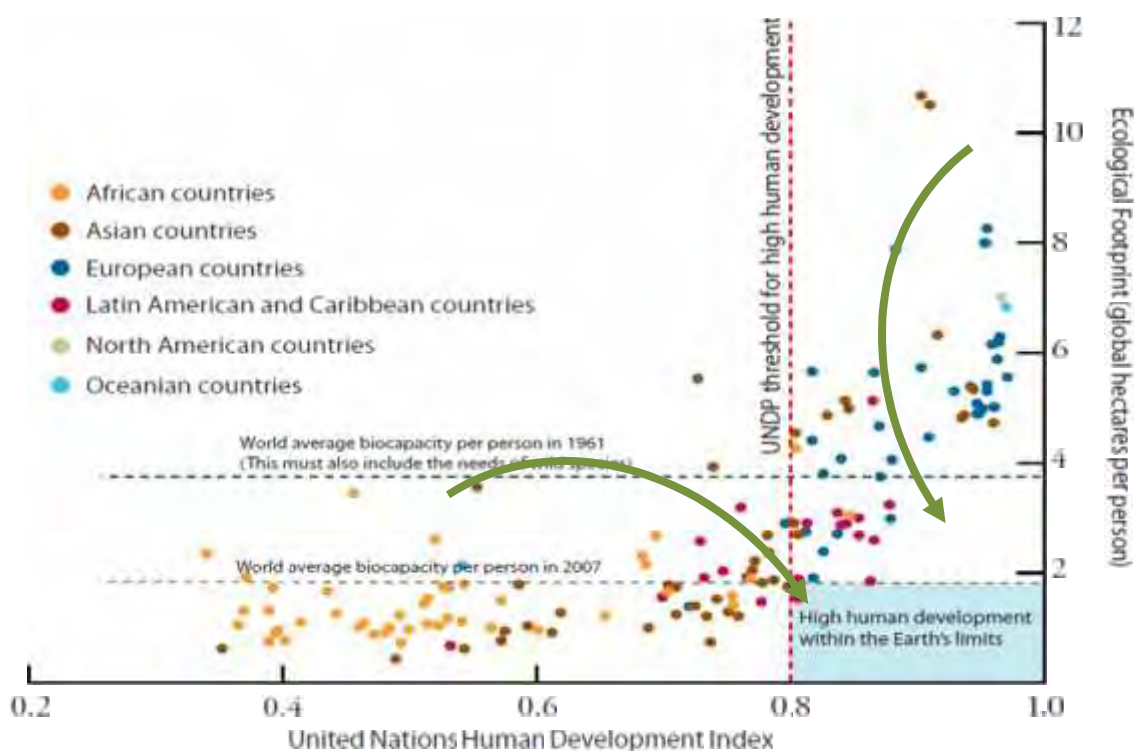
² มติจากที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) สมัยที่ 64 เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2009 (ข้อมติที่ A/RES/64/236)

³ UNEP. 2011. Toward a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Development.

⁴ ภาษาอังกฤษ คือ “green economy as one that results in improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities” (UNEP, 2011, p.16)

ตามไปด้วย (พื้นที่ด้านบนขวาของรูปภาพที่ 2.1) ในขณะที่หลายประเทศมีการรบกวนระบบนิเวศน้อยและมีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ต่ำ (พื้นที่ด้านล่างซ้ายของรูปภาพที่ 2.1) ดังนั้น การนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวไปใช้ในทางปฏิบัติ เพื่อเข้าสู่ทิศทางที่มุ่งสู่ระดับคุณภาพชีวิตที่สูงและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำพร้อมๆกัน (พื้นที่ด้านล่างขวาของรูปภาพที่ 2.1) จึงควรมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ มีความยืดหยุ่นและเปิดโอกาสให้แต่ละประเทศสามารถประยุกต์ใช้มาตรการที่เหมาะสมภายในประเทศตนเองได้ตามบริบทสถานการณ์ และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาในแต่ละประเทศ

ภาพที่ 2.1 Human Development Index และ Ecological Footprint ปี ค.ศ.2007

ที่มา: Global Footprint Network (2010)

2.1.1.2 สองช่วงคลื่นเศรษฐกิจสีเขียวท่ามกลางโลกาภิวัตน์ 2 ระบอบ

อันที่จริงแล้วเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่แนวคิดใหม่ จากพัฒนาการของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในอดีตจนถึงปัจจุบันอาจแบ่งได้เป็น 2 ช่วงคลื่น (Wave)

ช่วงที่หนึ่ง เริ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960 จากการที่รัฐบาลหลายประเทศได้เริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก นำไปสู่การจัดประชุมขององค์การสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ในปี ค.ศ.1972 ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ผลจากการ

ประชุมนำไปสู่การจัดตั้ง UNEP และในปีเดียวกันนั้น ทาง “สโมสรแห่งกรุงโรม” (Club of Rome) ได้เผยแพร่หนังสือจากงานวิจัยชื่อ “ขีดจำกัดของการเติบโต” ซึ่งให้เห็นข้อจำกัดของการเติบโตของอุตสาหกรรมและจำนวนประชากร ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนอาหารและทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น

ในปี ค.ศ.1973 มีการตีพิมพ์หนังสืออันโด่งดังของ อี เอฟ ชูมัคเกอร์ (Ernst Friedrich Schumacher) เรื่อง “Small is Beautiful” โดยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาตามแบบของโลกตะวันตกนั้นเมื่อถึงจุดหนึ่งจะไม่สามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตและกิจกรรมเศรษฐกิจของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง และยังยั่วยุและยังสร้างปัญหาใหม่เพิ่มขึ้น ชูมัคเกอร์ได้เสนอทางเลือกใหม่ต่อการพัฒนาโดยประยุกต์จากปรัชญาโลกตะวันออก โดยส่วนหนึ่งคือปรัชญาตามหลักพระพุทธศาสนา ต่อมาในปี ค.ศ.1987 แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ได้ถูกนำเสนออย่างเป็นทางการในรายงานเรื่อง “Our Common Future” ของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development : WCED) แนวคิดเรื่องทางเลือกของการพัฒนาได้ถูกนำเสนออย่างต่อเนื่อง ในปีค.ศ. 1997 คำว่า “เศรษฐกิจสีเขียว” ได้ปรากฏแพร่หลายจากการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง “Blue Print for Green Economy” โดยกลุ่มนักวิชาการนำโดย เดวิด เพียช (David Pearce) ซึ่งเห็นว่าระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ นำไปสู่การทำลายทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และได้เสนอการแก้ไขโดยให้มีการประเมินมูลค่าของสิ่งแวดล้อม ใช้นโยบายด้านราคาและเปลี่ยนกฎกติกา เพื่อรวมมูลค่าของสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในกลไกตลาดปรับเปลี่ยนการประเมินผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross domestic product : GDP) ให้รวมความสูญเสียด้านสิ่งแวดล้อม และในปีค.ศ.1992 เมื่อมีการประชุม Earth Summit ที่นครริโอ เดอจาเนโร ในปี ค.ศ.1992 แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกยอมรับในเวทีประชาคมโลกและแพร่หลายไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก กลายเป็นกระแส “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม”

อย่างไรก็ดี หลังจากนั้นอีก 3 ปี เมื่อมีการจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) ในปีค.ศ.1995 พร้อมกับการจัดทำชุดความตกลง 16 ฉบับภายใต้ WTO ได้เกิดกระแส “โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจ” (เสรีนิยมใหม่) กลายเป็นกระแสที่เบียดขับโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม มีกรณีข้อพิพาทด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นหลายกรณีทั้งในเวที WTO (เช่น กรณีทูนา-โลมา กรณีกุ้ง-เต่า กรณี GMOs) และในระดับความตกลง FTA โดยเฉพาะกรณีเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Agreement : NAFTA) ผลการตัดสินใจข้อพิพาทส่วนใหญ่จบลงด้วยการจำกัดการใช้มาตรการปกป้องด้านสิ่งแวดล้อม จนถึงปัจจุบัน ความขัดแย้งระหว่างความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมกับความตกลงภายใต้ WTO ยังคงเป็นปัญหาข้อถกเถียงโต้แย้งและเป็นประเด็นการเจรจาในการเจรจารอบโดฮาที่ยังไม่มีข้อยุติ

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในกระแสน์ลูกที่สอง จุดเริ่มต้นก่อตัวมาจากการประชุม “Rio+10” ในปี ค.ศ.2002 เพื่อประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการประชุมมีประเด็นข้อวิพากษ์อย่างมากเกี่ยวกับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ต่อมามีปัจจัยกระตุ้นสำคัญหลายด้านเกิดขึ้นในช่วงปีค.ศ.2007-2008 โดยในปีค.ศ.2007 เป็นแรงผลักดันจาก “ปัญหาโลกร้อน” มีการเผยแพร่รายงานของนิโคลัส สเติร์น (Nicholas Stern) ที่เรียกกันทั่วไปว่า “**Stern Review**” ประเมินถึงต้นทุนมหาศาลของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาโลกร้อนหากไม่มีการแก้ไขปัญหาดังตั้งแต่วันนี้ รวมทั้งรายงานของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Intergovernmental Panel on Climate Change : IPCC) ฉบับที่ 4 ที่แสดงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และความจำเป็นที่ทั้งกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาต้องร่วมกันลดก๊าซเรือนกระจกอย่างมาก เพื่อเป้าหมายควบคุมการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกไม่ให้เกิน 2 องศาเซลเซียส

ในปี ค.ศ.2007 ยังเกิดวิกฤตการณ์ด้านอาหารและด้านการเงิน พอเข้าสู่ปี ค.ศ.2008 เกิดวิกฤตการณ์ด้านพลังงาน ทั้งสามวิกฤตการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำรายงานของ UNEP ชื่อ “**Global Green New Deal**” ที่เผยแพร่ออกมาในปี ค.ศ.2009 ยอมรับถึงปัญหาความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดวิกฤตในด้านต่างๆ และมีชุดข้อเสนอต่อรัฐบาลประเทศต่างๆ ให้มีการปฏิรูปการลงทุนด้านสาธารณะและการใช้นโยบายราคาเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ “เศรษฐกิจสีเขียว” พร้อมกับการสร้างขยายการจ้างงานใหม่และขจัดความยากจน ในรายงานดังกล่าวได้ระบุในตอนท้ายว่า ทาง UNEP จะร่วมกับองค์กรต่างๆ ภายใต้สหประชาชาติ (United Nation : UN) เพื่อศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับแนวเศรษฐกิจสีเขียวและเจาะลึกไปในรายสาขาการผลิตที่สำคัญ ในปลายปี ค.ศ.2009 ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly : UNGA) ได้มีมติให้จัดการประชุม Rio+20 โดยมีเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเป็นวาระสำคัญ ต่อจากนั้นในปี ค.ศ.2011 ทาง UNEP ได้เผยแพร่รายงานฉบับสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวในชื่อ “**Toward Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication**” (ความยาว 632 หน้า) ซึ่งให้เห็นความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนแนวคิด/รูปแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ขยายเติบโตไปในแนวทางที่สร้างผลกระทบกับอีกสองเสาหลัก คือด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม ในรายงานดังกล่าวมีรายละเอียดข้อเสนอการนำแนวคิดเศรษฐกิจไปใช้ใน 11 สาขาเศรษฐกิจ เครื่องมือด้านเศรษฐศาสตร์ บริบทแวดล้อมต่างๆ ที่จำเป็นต่อการผลักดันสู่เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งต่อยอดมาจากแนวคิดที่เดวิด เปียชและคณะ ได้เสนอไว้

แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในช่วงคลื่นลูกที่ 1 และ 2 จึงมีความเกี่ยวโยงและมีฐานคิดคล้ายกัน ในช่วงคลื่นที่ 1 เป็นการนำ “สิ่งแวดล้อม” มาเชื่อมโยงกับ “การพัฒนา” เกิดเป็นแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ในช่วงคลื่นที่ 2 เมื่อเห็นว่าเสาด้านเศรษฐกิจเป็นสาเหตุของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จึงนำ “สิ่งแวดล้อม” และ “ความเป็นธรรมทางสังคม” มาเชื่อมโยงกับ “เศรษฐกิจ” เกิดเป็นแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว”

2.1.1.3 มาตรการและเครื่องมือระดับประเทศที่นำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว

ในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการแก้ปัญหาความยากจนนั้น ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงทั้งทางโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ เป้าหมายทางการเติบโต รูปแบบเทคโนโลยีที่ใช้ในระบบเศรษฐกิจ และวิถีทางการค้าของประเทศ ทางคณะกรรมการเตรียมการประชุม Rio+20 ได้สรุปถึงประเด็นข้อเสนอแนะที่รัฐบาลแต่ละประเทศควรนำไปดำเนินการ โดยการจัดลำดับความสำคัญของนโยบายและให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของมาตรการจูงใจต่างๆ ซึ่งอาจสรุปเป็นแนวทางที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญ 7 แนวทางต่อไปนี้ (United Nations, 2011, pp.12-18)⁵

1) **การเพิ่มประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-Efficiency)**⁶ เช่น การให้แรงจูงใจแก่หน่วยผลิตเพื่อลดการใช้ทรัพยากรลงเหลือเพียงระดับที่สมเหตุสมผลในการผลิต ซึ่งอาจทำให้สังคมได้ประโยชน์จากการที่มีทรัพยากรเหลือมากขึ้น เช่น ในพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำจำกัด และยังช่วยลดการปล่อยมลพิษของเสียจากกระบวนการผลิตลง โดยอาจใช้แรงจูงใจต่างๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น มาตรการให้สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำแก่หน่วยการผลิตที่มีรายจ่ายค่าไฟฟ้าต่ำ เป็นต้น

2) **การจัดสรรรายจ่ายรัฐบาลเพื่อกระตุ้นภาคเศรษฐกิจเพื่อสิ่งแวดล้อม (Green-Stimulus Package)** เนื่องจากประเทศที่ประสบภาวะวิกฤตการณ์ทางการเงินหลายประเทศ จำเป็นต้องอาศัยนโยบายด้านรายจ่ายของรัฐบาลเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจอยู่แล้ว รัฐบาลอาจใช้รายจ่ายนี้ส่วนหนึ่งจัดสรรให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และกระตุ้นเศรษฐกิจไปพร้อมกัน ยกตัวอย่างเช่น กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ลงทุนในภาคพลังงานหมุนเวียน ซึ่งส่งผลให้ธุรกิจแผงพลังงานแสงอาทิตย์เติบโตขึ้น

3) **การสนับสนุนให้เกิดตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการจัดซื้อสินค้าสีเขียวของภาครัฐ (Greening of Markets and Public Procurement)** รัฐบาลอาจออกมาตรการที่ระบุเงื่อนไขในการจัดซื้อสินค้าบางประเภท เช่น สินค้าที่มีฉลากเพื่อสิ่งแวดล้อม สินค้าเกษตรที่มาจากวิถีการผลิตที่ยั่งยืน หรือผลิตโดยกลุ่มผู้ผลิตรายย่อยที่ยากจน เพื่อให้สินค้าเหล่านี้มีตลาดจำหน่ายและสามารถแข่งขันได้ต่อไปในอนาคต

⁵ United Nations. 2011. Objective and Themes of the United Nations Conference on Sustainable Development. 2nd Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development. 7-8 March 2011. (CONF.216/PC/7)

⁶ แนวคิดประสิทธิภาพเชิงนิเวศ (Eco-efficiency) ได้รับการเผยแพร่ครั้งแรกโดยสภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Business Council for Sustainable Development) ซึ่งมีนัยในการปฏิบัติทั้งในระดับบริษัท (Firm level) คือประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าและบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ยกย่องคุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ และสามารถลดระดับผลกระทบทางนิเวศ หรือความเข้มข้นในการใช้ทรัพยากรลงได้ และนัยยะในระดับชาติ (National level) อันหมายถึงประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรเพื่อความก้าวหน้าทางสังคมและเศรษฐกิจและลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทั้งระบบลงได้

4) การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Investment in Green Infrastructure) รัฐบาลควรสนับสนุนการลงทุนในนวัตกรรมด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและให้ความสำคัญต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในการประเมินผลได้ผลเสียของโครงการด้วย ตัวอย่างโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เทคโนโลยีด้านพลังงานหมุนเวียน การก่อสร้างอาคารประหยัดพลังงาน การวางผังเมืองแบบบูรณาการเพื่อสิ่งแวดล้อม ระบบขนส่งมวลชนที่เน้นการอนุรักษ์พลังงานและคำนึงถึงการกระจายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง

5) การฟื้นฟูและขยายระดับของทุนทรัพยากรธรรมชาติ (Restoration and Enhancement of Natural Capital) ผ่านมาตรการต่างๆ เพื่อปรับปรุงกฎเกณฑ์หรือกลไกเชิงสถาบันที่เพิ่มความสามารถของชุมชนและภาครัฐในการจัดการทรัพยากรทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เป็นต้น

6) การกำหนดราคาหรือต้นทุนที่เหมาะสมของทรัพยากร (Getting Prices Right) โดยการทำบัญชีทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงมูลค่าของระบบนิเวศหรือความหลากหลายทางชีวภาพที่จะมีต่อระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับพื้นที่และในระดับชาติ หรือมีการหักผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมออกจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้น ยังควรมีระบบการจัดสรรการจ่ายเงินเพื่อการบริการทางระบบนิเวศ (Payment for Eco-system Services) ซึ่งจะสามารถเอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยและเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ได้ในขณะเดียวกัน นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงการพัฒนากลไกการจ่ายค่าชดเชยที่เหมาะสมจากการสูญเสียที่ดินหรือจากความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมจากโครงการต่างๆ ตัวอย่างที่ดี เช่น สาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งสามารถถึงขั้นกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การเจริญเติบโตสีเขียว (National Green Growth Strategy) ได้

7) การปฏิรูประบบภาษีเพื่อสิ่งแวดล้อม (Eco-Tax Reform) ทาง UN ได้อ้างอิงว่า มีงานศึกษาจำนวน 61 ฉบับ (Patuelli et al., 2005) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมไม่มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ แต่ส่งผลต่อปริมาณการปล่อยมลพิษที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ภาษีสิ่งแวดล้อมนี้อาจอยู่ในรูปของภาษีทางตรงที่เก็บจากสินค้าและบริการ หรือภาษีทางอ้อมที่เก็บจากปัจจัยการผลิตที่มีผลเชื่อมโยงกัน ทั้งนี้ ควรครอบคลุมการยกเลิกการอุดหนุนสินค้าที่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม (Environmentally Harmful Subsidies) ด้วย

2.1.1.4 เศรษฐกิจสีเขียวในมิติการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศ

นอกเหนือจากนโยบายและมาตรการของรัฐบาลภายในประเทศแล้ว ภาคการค้า/ความร่วมมือระหว่างประเทศสามารถมีบทบาทเป็นทั้งแรงขับเคลื่อนและอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวเช่นเดียวกัน ประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น

- การใช้ข้ออ้างด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อปกป้องทางการค้า (Green Protectionism) เช่น การบังคับใช้มาตรฐานแบบฝ่ายเดียวกับประเทศผู้ขายสินค้า หรือการตั้ง

เงื่อนไขปรับราคาสินค้านำเข้าเพื่อชดเชยความต่างของมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม (Border-price adjustment) ซึ่งจะทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกลุ่มผู้ส่งออก รายย่อย การพัฒนาระบบฉลากหรือการรับรองมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมแบบสมัครใจ พร้อม ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพผู้ผลิตรายย่อย จึงน่าจะเป็นแนวทางที่ลดผลกระทบได้ เป็นต้น

- ความขัดแย้งระหว่างการค้ากับการอุดหนุนภาคการผลิตเพื่อสิ่งแวดล้อม (Green Subsidy) กล่าวคือ อาจขัดกับหลักการขององค์การการค้าโลกว่าด้วยการป้องกันการ อุดหนุนและการทุ่มตลาดได้ ซึ่งประเทศผู้ส่งออกจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนว่า การ อุดหนุนเพื่อสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่ได้ทำให้เกิดการบิดเบือนทางการค้า หรือส่งผลทำร้ายอุตสาหกรรม ภายในประเทศที่นำเข้าอย่างชัดเจนได้ กรณีที่เป็นปัญหาเช่น การผลิตเชื้อเพลิงชีวภาพ ซึ่งรัฐบาล ของประเทศผู้ส่งออกมักทำการสนับสนุนโดยการลดภาษีหรือให้สิทธิประโยชน์อื่นๆ แก่ผู้ผลิต เป็น ต้น

- การลดช่องว่างในการสร้างสรรค์เทคโนโลยีสีเขียว (Bridging Green Technology Gap) ประเทศพัฒนาแล้วมักจะเป็นเจ้าขององค์ความรู้ส่วนใหญ่ของเทคโนโลยีที่สะอาด ประเภทต่าง ๆ และการที่รัฐบาลของประเทศพัฒนาแล้วหรือประเทศที่เริ่มลงทุนในอุตสาหกรรม เหล่านี้ก่อน ให้การสนับสนุนหรืออุดหนุนเทคโนโลยีเหล่านี้มากเพียงใด ยิ่งทำให้ประเทศกำลัง พัฒนาเสียเปรียบทางการแข่งขันด้านเทคโนโลยีสะอาดมากขึ้นเท่านั้น การให้ความสำคัญกับกลไก ความร่วมมือต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่สะอาดระหว่างประเทศ เช่น Climate Technology Mechanism ซึ่งเป็นผลจากการเจรจาของประเทศสมาชิกอนุสัญญาสหประชาชาติด้าน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดกระจายตัวของเทคโนโลยี ด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในโลก

2.1.1.5 ข้อควรคำนึงในการดำเนินมาตรการเศรษฐกิจสีเขียว

แม้จะเป็นที่ตระหนักว่าเป้าหมายเศรษฐกิจสีเขียวมีความสำคัญเพียงใด แต่การ ดำเนินนโยบายหรือมาตรการต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่เศรษฐกิจสีเขียว ก็อาจนำมาซึ่งข้อขัดแย้ง หรือ ผลกระทบที่ไม่อาจตั้งใจบางประการ ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างรอบคอบ เช่น

- การขาดความมีประสิทธิภาพของนโยบาย เช่น กรณีการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม หลายประเทศในสหภาพยุโรปที่มีการเก็บในอัตราที่ต่ำเกินไปจนผู้ปล่อยมลพิษไม่รู้สึกถึงความ แตกต่างจากการเก็บภาษี หรือการยกเว้นภาษีให้กับอุตสาหกรรมที่ปล่อยมลพิษมากบางประเภท ซึ่งแม้ว่าในระยะแรก ภาษีจะส่งผลให้การปล่อยมลพิษลดลง แต่พบว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 เป็นต้นมา ประเทศในสหภาพยุโรป 16 ประเทศมีสัดส่วนของรายรับจากภาษีสิ่งแวดล้อมจากรายรับภาษี ทั้งหมดลดลงเรื่อย ๆ

- การเกิดผลกระทบสะท้อนกลับ (Rebound Effects) ยกตัวอย่างเช่น นโยบายด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน อาจส่งผลให้ความต้องการใช้พลังงานลดลง และ อาจส่งผลให้ราคาพลังงานลดลง ซึ่งในขณะเดียวกัน ราคาที่ลดลงนี้อาจส่งผลกระทบเชิงพฤติกรรม

ของผู้ใช้พลังงาน กล่าวคือ สามารถประหยัดมากขึ้น และเปรียบเสมือนว่ามีรายได้เพิ่มขึ้น จึงจ่ายเพื่อใช้พลังงานเพิ่มขึ้น เป็นต้น

- ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการบริโภคข้ามพรมแดน (Interdependence of consumption and production) เนื่องจากประเทศพัฒนาแล้วหลายแห่งได้ย้ายฐานการผลิตที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสูง เช่น การทำเหมืองแร่ อุตสาหกรรมหนัก ฯลฯ ไปยังประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น การลดปริมาณการปล่อยมลพิษหรือก๊าซเรือนกระจกในประเทศพัฒนาแล้วจึงไม่ได้หมายถึงการลดลงของปริมาณมลพิษในโลกอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะสร้างกลไกความรับผิดชอบร่วม หรือการส่งผ่านราคาที่เหมาะสมที่รวมต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคในอีกประเทศด้วย

- ความต่างระหว่างผลของมาตรการกับการบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหา (Adding-up Problems) เช่น กรณีการลดก๊าซเรือนกระจกแบบสมัครใจของประเทศสมาชิกบางส่วนในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งล่าสุดภายใต้บริบทของข้อตกลงโคเปนเฮเกน (Copenhagen Accord) แม้ว่าแต่ละประเทศจะยินยอมลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลง แต่ไม่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายรวมของโลกที่ต้องการรักษาระดับการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิไม่ให้สูงเกิน 2 องศาเซลเซียสได้

- ผลกระทบข้างเคียงโดยไม่ตั้งใจ (Unintended Consequences) ยกตัวอย่างเช่น นโยบายส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนจากไบโอดีเซล จะส่งผลให้ความต้องการต่อผลผลิตข้าวโพดเพื่อผลิตเอทานอลเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้ราคาข้าวโพดในตลาดเพิ่มสูงขึ้น และกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารในหลายประเทศได้ หรือความต้องการปาล์มน้ำมันที่เพิ่มขึ้นในทวีปยุโรป ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่าในเขตร้อนเพื่อเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกปาล์มได้ ทางสหภาพยุโรปจึงได้กำหนดเงื่อนไขว่าด้วยการค้าพลังงานชีวภาพอย่างยั่งยืนขึ้น แต่ได้มีเสียงคัดค้านว่าอาจจะทำให้เกิดการกีดกันทางการค้าได้ เป็นต้น

2.1.2 กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.1.2.1 ความหมายโดยทั่วไปและความจำเป็นในการปฏิรูป

คำว่า “กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” มีความหมายครอบคลุมกลุ่มโครงสร้าง องค์กร เครือข่าย และรูปแบบการจัดการความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และนำนโยบายเหล่านั้นไปปฏิบัติ ซึ่งอาจครอบคลุมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ภูมิภาค ไปจนถึงระดับโลก และรวมถึงภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคธุรกิจที่รวมกันในรูปแบบของเครือข่ายที่มีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย โดยในกรอบสถาบันระดับระดับโลกนั้น แม้ว่าทิศทางการพัฒนาของกลไกการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่ผ่านมาจะเติบโตและพัฒนา

ไปอย่างมาก แต่กลับสวนทางกับทิศทางของคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงทั่วโลก

ปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ในกรอบสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกในปัจจุบัน เช่น

1) การเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วของความตกลงพหุภาคีทางด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreement: MEAs)

ในปัจจุบันมีการประกาศใช้ MEAs เฉพาะที่มีการรับรองโดย UN จำนวนมากกว่า 500 ฉบับ⁷ ซึ่งเป็นสัญญาณที่ดีที่สะท้อนถึงการตระหนักในความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นในประชาคมระหว่างประเทศ และเป็นการเปิดพื้นที่ให้มีการศึกษาสำรวจประเด็นที่มีการหยิบยกขึ้นมาเป็นความตกลงนั้นมากขึ้น อันนำไปสู่ความเชี่ยวชาญในประเด็นเหล่านั้น รวมทั้งนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วย แต่ปัญหาที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของการมี MEAs อยู่เป็นจำนวนมาก คือ ความยุ่งยากและซับซ้อนทางสถาบันในการสั่งการและตัดสินใจเนื่องจากในแต่ละข้อตกลง (โดยเฉพาะความตกลงใหม่ๆ ที่ได้จัดทำขึ้นในช่วงหลังการประชุมสุดยอดด้านสิ่งแวดล้อมปี ค.ศ.1992) จะมีการตั้งสำนักงานเลขานุการของตนเองซึ่งแยกอิสระจากกันกับความตกลงอื่นๆ ยิ่งกว่านั้นภายในแต่ละความตกลง ได้มีการตั้งคณะทำงานย่อยหรือคณะทำงานเฉพาะกิจที่เพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งส่งผลเกิดความยากลำบากในการจัดตารางเวลาในการประชุมเพื่อเจรจาหรือตัดสินใจในแต่ละครั้ง และส่งผลทำให้การปฏิบัติงานจริง ๆ มีประสิทธิภาพลดลง

นอกจากนี้ การมี MEAs จำนวนมากยังส่งผลให้เกิดความทับซ้อนและขัดแย้งกันหลายประการ เช่น กรณีอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ แม้ว่าทั้งสองอนุสัญญาจะเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เหมือนกัน แต่มีการตีความแนวคิดบางประการเช่น ในเรื่องของการสงวน (preservation) หรือการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (sustainable living) ต่างกัน หรืออีกตัวอย่างหนึ่งคือกรณีของพิธีสารมอนทรีออล ซึ่งสนับสนุนให้มีการใช้สาร HFCs แทนสาร CFCs เนื่องจากมีผลกระทบต่อชั้นบรรยากาศน้อยกว่า แต่ในพิธีสารเกียวโต สาร HFCs เองกลับถูกจัดประเภทเป็นหนึ่งในก๊าซเรือนกระจกซึ่งต้องมีการลดการใช้ปริมาณลงเช่นกัน เป็นต้น ซึ่งความขัดแย้งในรายละเอียดเหล่านี้ อาจส่งผลกระทบทางกลับกันต่อนโยบายของประเทศที่ลงนามข้อตกลงทั้งสองฉบับได้ ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ เรื่องประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร กล่าวคือหากพิจารณาผลกระทบในมุมมองของประเทศผู้ลงนามในสนธิสัญญาหรือข้อตกลงต่าง ๆ หลายฉบับ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีข้อจำกัดทั้งทางด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล มีภาระต้องทำรายงานของประเทศ (National Report) ส่งให้แก่ฝ่ายเลขานุการของความตกลงต่าง ๆ ที่ประเทศตนได้เป็นภาคีสมาชิก ทำให้ต้องสิ้นเปลืองทรัพยากรทางการจัดการไปมาก ในขณะที่ความพยายามที่

⁷ แบ่งเป็นความตกลงที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางด้านชั้นบรรยากาศ 61 ฉบับ ความหลากหลายทางชีวภาพ 155 ฉบับสารเคมี สารและวัตถุอันตราย 179 ฉบับ ด้านที่ดิน 46 ฉบับ และด้านทรัพยากรน้ำ 196 ฉบับ

จะปรับปรุงแบบรายงานของประเทศ ของหลายความตกลงให้อยู่ในรูปแบบเดียวกันได้มีข้อจำกัดด้านการจัดการมากเช่นกัน

2) การขาดความร่วมมือและประสานงานระหว่างองค์การระหว่างประเทศ

ด้วยสถานการณ์ที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรงมากขึ้น รวมทั้งมีความตระหนักในวงกว้างมากขึ้น ทำให้โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมต้องเกี่ยวเนื่องกับตัวกระทำ (Actors) จำนวนมาก และทำให้การประสานระหว่างตัวกระทำต่างๆ เป็นด้วยความยากลำบากมากขึ้นตามลำดับ ปัญหาเริ่มต้นจากการเพิ่มจำนวนขึ้นขององค์การระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม แต่เดิมตั้งแต่ ค.ศ. 1972 มีเพียง UNEP เป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่ทำหน้าที่หลักในระบบบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันที่มีความสำคัญหนึ่งที่มีส่วนให้เกิดการแยกตัวขององค์การด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น คือ การก่อตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Facility : GEF) ขึ้นในปี ค.ศ. 1991 ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกหลักทางการเงินระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้สำนักงานเลขาธิการของ MEAs จำนวนมากสามารถแยกตัวออกจากการทำงานภายใต้ UNEP ได้ ทำให้เกิดสถานะแข่งขันและประเด็นการเมืองระหว่างองค์การมากขึ้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1992 ได้มีการตั้งคณะกรรมการว่าด้วยพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ CSD ขึ้นเพื่อติดตามผลการดำเนินงานจากการประชุมสุดยอดริโอ และแผนปฏิบัติการ Agenda 21 ถัดมาในปี ค.ศ. 2002 โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme : UNDP) ได้ริเริ่มเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals : MDGs) ขึ้น ซึ่งเป้าหมายประการหนึ่งคือการลดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ทำให้สำนักงาน UNDP ในประเทศต่าง ๆ เริ่มมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และหลังจากนั้นองค์การระหว่างประเทศซึ่งมีเป้าหมายเฉพาะหลาย ๆ แห่ง ยกตัวอย่างเช่น องค์การอุตุนิยมวิทยาโลก (World Meteorological Organization : WMO) หรือองค์การด้านอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization : FAO) หรือแม้แต่สถาบันทางเศรษฐกิจหรือการเงินระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) หรือ WTO ล้วนเริ่มดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ภายใต้การบริหารงานที่เป็นอิสระและด้วยงบประมาณที่อาจมากกว่างบประมาณของ UNEP

ทั้งหมดข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของกรอบเชิงสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับองค์การระหว่างประเทศที่มีความหลากหลายมากขึ้น และต้นทุนในการเจรจาประสานงานที่สูงขึ้นตามลำดับ แม้ว่า UNEP ในฐานะที่เป็นองค์กรแรกและเป็นองค์กรหลักในกรอบเชิงสถาบันที่มีผลงานในการขับเคลื่อนให้เกิด MEAs สำคัญจำนวนมาก กลับประสบความล้มเหลวในการเป็นผู้ดำเนินการประสานงานทั้งองค์การระหว่างประเทศและตัวกระทำที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนมากเข้าด้วยกัน งานของ Najam *et al.* (2006)⁸ ได้วิเคราะห์ว่าสาเหตุหลักประการแรกคือ ความอ่อนแอภายในองค์กรของ UNEP เอง โครงสร้างภายในของ UNEP ประกอบด้วยหน่วยงานย่อยที่

⁸ Najam, Adil, Mihaela Papa, and Nadaa Taiyab. (2006). *Global Environmental Governance: A Reform Agenda*. International Institute for Sustainable Development.

แยกกระจาย (UNEP มีสำนักงานระดับภูมิภาค 6 แห่ง, สำนักงานประสานงาน 7 แห่ง, สำนักงานชั้นนอก 7 แห่ง, ศูนย์อำนวยการ 6 แห่ง, กลุ่มที่ปรึกษาทางวิชาการ 5 กลุ่ม และคณะเลขานุการ MEAs อีกเป็นจำนวนมาก) และมีต้นทุนในการประสานงานภายในองค์กรที่สูง ประกอบกับมีข้อจำกัดในเชิงอำนาจหน้าที่ เนื่องจาก UNEP มีสถานะเป็นเพียง “โครงการ” ภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ทำให้ UNEP ไม่มีอำนาจในการดำเนินงานอย่างอิสระ ดังเช่นองค์การระหว่างประเทศอื่น เช่น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) เป็นต้น นอกจากนั้น UNEP ยังมีข้อจำกัดทางด้านโครงสร้างการเงิน เนื่องจากต้องพึ่งพาแหล่งทุนที่บริจาคให้โดยสมัครใจเท่านั้น ซึ่งทำให้งบประมาณที่ UNEP ได้รับมีความไม่แน่นอนอยู่เสมอ อีกทั้งยังมีข้อจำกัดทางด้านวิชาการ แม้ UNEP จะผลิตรายงานทางด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ เช่น Global Environmental Outlook หรือโครงการเฝ้าระวังทางด้านสิ่งแวดล้อมของโลก (Earthwatch) แต่จุดอ่อนของ UNEP คือการขาดการสังเคราะห์งานดังกล่าวเพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้ในการกำหนดนโยบายโดยตรง และทำให้ UNEP สูญเสียการเป็นผู้นำและการเป็นที่ยอมรับในเชิงวิชาการ (ต่างจากองค์การอนามัยโลกที่ได้รับการยอมรับในสาขาของตนในฐานะผู้ผลิตงานทางวิชาการมากกว่า) เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ทำให้เป้าหมายเริ่มแรกในการก่อตั้ง UNEP ในการเป็นหน่วยงานหลักเพื่อ “ประสานความร่วมมือระหว่างประเทศทางด้านสิ่งแวดล้อม” นั้นเป็นไปได้ยาก

3) การขาดความเชื่อมโยงระหว่างการออก MEAs และการบังคับใช้มาตรการหรือนำนโยบายใน MEAs ไปปฏิบัติ

จุดด้อยประการหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงเกี่ยวกับการมี MEAs จำนวนมาก คือ การไม่สามารถนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้เท่าที่ควร ไม่ว่าจะเป็นมิติของการแก้ปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือคุณภาพชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นก็ตาม ซึ่งอาจเกิดจากสาเหตุที่เชื่อมโยงกันใน 3 ระดับ ได้แก่

3.1) *ระดับการเจรจาเพื่อกำหนดกติกา (Negotiation level)* คือ การให้ความสำคัญต่อ MEAs ในฐานะเป้าหมายและผลสำเร็จของการเจรจามากจนเกินไป ประกอบกับเวลาในการเจรจาที่จำกัด และกระบวนการเจรจาที่ต้องอาศัยฉันทามติจากผู้เข้าร่วมที่มีแรงจูงใจด้านสิ่งแวดล้อมต่างกัน ทำให้เกิดการลดหย่อนผ่อนปรนของมาตรการต่าง ๆ และมักจะไม่มี การเจรจากันถึงประเด็นเรื่อง การนำไปปฏิบัติเท่าที่ควร นอกจากนั้น ในตัวเนื้อหาของ MEAs เอง มักจะมีจุดอ่อน เช่น มีเนื้อความที่กว้าง กำกวม ยากในทางปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นการเปิดช่องทางให้เกิดผู้ที่ไม่ประสงค์จะปฏิบัติตามโดยไม่ต้องรับผลใดๆ (Free riders) ได้ หรือไม่มีการระบุถึงเงื่อนไขเรื่องที่มาของงบประมาณที่จะทำให้การดำเนินการประสบความสำเร็จ เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นคือ เมื่อมีการประกาศใช้และลงนามใน MEAs แล้ว ความสนใจในการติดตามประเมินผล หรือบังคับใช้มาตรการภายใน MEAs กลับลดลง และไม่สามารถเกิดประสิทธิผลในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

3.2) *การขาดเครื่องมือหรือมาตรการบังคับใช้ในระดับโลก (Global level)* ประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศได้ปรากฏเป็นภัยคุกคามมากขึ้นเป็นลำดับ กติการะหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี สถาบันหรือองค์กรที่จะมีอำนาจเหนือรัฐต่าง ๆ และ

สามารถควบคุมการปฏิบัติหรือลงโทษรัฐที่ละเมิดนั้นเกิดขึ้นได้ยากในทางการเมืองระหว่างประเทศ การใช้หลักเกณฑ์ที่เน้นแรงจูงใจและให้ผลตอบแทน (Carrot) จึงเป็นแนวทางที่เป็นไปได้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐต่าง ๆ มากกว่าการยึดแนวทางการลงโทษ (Stick) การคำนึงถึงมิติความแตกต่างของประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เช่น การยึดหลักการ CBDR ในพิธีสารเกียวโต เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนามีผลกระทบจากการปฏิบัติตามกติกาการลดก๊าซเรือนกระจกน้อยกว่า เป็นต้น

3.3) การไม่สามารถเชื่อมโยงมาตรการไปสู่ระดับปฏิบัติในประเทศต่าง ๆ (Domestic level) เนื่องจากระบบการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลกในปัจจุบันยังเป็นระบบที่เน้นการเจรจาเป็นหลัก โดยมีข้อจำกัดในการที่ประเทศภาคีจะนำนโยบายไปปฏิบัติอยู่มาก และมาตรการภายใต้ MEAs ส่วนใหญ่ที่มีต่อประเทศภาคียังเน้นเพียงกิจกรรมประเภทการส่งรายงาน (Reporting) ต่อฝ่ายสำนักงานเลขานุการของ MEAs เป็นหลักเท่านั้น การเสริมสร้างศักยภาพ (Capacity Building) ให้กับประเทศกำลังพัฒนาต่าง ๆ ยังมีข้อจำกัดทั้งในด้านของทรัพยากร และการเลือกหัวข้อการอบรมที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของประเทศอย่างแท้จริง

2.1.2.2 ทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารสรุปของคณะกรรมการเตรียมการประชุม UNCSO 2012 ครั้งที่ 2 (United Nations, 2011, pp.12-18)⁹ ได้สรุป ข้อเสนอทางเลือกที่เป็นไปได้ในการปฏิรูปกรอบสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเบื้องต้นมีดังนี้

1) การปรับปรุงยกระดับ UNEP (Enhancing UNEP) มีการเสนอให้มีการขยายจำนวนสมาชิกภาพของสภามบริหาร UNEP ให้ครอบคลุมทุกประเทศ (จากปัจจุบันมีแค่ 58 สมาชิกเท่านั้น) โดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงวาระและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องทางการเงิน ซึ่งจะก่อให้เกิดความตื่นตัวของนานาประเทศในการมีส่วนร่วมในการประชุมสภามบริหาร UNEP และในเวทีประชุมรัฐมนตรีด้านสิ่งแวดล้อมของโลก

2) การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Establishing a new umbrella organization for sustainable development) ซึ่งสถาบันใหม่นี้จะทำหน้าที่ด้านการบริหาร โดยใช้กลไกระหว่างรัฐบาลและสำนักเลขาธิการที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดการบูรณาการกันอย่างสมบูรณ์มากขึ้นระหว่างเป้าหมาย 3 ประการทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3) การตั้งทบวงการชำนัญพิเศษซึ่งอาจเป็นในรูปแบบขององค์การสิ่งแวดล้อมโลก (Establishing a specialized agency such as a world environment organization) โดยใช้รูปแบบทบวงการชำนัญพิเศษอื่นของ UN เช่น WHO หรือ FAO ซึ่งจะทำ

⁹ United Nations. 2011. Objective and Themes of the United Nations Conference on Sustainable Development. 2nd Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development. 7-8 March 2011. (CONF.216/PC/7)

หน้าที่ในการให้คำแนะนำเชิงนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรงต่อ UN และจะทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ MEAs ด้วย

4) การปฏิรูปคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม และคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Reforming the Economic and Social Council (ECOSOC) and the Commission on Sustainable Development (CSD)) เช่น การตั้งแผนกพิเศษด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาเพื่อทำงานประสานกับคณะกรรมการอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่นของ UNEP หรือการรวม ECOSOC เข้ากับ CSD และตั้งเป็นคณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนแทน

5) การปฏิรูปสถาบันและโครงสร้างอื่น ๆ (Enhancing institutional reforms and streamlining existing Structures) โดยเป็นการประสานงานระหว่างหน่วยงานบริหารระดับสูงร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2.1.3 ข้อควรพิจารณาและความเสี่ยงเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว

แนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” ถูกนำเสนอจากโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) เพื่อปรับแก้ไขให้ระบบเศรษฐกิจ (เสรีนิยมใหม่) ที่ขึ้นอยู่กับทุนนิยมมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจสีเขียวยังเป็นแนวคิดที่มีข้อถกเถียงโต้แย้งอีกมากระหว่างนักเศรษฐศาสตร์และนักสิ่งแวดล้อม และยังไม่มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับความหมายและคุณลักษณะซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล นอกจากนี้ ในการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไปสู่การปฏิบัติ ยังมีข้อควรพิจารณาและความเสี่ยงหลายประการ ดังนี้ (Khor, 2011, pp.72-76)¹⁰

2.1.3.1 ข้อควรพิจารณา

“เศรษฐกิจสีเขียว” ได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในหัวข้อหลักของการประชุม Rio+20 ภายใต้หัวข้อ “เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน” แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวจึงไม่ได้เป็นแนวคิดเชิงวิชาการแบบอิสระ แต่พัฒนามาบนพื้นฐานของวัตถุประสงค์หลักการ และการปฏิบัติตามกรอบของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNCED, 1992) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ “ปฏิญญาริโอ” (Rio Declaration) และ Agenda 21

กรอบหลักสำคัญของ UNCED และอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง (อนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ, อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ และอนุสัญญาต่อต้านการแปรสภาพเป็นทะเลทราย) จัดวางเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนา สร้างความเป็นพันธมิตรในระดับโลกเพื่อการแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมโลก และสร้างความสัมพันธ์ทาง

¹⁰ Khor, Martin. (2011). *Challenge of the Green Economy Concept and Policies in the Context of Sustainable Development, Poverty and Equity*. Second Preparatory Committee Meeting for United Nations Conference on Sustainable Development.

เศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีความเป็นธรรมมากขึ้นซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน นับเป็นความสำเร็จที่ต้องรักษาให้คงอยู่และทำให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น โดยจะต้องไม่ไปลดคุณค่าหรือความสำคัญ หรือเปลี่ยนเส้นทางดังกล่าว หลักการสำคัญของ UNCED เช่น

- การตระหนักและยอมรับถึงความวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมโลก และความจำเป็นที่ต้องปฏิรูป “รูปแบบของการผลิตและการบริโภค”
- การยึดถือ “หลักการระมัดระวังล่วงหน้า” (Precautionary Principle)
- การยึดถือ “สิทธิในการพัฒนา” (Right to Development) และความจำเป็นในการพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา ควบคู่กับเป้าหมายการพัฒนาด้านสังคม เช่น การขจัดความยากจน การศึกษา ฯลฯ
- การปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ไม่สามารถดำเนินการในระดับชาติเท่านั้น ประเทศกำลังพัฒนาต้องได้รับการสนับสนุนทางนโยบายและการดำเนินการในระดับระหว่างประเทศด้วย
- ยึดถือว่าประเทศต่าง ๆ มีบทบาทแตกต่างกันในการจัดการแก้ไขปัญหาวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักการ “ความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน” (Common but Differentiated Responsibilities)

2.1.3.2 ความเสี่ยงจากการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในทางที่ผิด

ในการประชุมเพื่อเตรียมการประชุม Rio+20 ครั้งที่ 1¹¹ (United Nations, 2010) ประเทศกำลังพัฒนาได้แสดงความเป็นห่วงกังวลต่อการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในทางที่ผิด (Misuse) หรือใช้ผิดบริบท โดยมีประเด็นหลายประการที่น่าสนใจ ตัวอย่างเช่น

- การใช้เศรษฐกิจสีเขียวในมิติเดียว และแยกออกจากกรอบ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” มุ่งเน้นเฉพาะมิติด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น โดยขาดการพิจารณาผลกระทบด้านลบต่อประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาความไม่สมดุลระหว่างสามเสาหลักที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การใช้เศรษฐกิจสีเขียวในลักษณะรูปแบบเดียวกันกับทุกประเทศ (One size fits all) โดยขาดการพิจารณาถึงสถานะและระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่ความล้มเหลวด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนา หรือทั้งสองด้าน
- การใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและนัยสำคัญเกี่ยวโยงจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายกีดกันทางการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่พัฒนาแล้วอาจ

¹¹ United Nations. 2010. Progress to date and remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits in the area of sustainable development, as well as an analysis of the themes of the Conference. 1st Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development. 17-19 May 2010. (CONF.216/PC/2)

นำไปใช้เป็นหลักการหรือแนวคิดเพื่อสร้างความชอบธรรมในการกำหนดมาตรการฝ่ายเดียวด้านการค้าเพื่อกีดกันสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนา

- การใช้ประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือเพื่อเปิดเสรีการค้าสินค้าด้านสิ่งแวดล้อม และการเปิดเสรีบริการด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา

- การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเหตุผลสนับสนุนการอุดหนุน (Subsidy) ด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเสียเปรียบด้านการแข่งขันต่อประเทศพัฒนาแล้วเนื่องจากมีเงินทุนอุดหนุนน้อยกว่า

- ปัญหาจากการยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมสำหรับสินค้าให้มีความเข้มงวดหรือมีมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าของประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ตามมาตรฐานใหม่

- การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเงื่อนไขใหม่ต่อประเทศกำลังพัฒนาสำหรับการให้ความช่วยเหลือ การกู้เงิน หรือการปรับโครงสร้าง/ปรับลดหนี้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประเทศกำลังพัฒนาให้ดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้นมิติด้านสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มากกว่าการใช้นโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งครอบคลุมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความเป็นธรรม

จากการศึกษาทบทวนประเด็นเจรจาและเอกสารที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า หัวข้อหลักของการประชุม ทั้งในเรื่องของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และกรอบสถาบันระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน มีประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับประเทศไทยอยู่หลายประเด็น ทั้งประเด็นที่เป็นโอกาสที่จะช่วยยกระดับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือความยากจนในประเทศ และประเด็นที่เป็นข้อท้าทายต่างๆ เช่น ความเสี่ยงต่อการเกิดข้อพิพาททางการค้าจากการสนับสนุนนโยบายเศรษฐกิจสีเขียว หรือการที่เป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมจะไปเป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น ด้านสังคมหรือเศรษฐกิจ เป็นต้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาถึงประเด็นการเจรจาอย่างรอบคอบ เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ท่าทีของประเทศไทยในการเจรจารวมทั้งยุทธศาสตร์ในการปรับตัวในประเทศเพื่อมุ่งสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2 สรุปสาระสำคัญของการประชุมเตรียมการของกลุ่มประเทศ กลุ่มภูมิภาคต่าง ๆ ที่สำคัญ¹²

เนื้อหาในหัวข้อนี้เป็นการนำเสนอกระบวนการเตรียมการประชุม Rio+20 และสรุปสาระสำคัญของผลการประชุมเตรียมการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นพัฒนาการของเนื้อหาการเจรจา จุดยืนและท่าทีของกลุ่มประเทศต่าง ๆ ข้อถกเถียงในประเด็นสำคัญ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับเนื้อหาของผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ได้มากยิ่งขึ้น และในตอนท้ายของบทนี้เป็นนำเสนอสรุปสาระสำคัญของผลลัพธ์การประชุม Rio+20 พร้อมทั้งข้อวิเคราะห์

ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้มีข้อมติที่ 64/236¹³ และ 65/152¹⁴ ได้กำหนดกระบวนการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยให้มีการจัดประชุมคณะกรรมการเตรียมการ (Preparatory Committee Meeting) หรือเรียกว่า **“PrepCom”** จำนวน 3 ครั้ง โดยมีกำหนดการดังนี้

- 1) 1st Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 16 – 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา
- 2) 2nd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 7 – 8 มีนาคม พ.ศ. 2554 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา
- 3) 3rd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 13 – 15 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล

นอกจากการประชุม PrepCom ดังกล่าวแล้ว ที่ประชุมยังเห็นชอบให้จัดการประชุมระหว่างกาลที่เรียกว่า **“Intersessional Meeting”** โดยจะมีการประชุม 3 ครั้งเช่นกัน โดยมีกำหนดการดังนี้

- 1) 1st Intersessional Meeting of UNCSD, UNCSD Secretariat ระหว่างวันที่ 10 – 11 มกราคม พ.ศ.2554 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา
- 2) 2nd Intersessional Meeting of UNCSD, UNCSD Secretariat ระหว่างวันที่ 15 – 16 ธันวาคม พ.ศ.2554 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา
- 3) 3rd Intersessional Meeting of UNCSD, UNCSD Secretariat ระหว่างวันที่ 26 – 27 มีนาคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

¹² เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 (Rio+20): ด้านสารัตถะ ครั้งที่ 1/2554, 20 กันยายน 2554, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

¹³ United Nations General Assembly A/RES/64/236, 24 December 2009, United Nations

¹⁴ United Nations General Assembly A/RES/65/152, 20 December 2010, United Nations

นอกจากนี้แล้วที่ประชุมยังได้เห็นชอบให้มีการจัดประชุมระดับภูมิภาคเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยเน้นย้ำถึงการเตรียมการในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสนับสนุนให้สมาชิกประเทศต่างๆ ดำเนินการร่วมกับองค์กรภายใต้สหประชาชาติ เพื่อให้เกิดการเตรียมการก่อนการประชุม Rio+20 อย่างมีคุณภาพ โดยที่ไม่สร้างภาระเพิ่มเติมให้แก่ประเทศสมาชิก

คณะกรรมการระดับภูมิภาคแห่งสหประชาชาติประกอบด้วย 5 ภูมิภาค ได้แก่

- 1) คณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งละตินอเมริกาและแคริบเบียน (Economic Commission for Latin America and the Caribbean: ECLAC)
- 2) คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียตะวันตก (Economic and Social Commission for Western Asia: ESCWA)
- 3) คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific: ESCAP)
- 4) คณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งแอฟริกา (The Economic Commission for Africa: ECA)
- 5) คณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งยุโรป (The United Nations Economic Commission for Europe: UNECE)

ซึ่งประสานกับสำนักเลขาธิการของ UNCSD เพื่อเตรียมการจัดการประชุมระดับภูมิภาคทั้ง 5 ภูมิภาค โดยมีกำหนดการประชุมดังนี้

- 1) Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean, ECLAC ระหว่างวันที่ 7 – 9 กันยายน พ.ศ.2554 ณ กรุงซันติอาโก ประเทศชิลี
- 2) Regional Preparatory Meeting in Arab Region, ESCWA and Partners ระหว่างวันที่ 16 – 17 ตุลาคม พ.ศ.2554 ณ กรุงไคโร ประเทศอียิปต์
- 3) Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region, ESCAP ระหว่างวันที่ 19 – 20 ตุลาคม พ.ศ.2554 ณ กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้
- 4) Regional Preparatory Meeting for Africa Region, ECA and Partners ระหว่างวันที่ 20 – 25 ตุลาคม พ.ศ.2554 ณ กรุงแอดดิสอาบาบา ประเทศเอธิโอเปีย
- 5) Regional Preparatory Meeting for ECE Region, ECE ระหว่างวันที่ 1 – 2 ธันวาคม พ.ศ.2554 ณ นครเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

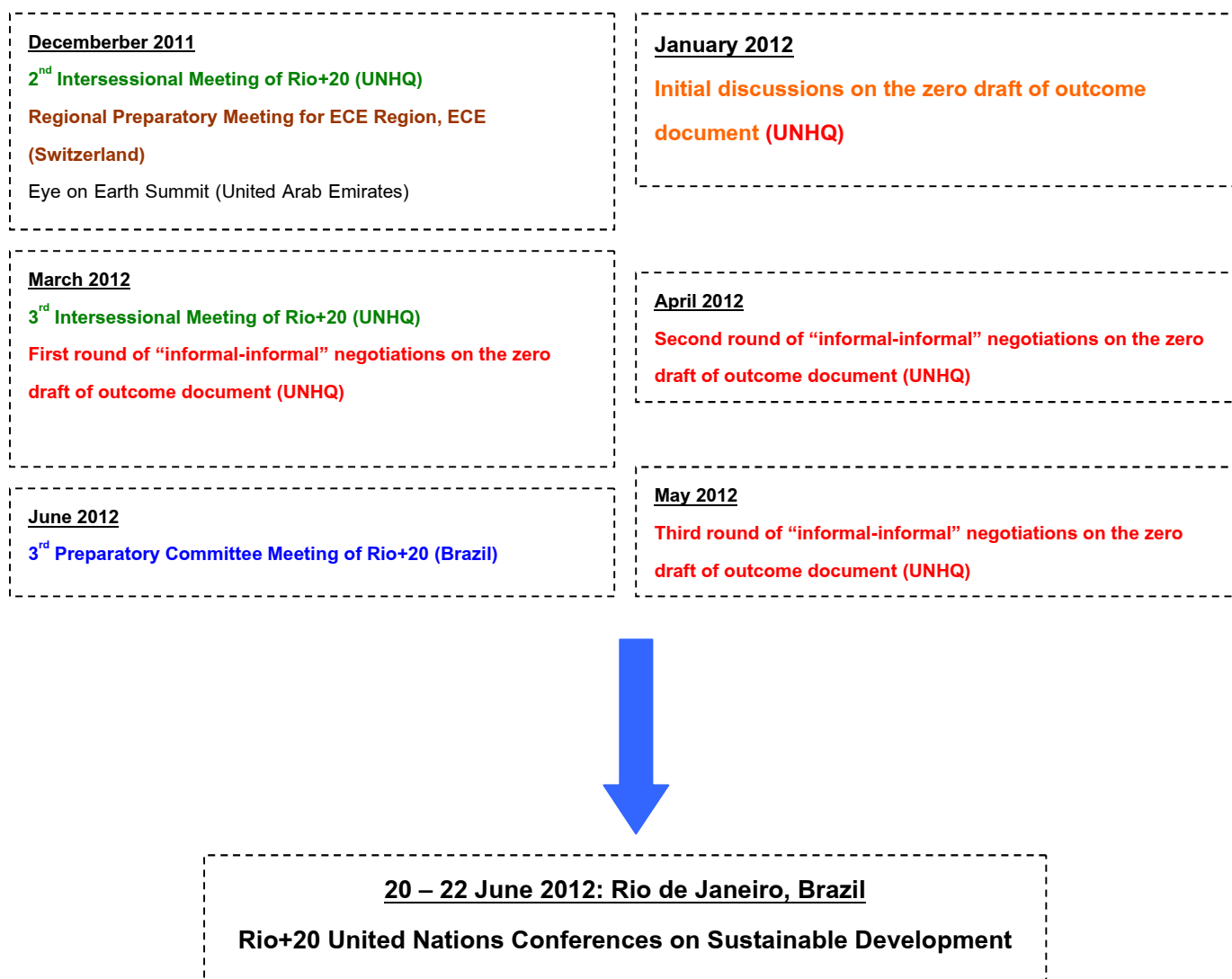
นอกจากการประชุมเตรียมการต่างๆแล้ว ในการประชุม PrepCom ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 7 - 8 มีนาคม พ.ศ. 2554 ที่ประชุมได้มีมติเชิญชวนให้ประเทศสมาชิก องค์กรของสหประชาชาติ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จัดส่งข้อเสนอสำหรับการประชุม Rio+20 ให้กับสำนักเลขาธิการ UNCSD

ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 เพื่อที่จะนำเสนอข้อเสนอเหล่านี้ในการประชุม 2nd Intersessional Meeting ระหว่างวันที่ 15 – 16 ธันวาคม พ.ศ.2554 โดยข้อเสนอเหล่านี้จะใช้ประกอบเป็นฐานในการจัดเตรียมร่างเอกสารที่จะเป็นผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 (Zero draft of the outcome document) โดยเอกสาร Zero draft นี้จะถูกนำเสนอให้ประเทศสมาชิกภายในเดือนมกราคม พ.ศ.2555 ซึ่งหลังจากนั้นแล้ว สำนักเลขาธิการ UNCSD จะจัดการประชุมเพื่อหารือเบื้องต้น (Initial discussion on zero draft of outcome document) ระหว่างวันที่ 25 – 27 มกราคม พ.ศ.2555 และจะจัดให้มีการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Negotiation) อีกจำนวน 3 ครั้ง โดยแต่ละครั้งจะใช้เวลา 1 สัปดาห์ โดยการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการครั้งแรกถูกกำหนดขึ้นระหว่างวันที่ 19 – 23 มีนาคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนการเจรจาครั้งที่สองได้ถูกกำหนดขึ้นระหว่างวันที่ 23 เมษายน – 4 พฤษภาคม พ.ศ.2555 ส่วนกำหนดการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการครั้งสุดท้าย ทางสำนักเลขาธิการ UNCSD จะแจ้งให้ทราบต่อไป

ภาพที่ 2.2 เส้นทางการประชุมเตรียมการต่างๆ สำหรับ Rio+20 ในช่วงปี ค.ศ.2010-2012

May 2010 1st Preparatory Committee Meeting of Rio+20 (UNHQ)	January 2011 1st Intersessional Meeting of Rio+20 (UNHQ) 5th World Energy Summit (United Arab Emirates)
March 2011 2nd Preparatory Committee Meeting of Rio+20 (UNHQ)	April 2011 Retreat of the Group of 77 on UN Conference on Sustainable Development (Rio+20) (Group 77) Green Economy in the Energy Sector in the Context of Sustainable Development (Montenegro)
June 2011 Global Green Growth Summit 2011 (Republic of Korea) Renewable Energy in the Context of Green Economy and the role of Private Sector (Denmark and Republic of Korea) Going Green 2011 (Green Growth, Green Cities, Green Industry) (Czech Republic) Workshop on Sustainable Tourism (Honduras)	July 2011 High-Level Dialogue on the Institutional Framework for Sustainable Development (Indonesia) International Seminar on Green Economy and Official Statistics (Republic of Korea)
September 2011 Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean, ECLAC High-Level Symposium on the United Nations Conference on Sustainable Development (China) Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Retreat for Permanent Representatives on the UN Conference on Sustainable Development (Rio+20) (Germany)	October 2011 Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region, ESCAP Regional Preparatory Meeting in the Arab Region, ESCWA and partners Regional Preparatory Meeting for Africa Region, ECA and partners Sharing Green Economy Best Practices Towards Rio+20 (Poland) Delhi Ministerial Dialogue on "Green Economy and Inclusive Growth" (India) Climate Summit for a Living Himalayas (Bangladesh) Global Green Growth (Denmark) High-Level Expert Group Meeting on Using Green Agriculture to Stimulate Economic Growth and Eradicate Poverty (Israel)
November 2011 Bonn 2011 Conference: The water, Energy and Food Security Nexus (Germany) High Level Expert Meeting on the Sustainable Use of Oceans (Monaco) I International Forum and the II National Forum of Transformer Volunteering (Brazil) 10th Asia Pacific Roundtable for Sustainable Consumption and Production (APRSCP) (Indonesia)	

ภาพที่ 2.2 แสดงเส้นทางการประชุมเตรียมการต่างๆ สำหรับ Rio+20 ในช่วงปี ค.ศ. 2010-2012 (ต่อ)

ที่มา: United Nations Conference on Sustainable Development, www.uncsd2012.org

สำหรับสาระเนื้อหาสรุปผลการประชุมของคณะกรรมการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมการสำหรับการประชุม Rio+20 สรุปได้ดังนี้

2.2.1 การประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 1 (1st Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development)¹⁵ (16 – 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

ในการประชุม PrepCom ครั้งแรกนี้ ที่ประชุมได้ทำการคัดเลือกสมาชิก 10 คนเพื่อร่วมเป็นคณะทำงาน the Bureau เพื่อประสานการเตรียมการสำหรับการประชุม Rio+20 ที่ประชุมยังได้เน้นย้ำถึงจุดประสงค์ของการประชุม Rio+20 คือ (1) เพื่อฟื้นฟูความมุ่งมั่นจากฝ่ายการเมืองต่อการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (securing renewed political commitment for sustainable development) (2) ประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมครั้งสำคัญๆที่ผ่านมา (assessing progress to date and the remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits on sustainable development) และ (3) ถกถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (addressing new and emerging challenges) นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้มีการหารือถึงการเตรียมแผนงานและตารางเวลาสำหรับกระบวนการเตรียมความพร้อมสำหรับ Rio+20

สมาชิกได้อภิปรายถึงเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ว่าควรจะสั้นและกระชับ และควรครอบคลุมถึงเป้าหมายที่ชัดเจนและแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เช่นเดียวกับ MDGs และมีข้อเสนอแนะว่าควรจะมีการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเกิดการตื่นตัวและมีส่วนร่วมกับการประชุม Rio+20 ให้มากที่สุด

นอกจากนี้ ผลการประชุมแบ่งตามจุดประสงค์ของการประชุม Rio+20 สามารถสรุปได้ดังนี้

2.2.1.1 ประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมครั้งสำคัญๆที่ผ่านมา (assessing progress to date and the remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits on sustainable development)

มีความเห็นจากประเทศสมาชิกว่าข้อตกลงใดๆที่อาจจะเกิดขึ้นจากการประชุม Rio+20 ไม่ควรที่จะขัดแย้งกับการดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนตามที่ได้ให้คำมั่นมาตั้งแต่การประชุมในอดีต เช่น ที่สต็อกโฮล์ม ปี ค.ศ. 1972 และที่นครริโอ เดอ จาเนโร ปี ค.ศ. 1992 ในที่ประชุมยังแสดงให้เห็นถึงการขาดความเข้าใจกันระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากการที่ประเทศพัฒนาแล้วยังไม่ได้ดำเนินการอย่างครบถ้วนเกี่ยวกับข้อตกลงในอดีตที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงข้อท้วงติงจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาถึงการช่วยเหลือทางการเงินที่ไม่เพียงพอ ทำให้การพัฒนาประเทศทำได้

¹⁵ 1st Preparatory Committee Meeting for the UN Conference on Sustainable Development, 2012: Co-Chairs' Summary, 16 - 18 May 2010, United Nations

ยากลำบาก นอกจากนี้ยังมีการเข้าถึงข้อตกลงต่างๆที่ได้ทำไว้ทั่วโลกจะต้องมีความสอดคล้องกัน เช่น การทำข้อตกลงในเรื่องการค้าจะต้องไม่ขัดแย้งกับข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น มีการพูดถึงการพัฒนาข้อมูลและสถิติที่เป็นตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการให้ความช่วยเหลือทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีการพูดถึงความสำคัญของความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (public-private partnerships) ว่ามีความสำคัญอย่างมากในการบรรลุผลสำเร็จของเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development goals)

2.2.1.2 ความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (addressing new and emerging challenges)

ที่ประชุมเห็นว่าการประชุม Rio+20 ควรให้ความสำคัญต่อประเด็นที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกิดขึ้นใหม่ๆ คือ วิกฤตการเงิน เศรษฐกิจ อาหาร พลังงาน เหตุการณ์เหล่านี้ที่เกิดขึ้นพร้อมๆกันสร้างความยากลำบากในการรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ยังมีประเด็นท้าทายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญๆ อาทิ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพ การแปรสภาพเป็นทะเลทราย การขาดแคลนน้ำ การเพิ่มขึ้นของภัยธรรมชาติ ความสามารถในการเตรียมการสำหรับการฟื้นคืนสู่สภาพปกติจากภัยธรรมชาติ และความมั่นคงทางอาหาร (food security) การลงทุนด้านการศึกษา แก่เด็กและผู้ใหญ่

2.2.1.3 เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication)

ที่ประชุมยังไม่สามารถหาข้อสรุปถึงคำจำกัดความของเศรษฐกิจสีเขียวได้อย่างไรก็ตาม ได้เห็นชอบร่วมกันว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับหลักการของปฏิญญาริโอ โดยการดำเนินงานต้องมีความยืดหยุ่น และไม่มีลักษณะที่ต้องดำเนินการเหมือนกันในทุกประเทศ มีข้อห่วงใยว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องไม่นำไปสู่การเป็นข้ออ้างการกีดกันทางการค้า หรือ green protectionism หรือถูกสร้างเป็นเงื่อนไขในการรับความช่วยเหลือจากประเทศที่พัฒนาแล้ว นอกจากนี้ยังเห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจสีเขียวและการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน

2.2.1.4 กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD)

ที่ประชุมได้เห็นพ้องกันถึงความสำคัญของการคงไว้ซึ่งความสมดุลของการพัฒนาทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน นั่นคือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่ประชุม

มีความเห็นร่วมกันว่า UN ควรเป็นหน่วยงานที่มีศักยภาพสูงในการให้การสนับสนุนการจัดทำนโยบายและการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเห็นว่า CSD ควรเป็นองค์กรกลางระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นเวทีหลักในการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวกับการเชื่อมโยงกันของ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ที่ประชุมยังเห็นว่าควรจะต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรของสหประชาชาติที่ดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อนกันระหว่างองค์กร รวมถึงปัญหาการทำงานที่ไม่สอดคล้องกันของระบบธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (international environmental governance) และความยุ่งยากที่เกิดขึ้นจาก MEAs ที่ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก

ตารางที่ 2.1 ทำที่ของประเทศสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 1 โดยการประชุมของ Stakeholder Forum

ทำที่	เศรษฐกิจสีเขียว	IFSD
เห็นด้วย	บาร์เบโดส จีน EU อินโดนีเซีย นอร์เวย์ เกาหลีใต้ เซเนกัล สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา FAO UNEP UNIDO 'Workers and Trade'	ออสเตรเลีย โบลิเวีย คิวบา EU อียิปต์ อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เม็กซิโก มอนเตเน โกร นอร์เวย์ สวิตเซอร์แลนด์ สหรัฐอเมริกา UNEP
ไม่มั่นใจ	อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย โคลัมเบีย เอกวาดอร์ อียิปต์ G77และจีน มอริเชียส เม็กซิโก อูรุกวัย 'Women' NGO 'Local Authority'	จีน 'Workers and Trade' 'Science and Technology'
กังขา/ไม่เห็นด้วย	โบลิเวีย บราซิล คิวบา ญี่ปุ่น 'Indigenous Peoples'	NGO

ที่มา: Matrix Analysis of Country Positions at PrepCom1, May 2010, Stakeholder Forum

2.2.2 การประชุม Intersessional Meeting of UNCSD ครั้งที่ 1¹⁶(10 – 11 มกราคม พ.ศ. 2554 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

การประชุม Intersessional ครั้งที่ 1 เป็นการประชุมเตรียมการสำหรับ Rio+20 ที่เป็นการจัดต่อเนื่องจากการประชุม PrepCom ครั้งที่ 1 ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 16 – 18 พฤษภาคม พ.ศ.2553 หลังจากการประชุมครั้งนั้น สมาชิกส่วนใหญ่ยังมีข้อสงสัยอีกมากเกี่ยวกับเรื่องที่จะอภิปรายกันใน

¹⁶ 1st Informal Intersessional Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development: Co-Chair's Summary, 10 – 11 January 2011, United Nations

การประชุม Rio+20 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของนิยามและแนวทางการดำเนินงาน การประชุม Intersession ครั้งนี้จึงมีจุดประสงค์เพื่อเป็นเวทีสำหรับสมาชิกที่จะสร้างความเข้าใจและอภิปรายถึงแนวทางการเตรียมตัวสำหรับการประชุม Rio+20 ต่อไป ประธานในที่ประชุมได้รายงานความคืบหน้าจากการประชุม PrepCom ครั้งที่ 1 โดยเฉพาะการนำเสนอรายงาน Synthesis Report on Best Practices and Lessons Learned on the Objective and Themes of the Conference แต่เนื่องจากรายงานฉบับนี้ยังไม่ได้รับข้อมูลสนับสนุนจากประเทศสมาชิกมากนัก รายงาน Synthesis Report ฉบับสมบูรณ์จึงจะถูกนำเสนอในการประชุม PrepCom ครั้งที่ 2 ต่อไป นอกจากนี้ยังได้ย้ำถึงความจำเป็นที่สมาชิกจะต้องทำความเข้าใจร่วมกันถึงประเด็นการประชุมหลายประการ เช่น ข้อบกพร่องจากการดำเนินการตามข้อตกลงในอดีต ประเด็นท้าทายใหม่ ๆ ประโยชน์ของเศรษฐกิจสีเขียวต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน ความท้าทายในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว และบทบาทของความร่วมมือระหว่างประเทศในการช่วยเหลือการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว

ในการประชุมครั้งนี้ได้มีการแบ่งเวลาอย่างเท่าเทียมสำหรับการอภิปรายใน 2 หัวข้อหลักของการประชุม Rio+20 คือ เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน และ IFSD อย่างไรก็ตาม หัวข้อเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวจะเป็นหัวข้อที่สมาชิกให้ความสนใจอภิปรายมากเป็นพิเศษ ในขณะที่ในการประชุม PrepCom ครั้งที่ 1 กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศได้มีท่าทีที่ไม่เห็นด้วยกับหัวข้อการประชุมเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ในการประชุมครั้งนี้ได้มีท่าทีที่ยอมรับมากขึ้น โดยคำถามหลัก 2 คำถามที่เกิดขึ้นระหว่างการประชุมคือ เศรษฐกิจสีเขียวเป็นหลักการใหม่ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นหรือไม่ และมีความจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องนิยามเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นหลักการที่หลายๆประเทศได้ดำเนินการภายในประเทศอยู่แล้ว แต่สิ่งที่ใหม่คือการยอมรับว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่สมาชิกบางประเทศเห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าไม่ได้มีการตกลงในเรื่องของนิยามเสียก่อน แต่สมาชิกหลายส่วนโต้แย้งว่าการดำเนินการเป็นอิสระของแต่ละประเทศที่สามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ สำหรับประเทศกำลังพัฒนายังคงแสดงความกังวลเกี่ยวกับการใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า ในขณะที่บางประเทศสมาชิกต้องการการรับรองว่าจะไม่มีการใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้าหรือเป็นเงื่อนไขในการขอรับความช่วยเหลือของประเทศกำลังพัฒนา บางประเทศมีข้อกังวลว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะมีผลต่อการจ้างงานหรืออาจจะเป็นอุปสรรคต่อการส่งออกหรือไม่สำหรับประเทศเล็กๆ ที่ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะทำการผลิตให้ได้ตามมาตรฐานใหม่ ในขณะที่การประชุมดำเนินต่อไปคำถามเกี่ยวกับนิยามของเศรษฐกิจสีเขียวได้ลดน้อยลง แต่ให้ความสำคัญมากขึ้นกับคำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาตามกลไกของเศรษฐกิจสีเขียว

ในส่วนของการอภิปรายเกี่ยวกับ IFSD สมาชิกส่วนใหญ่เห็นตรงกันถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของข้อตกลงพหุภาคีจำนวนมากและความซับซ้อนที่เพิ่มมากขึ้นของเนื้อหาข้อตกลง ที่ประชุมได้มี

ข้อเสนอในการปรับปรุง IFSD ที่แตกต่างกันหลายประการ สมาชิกบางส่วนเห็นควรให้เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP และบางส่วนต้องการให้ยกระดับเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ในส่วนของธรรมาภิบาลด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน สมาชิกหลายส่วนให้การสนับสนุนแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเดิมมากกว่าการสร้างองค์กรใหม่ขึ้น โดยสมาชิกหลายประเทศให้การสนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับ CSD บ้างได้เสนอให้เสริมความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC เพื่อที่จะให้เป็นเวทีสำหรับการเจรจาพหุภาคีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน สมาชิกส่วนใหญ่ยังตอกย้ำความสำคัญของการบูรณาการทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน และได้มีการเน้นถึงบทบาทของสถาบันการเงินระหว่างประเทศและธนาคารเพื่อการพัฒนาว่าควรจะเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย สมาชิกยังเรียกร้องให้องค์กรของ UN เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานระหว่างองค์กรตามนโยบาย “One UN”

2.2.3 การประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 2 (2nd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development) ¹⁷(7 – 8 มีนาคม พ.ศ. 2554 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

การประชุม PrepCom ครั้งที่ 2 เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละประเทศนำเสนอความเห็นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการประชุม Rio+20 ข้อมูลการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจสีเขียว และแนวทางการกำหนดรูปแบบองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ Bureau นำไปจัดทำเป็นร่างเอกสารเพื่อใช้เป็นฐานในการเจรจาต่อไป เลขานุการของการประชุม Rio+20 ยังได้มีการนำเสนอร่างข้อมติเกี่ยวกับรูปแบบและกำหนดการประชุมเตรียมการเพื่อนำไปสู่การประชุม Rio+20 (roadmap) เพื่อให้ที่ประชุมพิจารณา ดังนี้

- ให้ Bureau จัดเตรียมร่างเอกสารเพื่อใช้เป็นฐานในการเจรจตามระยะเวลาที่เหมาะสมและเป็นไปตามข้อมูลที่ประเทศสมาชิกได้ให้ไว้ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของประเทศสมาชิกอย่างโปร่งใส

- เชิญให้ประเทศสมาชิก องค์กรของสหประชาชาติ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทำการสนับสนุนข้อมูลให้กับเลขานุการของการประชุม Rio+20 ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 เพื่อใช้ประกอบเป็นฐานในการจัดเตรียมร่างเอกสารที่จะเป็นผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 (Zero draft of the outcome document)

¹⁷ 2nd Preparatory Committee Meeting United Nations Conference on Sustainable Development: Co-Chairs' Summary, 7 – 8 March 2011, United Nations และ The Earth Negotiations Bulletin: Summary and analysis of the second session of the Preparatory Committee (Prep-Com II) for the UN Conference on Sustainable Development (UNCSD 2012), International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

- ให้ Bureau รวบรวมข้อมูลจากประเทศสมาชิก และนำเสนอต่อที่ประชุม The Second Interessional Meeting ซึ่งกำหนดจัดขึ้นในช่วงกลางเดือนธันวาคม พ.ศ.2554 เพื่อให้ประเทศสมาชิกพิจารณาให้ข้อคิดเห็นและแนวทางการดำเนินงานต่อไป

- ให้ประธานร่วมของการประชุมในครั้งนี้ ในนามของ Bureau นำเสนอ Zero draft ต่อประเทศสมาชิกและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องภายในต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2555

- เสนอแนะให้ Bureau จัดการประชุมจำนวน 3 วันในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2555 เพื่อการหารือเนื้อหาของ Zero draft ในเบื้องต้น และให้จัดการประชุมเจรจาครั้งละ 1 สัปดาห์ต่อเนื่องในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม และเมษายน พ.ศ.2555 โดยการประชุมดังกล่าวจะมีลักษณะเป็น informal-informal ภายใต้งบประมาณที่มีอยู่

ซึ่งกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (G77 และจีน) ได้แสดงความเห็นว่า Zero draft ซึ่งเป็นฐานในการเจรจามีกำหนดการออกมาก่อนช่วงช้า อาจทำให้ประเทศกำลังพัฒนามีเวลาเตรียมตัวไม่เพียงพอ นอกจากนี้กำหนดการเจรจาอย่างต่อเนื่องในเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ มีนาคม และเมษายน พ.ศ.2555 ภายใต้งบประมาณที่มีอยู่นั้น จะทำให้ผู้แทนจากประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถเข้าร่วมในกระบวนการเจรจาได้ ซึ่งถือเป็นข้อจำกัด ทำให้กระบวนการเจรจาอาจจะไม่โปร่งใส และไม่อยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม จึงเสนอให้มีการพิจารณาประเด็นเรื่องงบประมาณเพื่อให้มีการสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการเจรจาได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ประเทศคิวบาไม่เห็นด้วยกับร่างข้อมติดังกล่าว และขอสงวนการรับรองข้อมติดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าจะนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมในการเข้าร่วมกระบวนการเจรจาของประเทศกำลังพัฒนา อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมได้ให้การรับรองข้อมติดังกล่าว โดยเลขานุการของการประชุม Rio+20 รับที่จะดำเนินการในการสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนามีส่วนร่วมในกระบวนการเจรจาอย่างเต็มที่

การประชุมในครั้งนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการจากการประชุมครั้งแรก ที่ประเทศสมาชิกยังคงมีความสับสนอยู่มากเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจสีเขียว ในการประชุมครั้งนี้ถึงแม้ผู้เข้าร่วมประชุมจะยังคงตั้งคำถามเกี่ยวกับความเข้าใจต่อเศรษฐกิจสีเขียว แต่เมื่อสิ้นสุดการประชุมแล้ว สมาชิกบางส่วนรู้สึกได้ถึงแม้การเตรียมการไปสู่ Rio+20 จะยังล่าช้าอยู่บ้าง แต่ได้ยังดำเนินไปตามทิศทางที่เหมาะสม และคาดหวังว่าในช่วงระยะเวลาก่อนที่จะถึง Rio+20 ที่จะมีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้นอีกหลายครั้ง น่าจะช่วยสร้างความเข้าใจของสมาชิกได้ดีขึ้น ซึ่งผลจากการประชุม PrepCom ครั้งที่ 2 ทำให้วัตถุประสงค์และแนวทางในการจัดประชุม Rio+20 มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลการประชุมแบ่งตามหัวข้อการประชุมหลักของ Rio+20 สามารถสรุปได้ดังนี้

1) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน ถึงแม้ว่าจะยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับการใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นข้อกีดกันทางการค้า แต่การประชุมได้มีความก้าวหน้ามากขึ้นในแง่การพัฒนาและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของเศรษฐกิจสีเขียว สมาชิกหลายส่วนเริ่มมีความเห็นพ้องกันมากขึ้นว่า เศรษฐกิจสีเขียวจะช่วยสร้างสมดุลระหว่าง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ดีขึ้น สมาชิกหลายส่วนให้ความสนใจกับการ

กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว จะต้องคำนึงถึงปัจจัยใดบ้าง รวมถึงข้อสงสัยถึงผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน ในขณะที่ด้วยกันสมาชิกบางส่วนยังมีข้อสงสัยว่า เศรษฐกิจสีเขียวจะสามารถทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมได้จริงหรือไม่ บ้างยังมีความกังวลและต้องการคำรับรองว่า เศรษฐกิจสีเขียวจะต้องไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า แต่ได้มีข้อเสนอว่าข้อกังวลเหล่านี้จะสามารถบรรเทาได้ โดยในการทำข้อตกลงนานาชาติต่างๆ จะต้องนำข้อกังวลเหล่านี้เข้าร่วมพิจารณาด้วย กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่จะให้การสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเต็มที่ เพราะเชื่อว่าเศรษฐกิจสีเขียวไม่เพียงแต่จะไม่ชะลอการเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นตัวขับเคลื่อนการเติบโตด้วย ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศยังแสดงความสงสัยต่อแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ที่ประชุมยังได้อภิปรายถึงเศรษฐกิจสีน้ำเงิน (blue economy) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรจากมหาสมุทรและทรัพยากรทางน้ำและผลกระทบจากความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้น

2) กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD)

ในการประชุมครั้งนี้ที่ประชุมได้ให้น้ำหนักกับเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อมของการพัฒนาที่ยั่งยืนมากเป็นพิเศษ ส่วนหนึ่งอาจจะเป็นเพราะการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการปฏิรูป IFSD ด้วย และอีกส่วนหนึ่งอาจมีผลจากการที่การตัดสินใจเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม มักจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และรายได้ของประชาชนด้วย ดังที่สมาชิกหลายส่วนได้ย้ำถึงความสำคัญของการเสริมสร้างธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับความยากจน สมาชิกหลายประเทศได้แสดงความเห็นว่า การปฏิรูปควรจะต้องอิงกับโครงสร้างเดิมที่มีอยู่ แต่เน้นที่การเพิ่มความร่วมมือ การเชื่อมโยงกัน และการส่งเสริมซึ่งกันและกัน บ้างต้องการให้ทบทวนความสัมพันธ์ระหว่าง UNEP และ ECOSOC รวมถึงมีการอภิปรายถึงการปฏิรูป UNEP และ ECOSOC ในขณะเดียวกันข้อเสนอด้านการปฏิรูป UNEP ในบริบทที่กว้างขึ้นของการพัฒนาที่ยั่งยืนมีหลากหลาย สมาชิกบางส่วนได้ให้ความสนใจกับข้อเสนอของบราซิลสำหรับการจัดตั้งองค์กรแบบ “umbrella” ซึ่งจะอยู่บนพื้นฐานของโครงสร้างปัจจุบันและการดำเนินการตามข้อตกลงพหุภาคีที่มีอยู่ แต่จะถูกกำหนดนโยบายเพื่อให้มีความเชื่อมโยงกัน และมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการประสานการทำงานของ ECOSOC UNEP และ CSD ภายใต้โครงสร้าง “umbrella” นี้ นอกจากนี้ยังมีการหารือถึง “best practices” และรูปแบบการจัดทำรายงานระดับชาติ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอนี้ยังต้องมีการอภิปรายกันอีกมากก่อนที่จะนำไปสู่ข้อสรุปได้

2.2.4 การประชุม Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean, ECLAC¹⁸ (7 – 9 กันยายน พ.ศ.2554 ณ กรุงซานติอาโก ประเทศชิลี)

การประชุมนี้เป็นการประชุมเตรียมการสำหรับ Rio+20 ในระดับภูมิภาคเป็นครั้งแรกก่อนภูมิภาคอื่นๆ การประชุมครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มประเทศหลัก (Major Groups) เป็นอย่างมากโดยการเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งให้เป็นผู้กล่าวแถลงการณ์เป็นลำดับแรกในที่ประชุม ในการสรุปการประชุมที่ประชุมยังได้เน้นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในส่วนของการอภิปรายเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว แต่ละประเทศยังมีมุมมองที่แตกต่างกัน บางประเทศแสดงการคัดค้านอย่างมากด้วยเหตุผลหลายประการรวมถึงความเสี่ยงจากการที่เศรษฐกิจสีเขียวจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันและการป้องกันทางการค้า ในขณะที่บางส่วนได้สนับสนุนแนวความคิดนี้ด้วยเหตุผลว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวทางที่ยืดหยุ่นในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถปรับรูปแบบการดำเนินการให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละประเทศได้ อย่างไรก็ตามในบทสรุปร่วมอย่างเป็นทางการของการประชุมนี้ไม่ได้บันทึกถึงการคัดค้านแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวแต่อย่างใด

สำหรับในหัวข้อของ IFSD บางประเทศได้มีข้อเสนอให้สร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC เพื่อที่จะเป็นเวทีระดับสูงในการหารือเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่ประเทศคิวบาเสนอให้สร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP และยกเลิก CSD โดยที่ประชุมได้มีข้อสรุปในการที่จะยืนยันเจตนาในการที่จะปฏิรูป IFSD ให้มีประสิทธิภาพและมีความคล่องตัวในการดำเนินการอย่างบูรณาการทั้ง 3 เสาหลักของพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนี้หลายประเทศยังได้ให้การสนับสนุนข้อเสนอของประเทศโคลัมเบียและกัวเตมาลาต่อการสร้างคำจำกัดความของ SDGs รวมถึงให้การสนับสนุนข้อเสนอจากประเทศคิวบาเรื่อง IFSD และข้อเสนอของประเทศโบลิเวียเรื่องสิทธิของธรรมชาติ (Rights of Nature) ข้อเสนอเหล่านี้ได้ถูกรวมไว้ในข้อสรุปของการประชุมเพื่อที่ประเทศสมาชิกจะได้นำไปพิจารณาสำหรับการประชุมครั้งต่อไป

ข้อสรุปของการประชุมนี้จะถูกส่งให้คณะกรรมการเตรียมการ Rio+20 ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 เพื่อนำไปรวบรวมเป็นข้อมูลสำหรับการจัดทำ Zero draft ต่อไป

¹⁸ Conclusions of the Latin American and Caribbean Regional Meeting Preparatory to the United Nations Conference on Sustainable Development, 7 – 9 September 2011, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC) และ Earth Negotiations Bulletin: Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean: 7 – 9 September 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

2.2.5 การประชุม Regional Preparatory Meeting in the Arab Region, ESCWA and partners¹⁹ (16 – 17 ตุลาคม พ.ศ.2554 ณ กรุงไคโร ประเทศอียิปต์)

การประชุมครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยเป็นการเปิดเวทีสำหรับการปรึกษาหารือในหัวข้อที่จะอภิปรายในการการประชุม Rio+20 และเป็นการสร้างฉันทามติและจัดลำดับความสำคัญของประเด็นในการหารือในบริบทของภูมิภาคอาหรับ การประชุมครั้งนี้ถูกจัดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในภูมิภาคอาหรับในขณะนี้ ซึ่งทำให้เกิดความคาดหวังต่อความก้าวหน้าในการพัฒนาในอนาคต สมาชิกบางส่วนเห็นว่านี่คือโอกาสในการสร้างโมเมนตัมสำหรับการหารือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนา แต่ในขณะเดียวกันสมาชิกบางส่วนได้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในรัฐบาลอาจจะเป็นอุปสรรคในการเตรียมการประชุมครั้งนี้เนื่องจากการขาดการประสานงานระหว่างกระทรวงต่างๆ ในหลายประเด็น ในการประชุมครั้งนี้ถือว่า Major Groups ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างมาก

ในการอภิปรายเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว ผู้เข้าร่วมประชุมได้อภิปรายถึงการขาดความเข้าใจร่วมถึงนิยามของเศรษฐกิจสีเขียว แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อตกลงร่วมกันในการยึดถือเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือในการดำเนินการไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่าที่จะเป็นหลักการใหม่ที่จะมาแทนที่การพัฒนาที่ยั่งยืน สมาชิกบางส่วนแสดงความกังวลว่าเศรษฐกิจสีเขียวอาจจะทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาหรือทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของบางประเทศ และที่ประชุมได้มีข้อเสนอแนะในการนำหลักการเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ในอนาคต บ้างก็เน้นถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว โดยอ้างถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น เช่น การสร้างเมืองคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Cities) นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้ย้ำถึงความจำเป็นในการรักษาสมดุลของทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้เข้าร่วมประชุมหลายส่วนได้ตั้งข้อสังเกตว่าบริบทของการพัฒนาทางสังคมควรจะได้รับคามสนใจมากขึ้น และการประชุม Rio+20 ไม่ควรที่จะเน้นย้ำเฉพาะบริบททางด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น สมาชิกบางส่วนยังได้ยกตัวอย่างถึงปัญหาการว่างงานและความยากจนที่เป็นปัญหาเรื้อรังถึงแม้ในยามที่เศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของโมเดลทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ในส่วน of IFSD สมาชิกหลายส่วนได้ยกตัวอย่างการดำเนินการที่เกิดขึ้นในประเทศของตนมาเป็นตัวอย่าง เช่น บางประเทศกำลังอยู่ในกระบวนการจัดตั้งคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่

¹⁹ Outcome of the Arab Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20), 16 – 17 October 2011, Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA) และ Earth Negotiations Bulletin: Summary of the UNCSD (Rio+20) Arab Regional Preparatory Meeting: 16 – 17 October 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

ยั่งยืนแห่งชาติ แต่บ้างก็ว่าพวกเขาไม่สามารถที่จะอภิปรายถึงทางเลือกในการเปลี่ยนแปลง IFSD ในขณะนี้ได้จนกว่าข้อเสนอทางเลือกต่างๆ จะมีรายละเอียดทางด้านการเงินประกอบการพิจารณาด้วย

ข้อแนะนำที่ได้จากการประชุมครั้งนี้จะถูกส่งให้ข้อสรุปของการประชุมนี้จะถูกส่งให้คณะกรรมการเตรียมการ Rio+20 ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 เพื่อนำไปรวบรวมเป็นข้อมูลสำหรับการจัดทำ Zero draft ต่อไป

2.2.6 การประชุม Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region, ESCAP²⁰

(19 – 20 ตุลาคม พ.ศ.2554 ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี)

สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนทัศนะที่เกี่ยวกับหัวข้อการประชุมของ Rio+20 คือเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน และเรื่อง IFSD นอกจากนี้ยังได้พิจารณาถึงความก้าวหน้าและข้อบกพร่องในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนนับตั้งแต่การประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992

ในหัวข้อที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว ผู้เข้าร่วมประชุมหลายฝ่ายได้แสดงความสนับสนุนหลักการนี้ แต่บางส่วนไม่สนับสนุนหรือได้แสดงความกังวลต่อหลักการนี้ และต้องการยืนยันว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะไม่ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า หรือถูกสร้างเป็นเงื่อนไขต่อรองทางการค้า สมาชิกหลายส่วนได้แสดงความเห็นว่านโยบาย one-size-fits-all จะไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพการณ์ของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันไป

ในส่วนของ IFSD ผู้เข้าร่วมประชุมมีข้อคิดเห็นค่อนข้างหลากหลาย ส่วนใหญ่จะเห็นตรงกันในเรื่องหลักการในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ IFSD และระบบบรรณาภิบาลสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (international environmental governance : IEG) สมาชิกหลายส่วนเห็นด้วยกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP แต่ยังขาดฉันทามติรวมถึงแนวทางในการปฏิบัติ ว่าจะเป็นการกระทำโดยคณะและโครงสร้างปัจจุบันของ UNEP ไว้ หรือโดยการยกระดับสถานะของ UNEP ไปเป็น UN Environment Organization (UNEO) หรือ World Environment Organization (WEO) นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอที่สนับสนุนการจัดตั้ง Sustainable Development Council แต่ผู้สนับสนุนข้อเสนอนี้ยังไม่กว้างขวางนัก อย่างไรก็ตาม เอกสารผลลัพธ์เป็นทางการจากการประชุม

²⁰ (1) Report of the Asian and Pacific Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development, 19 – 20 October 2011, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP) (2) TWN Update on Sustainable Development Conference 2012 (Oct11/01): Rio+20 conference should reaffirm principles of Rio 1992, say developing countries, 26 October 2011, Third World Network และ (3) Earth Negotiations Bulletin: Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Asia and the Pacific: 19 – 20 October 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

นี้ไม่ได้กล่าวถึง UNEP หรือองค์กรหนึ่งองค์กรใด เช่น ECOSOC หรือ Sustainable Development Council โดยเฉพาะเจาะจง

ในการประชุมนี้ยังได้มีการถกกันอย่างกว้างขวางถึงรูปแบบและเนื้อหาของผลลัพธ์ที่จะได้จากการประชุมนี้ว่า เอกสารผลลัพธ์การประชุมควรมีรูปแบบเป็นแถลงการณ์ หรือข้อสรุปโดยประธานการประชุม ซึ่งท้ายที่สุดแล้วสมาชิกได้ข้อสรุปเป็น แถลงการณ์อย่างสั้น “Seoul Outcome” ในขณะที่ประธานการประชุมได้จัดทำข้อสรุปการประชุมที่บรรยายเนื้อหาจากการประชุมอย่างละเอียดมากกว่า สมาชิกส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับ Seoul Outcome ที่จะถูกนำเสนอเป็นความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่ม แต่ในขณะเดียวกันสมาชิกบางส่วนรู้สึกว่าคุณภาพใน Seoul Outcome นั้นสั้นเกินไป และพูดถึงเพียงหลักการกว้างๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความคิดเห็นร่วมกันเพียงส่วนน้อยเท่านั้น (least common denominator) แต่ขณะที่สมาชิกหลายส่วนได้ตั้งข้อสังเกตว่า เนื่องจากกลุ่มประเทศในเอเชียแปซิฟิกมีขนาดใหญ่และมีความหลากหลายอยู่มาก จึงเป็นการยากที่จะจัดทำข้อตกลงร่วมโดยละเอียดที่สามารถได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ได้

2.2.7 การประชุม Regional Preparatory Meeting for Africa Region, ECA and partners²¹ (20 – 25 ตุลาคม พ.ศ. 2554 ณ กรุงแอดดิสอาบาบา ประเทศเอธิโอเปีย)

การประชุมครั้งนี้เป็นการเปิดให้สมาชิกในกลุ่มประเทศแอฟริกาได้มีโอกาสในการปรึกษาหารือถึงหัวข้อที่จะอภิปรายและจุดประสงค์ในการประชุม Rio+20 เพื่อที่จะได้ข้อตกลงเป็นฉันทามติของสมาชิกในกลุ่มนี้ นอกจากนี้การประชุม Regional Preparatory Meeting ครั้งนี้ยังเป็นการจัดประชุมควบคู่ไปกับการประชุมของ the Committee on Food Security and Sustainable Development (CFSSD-7) ในช่วงของการประชุม Expert Segment สมาชิกได้ถกถึงความคืบหน้าในการดำเนินการด้าน Food Security and Sustainable Development และแผนการดำเนินงานสำหรับปี 2010/2011 และรับฟังรายงานความคืบหน้าในการดำเนินงานตามผลการประชุม the World Summit on Sustainable Development (WSSD) รวมถึงการพัฒนายุทธศาสตร์ห่วงโซ่มูลค่าของสินค้าเกษตร (agricultural commodity value chains) และความมั่นคงทางอาหารของภูมิภาคแอฟริกา

สำหรับส่วนที่เป็นการประชุมเตรียมการสำหรับการประชุม Rio+20 นั้น ที่ประชุมได้พิจารณารายงาน the Africa Regional Review Report for Rio+20 รวมถึงรายงานของแอฟริกาที่

²¹ Outcome of the Regional Preparatory Meeting for Africa Region for the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20), 20 – 25 October 2011, Economic Commission for Africa (ECA) และ Earth Negotiations Bulletin: Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Africa: 20 – 25 October 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

เกี่ยวกับความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน IFSD ระบบธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ และรูปแบบการดำเนินงาน

ในหัวข้อที่เกี่ยวกับ IFSD สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ IFSD ถึงแม้จะมีสมาชิกบางส่วนไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนสถานะของ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะ แต่สมาชิกทั้งหมดก็เห็นด้วยกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP

สมาชิกส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการของเศรษฐกิจสีเขียว แต่ได้ตั้งข้อสังเกตว่าควรจะต้องมีการนิยามที่ชัดเจนมากขึ้น และเห็นพ้องกันว่า การเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว จะต้องไม่ทำให้เกิดการกีดกันทางการค้าหรือทำให้เกิดเป็นเงื่อนไขการต่อรองทางการค้า นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอในเรื่องการจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนควรจัดเป็นส่วนหนึ่งของกรอบเศรษฐกิจสีเขียวด้วย

ในส่วนของการดำเนินการ สมาชิกได้ให้คำมั่นที่จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งรวมถึง การปรับปรุงระบบธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ ทางด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้เรียกร้องให้ประชาคมนานาชาติดำเนินการตามข้อตกลงเดิมที่มีอยู่ เช่น การเพิ่มความช่วยเหลือแก่กลุ่มประเทศแอฟริกาเป็น 2 เท่า

2.2.8 การประชุม Regional Preparatory Meeting for ECE Region, ECE ²²(1 – 2 ธันวาคม พ.ศ.2554 ณ นครเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์)

การประชุมได้แบ่งออกเป็นสามส่วน คือ (1) การประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมครั้งสำคัญๆ ที่ผ่านมาและการถกถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (2) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน และ (3) IFSD

ในส่วนของการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมในอดีตที่ผ่านมา ทางกลุ่มประเทศยุโรป (UNECE) เห็นว่าได้มีความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงจากการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992 ซึ่งรวมถึงการดำเนินตามสัญญาระหว่างภูมิภาค (regional conventions) และการริเริ่มจัดตั้ง Regional Environmental Centers อย่างไรก็ตาม ได้มีการเรียกร้องให้มีการปรับปรุงในบางประเด็น เช่น การติดตามและประเมินผลความคืบหน้าของการพัฒนาที่ยั่งยืน การเพิ่มการสอดประสานกันและความร่วมมือระหว่างภูมิภาค (regional coherence and cooperation) นอกจากนี้ข้อเสนอเรื่องการจัดทำ SDGs ก็ได้รับการสนับสนุนมากขึ้นในการประชุมครั้งนี้

²² Report of the Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development, 1 – 2 December 2011, Economic Commission for Europe (ECE) และ Earth Negotiations Bulletin: Summary of the UNCS (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Europe: 1 – 2 December 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

ด้านที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว ข้อเสนอการจัดทำ roadmap ได้รับการสนับสนุนอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันก็ได้รับทราบข้อห่วงกังวลถึงความจำเป็นที่จะต้องให้ความยืดหยุ่นสำหรับการปรับใช้ในสภาพการณ์ที่แตกต่างกันไปของแต่ละประเทศ การหารือได้เน้นถึงว่า roadmap จะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร และที่ประชุมยังได้ยืนยันว่าหลักการเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องอยู่บนหลักของการจัดความยากจนอย่างแยกจากกันไม่ได้ ที่ประชุมยังได้หารือถึงประเด็นอื่นๆ เช่น การปกป้องทางสังคม (social protection) สำหรับแรงงานที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว การมีส่วนร่วมของภาคสังคม การปกป้องทางสังคมขั้นต่ำ (social protection floor) และหนี้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน วิกฤตทางการเงินและสภาพคล่อง

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ IFSD ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันถึงขอบกรอบของโครงสร้างปัจจุบัน ซึ่งรวมถึง การแตกย่อยขององค์กรต่างๆ และข้อจำกัดขององค์กรทั้งทางด้านทรัพยากรและอำนาจ ที่ประชุมยังได้หารือถึงความเห็นที่หลากหลายต่อแนวทางการปฏิรูป IFSD ทั้งความเห็นต่ออนาคตของ CSD รูปแบบการเสริมสร้างสถานะของ UNEP และข้อเสนอในการจัดตั้ง Sustainable Development Council รวมทั้งมีทั้งความคิดเห็นที่เห็นด้วยและคัดค้านต่อข้อเสนอการจัดทำข้อตกลงนานาชาติใหม่ที่เกี่ยวเนื่องกับ Rio Principle 10 ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

2.2.9 การประชุม Intersessional Meeting of UNCSD ครั้งที่ 2²³ (15 – 16 ธันวาคม พ.ศ. 2554 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

การประชุม Intersessional ครั้งที่ 2 มีจุดประสงค์เพื่ออภิปรายถึงรูปแบบ เนื้อหา และโครงสร้างของเอกสารที่จะเป็นผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 และการประชุมครั้งนี้ยังเป็นการประชุมครั้งสุดท้ายก่อนที่จะทำการเตรียมเอกสาร Zero draft จากการประชุม PrepCom ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 7 – 8 มีนาคมที่ได้มีข้อเสนอให้ประเทศสมาชิกและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทำการสนับสนุนข้อมูลให้กับเลขาธิการของการประชุม Rio+20 ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 เพื่อใช้ประกอบเป็นฐานในการจัดเตรียมเอกสาร Zero draft โดยที่ Bureau ได้แจ้งให้ที่ประชุมรับทราบว่าได้มีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบ Compilation document จำนวนทั้งสิ้น 647 ชุด ซึ่งในจำนวนนี้ประกอบด้วยข้อมูลจากประเทศสมาชิกจำนวน 74 ประเทศ ส่วนที่เหลือเป็นข้อมูลจาก องค์กรของสหประชาชาติและภาคส่วนต่างๆ หลังจากนั้น เอกสาร Zero draft จะถูกนำเสนอได้ประมาณช่วงกลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2555 ผลของการประชุมพอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

²³ Summary of 2nd Informal Intersessional Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development, 15 – 16 December 2011, United Nations และ TWN Update on Sustainable Development Conference 2012 (Dec11/02): Rio+20 Intersessional discusses proposals for outcome document, 20 December 2011, Third World Network

2.2.9.1 การอภิปรายเกี่ยวกับ *Compilation document*: ข้อเสนอแนะและแนวทางสำหรับการจัดทำ *Zero draft (Discussion on the compilation document: comments and guidance for the zero draft outcome document)*

ผู้เข้าร่วมประชุมหลายฝ่ายย้ำถึงความสำคัญของการยืนยันในหลักการริโอ (Rio Principles) หลักการความเท่าเทียม (principles of equity) และหลักการ CBDR โดยไม่มีการเจรจาต่อรองใดๆ ที่แตกต่างไปจากหลักการเดิม การขจัดความยากจนจะต้องเป็นจุดหมายสูงสุดของการพัฒนา มีการเรียกร้องการใส่ใจในการแก้ปัญหาให้กับกลุ่มประเทศหมู่เกาะกำลังพัฒนาขนาดเล็ก (small island developing states – SIDS) กลุ่มประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด (least developed countries – LDCs) และกลุ่มประเทศแอฟริกา ยังมีการเน้นย้ำว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่จะต้องไม่เป็นการทดแทนการพัฒนาที่ยั่งยืน เอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ควรจะต้องประกอบด้วยหลักการดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจสีเขียว โดยหลักการนี้จะต้องไม่กำหนดนโยบายแบบ one-size-fits-all แต่จะต้องให้แต่ละประเทศมีความยืดหยุ่นในการกำหนดนโยบายตามความเหมาะสมของตนเอง หลายประเทศสนับสนุนให้มี green economy roadmap รวมถึง tool kits และ best practices และควรจะเน้นการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน หลายประเทศยังได้สนับสนุนให้มีการพัฒนาตัวชี้วัดทางเลือกนอกเหนือไปจาก GDP การใช้ Green accounting การบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน เป็นต้น นอกจากนี้ประเทศบราซิลยังได้เสนอให้มีการจัดให้มีการอภิปรายในหัวข้อเกี่ยวกับความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยกำหนดไว้ 8 หัวข้อดังนี้ 1) การขจัดความยากจน ความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการ 2) พลังงาน 3) น้ำ 4) มหาสมุทร 5) การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (sustainable cities) 6) เศรษฐศาสตร์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน 7) นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 8) การสร้างงานที่มีคุณภาพและการอพยพย้ายถิ่น สมาชิกส่วนใหญ่ยังสนับสนุนให้มีการจัดทำ SDGs การพัฒนาที่ยั่งยืนควรจะทำให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในกระบวนการตัดสินใจ

สมาชิกหลายส่วนย้ำถึงความสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการประสานงานและการทำงานร่วมกันขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และการเสริมสร้างการประสานงานขององค์กรของ UN ในระดับประเทศ และการทำงานขององค์กรของ UN ที่ควรจะต้องหลัก “delivery as one” มีหลายประเทศที่สนับสนุนข้อเสนอให้เพิ่มความเข้มแข็งของ UNEP โดยการเพิ่มการสนับสนุนทางการเงินและขอบเขตอำนาจ รวมทั้งขยายจำนวนสมาชิกให้ครอบคลุมประเทศสมาชิกทั้งหมดของ UN ในขณะที่สมาชิกหลายประเทศได้สนับสนุนการเปลี่ยนสถานะของ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะ แต่ได้ย้ำว่าข้อเสนอแนะแนวทางนี้จะมีการศึกษาและรับฟังความคิดเห็นจากประเทศสมาชิกอย่างถี่ถ้วนเสียก่อน ในขณะที่มีบางประเทศที่คัดค้านการจัดตั้ง UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะ ผู้เข้าร่วมประชุมอีกหลายส่วนสนับสนุนแนวทางการจัดตั้ง Sustainable Development Council (SDC)

ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ยังได้ย้ำถึงความสำคัญของแนวทางการดำเนินการ เช่น การให้การสนับสนุนทางการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การสร้างขีดความสามารถ การสร้างข้อตกลงทางการค้าที่มีพื้นฐานบนการพัฒนา ทรัพย์สินทางปัญญา การปลดหนี้ ธรรมชาติโลก เป็นต้น ล้วนมีส่วนสำคัญในการช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาดำเนินการพัฒนาในแนวทางที่ยั่งยืน

2.2.9.2 โครงสร้างและรูปแบบของ Zero draft (Structure and format of the zero draft of the outcome document)

ที่ประชุมส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเอกสารผลลัพธ์ควรจะสั้น ตรงประเด็น มีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน และมีวิสัยทัศน์ในการมองไปข้างหน้า ที่ประชุมยังเห็นว่าข้อตกลงที่จะเกิดขึ้นจะต้องเป็นการยืนยันแนวทางการปฏิบัติเดิม ไม่เป็นการตอรองใหม่ ต่อการปฏิบัติตามหลักการ Rio Principles, Agenda 21, JPOI, the Mauritius Strategy, และ the Barbados Plan of Action ที่ประชุมส่วนใหญ่ยังเห็นชอบต่อการจัดทำ SDGs ถึงแม้ว่าจะยังมีความเห็นที่แตกต่างกันในรายละเอียดการจัดทำ ผู้เข้าร่วมประชุมหลายส่วนต้องการให้เอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 มีการระบุถึงเป้าหมาย กำหนดเวลา และความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วนอย่างชัดเจน

ในส่วนของรูปแบบโครงสร้างของเอกสารผลลัพธ์การประชุม มีข้อเสนอหลักที่พอจะแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

1) ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เห็นว่าเอกสารผลลัพธ์ดังกล่าวควรจะเป็นเอกสารชิ้นเดียว โดยมีโครงสร้างตามจุดประสงค์และเนื้อหาของการประชุม Rio+20 กล่าวคือประกอบด้วย

1.1) จุดประสงค์ของการประชุม อันได้แก่ การฟื้นฟูความมุ่งมั่นจากฝ่ายการเมืองต่อการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (securing renewed political commitment for sustainable development) ประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมครั้งสำคัญๆ ที่ผ่านมา (assessing progress to date and the remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits on sustainable development) และ ความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (addressing new and emerging challenges)

1.2) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (green economy in the context of sustainable development and poverty eradication)

1.3) กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (institutional framework for sustainable development)

1.4) แนวทางการดำเนินการ (means of implementation)

1.5) กรอบการดำเนินการและกลไกการติดตามผล (framework for action and follow-up mechanism)

2) ข้อเสนอจากผู้ร่วมประชุมรายหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกบางส่วน คือ เอกสารผลลัพธ์ควรจะเป็นเอกสารที่สั้น และเป็นปฏิญญาทางการเมืองระดับสูง (*high-level political declaration*) และประกอบด้วย ข้อปฏิญญาที่เป็นไปโดยสมัครใจจากผู้มีผลประโยชน์ร่วมทั้งหมด (*a compendium of voluntary commitments from all stakeholders*)

3) ขณะที่ผู้เข้าร่วมประชุมอื่นได้เสนอเอกสารผลลัพธ์ที่เป็น ปฏิญญาทางการเมืองระดับสูง (*high-level political declaration*) ที่ประกอบด้วยแผนปฏิบัติการ (*action plan*) ที่เป็นภาคผนวก (*annex*) แยกต่าง

2.2.10 การประชุม Initial Discussion on the Zero Draft of Outcome Document²⁴

(25 – 27 มกราคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

หลังจากที่คณะทำงานเตรียมการประชุม Rio+20 ได้ทำการเผยแพร่เอกสาร the Zero Draft of Outcome Document ในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2555 จึงได้ทำการจัดการประชุม Initial Discussion on the Zero Draft of Outcome Document ครั้งนี้ขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิก รวมถึงตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ของสหประชาชาติ และกลุ่ม NGO ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อเอกสาร the Zero Draft ดังกล่าว โดยก่อนหน้าการประชุมครั้งนี้ประเทศสมาชิก และกลุ่มต่างๆ ได้ส่งเอกสารแสดงความคิดเห็นต่อเอกสาร the Zero Draft ในสองส่วนแรก คือ ส่วน the Preamble/Stage Setting และ Renewing Political Commitment มาล่วงหน้าก่อนแล้ว

โดยในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้ยอมรับที่จะใช้เอกสาร the Zero Draft เป็นพื้นฐานของการเจรจา และได้เริ่มการเจรจาในสองส่วนแรกของเอกสารก่อน โดยสมาชิกในที่ประชุมได้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย อย่างไรก็ตาม ความเห็นส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเอกสารนี้ยังขาดความมุ่งมั่น (ambition) และขาดการมุ่งเน้นการปฏิบัติ (action-oriented)

ในการกล่าวปิดการประชุมในวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2555 เลขาธิการคณะทำงานเตรียมการประชุม Rio+20 ได้สรุปถึงสาระสำคัญที่คาดหวังจากการประชุม Rio+20 ที่ได้สะท้อนจากการประชุมครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย (1) SDGs โดยที่ประชุม Rio+20 อย่างน้อยที่สุดควรที่จะเริ่มต้นกระบวนการที่จะนิยามเป้าหมายเหล่านี้ ภายใต้กรอบเวลาที่ชัดเจน (2) กรอบปฏิบัติการ (framework for action) ที่ชัดเจน ซึ่งประกอบด้วย การเคลื่อนย้ายเงินสนับสนุนจากทุกแหล่ง (mobilization of financing from all sources) ความร่วมมือและการถ่ายทอดเทคโนโลยี การเสริมสร้างศักยภาพ (capacity building) ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน (stakeholders) ในการดำเนินการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกรอบเชิงสถาบัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้าน การบูรณาการ

²⁴ Closing Remarks by Mr. Sha Zukang at Initial Consultations on the Zero Draft of Outcome Document, 27 January 2012, New York, United Nations

(integration) การดำเนินการ (implementation) และความสอดคล้องกัน (coherence) (4) คำมั่นสัญญา (commitment) โดยสมาชิกหลายส่วนได้แสดงความเห็นที่ต้องการให้แต่ละประเทศสมาชิกได้มีการนำเสนอแนวทางการดำเนินการของตนเองที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (compendium or registry of commitment) และ (5) ความรับผิดชอบ (accountability) โดยควรจะต้องมีกลไกที่จะให้ความมั่นใจว่าจะมีการปฏิบัติตามคำมั่นสัญญา

ในท้ายที่สุด เลขาธิการฯ ได้ขอให้สมาชิกทุกภาคส่วนได้ส่งข้อคิดเห็นเพิ่มเติมต่อการแก้ไขเอกสาร the Zero Draft ภายในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555

2.2.11 การประชุม First Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document²⁵ (19 – 23 มีนาคม พ.ศ. 2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

ในการประชุมครั้งนี้ เป็นการประชุมเพื่อเจรจาเอกสาร the Zero Draft of Outcome Document ซึ่งเป็นการเจรจาที่ต่อเนื่องมาจากการประชุม Initial Discussion on the Zero Draft of the Outcome Document เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2555 โดยการประชุมครั้งนี้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 19 – 27 มีนาคม พ.ศ. 2555 โดยเป็นการผนวกการประชุม Intersessional Meeting of UNCSD ครั้งที่ 3 ซึ่งมีกำหนดการประชุมระหว่างวันที่ 26 – 27 มีนาคม พ.ศ. 2555 เข้ามาด้วยเพื่อใช้เป็นเวทีเจรจาที่ต่อเนื่องกัน

หลังจากที่ในการประชุม Initial Discussion on the Zero Draft of Outcome Document ในเดือนมกราคม พ.ศ.2555 ได้มีการทบทวนเอกสาร the Zero Draft ในส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สอง (the Preamble/Stage Setting และ Renewing Political Commitment) ในรอบที่หนึ่งไปแล้ว หลังจากนั้นประเทศสมาชิกได้ส่งเอกสารแสดงความคิดเห็นสำหรับส่วนที่สาม (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication) ส่วนที่สี่ (IFSD) และส่วนที่ห้า (Framework for Action and Follow-up) โดยคณะทำงานเตรียมงาน Rio+20 ได้ทำการรวบรวมข้อคิดเห็นเหล่านี้เพื่อใช้เอกสารพื้นฐานในการเจรจาในการประชุมครั้งนี้

ในการประชุมครั้งนี้ ประเทศสมาชิกและตัวแทนกลุ่มต่างๆได้ทำการทบทวนเอกสาร the Zero Draft ส่วนที่ สาม สี่ และห้า เป็นรอบที่หนึ่งในช่วงของการประชุมสัปดาห์แรก หลังจากนั้นในการประชุม Intersessional Meeting ในลำดับถัดมา เป็นการทบทวนรอบที่สอง ตามด้วยการทบทวนรอบที่สามสำหรับเอกสารส่วนที่หนึ่งและสอง โดยที่สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมต่างได้เสนอแก้ไข เพิ่มเติม หรือลดตอนจากเอกสารเดิมด้วยความเห็นที่หลากหลาย

²⁵ Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting, 19 – 27 March 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

โดยผลจากการเจรจาในรอบนี้ ทางสำนักเลขาธิการ UNCSO ได้รวบรวมข้อเสนอแนะของสมาชิกทั้งหมด และจัดทำเป็นร่างเอกสาร ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างหลักของเอกสาร the Zero Draft เดิม โดยในแต่ละส่วนจะประกอบด้วย ข้อความเดิมของเอกสาร และตามด้วยข้อเสนอแก้ไขต่างๆของแต่ละสมาชิกในส่วนนั้นๆ ซึ่งเมื่อรวบรวมข้อเสนอแนะต่างๆเข้าด้วยกันทั้งหมดแล้วนั้น ทำให้เอกสาร the Zero Draft เดิมที่มีจำนวน 19 หน้า ได้ขยายเพิ่มขึ้นเป็น 206 หน้า อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะเหล่านี้จะถูกใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการเจรจาในรอบถัดไป และในท้ายที่สุดคงจะถูกลดทอนลงตามความเหมาะสมเมื่อการเจรจาผ่านไป

การเจรจา “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of the Outcome Document ในรอบถัดไปได้ถูกกำหนดขึ้นระหว่างวันที่ 23 เมษายน – 4 พฤษภาคม พ.ศ.2555

2.2.12 การประชุม Intersessional Meeting of UNCSO ครั้งที่ 3 (26 – 27 มีนาคม พ.ศ. 2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

การประชุมครั้งนี้ถูกจัดขึ้นต่อเนื่องจากการประชุม The first round of “informal-informal” negotiations on the zero draft of outcome document ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 19 – 23 มีนาคม พ.ศ. 2555 ณ นครนิวยอร์ก ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นคณะทำงาน the Bureau จึงได้เสนอให้ใช้การประชุม Intersessional Meeting ครั้งที่ 3 นี้ เป็นเวทีในการเจรจา the zero draft ต่อเนื่องจากการประชุม “informal-informal” negotiations on the zero draft of outcome document ในวันที่ 19 – 23 มีนาคม ต่อไปจนเสร็จสิ้นกำหนดการประชุม Intersessional Meeting ในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2555

2.2.13 การประชุม Second Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document²⁶ (23 เมษายน – 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมเพื่อเจรจาเอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document ต่อเนื่องจากการประชุม First Round of Informal-Informal Negotiations เดิมที่มีความคาดหวังว่าการเจรจารอบนี้น่าจะเป็นรอบสุดท้ายสำหรับการเจรจาเอกสาร the Zero Draft of the Outcome นี้ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อการประชุมครั้งนี้สิ้นสุดลง ผลปรากฏว่าที่ประชุมสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้เพียง 21 ย่อหน้า จากเอกสารทั้งหมดที่มีความยาวกว่า 420 ย่อหน้า ซึ่งสาเหตุสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุข้อตกลง คือความคิดเห็นที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศหรือกลุ่ม

²⁶ Summary of the UNCSO Informal Informal Consultations, 23 April – 4 May 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

ประเทศต่อหัวข้อหลักในการประชุม อันได้แก่ เศรษฐกิจสีเขียว และ IFSD ซึ่งรวมถึงข้อเสนอเรื่อง การปรับเปลี่ยนสถานะของ CSD และ UNEP รวมถึงข้อเสนอในการจัดทำ SDGs

รูปแบบการเจรจาในครั้งนี้ได้แบ่งคณะทำงาน (working group) ออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มที่ 1 จะทำการเจรจาในรอบของเอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document ในส่วนที่สาม (Section III – Green Economy) และ ห้า (Section V – Framework for Action and Follow-up) ส่วนในกลุ่มที่ 2 จะเจรจาในส่วนที่ หนึ่ง (Section I – Preamble) สอง (Section II – Renewing Political Commitment) และ สี่ (Section IV – IFSD)

โดยการเจรจาในรอบนี้เป็นการเจรจากบนพื้นฐานของเอกสาร Co-Chairs' suggested text (CST) ซึ่งเป็นเอกสารที่พัฒนามาจากเอกสารที่เป็นผลลัพธ์จากการเจรจาในรอบแรกในเดือนมีนาคม โดยทางประธานร่วม (Co-Chairs) ได้รวบรวมและจัดทำเป็นเอกสารเสนอแนะเพื่อใช้เป็นกรอบเบื้องต้นในการเจรจา โดยในสัปดาห์แรกของการเจรจา ที่ประชุมสามารถได้ข้อตกลงร่วมในบางส่วน และสามารถลดความหนาของเอกสารเจรจาได้จาก 278 หน้า เหลือ 156 หน้า หลังจากนั้นในการเจรจาในสัปดาห์ที่สอง ทาง Co-Chairs ยังได้พยายามที่จะปรับปรุงเอกสารนี้ต่อไปและจัดทำเป็น “new Co-Chairs suggested text” (NCST) เพื่อใช้เป็นหลักในการเจรจาต่อไป จนกระทั่งเมื่อจบการเจรจาในรอบนี้ ผลลัพธ์ที่ได้คือเอกสารที่มีความหนาจำนวน 171 หน้า มีเนื้อหาที่สามารถได้ข้อสรุปตรงกัน 21 จำนวนย่อหน้า ในขณะที่ยังเหลืออีกกว่า 400 หน้าที่ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันได้

ด้วยเหตุนี้คณะทำงานเตรียมการประชุม Rio+20 จึงได้กำหนดให้จัดการประชุมเพื่อทำการเจรจาในรอบต่อไป โดยกำหนดให้จัดการประชุมขึ้นระหว่างวันที่ 29 พฤษภาคม – 2 มิถุนายน พ.ศ. 2555

2.2.14 การประชุม Third Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document²⁷ (29 พฤษภาคม – 2 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา)

ภายหลังจากการประชุมเพื่อเจรจาเอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document รอบที่แล้วซึ่งยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้ คณะทำงานเตรียมการประชุมได้นำเอกสารร่างจากการเจรจาในรอบที่แล้วให้ Co-Chairs ได้พิจารณา ซึ่งได้แก้ไขและปรับปรุงจนเอกสารความหนาเหลือจำนวน 80 หน้า เพื่อใช้เป็นเอกสารตั้งต้นในการเจรจารอบนี้ ในการเจรจารอบนี้ยังมีการแบ่งคณะทำงานออกเป็น 2 กลุ่ม และยังแบ่งกลุ่มย่อย(splinter group) ออกเป็นกว่า 20 กลุ่มย่อยเพื่อพิจารณาในหัวข้อย่อยต่างๆ

²⁷ Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting, 29 May – 2 June 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

การเจรจาในรอบนี้ยังแสดงให้เห็นถึงจุดยืนที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศและกลุ่มประเทศอย่างมากที่ยังไม่สามารถหาจุดร่วมซึ่งกันและกันได้ เช่น กลุ่ม G77 และจีน ยังคงยืนยันในความต้องการที่จะอ้างถึง หลักการ CBDR ซึ่งถูกคัดค้านโดยกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ในขณะที่กลุ่มประเทศยุโรปต้องการให้มีการระบุแบบจำเพาะเจาะจงถึงเป้าหมายที่ชัดเจนในหัวข้อต่างๆ ที่ทุกประเทศควรจะดำเนินการให้ลุล่วงให้ได้ภายในปี ค.ศ.2030 เช่น เป้าหมายทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น ซึ่งได้รับการคัดค้านจากสหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา หรือบางประเทศพยายามที่จะขยายขอบเขตหัวข้อการเจรจาให้ครอบคลุมประเด็นอื่นเพิ่มเติม เหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการที่จะบรรลุข้อตกลงของเอกสารผลลัพธ์นี้

ซึ่งหลังจากจบการประชุมแล้ว ที่ประชุมสามารถบรรลุข้อตกลงได้เพียง 70 ย่อหน้า ซึ่งยังมีอีก 259 ย่อหน้าที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ ซึ่งเนื้อหาส่วนที่ยังตกลงกันไม่ได้นั้น บ้างได้ถูกมองว่าเป็นประเด็นที่จะถูกเก็บไว้เพื่อการเจรจาแลกเปลี่ยนกันในนาทีสุดท้าย หรือบ้างได้เป็นประเด็นอ่อนไหวที่ไม่สามารถตัดสินใจโดยผู้แทนการเจรจาในระดับกลาง ซึ่งจะต้องตัดสินใจอีกครั้งในการประชุมเตรียมการครั้งสุดท้าย หรืออาจจะต้องถูกหยิบยกไปเจรจาในการประชุม Rio+20 เองในที่สุด ตัวอย่างของประเด็นสำคัญที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้ ได้แก่ ประเด็น SDGs เช่น ความเกี่ยวเนื่องระหว่าง SDGs กับ MDGs รายละเอียดวิธีการจัดทำ SDGs เป็นต้น อีกประเด็นหลักที่ยังเป็นข้อถกเถียงคือ ข้อเสนอการจัดตั้ง high level political forum ที่จะมากำกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อเสนอนี้นับเป็นเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลักที่เกี่ยวข้องกับ IFSD จึงยังมีข้อถกเถียงอยู่มากและยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงร่วม ส่วนประเด็นการปรับปรุง UNEP ยังเป็นประเด็นที่ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้เช่นกัน ซึ่งในประเด็นนี้สหรัฐอเมริกา รัสเซีย และอีกหลายประเทศยังคงคัดค้านข้อเสนอการยกระดับ UNEP ขึ้นเป็นองค์กรเฉพาะ ส่วนประเด็นเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ยังคงต้องมีการเจรจาในรายละเอียดเพื่อให้ได้รับการยอมรับที่มากขึ้นจากกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา

ในท้ายที่สุดเนื้อหาส่วนที่เหลือที่ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้จึงจะถูกยกไปเจรจาในการประชุม 3rd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 13 – 15 มิถุนายน พ.ศ.2555 ซึ่งจะเป็นการประชุมเตรียมการครั้งสุดท้ายก่อนที่จะถึงการประชุมจริง Rio+20 ในวันที่ 20 – 22 มิถุนายน พ.ศ. 2555

2.2.15 การประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 3 (3rd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development) ²⁸(13 – 15 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล)

ตามกำหนดการเดิม การประชุมครั้งนี้จะเป็นการประชุมเตรียมการครั้งสุดท้ายก่อนที่การประชุม Rio+20 จะเริ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื้อหาหลักของการประชุมครั้งนี้เป็นความพยายามต่อเนื่องเพื่อที่จะบรรลุข้อตกลงการเจรจาเอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document โดยรูปแบบการเจรจายังคงเป็นการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อการเจรจาในแต่ละหัวข้อ เช่นเดียวกับที่ได้ดำเนินการในการประชุมรอบที่แล้ว

อย่างไรก็ตาม เมื่อการประชุมจบลงในวันที่ 15 มิถุนายน ที่ประชุมยังไม่สามารถบรรลุการเจรจาในเนื้อหาทั้งหมดของเอกสารร่างผลลัพธ์ได้ ดังนั้นประธานคณะกรรมการเตรียมการประชุมจึงได้แจ้งต่อที่ประชุมว่า ในระยะเวลาที่เหลือจนกว่าจะถึงการประชุม Rio+20 นั้น ประเทศเจ้าภาพ คือ บราซิลจะรับช่วงการดำเนินการเตรียมการประชุมต่อจากคณะกรรมการเตรียมการ

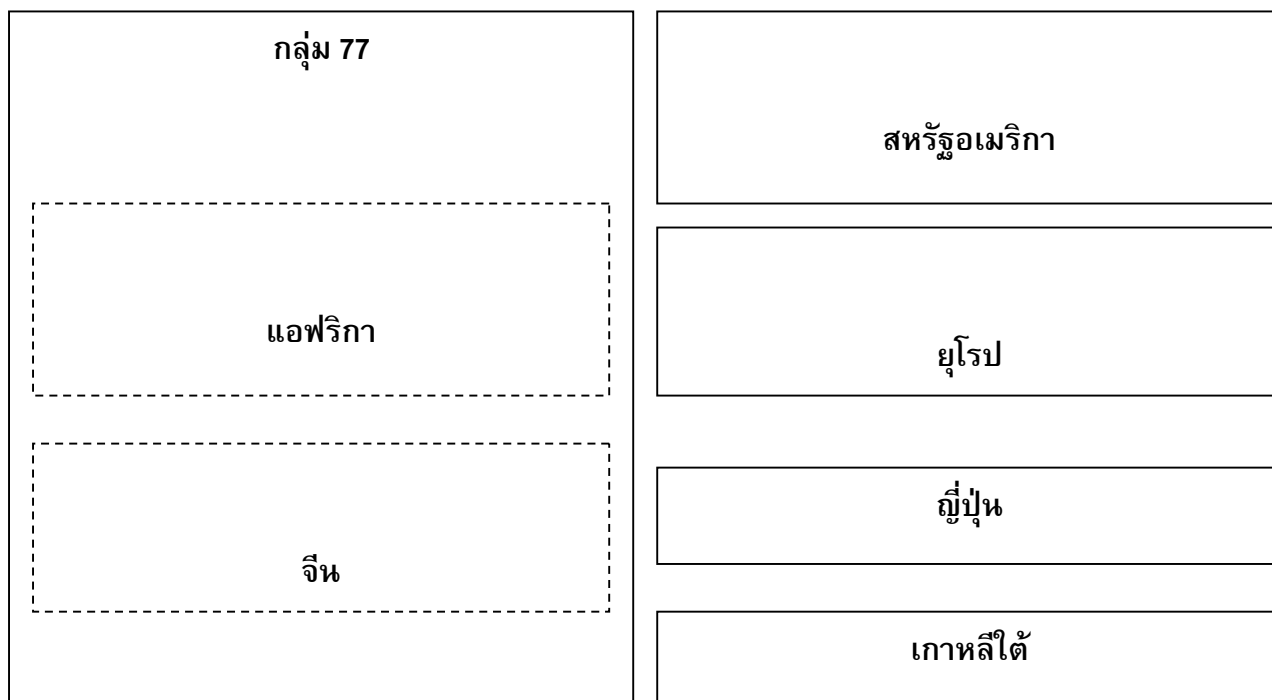
หลังจากนั้นรัฐมนตรีต่างประเทศของบราซิลจึงได้ทำหน้าที่ประธานเพื่อประสานการเจรจาต่อ โดยได้ทำการรวบรวมประเด็นการเจรจาและจัดทำเป็นร่างเอกสารเพื่อใช้ในการเจรจาต่อไป การเจรจาได้ดำเนินต่อเนื่องไปในระหว่างวันที่ 16 – 18 มิถุนายน จนกระทั่งเช้าวันที่ 19 มิถุนายน รัฐมนตรีต่างประเทศบราซิลจึงได้ประกาศต่อที่ประชุมว่าร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุมได้ถูกจัดทำเสร็จสิ้นแล้ว และพร้อมที่จะนำเสนอเพื่อประกอบการพิจารณาในที่ประชุม Rio+20 โดยเอกสารสุดท้ายที่ได้จัดทำเสร็จสิ้นประกอบด้วยเนื้อหาจำนวน 53 หน้า 283 ย่อหน้า

2.3 ทำที่ของประเทศและกลุ่มประเทศหลักเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน และกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

โครงการได้กำหนดขอบเขตการศึกษาเรื่องทำที่ของประเทศและกลุ่มประเทศหลักอื่นๆ ตามประเด็นศึกษา เช่น อาเซียน ยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ แอฟริกา กลุ่ม G77 และจีน ต่อหัวเรื่องหลักของการประชุมทั้ง 2 หัวข้อ เพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณาทำที่และสิ่งที่คาดหวังจากการประชุม Rio+20 ของประเทศข้างต้น (ดูภาพที่ 2.3 ประกอบ)

²⁸ Summary of the UNCSD, 13– 22 June 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

ภาพที่ 2.3 ขอบเขตการศึกษาเรื่องทำที่ของประเทศและกลุ่มประเทศหลักอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม จากการติดตามความคืบหน้าของการเตรียมการประชุม Rio+20 ไม่พบว่า กลุ่มประเทศอาเซียนได้แสดงท่าทีอย่างเด่นชัดในนามของกลุ่มแต่อย่างไรต่อการประชุม Rio+20 นอกจากการแสดงความคิดเห็นของแต่ละประเทศผ่านตัวแทนที่เข้าร่วมการประชุมเตรียมการ Rio+20 หรือโดยการนำเสนอข้อมูลเป็นเอกสารต่อคณะกรรมการเตรียมการประชุมเท่านั้น ดังนั้น รายงานฉบับนี้จึงนำเสนอเพียงท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศหลักตามรายชื่อข้างต้น ยกเว้น อาเซียน นอกจากนี้ ทั้งประเทศจีนและกลุ่มประเทศแอฟริกล้วนแล้วแต่เป็นสมาชิกของกลุ่ม 77 ดังนั้นท่าทีหลักของทั้งจีนและแอฟริกาเองจึงสอดคล้องกับท่าทีของกลุ่ม 77 ในการวิเคราะห์ท่าทีของ จีนและแอฟริกาที่จะได้กล่าวถึงต่อไป จึงเป็นการนำเสนอในส่วนที่เป็นท่าทีเฉพาะของกลุ่มประเทศ ทั้งสองเพิ่มเติมจากท่าทีร่วมในนามของกลุ่ม 77

ในส่วนของแนวทางการนำเสนอท่าทีของแต่ละประเทศหรือกลุ่มประเทศนั้น จะนำเสนอโดย จำแนกเป็น ความคิดเห็นร่วมที่กลุ่มประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ของ UN ก่อนข้างจะเห็นพ้องกัน ถัดจากนั้นจึงจะนำเสนอท่าทีของแต่ละประเทศหรือกลุ่มประเทศที่อาจจะเห็นด้วยหรือเห็นต่างในแต่ละ ประเด็น

2.3.1 เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดความยากจน

2.3.1.1 ความเห็นร่วม

นิยามของเศรษฐกิจสีเขียว ปัญหาของการนิยามเศรษฐกิจเริ่มมีมาตั้งแต่การประชุม PrepCom ครั้งที่ 1 แล้ว โดยที่สมาชิกไม่สามารถหาข้อสรุปร่วมกันได้เนื่องจากมุมมองที่แตกต่างกันไป ปัญหานี้ยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกส่วนใหญ่เริ่มที่จะยอมรับแล้วว่าการพยายามหานิยามของเศรษฐกิจสีเขียวคงจะเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก ถึงแม้สมาชิกบางส่วนจะยังเห็นว่ามีสำคัญที่จะต้องสร้างนิยามให้ทุกประเทศมีความเข้าใจที่ตรงกัน อย่างไรก็ตามก็ดีเสียงส่วนใหญ่ได้เห็นพ้องกันว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวทางการดำเนินการไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ความเข้าใจร่วมต่อแนวทางการพัฒนาสู่เศรษฐกิจสีเขียว ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถให้คำนิยามต่อเศรษฐกิจสีเขียวได้ แต่สมาชิกส่วนใหญ่มีความเข้าใจร่วมกันถึงสภาพเศรษฐกิจหรือแนวทางการพัฒนาที่น่าจะจัดอยู่ในแนวทางของเศรษฐกิจสีเขียว เช่น การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ การเข้าถึงพลังงานทดแทน พลังงานสะอาด และการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ (ยังมีข้อถกเถียงอยู่ว่าพลังงานนิวเคลียร์จะจัดอยู่ในกลุ่มพลังงานสะอาดได้หรือไม่) การผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร การลดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน การพัฒนาอย่างยั่งยืนของภูมิภาคมหานคร (mega cities) การบริหารจัดการชายฝั่งทะเลและมหาสมุทรอย่างยั่งยืน การปรับตัวในการรับมือภัยธรรมชาติ การบริหารจัดการน้ำที่ดี การบริหารจัดการดินอย่างยั่งยืน ความเท่าเทียมทางสังคม การฝึกหรือปรับทักษะแรงงานใหม่และการสร้างสวัสดิการสังคมที่เข้มแข็งเพื่อเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว

การสร้างสมดุลของ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นถึงความสำคัญของการพัฒนาทั้ง 3 เสาหลักทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม มีสมาชิกหลายส่วนยกตัวอย่างถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมากที่ผ่านมา แต่ยังเกิดปัญหาทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก สะท้อนถึงการขาดความสมดุลของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันสมาชิกบางประเทศได้เน้นย้ำถึงการรักษาสมดุลของการพัฒนาทั้ง 3 เสาหลักและมีข้อกังวลในการประชุม Rio+20 ต้องระมัดระวังที่จะไม่เน้นประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าอีก 2 เสาหลัก

ความยืดหยุ่นในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญในการกำหนดนโยบายหรือข้อตกลงใดๆก็ตาม จะต้องไม่เป็นแบบ one-size-fits-all จะต้องคำนึงถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกันไปของแต่ละประเทศด้วย ซึ่งประเด็นนี้เป็นข้อกังวลอันดับต้นๆที่นำเสนอโดยกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา และดูเหมือนจะได้รับการตอบสนองจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วด้วยเช่นกัน

การสร้างตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน เรื่องการจัดทำตัวชี้วัดนอกเหนือไปจากตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจปกติเช่น GDP เป็นประเด็นที่ได้รับการตอบรับจากสมาชิกส่วนใหญ่ ที่เห็นว่าควรจะต้องมีการจัดทำทั้งเป้าหมายและตัวชี้วัดความก้าวหน้าของการพัฒนาที่ยั่งยืน บางประเทศได้เสนอให้มีตัวชี้วัดที่ครอบคลุมถึงการสนับสนุนทางการเงิน การถ่ายโอนเทคโนโลยี การสร้างขีดความสามารถ อีกด้วย

Green Economy Roadmap สมาชิกส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าผลลัพธ์จากการประชุม Rio+20 ควรจะต้องประกอบด้วยแนวทางการดำเนินการที่ชัดเจน ถึงแม้ในขณะนี้ยังไม่มีข้อตกลงร่วมถึงรายละเอียดของการดำเนินการดังกล่าว แต่สมาชิกส่วนใหญ่ได้มีความคิดเห็นไปในแนวทางที่ว่าจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินการและแนวทางการดำเนินการที่ชัดเจน โดยมีข้อเสนอในรูปแบบต่างๆ เช่น SDGs, Post-MDGs, GE Roadmap เป็นต้น

2.3.1.2 ทำหน้าที่ของสหภาพยุโรป²⁹

สนับสนุนและมีความพร้อมในการที่จะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว ประเทศในกลุ่มยุโรปจัดเป็นกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นและเป็นผู้สนับสนุนหลักในการผลักดันการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ได้แสดงถึงความก้าวหน้าในการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนตามข้อตกลงตั้งแต่การประชุม Earth Summit ปี ค.ศ.1992 โดยการดำเนินการตามข้อตกลงร่วมต่างๆของกลุ่มประเทศสมาชิก รวมถึงการริเริ่มจัดการโครงการด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ กลุ่มประเทศยุโรปคิดว่าตนมีความพร้อมด้านประสบการณ์ในการแบ่งปัน best practices เพื่อส่งเสริมการพัฒนาในประเทศอื่นๆ

ความสำคัญของภาคเอกชน ให้ความสำคัญกับภาคเอกชนต่อบทบาทที่จะนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวโดยผ่านกลไก การค้าที่ยุติธรรม (fair trade) การลงทุน ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน และการวิจัยและสร้างนวัตกรรมใหม่ ยกตัวอย่างถึงเครื่องมือที่ควรจะใช้เพื่อในการส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียว เช่น the OECD Guidelines for Multinational Enterprises and the global framework for social responsibility, the Guiding Principles on Business and Human Rights, the Global Compact 10 Principles, the ISO 26000 standard on social responsibility, และ Global Reporting Initiative เป็นต้น

เศรษฐกิจสีเขียวกับการสร้างงาน กลุ่มประเทศยุโรปเชื่อว่าการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวจะเป็นผลดีต่อการกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจจากอุตสาหกรรมสีเขียวใหม่ที่จะเกิดขึ้น นอกจากนั้นจะช่วยสร้างงานใหม่ขึ้นด้วยทั้งจากโอกาสทางอุตสาหกรรมสีเขียวใหม่ที่จะเกิดขึ้น และจากการที่อุตสาหกรรมสีเขียวน่าจะใช้แรงงานมากกว่าอุตสาหกรรมในรูปแบบเดิม

²⁹ United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20): Contribution by the European Union and its Member States to the UN Department of Economic and Social Affairs, 1 November 2011, European Union and its Member States

Green Economy Roadmap กลุ่มประเทศยุโรปเห็นว่าผลลัพธ์สำคัญอย่างหนึ่งจากการประชุม Rio+20 ควรจะมี green economy roadmap ในระดับนานาชาติซึ่งควรมีส่วนประกอบของ เป้าหมายที่ชัดเจน กำหนดการดำเนินการ (deadlines) และแนวทางการดำเนินการ

ข้อเสนอ cross-cutting actions กลุ่มประเทศยุโรปได้มีข้อเสนอในประเด็นต่อไปนี้ (1) การตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนินการ – 1.1) ด้วยการการจัดทำตัวชี้วัดเสริมจาก GDP ที่รวมการชี้วัดทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล 1.2) จัดทำการประเมินแนวโน้มสถานการณ์โลกที่เกี่ยวข้องกับ พลังงาน น้ำ อาหาร และทรัพยากร (2) จัดทำ **10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production (10YFP)** ตามหลักการ Agenda 21, the Rio Declaration, และ JPOI (3) โครงการเพิ่มขีดความสามารถ เพื่อให้คำแนะนำ หรือความช่วยเหลือในการเข้าถึงเงินทุน เพื่อที่จะช่วยประเทศต่างๆ ในการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว (4) การวิจัยและความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์ จัดตั้งกลไกความร่วมมือนานาชาติด้านการวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งควรจะเริ่มดำเนินการได้ภายในปี ค.ศ.2013 และภายในปีเดียวกันควรพัฒนายุทธศาสตร์ระยะยาวสำหรับการดำเนินโครงการ Global Earth Observation System of Systems (GEOSS) ระยะที่ 2 (ปี 2015-2025) (5) **นวัตกรรมด้านการช่วยเหลือทางการเงินและเงินอุดหนุน (innovative finance and subsidies)** เน้นบทบาทของ Leading Group on Innovative Financing for Development และลดการให้เงินอุดหนุนต่อกิจกรรมที่ส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อม เช่น การอุดหนุนการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล การอุดหนุนที่ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ตามแผน “The Strategic Plan for Biodiversity 2011 – 2020”

ข้อเสนอด้านอื่นๆ

(1) **น้ำ** เสริมความเข้มแข็งในการดำเนินการตามข้อตกลงเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ และส่งเสริมการริเริ่มที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางน้ำ พลังงาน และอาหาร

(2) **อาหารและการเกษตร** ส่งเสริมการลงทุนด้านความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรที่ยั่งยืน ส่งเสริมการดำเนินการตาม “The 2004 Voluntary Guidelines to Support the Progressive Realization of the Right to Adequate Food in the Context of National Food Security” “the planned Voluntary Guidelines for the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the Context of National Food Security under the FAO Committee on World Security”

(3) **การใช้พลังงานอย่างยั่งยืน (sustainable energy)** ดำเนินการตาม “the Sustainable Energy for All Initiative (SE4ALL) เช่นการเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนเป็น 2 เท่าภายในปี ค.ศ.2030 เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานเป็น 2 เท่าภายในปี ค.ศ. 2030 ส่งเสริม

ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีพลังงานที่ยั่งยืนทั้งระหว่างประเทศและระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน

(4) ป่าไม้ ส่งเสริมการดำเนินการ REDD+ และ FLEGT ส่งเสริมมาตรการที่จะช่วยชะลอหรือลดการทำลายป่า พัฒนาระบบการตรวจสอบสถานภาพของป่า รวมถึงแผนการจัดการป่าอย่างยั่งยืน และสนับสนุนการดำเนินการของ FAO และ GEOSS

(5) ดินและการจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน

(6) สิ่งแวดล้อมทางทะเลและมหาสมุทร

(7) การประมง

(8) การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน การลงทุนในทุนทางธรรมชาติเพื่อเศรษฐกิจสีเขียว

(9) สารเคมี ส่งเสริมการจัดการการใช้สารเคมีอย่างมีประสิทธิภาพ

(10) การบริหารจัดการของเสียอย่างยั่งยืน

(11) การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

2.3.1.3 ทำหน้าที่ของสหรัฐอเมริกา³⁰

ให้ความสำคัญกับการใช้วิทยาศาสตร์และนวัตกรรมใหม่ในการขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสีเขียว โดยเน้นหลักการใช้แรงจูงใจ (incentive systems) การลงทุนในการศึกษา แรงงาน การวิจัยพื้นฐาน และการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล และการแบ่งปันข้อมูล

สนับสนุนการใช้กลไกตลาด ส่งเสริมระบบตลาดที่เปิด มีการแข่งขัน สร้างสรรค์ การปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา และอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความโปร่งใส มีหลักอ้างอิงทางวิทยาศาสตร์ และมีมาตรฐาน

การประชุม Rio+20 มีความหมายมากกว่าเรื่องสิ่งแวดล้อม³¹ สหรัฐฯ ย้ำว่าการประชุม Rio+20 เป็นเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการประชุมที่ไม่ได้มีเพียงแต่ภาครัฐ แต่เป็นการรวมตัวกันของทุกภาคส่วน สหรัฐฯไม่ต้องการให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามองเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเป็นสินค้าที่จะนำมาต่อรองแลกกับเงินช่วยเหลือหรือข้อตกลงอื่นใด แต่ต้องการให้เห็นเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจในอนาคตของทุกประเทศ

สนับสนุนให้แต่ละประเทศมีแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาที่ยั่งยืนของตัวเอง (own compendium of commitments) สหรัฐฯไม่ได้แสดงท่าทีคัดค้านต่อแนวคิด green economy roadmap แต่ได้เรียกร้องให้แต่ละสมาชิกประเทศหรือกลุ่มประเทศมาร่วมประชุม Rio+20

³⁰ Sustainable Development for the Next Twenty Years: United States Views on Rio+20, 1 November 2011, United States of America

³¹ BSR Conference 2011: Redefining Leadership, 23 – 26 October 2011, New York

พร้อมกับแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่ง “compendium of commitments” นี้ควรประกอบด้วยรายละเอียดการดำเนินการเพื่อสร้างอนาคตที่ยั่งยืน

สนับสนุน SDGs เห็นด้วยกับการจัดทำ SDGs เพื่อที่จะช่วยในการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืน กระตุ้นให้เกิดการลงมือปฏิบัติ และเสริมการบูรณาการระหว่าง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตาม 3 หัวข้อหลักคือ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเชิงสถาบัน (1) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (the Built Environment) ประกอบด้วย พลังงานสะอาดและการพัฒนาเมือง (urbanization) (2) สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (the Natural Environment) ประกอบด้วย การจัดการระบบนิเวศและการพัฒนาชนบท (3) สิ่งแวดล้อมเชิงสถาบัน (the Institutional Environment) ได้แก่ การปรับปรุงความร่วมมือในระดับโลกให้ทันสมัย

พลังงานสะอาด สหรัฐฯ ย้ำถึงความสำคัญของแหล่งพลังงานใหม่ที่จะต้องเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกันต้องมีต้นทุนที่สามารถยอมรับได้และส่งเสริมให้คนที่ยากจนสามารถเข้าถึงพลังงานได้ ประชาคมโลกควรที่จะเพิ่มการลงทุนในเทคโนโลยีการประหยัดพลังงานและพลังงานทดแทน และแสดงให้เห็นว่าเป็นการลงทุนที่ได้ผลตอบแทนคุ้มค่าในเชิงพาณิชย์ ในขณะที่ภาครัฐควรจะต้องมีนโยบายที่ส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชน และลดการอุดหนุนการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล

การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน (urbanization and sustainable cities) ในอนาคตประชากรส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเมือง และเมืองจะเป็นแหล่งที่ใช้ทรัพยากรเป็นอย่างมาก และเป็นแหล่งการสร้างงาน ดังนั้นการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนจึงเป็นความท้าทายอันดับต้นของเศรษฐกิจสีเขียว

นอกจากนี้ยังย้ำถึงความสำคัญของ ระบบจัดการน้ำ การผลิตอย่างยั่งยืน และสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาขีดความสามารถของบุคคลและงานสีเขียว (human capacity and green jobs)

ความมั่นคงทางอาหารและการเกษตรที่ยั่งยืน จะต้องพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืนเพื่อที่จะได้มีขีดความสามารถในการผลิตอาหารได้เพียงพอต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้น ส่งเสริมการสร้างเทคโนโลยีทางการเกษตรและบูรณาการการจัดการผืนดิน น้ำจืด และระบบนิเวศทางทะเล สนับสนุนการดำเนินการ REDD⁺

มหาสมุทร ชายฝั่ง และการประมง สนับสนุนการประมงอย่างยั่งยืน เช่น โดยการลดการมีกองเรือประมงที่มากเกินไป ลดการอุดหนุนการประมงที่ทำให้เกิดการทำประมงที่มากเกินไป ควบคุมปริมาณการจับปลาให้อยู่ระดับที่ยั่งยืน ต่อด้านการประมงที่ผิดกฎหมาย ปัญหาความเป็นกรดมหาสมุทรอันเนื่องจากภาวะโลกร้อน ส่งเสริมการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เช่น โครงการ Process of the Assessment of the Marine Environment, the Global Ocean Observing System

ระบบนิเวศและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความท้าทายหลัก 2 ประการในการใช้ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาการวางแผนและการจัดการบนพื้นฐานความเข้าใจระบบนิเวศ และการสร้างให้ระบบตลาด (ภาคเอกชน) และนโยบายของภาครัฐเข้าใจถึงคุณค่าของความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ

2.3.1.4 ท่าทีของกลุ่ม G77 และจีน³²

ให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจน ผลลัพธ์จาก Rio+20 จะต้องให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจนและช่วยเหลือการพัฒนาของกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา

ยึดมั่นตามข้อตกลงเดิม และหลักการ **CBDR** ผลลัพธ์จาก Rio+20 จะต้องไม่นำไปสู่การเจรจาใหม่ (re-negotiate) ของข้อตกลงเดิม และข้อตกลงใดๆที่จะเกิดขึ้นต้องตั้งอยู่บนหลักการ CBDR และตามข้อตกลงจาก Agenda 21 และ JPOI

ต้องไม่เป็นนโยบายแบบ **one-size-fits-all** การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องคำนึงถึงสถานะที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศ และให้อิสระในการดำเนินนโยบายตามความเหมาะสมและโดยสมัครใจ

ไม่เป็นการกีดกันทางการค้า นโยบายเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า หรือเป็นข้ออ้างในการให้ความช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้วต่อประเทศกำลังพัฒนา

เรียกร้องให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วดำเนินการตามคำมั่นเดิมตามข้อตกลงที่ผ่านมาอย่างครบถ้วน หนึ่งในข้อกังวลของประเทศกำลังพัฒนาต่อการประชุม Rio+20 คือความไม่มั่นใจต่อการรักษาคำมั่นของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วในการช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาให้เปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว และกังวลว่าจะมีการสร้างข้อตกลงใหม่โดยที่ข้อตกลงเดิมยังไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างครบถ้วน ดังนั้นจึงมีข้อเรียกร้องให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วดำเนินการตามคำมั่นเดิมอย่างครบถ้วน เช่น UNFCCC, CBD, United Nations Convention to Combat Desertification : UNCCD), Barbados Programme of Action : BPoA), Mauritius Strategy of Implementation : MSI) , Istanbul Program of Action for LDCs and the Political Declaration on Special Need of Africa รวมถึงปฏิบัติตามข้อตกลงด้านการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Official Development Assistance : ODA) อย่างครบถ้วนตามเป้าหมายที่ประเทศพัฒนาแล้วสัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลือ ODA เป็นจำนวน 0.7% ของ GNP และความช่วยเหลือ 0.15 - 0.2% ของ GNP ของประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด และเรียกร้องให้ปฏิบัติตามคำมั่นที่จะเพิ่มความช่วยเหลือต่อแอฟริกาเป็น 2 เท่าภายในปี ค.ศ.2010 ที่ยังไม่สามารถปฏิบัติตามอย่างครบถ้วน และการปฏิบัติตาม “2005 Hong Kong Ministerial Declaration of the WTO in favor of the LDCs”

³² Submission by the Group of 77 and China for the compilation document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20), 1 November 2011, Group of 77 and China

ความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นจะต้องได้รับความช่วยเหลือในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ทั้งทางด้านการถ่ายโอนเทคโนโลยีและการช่วยเหลือทางการเงิน

ความท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ วิกฤตอาหารและพลังงาน การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพ ภัยแล้ง และการกลายสภาพเป็นทะเลทราย การเสื่อมสภาพของดิน การย้ายถิ่นฐานสู่เมือง (urbanization) น้ำและการสุขาภิบาล ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาสังคมอันสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศอย่างรุนแรง สุขภาพ การเป็นกรดของทะเลและมหาสมุทร การละลายของธารน้ำแข็ง น้ำท่วม และการเสื่อมสภาพของพื้นที่ภูเขา

การบริโภคและผลิตอย่างยั่งยืน ประเทศที่พัฒนาแล้วควรจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและผลิตไปสู่รูปแบบที่ยั่งยืน เรียกร้องให้มีการยอมรับ “10-Year Framework for Sustainable Consumption and Production”

การปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศ อุปสรรคหนึ่งในการดำเนินการพัฒนาคือผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจและการเงินที่มีผลมาจากระบบการเงินระหว่างประเทศ การปฏิรูปควรจะนำไปสู่การสร้างเสริมความโปร่งใสและมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เพิ่มการมีส่วนร่วมจากประเทศกำลังพัฒนา และมุ่งไปสู่แนวทางการพัฒนามากขึ้น (development-oriented) โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา

การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและมหาสมุทร นอกจากข้อเสนอรวมของกลุ่ม 77 แล้ว ยังมีเอกสารแนบซึ่งเป็นข้อเสนอจากกลุ่มประเทศหมู่เกาะขนาดเล็กที่กำลังพัฒนา (SIDS) และได้รับการสนับสนุนจากกลุ่ม 77 ที่เรียกร้องให้ทั่วโลกให้ความสนใจกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทะเลและมหาสมุทร เช่น การอนุรักษ์พันธุ์ปลาและการประมงอย่างยั่งยืน (conservation and sustainable use of fish stocks) การเพิ่มโอกาสให้ประเทศกำลังพัฒนามีส่วนร่วมในการเจรจาที่เกี่ยวข้องกับการประมงเนื่องจากกลุ่มประเทศ SIDS เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการประมงมากที่สุด การสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถและการถ่ายโอนเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและวิทยาศาสตร์ทางทะเลและมหาสมุทร การให้การสนับสนุนกระบวนการประเมินและรายงานสถานะของสิ่งแวดล้อมทางทะเล และการให้ความสำคัญต่อความท้าทายใหม่ เช่น การเติมปุ๋ยให้กับมหาสมุทร (ocean fertilization) ความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเลในพื้นที่ทะเลนานาชาติ (marine biodiversity of areas beyond national jurisdiction) และขยะในทะเล

2.3.1.5 ทำที่ของกลุ่มประเทศแอฟริกา³³

ความท้าทายในการดำเนินการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ความท้าทายสำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การขาดแคลนน้ำที่รุนแรงขึ้น ความสูญเสียด้านความ

³³ Africa Consensus Statement to Rio+20, 25 October 2011, Economic Commission for America (ECA)

หลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ การกลายสภาพเป็นทะเลทราย ของเสียอันตรายและของเสีย อิเล็กทรอนิกส์ ศักยภาพในการรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติต่ำ วิกฤตพลังงาน วิกฤตอาหาร การเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองอย่างขาดการวางแผนและปัญหาการย้ายถิ่นฐานสู่เมือง โจรสลัด การค้ามนุษย์ การอพยพ และผลกระทบจากวิกฤตการเงินและเศรษฐกิจโลก

เรียกร้องให้ประชาคมโลกปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมที่มีอยู่แล้ว ถึงแม้กลุ่มประเทศแอฟริกาจะมีอัตราการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำ แต่เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างสูง ดังนั้นจึงเรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่อยู่ใน Annex I ของพิธีสารเกียวโตรักษาคำมั่นในการปฏิบัติตามข้อตกลง นอกจากนี้ยังขอให้ประชาคมโลกให้ความสำคัญกับการดำเนินการตาม สนธิสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการเกิดการแปรสภาพเป็นทะเลทราย (United Nations Convention to Combat Desertification) กรอบอนุสัญญา UNFCCC

การสนับสนุนแอฟริกาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ย้ำถึงความสำคัญของการได้รับความช่วยเหลือในการดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการสนับสนุนทางการเงิน เงินกู้ การค้าและการลงทุน การสร้างขีดความสามารถ และการถ่ายทอดเทคโนโลยี เรียกร้องให้ประเทศพัฒนาปฏิบัติตามข้อสัญญาที่จะให้ความช่วยเหลือ ODA เป็นจำนวน 0.7% ของ GNP และความช่วยเหลือ 0.15 - 0.2% ของ GNP ของประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด และเรียกร้องให้ปฏิบัติตามคำมั่นที่จะเพิ่มความช่วยเหลือต่อแอฟริกาเป็น 2 เท่าภายในปี ค.ศ. 2010 ให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลง Bali Strategic Plan for Technology Support and Capacity Building และข้อตกลงตาม “Chapter 34 of Agenda 21 and the JPOI Agreements on technology transfer” และสนับสนุนการเจรจา WTO Doha Round ให้สำเร็จ สนับสนุนการจัดตั้ง Green Climate Fund

ข้อเสนออื่น ๆ สนับสนุนข้อตกลง “10-Year Framework for Sustainable Consumption and Production” เห็นด้วยกับการจัดตั้ง Green Climate Fund และสนับสนุนการเจรจา WTO Doha Round

2.3.1.6 ทำที่ของประเทศจีน³⁴

สนับสนุนหลักการ no-one-size-fits-all แต่ละประเทศควรจะต้องมีสิทธิ์ในการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางของตนเอง

รัฐบาลเป็นกลไกหลักในการพัฒนา รัฐบาลจะต้องเป็นผู้เล่นหลักในการผลักดันนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งภาคสังคม เอกชน ธุรกิจ และกลุ่มต่างๆ

ผลลัพธ์ Rio+20 จะต้องอยู่บนหลักการความเป็นเอกฉันท์และเน้นการปฏิบัติ ทุกขั้นตอนในการดำเนินการไปสู่ Rio+20 ตั้งแต่การเตรียมการประชุม การประชุม รวมถึง

³⁴ National Submission of the People's Republic of China on the UN Conference on Sustainable Development in 2012, 28 October 2011, People's Republic of China

การเจรจาต่อรองเอกสารผลลัพธ์การประชุม จะต้องอยู่บนหลักการของความเป็นเอกฉันท์ และให้ความสำคัญกับข้อคิดเห็นของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

จุดหมายหลักของเศรษฐกิจสีเขียวคือการขจัดความยากจน การขจัดความยากจนควรจะต้องถูกใช้เป็นตัวชี้วัดมาตรฐานในการกำหนดนโยบายที่และการดำเนินการเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว

ประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ประชาคมโลกควรจะต้องร่วมกันสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินการพัฒนาของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา เศรษฐกิจสีเขียวจะต้องไม่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้าหรือใช้เป็นเงื่อนไขในการรับความช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศพัฒนาแล้วจะต้องเป็นผู้นำในการเปลี่ยนไปสู่การบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ในขณะเดียวกันได้มีบทบาทที่ควรจะต้องช่วยประเทศกำลังพัฒนา โดยเป็นการช่วยเหลือทั้งด้านการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การสร้างขีดความสามารถ และการสร้างโอกาสแก่ประเทศกำลังพัฒนาในการเข้าถึงตลาด

2.3.1.7 ทำหน้าที่ของประเทศญี่ปุ่น³⁵

เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียวมีความสำคัญคือ “เป็นระบบเศรษฐกิจที่ส่งเสริมการเติบโตอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันได้พัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนโดยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศอย่างเหมาะสม”

การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (stakeholders) ทั้งนี้ขึ้นกับขีดความสามารถและโครงสร้างที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศ ซึ่งกลุ่มเศรษฐกิจเกิดใหม่และภาคเอกชนควรจะมีบทบาทสำคัญที่สุดในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาใหม่ต่อจาก MDGs (new international development strategy post-MDGs) เพื่อที่จะบรรลุถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ประชุม Rio+20 ควรที่จะพิจารณาถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาใหม่ต่อเนื่องจากแผน MDGs ภายหลังจากปี ค.ศ.2015 เป็นต้นไป และเริ่มการเจรจาอย่างเป็นทางการเพื่อที่จะหาข้อตกลงเป็นทางการในการดำเนินการแผนพัฒนา post-MDGs โดยญี่ปุ่นเสนอว่าแผนการพัฒนา post-MDGs นี้ควรจะอยู่บนหลักการสำคัญคือการสร้างความมั่นคงแก่มนุษย์ (Human Security) โดยถือว่าเมื่อบุคคลแต่ละคนมีความมั่นคงแล้ว สังคมก็จะมี ความเข้มแข็งด้วย

เสนอให้จัดทำตัวชี้วัดความสุขหรือความเป็นอยู่ (well-being) โดยตัวชี้วัดนี้อาจมีพื้นฐานจาก (1) สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (2) สุขภาพกายและใจ (3) สัมพันธภาพของมนุษย์และสังคม เป็นต้น และตัวชี้วัดนี้จะจะเป็นพื้นฐานที่จะนำไปกำหนดเป้าหมาย post-MDGs

³⁵ Input to the Rio+20 Outcome Document, 31 October 2011, Japan

ข้อเสนอ 9 ประการที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย (1) การบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยเสนอให้พิจารณาข้อตกลงนานาชาติเพื่อที่จะมาทดแทน Hyogo Framework ที่ได้มีข้อตกลงมาตั้งแต่ปี ค.ศ.2005 (2) พลังงาน ส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ พลังงานทดแทน และพลังงานสะอาด เพื่อที่จะนำไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำ (3) ความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมแนวทางที่จะนำไปสู่การเกษตรที่ยั่งยืน (4) น้ำ เสนอให้มีการพิจารณาแนวทางที่จะไปสู่การจัดการน้ำแบบบูรณาการเพื่อที่จะนำไปแทนที่แผน “Hashimoto Action Plan II” (5) เมืองในอนาคต เป็นเมืองที่มีการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการแก้ปัญหาผู้สูงอายุและอัตราการเกิดต่ำ (6) การให้การศึกษาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (7) Global Earth Observation System of Systems (GEOSS) สร้างความเข้มแข็งยิ่งขึ้นของเครือข่าย GEOSS เพื่อที่จะเตรียมรับมือกับความท้าทายเช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติขนาดใหญ่ (8) ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมสีเขียว และ (9) ความหลากหลายทางชีวภาพ เสนอให้ทุกประเทศตอบรับความสำคัญของ the Aichi Biodiversity Targets และร่วมกันบรรลุเป้าหมายของข้อตกลงดังกล่าว

2.3.1.8 ทำที่ของประเทศเกาหลีใต้³⁶

ความคาดหวังต่อผลลัพธ์ของ Rio+20 (1) เอกสารผลลัพธ์ที่กระชับ แต่บ่งบอกเจตนารมณ์ทางการเมืองที่มุ่งมั่นในการดำเนินการพัฒนาบนพื้นฐานของ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้หลักการเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (2) ควรจะต้องระบุถึงองค์ประกอบของเศรษฐกิจสีเขียวที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา และมีบทบัญญัติเฉพาะถึงมาตรการให้ความช่วยเหลือต่อประเทศสมาชิกในการพัฒนาตามองค์ประกอบของเศรษฐกิจสีเขียว นั้นๆ (3) ควรจะระบุแผนการปฏิรูป IFSD และรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น พร้อมทั้งรายละเอียดกำหนดการ ขั้นตอน และเงื่อนไขในการดำเนินการ (4) ควรจะประกอบด้วย GE roadmap พร้อมทั้งแผนการดำเนินการที่ชัดเจน สำหรับการนำไปปฏิบัติทั้งโดยนานาชาติ และโดยแต่ละประเทศ

สนับสนุนหลักการ no-one-size-fits-all แต่ละประเทศจะต้องกำหนดแผนการดำเนินการที่เหมาะสมสำหรับตนเอง ในขณะที่เดียวกันต้องมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก

มุ่งเน้นที่แผนการดำเนินการสู่เศรษฐกิจสีเขียวมากกว่าแค่แนวคิด ดังนั้น เอกสารผลลัพธ์การประชุมควรจะต้องระบุแผนการดำเนินการที่ชัดเจนที่จะลดช่องว่างระหว่างระบบเศรษฐกิจปัจจุบันและเศรษฐกิจสีเขียว

³⁶ Proposal of the Republic of Korea on the Rio+20 Outcome Document, 4 November 2011, Republic of Korea

พลังงานที่ยั่งยืน สนับสนุนการริเริ่มโครงการ “พลังงานที่ยั่งยืนเพื่อทุกคน (Sustainable Energy for All initiative)” โดยเชื่อว่าการเข้าถึงพลังงานเป็นตัวแปรหลักหนึ่งในการขจัดความยากจน โครงการดังกล่าวมีจุดหมายคือ ประชาชนทุกคนต้องสามารถเข้าถึงพลังงานได้ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและสัดส่วนของการใช้พลังงานทดแทนเป็น 2 เท่า ภายในปี ค.ศ.2030

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรจะต้องเป็นหนึ่งในแกนหลักของเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนให้ดำเนินการตามอนุสัญญาสหประชาชาติทั้ง 3 ฉบับว่าด้วย การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพ และการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นทะเลทราย

องค์ประกอบ 4 ข้อของเศรษฐกิจสีเขียว เสนอให้แบ่งการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียวเป็น 4 หัวข้อหลักคือ (1) ตลาดสีเขียว (green market) ส่งเสริมให้มีกองทุนสีเขียว (green funds) เพื่อที่จะลงทุนในเทคโนโลยีสีเขียว มีกฎหมายที่ส่งเสริมกลไกตลาด มีการจัดซื้อจัดจ้างสีเขียว (green purchase and procurement) และสร้างความสมดุลในการกระจายรายได้เพื่อมุ่งขจัดความยากจน (2) ความมั่นคงสีเขียว (green security) มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงแก่มนุษย์ โดยมุ่งยกระดับความเป็นอยู่ของทั้งปัจเจกบุคคลและชุมชน ส่งเสริมความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร (3) ความเท่าเทียมสีเขียว (green equity) ให้ความสำคัญกับการสร้างความยุติธรรมและเท่าเทียม โดยเฉพาะให้ความใส่ใจกับปัญหาความไม่เท่าเทียมด้านการเข้าถึงทรัพยากรและการลดความยากจน (4) วิถีการดำเนินชีวิตสีเขียว (green lifestyle) สร้างความตื่นตัวของสาธารณะเกี่ยวกับประเด็นและความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

Green Economy Roadmap นำเสนอ Roadmap ดังนี้ (1) จัดทำ SDGs ที่ผสมผสานการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (2) กำหนดตัวชี้วัดสีเขียว (green indicators) เพื่อที่จะใช้วัดระดับความก้าวหน้าสู่เศรษฐกิจสีเขียว และเป็นพื้นฐานในการเปรียบเทียบ ประเมินผล และการตอบกลับ (feedback) (3) เตรียมการและยื่นยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวแห่งชาติ (National Green Economy Strategy) ซึ่งจัดทำตามความเหมาะสมของสภาพของแต่ละประเทศ (4) จัดตั้งกลไกเพื่อประสานความร่วมมือนานาชาติ ด้วยการจัดตั้ง Knowledge-sharing Platform และ Green Network for Capacity Building (5) ตารางเวลาการดำเนินการระยะเวลา 10 ปี ระหว่างปี ค.ศ.2012 – 2022

Global Green Growth Partnership (GGGP) เสนอให้จัดตั้ง GGGP เพื่อเป็นสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนา ภาคเอกชน และภาคสังคม ในการพัฒนาสู่เศรษฐกิจสีเขียว ในการดำเนินการ GGGP จะมุ่งเน้นไปที่ 4 ภาคหลักคือ (1) การจัดการป่า (2) ความมั่นคงทางอาหาร (3) พลังงานที่ยั่งยืน และ (4) การจัดการน้ำ

2.3.1.9 ข้อเสนอของโคลัมเบียเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs)³⁷

ประเทศโคลัมเบียเสนอว่าผลลัพธ์จากการประชุม Rio+20 ควรจะต้องประกอบด้วยนิยามและข้อตกลงเรื่อง SDGs ทั้งนี้เพื่อให้การหารือเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนมีข้อสรุปเป็นเป้าหมายที่จับต้องและวัดผลได้ โดยที่ SDGs จะตั้งอยู่บนหลักการของ Agenda 21 โดยอาจจะมีการปรับเปลี่ยนบางส่วนของ MDGs และปรับใช้ให้เป็น SDGs โดยทั้ง MDGs และ SDGs ควรจะเป็นเป้าหมายที่เกื้อหนุนกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ มีข้อแตกต่างคือ MDGs เป็นเป้าหมายการพัฒนาสำหรับประเทศกำลังพัฒนาเท่านั้น แต่ SDGs เป็นเป้าหมายในการพัฒนาสำหรับทุกประเทศ

โดยหลักการแล้ว โคลัมเบียเสนอให้มีการตั้งเป้าหมายไม่เกิน 10 ประการ และในการจัดทำเป้าหมาย SDGs นั้น อาจจะต้องมีการจัดหมวดหมู่ใหม่สำหรับบางส่วนของ Agenda 21 ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยข้อเสนอเบื้องต้นสำหรับเป้าหมาย SDGs มีดังนี้

- บทที่ 9 เรื่องเกี่ยวกับบรรยากาศ จะเน้นไปที่ การบรรเทาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และเพิ่มประเด็นเกี่ยวกับพลังงาน
- เพิ่มบทใหม่เกี่ยวกับเรื่อง การปรับตัวสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ซึ่งรวมถึงการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อความทนทานต่อสภาพอากาศ (improved climate resilience infrastructure)
- บทที่ 12 เน้นเรื่องการเสื่อมสภาพของดิน
- บทที่ 13 เรื่องสภาพนิเวศของภูเขา จะถูกลบไป เนื่องจากหัวข้อที่เกี่ยวกับเรื่อง ความเสี่ยงภัย (vulnerability) จะอยู่ภายใต้บทใหม่เรื่องการปรับตัว
- บทที่ 14 เรื่องการเกษตรอย่างยั่งยืน จะรวมเรื่องความมั่นคงทางอาหาร
- บทที่ 16 เรื่องเทคโนโลยีชีวภาพ อาจจะถูกลบออกเนื่องจากเป็นเรื่องที่ซับซ้อนที่ น่าจะถูกหารือในเวทีอื่น
- บทที่ 19 – 22 เกี่ยวกับเรื่องของเสียชนิดต่างๆ จะถูกรวมเป็นหัวข้อเดียว แต่อาจจะมีการกำหนดเป้าหมายที่ต่างกันไปสำหรับของเสียแต่ละชนิด

³⁷ Rio+20: Sustainable Development Goals: Proposal by the Government of Colombia for Consideration by the Participating Countries, 22 August 2011, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)

ตารางที่ 2.2 สรุปท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศต่างๆเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

ความเห็นร่วม	■ ไม่สามารถหาข้อตกลงร่วมสำหรับคำนิยามของ GE ■ แต่ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าเป็นแนวทางในการพัฒนาสู่ SD ■ ตระหนักถึงความสำคัญในการรักษาสมดุลของทั้ง 3 เสาหลักของ SD ■ ต้องมีความยืดหยุ่นในการกำหนดนโยบาย ไม่เป็นแบบ one-size-fits-all ■ เห็นพ้องในการจัดทำตัวชี้วัด GE และ SD ■ GE Roadmap
ยุโรป	■ สนับสนุน GE และพร้อมจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนผ่าน ■ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ■ GE จะช่วยให้เกิดการสร้างงานและกระตุ้นการเติบโตของเศรษฐกิจ ■ Cross-cutting actions: การตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนินการ 10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production โครงการเพิ่มขีดความสามารถ การวิจัยและความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมด้านการช่วยเหลือทางการเงินและเงินอุดหนุน ■ น้ำ อาหารและการเกษตร การใช้พลังงานอย่างยั่งยืน ป่าไม้ ดินและการจัดการดินอย่างยั่งยืน สิ่งแวดล้อมทางทะเลและมหาสมุทร การประมง การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน สารเคมี การบริหารจัดการของเสียอย่างยั่งยืน การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน
สหรัฐอเมริกา	■ ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีและกลไกตลาด ■ สนับสนุนให้แต่ละประเทศมีแนวทางการพัฒนาของตนเอง ■ สนับสนุน SDGs ■ ให้ความสำคัญกับประเด็นการพัฒนา เรื่อง พลังงานสะอาด การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน การจัดการน้ำ การผลิตอย่างยั่งยืนและสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาขีดความสามารถของบุคคลและงานสีเขียว ความมั่นคงทางอาหารและการเกษตรที่ยั่งยืน มหาสมุทร ชายฝั่ง และการประมง ระบบนิเวศและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
กลุ่ม G77 และจีน	■ ให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจน ■ ยึดมั่นตามข้อตกลงเดิม และหลักการ CBR, Agenda 21, และ JPOI ■ ไม่ใช่ GE เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า ■ ไม่ใช่ใช้นโยบายแบบ one-size-fits-all ■ กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วควรปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมให้ครบถ้วน ■ ความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้ว ■ ความท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การบริโภคและผลิตอย่างยั่งยืน การ

	ปฏิรูปการเงินระหว่างประเทศ การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและมหาสมุทร
กลุ่มแอฟริกา	■ ความท้าทายในการดำเนินการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ■ เรียกร้องให้ประชาคมโลกปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมที่มีอยู่แล้ว ■ ความช่วยเหลือในการสนับสนุนแอฟริกาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
จีน	■ สนับสนุนหลักการ no-one-sizes-fits-all ■ รัฐบาลเป็นกลไกหลักในการนำการพัฒนา ■ ผลลัพธ์ Rio+20 จะต้องอยู่บนหลักการความเป็นเอกฉันท์และเน้นการปฏิบัติ ■ จุดหมายหลักของเศรษฐกิจสีเขียวคือการขจัดความยากจน ■ ประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว
ญี่ปุ่น	■ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ■ Post-MDGs development ■ จัดทำดัชนีชี้วัดความสุขหรือความเป็นอยู่ ■ ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ พลังงาน ความมั่นคงทางอาหาร น้ำ เมืองในอนาคต การให้การศึกษาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน นวัตกรรมทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมสีเขียว ความหลากหลายทางชีวภาพ
เกาหลีใต้	■ สนับสนุนหลักการ no-one-sizes-fits-all ■ มุ่งเน้นที่แผนการดำเนินการสู่เศรษฐกิจสีเขียวมากกว่าแค่แนวคิด ■ Green Economy Roadmap ■ Global Green Growth Partnership ■ พลังงานที่ยั่งยืน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม องค์ประกอบของ GE (ตลาดสีเขียว ความมั่นคงสีเขียว ความเท่าเทียมสีเขียว วิธีการดำเนินชีวิตสีเขียว)
โคลัมเบีย	■ ข้อเสนอเรื่อง Sustainable Development Goals

2.3.2 กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD)

2.3.2.1 ความเห็นร่วม

การรักษาสมดุลของทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน สมาชิกส่วนใหญ่เห็นร่วมกันถึงความสำคัญของการปรับปรุง IFSD ที่จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่มีสมาชิกบางส่วนให้ข้อคิดว่าต้องระมัดระวังที่จะไม่ให้น้ำหนักด้านสิ่งแวดล้อมมากเกินไป

สนับสนุนการเพิ่มประสิทธิภาพและประสานความร่วมมือในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับโลก ภูมิภาค อนุภูมิภาค ระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่น เพื่อผลักดันการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความสำคัญขององค์กรของ UN ในการเป็นแกนนำด้าน IFSD และการเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานร่วมกันขององค์กรภายใน UN UN จะต้องทำหน้าที่กำหนดทิศทางนโยบาย และประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภายใน UN เอง และองค์กรนานาชาติภายนอกเพื่อผลักดันไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3.2.2 ทำที่ของสหภาพยุโรป

สมาชิกในกลุ่มสหภาพยุโรปค่อนข้างมีความเห็นที่หลากหลายต่อแนวทางในการปฏิรูป IFSD โดยมีการพิจารณาทางเลือกหลายแนวทาง และเน้นย้ำว่าในการพิจารณาดำเนินการตามแต่ละแนวทางนั้นอาจจะไม่ได้เป็นการเลือกเพียงแนวทางใดแนวทางหนึ่ง แต่อาจเป็นการดำเนินการร่วมของหลายๆ แนวทางก็ได้

สมัชชาสหประชาชาติ ควรจะที่จะจัดให้มีหัวข้อการประชุมที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างสม่ำเสมอ การได้มีการหารือเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับของสมัชชา UN จะทำให้เกิดการกำหนดทิศทางของนโยบายจากองค์กรระดับสูงสุดและได้รับการใส่ใจในการดำเนินการ

ECOSOC มีข้อเสนอทั้งการปรับปรุงระบบการประสานงาน หรือ/และ หน่วยปฏิบัติการ (operational activities segment) ของ ECOSOC ในการผลักดันหัวข้อที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หรือกระทั่งการเสนอให้มีการปรับบทบาทของ ECOSOC เอง

CSD สมาชิกส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าควรจะต้องมีการปรับบทบาทของ CSD เพื่อเพิ่มประสิทธิผล ประสิทธิภาพ และความคล่องตัวในการดำเนินการที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อเสนอในการปรับปรุงประกอบด้วย (1) เพิ่มบทบาทและเสริมความเข้มแข็งให้มีบทบาทในการกำหนดยุทธศาสตร์และดำเนินการมากยิ่งขึ้น (2) ปรับบทบาทโดยเน้นหน้าที่ด้านการส่งเสริมความร่วมมือ และตัดหน้าที่ด้านการเจรจาต่อรองออกไป (3) เพิ่มบทบาทด้านการทบทวนความก้าวหน้าในการดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ (4) ยกเลิก CSD และโอนหน้าที่เดิมไปอยู่ภายใต้หน่วยงานอื่นของ UN จัดตั้งคณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDC) และขึ้นตรงต่อสมัชชา

สหประชาชาติ SDC จะช่วยสร้างความตื่นตัวต่อประเด็นทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสูง อย่างไรก็ตามต้องระมัดระวังการทำหน้าที่ที่ทับซ้อนกับองค์กรเดิมที่มีอยู่แล้ว

จัดตั้งคณะทำงานพิเศษ (Special Envoy or Representative) มีหน้าที่หลักในการประสานและผลักดันประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสูงกับผู้อำนาจในการกำหนดนโยบายในระดับประเทศ และประสานความร่วมมือในระดับประเทศกับองค์กรของ UN

สนับสนุนการเสริมความเข้มแข็งให้กับเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มสหภาพยุโรปเป็นผู้สนับสนุนสำคัญเนื่องจากเห็นว่าเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็งขึ้นถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของโครงสร้างพื้นฐานให้กับธรรมชาติของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ยกระดับสถานะของ UNEP ขึ้นเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงและเสริมความเข้มแข็งให้กับ UNEP พร้อมทั้งให้มีเงินสนับสนุนที่สม่ำเสมอและเพียงพอ และมีสถานะเทียบเท่ากับองค์กรเฉพาะอื่นใน UN โดย UNEP อาจได้รับการยกระดับสถานะขึ้นเป็น World Environment Organization (WEO) หรือ United Nations Environment Organization (UNEO) โดยอาจจะอิงตามบทบาทขององค์กรเฉพาะขนาดกลางอื่นที่มีอยู่แล้วใน UN เช่น International Labor Organization (ILO), World Meteorological Organization (WMO), หรือ World Intellectual Property Organization (WIPO) ถึงแม้ว่าจะมีข้อเสนอที่หลากหลายในการปฏิรูป IFSD จากกลุ่มสหภาพยุโรป แต่ข้อเสนอที่มีการสนับสนุนจากสมาชิกเป็นวงกว้างที่สุดคือการยกระดับสถานะของ UNEP

การปรับปรุงประสิทธิภาพระหว่างความตกลง MEAs โดยการจัดกลุ่มความตกลงที่มีความเกี่ยวข้องกัน ประสานความร่วมมือระหว่างกัน หลีกเลี่ยงการทำงานที่ซ้ำซ้อน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน (synergies)

ให้ความสำคัญกับการปฏิรูป IFSD ในทุกระดับ ทั้งระดับโลก ภูมิภาค ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

สนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะจากภาคส่วนที่ไม่ใช่รัฐบาลจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3.2.3 ทำที่ของประเทศสหรัฐอเมริกา

การใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงรัฐบาล ชุมชน และภาคธุรกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สหรัฐฯย้ำถึงความสำคัญของสื่อเพื่อสังคม (social media) และเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยในการที่จะช่วยผลักดันไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างรวดเร็วขึ้น ด้วยค่าใช้จ่ายที่น้อยลง และกระตุ้นการมีส่วนร่วมที่มากขึ้นจากทุกภาคส่วน เทคโนโลยีนี้สามารถใช้ประโยชน์ได้โดยทุกประเทศไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด เพื่อสื่อสารถึงความท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านต่างๆ เช่น การเกษตร สุขภาพ สิ่งแวดล้อม หรือการเติบโตทางเศรษฐกิจ รัฐบาลควรที่จะเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้เกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ และส่งเสริมการลงทุนด้านการพัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อที่จะช่วยแก้ปัญหาของโลก

การปรับเปลี่ยนองค์กรดั้งเดิม(transforming traditional institutions)

UN ควรที่จะกำหนดจุดศูนย์รวมที่จะนำทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มารวมไว้ด้วยกันเพื่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ควรที่จะใช้โอกาสนี้ในการปฏิรูปองค์กรที่มีอยู่เดิม เช่น CSD และ ECOSOC ให้ทันสมัย ด้วยการดึงทุกภาคส่วนในองค์กรของ UN ให้เข้ามามีส่วนร่วมและประสานกันในการผลักดันการพัฒนาที่ยั่งยืน พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ภาคสังคม NGOs และภาคเอกชน พร้อมทั้งจัดทำกลไกความร่วมมือเพื่อติดตามความคืบหน้าในการดำเนินงานการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังควรให้ความสำคัญการเสริมความเข้มแข็งความร่วมมือระหว่างกลุ่มความร่วมมือต่างๆ เช่น G20, APEC, ธนาคารเพื่อการพัฒนาต่างๆ (Multilateral Development Banks), สถาบันการเงินนานาชาติต่างๆ (International Financial Institutions) ในการผลักดันการพัฒนาที่ยั่งยืน

เสริมความเข้มแข็งให้แก่ UNEP โดย UN ควรจะมีองค์กรที่จะทำหน้าที่ผลักดันงานทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจุบันเป็นบทบาทของ UNEP สหรัฐฯคัดค้านการที่จะจัดตั้งองค์กรใหม่ เนื่องจากเห็นว่าจะเป็นภาระทางด้านเงินทุนและอาจจะสร้างปัญหาขั้นตอนการทำงาน (bureaucracy) มากขึ้นไปอีก แต่สนับสนุนให้ทำการปรับปรุงองค์กรเดิมที่มีอยู่แล้วให้มีความเข้มแข็งขึ้นในการทำหน้าที่ดังกล่าว การปฏิรูป UNEP สามารถทำได้โดยการขยายจำนวนสมาชิกให้ครอบคลุมทุกประเทศสมาชิกของ UN เสริมความเป็นผู้นำของ UNEP ในด้านการดำเนินงาน (implementation) และความสามารถทางวิทยาศาสตร์ เสริมศักยภาพในการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกเพื่อนำไปสู่ธรรมาภิบาลที่ดีและช่วยการตัดสินใจโดยใช้หลักทางวิทยาศาสตร์

2.3.2.4 ทำที่ของกลุ่มประเทศแอฟริกา

สนับสนุนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่ในการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติ และขอให้ประชาคมโลกช่วยพัฒนา IFSD ในระดับภูมิภาคให้แก่แอฟริกา

สนับสนุนการปฏิรูป ECOSOC และ CSD และย้ำถึงความสำคัญของการเพิ่มความร่วมมือ การสร้างความเชื่อมโยงและประโยชน์ร่วมกันระหว่างองค์กรภายใน UN และระหว่างองค์กรของ UN และสถาบันการเงินนานาชาติ เพื่อสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

สนับสนุนการปรับเปลี่ยน UNEP ไปเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีสำนักงานใหญ่ที่กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา โดยองค์กรดังกล่าวควรมีลักษณะดังนี้ (1) มีอำนาจและสถานะทางการเมืองที่เข้มแข็งเพียงพอในการดูแลธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมนานาชาติ เพื่อที่จะทำงานร่วมกับประเทศและภาคสังคมต่างๆในระดับนานาชาติเพื่อผลักดันนโยบายที่มุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (2) มีทุกประเทศเข้าร่วมเป็นสมาชิก และแต่ละประเทศมีสิทธิ์ในการออกเสียงเท่ากัน และมีการตัดสินใจตามฉันทามติ (3) มีอิสระในการกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมระดับโลก และสามารถให้แนวทางการสนับสนุนทางการเงินด้านสิ่งแวดล้อมได้ (4) มีเงินสนับสนุนที่

สม่ำเสมอและเพียงพอ (5) มีอำนาจที่จะสร้างความร่วมมือ ประสานการทำงานระหว่าง MEAs ต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันสูงสุด (6) มีโครงสร้างระดับภูมิภาคที่เข้มแข็งขึ้น และเพิ่มขีดความสามารถด้านการปฏิบัติงานระดับชาติให้ดีขึ้น (7) มีอำนาจที่จะเป็นผู้นำองค์กรของ UN ในการกำหนดยุทธศาสตร์การวางแผนด้านสิ่งแวดล้อม และประสานข้อมูลจากองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมระดับนานาชาติ (8) ส่งเสริมนโยบายในการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่จะจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และสนับสนุนองค์กรทางวิทยาศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์ทั้งระดับชาติและภูมิภาค (9) มีความสามารถในการเสริมสร้างขีดความสามารถและช่วยเหลือด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะให้ความช่วยเหลือแก่แอฟริกาในการติดตามประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และช่วยเหลือด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีและการถ่ายทอดเทคโนโลยี

2.3.2.5 ทำที่ของประเทศจีน

ความสำคัญของบทบาทของ UN ในการเป็นศูนย์กลางที่จะกำหนดทิศทางของนโยบาย ทั้งประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรภายในและภายนอก UN เพื่อผลักดันไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

สร้างความเข้มแข็งให้กับ **ECOSOC** และ **CSD** รวมทั้งหน่วยงานอื่นของ UN ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับบทบาทของ UN และผลักดันแผนการดำเนินงานตาม Agenda 21 และ JPOI

ใช้บทบาทของ UNEP ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ควรจะเพิ่มการสนับสนุนทางการเงินและทางเทคนิค สมาชิกควรจะหารือกันโดยละเอียดและมีฉันทามติในการกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ของ UNEP

บทบาทของสถาบันการเงินนานาชาติ WTO และธนาคารเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ ควรจะต้องกำหนดให้การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายในการทำงาน และทำงานร่วมกับองค์กรของ UN ที่เกี่ยวข้องในการสร้างประโยชน์ร่วมกัน และพยายามที่จะรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม

2.3.2.6 ทำที่ของประเทศญี่ปุ่น

ไม่คัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่ แต่ควรที่จะเข้าใจถึงปัญหาที่มีให้ถ่วงแต่เสียก่อน ก่อนที่จะสรุปว่าจำเป็นจะต้องจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมา

สนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับ CSD ด้วยมาตรการดังนี้ (1) เพิ่มบทบาทในการทบทวนการดำเนินงานของประเทศสมาชิก ให้มีการใช้ระบบ peer reviews และมีการติดตามความคืบหน้าของผลการดำเนินงานตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับนานาชาติ (2) ปรับปรุงการกำหนดนโยบายของ CSD เพื่อที่จะได้ไม่ซ้ำซ้อนกับข้อตกลง MEAs ที่มีอยู่แล้ว (3) เพิ่มการประสานการทำงานกับองค์กรด้านการพัฒนาอื่นๆ

เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่าง UNEP และ MEAs

2.3.2.7 ทำหน้าที่ของประเทศเกาหลีใต้

ระยะสั้น สร้างความเข้มแข็งให้กับ **CSD** บทบาทของ CSD มีความสมดุลอยู่แล้วในการดูแลทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ข้อจำกัดการทำงานคือ CSD ยังมีความรับผิดชอบที่จำกัด และขาดการบูรณาการและประสานงานกับองค์กรอื่นที่มีความเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น CSD ควรจะได้รับการปรับบทบาทให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสนับสนุน ส่งเสริม และประสานความร่วมมือในการดำเนินงานตามการพัฒนาที่ยั่งยืน CSD ควรจะปรับความรับผิดชอบหลักจากการทำหน้าที่ทบทวนการทำงานที่ผ่านมา มาเป็น การกำหนดนโยบาย

ระยะกลางและยาว สนับสนุนการจัดตั้ง **SDC** และการยกระดับสถานะ **UNEP** ให้เป็นองค์กรเฉพาะ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขว่า MEAs ทั้งหลายควรจะถูกรวบรวมเข้าด้วยกันและลดความซ้ำซ้อน (integrated and streamlined) SDC ควรจะมีอำนาจในการดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ และควรจะต้องจัดตั้งคณะอนุกรรมการภายใต้ SDC เพื่อที่จะดำเนินการเรื่องการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศกำลังพัฒนา

IFSD ระดับภูมิภาค มีความรับผิดชอบเพื่อเป็นเวทีในการประสานความร่วมมือและการดำเนินการระดับภูมิภาค อีกทั้งเป็นตัวกลางในการจัดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ถ่ายทอดเทคโนโลยี และการช่วยเพิ่มขีดความสามารถ ระหว่างประเทศต่างๆในภูมิภาค

IFSD ระดับประเทศ เพื่อทำหน้าที่ทบทวนนโยบายและการดำเนินงานในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

ตารางที่ 2.3 สรุปหน้าที่ของประเทศและกลุ่มประเทศต่างๆเกี่ยวกับเรื่อง IFSD

ความเห็นร่วม	● ความสำคัญของสมดุลของ 3 เสาหลัก ● เพิ่มประสิทธิภาพและประสานความร่วมมือในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับโลก ภูมิภาค อนุภูมิภาค ระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่น ● ความสำคัญขององค์กรของ UN ในการเป็นแกนนำด้าน IFSD และการเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานร่วมกันขององค์กรภายใน UN
ยุโรป	● เพิ่มความสนใจต่อหัวข้อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสมัชชาสหประชาชาติ ● ปรับปรุง ECOSOC ● ปรับบทบาทของ CSD ● จัดตั้ง Sustainable Development Council (SDC) ● จัดตั้งคณะกรรมการพิเศษ (Special Envoy or Representative) ● ยกกระดับ UNEP ขึ้นเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม อาจจะเป็นรูปแบบ WEO หรือ UNEO เป็นข้อเสนอที่ได้รับการสนับสนุนมากที่สุด

	• ปรับปรุงประสิทธิภาพ MEAs
สหรัฐอเมริกา	• ใช้เทคโนโลยีในการเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน • การปรับเปลี่ยนองค์กรดั้งเดิม (transforming traditional institutions) ปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของทั้ง ECOSOC และ CSD • เสริมความเข้มแข็งให้แก่ UNEP • คัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่
กลุ่มแอฟริกา	• สนับสนุนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติ (national council for sustainable development) • สนับสนุนการปฏิรูป ECOSOC และ CSD • สนับสนุนการปรับเปลี่ยน UNEP ไปเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม
จีน	• ให้ความสำคัญกับ UN ในการเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนนโยบาย • สร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC และ CSD • ใช้บทบาทของ UNEP ให้เกิดประโยชน์สูงสุด • สถาบันการเงินนานาชาติ WTO และธนาคารเพื่อการพัฒนาต่างๆ ควรจะต้องมีส่วนร่วมด้วยการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
ญี่ปุ่น	• ไม่คัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่ แต่ควรที่จะเข้าใจถึงปัญหาที่มีให้ต้องแก้ไขก่อน ก่อนที่จะสรุปว่าจำเป็นจะต้องจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมา • สนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับ CSD • เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่าง UNEP และ MEAs
เกาหลีใต้	• ระยะสั้น สร้างความเข้มแข็งให้กับ CSD • ระยะกลางและยาว สนับสนุนการจัดตั้ง Sustainable Development Council (SDC) และการยกระดับสถานะ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะ • จัดตั้ง IFSD ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

2.3.3 The Zero Draft of Outcome Document

ในการประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุมครั้งที่ 2 (2nd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development) ได้มีการเชิญชวนให้สมาชิกประเทศ และองค์กรทุกภาคส่วน ให้นำเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการประชุม Rio+20 และให้นำส่งข้อคิดเห็นเหล่านั้นให้กับสำนักเลขาธิการจัดการประชุมภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 โดย

ความคิดเห็นเหล่านี้จะถูกนำมาจัดรวมเป็นเอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการเจรจาเพื่อจะนำไปสู่การประชุม Rio+20 โดยเอกสาร the Zero Draft นี้ได้ถูกนำเสนอต่อประเทศสมาชิกในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2555 เอกสารนี้เป็นการเรียบเรียงจากข้อเสนอแนะจากกลุ่ม G77 และจีน สมาชิกประเทศและองค์กรต่างๆ รวมเป็นเอกสารกว่า 6,000 หน้า ซึ่งได้ถูกเรียบเรียงให้เป็นเอกสาร the Zero Draft จำนวน 19 หน้า

โดยเอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document นี้ ใช้ชื่อหัวเรื่องว่า “The Future We Want” หรือ “อนาคตที่เราต้องการ” ถูกแบ่งออกเป็น 5 ส่วน อันประกอบด้วย (1) Preamble/Stage Setting หรือ บทนำ (2) Renewing Political Commitment หรือ การฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมือง (3) Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication หรือ เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (4) Institutional Framework for Sustainable Development หรือ กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และ (5) Framework for Action and Follow-up หรือ กรอบเพื่อการปฏิบัติและติดตามผล

2.3.3.1 เนื้อหาโดยสรุปของเอกสาร the Zero Draft³⁸

1) บทนำ

เนื้อหาในส่วนนี้สื่อถึงวิสัยทัศน์ร่วมของรัฐบาลของแต่ละสมาชิกประเทศที่เข้าร่วมในการประชุม UNCSD ครั้งนี้ โดยแสดงเจตจำนงของผู้เข้าร่วมประชุมที่จะทำงานร่วมกัน มีความ “มุ่งมั่นที่จะปลดปล่อยมนุษยชาติจากความหิวและความอยาก” เร่งรัดความพยายามเพื่อการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมระหว่างนานาชาติ เสริมสร้างความร่วมมือและร่วมแก้ไขปัญหาทั้งที่กำลังประสบอยู่และที่เป็นปัญหาเกิดใหม่ และกระตุ้นการปฏิบัติการที่เด็ดขาดและแน่วแน่ในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการประชุมในครั้งนี้

2) การฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมือง

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการย้อนเตือนถึงคำมั่นสัญญาในอดีตและปูทางถึงสิ่งที่ควรจะต้องดำเนินการต่อไป เป็นการยืนยันถึงหลักการตั้งแต่การประชุม Rio ครั้งแรกและการประชุมครั้งอื่นๆที่เกี่ยวข้องกัน รวมถึงแผนปฏิบัติการต่างๆที่ได้มีการตกลงไว้ ประเมินความคืบหน้าในการดำเนินการเปรียบเทียบกับผลลัพธ์การประชุมอันเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ระบุถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น วางโครงการสำหรับการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และวางกรอบเพื่อการดำเนินงาน

³⁸ The Zero Draft of the Outcome Document: The Future We Want, 10 January 2012, United Nations

3) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัด

ความยากจน

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการกำหนดบริบทของเศรษฐกิจสีเขียว กล่าวถึงความท้าทายและโอกาสที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว ย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้อง การเลือกใช้เครื่องมือ และการแบ่งปันประสบการณ์ เพื่อช่วยประเทศต่างๆในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว และกำหนดกรอบในการดำเนินการ มีรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

(A) Framing the Context of the Green Economy, Challenges, and Opportunities: กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวในการช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายสำคัญๆ เช่น การลดความยากจน ความมั่นคงทางอาหาร การบริหารจัดการน้ำที่ดี เป็นต้น ตอกย้ำถึงความสำคัญเศรษฐกิจสีเขียวที่จะต้องตั้งอยู่บนหลักการ Rio Principles เศรษฐกิจสีเขียวที่จะเป็นแนวทางในการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียวในการเป็นกรอบการตัดสินใจด้านนโยบาย แต่ไม่ใช่เป็นการจัดตั้งกฎที่ตายตัว การเคารพต่อข้อจำกัดในการดำเนินนโยบายของแต่ละประเทศ การปรับโครงสร้างของแต่ละประเทศเพื่อที่จะนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและความจำเป็นที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากนานาชาติ และการไม่ใช่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือสร้างความได้เปรียบหรือเสียเปรียบต่อประเทศอื่นๆ

(B) Toolkits and Experience Sharing: ตอกย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละประเทศ การสร้างเวทีนานาชาติเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยขอให้ทำหน้าที่ของเลขาธิการสหประชาชาติเป็นผู้สร้างเวทีนี้ขึ้น ขอให้สมาชิกประเทศและทุกภาคส่วนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

(C) Framework for Action: การกำหนดนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละประเทศและแต่ละภาคอุตสาหกรรม มีความโปร่งใสในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนการให้ความช่วยเหลือจากองค์กรของสหประชาชาติและนานาชาติเพื่อสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนให้ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมกำหนดแผนงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนให้แต่ละประเทศแสดงคำมั่นสัญญาและแนวทางการดำเนินการโดยสมัครใจ กำหนดแนวทางเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านของประเทศกำลังพัฒนา กำหนดแผนงาน (roadmap) เศรษฐกิจสีเขียว โดยมีเป้าหมายและกำหนดการในการวัดความคืบหน้าที่ชัดเจน โดยขอให้เลขาธิการสหประชาชาติประสานงานกับหน่วยงานในสหประชาชาติเพื่อทำการศึกษาในรายละเอียดและนำเสนอรายงานการศึกษาในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติครั้งที่ 67

4) กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารส่วนนี้ต้องการที่จะถกถึงวิสัยทัศน์ของกรอบเชิงสถาบันที่เหมาะสมในระดับนานาชาติเพื่อกำกับดูแลด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะสถาบันภายในองค์กรสหประชาชาติเอง เนื้อหาส่วนนี้แบ่งออกเป็นสามย่อย ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็ง/การปฏิรูป/การบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UNGA)

“ECOSOC” “CSD” “SDC” “UNEP” องค์การการเงินระหว่างประเทศ (IFIs) องค์การเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม หน่วยงานของสหประชาชาติระดับประเทศ หน่วยงานระดับภูมิภาค ระดับชาติ และท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วนดังนี้

(A) Strengthening/Reforming/Integrating the Three Pillars: มีข้อเสนอ 4 ประการคือ 1) บูรณาการทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งเสริมการดำเนินการตาม Agenda 21 และผลที่เกี่ยวข้อง 2) รัฐควรกำหนดนโยบายที่ยึดเหนี่ยวกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนและกำหนดแผนการดำเนินการที่ชัดเจนเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 3) ติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการตาม Agenda 21 และผลที่เกี่ยวข้อง 4) สนับสนุนการดำเนินการที่สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงาน กองทุน และโครงการต่างๆในระบบสหประชาชาติ

(B) GA, ECOSOC, CSD, SDC proposal: เรียกร้องให้ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติให้ความสำคัญกับการบูรณาการหัวข้อการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการดำเนินงานของสมัชชา ยืนยันในบทบาทเดิมของ ECOSOC แต่ในขณะเดียวกันได้สนับสนุนให้มีการบูรณาการทั้ง 3 เสาหลักมากยิ่งขึ้น และมีการกล่าวถึงทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันต่างๆ เช่น การปฏิรูป ECOSOC การเปลี่ยนสถานะของ CSD ไปเป็น SDC รวมถึงการปฏิรูปการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรต่างๆของสหประชาชาติ และองค์การการเงินระหว่างประเทศ (IFIs) การใช้กลไกการทบทวนประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศ การเน้นการดำเนินนโยบายบนพื้นฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์

(C) UNEP, Specialized Agency on Environment Proposal, IFIs, United Nations Operational Activities at Country Level: เอกสารส่วนนี้ได้นำเสนอทางเลือกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ UNEP ได้แก่ ขยายการเป็นสมาชิกให้ครอบคลุมสมาชิกทุกประเทศ (universal membership) และเพิ่มงบประมาณอย่างมีนัยสำคัญ หรือโดยการแปลงสภาพไปเป็นองค์กรเฉพาะ นอกจากนี้ยังเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการทบทวนสถานะ (state) และขีดความสามารถในการรองรับได้ (carrying capacity) ของโลกอย่างสม่ำเสมอ (regular review) เรียกร้องให้ใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นในการประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานของสหประชาชาติ ตระหนักถึงความสำคัญของการพิจารณานโยบายของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารเพื่อการพัฒนาในแต่ละภูมิภาค UNCTAD และ WTO ที่ควรจะต้องสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน เรียกร้องให้เพิ่มความร่วมมือระหว่าง MEAs ให้มากขึ้น ย้ำถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตกลงที่จะพิจารณาถึงการจัดตั้ง Ombudsperson หรือ High Commissioner for Future Generations และตกลงที่จะดำเนินการตาม Rio Principle 10 ทั้งในระดับโลก ภูมิภาค และระดับชาติให้มีประสิทธิผลมากขึ้น

(D) Regional, National, Local: ยืนยันที่จะให้มีการผนวกการดำเนินการยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับแผนพัฒนาของประเทศ เรียกร้องให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกด้านการพัฒนาระดับภูมิภาคให้มากขึ้น เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนด

นโยบายที่ผสมผสานกับระบบการตัดสินใจในระดับชาติ และตระหนักถึงความสำคัญในการรื้อฟื้นนโยบายการพัฒนาเมือง (urban development) เข้ากับนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ

5) กรอบเพื่อการปฏิบัติและติดตามผล (Framework for Action and Follow-up)

เอกสารส่วนนี้แบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วนคือ หัวข้อหรือประเด็นต่างๆ ที่สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การเร่งการดำเนินการและการวัดผลความคืบหน้า และแนวทางในการดำเนินการให้บรรลุผล โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วนดังนี้ (A) Priority/Key/Thematic/Cross-Sectoral Issues and Areas: ได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร น้ำ พลังงาน เมือง การจ้างงานสีเขียว มหาสมุทรและทะเล SIDS ภัยธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ การเสื่อมสภาพของดินและการกลายสภาพเป็นทะเลทราย ภูเขา สारเคมี และของเสีย การบริโภคและผลิตอย่างยั่งยืน การศึกษา และความเท่าเทียมทางเพศ (B) Accelerating and Measuring Progress: เป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง SDGs กับ MDGs การการตั้งเป้าหมายการพัฒนาภายหลังปี ค.ศ.2015 ความจำเป็นในการเสริมสร้างศักยภาพให้กับประเทศต่างๆ เพื่อเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการติดตาม SDGs และความจำเป็นในการสร้างตัวชี้วัดนอกเหนือจาก GDP (C) Means of Implementation: เรียกร้องให้มีการดำเนินการตามข้อตกลงความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาเดิมให้ครบถ้วน และให้ความสำคัญกับการแบ่งปันทรัพยากรและเงินช่วยเหลือให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและทุกภาคส่วนของสังคม ยืนยันถึงความสำคัญของการใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นย้ำถึงความสำคัญของการช่วยเสริมสร้างศักยภาพให้กับประเทศกำลังพัฒนา เรียกร้องให้สมาชิก WTO ใช้ความพยายามมากขึ้นในการบรรลุข้อตกลงการค้าที่โปร่งใสและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ย้ำถึงความร่วมมือขององค์การทางเศรษฐกิจและการเงินที่จะสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศ และสนับสนุนการยกเลิกกลไกที่บิดเบือนตลาดหรือการอุดหนุนทางการเงินที่เป็นการขัดขวางการพัฒนาที่ยั่งยืน สนับสนุนการแสดงพันธะสัญญาโดยสมัครใจในการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนในการประชุม Rio+20

2.3.3.2 บรรยายการเจรจา the Zero Draft of the Outcome Document

ความเห็นโดยรวมของสมาชิกประเทศและองค์กรต่างๆ มีความเห็นว่า เอกสาร the Zero Draft นี้ยังขาดความมุ่งมั่น (ambition) และขาดการมุ่งเน้นการปฏิบัติ (action-oriented) แต่อย่างไรก็ดี ทุกฝ่ายได้ให้การยอมรับที่จะใช้เอกสารนี้เป็นพื้นฐานในการเจรจาต่อไป นอกจากนี้ ยังมีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับการประชุม Rio+20 ว่าจะมีความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาหลักของการประชุม ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ จะส่งผลต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนานาประเทศ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคสังคม อย่างกว้างขวาง ในขณะที่ขั้นตอนการเตรียมการประชุม และเวลาที่จะใช้ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีค่อนข้างจำกัด ดังนั้นผลลัพธ์ที่จะได้จากการตัดสินใจใดๆ จากการประชุม

Rio+20 จึงอาจจะได้ผลลัพธ์ที่จำกัดในการดำเนินงานที่แท้จริง เมื่อเปรียบเทียบกับการประชุมอื่นๆ เช่น การประชุมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ การประชุมที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศ หรือการประชุมของสถาบันการเงินระหว่างประเทศอื่นๆ

นอกจากนี้ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา เมื่อมองย้อนกลับไปถึงข้อตกลงที่ได้ทำมาตั้งแต่การประชุมที่ Rio เมื่อปี ค.ศ. 1992 และปี ค.ศ. 2002 ในมุมมองของประเทศกำลังพัฒนาเห็นว่าประเทศพัฒนาแล้วประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ตกลงร่วมกันมา โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อช่วยการพัฒนาต่อประเทศกำลังพัฒนา แต่ในขณะเดียวกัน ประเทศพัฒนาแล้วเห็นว่าการเจรจาใน Rio+20 นี้ควรจะมุ่งเน้นไปที่บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนที่ได้พัฒนามา ในตลอดช่วง 20 ปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ ประเทศกำลังพัฒนายังได้มุ่งเน้นถึงหลักการ CBDR ตลอดจนการเจรจาเอกสาร the Zero Draft ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วได้เห็นแย้งบ่อยครั้งว่าไม่ควรที่จะยึดในหลักการใดหลักการหนึ่ง และบ้างเห็นว่ากลุ่มประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ ปัจจุบันได้รับการพัฒนาขึ้น จนทำให้สถานะในการรับความช่วยเหลือในปัจจุบันแตกต่างกับเงื่อนไขเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ผู้สังเกตการณ์บางรายถึงกับตั้งข้อสังเกตว่าการประชุม Rio+20 อาจจะจบลงโดยไม่มีผลลัพธ์ใดๆ เป็นรูปธรรมก็เป็นได้

ในขณะที่การเจรจาได้เน้นไปที่หัวข้อการประชุมหลักทั้งสองหัวข้อ แต่มีมุมมองที่แตกต่างกันไป โดยกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียว โดยพิจารณาถึงผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การตัดสินใจด้านการผลิตและการบริโภค และพยายามที่จะมุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงกระบวนการวางแผนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการดำเนินการตามแผน ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจมากขึ้น แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างแต่ละประเทศ การพัฒนาตัวชี้วัดนอกเหนือไปจาก GDP ที่จะสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายออกไปและสะท้อนกลับเป็นผลประโยชน์ด้านความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ยังคงหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงแผนการดำเนินการตามเศรษฐกิจสีเขียว เนื่องจากยังคงมีความกังวลว่าจะถูกนำมาเป็นเงื่อนไขด้านการค้าและการรับความช่วยเหลือ กลุ่มประเทศเหล่านี้เห็นว่า การขจัดความยากจนควรจะต้องเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน เหนือไปกว่าการพยายามนำสีเขียวมาสู่ ระบบเศรษฐกิจ การจ้างงาน หรือเทคโนโลยี นอกจากนี้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนายังรู้สึกว่าการพัฒนาแล้วให้ความสำคัญกับประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก จนละเลยประเด็นทางด้านสังคม ทำให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเรียกร้องให้มีการบูรณาการการจัดปัญหาความยากจนเป็นประเด็นนำ

นอกจากหัวข้อเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวแล้ว หัวข้อเรื่อง IFSD จะเป็นหัวข้อที่อาจจะหาข้อสรุปได้ยาก โดยรวมแล้วทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันถึงความด้อยประสิทธิภาพของ CSD ในปัจจุบัน แต่ยังไม่เห็นข้อเสนอมติในการปรับปรุงข้อเสนอดังกล่าวที่ได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยแต่ละข้อเสนอมีทั้งข้อดีและข้อด้อย เช่น ข้อเสนอในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC ดูเหมือนน่าจะทำได้ง่ายที่สุด แต่มีข้อด้อยคือความรับผิดชอบที่กว้างขวาง

ของ ECOSOC อาจจะทำให้ความสำคัญด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนลดน้อยลง หรือข้อเสนอการยกระดับ CSD ไปเป็น SDC ได้ก่อให้เกิดข้อกังวลถึงเรื่องงบประมาณที่จะต้องเพิ่มขึ้นเพื่อสนับสนุนองค์กรใหม่นี้ ในขณะที่กลุ่ม NGO เห็นว่าข้อเสนอ SDC น่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้พวกเขามีส่วนร่วมได้มากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างของ ECOSOC แต่มีสมาชิกบางส่วนที่ตั้งข้อสงสัยถึงความมีประสิทธิภาพขององค์กรใหม่ว่าจะเป็นได้มากกว่าแค่การเปลี่ยนชื่อหรือไม่ นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอเกี่ยวกับการปรับสถานะของ UNEP ซึ่งยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ มีข้อเสนอตั้งแต่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ UNEP การขยายสมาชิกภาพของ UNEP ให้ครอบคลุมสมาชิกประเทศทุกประเทศ การจัดเพิ่มงบประมาณและอำนาจหน้าที่ การยกระดับฐานะของ UNEP ให้เป็น UNEO (United Nations Environmental Organization) หรือ WEO (World Environmental Organization) ซึ่งข้อเสนอเรื่องการยกระดับสถานะของ UNEP นี้ได้รับการผลักดันจากกลุ่มประเทศยุโรปและแอฟริกา แต่ได้รับการคัดค้านอย่างมากเช่นกันทั้งจากสหรัฐอเมริกาและหลายประเทศในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนี้เมื่อการเจรจาได้ดำเนินไปได้มีข้อเสนอเพิ่มเติมเรื่องการจัดตั้ง High Level Political Forum ขึ้น เพื่อที่จะเป็นกลไกที่จะกำกับการดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งข้อเสนอนี้ได้รับการตอบรับที่ดีจากหลายฝ่าย

ผลลัพธ์อีกประการหนึ่งที่ได้จากการประชุม Rio+20 คือ SDGs ข้อเสนอใหม่ที่ถูกนำเสนอโดยประเทศโคลัมเบียและกัวเตมาลา ซึ่งต่อมาได้รับเสียงสนับสนุนมากขึ้นทั้งจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา โดย SDGs นี้ควรจะเป็นเป้าหมายที่ปรับใช้กับทุกประเทศ ซึ่งต่างกับ MDGs ที่เน้นใช้สำหรับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อย่างไรก็ตามความท้าทายในหัวข้อนี้อยู่ที่ขั้นตอนการเจรจาเพื่อให้ได้กระบวนการพัฒนาเป้าหมาย SDGs ที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

ข้อเสนออีกประการสำหรับผลลัพธ์จากการประชุมครั้งนี้ ได้แก่ “compendium of commitment” หรือ รายการหรือหัวข้อของข้อสัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกจากทุกภาคส่วนทำการเสนอข้อสัญญาโดยสมัครใจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยวิธีการนี้น่าจะก่อให้เกิดการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนภายหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมแล้ว ต่อข้อเสนอนี้ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนายังมีข้อกังวลว่า กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วจะใช้ข้อสัญญานี้ในการลดความสำคัญต่อการดำเนินการตามข้อผูกพันเดิมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้ให้คำมั่นไว้เมื่อ 20 ปีที่แล้ว

2.3.3.3 ทำที่ของประเทศต่าง ๆ ต่อเนื้อหาของ the Zero Draft³⁹

เนื้อหาของเอกสาร the Zero Draft ประกอบด้วย 5 ส่วนหลัก แต่การวิเคราะห์ทำที่ของประเทศต่าง ๆ จะเน้นวิเคราะห์แค่ใน 3 ส่วนคือ (III) Green Economy in the

³⁹ Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting, 19 – 27 March 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

Context of Sustainable Development and Poverty Eradication (IV) Institutional Framework in the Context of Sustainable Development (IFSD) และ (V) Framework for Action and Follow-Up ซึ่งเหล่านี้ถือเป็นประเด็นหลักในการประชุมครั้งนี้

1) (III) Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication

A. Framing the context of the green economy, challenges and opportunities

ยุโรป สหรัฐฯ ญี่ปุ่น: ต้องการให้เนื้อหาที่มีมุมมองที่เป็นบวกมากกว่าที่กลุ่ม G77 และจีนนำเสนอ ไม่ต้องการข้อความที่ย้ำถึงความตกลงในอดีตหรือหลักการหนึ่งๆ (เช่น CBDR) มากนัก ย้ำถึงความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวในการเป็นแนวทางสำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เห็นด้วยกับการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อความเหมาะสมกับเงื่อนไขของตัวเอง

ยุโรป: สนับสนุนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ให้มีการตระหนักถึงมูลค่าของต้นทุนทางสังคมและทางธรรมชาติอย่างเหมาะสม และปรับปรุงวิธีการประเมินการเจริญเติบโตและความก้าวหน้าในการดำเนินการ ต้องการเห็นแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถ เช่น การให้คำแนะนำด้านกฎหมาย การเงิน และเครื่องมือทางนโยบายต่างๆ เพื่อช่วยเหลือประเทศต่างๆ ในการเข้าถึงเงินช่วยเหลือ ต้องการให้มีระเบียบวิธีในการประเมินความมีประสิทธิภาพของนโยบายต่างๆ กลุ่มประเทศยุโรปยังเสนอให้ผนวกมาตรการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ สนับสนุนมาตรการการจัดซื้อจัดจ้างอย่างยั่งยืนโดยภาครัฐ (sustainable public procurement) จัดทำและจัดให้มีการเข้าถึงชุดตัวชี้วัดสำหรับการประเมินความก้าวหน้าด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ลดและยกเลิกมาตรการอุดหนุนที่เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

สหรัฐฯ: สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลทั้งทางด้าน สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม สร้างหรือส่งเสริมกลไกในการแบ่งปันประสบการณ์ทั้งระดับนานาชาติ ภูมิภาค ประเทศ และท้องถิ่น ที่จะช่วยให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ องค์กรทางสังคม เอกชน สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งด้านนโยบาย “best practices” รวมถึงตัวชี้วัดต่างๆ อย่างไรก็ดีตาม สหรัฐฯ ไม่สนับสนุนข้อเสนอแนวทางและกำหนดเวลาการดำเนินการ (roadmap and indicative goals and timeline) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลุ่ม G77 และจีน: ต้องการเน้นย้ำถึงความท้าทายในปัจจุบัน ว่าเป็นปัญหาจากวิกฤติหลายประการ โดยเฉพาะทางด้านการเงินและเศรษฐกิจ มีสาเหตุจากการขาดระบบการควบคุมที่ดี ควรจะต้องมีการปฏิรูประบบการเงินของโลก การเจริญเติบโตโดยอาศัยกลไกทางการตลาดเป็นหลักไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาการพัฒนาได้ นอกจากนี้ยังพยายามตอกย้ำถึงการไม่สามารถรักษาคำมั่นสัญญาเดิมของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ต่อการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ต้องการเน้นถึงหลัก CBDR ต้องการย้ำว่าเศรษฐกิจสีเขียวควรจะพัฒนาบน

พื้นฐานของ “Rio Principles” “Agenda 21” และ “JPOI” นอกจากนี้กลุ่ม G77 และจีน ยังสนับสนุนหลักการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน แต่ต้องการให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและสนับสนุนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการให้อิสระแต่ละประเทศในการพิจารณาใช้นโยบายที่เหมาะสมกับข้อจำกัดและความจำเป็นของตนเอง ขอให้สมาชิกใหญ่สหประชาชาติริเริ่มกระบวนการปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศ และเปิดโอกาสให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น (คัดค้านโดย ยุโรป สหรัฐฯ และญี่ปุ่น)

ญี่ปุ่น: สนับสนุนการแบ่งปันตัวอย่างแบบจำลองยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจสีเขียวที่ประสบความสำเร็จ

เกาหลีใต้: สนับสนุนหุ้นส่วนความร่วมมือด้านเศรษฐกิจสีเขียวในระดับโลก (global green economy partnership) เพื่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว และส่งเสริมการสร้างศักยภาพให้กับประเทศกำลังพัฒนา

2) (IV) Institutional Framework for Sustainable Development

A. Strengthening/Reforming/Integrating the Three Pillars

ยุโรป: เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เสนอให้มีการทำการตรวจทานโดยสมัครใจโดยสมาชิกในระดับเดียวกัน (voluntary peer reviews)

กลุ่ม G77 และจีน: เรียกร้องให้มีการสร้างระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ที่มีความยุติธรรม เท่าเทียม และครอบคลุมมากขึ้น เสริมสร้างความเข้มแข็งการดำเนินการตามข้อตกลง the Mauritius Strategy and Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States วิเคราะห์ถึงข้อบกพร่องต่อการดำเนินการตาม Agenda 21 ดำเนินการตามข้อตกลงเดิมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาแอฟริกา เสนอให้มีการวิเคราะห์ถึงการไม่ประสานงานกัน ความซ้ำซ้อน การแข่งขันหรือขัดแย้งระหว่างองค์กรภายในสหประชาชาติ และพิจารณาถึงการจัดสรรงบประมาณให้สมดุลระหว่างหน่วยงาน

B. GA, ECOSOC, CSD, SDC proposal

ยุโรป: เห็นด้วยกับแนวทางการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SCD แต่ยังไม่ มีข้อสรุปว่าเห็นด้วยกับแนวทางให้คง SCD ให้อยู่ภายใต้กรอบของ ECOSOC หรือให้รายงานตรงต่อสมาชิกใหญ่แห่งสหประชาชาติ เสนอให้มีการแต่งตั้ง High Level Representative for Sustainable Development and Future Generations และขอให้เลขาธิการสหประชาชาติจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิรูปเพื่อเสนอให้ที่ประชุมสมาชิกใหญ่แห่งสหประชาชาติพิจารณา

กลุ่ม G77 และจีน: ย้ำว่าในการพิจารณาทางเลือกในการปฏิรูป ควรจะต้องพิจารณาบนพื้นฐานของภาระกิจงานที่จำเป็น รวมทั้งให้ความสำคัญในมิติของโครงสร้างกฎหมาย และงบประมาณด้วย จัดให้มีกลไกการถ่ายทอดเทคโนโลยีในระดับนานาชาติภายใต้สมาชิกใหญ่แห่งสหประชาชาติ

ญี่ปุ่น: ไม่คัดค้านการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SDC แต่เสนอให้มีการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป (step-by-step approach) ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการกำกับดูแลด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

เกาหลีใต้: สนับสนุนการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SDC และให้รายงานตรงต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ

C. UNEP, specialized agency on environmental proposal, IFIs, United Nations operational activities at country level

ยุโรป: มีข้อเสนอหลายประการ ประกอบด้วย การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP โดยการขยายการเป็นสมาชิกให้ครอบคลุมสมาชิกทุกประเทศ (universal membership) และเพิ่มงบประมาณอย่างมีนัยสำคัญ หรือขยายการเป็นสมาชิกและยกระดับ UNEP ให้เป็นอำนาจและงบประมาณมากขึ้น หรือพิจารณาจัดตั้งองค์กรใหม่ เช่น WEO โดยพิจารณาขอบเขตความรับผิดชอบและงบประมาณใหม่ทั้งหมด

กลุ่ม G77 และจีน: เรียกร้องให้มีการพิจารณาการจัดสรรอำนาจในการออกเสียงอย่างเป็นธรรม (quota realignments and voting power parity) ใน IMF และ World Bank (คัดค้านโดย ยุโรป สหรัฐฯ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้)

ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้: สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (international environmental governance) อย่างค่อยเป็นค่อยไป (คัดค้านโดย ยุโรป และสหรัฐฯ)

D. Regional, national, local

ยุโรป: สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมของสาธารณะในกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาคดีและการตัดสินใจของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม

สหรัฐฯ: สนับสนุนการจัดลำดับความสำคัญในการติดตามและประมวลผลข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลุ่ม G77 และจีน: เสนอให้มีกลไกระหว่างประเทศภายใต้สมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เพื่อสนับสนุนการดำเนินการและการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน และมีหน้าที่หลักในการช่วยเหลือในการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา และช่วยเพิ่มศักยภาพของประเทศกำลังพัฒนา (คัดค้านโดย ยุโรป สหรัฐฯ และญี่ปุ่น)

3) (V) Framework for Action and Follow-UP

ยุโรป: เสนอว่าการดำเนินการใดๆ ควรจะเน้นการริเริ่มหรือความร่วมมือโดยเน้นผลลัพธ์เป็นสำคัญ (results-driven initiatives and partnerships)

สหรัฐฯ: เน้นถึงความสำคัญของสร้างเวที (platform) สำหรับการแบ่งปันข้อมูล ความรู้ และคำมั่นสัญญา (commitments)

A. Priority/key/thematic/cross-sectoral issues and areas

ตารางที่ 2.4 ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและทำที่ของประเทศต่าง ๆ

ประเด็นสำคัญ	ทำที่ของประเทศ
การขจัดความยากจน (Poverty eradication)	กลุ่ม G77 และจีน: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม เรียกร้องให้รักษาคำมั่นในการดำเนินการตาม MDGs เพื่อให้บรรลุเป้าหมายภายในปี ค.ศ.2015
ความมั่นคงทางอาหาร (Food security)	ยุโรป: ให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตอาหารที่ยั่งยืน กลุ่ม G77 และจีน: ยืนยันถึงสิทธิในการพัฒนา และสิทธิในการเข้าถึงอาหารและการได้รับสารอาหารที่ครบถ้วน ยืนยันถึงความจำเป็นในการยกเลิกข้อกีดกันและนโยบายที่ส่งผลต่อการบิดเบือนกลไกในการผลิตและการค้าผลิตภัณฑ์เกษตร
น้ำ (Water)	ญี่ปุ่น: เรียกร้องให้ SG Advisory Board on Water and Sanitation เริ่มการพิจารณาถึงเป้าหมายใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำภายหลังจากปี ค.ศ. 2013
พลังงาน (Energy)	ยุโรป: ตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าถึงพลังงานที่ยั่งยืนซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายในการบรรลุ MDGs และย้ำถึงความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงทางพลังงาน น้ำ และอาหาร
การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable tourism)	กลุ่ม G77 และจีน: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม เรียกร้องให้ทุกประเทศปฏิบัติตาม ODA และข้อตกลงต่างๆตามบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน และเรียกร้องให้ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะของ “UN World Tourism Organization Global Code of Ethics” “Global Partnership on Sustainable Tourism” และ “Guidelines on Biodiversity and Tourism Development under the Convention on Biological Diversity”
การคมนาคมที่ยั่งยืน (Sustainable transportation)	กลุ่ม G77 และจีน: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม เสนอให้คำนึงถึงประเทศที่ไม่มีเขตแดนติดทะเลในการพิจารณาวางแผนระบบขนส่งตามที่ระบุไว้ใน the Almaty Programme of Action
ความกลมกลืนกับธรรมชาติ (Harmony with nature)	กลุ่ม G77 และจีน: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม ตระหนักถึงความสำคัญของการขจัดความยากจน แต่ต้องคำนึงถึงการจัดการที่ยั่งยืนระหว่างการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ กับการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ประเด็นสำคัญ	ท่าทีของประเทศ
เมือง (Cities)	กลุ่ม G77 และจีน: เรียกร้องถึงการประชุมครั้งที่ 3 ของ UN ว่าด้วยเรื่องที่อยู่อาศัยและการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ที่จะจัดขึ้นในปี 2016 ให้มีเนื้อหาการประชุมอยู่บนพื้นฐานของ the Habitat Agenda ที่เป็นผลลัพธ์จากการประชุมต่างๆของ UN ญี่ปุ่น: เรียกร้องให้มีการสร้างพื้นฐานสำหรับการส่งเสริมการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืน (sustainable cities)
ประชากร (Population) สุขภาพ (Health)	ยุโรป: เสนอเรื่องประชากร กลุ่ม G77 และจีน: เสนอเรื่องสุขภาพ และเสนอให้รวมทั้ง 2 หัวข้อเข้าด้วยกัน
การจ้างงานสีเขียว (Green jobs-social inclusion)	ยุโรป: ตระหนักถึงโอกาสในการสร้างงานใหม่อันสืบเนื่องจากการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว กลุ่ม G77 และจีน: ย้ำถึงความสำคัญของการขจัดความยากจน และส่งเสริมความพยายามของประเทศกำลังพัฒนาในการสร้างโอกาสแก่คนยากจน
มหาสมุทรและทะเล (Oceans and Seas)	ยุโรป: มาตรการที่จะใช้สำหรับเขตแดนที่อยู่นอกเหนือเขตอำนาจของประเทศใดประเทศหนึ่ง ควรจะมีความสอดคล้องกับ the UN Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) ยินดีที่จะเปิดการเจรจาภายใต้กรอบของ UNCLOS เพื่อการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน กลุ่ม G77 และจีน: มีข้อเสนอหลายประการเกี่ยวกับการอุดหนุนการประมง และเรียกร้องให้จัดการประชุม SIDS ครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 2014 (ยุโรปต้องการให้จัดในปี 2016)
ประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด (Least developed countries)	กลุ่ม G77 และจีน: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม
ประเทศที่กำลังพัฒนาที่ไม่มีพื้นที่ติดทะเล (Land-locked developing countries)	กลุ่ม G77 และจีน: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม
แอฟริกา (Africa)	กลุ่ม G77 และจีน: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม
การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ (Climate change)	กลุ่ม G77 และจีน: เรียกร้องให้มีการเพิ่มทรัพยากรเพื่อรับมือกับการปรับตัว

ประเด็นสำคัญ	ท่าทีของประเทศ
การเสื่อมสภาพของดินและการเกิดสภาพทะเลทราย (Land degradation and desertification)	กลุ่ม G77 และจีน: เสริมความแข็งแกร่งของพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ของ UN Convention to Combat Desertification (UNCCD) เกาหลีใต้: เรียกร้องให้ดำเนินการตาม Changwon Initiative ตั้งเป้าหมายด้านการใช้ที่ดิน โดยมีเป้าหมายมุ่งไปสู่ zero net land degradation
สารเคมีและของเสีย (Chemicals and waste)	กลุ่ม G77 และจีน: เรียกร้องให้ยุติการทิ้งของเสียอย่างผิดกฎหมายในประเทศกำลังพัฒนา ญี่ปุ่น: เรียกร้องให้การเจรจาเรื่องสารปรอท (mercury agreement negotiations) สำเร็จภายในปี 2013
การบริโภคและผลที่ยั่งยืน (Sustainable consumption and production)	ยุโรป: การจัดทำฉลากและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ สหรัฐฯ: เสนอให้ UNEP เป็นผู้ร่างข้อความสำหรับ the 10 Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production (คัดค้านโดยกลุ่ม G77 และจีน) กลุ่ม G77 และจีน: ย้ำถึงความสำคัญของการบริโภคเกินพอดี (over-consumption)
การศึกษา (Education)	สหรัฐฯ: ย้ำถึงการให้การศึกษาแก่สตรีและเด็กหญิง โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรม และคณิตศาสตร์ กลุ่ม G77 และจีน: ตระหนักถึงสิทธิในการได้รับการศึกษา และความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและความก้าวหน้าตามแผน MDGs
ภาคเอกชน (Private sector)	ยุโรป: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม เรียกร้องให้มีระบบบัญชีและการรายงานที่เป็นสากลที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (กลุ่ม G77 และจีน เสนอว่าจะสามารถทยอยรับเงื่อนไขนี้ได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในกรอบกฎหมายเดียวกับของประเทศเท่านั้น)
นวัตกรรมและการลงทุนที่ยั่งยืน (Sustainable innovation and investment)	ยุโรป: เสนอประเด็นนี้เพิ่มเติม ประกอบด้วยนโยบายที่จะเป็นแนวทางที่จะลดความไม่แน่นอนสำหรับนักลงทุน โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม เกณฑ์ในการจัดซื้อที่มีประสิทธิภาพ และมาตรฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการขยายความร่วมมือข้อตกลงเรื่องการลดการอุดหนุนการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ระหว่าง G20 และกลุ่ม APEC

B. Accelerating and measuring progress

ยุโรป: ขอให้เลขาธิการสหประชาชาติเริ่มต้นกระบวนการที่จะศึกษาและเริ่มดำเนินการตามแนวทาง SDGs ให้ได้ภายในปี ค.ศ. 2015

สหรัฐฯ: สนับสนุนให้แต่ละประเทศพัฒนาความสามารถในการตรวจสอบและประมวลข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถประเมินมูลค่าของต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและสังคมได้ (in order to value natural and social capital)

กลุ่ม G77 และจีน: เสนอว่าโครงสร้างของ SDGs ควรจะประกอบด้วยวิสัยทัศน์หรือหลักการที่จะชี้นำ SDGs และกระบวนการในการปฏิบัติ โดยที่กระบวนการนั้นควรจะเป็นการดำเนินการระหว่างรัฐบาล มีความครอบคลุม โปร่งใส และมีความยืดหยุ่น (open-ended) และดำเนินการภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ

C. Means of implementation

ยุโรป: เน้นถึงการมีกลไกที่มีประสิทธิภาพในการให้การช่วยเหลือกับประเทศกำลังพัฒนา

สหรัฐฯ: เน้นถึงการให้คำมั่นด้วยความสมัครใจในการประชุม Rio+20 ในการดำเนินนโยบายและแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและลดความยากจน

กลุ่ม G77 และจีน: เรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วดำเนินการตามคำมั่นเดิมในด้านการให้ความช่วยเหลือ ODA เพิ่มความช่วยเหลือแก่แอฟริกา และให้ความช่วยเหลือทางการเงินตามข้อตกลง UNFCCC เรียกร้องให้มีการสร้างกลไกที่เอื้อต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการเรียนรู้การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

ตารางที่ 2.5 สรุปท่าทีของประเทศต่างๆ ต่อเอกสาร the Zero Draft

III. Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication	
ยุโรป	● เห็นด้วยกับแนวทางการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวด้วยตัวเอง ● สนับสนุนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ● สนับสนุนแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถ (capacity building) ของประเทศที่กำลังพัฒนา ● เสนอให้ผนวกมาตรการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ ● สนับสนุนมาตรการการจัดซื้อจัดจ้างอย่างยั่งยืนโดยภาครัฐ (sustainable public procurement)

	● สนับสนุนการจัดทำตัวชี้วัดสำหรับการประเมินความก้าวหน้าด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ● ลดและยกเลิกมาตรการอุดหนุนที่เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
สหรัฐอเมริกา	● ตระหนักความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวในการเป็นแนวทางสำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ● เห็นด้วยกับการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อความเหมาะสมกับเงื่อนไขของตัวเอง ● สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ● ส่งเสริมการสร้างกลไกในการแบ่งปันประสบการณ์ทั้งระดับนานาชาติ ภูมิภาค ประเทศ และท้องถิ่น ที่จะช่วยให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ องค์กรทางสังคม เอกชน สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งด้านนโยบาย “best practices” รวมถึงตัวชี้วัดต่างๆ ● ไม่สนับสนุนข้อเสนอแนวทางและกำหนดเวลาการดำเนินการ (roadmap and indicative goals and timeline) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
กลุ่ม G77 และ จีน	● ย้ำถึงความท้าทายในปัจจุบัน ว่าเป็นปัญหาจากวิกฤติหลายประการ โดยเฉพาะทางด้านการเงินและเศรษฐกิจ มีสาเหตุจากการขาดระบบการควบคุมที่ดี ควรจะต้องมีการปฏิรูประบบการเงินของโลก การเจริญเติบโตโดยอาศัยกลไกทางการตลาดเป็นหลักไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาการพัฒนาได้ ● ย้ำถึงการไม่สามารถรักษาคำมั่นสัญญาเดิมของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ต่อการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ● เน้นหลัก CBDR ต้องการย้ำว่าเศรษฐกิจสีเขียวควรจะพัฒนามบนพื้นฐานของ “Rio Principles” “Agenda 21” และ “JPOI” ● เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ไม่ยั่งยืนโดยกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ● เสนอให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ● ย้ำถึงความสำคัญของการให้อิสระแต่ละประเทศในการพิจารณาใช้นโยบายที่เหมาะสมกับข้อจำกัดและความจำเป็นของตนเอง ● ขอให้สมาชิกใหญ่สหประชาชาติริเริ่มกระบวนการปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศ และเปิดโอกาสให้กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนามีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น
ญี่ปุ่น	● สนับสนุนการแบ่งปันตัวอย่างแบบจำลองยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจสีเขียวที่ประสบความสำเร็จ

เกาหลีใต้	● สนับสนุนหุ้นส่วนความร่วมมือด้านเศรษฐกิจสีเขียวในระดับโลก (global green economy partnership) เพื่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ● ส่งเสริมการสร้างศักยภาพให้กับประเทศกำลังพัฒนา
IV. Institutional Framework for Sustainable Development	
ยุโรป	● เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ● เสนอให้มีการทำการตรวจทานโดยสมัครใจโดยสมาชิกในระดับเดียวกัน (voluntary peer reviews) ● เห็นด้วยกับแนวทางการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SCD แต่ยังไม่พร้อมสรุปว่าเห็นด้วยกับแนวทางให้คง SCD ให้อยู่ภายใต้กรอบของ ECOSOC หรือให้รายงานตรงต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ● เสนอให้มีการแต่งตั้ง High Level Representative for Sustainable Development and Future Generations และขอให้เลขาธิการสหประชาชาติจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิรูปเพื่อเสนอให้ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติพิจารณา ● มีข้อเสนอหลายประการ ประกอบด้วย การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP โดยการขยายการเป็นสมาชิกให้ครอบคลุมสมาชิกทุกประเทศ (universal membership) และเพิ่มงบประมาณอย่างมีนัยสำคัญ ● หรือขยายการเป็นสมาชิกและยกระดับ UNEP ให้เป็นอำนาจและงบประมาณมากขึ้น ● หรือพิจารณาจัดตั้งองค์กรใหม่ เช่น WEO โดยพิจารณาขอบเขตความรับผิดชอบและงบประมาณใหม่ทั้งหมด ● สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมของสาธารณะในกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาที่ดีและการตัดสินใจของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม
สหรัฐอเมริกา	● ไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งองค์กรใหม่ ควรที่จะเพิ่มความเข้มแข็งและปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรเดิม ● สนับสนุนการจัดลำดับความสำคัญในการติดตามและประมวลผลข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน
กลุ่ม G77 และ จีน	● เรียกร้องให้มีการสร้างระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ที่มีความยุติธรรมเท่าเทียม และครอบคลุมมากขึ้น ● เสริมสร้างความเข้มแข็งการดำเนินการตามข้อตกลง the Mauritius Strategy and Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States

	• วิเคราะห์ถึงข้อบกพร่องต่อการดำเนินการตาม Agenda 21 ดำเนินการตามข้อตกลงเดิมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาแอฟริกา • เสนอให้มีการวิเคราะห์ถึงการไม่ประสานงานกัน ความซ้ำซ้อน การแข่งขันหรือขัดแย้งระหว่างองค์กรภายในสหประชาชาติ และพิจารณาถึงการจัดระบบประมาณให้สมดุลระหว่างหน่วยงาน • ย้ำว่าในการพิจารณาทางเลือกในการปฏิรูป ควรจะต้องพิจารณาบนพื้นฐานของภารกิจงานที่จำเป็น รวมทั้งให้ความสำคัญในมิติของโครงสร้าง กฎหมาย และงบประมาณด้วย • จัดให้มีกลไกการถ่ายทอดเทคโนโลยีในระดับนานาชาติภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ • เรียกร้องให้มีการพิจารณาการจัดสรรอำนาจในการออกเสียงอย่างเป็นธรรม (quota realignments and voting power parity) ใน IMF และ World Bank • เสนอให้มีกลไกระหว่างประเทศภายใต้สมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เพื่อสนับสนุนการดำเนินการและการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน และมีหน้าที่หลักในการช่วยเหลือในการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา และช่วยเพิ่มศักยภาพของประเทศที่กำลังพัฒนา
ญี่ปุ่น	• ไม่คัดค้านการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SDC แต่เสนอให้มีการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป (step-by-step approach) • สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป
เกาหลีใต้	• สนับสนุนการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SDC และรายงานตรงต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ • สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป
V. Framework for Action and Follow-up	
ยุโรป	• เสนอว่าการดำเนินการใดๆ ควรจะเน้นการริเริ่มหรือความร่วมมือโดยเน้นผลลัพธ์เป็นสำคัญ (results-driven initiatives and partnerships) • ขอให้เลขาธิการสหประชาชาติเริ่มต้นกระบวนการที่จะศึกษาและเริ่มดำเนินการตามแนวทาง SDGs ให้ได้ภายในปี ค.ศ. 2015 • เน้นถึงการมีกลไกที่มีประสิทธิภาพในการให้การช่วยเหลือกับประเทศกำลังพัฒนา

สหรัฐอเมริกา	● เน้นถึงความสำคัญของสร้างเวที (platform) สำหรับการแบ่งปัน ข้อมูล ความรู้ และคำมั่นสัญญา (commitments) ● สนับสนุนให้แต่ละประเทศพัฒนาความสามารถในการตรวจสอบและประมวลข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถประเมินมูลค่าของต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและสังคมได้ ● เน้นถึงการให้คำมั่นด้วยความสมัครใจในการประชุม Rio+20 ในการดำเนินนโยบายและแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและลดความยากจน
กลุ่ม G77 และ จีน	● เสนอว่าโครงสร้างของ SDGs ควรจะประกอบด้วย วิสัยทัศน์หรือหลักการที่จะชี้นำ SDGs และกระบวนการในการปฏิบัติ โดยที่กระบวนการนั้นควรจะเป็นการดำเนินการระหว่างรัฐบาล มีความครอบคลุม โปร่งใส และมีความยืดหยุ่น (open-ended) และดำเนินการภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ● เรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วดำเนินการตามคำมั่นเดิมในด้านการให้ความช่วยเหลือ ODA เพิ่มความช่วยเหลือแก่แอฟริกา และให้ความช่วยเหลือทางการเงินตามข้อตกลง UNFCCC ● เรียกร้องให้มีการสร้างกลไกที่เอื้อต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการเรียนรู้การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

2.4 สรุปผลการประชุม Rio+20 และข้อวิเคราะห์

2.4.1 สรุปเส้นทางการเจรจาจัดทำเอกสาร “The Future We Want”

สำนักเลขาธิการจัดการประชุม Rio+20 ได้ทำการรวบรวมความคิดเห็นของประเทศสมาชิกและองค์กรต่างๆ นำมาเรียบเรียงเป็นเอกสาร the Zero Draft จำนวน 19 หน้า และนำเสนอต่อประเทศสมาชิกในเดือนมกราคม พ.ศ. 2555 จากนั้นก็ได้มีการประชุมเพื่อเจรจาทอรองเนื้อหาใน the Zero Draft ในช่วงเดือนมีนาคมจนถึงต้นเดือนมิถุนายนก่อนการเริ่มประชุมอย่างเป็นทางการของ Rio+20 (ภาพที่ 2.4) เนื้อหาของเอกสาร the Zero Draft ที่เริ่มต้นจาก 19 หน้า ได้ถูกขยายเพิ่มไปถึงเกินกว่า 200 หน้า จนในที่สุดก็ได้ข้อสรุปเป็นเอกสาร the Outcome Document ชื่อ “The Future We Want” ที่มีเนื้อหา 53 หน้า

ภาพที่ 2.4 เส้นทางการประชุมเพื่อเจรจาต่อรองจาก Zero Draft ไปสู่ Outcome Document

เนื้อหาหลักของเอกสาร The Future We Want สามารถสรุปได้ดังนี้ (โปรดดูตารางที่ 2.6 ประกอบ)

- 1) วิสัยทัศน์ร่วม (Our Common Vision)
- 2) การฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมือง (Renewing Political Commitment)
- 3) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication)
- 4) กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development)
- 5) กรอบเพื่อการปฏิบัติและติดตามผล (Framework for Action and Follow-up)
- 6) แนวทางการปฏิบัติ (Means of Implementation)

ตารางที่ 2.6 แสดงโครงสร้างและสาระสำคัญของเอกสาร The Future We Want

The Future We Want	
1) วิสัยทัศน์ร่วม (Our Common Vision)	
● แสดงความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อการขจัดความยากจน	
2) การฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมือง (Renewing Political Commitment)	
● ยืนยันในหลักการของ Rio Principles และข้อตกลงในอดีต รวมถึงหลักการ CBDR	
3) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication)	
● เศรษฐกิจสีเขียวเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืน ● การดำเนินการจะต้องเป็นไปตามหลักการของ Rio Principles, Agenda 21, JPOI และ MDGs ● กำหนดหลักการ 16 ข้อของเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งรวมถึงการไม่ใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า หรือเป็นเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (ODA)	
4) กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD)	
● ได้ข้อตกลงร่วมในการที่จะจัดตั้ง “High-level Political Forum” เพื่อที่จะดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีเป้าหมายระยะยาวที่จะทำหน้าที่แทน CSD ในที่สุด ● มีความเห็นร่วมกันในการที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งและยกระดับฐานะของ UNEP	
5) กรอบเพื่อการปฏิบัติและติดตามผล (Framework for Action and Follow-up)	
● กำหนดกรอบ 26 หัวข้อเพื่อการดำเนินการและติดตามผลด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน	
6) แนวทางการปฏิบัติ (Means of Implementation)	
● มีข้อตกลงที่จะร่วมกันกำหนด SDGs ● ประกอบด้วยข้อปฏิญญาที่เป็นไปโดยสมัครใจ (Voluntary Commitments) ● มอบหมายให้คณะทำงานของสหประชาชาติไปศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการให้การสนับสนุนทางการเงินและทางเทคโนโลยีแก่ประเทศที่มีความต้องการ	

อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมเนื้อหาข้อความในเอกสารส่วนใหญ่เป็นผลจากการประนีประนอม ขาดการระบุถึงความมุ่งมั่นต่อการดำเนินงาน ไม่มีข้อเสนอที่เป็นแนวคิดใหม่ เป็นเพียงการย้อนกลับไปยังนิยามแนวคิดและหลักการเดิมในปฏิญญาไรโอที่ได้เคยตกลงกันไว้เมื่อ 20 ปีที่แล้วในการประชุม Earth Summit ปี ค.ศ.1992 และไม่มีกำหนดคำมั่นสัญญาใดๆ จากประเทศที่

พัฒนาแล้วเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในด้านการเงินและการถ่ายทอดเทคโนโลยี ในขณะเดียวกัน ก็ไม่มีคำมั่นสัญญาหรือข้อผูกมัดใดๆ ต่อประเทศประเทศกำลังพัฒนา

2.4.2 สรุปสาระสำคัญของผลลัพธ์การประชุม Rio+20

ในหัวข้อนี้ได้นำเสนอสรุปสาระสำคัญของผลการประชุมเฉพาะ 3 หัวข้อหลักของการประชุมเท่านั้น ได้แก่ (1) เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน (2) เรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และ (3) เรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD)

(1) เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน

กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาและกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วมีมุมมองต่อเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวแตกต่างกันอย่างมาก มีข้อถกเถียงโต้แย้งกันมาต่อเนื่องนับตั้งแต่ช่วงการประชุมเตรียมการหลายครั้งในปี ค.ศ.2011 จนกระทั่งถึงการประชุม Rio+20 ในขณะที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะทางสหภาพยุโรปสนับสนุนแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวอย่างเต็มที่ แต่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มีท่าทีที่ไม่สนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเนื่องจากเหตุผลหลายประการประกอบกัน ได้แก่

(หนึ่ง) แม้ว่าจะเห็นความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ (เสรีนิยมใหม่) ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ (เศรษฐกิจสีเขียว) แต่ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวที่ทาง UNEP พยายามผลักดันอยู่นั้น (ซึ่งเป็นความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวที่ใช้กันทั่วไป) ไม่ได้นำไปสู่การแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นเพียงการปรับใช้เพิ่มเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ใหม่ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความล้มเหลวของระบบตลาด ทำให้ระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่มีสีเขียวมากขึ้น แต่ไม่ได้ก้าวข้ามไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่เป็นกระบวนทัศน์ใหม่แต่อย่างใด จึงไม่อาจแก้ไขปัญหาได้จริง

(สอง) บางประเทศเห็นว่าการนำแนวคิดเศรษฐกิจเขียวมาปฏิบัติจะนำไปสู่ปัญหาผลกระทบทางลบหลายด้าน เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่ถูกผลักดันให้นำมาใช้ เช่น การประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติ การจ่ายค่าตอบแทนด้านการบริการของระบบนิเวศ (Payment for Ecosystem Service: PES) เป็นต้น อาจนำไปสู่การสร้างปัญหาผลกระทบตามมาหลายด้าน โดยเฉพาะปัญหาที่เรียกว่า “การแปลงทรัพยากรสาธารณะไปสู่สินค้า” (Commodification) ทำให้มีต้นทุนเพิ่มขึ้น ทรัพยากรมีราคาแพงขึ้น สร้างผลกระทบต่อการเข้าถึงทรัพยากรของคนยากจน

(สาม) บางประเทศเห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจที่เสนออยู่ในขณะนี้เป็นเรื่องที่เหมาะสมและจำเป็นเพื่อแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรมชาติทุกประเทศต้องปรับไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวพร้อมๆ กันทั้งหมด ประเทศที่พัฒนาแล้วควรเป็นผู้นำในการดำเนินงานก่อน

(สี่) หลายประเทศมีข้อห่วงกังวลต่อความเสี่ยงจากการใช้แนวคิดนี้ในแนวทางที่ผิด (Misuse) เช่น การใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและนัยสำคัญจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายกีดกันทางการค้าของประเทศที่พัฒนาแล้ว การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเหตุผลสนับสนุนการอุดหนุนด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเสียเปรียบด้านการแข่งขันต่อประเทศพัฒนาแล้วเนื่องจากมีเงินทุนอุดหนุนน้อยกว่า ปัญหาจากการยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมสำหรับสินค้าให้มีความเข้มงวดหรือมีมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าของประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ตามมาตรฐานใหม่ การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเงื่อนไขใหม่ต่อประเทศกำลังพัฒนาสำหรับการจะให้ความช่วยเหลือ การกู้เงิน หรือการปรับโครงสร้าง/ปรับลดหนี้ ฯลฯ

ในเวทีการประชุมเจรจา ทางกลุ่ม G77 และจีน เห็นว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือที่เป็นทางเลือกอันหนึ่งจากเครื่องมือที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศที่จะกำหนดตัดสินใจเลือกโดยพิจารณาต้นทุนและความเสี่ยงของแต่ละทางเลือก เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และโต้แย้งแนวคิดของประเทศพัฒนาแล้วโดยเฉพาะสหภาพยุโรปที่มุ่งผลักดันเฉพาะเศรษฐกิจสีเขียวในฐานะที่เป็น “เครื่องมือที่จำเป็น” (Essential Tool) เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทางสหภาพยุโรปและญี่ปุ่นมีความเห็นร่วมกันว่า “ทุกประเทศ” ควรดำเนินการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา แต่ทางสหรัฐอเมริกาและแคนาดา มองว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็น “วิถีทาง” (Mean) เพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรให้แต่ละประเทศกำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์เอง ไม่ควรมี “Global Green Economy Roadmap” ตามข้อเสนอของสหภาพยุโรป

สรุปสาระสำคัญผลลัพธ์การประชุม

- มีการเห็นชอบร่วมกันว่า “นโยบายเศรษฐกิจสีเขียว” (Green Economy Policy) เป็นเครื่องมือหนึ่งในการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ไม่มีการกำหนดความหมาย หรือองค์ประกอบของเศรษฐกิจสีเขียวไว้ในเอกสาร เป็นเพียงการอธิบายถึงผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวที่จะนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม สวัสดิภาพของมนุษย์ สร้างโอกาสการจ้างงานที่ดี และช่วยรักษาระบบนิเวศ (para. 56)

- ให้แต่ละประเทศเลือกกำหนดรูปแบบและแนวทางดำเนินการนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวของตนเองโดยอิสระ (para.59) แต่ให้สอดคล้องกับหลักการของปฏิญญาริโอ Agenda 21 และแผนปฏิบัติการ JPOI (para. 57) ทั้งนี้ การดำเนินงานเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องไม่นำไปสู่ปัญหาการสร้างเงื่อนไขใหม่สำหรับการช่วยเหลือ (ODA) และสนับสนุนทางการเงินต่อประเทศกำลังพัฒนา และการสร้างมาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (para. 58 (g) และ (h) แต่สำหรับในด้านเครื่องมือหรือแนวทางเพื่อสนับสนุนการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ไม่ได้มีการระบุและกำหนดเกี่ยวกับแหล่งการเงินใหม่หรือพันธะสัญญาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ในด้าน

การถ่ายทอดเทคโนโลยีก็ให้เป็นไปตามการเจรจาตกลงร่วมกันระหว่างผู้ให้กับผู้รับเทคโนโลยี (Mutually Agreed) ไม่มีข้อกำหนดหรือกลไกใหม่ใดๆ ที่จะช่วยสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยี (para. 73)

(2) เรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ประเด็นเรื่อง “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (SDGs) เป็นข้อเสนอที่ริเริ่มจากประเทศโคลัมเบียโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการแปลงแนวคิดเชิงนามธรรมของเศรษฐกิจสีเขียวไปสู่เป้าหมายเชิงรูปธรรมที่จับต้องได้ หลีกเลี่ยงการถกเถียงในเชิงแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเริ่มกลายเป็นการถกเถียงในเชิงโวหาร (Rhetoric) และหาข้อยุติได้ยาก

ผลการประชุม Rio+20 มีมติการเห็นชอบร่วมกันให้มีการกำหนด “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยกระบวนการระหว่างรัฐที่ครอบคลุมและโปร่งใส ในรูปแบบการจัดตั้งคณะทำงานโดยมีตัวแทนจาก 30 ประเทศที่มาจากภูมิภาคต่างๆ ซึ่งระบุให้จัดตั้งขึ้นไม่ช้ากว่าการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติครั้งที่ 67 (กันยายน ค.ศ.2012) และให้นำเสนอวิธีและแนวทางการทำงานต่อการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติครั้งที่ 68 (ปีค.ศ. 2013) เนื้อหาเหล่านี้เป็นไปตามข้อเสนอของกลุ่ม G77 และจีน โดย SDGs ที่จะกำหนดขึ้นจะเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนหลังปี ค.ศ.2015 เป็นเป้าหมายที่เสริมและต่อเนื่องจากเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) ที่มีกรอบเวลาดำเนินงานสิ้นสุดในปี ค.ศ.2015 นอกจากนี้ SDGs จะต้องสอดคล้องกับหลักการของปฏิญญาริโอ (มีอยู่ 27 ข้อ เช่น สิทธิในการพัฒนา CBDR) รวมทั้ง Agenda 21 และแผนปฏิบัติการ JPOI (para. 245- 250)

(3) เรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การปฏิรูป “กรอบเชิงสถาบัน” (Institutional Framework) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวาระสำคัญเรื่องหนึ่งของการประชุม Rio+20 โจทย์สำคัญของเรื่องนี้แยกเป็น 2 ประเด็นซึ่งมีความเชื่อมโยงต่อกัน คือ (หนึ่ง) การปรับปรุงกรอบเชิงสถาบันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการปกครองสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) และ (สอง) การปรับปรุงกรอบเชิงสถาบันที่จะนำไปสู่การบูรณาการระหว่างด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็น 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน หากทำประเด็นที่หนึ่งได้สำเร็จแต่ไม่สามารถสร้างการบูรณาการระหว่าง 3 เสาหลัก ก็จะทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างการบริหารการปกครองด้านสิ่งแวดล้อมโลกกับด้านเศรษฐกิจโลกมากยิ่งขึ้น

ในช่วงการเจรจาที่ผ่านมา มีทางเลือกในการสร้างเสริมการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยแนวทางหลากหลายรูปแบบ เช่น การเพิ่มบทบาทและความเข้มแข็งของ “คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ” (ECOSOC) เพื่อทำหน้าที่บูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนจากเดิมที่ดูแลเฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคม การปรับเปลี่ยนคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (CSD) ที่อยู่ภายใต้โครงสร้างของ ECOSOC ซึ่งจัดตั้ง

ขึ้นมาจากตั้งแต่ภายหลังการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992 ไปเป็น “คณะกรรมการพัฒนาที่ยั่งยืน” (SDC) เป็นต้น

สำหรับทางเลือกของการปฏิรูประบอบการบริหารปกครองด้านสิ่งแวดล้อม ได้มีข้อเสนอในการเพิ่มความเข้มแข็งของ UNEP เป็น 2 แนวทางเลือก ได้แก่

(หนึ่ง) การปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ UNEP เช่น การให้ทุกประเทศเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสภาบริหารของ UNEP การผสมผสานเสริมพลัง (synergy) ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก การเพิ่มความมั่นคงด้านงบประมาณสนับสนุนการทำงานของ UNEP ฯลฯ

(สอง) การจัดตั้ง “องค์การชำนาญพิเศษ (UN specialized agency) ด้านสิ่งแวดล้อม” ซึ่งจะเป็นองค์การที่มีสถานะคล้ายคลึงกับองค์การอนามัยโลก องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ เป็นต้น

ก่อนหน้านี้ มีความพยายามผลักดันทางเลือกในการจัดตั้ง “องค์การสิ่งแวดล้อมโลก” (WEO) แต่ถูกคัดค้านอย่างมากจากประเทศสหรัฐอเมริกาเนื่องจากไม่ต้องการองค์การที่จะมาถ่วงดุลคั่งงำ WTO รวมทั้งมีการคัดค้านจากประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศที่เป็นห่วงว่าจะมีการนำเอาเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ

ในประเด็นเกี่ยวกับเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการปกครองสิ่งแวดล้อมโลก เป็นที่น่าสังเกตอย่างยิ่งว่า “ระบอบการบริหารปกครองด้านเศรษฐกิจโลก” (Global Economic Governance) มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพค่อนข้างมาก แตกต่างกับกับระบอบการบริหารการปกครองด้านสิ่งแวดล้อมโลก นอกเหนือจากการมีกลไกเชิงสถาบันระดับระหว่างประเทศที่เข้มแข็ง ทั้ง WTO ธนาคารโลก และ IMF ยังมีชุดความตกลง 15 ฉบับภายใต้ WTO ที่สอดคล้องกัน และมีกลไกระงับข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพภายใต้ WTO เป็นกลไกขับเคลื่อนให้โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจจรดหน้าต่อไป ประเทศต่างๆ ยอมรับให้มีการจัดตั้งองค์กรระหว่างประเทศด้านเศรษฐกิจในระดับโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณี WTO โดยไม่มีประเด็นวิพากษ์มากมาย เช่น ความห่วงกังวลต่อการแทรกแซงนโยบายของรัฐบาล การลิดรอนอำนาจอธิปไตย ฯลฯ เหมือนดังเช่นกรณีการจัดตั้งองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมโลก

สรุปสาระสำคัญผลลัพธ์การประชุม

- การเพิ่มบทบาทของ ECOSOC ในด้านการบูรณาการมิติของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน (para. 82 -83)

- ให้จัดตั้ง “การประชุมผู้นำทางการเมืองระดับสูงระหว่างรัฐ” (High Level Political Forum : HLPF) เพื่อสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายหลังการประชุม Rio+20 ซึ่งในท้ายที่สุด HLPF จะทำหน้าที่แทนคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเอกสารได้มีกำหนดเป้าหมายว่าให้มีการประชุม HLPF ครั้งแรกภายในปี ค.ศ. 2013 (para. 84-86)

■ การเพิ่มประสิทธิภาพและความเข้มแข็งของ UNEP โดยใช้แนวทางต่างๆ เช่น การสร้างความมั่นคงและเพียงพอด้านงบประมาณ การปรับระบบสมาชิกสภาบริหารของ UNEP เป็นแบบ Universal Membership เป็นต้น (para.88) ⁴⁰

2.4.3 ข้อวิเคราะห์ภาพรวมผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20

การวิเคราะห์ผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 ควรทำใน 2 ระดับ คือ ระดับ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” (National Interest) และระดับ “ผลประโยชน์ร่วมกันของโลก” (Global Interest) สำหรับการวิเคราะห์ระดับผลประโยชน์แห่งชาติได้เลือกวิเคราะห์จาก 3 ประเทศ/กลุ่มประเทศที่เป็นตัวกระทำทางการเมืองที่มีบทบาทสำคัญต่อการประชุม คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และกลุ่ม G77 และจีน การวิเคราะห์ตามแนวทางข้างต้นแสดงผลดังตารางข้างล่าง

ตารางที่ 2.7 การวิเคราะห์ผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 ระดับผลประโยชน์แห่งชาติ

Issues	Rio+20 Outcome	National Interest			Global Interest
		EU	US	G77 และจีน	
1. Sustainable Development					
SD Principle & Implementation	Reaffirm Rio Principle, Agenda21, JPOI	+	+	+	-
SDG	Set up 30-member working group	-	+	+	+ +
2. Green Economy & Means of Implementation					
Green Economy	No singular model for SD	- -	o	+	+ , -
Technology Transfer	Voluntary & Mutually agreed terms	+	+	-	-

⁴⁰ ภายหลังจากการประชุม ทางสหภาพยุโรปได้ประกาศแสดงความมุ่งมั่นที่จะผลักดันการจัดตั้งองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมภายใต้องค์การสหประชาชาติต่อไป

Issues	Rio+20 Outcome	National Interest			Global Interest
		EU	US	G77 และจีน	
Trade Measure	Comply Rio Principle 12	-	-	+	-
Financial Support	Variety of sources	+	+	-	-
3. Institutional Framework for SD					
3 SD Pillars Integration	Set up a HLPF on SD Strengthening ECOSOC	+	+	+	+
Global Environmental Governance	Strengthening UNEP	-	+	+	- -

จากผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีหลายประเด็นที่ผลลัพธ์การประชุม Rio+20 มีผลทางบวกต่อผลประโยชน์แห่งชาติของกลุ่มประเทศต่างๆ แต่มีผลทางลบต่อผลประโยชน์ร่วมกันของโลก นอกจากนี้ มีข้อควรสังเกตว่าประเด็นเจรจาที่ไม่ก้าวหน้า คือ เรื่อง Means of Implementation ทั้งในเรื่องการสนับสนุนทางการเงิน และการถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาซ้ำรอยเดิม ไม่ต่างจากปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา

การประชุม Rio+20 ในปี ค.ศ. 2012 นี้ นอกจากมีเป้าหมายเพื่อการฟื้นฟูพันธสัญญาทางการเมืองแล้ว (Renewing Political Commitment) แล้ว ยังมีแรงผลักดันมาจากปัญหารูปธรรมของการพัฒนาที่ “ไม่ยั่งยืน” ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมกลายเป็นปัญหาวิกฤตของโลกในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ปัญหาการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ฯลฯ รวมทั้งปัญหาวิกฤตซ้อน (Multiple Crisis) ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องในช่วงปี ค.ศ. 2008-2009 ได้แก่ ปัญหาวิกฤตอาหาร ปัญหาวิกฤตพลังงาน และปัญหาวิกฤตระบบการเงินโลก แต่เนื้อหาผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 โดยส่วนใหญ่ คือ การเรียกร้องให้ดำเนินการตามหลักการและแนวทางต่างๆ ที่เคยประกาศร่วมกันไว้เมื่อ 20 ปีที่แล้วในการประชุม Earth Summit ปี ค.ศ.1992 โดยไม่มีแนวทาง (Means of Implementation) หรือแนวคิดใหม่ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาลักษณะนี้หาก 20 ปีที่ผ่านมา ประเทศต่างๆ ได้ยึดถือหลักการ Rio 1992 และดำเนินการอย่างจริงจังก็จะไม่เกิดปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน ข้อเสนอจากการประชุม Rio+20 จึงไม่เป็นแรงกระตุ้น หรือสร้างแรงผลักดันในระดับที่เพียงพอเมื่อเทียบกับระดับความรุนแรงของปัญหาที่เป็นอยู่ เรื่องเศรษฐกิจ

เขียวซึ่งเป็นแนวคิดที่ถูกเสนอขึ้นมาเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ไม่สามารถนำเสนอ สร้างความเข้าใจ และผลักดันให้เป็นที่ยอมรับ

สำหรับผลการประชุมที่พอจะเป็นความก้าวหน้า เช่น การจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดการประชุมผู้นำทางการเมืองระดับสูงระหว่างรัฐ ก็อยู่ในลักษณะการจัดตั้ง “กระบวนการทำงาน” ซึ่งต้องมีการติดตามต่อไปอีกระยะหนึ่งว่าจะก่อให้เกิดผลลัพธ์และความเปลี่ยนแปลงได้จริงหรือไม่ ผลลัพธ์ของการประชุมจึงนำมาสู่ความผิดหวังและข้อวิจารณ์ผลการประชุมโดยรวมจากองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และองค์กรต่างๆ จำนวนหนึ่งว่าเป็นการประชุม “Rio – 20” มากกว่าจะเป็น “Rio+20” ตามที่คาดหวัง

หลังจากการประชุม Rio+20 ได้จบลง ผลตอบลัพธ์ที่ได้จากการประชุมประกอบด้วยมุมมองทั้งในแง่ที่เป็นบวกและลบ ในแง่ที่เป็นบวกโดยหลักจะเห็นว่าเป็นการดำเนินการที่ก้าวหน้าต่อเนื่องจากการประชุมครั้งก่อนๆ ประเทศสมาชิกยังคงยืนยันในพันธสัญญา เป็นการสร้างกระแสความตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในสมาคมโลก รวมทั้งเป็นการเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป เช่น การจัดการประชุมผู้นำทางการเมืองระดับสูงระหว่างรัฐ การเริ่มกระบวนการจัดทำ SDGs เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว สำหรับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาก็ได้ใช้การประชุมนี้เป็นเวทีสำคัญเพื่อสื่อสารข้อเรียกร้องหลายเรื่องไปยังกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว

สำหรับข้อวิจารณ์ต่อการประชุม Rio+20 โดยหลักคือ เห็นว่าเป็นการประชุมที่ไม่มีข้อเสนอหรือการดำเนินการใหม่ ผลลัพธ์จากการประชุมขาดรูปธรรมที่ชัดเจน และเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารผลลัพธ์การประชุม The Future We Want เป็นข้อความที่ประนีประนอม มากกว่าการแสดงความมุ่งมั่นในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนของประเด็น “เศรษฐกิจสีเขียว” ซึ่งเป็นประเด็นที่นำเสนอผลักดันโดย UNEP และได้รับการสนับสนุนจากหลายประเทศในกลุ่มที่พัฒนาแล้ว ถูกมองว่าได้รับความความสำคัญลดลง จากเดิมที่ที่ถูกกำหนดว่าจะเป็นแนวทางหลักที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ก็ลดลำดับลงเป็นเพียงหนึ่งในแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจากการประชุม Rio 1992 จนกระทั่งถึงการประชุม Rio+20 สามารถสรุปได้โดยย่อในเชิงเปรียบเทียบได้ดังตาราง 2.8

ตาราง 2.8 เปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจากการประชุม Rio 1992 ถึงการประชุม Rio+20

Rio 1992	Rio 2002	Rio 2012
Rio Declaration	Johannesburg Declaration	Outcome Document – The Future We Want
Agenda 21	Johannesburg Plan of Implementation	High-level Political Forum (by 2013)
Statement of Forest Principle		Strengthening UNEP
UN Framework Convention on Climate Change		Sustainable Development Goals (proposal by 2013)
Convention on Biological Diversity		Voluntary commitments
Commission on Sustainable Development		

ถึงแม้การประชุม Rio+20 จะจบลงได้พร้อมกับมีข้อดีรับรองผลการประชุมและหลายฝ่ายมองว่าประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม การประชุมครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงอุปสรรคสำคัญหลายประการในการดำเนินการไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อุปสรรคสำคัญที่เห็นได้จากการประชุมคือ ความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา การขาดความเข้าใจกัน โดยเฉพาะความไม่มั่นใจของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต่อกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว

ในส่วนของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผลักดันแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว และให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ต้องการผลักดันให้เกิดผลลัพธ์ที่สามารถปฏิบัติได้ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามเลี่ยงที่จะให้คำมั่นหรือข้อผูกมัดเรื่องการช่วยเหลือด้านการเงินโดยตรง

ส่วนในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต้องการให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วยืนยันในหลักการและดำเนินการตามพันธสัญญาเดิมในด้านที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาต่อกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะการให้ความช่วยเหลือทางการเงินตามคำมั่นสัญญาที่เคยให้ไว้ และเรียกร้องให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว นอกจากนี้ ยังมีความหวาดระแวงว่าจะมีการใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือเพื่อการกีดกันทางการค้า หรือใช้เป็นเงื่อนไขในการขอรับความช่วยเหลือจากประเทศกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว

นอกจากนั้นแล้ว ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจและการเมืองที่หลายๆ ประเทศเผชิญอยู่ทั่วโลกในระยะเวลาก่อนการประชุม นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจจะให้คำมั่นใดๆ ในการดำเนินการตามข้อตกลงที่อาจจะเกิดขึ้น ทำให้สาระของผลลัพธ์การประชุมส่วนใหญ่ค่อนข้างมีเนื้อหาในเชิงประนีประนอม มากกว่าที่จะแสดงความมุ่งมั่นในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง และอุปสรรคสำคัญประการสุดท้ายคือ ความยากลำบากในการสร้างฉันทามติระหว่าง 191 สมาชิกประเทศ หลายประเทศมีความแตกต่างกันอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และระดับการพัฒนา

บทที่ 3

การดำเนินงานของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวเลขทางเศรษฐกิจที่ดี ตลอดจนการสร้างความสำเร็จรุ่งเรืองให้แก่ประเทศตามแนวเศรษฐกิจเสรีนิยม แนวทางดังกล่าวนำมาซึ่งผลกระทบมากมายทั้งทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามการที่นับตั้งแต่กระแส “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” ได้เกิดขึ้นทั่วโลกภายหลังการประชุม Rio Summit ในปี ค.ศ.1992 ประเทศไทยในฐานะหนึ่งในสมาชิกองค์การสหประชาชาติที่ร่วมลงนามในปฏิญญาโอและแผนปฏิบัติการ 21 รวมทั้งได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาด้านความหลากหลายทางชีวภาพและอนุสัญญาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนให้การรับรองปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์ก และแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์กในปี ค.ศ.2002 ตลอดเวลาที่ผ่านมานับเป็นเวลาเกือบ 20 ปีที่ประเทศไทยได้นำเอากรอบแนวคิด “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Sustainable Development : SD) มาเป็นแนวนโยบายในการบริหารจัดการประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมดังกล่าวประเทศไทยก็เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งในระดับโลกและภายในประเทศ ที่ส่งผลต่อการบรรลุสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในบทนี้จึงเป็นการนำเสนอการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยเพื่อทบทวนและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมา โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 4 ส่วน คือ **ส่วนที่หนึ่ง** สถานการณ์และความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยเพื่อเสนอภาพรวมของสภาพการพัฒนา กรอบแนวคิด **ส่วนที่สอง** การดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยพิจารณาในส่วนของการดำเนินงานในระดับต่างๆ และการดำเนินงานจำแนกตามด้านต่างๆ ของเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม **ส่วนที่สาม** บทบาทของภาคส่วนต่างๆ ในสังคมที่นอกเหนือจากภาครัฐ ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน **ส่วนที่สี่** วิเคราะห์เส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงจุดยืนเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย บทบาทของภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน จุดแข็งและจุดอ่อนของการดำเนินงาน ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

3.1 สถานการณ์และความเป็นมาของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

กระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้ก่อตัวขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีของประเทศต่างๆ นับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ได้กลายเป็นแนวทางการพัฒนากระแสหลักที่มี

อิทธิพลอย่างยิ่งต่อการกำหนดแนวนโยบายการพัฒนาของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งยังมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่ตามหลังกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วอยู่มาก เป้าหมายการพัฒนาในช่วงกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา จึงเป็นการมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมเป็นสำคัญ อันเชื่อว่าตัวเลขทางเศรษฐกิจที่ดีจะเป็นตัวขับเคลื่อนการสะสมทุนของประเทศ และนำมาซึ่งรายได้ของประชากรที่เพิ่มขึ้น และเกิดความรุ่งเรืองของประเทศตามมาได้ อย่างไรก็ตาม แม้แนวทางการพัฒนาดังกล่าวจะทำให้สังคมประเทศต่างๆ มีความเจริญขึ้นตามลำดับ และประชากรส่วนมากของโลกก็มีระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามลำดับ แต่ทั้งนี้ ผลที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็คือ การที่เกิดผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรและปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างหนัก ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงมากขึ้น ปัญหาสังคมและอาชญากรรมที่เพิ่มสูงขึ้น และผลกระทบทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอื่นๆ

สำหรับประเทศไทย ถือว่าได้เผชิญกับสถานการณ์ผลกระทบจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เช่นเดียวกัน นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ.2504-2509) เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) หากพิจารณาในแง่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี สังคมไทยถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากอัตราการขยายตัวอยู่ในระดับสูงโดยเฉลี่ยถึงร้อยละ 7.8 ต่อปี รายได้ต่อหัวของคนไทยเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ในปี พ.ศ.2504 เป็น 68,000 บาท ในปี 2538 หรือเพิ่มขึ้น 32 เท่าตัว (สศช., 2540) ในส่วนของภาคการส่งออกมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง คนไทยมีอัตราการว่างงานที่ต่ำลง รายได้เฉลี่ยของประชากรเพิ่มสูงขึ้น ในด้านสังคมคนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สัดส่วนความยากจนได้ลดลงจากร้อยละ 9.6 ในปี พ.ศ.2549 เหลือร้อยละ 7.8 ในปี พ.ศ.2553 การมีระบบเสริมสร้างสุขภาพอนามัยทำให้คนไทยร้อยละ 99.4 มีหลักประกันสุขภาพ ระดับการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 8.2 ปี (สศช., 2554) เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การพัฒนาตลอดระยะเวลาเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา นั้น เป็นไปอย่างไม่สมดุลในหลายๆ ด้าน ทางด้านเศรษฐกิจ พบว่าแม้การเติบโตจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ประเทศไทยกลับมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจลดลง โครงสร้างและการขยายตัวทางเศรษฐกิจไทยยังต้องพึ่งพิงอุปสงค์จากต่างประเทศ ทำให้สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศลดลงเป็นร้อยละ 67.5 ในปี พ.ศ.2553 จากร้อยละ 74.8 ในปี พ.ศ.2552 รวมทั้งปัญหานี้ สาธารณะที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอาจเป็นตัวบั่นทอนเสถียรภาพของเศรษฐกิจในอนาคต (สศช., 2554) โครงสร้างการพัฒนาประเทศและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมีลักษณะกระจุกตัวอยู่ในภาคมหานครและปริมณฑลเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยสัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยร้อยละ 10 ของประชากร กับกลุ่มคนจนร้อยละ 10 ของประชากร มีความแตกต่างกันถึง 22.8 เท่า ในปี พ.ศ.2552 ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชนซึ่งจะเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตต่อไป

ในด้านสิ่งแวดล้อม ผลจากการเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมได้นำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งสถิติจากกรมป่าไม้ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยกำลังสูญเสียพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม การขาดแคลนน้ำ การลดลงอย่างรวดเร็วของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงของประเทศไทย ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ตลอดจนปัญหาขยะและของเสียอันตรายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและทำยที่สุด ในด้านสังคม แม้ว่าประชาชนจะได้รับการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มขึ้น และมีการจัดสวัสดิการทางสังคมในหลายรูปแบบ แต่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพได้อย่างทั่วถึง ปัญหาทางเศรษฐกิจเช่นความยากจนและค่าครองชีพที่สูงขึ้น ได้ทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆตามมา อาทิเช่น ปัญหาชุมชนแออัด การเพิ่มขึ้นของการเกิดอาชญากรรม ปัญหายาเสพติดโดยรวมไปถึงปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจและศีลธรรมของคนในสังคมก็ได้ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น สังคมมีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากขึ้น

ปรากฏการณ์ที่ใช้ให้เห็นถึงความไม่สมดุลและไม่ยั่งยืนจากการพัฒนากระแสหลักนี้ได้ปรากฏในหลายประเทศทั่วโลก ทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งทั่วโลกต่างก็ได้ให้ความตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ร่วมกันมากขึ้น และพยายามจะหาแนวทางซึ่งเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาร่วมกันในระดับโลก เหตุการณ์ที่เป็นจุดเริ่มต้นและจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของโลกก็คือ การประชุม Earth Summit ณ นครริโอเดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ.2535 ซึ่งทำให้เกิดผลผลิตที่สำคัญก็คือข้อเสนอต่อการกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ นั่นก็คือ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ อาทิเช่น ปฏิญญาริโอ แผนปฏิบัติการ 21 อนุสัญญา CBD และอนุสัญญา UNFCCC เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการปลุกกระแสแนวทางที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม” ขึ้นมาทั่วโลก และนำมาสู่การประชุมระดับโลกระหว่างการพัฒนาที่ยั่งยืนครั้งต่อมาในอีก 10 ปีให้หลัง นั่นก็คือ World Summit on Sustainable Development (WSSD) ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ในปี พ.ศ.2545 (ค.ศ.2002) ซึ่งมีการออกปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กในเรืองการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นเอกสารประกาศเจตนารมณ์ทางการเมืองของประเทศต่างๆ ที่จะร่วมกันปฏิบัติตามพันธกรณีจากการประชุม Rio Summit และแผนดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก ซึ่งเป็นกรอบให้ประเทศต่างๆ สามารถอนุวัติแผนปฏิบัติการ 21 ได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

เพื่อตระหนักและหาทางแก้ไขต่อปัญหาเหล่านี้ ประเทศไทยก็ได้มีบทบาทในการร่วมลงนามและให้สัตยาบันในปฏิญญาและอนุสัญญาดังกล่าวทั้งในปี พ.ศ. 2535 และ พ.ศ. 2545 ด้วย และการปฏิบัติตามกรอบดังกล่าวก็นำมาซึ่ง ก็ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแนวนโยบาย สถาบัน องค์กร และกิจกรรมต่างๆซึ่งถือเป็นการวางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยอย่างมากมาย ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องในระดับโลก ในระดับนโยบายของประเทศ และการดำเนินการในระดับปฏิบัติการ ดังจะวิเคราะห์ในส่วนถัดไป

3.2 การดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงเวลาที่ผ่านมา

สำหรับการดำเนินการในประเทศไทยด้านการพัฒนา สามารถสรุปได้ ออกเป็น 3 ระดับ ใหญ่ๆ ได้แก่ การดำเนินงานในระดับเวทีโลก ระดับนโยบายของประเทศ และระดับปฏิบัติการ

3.2.1 การดำเนินงานในระดับเวทีโลก

3.2.1.1 บทบาทของประเทศไทยในเวที Rio Earth Summit

ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืนในเวทีระดับโลกนับตั้งแต่การประชุม Rio Earth Summit พ.ศ. 2535 ซึ่งในการประชุมครั้งนั้น ได้มีผลลัพธ์ที่สำคัญจากการประชุม ก็คือการรับรองเอกสาร 3 ฉบับ ได้แก่

1) **ปฏิญญาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา** ซึ่งเป็นหลักการเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของสหประชาชาติในการดำเนินงานพัฒนาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน

2) **แผนปฏิบัติการ 21 เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลกในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม**

ซึ่งจากการที่ประเทศไทยในฐานะสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ ได้ให้การรับรองแผนปฏิบัติการ 21 เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ณ นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งแม้ว่าจะไม่มีผลผูกมัดในเชิงกฎหมาย แต่ก็ยังเป็นพันธกรณีทางการเมืองระหว่างประเทศในระดับสูง ซึ่งประเทศที่ให้การรับรองพันธกรณีจะต้องดำเนินการพัฒนาประเทศมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางของแผนปฏิบัติการ 21

3) **แถลงการณ์และอนุสัญญาอื่นๆ อันได้แก่**

3.1) **แถลงการณ์เกี่ยวกับหลักการด้านป่าไม้** ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

3.2) **กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC)**

ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามเมื่อ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2535 และให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2537 โดยมีผลบังคับใช้เมื่อครบ 90 วัน คือวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2538 โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีบทบาทเป็น Focal point ของสองภารกิจ คือ การปฏิสัมพันธ์กับองค์กรระหว่างประเทศทั้งในด้านวิชาการ เช่น คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ IPCC และด้านนโยบาย เช่น COP (The Conference of the Parties) ซึ่งเป็นองค์กรสูงสุด (supreme body) ของ UNFCCC

3.3) อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD)

เป็นอนุสัญญาที่กำหนดวัตถุประสงค์หลักไว้ 3 ประการ คือ เพื่อบริหารความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน และเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม สำหรับประเทศไทยลงนามในอนุสัญญาเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2535 (ภายหลังให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2546 และมีผลบังคับใช้เมื่อ 29 มกราคม พ.ศ. 2547) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยประสานงานหลัก (National Focal Point)

นอกจากนี้ ผลจากการประชุมริโอ ยังได้มีมติให้จัดตั้ง “คณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน” หรือ CSD เพื่อรับผิดชอบและติดตามกำหนดแนวทางในการนำผลการประชุมไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม อันจะทำหน้าที่เป็นกรรมการดำเนินงานให้กับคณะกรรมการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ หรือ ECOSOC ซึ่งทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประสานกับกระทรวงการต่างประเทศ จะทำหน้าที่เป็นผู้แทนของรัฐบาลไทยเข้าเป็นสมาชิกของคณะกรรมการ CSD และหน่วยงานนี้จะมีบทบาทในการจัดตั้งคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2545 ต่อไป

3.2.1.2 บทบาทของประเทศไทยในเวที *The World Summit on Sustainable Development (WSSD) หรือการประชุม Rio+10*

ต่อมาใน พ.ศ. 2545 การประชุม Rio+10 ประเทศไทยยังได้ให้การรับรองเอกสารสำคัญ 2 ฉบับ คือ ปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน และแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์กซึ่งผลจากการรับรองเอกสารสองฉบับนี้ทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติตาม 2 ประการ คือ

1) **การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (National Council for Sustainable Development)** เพื่อกำกับดูแลการอนุรักษ์ตามผลการประชุม Earth Summit ซึ่งประเทศไทยก็ได้ดำเนินการตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแล้ว ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2545 โดยมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) เป็นฝ่ายเลขานุการและเป็น focal point ของการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

2) **การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน (National Sustainable Development Strategy)** โดยใช้แผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์กมาเป็นกรอบในการจัดทำยุทธศาสตร์ของประเทศ (ซึ่งการดำเนินงานในทั้งสองข้อนี้ จะกล่าวในรายละเอียดในส่วนต่อไป)

3.2.1.3 บทบาทของประเทศไทยในการประชุม *United Nations Conference on Sustainable Development* หรือ *Rio+20*

สำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 (Rio+20) ระหว่างวันที่ 20-22 มิถุนายน พ.ศ. 2555 ประเทศไทยโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะหน่วยงานกลางประสานการดำเนินงานภายใต้คณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (UNCSD) ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม ณ วันที่ 5 พฤษภาคม 2554 เพื่อให้การเตรียมการและการเข้าร่วมประชุมสหประชาชาติครั้งนี้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ โดยคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เป็นกรรมการ ทำหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- 1) การอำนวยความสะดวก มอบหมาย เร่งรัด ติดตามการดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม
- 2) พิจารณา กำหนด แนวทาง ในการจัดเตรียมสารัตถะและท่าทีไทย รวมถึงเอกสารเผยแพร่สำหรับการประชุม และพิจารณาถ้อยแถลงให้กับหัวหน้าคณะผู้แทนไทยในการประชุม
- 3) พิจารณาองค์ประกอบคณะผู้แทนไทยสำหรับการเข้าร่วมการประชุม
- 4) แต่งตั้งคณะทำงาน อาทิ คณะทำงานด้านสารัตถะ คณะทำงานด้านพิธีการ เพื่อปฏิบัติงานตามความเหมาะสม

เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 คณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 ได้แต่งตั้งคณะทำงาน 3 คณะ ได้แก่ (1) คณะทำงานด้านสารัตถะ มีเลขาธิการสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ และสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ โดยทำหน้าที่หลักในการดำเนินการจัดเตรียมสารัตถะ ข้อเสนอแนะท่าทีไทยและจัดทำร่างถ้อยแถลงให้กับองค์หัวหน้าคณะผู้แทนไทยและผู้แทนไทยในการเข้าร่วมเจรจาภายใต้การประชุม RIO+20 เพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมฯ (2) คณะทำงานด้านงบประมาณ พิธีการ การบริหารจัดการ และประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่หลักในการดำเนินการจัดเตรียมความพร้อมด้านกายภาพและพิธีการต่างๆ ในการเข้าร่วมประชุม และ (3) คณะทำงานเพื่อกำกับการดำเนินการจัดทำเอกสารเผยแพร่ Thailand Green Economy และนิทรรศการ

3.2.2 การดำเนินงานในระดับนโยบายของประเทศ

ประกอบด้วย 3 ส่วนได้แก่ การตั้งกลไกเฉพาะระดับประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การผนวกประเด็นเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในกลไกภายในประเทศที่มีอยู่ และ การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีรายละเอียดการดำเนินงานดังต่อไปนี้

3.2.2.1 การตั้งกลไกเฉพาะระดับประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีตั้งกลไกเฉพาะเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามพันธกรณีที่ต่อเนื่องจากปฏิญญาโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา แผนปฏิบัติการ 21 ตลอดจนปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนและแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก ประมวลได้ดังต่อไปนี้

1) การตั้งคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

หลังจากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย รับผิดชอบให้มีการดำเนินการตามพันธกรณีที่ได้ให้การรับรองแผนปฏิบัติการ 21 มีการจัดทำ “นโยบายและแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืนสำหรับประเทศไทย” ภายใต้โครงการการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21 การจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยความร่วมมือระหว่าง สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ.2540) ซึ่งเป็นการจัดทำกรอบแนวทางและแผนปฏิบัติการของประเทศไทยในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 14 ข้อ ที่สอดคล้องและอนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21

2) การตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (National Council for Sustainable Development, NCSD)

การที่ประเทศไทยได้ให้การรับรองเอกสารสำคัญ 2 ฉบับในการประชุมดังกล่าว ซึ่งทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่สำคัญภายใต้ปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน และแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก ทำให้ต้องปฏิบัติตาม 2 ประการ คือ การก่อตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (NCSD) และจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน (National Sustainable Development Strategy) ซึ่งแม้การจัดตั้ง NCSD เป็นเรื่องตามความสมัครใจของประเทศสมาชิกและขึ้นอยู่กับกลไกการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศ ที่มีวิธีการบริหารจัดการต่างกัน แต่ประเทศไทยก็ได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น โดยตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2545 ได้จัดตั้ง NCSD เพื่อเป็นกลไกการบริหารจัดการระดับนโยบาย ทำหน้าที่หลักในการกำหนดแนวนโยบาย มาตรการการพัฒนาและประสานการพัฒนาในมิติต่างๆ และกำกับดูแลการอนุรักษ์ตามผลการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำหรับขอบเขตพันธกิจและอำนาจหน้าที่ของ NCSD มีดังต่อไปนี้

1. กำหนดแนวนโยบาย กรอบทิศทาง และยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศให้ครอบคลุมมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศอย่างบูรณาการ
2. ผลักดันให้มีการนำกรอบทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศผ่านกระบวนการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ และการบูรณาการแผนงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. อนุมัติแผนงาน/โครงการและวงเงินลงทุน เพื่อดำเนินกิจกรรมภายใต้แผนปฏิบัติการการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. กำกับ ดูแล และจัดให้มีระบบติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการการพัฒนาที่ยั่งยืน
5. มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการฯ หรือคณะทำงาน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานของคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศตามความเหมาะสม
6. มีอำนาจออกระเบียบ ประกาศ และคำสั่ง เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามนี้
7. ปฏิบัติงานอื่นใดที่จำเป็น หรือที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

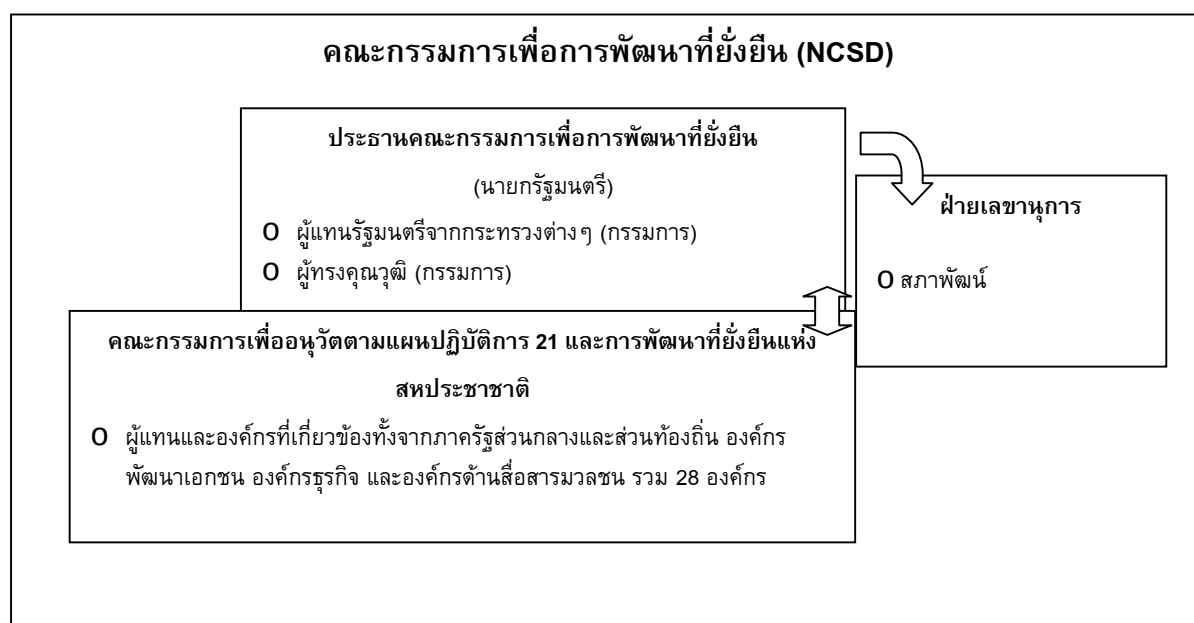
โดยมี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน และมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเลขานุการฯ ส่วนคณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนระดับรัฐมนตรีจากกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการย่อยรองรับภารกิจที่ต้องดำเนินการอยู่หลายเรื่องร่วมด้วย ได้แก่ คณะกรรมการเพื่ออนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2546 โดยทำหน้าที่เสนอแนะแนวทางและมาตรการดำเนินงานตามพันธกรณีของประเทศไทยภายใต้แผนปฏิบัติการ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อเสนอผลต่อคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามผลการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน

การดำเนินงาน ได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน (National Sustainable Development Strategy) ในปี พ.ศ.2546 โดยใช้แผนการดำเนินงานโจอันเนสเบิร์กมาเป็นกรอบในการจัดทำยุทธศาสตร์ของประเทศ นอกจากนั้น คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เป็นวาระแห่งชาติ

ต่อมาในปี พ.ศ.2547 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศได้จัดทำ “โครงการอนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน” ขึ้น ซึ่งเป็นการศึกษาเอกสารโจอันเนสเบิร์กและทบทวนแผนการดำเนินงานโจอันเนสเบิร์ก เพื่อจัดทำกรอบแผนปฏิบัติการของประเทศไทยและกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการดำเนินงานแต่ละหัวข้อ โดยใช้กระบวนการระดมความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้มีการแต่งตั้งกลไกการ

ดำเนินงานหลัก คือ "คณะกรรมการเพื่ออนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ" เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 โดยหน่วยงานหลักที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้คือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการชุดนี้มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานกรรมการ และรองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หัวหน้ากลุ่มภารกิจอำนาจการ เป็นกรรมการและเลขานุการ นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยกรรมการที่เป็นผู้แทนจากกระทรวงต่างๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และสื่อมวลชน เพื่อทำหน้าที่เสนอแนะแนวทางและมาตรการดำเนินงานตามพันธกรณีของประเทศไทยภายใต้แผนปฏิบัติการ กำกับ ติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจัดเตรียมข้อมูลสำหรับการประชุมคณะกรรมการวิชาการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ

ภาพที่ 3.1 โครงสร้างคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP), และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (2551). คู่มือยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย.

ทั้งนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดประชุมเพื่อติดตามผลการประชุม CSD เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2546 และได้มีการมอบหมายหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในแต่ละกลุ่มหัวข้อหลักได้ดำเนินการจัดตั้งคณะอนุกรรมการสาขาภายใต้คณะกรรมการตามแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อรับผิดชอบในการจัดทำแผนอนุวัติตามแผนปฏิบัติการโจอันเนสเบิร์ก และรายงานความก้าวหน้า หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบสำหรับการดำเนินงานในกลุ่มหัวข้อหลัก (Thematic Cluster) สามารถแสดงได้ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินงานในกลุ่มหัวข้อหลัก (Thematic Cluster) ระหว่าง พ.ศ. 2547-2560

ปี	กลุ่มหัวข้อหลัก	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
พ.ศ. 2547-2548	น้ำ (Water)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
	สุขอนามัย (Sanitation)	กระทรวงสาธารณสุข * กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
	การตั้งถิ่นฐานมนุษย์ (Human Settlements)	กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ * กระทรวงแรงงาน กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการคลัง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
พ.ศ. 2549-2550	พลังงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Energy for Sustainable Development)	กระทรวงพลังงาน *
	การพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrial Development)	กระทรวงอุตสาหกรรม *
	มลพิษทางอากาศ/บรรยากาศ (Air Pollution / Atmosphere)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม * กระทรวงคมนาคม กระทรวงอุตสาหกรรม
	การเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศ (Climate Change)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม * กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพลังงาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
พ.ศ. 2551-2552	การเกษตรกรรม(Agriculture)	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ *
	การพัฒนาชนบท (Rural Development)	กระทรวงมหาดไทย * กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฯ
	ที่ดิน (Land)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม * กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย

ปี	กลุ่มหัวข้อหลัก	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
	การขาดแคลนน้ำ (Drought)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม * กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
	ความแห้งแล้ง (Desertification)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
พ.ศ.2553-2554	การคมนาคม (Transport)	กระทรวงคมนาคม*
	เคมี (Chemicals)	กระทรวงสาธารณสุข* กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงคมนาคม
	การจัดการของเสีย (Waste Management)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* กระทรวงอุตสาหกรรม
	เหมืองแร่ (mining)	กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*
	กรอบ 10 ปี สำหรับการผลิต และการบริโภคที่ยั่งยืน (A Ten Year Framework of Program on Sustainable Consumption and Production Patterns)	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ* กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*
พ.ศ.2555-2556	ป่าไม้ (Forest)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
	ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
	เทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology)	กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
	การท่องเที่ยว (Tourism)	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา* กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
	ภูเขา/ที่สูง (Mountains)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*

ปี	กลุ่มหัวข้อหลัก	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
พ.ศ. 2557-2558	มหาสมุทรและทะเล (Oceans and Seas)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กระทรวงกลาโหม
	ทรัพยากรทางทะเล (Marine Resources)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
	การจัดการและการเตือนภัยทางธรรมชาติ (Disaster Management and Vulnerability)	กระทรวงมหาดไทย*
พ.ศ. 2559-2560	การประเมินผลโดยรวมตามการอนุรักษ์แผนปฏิบัติการ 21 และ JPOI	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ* ทุกหน่วยงาน

หมายเหตุ: *หน่วยงานหลัก

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552), เอกสารวิจัยโครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การผลิตที่ยั่งยืน

การสิ้นสุดการดำเนินงาน อย่างไรก็ดี เนื่องจากท้ายที่สุดประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกลดความสำคัญลงจากภาคการเมือง ทำให้ไม่มีการตั้งวาระเพิ่มเติมของคณะกรรมการชุดนี้อย่างต่อเนื่อง และทำให้ยังมิได้มีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศแต่อย่างใด คณะกรรมการชุดนี้จึงได้ยุติบทบาทและหมดวาระไปตั้งแต่สิ้นสุดสมัยรัฐบาลทักษิณ และในปัจจุบัน สภาพัฒน์ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการวางแผนและประเมินผลการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

3.2.2.2 การผนวกเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในกลไกภายในประเทศที่มีอยู่

นอกเหนือจากการตั้งกลไกเฉพาะและเฉพาะกิจด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาแล้ว กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนจากแผนปฏิบัติการ 21 ได้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยโดยมีการนำประเด็นทางการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ผนวกหรือบูรณาการเข้ากับกลไกที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาที่มีอยู่มากขึ้นผ่านทางหน่วยงานราชการต่างๆ และรัฐบาลในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งมีอยู่ 2 ด้านที่สำคัญก็คือ การบูรณาการกับกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ และการบูรณาการกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งถือเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศไทย

1) การผนวกประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในกฎหมาย

มิติด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ปรากฏขึ้นในกฎหมายฉบับที่สำคัญของประเทศไทย มีดังนี้

1.1) กฎหมายรัฐธรรมนูญ

● รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ถือเป็นกรอบนโยบายแห่งรัฐที่สำคัญอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน รัฐธรรมนูญฉบับนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง จนได้ชื่อว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ที่ผ่านมา โดยได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในด้านต่างๆ มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน มีรับรองสิทธิของชุมชนอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก รวมทั้งการกระจายอำนาจแก่ชุมชนและองค์กรปกครองท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินแผนงานและโครงการใดๆ ในชุมชนทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งต่อนโยบายและแผนงานสาธารณะของภาครัฐ โดยในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐก็ได้กำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เคารพต่อสิทธิของประชาชนและมีความเป็นธรรมไว้ในหลายมาตรา อาทิ มาตรา 76 มาตรา 79 เป็นต้น

● รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งมีต้นแบบมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้เพิ่มรายละเอียดและขั้นตอนการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสิทธิชุมชนให้มีความชัดเจนขึ้น อาทิ

การรับรองสิทธิอย่างเป็นทางการและส่งเสริมให้ชุมชนมีสิทธิและบทบาทเป็นอย่างมากในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 66 และมาตรา 67

“มาตรา 66 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน”

“มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน และการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่

ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิการ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้ ย่อมได้รับการคุ้มครอง”

แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ในมาตรา 87 และแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในมาตรา 85 เป็นต้น

“มาตรา 85 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

(1) กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นและการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

(2) กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

(3) จัดให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(4) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

(5) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน

“มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยในระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น

(4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

(5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน”

1.2) กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมามากกว่า 30 ปี อย่างไรก็ตาม จากกระแส “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” จากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ.2535 ทำให้ประเทศไทยมีการปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ครั้งใหญ่ โดยได้ออกพระราชบัญญัติต่างๆ มาแทนกฎหมายที่ใช้อยู่เดิม พระราชบัญญัติที่สำคัญมีอย่างน้อย 5 ฉบับ ได้แก่

(1) พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535

(2) พ.ร.บ.โรงงาน พ.ศ.2535

(3) พ.ร.บ.วัตถุอันตราย พ.ศ.2535

(4) พ.ร.บ.สาธารณสุข พ.ศ.2535

(5) พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535

ในส่วนของ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ซึ่งถือเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการสิ่งแวดล้อมของไทย ได้รับเอาหลักการทางเศรษฐศาสตร์ทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมตามปฏิญญาโอและแผนปฏิบัติการ 21 อาทิ หลักผู้ก่อมลพิษต้องจ่าย (Polluter Pays Principle) และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมมาบัญญัติไว้ นอกจากนี้ ลักษณะเด่นที่สำคัญประการหนึ่งของ พ.ร.บ. ฉบับนี้คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มาตรา 6 บัญญัติให้บุคคลอาจมีสิทธิในการที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การได้รับการชดเชย

ค่าเสียหายหรือค่าทดแทนจากรัฐ ในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายที่เกิดจากมลพิษที่มีสาเหตุมาจากกิจกรรมหรือโครงการของรัฐ

2) การผนวกประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา

สามารถแบ่งแผนยุทธศาสตร์ได้ใน 2 ระดับ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ของประเทศ และแผนยุทธศาสตร์ด้านอื่นๆ

2.1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ก็คือ สภาพัฒนา ซึ่งมีภารกิจหลักในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาประเทศในแต่ละช่วงระยะเวลา 5 ปี ทำหน้าที่เสนอแนะและให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมา กระแส “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” ส่งผลให้ประเทศไทยนำกรอบแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาประเทศ โดยปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา ดังนี้

2.1.1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ และถือได้ว่าเป็นการปฏิรูปความคิดและค่านิยมของสังคมไทย ที่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยมุ่งให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามแบบแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา ไปสู่การสร้าง ความสมดุลแก่การพัฒนาในทุกๆ ด้าน และเปลี่ยนจากวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นแบบบูรณาการแบบองค์รวม นอกจากนี้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ยังเป็นแผนแรกที่ได้กำหนดแนวทางการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติที่ยึดหลักการ พื้นที่ ภารกิจและการมีส่วนร่วม (Area Function-Participation: AFP) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

2.1.2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ได้น้อมนำปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” นำทางให้การพัฒนายึดทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดีและความพอประมาณอย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนชาวไทย แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เกิดความสมดุล เพื่อสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาชนบทและเมืองให้มีบทบาทส่งเสริมและสนับสนุนกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยให้ชนบทยังคงบทบาทเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญของประเทศ ขณะที่เมืองช่วยสนับสนุนในการเป็นแหล่งตลาดและการบริโภค รวมทั้งแหล่งจ้างงานที่

ส่งทอดความเจริญสู่พื้นที่ชนบท ขณะเดียวกันมีความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ช่วยสร้างโอกาสที่จะเกื้อหนุนพลังการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูและเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายระยะยาวในการกระจายโอกาสการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้เท่าเทียมกันตามศักยภาพในทุกพื้นที่

2.1.3) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ยังคงยึดแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศ มีเป้าหมายในการพัฒนาสังคมไทยสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (Green Society)” โดยให้ความสำคัญต่อการนำทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคมเพื่อให้เป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศที่มั่นคงต่อไป โดยกรอบแนวคิดการพัฒนาทุนในด้านต่างๆ กล่าวโดยสรุป คือ

“**ทุนทางเศรษฐกิจ**” การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจะต้องเป็นการเติบโตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีการกระจายการพัฒนาอย่างทั่วถึงและอำนวยประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยกระบวนการผลิตของประเทศและความต้องการของตลาด รวมถึงมีแบบแผนการผลิตและบริโภคที่เหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“**ทุนทางสังคม**” ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก คือ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ทุนทางสังคมมีความเชื่อมโยงอย่างมากกับทั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพคนทั้งความรู้คู่คุณธรรมจะสร้างความเข้มแข็งและช่วยเสริมประสิทธิภาพให้แก่ทั้งภาคธุรกิจ และการจัดประสิทธิภาพให้แก่ทั้งภาคธุรกิจและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ในส่วนของการพัฒนาคุณภาพ “คน” จำเป็นต้องพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้านจิตใจและร่างกาย กล่าวคือ การมีความสุขภาวะและอนามัยที่ดี การมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ การมีศีลธรรมและคุณธรรม การมีปัญญารอบรู้ เป็นต้น

“**ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**” มุ่งเน้นไปที่การปรับเปลี่ยนแบบแผนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ใช้การตลาดเป็นตัวชี้นำ มาสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับศักยภาพและความเป็นไปได้ของระบบนิเวศ ส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจบนพื้นฐานความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Based Economy) เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงศักยภาพของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อรักษาทั้งทรัพยากร และภูมิปัญญาให้สืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน รวมทั้งการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าและบริการให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระดับประเทศและตลาดโลกในระยะยาว

ทั้งนี้ จากแผนพัฒนาฯ หลักที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น แผนดังกล่าวจะได้รับการนำไปขยายผลในรูปแบบที่แตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน อาทิ กระทรวงมหาดไทยซึ่งทำหน้าที่ดูแลงานด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านมาก็ได้ดำเนินการปรับเข้าสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่ยั่งยืน หรือที่เรียกว่าแผนพัฒนาจังหวัด 20 ปี มุ่งเน้นการวางแผนจากฐานทรัพยากรท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งทำหน้าที่ดูแลงานด้านการเกษตรกรรม การจัดหาแหล่งน้ำและพัฒนาระบบชลประทาน ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร ซึ่งที่ผ่านมาได้ดำเนินการปรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เข้าสู่แผนพัฒนาการเกษตร มุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน การผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมีมูลค่าเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีมาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภคทั้งภายในและต่างประเทศ วิจัย พัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร เน้นให้เกิดการใช้ทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืนและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.1.4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)

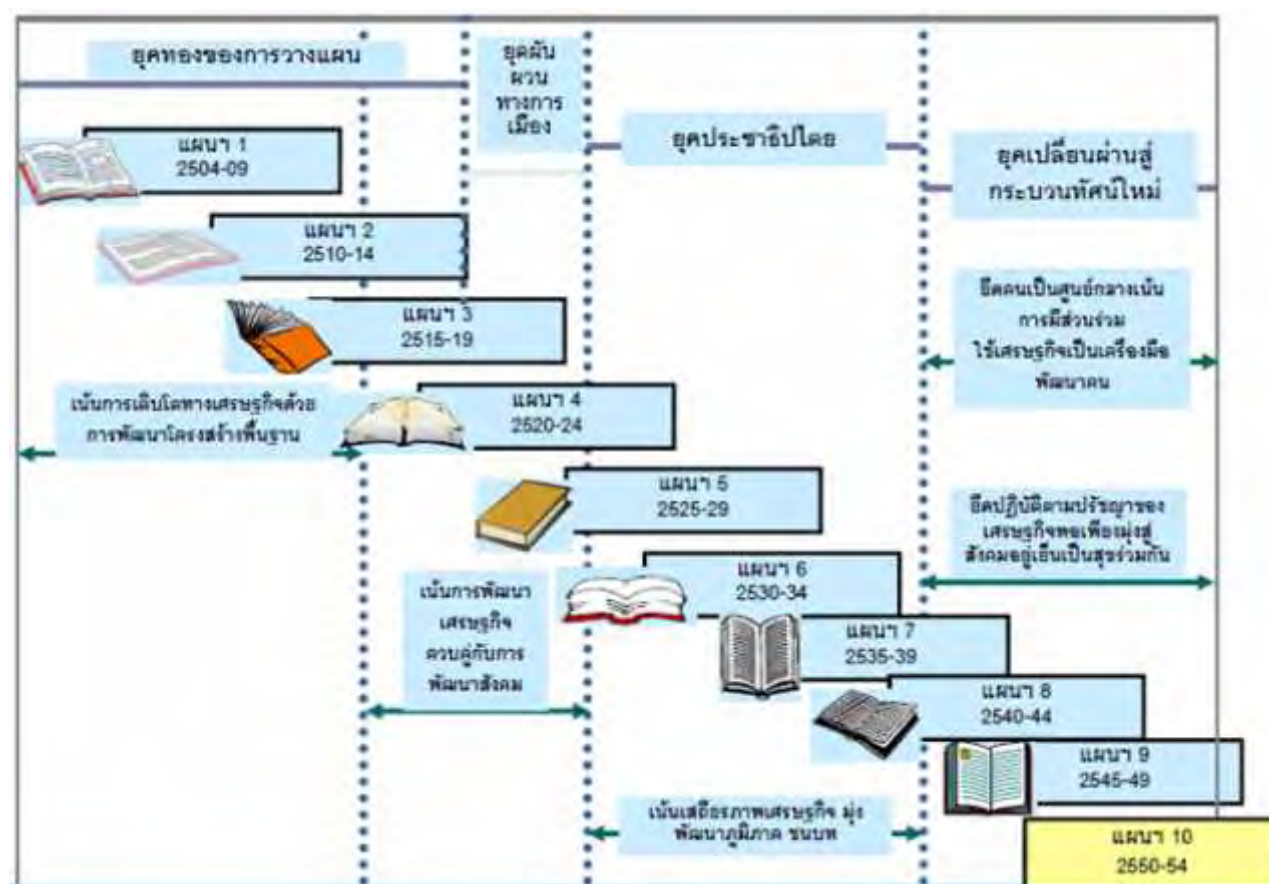
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ซึ่งคณะรัฐมนตรีประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2554 กรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ยังคงมีแนวคิดที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลักการปฏิบัติตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกภาคส่วน ทุกระดับ ยึดแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มีการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งมิติสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง มุ่งเน้นการสร้าง ความสมดุลของการพัฒนา โดยให้มีการบริหารจัดการทุนอย่างสมดุล ประกอบด้วย ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ ทุนสังคม ทุนมนุษย์ ทุนวัฒนธรรม และทุนการเงิน และให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม การสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงจากปัจจัยภายนอก และภายในประเทศ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างมีคุณภาพ

จากข้างต้น จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554-2559) มีพัฒนาการมาต่อเนื่อง (ดูภาพที่ 3.2 และ 3.3 ประกอบ) โดยในอดีตที่ผ่านมามิติของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นการกำหนดแผนพัฒนาฯ จากส่วนกลาง และนำไปสู่การปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จาก ในช่วง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-4 มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาสังคม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และ 7 เน้นเสถียรภาพเศรษฐกิจ มุ่งการพัฒนาภูมิภาค และชนบท จุดเปลี่ยนที่สำคัญคือ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้คนเป็นศูนย์กลาง พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจได้รับอิทธิพลจาก

กระแสความตื่นตัวของสังคมโลกนับตั้งแต่การประชุม Rio ปี พ.ศ. 2535 และการเผชิญกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในปีพ.ศ. 2540 ต่อมาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีเป็นแนวทางในการพัฒนาควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการที่เป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีคุณภาพ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทั้ง 3 มิติจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้ จะต้องคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถสงวนรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการของคนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ทั้งนี้ เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป และต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพคนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

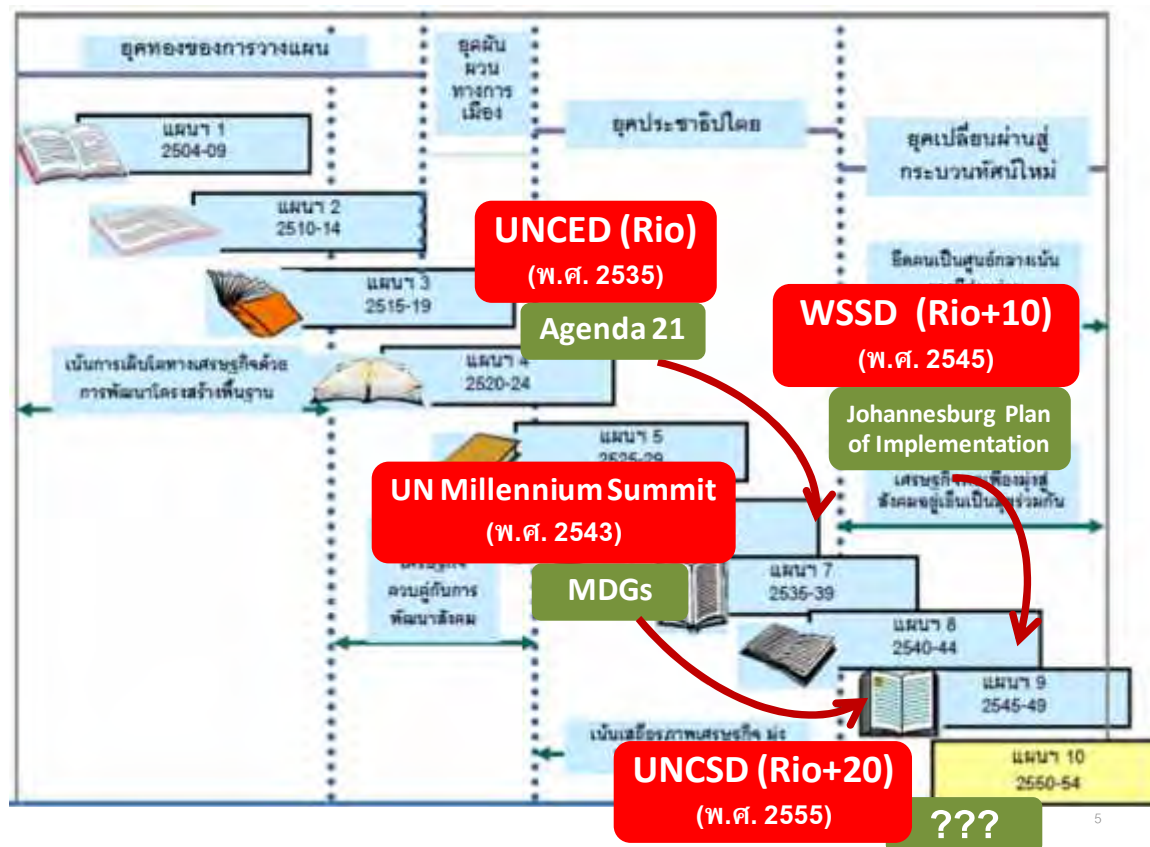
ปัจจุบันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี พ.ศ.2570 มีเนื้อหาสาระสำคัญโดยสรุปที่ส่วนใหญ่กล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเป็นใหญ่ แต่ก็มีสาระที่ทำให้เห็นมิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็น ที่สำคัญคือในส่วนของสถาปัตยกรรมทางสังคม ได้มีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลักและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา

ภาพที่ 3.2 แนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยตั้งแต่ฉบับที่ 1- 10

ที่มา: สศช. (2554)

ภาพที่ 3.3 ความเชื่อมโยงของพัฒนาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโลกกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย

ที่มา: สศช. (2554)

2.2) แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอื่น ๆ

นอกเหนือจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้ว ยังมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งภายในและนอกเหนือการดำเนินงานของสภาพัฒน์ อาทิเช่น

2.2.1) การจัดทำยุทธศาสตร์ระยะยาวด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

ในปี พ.ศ.2549 สภาพัฒน์ ดำเนินโครงการยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย ซึ่งเป็นโครงการที่จัดทำร่วมกับ UNEP และ Asian Development Bank โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้มุ่งสู่ความยั่งยืน ซึ่งเป็นแผนระยะยาว 30 ปี (พ.ศ.2550-2579) จัดทำขึ้นโดยใช้แผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์กเป็นกรอบในการจัดทำกลยุทธ์ของประเทศ ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การขจัดความยากจนโดยการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและเสมอภาค

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การส่งเสริมความมั่นคงและความปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การเสริมสร้างสังคมฐานความรู้และสังคมอุดมจริยธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การเสริมสร้างธรรมาภิบาล

2.2.2) การอนุรักษ์แผนปฏิบัติการ 21 ในระดับท้องถิ่น

ในปี พ.ศ.2542 ได้มีการดำเนินการแปลงแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นสู่การปฏิบัติ แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น คือ แผนปฏิบัติการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งเป็นแผนระยะยาวมีลักษณะเป็นกรอบหรือแนวทางปฏิบัติที่มีส่วนทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีแนวคิด และการกระทำสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มนำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21) ทดลองปฏิบัติที่เทศบาลนครตรัง และเทศบาลนครราชสีมา เป็นครั้งแรกเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2542 ภายใต้บริบทของแผนปฏิบัติการ 21 โดยให้ความสำคัญกับบทที่ 28 ที่กล่าวถึงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มสมรรถนะผู้บริหารท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นไปสู่ความยั่งยืนเพื่ออนุชนรุ่นหลังได้

2.2.3) การจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน

ในปี พ.ศ. 2550 สภาพัฒนาฯ ได้จัดทำโครงการจัดทำยุทธศาสตร์การบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณชน เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคของคนในสังคมให้มุ่งสู่ความยั่งยืนมากขึ้น ตลอดจนสร้างค่านิยมใหม่เรื่องการบริโภคอย่างพอเพียง โดยมีกรอบแนวคิดการบริโภคที่ยั่งยืนมีหลักการ 3 ประการ คือ

- 1) การปรับพฤติกรรมกรรมการบริโภคให้เป็นการบริโภคอย่างพอดี พอประมาณ
- 2) การส่งเสริมให้เกิดการตลาดที่รับผิดชอบต่อสังคม
- 3) การส่งเสริมการผลิตให้มีประสิทธิภาพและเกิดการหมุนเวียนทรัพยากร

กลับมาใช้ใหม่

โดยในการศึกษายุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืน ได้มีการเสนอแผนเพื่อปฏิบัติการในระยะเวลา 5 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ถึง พ.ศ.2554

2.2.4) แผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สผ.¹ มีหน้าที่จัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ระยะ 20 ปี จาก พ.ศ.2540-2559 ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อันจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ สผ. ยังมีหน้าที่จัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศ ระยะ 5 ปี ทั้งนี้ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะ 5 ปี จะถูกถ่ายทอดไปอยู่ในแผนปฏิบัติการ เพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดระยะ 1 ปี เพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

3.2.2.3 การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าความเจริญทางเศรษฐกิจไม่อาจนำมาซึ่งความอยู่ดีมีสุขของประชาชนไทยอย่างยั่งยืนได้ หากไม่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาให้เหมาะสม ในปีงบประมาณ พ.ศ.2547 ที่ผ่านมา สภาพัฒนาฯ จึงได้กำหนดให้มีการดำเนินงานโครงการ “การพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย” ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือดัชนีและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ชุดที่หนึ่ง สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการวัดสภาพความสำเร็จและระดับการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ผลจากการจัดสัมมนาเพื่อรายงานสถานการณ์การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยใช้ดัชนีและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน ชุดที่หนึ่ง ต่อสาธารณชน สรุปได้ว่า ชุดตัวชี้วัดดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในการติดตามผลการพัฒนาประเทศได้อย่างไรก็ตาม ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาตัวชี้วัดในระยะต่อไปเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ให้แก่การติดตามสถานการณ์การพัฒนายิ่งขึ้น และควรจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภาคเพื่อให้สามารถสะท้อนสภาพปัญหาในพื้นที่ที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2548 สภาพัฒนาฯ ได้ดำเนินงานโครงการ “การพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ระยะที่สอง” เพื่อให้เป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและปรับปรุงดัชนีและตัวชี้วัด ชุดที่หนึ่งให้มีความสมบูรณ์ครอบคลุมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น รวมไปถึงการพัฒนากรอบแนวคิดและจัดทำตัวชี้วัดระดับภาคเพื่อสะท้อนปัญหาและความต้องการระดับพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกผลักดันให้ประเทศมีการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนในทุกๆระดับ และในปี พ.ศ.2549 สภาพัฒนาฯ ได้จัดทำโครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อเนื่องเป็นปีที่ 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนและปรับปรุงตัวชี้วัดและดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับภาคและระดับกลุ่ม

¹ ชื่อเดิมคือ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โดยหลังจากนโยบายปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ.2545 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ตั้งแต่วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2545 เป็นต้นมา

น้ำ รวมทั้งจัดทำรายงานสถานภาพการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับภาคและระดับลุ่มน้ำ เพื่อนำไปใช้ในการประเมินผลการพัฒนาและใช้พิจารณาประกอบการกำหนดนโยบายการพัฒนาในระดับพื้นที่ต่อไป ทั้งนี้โครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2550

ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับภาค ตัวชี้วัดระดับภาคที่ได้พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประเภท ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดระดับประเทศที่สามารถสะท้อนการพัฒนาในระดับภาคได้ด้วย เช่น อายุขัย การศึกษา สุขภาพ 2) ตัวชี้วัดทั่วไปของทุกภาค เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่ทุกภาคเห็นตรงกันว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาค และ 3) ตัวชี้วัดที่แสดงเอกลักษณ์ของแต่ละภาค เช่น ฐานทรัพยากร วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละภาคที่มีความแตกต่างกันตามทุนเดิมของแต่ละภาคเพื่อให้สามารถสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาคได้อย่างชัดเจน

3.2.3 การดำเนินงานในระดับปฏิบัติการ

นอกเหนือจากการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุกๆด้าน (Cross-cutting) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ประเทศไทยยังได้มีการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในรายสาขาการพัฒนาต่างๆอันสอดคล้องกับกรอบแผนปฏิบัติการ 21 ด้วย ทั้งนี้ หากพิจารณาตามแผนปฏิบัติการ 21 ที่ประกอบด้วย 4 มิติหลัก คือ มิติทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Dimensions) มิติด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร (Conservation and Management of Resources) มิติด้านการส่งเสริมบทบาทของกลุ่มต่างๆ ที่สำคัญ (Strengthening the Role of Major Groups) และมิติในด้านวิธีการในการดำเนินงาน (Means of Implementation) รวมทั้งสิ้น 40 บท (chapter) ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐต่างๆก็ได้นำไปขยายผลสู่การปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งอาจจัดกลุ่มวิเคราะห์ให้ใหม่ตามแนวคิดสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน อันได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ได้ดังนี้

3.2.3.1 ด้านเศรษฐกิจ

จากการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทยที่กล่าวมาข้างต้น การดำเนินการของประเทศไทยเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อกระตุ้นการพัฒนาที่ยั่งยืน (หมวดที่ 1 บทที่ 2) โดยประเทศไทยได้มีการกำหนดนโยบายต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเจรจาทางการค้า การส่งเสริมการลงทุน การสนับสนุนการดำเนินงานการค้าแบบตลาดเสรี ตลอดจนนโยบายการส่งเสริมการส่งออก โดยมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์และกระทรวงการคลัง เป็นต้น

ในส่วนของการดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน (หมวดที่ 1 บทที่ 3) ประเทศไทยได้มีการกำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐและโครงการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนมา

อย่างต่อเนื่อง โดยเล็งเห็นว่าประชากรของประเทศโดยเฉพาะในชนบท ประกอบอาชีพในภาคการเกษตรซึ่งประสบกับปัญหาความยากจน ดังนั้น ภาครัฐจึงเข้าไปช่วยเหลือและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา อันจะเห็นได้จากนโยบายแทรกแซงราคาสินค้าเกษตรต่างๆ การดำเนินงานของสถาบันการเงินเพื่อให้สินเชื่อแก่เกษตรกร เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้กำหนดวาระแห่งชาติเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยในภายหลังเห็นได้อย่างชัดเจนจากนโยบายประชานิยมของพรรคการเมืองต่างๆ ที่โดยส่วนใหญ่จะเป็นการนำเสนอแนะนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความยากจน

ในส่วนของการดำเนินงานเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค (หมวดที่ 1 บทที่ 4) ภาครัฐได้ดำเนินการในการส่งเสริมองค์ความรู้ให้กับประชาชนเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภคเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยสร้างความตระหนักถึงผลกระทบของการบริโภคและพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่เป็นผลเสียต่อสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนให้ประชาชนเลือกบริโภคและใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น ทั้งนี้ ในการดำเนินต่างๆ นั้นจะเริ่มต้นจากการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐเพื่อเป็นต้นแบบให้กับ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของภาคประชาชน ดังจะเห็นได้จากการประกาศใช้แผนการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ พ.ศ.2550-2554 รับผิดชอบโดยกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการคลัง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การดำเนินงานโครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การผลิตที่ยั่งยืน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรในภาคการผลิตและภาคบริการ ดำเนินงานโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

3.2.3.2 ด้านสังคม

การดำเนินการเพื่อสร้างความร่วมมือกับองค์กรเอกชน (หมวด 3 บทที่ 27) องค์กรเอกชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดและดำเนินงานเรื่องการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งในประเทศไทยเองได้มีกลุ่ม NGOs หลายกลุ่มที่เข้ามาดำเนินการร่วมกับภาครัฐ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติต่างๆ ทั้งในด้านการพัฒนาและส่งเสริมสิทธิสตรีและเด็ก การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในส่วนของการส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 (หมวด 3 บทที่ 28) ในการดำเนินงานของประเทศไทยได้กำหนดให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 ซึ่งในการดำเนินการที่ผ่านมา กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ร่วมมือกับองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งประเทศสวีเดน (SIDA) ในการดำเนินการส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น ซึ่งมีพื้นที่นำร่อง 2 แห่งคือ เทศบาลนครตรัง และเทศบาลนครราชสีมา ตลอดจนการส่งเสริมให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาดำเนินการและต่อยอดไปสู่การดำเนินการโครงการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมร่วมกับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย

การดำเนินการส่งเสริมวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (หมวด 4 บทที่ 35) ประเทศไทยมีการดำเนินการในการส่งเสริมและพัฒนางานด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ๆ และลดการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ซึ่งการดำเนินงานนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการใช้ทรัพยากรภายในประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้มีหน่วยงานหลักในการดำเนินงานคือ กระทรวงวิทยาศาสตร์ และสถาบันการศึกษาต่างๆ ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ระหว่างการประกาศนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2555-2559) เพื่อใช้เป็นแผนแม่บทในการส่งเสริมการวิจัยของชาติ ทั้งนี้ ในแผนแม่บทดังกล่าวได้นำแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ของการวิจัยของชาติ คือ ประเทศไทยมีและใช้งานวิจัยที่มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ผลการดำเนินงานพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศไทยที่ผ่านมา ยกตัวอย่างเช่น การส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนมีการพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์บนพื้นฐานแห่งความยั่งยืน เป็นการดำเนินการโดยสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ร่วมกับสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ในการจัดประกวดนวัตกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อนำผลงานดังกล่าวไปใช้ต่อยอดในระบบอุตสาหกรรมภายในประเทศ และพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูงต่อไป เป็นต้น

3.2.3.3 ด้านสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของการคุ้มครองชั้นบรรยากาศโลก (หมวดที่ 2 บทที่ 9) ดำเนินงานโดยกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และกระทรวงพลังงาน มีการส่งเสริมและสนับสนุนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน เช่น พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อลดการเกิดมลพิษที่เป็นผลเสียต่อชั้นบรรยากาศโลก มีการกำหนดมาตรฐาน ควบคุมและติดตามตรวจสอบ การปล่อยก๊าซต่างๆ จากโรงงานอุตสาหกรรม ดำเนินงานการโดยกรมควบคุมมลพิษและกรมโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังได้กำหนดเป็นมาตรฐานไว้ในรายงานผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) เอาไว้ด้วย การดำเนินงานของภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ (หมวด 2 บทที่ 11) ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าจากการบุกรุกทำลายและเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่อย่างผิดกฎหมาย โดยกรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานทหารและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการบังคับใช้กฎหมายป่าไม้หลายฉบับ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายและแนวทางการดำเนินงานโดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้ามาร่วมกันดูแลรักษาพื้นที่ป่าร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐมากขึ้น เห็นได้จากการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน ซึ่งต่อยอดมาจากการดำเนินโครงการในระยะที่ผ่านมา เช่น โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ โครงการส่งเสริมหมู่บ้านเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ตามแนวพระราชดำริ

การดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (หมวดที่ 2 บทที่ 15) ประเทศไทยลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ.

2535 ให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีสมาชิกเมื่อปี พ.ศ.2546 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2547 โดยในปัจจุบันประเทศไทยได้ดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ตามนโยบาย มาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง ยั่งยืน พ.ศ.2551-2555 ทั้งในส่วนของการดำเนินงานของกรมอุทยานแห่งชาติ กรมประมง ในการ รักษาสภาพพื้นที่อนุรักษ์ ที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตเพื่อคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ การ จัดเก็บรวบรวมฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดทำบัญชีรายชื่อสิ่งมีชีวิตในประเทศ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยและการอนุรักษ์ โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีการจัดการ ประชุมร่วมกับระหว่างสถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านความ หลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ๆ เพื่อ รองรับการทำงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ คือ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจ จากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)

การดำเนินการเพื่อการคุ้มครองและการจัดการทรัพยากรน้ำ (หมวด 2 บทที่ 18) ประเทศไทยมีดำเนินการในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 25 พื้นที่ลุ่มน้ำ หลักของประเทศ และมีหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน ได้แก่ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำแห่งชาติ รวมไปถึงการ ประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ.2550 โดย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ภาครัฐได้มีการกำหนดนโยบายและโครงการต่างๆ เพื่อใช้ในการบริหาร จัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน ทั้งในส่วนของการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคอย่างเพียงพอ เช่น โครงการจัดหาน้ำดื่มสะอาดให้กับโรงเรียนทั่วประเทศ และโครงการจัดหาน้ำสะอาดให้กับ หมู่บ้านประสบภัยแล้งของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล การใช้น้ำในภาคการเกษตร การแก้ไขปัญหาภัย แล้งและปัญหาอุทกภัย การปรับปรุงพื้นที่แหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู แหล่งน้ำขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยกรมทรัพยากรน้ำ อีกทั้งยังมีการดำเนินการ สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ เพื่อเป็นไป ตามแผนการกระจายอำนาจ ไปยังท้องถิ่นและแผนปฏิบัติการระดับท้องถิ่น 21 ด้วย

การจัดการของเสียอันตราย (หมวด 2 บทที่ 20) ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อ การดำเนินการเพื่อบริหารจัดการของเสียที่เป็นอันตราย โดยได้ให้สัตยาบันเป็นภาคีสมาชิกใน อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของเสียอันตรายและการกำจัด เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2540 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2541 และจากการเป็น ภาคีสมาชิกดังกล่าว รัฐบาลไทยได้มีการดำเนินการโดยให้กรมควบคุมมลพิษเป็น focal point กรม โรงงานอุตสาหกรรมเป็น Competent Authority และดำเนินการในการบริหารจัดการของเสีย อันตรายเป็นร่วม กับ กรมศุลกากร กรมเจ้าท่า กรมการประกันภัย กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย เป็นต้น และนอกจากการอนุสัญญานับดังกล่าวแล้วนั้นในประเทศไทยได้มีการประกาศใช้กฎหมายต่างๆ เพื่อควบคุมและบริหารจัดการของเสียอันตราย เช่น พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เป็นต้น ทั้งนี้ ในการดำเนินการดังกล่าวได้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการ 21 ในการดำเนินการป้องกันสิ่งแวดล้อมจากการปนเปื้อนของเสียอันตราย ตลอดจนดำเนินการในการสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมในการใช้เทคโนโลยีสะอาด ลดการปล่อยของเสียอันตรายเพื่อสนองต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมไปโดยควบคู่กัน

จากการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปในรูปของตารางเพื่อวิเคราะห์รายละเอียดการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนเพิ่มเติมในแต่ละเสาหลัก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมบทวิเคราะห์ถึงช่องว่าง ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการได้ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 สรุปการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศในรายสาขา

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
1. ด้านเศรษฐกิจ				
1.1 การจัดความ ยากจนและความ หิวโหย	Chapter 3 ของ Agenda 21 - ความจำเป็นที่แต่ละประเทศต้องมีแผนงานของตนเองที่จะจัดสาเหตุของความยากจน เช่น ความหิวโหย การไม่รู้หนังสือ การขาดแคลนบริการทางการแพทย์และ	สำหรับงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ - ได้กำหนดวาระในเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับต่างๆ นับตั้งแต่แผนในช่วงแรกๆ เช่น ในแผนฯ ฉบับที่ 1 ที่มีการมุ่งยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชน	- มีความแตกต่างกันไปตามนโยบายของแต่ละรัฐบาล เช่น - การเน้นการแก้ปัญหาความยากจนผ่านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ระบบชลประทาน - รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร การกำหนดให้การขจัดความยากจนเป็น “วาระแห่งชาติ”, การตั้งคณะกรรมการแก้ปัญหาความยากจน การจดทะเบียนคนจน	- ยังขาดการคำนึงถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงทรัพยากร โอกาสทางการศึกษา ฯลฯ อันเนื่องมาจากการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันสูง - การแก้ปัญหาความยากจนยังมีลักษณะที่อิงกับกิจกรรม (project-based) ของหน่วยงานต่างๆ มากกว่าอิงกับพื้นที่ (area-based) ทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างขาดการบูรณาการ - เป้าหมายทางความยากจน หรือผลกระทบทางด้านสังคมยังไม่ได้ถูกนำมาประเมินในนโยบายหลักทางด้านเศรษฐกิจ หรือการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมมากเท่าที่ควร - การขาดความต่อเนื่องระหว่างนโยบายของแต่ละรัฐบาล

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	การดูแลเด็ก การ ว่างงาน และ ความกดดัน ทางด้าน ประชากร ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชน สามารถมีรายได้ เพิ่มขึ้นอย่าง ต่อเนื่อง และให้ คนยากจน สามารถพึ่งพา ตนเองได้มากขึ้น • Chapter 2 ของ JPI - ย้ำถึง ความสำคัญของ ปัญหา และระบุ	ทางด้านรายได้ • หน่วยงานที่ หลากหลายที่มีเป้าหมาย เกี่ยวเนื่องกับการ แก้ปัญหาความยากจน เช่น กระทรวงเกษตรฯ สำนักงานคณะกรรมการ ปฏิรูปที่ดิน กระทรวง สาธารณสุข สำนักงาน หลักประกันสุขภาพถ้วน หน้า กรมการพัฒนา ชุมชน กระทรวงพัฒนา สังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน ฯลฯ • ภาคประชาสังคมที่	การอัดฉีดงบประมาณลงสู่ใน ระดับหมู่บ้าน การขับเคลื่อน วิสาหกิจรายย่อย • รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เน้น การขับเคลื่อนในรูปแบบของ เครือข่ายสมัชชา เพื่อ แก้ปัญหาในระดับชุมชนและ ภูมิภาค ให้มีความสำคัญกับ ปัญหาความมั่นคงในที่ดิน และยังคงนโยบายด้านจัดสรร งบประมาณในระดับหมู่บ้าน อยู่ มีการใช้งบประมาณ พัฒนาโครงสร้างต่างๆในชื่อ ของโครงการ “ไทยเข้มแข็ง”	

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	ไปถึงเป้าหมาย ของโลกในการ ลดสัดส่วน ประชากรที่ ยากจน หรือมี รายได้ต่ำกว่า 1 ดอลลาร์ต่อวันลง ครึ่งหนึ่งภายในปี ค.ศ. 2015 การ ให้ประชาชนได้ เข้าถึงบริการ สาธารณสุขภาค ต่างๆ การดำเนิน แผนงานด้านการ พัฒนาท้องถิ่น และชุมชน การ	ขับเคลื่อน เช่น สมัชชาคน จน เครือข่ายสลัมสี่ภาค ฯลฯ		

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	ส่งความเท่า เทียมระหว่าง สตรีและบุรุษใน การเข้าถึง ทรัพยากรทาง เศรษฐกิจ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ การจ้างงาน หรือ การศึกษา เป็น ต้น รวมทั้งอีก หลายนโยบายที่ เกี่ยวข้อง			
1.2 การส่งเสริมการ ผลิตและการบริโภค อย่างยั่งยืน	• Chapter 4 และ 5 ของ Agenda 21 – ความจำเป็นที่แต่	• แผนแม่บทแห่งชาติว่า ด้วยการผลิตที่สะอาดตาม กรอบของแผนจัดการ คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.	• มีการริเริ่มพัฒนามาตรฐาน และฉลากสิ่งแวดล้อมประเภท ต่างๆ เช่น ฉลากเขียว ISO14000 มาตรฐานมกฏ	• ข้อจำกัดในการพัฒนาข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์การใช้ทรัพยากร/ ของเสียตลอดวัฏจักรผลิตภัณฑ์(Life-cycle assessment) • มาตรฐานต่างๆเป็นเงื่อนไขเชิงสมัครใจ ยังมีการเติบโตไปสู่ผู้ผลิต ส่วนมากค่อนข้างช้า ขาดการนำเครื่องมือเศรษฐศาสตร์ เช่น

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
ประเทศไทยต้องใส่ใจต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ “ไม่ยั่งยืน” ภายในประเทศ โดยเฉพาะภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับพลังงาน การขนส่ง และการกำจัดของเสีย และเพิ่มประสิทธิภาพทางนิเวศในกระบวนการ	ประเทศไทยต้องใส่ใจต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ “ไม่ยั่งยืน” ภายในประเทศ โดยเฉพาะภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับพลังงาน การขนส่ง และการกำจัดของเสีย และเพิ่มประสิทธิภาพทางนิเวศในกระบวนการ	2545-2549 • สำนักมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม • กรมควบคุมมลพิษ • องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (อบก.) • กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน (พพ.) • การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย • สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) • สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร	ไทยเพื่อรองรับสำหรับโครงการกลไกการพัฒนาที่สะอาด (CDM Project) ฉลากคาร์บอน ฉลาก Cool Mode สำหรับผลิตภัณฑ์สิ่งทอ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ฉลากพลังงานประสิทธิภาพสูง ฉลากประหยัดไฟ ฉลากอาคารอนุรักษ์พลังงาน มาตรฐานไบโอดีเซลสำหรับธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยว มาตรฐาน Good Agricultural Practice (GAP) ฯลฯ • มีแผนการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการ	หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม • ผู้บริโภคยังขาดความตื่นตัว และถือปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเลือกซื้อสินค้า • ยังต้องมีการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศค่อนข้างสูง • การขาดแรงจูงใจ/การสนับสนุนทางด้านเทคนิคและงบประมาณ โดยเฉพาะแก่ผู้ผลิตรายย่อย • มาตรฐานส่วนใหญ่ ยังขาดกระบวนการติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ • การประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องยังเป็นไปอย่างจำกัด

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	ผลิต โดยมีการ ส่งเสริมผ่าน เครื่องมือทาง เศรษฐศาสตร์ ประเภทต่างๆ หรือผ่านการ ถ่ายทอด เทคโนโลยี	แห่งชาติ (มกอช.) • ศูนย์เทคโนโลยีโลหะ และวัสดุแห่งชาติ (MTEC) • กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม • สำนักงานนโยบายและ แผนพลังงานแห่งชาติ • คณะกรรมการนักรธุรกิจ เพื่อสิ่งแวดล้อมไทย (Thailand Business Council for Sustainable Development, TBCSD) • สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย • สมาคมการค้าเกษตร อินทรีย์ไทย เครือข่าย ตลาดสีเขียว	ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของ ภาครัฐ พ.ศ.2550-2554 รับผิดชอบโดยกระทรวง พาณิชย์ กระทรวงการคลัง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม เพื่อผลักดัน ให้มีการสร้างตลาดสินค้าและ บริการที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม ภายใต้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) และ แผนการจัดการคุณภาพ สิ่งแวดล้อม พ.ศ.2550-2554	

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
1.3 การค้าระหว่าง ประเทศเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน	Chapter 2 ของ Agenda 21 – การดำเนินการค้าแบบพหุภาคีระหว่างประเทศภายใต้หลักการการค้าที่เป็นธรรมและไม่กีดกัน มีนโยบายเศรษฐกิจมหภาคที่เหมาะสมรองรับ นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดผลเชิงบวก	- มูลนิธิบีบีซี - กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ - กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ - สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน(บีโอไอ) - สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา - กลุ่มภาคประชาสังคม FTA Watch	- ประเทศไทยได้ลงนามในข้อตกลงการค้าเสรีระดับทวิภาคและพหุภาคีหลายฉบับ ทำให้ปริมาณมูลค่าการส่งออกและการนำเข้าเติบโตสูงขึ้น - มีการส่งเสริมการลงทุนในโครงการลงทุนหลายโครงการในระยะหลังมีการให้ความสำคัญกับนโยบายการส่งเสริมการลงทุนเพื่อความยั่งยืนมากขึ้น เช่น ในกลุ่มกิจการประหยัดพลังงานและพลังงานทดแทน กลุ่มกิจการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือ	- ประเทศไทยยังต้องเผชิญอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษี (Non-tariff Barrier) อยู่มาก เช่น ประเด็นเรื่องกฎแหล่งกำเนิดของสินค้าที่ไม่เอื้อต่อการนำเข้าสินค้าสู่ตลาดของประเทศภาคี หรือมาตรการเอกภาคี (Unilateral measure) ที่ประเทศต้นสังกัดกำหนด เช่น ด้านอาชีวอนามัยหรือความปลอดภัยของอาหาร เป็นต้น - ในการเจรจาการค้าเสรี ย่อมมีสาขาทางเศรษฐกิจที่ได้ประโยชน์และเสียประโยชน์จากการค้าเสรี ในหลายข้อตกลงที่ภาคสินค้าเกษตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรจำนวนมากเป็นฝ่ายได้รับผลกระทบ จากโครงสร้างทางการค้าและการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยขาดมาตรการเยียวยาหรือรองรับที่ชัดเจน - การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ยังจำกัดอยู่เพียงสมาคมธุรกิจขนาดใหญ่ มากกว่าภาคประชาสังคม ทั้งยังขาดขั้นตอนในการประเมินถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสังคมจากการค้าที่ค่อนข้างชัดเจน - ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยได้ลงนามไว้ในข้อตกลง

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	ต่อภาคการค้า ทุกส่วนและ สิ่งแวดล้อม		ปรับเปลี่ยนเครื่องจักรเพื่อการ ประหยัดพลังงาน กลุ่มกิจการ ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เป็นต้น	พหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs) หรือที่ประเทศกำหนด ไม่ได้รับความสำคัญเมื่อมีข้อพิพาทระหว่างประเด็นด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น - ข้อจำกัดมาตรฐานด้านทรัพย์สินทางปัญญา อาจส่งผลกระทบต่อบางประการ เช่น ทำให้ไม่เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร หรืออาจทำให้ราคายาแพงขึ้น และส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงยาของประชาชน - นโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทยเน้นเรื่องการกระตุ้นเศรษฐกิจ การจ้างงานและการส่งออก อันเป็นผลมาจากการลงทุน มากกว่า มองผลประโยชน์ในระยะยาว เช่น การพัฒนาเทคโนโลยี บุคลากร การสร้างความเชื่อมโยง การกระจายรายได้ ฯลฯ ควรมีการตรวจสอบติดตามผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทั้งก่อนและหลังการลงทุน และสามารถเพิกถอนสิทธิได้หากกิจการนั้นมีปัญหามลพิษ
2. ด้านสิ่งแวดล้อม				
2.1 การแก้ปัญหา มลพิษ	Chapter 6 ของ Agenda 21	- กรมควบคุมมลพิษ - กรมโรงงาน	มีแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ล่าสุดคือ แผนใน	สถานการณ์มลพิษยังมีแนวโน้มสูงขึ้น เช่น มลพิษทางอากาศ น้ำ และขยะ มีปริมาณสูงมากขึ้น สัดส่วนมูลฝอยชุมชนที่ถูกกำจัดอย่าง

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	ได้นั้นถึง ความสำคัญของประเทศต่าง ๆ ใน การแก้ปัญหา มลภาวะซึ่งมี ที่มาจากกิจกรรม ต่างๆ เช่น จาก การบริโภค จาก การผลิตใน ภาคอุตสาหกรรม การใช้พลังงาน การขนส่ง ฯลฯ และระบุเฉพาะ ถึงปัญหาขยะใน Chapter 21 เพื่อ คุ้มครองไม่ให้	อุตสาหกรรม • การนิคมอุตสาหกรรม แห่งประเทศไทย • สำนักนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม • กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม • องค์การพัฒนา ภาคเอกชนด้าน สิ่งแวดล้อม และ สถาบันการศึกษาต่างๆ	ปี พ.ศ. 2550– 2554 • การกำหนดค่ามาตรฐาน มลพิษ ณ แหล่งกำเนิด สำหรับมลพิษทางน้ำ อากาศ และเสียง • มีมาตรการและการ ดำเนินงานป้องกันปัญหา มลพิษจากเครื่องยนต์ สารประกอบอินทรีย์ระเหย ง่าย และมลพิษจาก อุตสาหกรรม • มีการลงนามในข้อตกลง พหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs) ด้าน มลพิษทางอากาศ เช่น	ถูกต้องเพียง 47% สัดส่วนขยะที่ถูกนำกลับมาใช้ใหม่เพิ่มขึ้นแต่ยัง จำกัดอยู่เพียง 26% • ยุทธศาสตร์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สอดคล้องกับกรอบแผน จัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ขาดเครื่องมือและกลไกในการแปลง กรอบแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมไปสู่การปฏิบัติ • หน่วยงานในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นขาดความพร้อมและมีไม่ เพียงพอในการดำเนินการ • มาตรการจัดการแหล่งมลพิษที่ไม่ทราบแหล่งที่มา (Non Point Source) ยังไม่มีประสิทธิภาพ การรวบรวมฐานข้อมูลแหล่งกำเนิด มลพิษยังไม่เป็นระบบ • ขาดการนำมาตรการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหามลพิษ ตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle) อย่างมี ประสิทธิภาพ การชดเชยค่าเสียหายผู้ที่ได้รับผลกระทบล่าช้า • มาตรฐาน/ เทคโนโลยี/ และองค์ความรู้ด้านการจัดการมลพิษที่มี ยังไม่ถูกนำไปใช้ในทางปฏิบัติเท่าที่ควร • การบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมยังขาดประสิทธิภาพ เช่น

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	สภาพแวดล้อมมี ความเสื่อมโทรม ลง หรือเป็นสิ่งที่ ต้องแลกกับ ความ เจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ รวมทั้ง เพื่อป้องกันมิให้ เกิดผลกระทบต่อ ภาวะสุขภาพของ ประชาชนด้วย โดยรัฐบาล สามารถ ดำเนินการต่างๆ เช่นการลงทุนใน โครงสร้าง		ข้อตกลงอาเซียนด้านมลพิษ จากหมอกควันข้ามแดน (ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution)	การเก็บค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสีย ตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ยังไม่สามารถกำกับได้อย่าง ครอบคลุมและยังไม่แผ่ขยายไปถึงภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ไม่ใช่ โรงงาน เช่น อาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ศูนย์การค้า โรงแรม หรือ อาคารชุด - นโยบายรณรงค์การลด การเกิดขยะยังมีน้อย เน้นการจัดการที่ ปลายทางมากกว่าที่ต้นทาง - การประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ยังขาดประสิทธิภาพ คือเป็นเพียง ขั้นตอนหนึ่งในการขออนุญาตดำเนินโครงการเท่านั้น ยังไม่สามารถ จูงใจให้มีการศึกษาหรือสะท้อนข้อมูลผลกระทบที่แท้จริงได้ ในขณะที่ ที่หน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมที่กำกับก็ไม่ได้มีอำนาจในการควบคุมที่ แท้จริง

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	พื้นฐาน ระดับประเทศ เทคโนโลยี การ พัฒนาฐานข้อมูล การประเมินผล กระทบ หรือการ ศึกษาวิจัยเพื่อ กำจัดมลพิษ เป็น ต้น			
2.2 การคุ้มครองชั้น บรรยากาศโลก	Chapter 9 ของ Agenda 21 ได้ระบุว่ารัฐบาลควรที่จะตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาการเปลี่ยนแปลง	- คณะกรรมการนโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศแห่งชาติ - องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (อบก.) - สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ	ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่อพิธีสารเกียวโตเมื่อ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2545 มีการจัดทำรายงาน National Communication ว่าด้วยปริมาณการปลดปล่อยและการกักเก็บก๊าซเรือนกระจก	- ประเทศไทยยังไม่มีกำหนดเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจกที่ชัดเจน ยังไม่มีการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อลดการปล่อยคาร์บอนมาใช้ เช่น ภาษีคาร์บอน หรือการพัฒนาตลาดคาร์บอนภาคบังคับ เป็นต้น - ยังขาดความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมประเภทต่างๆ เช่น การลดก๊าซเรือนกระจก (mitigation) ระหว่างในภาคการผลิตทั่วไป และในภาคป่าไม้หรือการใช้ที่ดิน และในด้านการปรับตัว (adaptation)

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	สภาพภูมิอากาศ ประเมินผล กระทบของ ปัญหาดังกล่าว ที่จะเกิดต่อสังคม เศรษฐกิจ และ ระบบนิเวศ พร้อมดำเนินการ ต่างๆเพื่อลด ผลกระทบของ ปัญหาดังกล่าว ผ่านการลดการ ปล่อยก๊าซเรือน กระจก	สิ่งแวดล้อม • กรมพัฒนาพลังงาน ทดแทนและอนุรักษ์ พลังงาน (พพ.)	ของประเทศ • การจัดทำยุทธศาสตร์ แห่งชาติว่าด้วยการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. 2550-2554 และแผน แม่บทแห่งชาติเพื่อรองรับการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ • มีการส่งเสริมพัฒนา โครงการจำนวนมากภายใต้ กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism: CDM) • มีการดำเนินโครงการเพื่อ ส่งเสริมการใช้พลังงาน ทดแทน เช่น พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อลด	หลายกิจกรรมยังไม่มีหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบโดยตรง • การพัฒนาโครงการ CDM ยังมีต้นทุนสูงและมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก • การจัดเก็บข้อมูลยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ โดยเฉพาะในภาค ป่าไม้เพื่อคำนวณการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการสูญเสีย พื้นที่ป่า (Reduction of Emission from Deforestation and Forest Degradation: REDD) ในระดับประเทศ • นโยบายของรัฐบาลบางนโยบายยังมีลักษณะที่สวนทางกับ เป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เช่น การสนับสนุนให้ คนซื้อรถโดยสารเพิ่มขึ้น การส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมเหล็ก ต้นน้ำในประเทศ เป็นต้น • การบูรณาการประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับ แผนพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจทั่วไป เช่น การขนส่ง ผังเมือง ฯลฯ ยังมีไม่มาก หน่วยงานส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นยังขาดความ เข้าใจในผลกระทบและความจำเป็นของปัญหา

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
			การเกิดมลพิษที่เป็นผลเสียต่อชั้นบรรยากาศโลก มีการจัดทำแผนพัฒนาพลังงานทดแทน 15 ปี • มีการจัดทำแผนการบรรเทาสภาวะโลกร้อนด้านการเกษตร พ.ศ. 2550-2554 โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	
2.3 การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน	ใน Agenda 21 ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนในหลากหลาย	• กรมที่ดิน • กรมพัฒนาที่ดิน • กรมทรัพยากรธรณี • สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม • กรมชลประทาน • กรมทรัพยากรน้ำ	• แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 • มีหน่วยงานราชการประจำที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ ปั่นฟูส่งเสริมและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภทที่ค่อนข้าง	• โดยภาพรวมแล้ว สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ได้ดีขึ้น เช่น การถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินยังมีความขัดแย้งและไม่เหมาะสม เช่น การใช้ประโยชน์ในพื้นที่อนุรักษ์ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรม เป็นพื้นที่อุตสาหกรรม พื้นที่เมือง ฯลฯ การขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และน้ำท่วมในฤดูฝนที่ยังคงเป็นปัญหาซ้ำซาก พื้นที่ป่าไม้ยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง และมีความเสี่ยงต่อการ

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	ประเภท อัน ได้แก่ ทรัพยากร ที่ดิน (Chapter 10) ทรัพยากรน้ำ (Chapter 18) ทรัพยากรป่าไม้ (Chapter 11) ทรัพยากรทาง ทะเล (Chapter 17) ความ หลากหลายทาง ชีวภาพ (Chapter 15)	• กรมทรัพยากรน้ำบาดาล • กรมป่าไม้ • กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช • สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ • องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ • กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง • กรมประมง • องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น • องค์การพัฒนาภาคเอกชนด้าน	ชัดเจน	สูญพันธุ์เพิ่มมากขึ้น จากการทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของทรัพยากรชีวภาพ เกิดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งและปัญหาปะการังฟอกขาวยังเกิดขึ้น การใช้ทรัพยากรแร่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย และต่อคุณภาพดิน • นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควรจากรัฐบาล เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายด้านอื่นๆ ประเด็นด้านผลกระทบต่อฐานทรัพยากรจากนโยบายต่างๆ จึงมักจะกลายเป็นประเด็นรอง • นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละรัฐบาลยังขาดความต่อเนื่อง ขาดความเชื่อมโยงประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การกำหนดเครื่องมือและกลไกต่างๆ เป็นไปแบบแยกส่วน การจัดการทรัพยากรแบบบูรณาการยังจำกัดอยู่ภายในหน่วยงาน • มาตรการภายใต้แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2550-2554 ที่ยังไม่มี การนำไปดำเนินการ เช่น การสร้างความสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้พื้นที่

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
		ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม		ร่วมกัน การสร้างทางเลือกให้ราษฎรและชุมชนในการประกอบอาชีพ บนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ การเพิ่มศักยภาพของชุมชน และวิสาหกิจชุมชนในด้านการผลิตและบริการ การค้นหาและพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน และต่อ ยอดให้เป็นองค์ความรู้ในระดับสากล • ระบบกฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติขาดประสิทธิภาพและธรร มาภิบาล มีช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมายในการใช้ทรัพยากรใน พื้นที่อนุรักษ์หรือการลักลอบใช้ในระดับที่สูงเกินกฎหมาย มีช่องทาง ในการทุจริตคอร์รัปชัน • รัฐใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือหลักในการปราบปรามและลงโทษ ผู้ ลักลอบตัดไม้ทำลายป่า แต่กฎหมายที่ใช้ยังขาดความชัดเจนทับ ซ้อนกับกฎหมายด้านอื่นๆ และบทลงโทษค่อนข้างเบา ให้อำนาจ แก่ผู้มีอำนาจสูงสุด (อธิบดี) เป็นผู้พิจารณา การฟื้นฟูและปลูกป่า ทดแทนยังทำได้น้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนป่าที่ถูกทำลายในแต่ละ ปีสาเหตุเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร • แนวทางการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน ซึ่งได้รับการรับรองตาม

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
				รัฐธรรมนูญยังไม่ได้รับการยอมรับและส่งเสริมจากทางหน่วยงานภาครัฐเท่าที่ควร ควรมีการศึกษาแนวทางเช่นเรื่องสิทธิชุมชน หรือการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น Payment for Environmental Services (PES) เพื่อให้ผลตอบแทนแก่ชุมชนที่ทำการอนุรักษ์มากขึ้น • แนวทางการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่ระดับท้องถิ่นยังไม่ชัดเจน และยังคงประสบปัญหา เช่น ขาดองค์ความรู้ ขาดบุคลากรที่มีศักยภาพ และขาดความตระหนักและเห็นความสำคัญ เป็นต้น • การปฏิบัติตามมาตรการการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่กำหนดไว้ในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร • ประเทศไทยยังไม่มีบัญชีประชาชาติที่สะท้อนถึงต้นทุนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ที่เกิดจากการพัฒนา • ฐานข้อมูลและระบบการจัดการข้อมูลเพื่อสนับสนุนต่อการจัดการ

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
				ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังไม่เป็นมาตรฐาน ไม่ครอบคลุม และไม่บูรณาการกับข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น ไม่มีแนวเขตที่ชัดเจนในพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ติดชายแดน ข้อมูลเพื่อกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ และการจัดการ (Zoning) ที่ดินอย่างเป็นรูปธรรม และมีการบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นต้น การดำเนินงานภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศยังขาดทิศทางที่ชัดเจน ทำให้การกำหนดทำที่ในกรอบความร่วมมือต่างๆ ไม่ชัดเจน และไม่เป็นรูปธรรม โดยจะเป็นลักษณะเฉพาะกิจ (Ad Hoc) จึงไม่มีความต่อเนื่อง หรือเชื่อมโยงที่จะช่วยเสริมการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวภายในประเทศอย่างแท้จริง
2.4 การจัดการความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม	ใน Agenda 21 ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ	- กรมควบคุมมลพิษ - กรมโรงงานอุตสาหกรรม - การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง อาทิ เช่น อนุสัญญารอตเตอร์ดัมว่าด้วยกระบวนการแจ้งข้อมูลสารเคมีล่วงหน้าสำหรับ	- ยังไม่มีกฎหมายโดยตรงเกี่ยวกับการจัดการของเสียอันตรายที่เกิดจากการบริโภคหรือใช้โดยชุมชน พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ไม่มีบทบัญญัติให้คัดแยกขยะอันตรายออกจากขยะทั่วไป - การคัดแยกของเสียอันตรายจากชุมชนยังไม่ถูกต้อง ยกเว้นใน

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	ความเสี่ยง ทางด้าน สิ่งแวดล้อมไว้ เช่น การจัดการ สารเคมีพิษ และ วัตถุอันตราย (Chapter 19) การจัดการของ เสียอันตราย (Chapter 20) และการจัดการ ของเสียปรมาณู (Chapter 22)	• กรมวิชาการเกษตร • กรมควบคุมโรค • กรมอนามัย • สำนักงานมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม • กรมป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัย • สถาบันเทคโนโลยี นิวเคลียร์แห่งชาติ • สำนักงานปรมาณูเพื่อ สันติ	สารเคมีอันตราย และสารเคมี ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและ สัตว์บางชนิดในการค้า ระหว่างประเทศ <i>อนุสัญญา สต็อกโฮล์มว่าด้วยสารมลพิษ ที่ตกค้างยาวนาน</i> และ <i>อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการ ควบคุมการเคลื่อนย้ายข้าม แดนของของเสียอันตรายและ การกำจัด</i> • มีการจัดทำฐานข้อมูลสาร อันตราย ตาม พ.ร.บ.วัตถุ อันตราย 2535 มีการ กำหนดให้โลหะหนักเป็นของ เสียประเภทหนึ่งที่ต้องมีการ ควบคุม	เทศบาลขนาดใหญ่ที่มีการคัดแยก ขาดการจัดการที่เป็นระบบและ ต่อเนื่อง ไม่มีสถานที่กำจัดที่ถูกต้อง มีจำนวนโรงงานน้อยไม่กระจาย ทั่วถึง และค่าใช้จ่ายสูง • แม้จะมีกลไกการดำเนินงานจัดการสารอันตราย/ ของเสีย อันตรายจากอุตสาหกรรม แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังปฏิบัติหน้าที่ ตามกฎหมายไม่เต็มที่ มีกรณีการลักลอบทิ้งของเสียอันตรายจาก ภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง • ผู้ประกอบการค้าสารเคมีเกษตรบางส่วนยังมีช่องทางการ จำหน่ายสารเคมีที่จัดว่าเป็น “วัตถุอันตราย” ได้ ยังไม่มีการควบคุม การส่งเสริมการขายหรือการโฆษณาสารเคมีเกษตรที่เกินจริงตามที่ กฎหมายกำหนด

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
			• มีการส่งเสริมการคัดแยกของเสียอันตรายจากขยะชุมชน และมีการตั้งศูนย์กำจัดของเสียอันตรายจากชุมชน • ในภาค อุตสาหกรรมและการเกษตร มีการพัฒนาระบบการขึ้นทะเบียน และขออนุญาตนำเข้า/ส่งออก/ผลิตสารเคมี/วัตถุอันตราย มีแผนยุทธศาสตร์การจัดการสารเคมี โดยกระทรวงเกษตรฯ • มีกลไกการกำกับดูแลความปลอดภัยทางรังสี วัสดุกัมมันตรังสี และทาง	

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
			นิวเคลียร์	
3. ด้านสังคม				
3.1 การส่งเสริม สุขภาพอนามัย	ใน Chapter 6 ของ Agenda 21 ได้กล่าวถึงความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน เช่น มีการจัดบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานที่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน	- หน่วยงานต่างๆภายใต้กระทรวงสาธารณสุข - สถานพยาบาลอื่นๆ - นอกสังกัดกระทรวงสาธารณสุข - สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ - สำนักงานประกันสังคม - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) - สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)	ที่ผ่านมาการดำเนินงานด้านสาธารณสุขของประเทศไทย ถือได้ว่ามีความก้าวหน้าในการพัฒนาสุขภาพของประชาชนในหลายด้าน อาทิ เช่นในเรื่องการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุข การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การวางแผนครอบครัว การรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ การป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ เป็นต้น	- ยังเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างประชากรในเขตเมืองและเขตชนบท ในด้านของจำนวนแพทย์ และทรัพยากรทางสาธารณสุขอื่นๆ - มีความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ถือสิทธิรักษาสุขภาพในระบบต่างๆอยู่มาก บางระบบ เช่น ระบบประกันสังคม ลูกจ้างต้องจ่ายสมทบด้วย - ประเด็นเรื่องสุขภาพยังไม่ถูกนำไปพิจารณากับนโยบายทางด้านอื่นๆ เท่าที่ควร ขาดการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพในระดับนโยบายต่างๆหรือระดับยุทธศาสตร์ เช่น การส่งเสริมนโยบาย Medical hub ที่อาจส่งผลให้เกิดการขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ในประเทศไทย หรือการทำข้อตกลงการค้าเสรีกับกลุ่มสหภาพยุโรปที่อาจทำให้มีการนำเข้าสินค้าสุขภาพ-บุหรี่ยิ่งมากขึ้น - การกระจายอำนาจด้านสาธารณสุข โดยการถ่ายโอนสถานีอนามัยไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังประสบปัญหาหลายประการ เช่น การขาดความรู้และความชำนาญด้านสาธารณสุขขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การขาดความพร้อมและเป็นอิสระ

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	รวมทั้งมีการ ควบคุม โรคติดต่ออย่างมี ประสิทธิภาพ			ทางด้านงบประมาณ เป็นต้น
3.2 ความมั่นคงใน ที่อยู่อาศัย	ใน Chapter 7 ของ Agenda 21 ได้กล่าวถึงความจำเป็นของภาครัฐในการสนับสนุนให้ประชาชนมีที่พักอาศัยอย่างเพียงพอ มีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม	- การเคหะแห่งชาติ - ธนาคารอาคารสงเคราะห์ - สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) - กรมโยธาธิการและผังเมือง - กรมที่ดิน - สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม - กระทรวงคมนาคม - องค์กรปกครองส่วน	- รัฐบาล โดยการเคหะแห่งชาติมีโครงการ เช่น เคหะชุมชน และบ้านเอื้ออาทร เพื่อจัดหาที่อยู่อาศัยแก่ประชาชน มีสินเชื่อสำหรับประชาชนผู้ประสงค์จะมีเคหะของตนเอง - สำหรับประชาชนที่มีปัญหาความมั่นคงและปลอดภัยด้านที่อยู่อาศัย เช่น ผู้ไร้บ้าน หรือผู้อาศัยในชุมชนแออัด มีโครงการบ้านมั่นคง โดย พอช. เพื่อสร้างความ	- การถือครองที่ดินในภาพรวมของประเทศยังมีความเหลื่อมล้ำสูง มีการกระจุกตัวในการถือครองที่ดินสูง ยังไม่มีการเก็บภาษีที่ดินสำหรับที่ดินว่างเปล่าที่ถูกเก็บไว้เพื่อเก็งกำไร - ปัญหาที่อยู่อาศัย และหลายกรณีที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น กรณีที่ชุมชนเข้าอยู่อาศัยในที่ดินของรัฐ ความขัดแย้งในสิทธิของที่ดินของชาวบ้านในพื้นที่อนุรักษ์ รวมถึงโครงการพัฒนาของรัฐบาลที่ส่งกระทบกับชุมชนที่อาศัย มีกรณีการออกเอกสารที่ดินโดยมิชอบ ผิดกฎหมาย หลายกรณีทั้งในที่ดินเอกชน ที่ดินที่ชุมชนใช้ประโยชน์อยู่ แนวคิดในเรื่องโฉนดชุมชนยังเป็นที่ถกเถียงและต้องขับเคลื่อนต่อไป - ขาดการวางแผนการใช้ที่ดินในระดับยุทธศาสตร์ เช่น การพัฒนาท่องเที่ยวและคมนาคมทำให้เกิดการขยายตัวของเมือง เป็นต้น

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
		ท้องถิ่น • เครือข่ายปฏิรูปที่ดิน แห่งประเทศไทย • เครือข่ายสลัมสี่ภาค	มั่นคงในที่ดินอย่างมีส่วนร่วม มีการตั้งคณะกรรมการ โครงการบ้านมั่นคงระดับ เมือง คณะกรรมการพัฒนา ชุมชนในท้องถิ่น ทำงานใน รูปแบบเครือข่ายร่วมกับ ขบวนการองค์กรชุมชน	
3.3 การส่งเสริม บทบาทและการมี ส่วนร่วมของ ประชาชนกลุ่ม ต่างๆเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน	• Agenda 21 ได้กล่าวถึง ความสำคัญของ เสริมบทบาท พลังอำนาจให้กับ ประชาชนกลุ่ม ต่างๆในสังคม อาทิเช่น เด็กและ เยาวชน	• สำนักงานส่งเสริม สวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และ ผู้สูงอายุ • คณะกรรมการส่งเสริม การพัฒนาเด็กและ เยาวชนแห่งชาติ • สำนักงานกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว	• ประเทศไทยได้ร่วมลงนาม รับรองปฏิญญาโลกและ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก และมีแผนพัฒนาเด็กและ เยาวชนแห่งชาติ (ฉบับต่อไป ปี 2555-2559) ซึ่งผนวก รวมนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็ก ตามแนวทาง“โลกที่เหมาะสม	• ประเทศไทยยังปรากฏสถานการณ์ปัญหาด้านเด็กและเยาวชน หลายประการ เช่น มีแรงงานเด็กและเด็กเร่ร่อนจำนวนมากที่ยัง ไม่ได้รับความช่วยเหลือ หญิงวัยรุ่นมีสถิติตั้งครรภ์เพิ่มขึ้น ฯลฯ • รัฐบาลต่างๆขาดเจตนาธรรมทางการเมืองที่ชัดเจนด้านเด็ก ขาด ความมุ่งมั่นที่จะทำงานเพื่อเด็กอย่างจริงจังต่อเนื่อง องค์กรต่าง ๆ ส่วนใหญ่ของรัฐยังเห็นว่าเรื่องการพัฒนาเด็กเป็นงานฝากมากกว่า งานที่ต้องให้ความสำคัญ ขาดการลงทุนในกิจกรรมและการ ศึกษาวิจัยด้านเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง • ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการบูรณาการสิ่งแวดล้อมศึกษาเข้าไปใน

ประเด็น	สาระสำคัญตาม กรอบ Agenda 21 และ Johannesburg Plan of Implementation (JPI)	กรอบเชิงสถาบันที่ สำคัญ (หน่วยงานที่ รับผิดชอบ/ แผน ยุทธศาสตร์/ กฎหมาย แม่บท/ ฯลฯ)	กิจกรรมที่สำคัญ	ข้อวิเคราะห์
	(Chapter 25) สตรี (Chapter 24) ชนพื้นเมือง (Chapter 26) ภาคประชาสังคม (Chapter 27) เกษตรกร (Chapter 32) แรงงานและ สภาพแรงงาน (Chapter 29)	• กรมส่งเสริมการเกษตร • กรมการพัฒนาชุมชน • สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (พอช.) • กรมสวัสดิการและ คุ้มครองแรงงาน	สำหรับเด็ก” พ.ศ. 2550-2559 กับยุทธศาสตร์จังหวัดน่าจะ สำหรับเด็กและเยาวชน • ประเทศไทยได้ลงนามใน ปฏิญญาและแผนปฏิบัติการ ปักกิ่งเพื่อความก้าวหน้าของ สตรีในปี พ.ศ. 2538 ทำให้ แนวโน้มความเท่าเทียมกัน ด้านหญิงชายสูงมากขึ้นในมิติ ต่างๆ เช่น มีการกำหนด สัดส่วนของสตรีใน คณะกรรมการต่างๆ เพื่อให้มี มุมมองหญิงชายมากขึ้น	หลักสูตร สถานศึกษาและกลุ่มสาระการเรียนรู้อย่างเป็นระบบที่ ต่อเนื่องยังเกิดขึ้นน้อยมาก • ข้อมูลสำหรับการทำความเข้าใจปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของ หญิงชาย หรือข้อมูลเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ หรือการใช้ความรุนแรง ต่อสตรียังมีจำกัด การดำเนินการกิจของบางหน่วยงานยังไม่ได้ บูรณาการมิติหญิงชายและครอบคลุมเข้าไป เช่น ด้านแรงงานต่าง ด้าวที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย เป็นต้น • มีแผนหลายฉบับที่มีคุณภาพแต่ขาดการนำไปปฏิบัติหรือนำไป ปฏิบัติแต่ก็ขาดความต่อเนื่องและขาดการติดตามงานอย่างจริงจัง รวมทั้งขาดระบบการประสาน

3.3 บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ นอกภาครัฐ ในการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

3.3.1 บทบาทของภาคเอกชนในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่ผ่านมา ภาคเอกชนมักจะถูกมองว่าเป็นต้นเหตุหลักของความไม่ยั่งยืนเสียมาก คือ เป็นตัวกระทำในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีการใช้ทรัพยากรมากในกระบวนการผลิต มีการปล่อยมลพิษหรือก๊าซเรือนกระจกสู่สิ่งแวดล้อมสูง รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการบริโภคที่เกินความจำเป็น (overconsumption) จากการใช้เครื่องมือและกระบวนการทางการตลาดต่างๆ และบางบริษัทอาจถึงขั้นมีบทบาททั้งทางตรงในการแทรกแซงหรือมีอิทธิพลทางอ้อมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะได้ คือสามารถกดดันให้รัฐบาลออกนโยบายเพื่อคุ้มครองหรือเอื้อประโยชน์แก่ภาคธุรกิจหรือนักลงทุน แม้นโยบายหรือมาตรการนั้นจะส่งผลกระทบต่อเป้าหมายทางการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อมหรือด้านสังคม เป็นต้น อันเป็นที่มาของความไม่สมดุลระหว่างสามเสาหลักในการพัฒนา และทำให้เกิดแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” เพื่อต้องการปฏิรูปเสาเศรษฐกิจ ซึ่งมีภาคเอกชนเป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ให้มีการคำนึงถึงมิติทางด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้นในขณะนี้

แต่อย่างไรก็ดี ยังมีภาคเอกชนบางส่วนที่ได้เริ่มตระหนักถึงบทบาทของตนเองที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมและพยายามสร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านกิจกรรมหรือมาตรการต่างๆ ทางธุรกิจ เพื่อให้การดำเนินงานของธุรกิจมีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ดังเช่นในต่างประเทศธุรกิจขนาดใหญ่ในโลกโดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วได้ร่วมกันผลักดันเรื่องดังกล่าวมาตั้งแต่ช่วงการประชุม Rio Summit ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2535 โดยมีการรวมตัวของผู้บริหารระดับสูงของบริษัทชั้นนำทั่วโลก 50 องค์กรใหญ่ ตั้งเป็น “สภาธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (Business Council for Sustainable Development: BCSD) ขึ้นเพื่อนำเสนอมุมมองภาคธุรกิจอุตสาหกรรมในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในการประชุม Rio Summit ครั้งนั้น และได้ประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันเรียกว่า “Declaration of the Business Council for Sustainable Development” ซึ่งต่อมา BCSD ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (World Business Council for Sustainable Development : WBCSD) และมีบริษัทสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 150 แห่งทั่วโลก² สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการรวมตัวของภาคเอกชนที่สนใจปัญหาเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบเดียวกับ WBCSD เช่นเดียวกัน โดยในปี พ.ศ. 2536 หลังการประชุม Rio Summit ได้มีการรวมตัวของภาคธุรกิจจำนวน 27 องค์กรเพื่อก่อตั้งเป็น “คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย” (Thailand Business Council for sustainable Development: TBCSD) มีคุณอนันท์ ปันยารชุน เป็นประธานคณะกรรมการฯ คนแรก และมีสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการฯ เป้าหมายการดำเนินงาน คือเพื่อให้สมาชิกภาคธุรกิจได้แลกเปลี่ยนและ

² ไซยศ บุญญาภิ (2549) บทบาทของภาคเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม.

สร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาธุรกิจให้ควบคู่กับการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีสมาชิก ซึ่งเป็นกลุ่มนักธุรกิจชั้นนำและองค์กรต่างๆ รวมทั้งสิ้น 38 องค์กรครอบคลุมธุรกิจของไทย อาทิ กลุ่มพลังงาน, กลุ่มผลิตอาหาร, กลุ่มปูนซีเมนต์, กลุ่มกระดาษ, กลุ่มธนาคารและประกันภัย, กลุ่มผลิตน้ำตาล, กลุ่มยานยนต์, ธุรกิจขายตรง รวมทั้งสภาสิ่งแวดล้อมไทย และสำนักทรัพยากรส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีการดำเนินการในรูปของกลุ่มอื่นๆ อาทิเช่น

- เครือข่ายการดำเนินงานด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด (Thailand Network of Eco-efficiency and Cleaner Production : TNEC) จัดตั้งขึ้นในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2542 ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม (ในขณะนั้น) และหน่วยงานต่างๆโดยมีสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเครือข่าย ร่วมกับการควบคุมมลพิษ เกิดจากการรวมตัวโดยสมัครใจของกลุ่มต่างๆ ของประเทศไทย ที่ต้องการกระตุ้น ผลักดัน สนับสนุน และดำเนินกิจกรรมด้านการป้องกันมลพิษและเทคโนโลยีสะอาดในประเทศไทย

- กลุ่มดูแลด้วยความรับผิดชอบ (Responsible Care) ในประเทศไทยเกิดจากการที่กลุ่มอุตสาหกรรมเคมีของสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้รับหลักการ Responsible Care ของ International Council of Chemical Associations : ICCA เข้ามาใช้ในบริษัทเมื่อปี พ.ศ. 2539 เพื่อให้สมาชิกได้ให้ความสำคัญต่อสุขภาพ ความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อมในการดำเนินธุรกิจ และต่อสังคมส่วนรวม และได้จัดตั้งคณะกรรมการบริหารกิจกรรม Responsible Care ขึ้น ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นคณะกรรมการบริหาร Responsible Care

- The Greening of Industry Network – Asia (GIN-Asia) เป็นเครือข่ายที่ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2541 โดยมีสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ประสานงาน GIN-Asia เป็นสำนักงานสาขาเอเชียของ GIN ซึ่งเป็นเครือข่ายนานาชาติของนักวิจัย นักการศึกษา ธุรกิจ สมาคม องค์กร และหน่วยงานภาครัฐ ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ.1990 โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาความรู้และแปลผลไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งแวดล้อม และสังคม ไปสู่นาคตที่ยั่งยืน

- กลุ่มความร่วมมือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มอุตสาหกรรมไทย เพื่อสิ่งแวดล้อม หรือกลุ่ม IN (Industries and Non-government Organization : IN Group) ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจากทั้งภาคอุตสาหกรรมและองค์กรพัฒนาเอกชน ก่อตั้งขึ้นวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2541 โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันในการนำเทคโนโลยีสะอาด (Cleaner Technology) ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับองค์กรของสมาชิก และสนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมและปฏิบัติตามแนวทางและยุทธวิธีเทคโนโลยีสะอาด

- เครือข่ายการจัดซื้อที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (Thailand Green Purchasing Network : TGPn) เกิดจากการรวมตัวของหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มผู้ผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สมาคมธุรกิจ องค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความสนใจร่วมกันในการ

เผยแพร่แนวคิดเรื่องการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มก่อตั้งในปี 2547 มีสมาชิกที่เป็นองค์กรร่วมก่อตั้งจำนวน 5องค์กร ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สมาคมบริหารงานจัดซื้อและซัพพลายเชนแห่งประเทศไทย เครือข่ายการดำเนินงานด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสินค้าฉลากเขียว และเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด

- เครือข่ายการประชุมโต๊ะกลมเพื่อการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืนของประเทศในกลุ่ม เอเชีย-แปซิฟิก) (Asia pacific roundtable for Sustainable consumption and production : APRSCP) เป็นการร่วมมือของภาคธุรกิจระดับภูมิภาคเพื่อส่งเสริมแนวทางการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืนในระดับภูมิภาค

โดยภาพรวม กิจกรรมการดำเนินงานของภาคเอกชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา อาจสามารถแบ่งได้เป็นระดับดังนี้

(1) ระดับบังคับ

คือ การดำเนินงานตามเงื่อนไขต่ำที่สุดที่ทุกบริษัทจำเป็นต้องทำ ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎหมายต่างๆ อาทิเช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรงงานฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ฯลฯ

(2) ระดับสมัครใจภายใต้กรอบการสนับสนุนของภาครัฐ

รัฐบาลได้ส่งเสริมให้เอกชนได้ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตภายใต้กรอบการสนับสนุนต่างๆ ซึ่งมีได้เป็นการบังคับ โดยภาคเอกชนที่เข้าร่วมก็อาจได้สิทธิประโยชน์ต่างๆทั้งที่เป็นตัวเงิน หรือมิใช่ตัวเงิน แต่อาจเป็นประโยชน์ต่อบริษัทในเรื่องของการลดต้นทุน หรือสร้างชื่อเสียงให้กับบริษัทในฐานะองค์กรหรือผลิตภัณฑ์ที่รักษาสิ่งแวดล้อมได้ ตัวอย่างเช่น โครงการกลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism) ภายใต้พิธีสารเกียวโต โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก ซึ่งปัจจุบันมีภาคเอกชนที่มีโครงการที่ได้รับหนังสือให้คำรับรองโครงการ (Letter of Approval: LoA) จากประเทศไทยแล้ว จำนวน 168 โครงการ คิดเป็นปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดได้ 10,119,718 ตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่าต่อปี หรือกิจกรรมอื่นๆเช่น โครงการฉลากเขียว โดยกระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อรับรองสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โครงการฉลากประหยัดพลังงาน อาคารสีเขียว โรงแรมใบไม้เขียว โครงการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ฯลฯ รวมไปถึงการขอการรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรม เช่น ISO14001 ด้วย

(3) ระดับสมัครใจที่ริเริ่มโดยภาคเอกชน

คือ การดำเนินงานด้านอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มกิจกรรมก็คือ

(3.1) การปรับกระบวนการผลิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เช่น การพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental management system) การลงทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด (Cleaner technology) การสร้างเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานสีเขียว (Greening the Supply Chains) การออกแบบอาคารสีเขียว การออกแบบบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การขายคาร์บอนเครดิตกับตลาดซื้อขายคาร์บอนในต่างประเทศจากกิจกรรมการลดก๊าซเรือนกระจก การออกรายงานการประเมินตนเองด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Global Reporting Initiatives) ซึ่งหลายกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ภาคเอกชนได้ดำเนินการเชิงรุกนำหน้าภาครัฐไปแล้ว เช่น บางบริษัทมีการดำเนินการออกฉลากสิ่งแวดล้อมภายใต้การดำเนินงานของตนเองเนื่องจากภาครัฐยังมีข้อจำกัดในการออกฉลากเขียวที่ล่าช้า เป็นต้น

(3.2) กิจกรรมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการผลิต

ได้แก่ กิจกรรมในลักษณะที่เป็นความรับผิดชอบต่อองค์กรเอกชนต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ต่างๆ ที่อาจไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตโดยตรง อาทิการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างโรงเรียน การปลูกป่าชายเลน การสนับสนุนกิจกรรมการกีฬาหรือสำหรับเยาวชน การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ฯลฯ ซึ่งหลายบริษัทกำลังให้ความสนใจในการขอการรับรองมาตรฐานการทำกิจกรรมเพื่อสังคม หรือ ISO26000 ว่าด้วยเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมเร็วขึ้น

3.3.2 บทบาทภาคประชาสังคมในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาคประชาสังคม ถือเป็นภาคส่วนที่มีรัฐที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการผลักดันและขับเคลื่อนแนวนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ เนื่องจากจะสามารถเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เรียกร้องปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่างๆ และคานน้ำหนักให้กับนโยบายสาธารณะด้านเสาหลักด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมกับเสาเศรษฐกิจซึ่งถูกให้ความสำคัญน้อยกว่าที่ควรจะเป็นได้ นอกจากนี้ยังมีศักยภาพที่สูงกว่าภาครัฐในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่และสภาพทางนิเวศสังคมของประชาชนในพื้นที่แต่ละพื้นที่นั้น และสามารถสะท้อนและร่วมตรวจสอบกระบวนการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐในเป็นไปอย่างมีธรรมาภิบาลได้ ในระดับนานาชาติ ภาคประชาสังคมได้ทวีบทบาทความสำคัญมากขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยจำนวนองค์กรประชาสังคมแบบข้ามชาติเพิ่มขึ้นมากกว่าสิบเท่าโดยมีประมาณ 17,000 องค์กร และมีความเคลื่อนไหวในประเด็นสำคัญต่างๆ เช่น การพัฒนา ระบบนิเวศ สันติภาพ และสิทธิมนุษยชน

ในประเทศไทย ภาคประชาสังคมได้เติบโตและมีความเข้มแข็งมากขึ้นภายหลังปี พ.ศ. 2535 โดยมีจุดเริ่มต้นจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองคือ มีการเกิดขึ้นของคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คปป.) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งมีบทบัญญัติชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน รวมทั้งมีภาคประชาสังคมหรือกลุ่มองค์กรเอกชนที่ได้ทำงานคลุกคลีกับคนยากจนมาก่อนหน้าด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เกิดจากผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาจากการกระทำจากฝ่ายรัฐและทุนจนออกมาเคลื่อนไหวหรือกลายเป็นแกนนำของการเคลื่อนไหวในการเมืองภาคประชาชนไปโดยปริยาย ดังกรณี เชื้อนปากมูน สมัชชาคนจน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ เป็นต้น และต่อมาก็ได้มีการเติบโตขึ้นอย่างมากของภาคประชาสังคม มีองค์กรพัฒนาเอกชนเกิดขึ้นหลายแห่ง รวมทั้งมีการรวมตัวในรูปแบบเครือข่าย สมัชชา แนวร่วม หรือพันธมิตรเฉพาะกิจอีกมากมายในประเด็นต่าง ซึ่งการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมเหล่านี้สามารถแบ่งเป็น 4 ทิศทาง³ คือ

1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ ให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาต่างๆที่ไม่ได้รับการเหลียวแล ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดกรณีมากที่สุด เช่น สมัชชาคนจน เครือข่ายสลัมสี่ภาค เครือข่ายเกษตรกรภายใต้ระบบพันธะสัญญา ฯลฯ

2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งมักเป็นทิศทางการเคลื่อนไหวของปัญญาชน และองค์กรประชาชนในเมืองมากกว่าระดับรากหญ้า ไม่ใช่เจ้าของปัญหาโดยตรงแต่หวังโยนผลประโยชน์ส่วนรวมและเรื่องถูกผิดในบ้านเมือง การเคลื่อนไหวที่โดดเด่น เช่น การต่อต้านพฤติกรรมทุจริตในการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ การต่อต้านคอร์ปชั่น เป็นต้น

3) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชนซึ่งมักเกิดจากการตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลถึงประชาชน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นในโครงการต่างๆ จนเกิดการยืนยันว่าควรให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมเห็นชอบด้วย เช่น กรณีท่อก๊าซไฟฟ้าหินกรูด-ปอนอก พ.ร.บ. ป่าชุมชน หรือการเรียกร้องในระดับประเทศเช่น การเรียกร้องให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นต่อการเจรจาการค้าเสรี เป็นต้น

4) การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ (critical cooperation) ซึ่งมีลักษณะที่กำลังก้ำกึ่งระหว่างการถ่วงดุลกับการร่วมมือ คือเป็นการเคลื่อนไหวที่พยายามหาทางถ่ายโอนอำนาจบางด้านของรัฐมาสู่ประชาชน เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) และเอ็นจีโอที่อยู่ในเครือข่ายของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา การร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น

บทบาทของภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม คือ การจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน ของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยร่วมกับสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม (2551) โดยเป็นการ

³ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย.

ดำเนินงานในลักษณะของงานวิชาการและนำเสนอสู่นโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายสิ่งแวดล้อมไทยหลายองค์กร ดำเนินงานด้านการติดตามประเมินผลด้านธรรมาภิบาลอุตสาหกรรม โดยเลือกพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเป็นพื้นที่ศึกษา (2550) ทั้งนี้ผลจากการดำเนินงานทำให้มีการตื่นตัวและมีความสนใจต่อการจัดการปัญหามลพิษจากอุตสาหกรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการดำเนินงานของภาคประชาสังคมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

● **กรณีตัวอย่าง การขับเคลื่อนของภาคประชาสังคมให้เกิดร่างพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ⁴**

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 โดยเฉพาะกรณีของการดำเนินโครงการขนาดใหญ่ ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่าไม่ได้นำไปสู่การทบทวนโครงการที่มีผลกระทบอย่างแท้จริง ไม่ได้ช่วยให้เกิดการวางแผนทาง วิธีการป้องกัน บรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอย่างรอบด้าน และที่สำคัญคือ ขาดการมีส่วนร่วมประชาชนในการร่วมศึกษาและตรวจสอบผลการศึกษา ผลการศึกษาที่มาจากผู้ประกอบ (รัฐและเอกชน) ที่ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาเท่านั้น มีโอกาสในการเกิดอคติที่เอื้อในทางอำนวยความสะดวกให้กับโครงการได้สูง ในขณะที่คณะผู้ชำนาญการที่มีที่มาจากนักวิชาการก็มีโอกาสรับรู้ข้อมูลอย่างจำกัดและไม่มีช่องทางสื่อสารกับข้อมูลผลกระทบจากภาคประชาชนซึ่งอาจต่างไปจากรายงาน EIA ได้เท่าที่ควร ซึ่งแม้ว่าภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 56 วรรค 2 จะกำหนดว่า

“การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อสุขภาพสิ่งแวดล้อมรวมทั้ง ได้ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

จึงทำให้เกิดกระแสขับเคลื่อนขึ้นมาในการออกกฎหมายเพื่อรองรับข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญนี้ ในรูปของร่างพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ พ.ศ. ... ขึ้นเพื่อกำหนดขอบเขตหน้าที่ และรายละเอียดและขอบเขตกระบวนการในการให้ความเห็นประกอบการพิจารณาโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งในปี พ.ศ.2545 กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ว่าจ้างให้คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล นำโดยอาจารย์สัญญาชัย สุติพันธ์วิหาร ศึกษาและยกร่างกฎหมายองค์การอิสระสิ่งแวดล้อม ร่างดังกล่าวกำหนดความเป็นองค์การอิสระไว้เป็น เป็นนิติ

⁴ สรุปเนื้อหาบางส่วนจาก กฤษฎา บุญชัย (2555). พัฒนาการขับเคลื่อนร่างพรบ.องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ. เอกสารประกอบการเสวนา “สังคมไทยจะเป็นหรือไม่? ที่ต้องมีองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ “ 19 กุมภาพันธ์ 2555.

บุคคลองค์กรเดียว ทำหน้าที่เพื่อให้ความเห็นต่อรายงาน EIA ใน 4 ลักษณะ คือ 1) ให้ความคิดเห็น 2) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม 3) สร้างเครือข่าย และ 4) วิจัยสร้างองค์ความรู้ต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้น ทางสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ยังได้มอบหมายให้คณะเดียวกันศึกษาเพื่อกำหนดประเภทโครงการที่มีผลกระทบรุนแรงด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่ต้องทำ EIA ไว้และได้ข้อสรุปทั้งสิ้น 12 ประเภท

ต่อมาเมื่อมีการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 ได้มีการเปลี่ยนแปลงในมาตรา 67 วรรค 2 ที่สำคัญสองประการ คือ มีการผนวกเรื่องการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพไว้ด้วย และมีการตัดถ้อยคำว่า “ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ออกไป ทำให้สถานะของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องเกิดขึ้นทันที และภายใต้รัฐธรรมนูญมาตรา 303 ได้กำหนดให้คณะรัฐมนตรีจัดทำหรือปรับปรุงกฎหมายต่างๆ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปีหลังจากแถลงนโยบายต่อรัฐสภา กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงได้ตั้งคณะอนุกรรมการยกร่างกฎหมายองค์กรอิสระสิ่งแวดล้อมดังกล่าวขึ้น โดยนำร่างเดิมที่มหาวิทยาลัยมหิดลศึกษาไว้มาเป็นต้นร่าง และได้ไปจัดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ในอีกทางหนึ่งการเคลื่อนไหวของขบวนการสุขภาพได้ผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติปี พ.ศ. 2550 ซึ่งกำหนดให้มีการประเมินผลกระทบสุขภาพ (HIA)

ในปี พ.ศ. 2552 คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ (กรอ.) ได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับองค์การอิสระภายใต้รัฐธรรมนูญ มาตรา 67 โดยได้มอบหมายให้กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกระทรวงสาธารณสุข เพื่อหาข้อยุติในแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับมาตรา 67 นี้ โดยข้อสรุปของทั้ง 4 กระทรวง มีผลออกมาว่าในมาตรา 67 ไม่ได้ระบุว่าต้องออกกฎหมายเป็นการเฉพาะ แต่ควรมีการแก้ไข พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 แทนเพื่อเพิ่มเติมเรื่ององค์กรอิสระนี้เข้าไป โดยให้องค์กรที่เป็นนิติบุคคลหรือไม่ใช่นิติบุคคลที่มีอยู่แล้ว มาขึ้นทะเบียนกับกระทรวงทรัพยากรฯ เพื่อเป็นองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมได้ในทันที มีหน้าที่ให้ความเห็นแก่ภาครัฐ โดยให้ทำหลังจากที่การศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ของโครงการต่างๆ ผ่านความเห็นชอบจากคณะผู้ชำนาญการแล้ว โดยให้ สผ.เป็นผู้ใช้ดุลยพินิจว่าจะส่ง EIA ให้องค์กรอิสระฯ แห่งใดพิจารณา และเมื่อส่งความเห็นขององค์กรอิสระฯ กลับมาแล้ว การตัดสินใจในการให้แก้ไขเพิ่มเติม EIA อยู่ที่ผู้ชำนาญการเช่นเดิม และหากองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมที่จัดตั้งขึ้นให้ความเห็นไม่เป็นกลาง ไม่เหมาะสม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถถอนทะเบียนองค์กรดังกล่าวได้ทันที

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2552 เกิดกรณีที่เครือข่ายสิ่งแวดล้อมตะวันออกซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านที่เดือดร้อนจากมลพิษของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองให้ระงับโครงการ 76 โครงการ ที่บริษัทต่างๆ ขออนุญาตก่อสร้างและขยายโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง ซึ่งศาลปกครองมีคำสั่งระงับการดำเนินการไว้ชั่วคราว เนื่องจากยังไม่มีในการทำ E-HIA และการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ยกเว้นโครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับใบอนุญาต

ก่อนวันประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ซึ่งคำสั่งศาลปกครองดังกล่าว ได้สร้างแรงกดดันจากภาคเอกชนต่อรัฐให้เร่งพัฒนาระบบการประเมิน E-HIA การกำหนดประเภทโครงการรุนแรง และการผลักดันองค์การอิสระสิ่งแวดล้อม ทาให้รัฐบาลต้องตั้งคณะกรรมการสี่ฝ่ายเพื่อพิจารณาแนวทางการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญมาตรา 67 วรรค 2 ทั้งหมดอีกครั้ง ท้ายสุดมีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานงานการให้ความเห็นขององค์การอิสระในโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง พ.ศ. 2553 อย่างไรก็ดี การเกิดองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมเฉพาะกาล รวมทั้งการประเมิน EIA ของโครงการต่างๆในมาบตาพุดเป็นไปอย่างเร่งด่วน และเป็นการเพิ่มการประเมินเฉพาะในส่วนสุขภาพ ไม่ได้มีการทบทวนร่างรายงานใหม่ทั้งหมด ทำให้ประชาชนส่วนมากไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและเข้าไปมีส่วนร่วมกระบวนการอย่างทั่วถึง จึงถูกวิจารณ์ต่อว่ายังไม่ได้มีความแตกต่างไปจากกระบวนการ EIA แบบเดิมเท่าใดนัก เมื่อโครงการต่างๆที่ถูกกระงับในพื้นที่อุตสาหกรรมมาบตาพุดเริ่มถูกปลดล็อก ทำให้แรงบีบจากภาคเอกชนต่อเรื่ององค์การอิสระสิ่งแวดล้อมก็อ่อนลงไปด้วย องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมเฉพาะกาลก็มีบทบาทที่จำกัดด้วยการที่ไม่ใช่นิติบุคคล ไม่มีอำนาจตั้งงบประมาณและบุคลากรของตนเอง รวมทั้งไม่มีกรอบการทำงานที่ชัดเจน ความเห็นของกรรมการองค์กรฯไม่ได้สร้างแรงกระเพื่อมให้ประชาชนร่วมตรวจสอบรายงานและโครงการเท่าใดนัก

ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2554 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบ ร่างพระราชบัญญัติองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ พ.ศ. ...ตามที่คณะกรรมการการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎรแก้ไข และวุฒิสภาได้ลงมติรับหลักการร่างกฎหมายดังกล่าว เมื่อมีการยุบสภาและเปลี่ยนรัฐบาล รัฐบาล น.ส.ยิ่งลักษณ์ ซึ่งเข้ามาบริหารประเทศในปี พ.ศ.2554 ก็ได้ประกาศชัดเจนว่าจะมีการผลักดันกฎหมายองค์การอิสระสิ่งแวดล้อมต่อไป แต่ต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติจากการประชุมเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2554 ไม่ยืนยันร่างพระราชบัญญัติฯ และมอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำการร่างกฎหมายขึ้นใหม่ การตกไปของร่างกฎหมายดังกล่าว ทำให้ภาคประชาชนเครือข่ายประชาชนด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และสุขภาพที่เสนอกฎหมายฉบับนี้เตรียมระดมรายชื่อ 10,000 ชื่อ เสนอกฎหมายด้วยตนเองต่อรัฐสภาในช่วงต้นปี พ.ศ.2555 ซึ่งถือเป็นการขับเคลื่อนโดยภาคเอกชนที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการประเมินผลกระทบฯ ให้เกิดธรรมาภิบาลมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี การที่ฝ่ายการเมืองและหน่วยงานราชการมีมุมมองที่ต่างออกไปทำให้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนซึ่งต้องอาศัยกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างหน่วยงานและระหว่างประชาชนเพื่อสร้างแรงผลักดันจากสาธารณะต่อไป

3.3.3 บทบาทของภาควิชาการในการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ความสนใจในการทำวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยเป็นไปอย่างกว้างขวาง จากการทำวิจัยรวบรวมความรู้จากนักวิชาการ

ในภาคส่วนต่างๆ เช่น คณะที่ทำการสอนด้านที่เกี่ยวข้องและสามารถประยุกต์ได้กับสิ่งแวดล้อม (เช่น คณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ประมง การจัดการ ฯลฯ) ในมหาวิทยาลัยต่างๆ และหน่วยงานที่เป็นภาคประชาสังคมทางด้านวิชาการ อาทิเช่น สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

จากงานวิจัยสำรวจพบแผนความรู้การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรไทย โดย รศ.ดร. อนุชาติ พวงสำลี (2545) ซึ่งชี้ให้เห็นว่างานวิจัยด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 หัวข้อหลัก คือ การจัดการมลพิษ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสังคม และสิ่งแวดล้อม แต่ผลการวิเคราะห์ห้องความรู้กลับพบว่างานวิจัยที่ผ่านมาสามารถตอบสนองพลวัตที่เปลี่ยนแปลงได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ยังคงมีช่องว่างขององค์ความรู้อีกหลายด้าน โดยเสนอว่างานศึกษาวิจัยด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมควรไปในทิศทางที่เน้นการสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ต้นเหตุ การจัดรูปแบบองค์กร ตลอดจนแนวทางในการปรับแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง สร้างระบบฐานข้อมูลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร และศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบโดยคำนึงถึงความเกี่ยวเนื่องของปัญหา

จากปี พ.ศ. 2545 ถึงปัจจุบันปี พ.ศ.2555 งานวิจัยด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นที่ได้รับความสนใจและมีความหลากหลายมากขึ้น ข้อมูลฐานการวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้แบ่งกลุ่มงานวิจัยไว้ 2 กลุ่ม คือด้านทรัพยากรและด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องแนวทางการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาองค์ความรู้ การสร้างระบบเครือข่าย และการจัดทำฐานข้อมูลความรู้ในเรื่องการจัดการทรัพยากร ระบบความปลอดภัย และอาชีวอนามัย มลพิษทางอากาศ น้ำ พลังงาน และสารเคมี-วัตถุอันตราย สรุปได้ดังนี้

- งานวิจัยด้านทรัพยากรมีจำนวน 124 เรื่อง ประกอบด้วย การจัดการป่า 9 เรื่อง การจัดการน้ำ 43 เรื่อง การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ 19 เรื่อง และงานวิจัยเรื่องอื่นๆ เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลประโยชน์ชาติทางทะเล การท่องเที่ยว ฯลฯ 53 เรื่อง
- งานวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมมีจำนวน 134 เรื่อง ประกอบด้วย มาตรการสิ่งแวดล้อม 38 เรื่อง คุณภาพอากาศ 22 เรื่อง เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม 12 เรื่อง ธรรมชาติกับการจัดการสิ่งแวดล้อม 34 เรื่อง อนุรักษ์พลังงานและพลังงานทดแทน 15 เรื่อง และเรื่องอื่นๆ 51 เรื่อง

นอกเหนือจากการจัดกลุ่มงานวิจัยในข้างต้นซึ่งช่วยให้เห็นทิศทางของความสนใจในการวิจัยประเด็นต่างๆ เนื่องจากปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความซับซ้อนและกว้างขวางมากขึ้น จึงสามารถจัดกลุ่มงานวิจัยด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของไทยได้ในอีกลักษณะหนึ่งโดยจำแนกได้เป็นงานวิจัย 3 กลุ่ม คือ (1) งานวิจัยที่เป็นประเด็นศึกษา (issue base) คือ งานวิจัยที่ศึกษาประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ เช่น ทรัพยากรน้ำ มลพิษทางอากาศ พลังงาน (2) งานวิจัยในเชิงพื้นที่ (area base) คือ งานวิจัยที่ศึกษาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับต่างๆ ทั้งในระดับพื้นที่/ชุมชน และ (3) งานวิจัยที่ศึกษาภารกิจหน่วยงาน (functional base) คือ งานวิจัยที่ศึกษากลไกการ

บริหารจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น

หากพิจารณาในส่วนที่เป็นสาระสำคัญของเรื่องที่ได้มีการนำเสนอเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายของงานวิจัยด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของไทยในช่วงที่ผ่านมา สามารถจำแนกเรื่องที่งานวิจัยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและนำเสนอเป็นประเด็นเชิงนโยบายที่ต้องมีการดำเนินการเป็นประเด็นหลักๆ ได้คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม การกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การปรับปรุงกระบวนการ EIA การจัดตั้งองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อม การปรับโครงสร้างองค์การด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ การพัฒนาระบบยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม การดำเนินนโยบายระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม

3.3.4 บทบาทขององค์การระหว่างประเทศกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย

ภายใต้เงื่อนไขของระบบเศรษฐกิจทั่วโลกที่มีความเชื่อมโยงมากขึ้นทั้งในมิติของการค้าและการลงทุน ประเทศต่างๆ จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมในการจัดระเบียบและวางแผนทางเศรษฐกิจและสังคมให้พร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงอย่างเข้มข้น⁵ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ผ่านกลไกกระบวนการวางแผนพัฒนาและการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

พลังขับเคลื่อนที่สำคัญที่มีบทบาทต่อการพัฒนาในประเทศต่างๆ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์นั้น คือ ระบบทุนนิยมโลก โดยที่มีกลุ่มทุนข้ามชาติและกลุ่มประเทศตะวันตกเป็นตัวแสดง (Actor) สำคัญ ยิ่งไปกว่านั้นโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ยังไม่ได้เกี่ยวข้องกับเฉพาะประเด็นที่เราคุ้นเคย เช่น การลงทุน เทคโนโลยี แรงงานและการเคลื่อนไหลของเงินเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการขยายตัวของสถาบันข้ามชาติที่คอยกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ โดยที่สถาบันข้ามชาติเหล่านี้อาจเป็นองค์ความร่วมมือระหว่างรัฐบาล หรือเป็นองค์กรที่รัฐบาลต่างๆ รับรอง แต่เมื่อเวลาผ่านไปองค์กรเหล่านี้ต่างก็มีอำนาจอิสระปลอดจากการควบคุมของรัฐบาลมากยิ่งขึ้น เช่น WTO และกองทุน IMF เป็นต้น อิทธิพลของระบบโลกาภิวัตน์ยังได้แทรกซึมและส่งผลกระทบต่อรัฐไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปีพ.ศ. 2540 ผลกระทบที่สำคัญคือ อิทธิพลของกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสถาบันระหว่างประเทศแทรกตัวเข้ามาอยู่ภายในโครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคมเศรษฐกิจไทย⁶

⁵ เกษียร เตชะพีระ. ทางแพร่งและพวงหาม : ทางผ่านสู่ประชาธิปไตยไทย, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551)

⁶ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2548) หน้า 44

บทบาทของสถาบันระหว่างประเทศเหล่านี้ที่เข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมากมักอยู่ในรูปแบบของการให้ทุนสนับสนุนช่วยเหลือ เงินกู้ และความช่วยเหลือทางวิชาการสอดคล้องตามกรอบความคิด แต่กระนั้นก็ตาม ผลกระทบที่สำคัญของการเข้ามามีอิทธิพลของสถาบันและองค์กรระหว่างประเทศเหล่านี้ คือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างอำนาจการบริหารจัดการ ทั้งในเชิงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงโครงการสร้างด้านการจัดการทรัพยากรอันจะมีผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน

เมื่อพิจารณากระบวนการพัฒนาที่ผ่านมาของประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ภายหลังการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก อาจถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุล (Unbalanced Growth) จนในที่สุดจึงได้มีการนำเอาแนวความคิดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ในการพัฒนาประเทศนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เป็นต้นมา จนในปัจจุบันแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ถูกสอดแทรกเข้าอยู่ในแทบทุกกิจกรรมการพัฒนา การอ้างอิงถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคามยั่งยืน (sustainability) และยั่งยืน (sustainable) ถูกนำมาใช้ในหลากหลายมิติ สถาบันหรือองค์กรระหว่างประเทศที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมและผลักดันแนวทางการพัฒนาที่เห็นจะมีบทบาทสำคัญ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (The Asian Development Bank: ADB) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2509 การดำเนินงานที่ผ่านมาของ ADB หลายโครงการก่อให้เกิดการพัฒนาในทางเศรษฐกิจ ปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ขณะที่ในอีกมิติหนึ่ง มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่าโครงการพัฒนาของ ADB นั้น บางโครงการขาดการประเมินวิเคราะห์คำนึงถึงความเสี่ยงด้านสังคมและสภาพแวดล้อมอย่างไม่เพียงพอ เน้นเฉพาะโครงการพัฒนาที่เป็นตัวเงินหรือการเอื้อให้ประโยชน์ต่อกลุ่มคนจำนวนหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น และเห็นว่า นโยบายการให้เงินกู้ (loan aid) ของ ADB เป็นรูปแบบหนึ่งของกลุ่มทุนต่างชาติที่คืบคลานเข้ามายึดกุมเศรษฐกิจและทรัพยากร โดยมีเป้าหมายสูงสุดในการการสร้างคามมั่งคั่งและผลกำไรให้กับประเทศของตนเอง เสียงวิพากษ์วิจารณ์ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นมองว่า ADB เป็นช่องทางสำคัญสำหรับอิทธิพลทางธุรกิจของประเทศญี่ปุ่นที่มีต่อภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก เห็นได้จากนับตั้งแต่การก่อตั้ง ADB มาจนถึงปัจจุบัน ผู้บริหารระดับสูงของ ADB จะเป็นชาวญี่ปุ่น คล้ายกับกรณีของสหรัฐอเมริกาที่ครองตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงในธนาคารโลก⁷

ADB มีสำนักงานใหญ่ ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ มีเป้าหมายในการลดความยากจนในภูมิภาคเอเชีย ผ่านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบองค์รวม การเจริญเติบโตแบบยั่งยืนที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และการบูรณาการทางภูมิภาค ปัจจุบันมีสมาชิก 67 ประเทศ โดย 48 ประเทศมาจากประเทศในภูมิภาคเอเชีย ข้อมูลในปี พ.ศ.2553 ระบุว่า ADB ได้อนุมัติเงินช่วยเหลือ รวมทั้งเงินกู้รวม รวมเป็นมูลค่า 17.51 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ นอกจากนี้ โครงการสินเชื่อเพื่อการค้าของ ADB ได้ให้การสนับสนุนด้านการค้าเป็นมูลค่า 2.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ⁸

⁷ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ฉันทมติอสังขัต, (กรุงเทพ: คบไฟ, 2548)

⁸ <http://www.adb.org/news/new-thai-power-plant-help-meet-growing-demand-electricity-th>

หน้าที่และพันธกิจหลักของ ADB คือ การให้เงินกู้ (loan aid) การช่วยเหลือเงินให้เปล่า (grant aid) และการให้ความร่วมมือทางวิชาการ (technical assistance) โดยเป็นสถาบันทางการเงินที่มุ่งเน้นการพัฒนาในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ให้การสนับสนุนตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมการและการดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ จนเสร็จสิ้น และยังทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการลงทุนจากทั้งภาคเอกชนและภาคสาธารณะเพื่อการพัฒนา ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจาก ADB มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ในยุคที่ลัทธิคอมมิวนิสต์แพร่ขยายในพื้นที่ประเทศไทย สหรัฐอเมริกาเห็นสมควรที่จะสนับสนุนประเทศไทย โดยในช่วงแรกๆ การให้เงินกู้ของ ADB เป็นเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การก่อสร้างถนนและสาธารณูปโภคพื้นฐาน จนกระทั่งเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2540-2541 ภายหลังจากที่ประเทศไทยได้กู้เงินจากกองทุน IMF ไปแล้ว ประเทศไทยก็ต้องกู้เงินจาก ADB อีกครั้งหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2541 ADB ได้อนุมัติเงินกู้ให้ประเทศไทยในด้านการปรับโครงสร้างภาคการเงิน การปรับโครงสร้างภาคสังคม แต่กระนั้นก็ตามเงินกู้ของ ADB มีอัตราดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 8 ซึ่งถือว่าสูงที่สุดในบรรดาเงินกู้ที่ประเทศไทยเคยกู้มา การให้ความช่วยเหลือของ ADB ต่อประเทศไทยจึงเป็นความช่วยเหลือที่มาพร้อมกับเงื่อนไขที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

รูปธรรมของความพยายามของ ADB เห็นได้ชัดเจนจากเงื่อนไขเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างภาคเกษตรกรรมจำนวน 300 ล้านดอลลาร์ที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2542 มีเงื่อนไขผูกพันให้รัฐบาลไทยดำเนินการเพื่อปฏิรูปโครงสร้างภาคเกษตรกรรมของไทยทั้งระบบ มาตรการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ ตามกรอบนโยบายปรับโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่สำคัญ คือ นโยบายปรับโครงสร้างการเกษตร ด้วยเป้าหมายหลัก 2 ประการ ได้แก่

1) การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ด้วยการบัญญัติกฎหมายพื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ด้วยการจัดให้มี พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ นโยบายทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ โดยกำหนดกรอบทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการใช้น้ำ การจัดสรรน้ำ การบังคับใช้ บทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนข้อปฏิบัติในการใช้น้ำ รวมทั้งการป้องกันและบรรเทาภาวะน้ำท่วม มีการให้องค์งานบางส่วนให้เอกชนจัดการระบบชลประทาน และริเริ่มกระบวนการคิดเงินคืนทุนของการก่อสร้างระบบชลประทาน

นอกจากนี้ยังรวมถึงการคุ้มครองพื้นที่ต้นน้ำและการอนุรักษ์ดิน การยับยั้งการทำลายทรัพยากรชายฝั่ง และส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การท่องเที่ยวชายฝั่ง

2) การเพิ่มขีดความสามารถด้านการส่งออกของภาคการเกษตร ด้วยเพิ่มขีดความสามารถด้านงานวิจัยและเทคโนโลยี ให้มีการจัดตั้งสภาวิจัยการเกษตรแห่งชาติ จัดตั้งสถาบันมาตรฐานสินค้าเกษตรแห่งชาติ และสถาบันทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ

มาตรการสำคัญที่คาดว่าจะสร้างผลกระทบต่อแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและโครงสร้างการจัดการทรัพยากรของประเทศที่สำคัญ ภายหลังเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ทำให้ประเทศไทยต้องอาศัยเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศจำนวนมหาศาล เพื่อนำมาใช้ในการพยุงฐานะทางการเงินและฐานะทางเศรษฐกิจการคลังของประเทศไม่ให้ถดถอย ซึ่งมาพร้อม

กับเงื่อนไขการปรับโครงสร้างทางกฎหมายและนโยบายภายในประเทศ เงื่อนไขหนึ่งของเงินที่ได้ การอุดหนุนจากธนาคารโลกและ ADB คือ รัฐบาลไทยจำเป็นต้องสร้างกลไกของภาครัฐในการ ควบคุมการใช้น้ำของเกษตรกร ในที่นี้รวมถึงการออกพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ เพื่อเป็น เครื่องมือของรัฐในการจัดสรรน้ำและเก็บค่าน้ำจากเกษตรกร ด้วยอาศัยวิธีการในการปรับโครงสร้าง ทางกฎหมายและความพยายามที่จะเก็บค่าน้ำจากเกษตรกร เพราะเห็นว่าวิธีใช้น้ำของเกษตรกรไม่ เกิดผลกำไรและสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ จึงจะแบ่งประเภทการใช้น้ำเป็น 3 ประเภท กำหนด ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตใช้น้ำ และติดตั้งเครื่องมือวัดปริมาณน้ำในไร่นาของเกษตรกรให้เกิดการเก็บ เงินค่าน้ำตามที่เกษตรกรใช้ไปกับพืชผลทางการเกษตรในแต่ละฤดูกาล

เหตุผลของเกษตรกรที่คัดค้านร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวตามเงื่อนไขดังกล่าวจน เกิดการเคลื่อนไหวคัดค้านของเกษตรกรและกลุ่มองค์กรเอกชน เริ่มจากในช่วงปี พ.ศ. 2550 มีการ เรียกร้องให้ชะลอการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ⁹ คัดค้านการออกพระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำของกลุ่มเกษตรกรทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง การคัดค้านที่เข้มข้นมากที่สุด คือ เมื่อ ครั้งที่มีการประชุมประจำปีสภาผู้ว่าการ ADB เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2542 ณ จังหวัดเชียงใหม่

แนวทางการจัดการทรัพยากรน้ำดังกล่าวอาศัยแนวทางเดียวกันกับการจัดการป่า และที่ดิน ซึ่งให้อำนาจรัฐควบคุมทรัพยากรอย่างเบ็ดเสร็จ และสนับสนุนสิทธิปัจเจกในการจัดการ โดยยกระดับให้น้ำมีสถานะเป็นสินค้ามากขึ้น จนทำให้น้ำกลายเป็น "ทรัพยากร" หรือปัจจัยการผลิต เชิงการค้าและอุตสาหกรรม ซึ่งอาจเป็นการขัดแย้งกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในสังคมไทยที่ถือว่าน้ำ อยู่คู่กับวิถีชีวิตและเป็นสินค้าสาธารณะ เป็นทรัพยากรร่วมกันของชุมชน เสียงท้วงติงทั้งหลายจึง มองว่ากลุ่มกฎหมายเหล่านี้จะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเพิ่มอำนาจรัฐ ขณะที่ภาคธุรกิจก็อาศัยการ สนับสนุนจากรัฐในฐานะผู้จ่ายค่าน้ำเข้าแย่งชิงเบียดบังทรัพยากรน้ำจากชุมชนได้มากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเกษตรกรรายย่อยที่ต้องแบกรับภาระต้นทุนการผลิตที่สูงอยู่แล้ว ก็ต้องประสบภาวะ ยากลำบากหนักขึ้นไปอีกจากต้นทุนค่าน้ำที่เพิ่มเข้ามา ตัวอย่างของปัญหาที่จะเกิดขึ้นภายหลังการมี พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวคือ ระบบการใช้น้ำทรัพยากรน้ำในภาคเหนือ เช่น ระบบเหมืองฝาย ซึ่งเห็นว่า เป็นการลบล้างสิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำตามจารีต ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นลงทั้งหมด และสร้างระบบสิทธิการใช้น้ำขึ้นมาใหม่ โดยไม่คำนึงถึง ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาของชุมชน ในการจัดการน้ำระบบเหมืองฝายของภาคเหนือ องค์กร เหมืองฝายมีสิทธิในการพิจารณาการใช้น้ำของผู้ใช้น้ำรายใหม่ว่าจะส่งผลกระทบต่อการบริหาร จัดการน้ำของระบบเหมืองฝายดั้งเดิมหรือไม่ ทั้งนี้หมายรวมถึงการใช้น้ำจากแหล่งน้ำสาธารณะ หากองค์กรเหมืองฝายเห็นว่าการใช้น้ำของผู้ใช้น้ำรายใหม่จะส่งผลกระทบต่อการใช้ที่เป็นอยู่เดิม ก็สามารถยับยั้งได้ กฎหมายทรัพยากรน้ำตามนัยของร่างกฎหมายทั้งสองฉบับอาจส่งผลให้สิทธิและ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขององค์กรชุมชนท้องถิ่นที่มีอยู่แต่เดิมนั้นดั่งกล่าวหมดสิ้นไป ถึงแม้

⁹ ภายหลังจากการประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 60/ 2550 เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2550 ได้ผ่านการ พิจารณาร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ ในวันที่ ๑

ในร่างกฎหมายที่เสนอโดยรัฐบาลจะมีโครงสร้างของคณะกรรมการลุ่มน้ำและให้เข้ามามีอำนาจการจัดสรรน้ำแทน แต่ก็ถือว่าการสร้างโครงสร้างการบริหารจัดการใหม่ที่ซ้อนทับโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำของชุมชนท้องถิ่น¹⁰

ความเคลื่อนไหวในปี พ.ศ. 2550 ภาคเกษตรกรรมเห็นว่าหากพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำเกิดขึ้นจริงจะเป็นการเพิ่มภาระทางการเงิน ให้กับเกษตรกรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจะทำลายการใช้น้ำในรูปแบบจารีตประเพณีท้องถิ่น และที่สำคัญจะเปลี่ยนสถานะของน้ำจากเดิมเป็นสมบัติสาธารณะให้กลายเป็นของรัฐโดยสมบูรณ์ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ พร้อมด้วยองค์กรพัฒนาเอกชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน มีความเห็นว่า หากสภานิติบัญญัติแห่งชาติผ่านร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมติดตามมา เพราะกฎหมายฉบับนี้จะไม่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 66, 67 และมาตรา 87 ในทางตรงกันข้าม กฎหมายฉบับนี้จะทำให้หน่วยงานภาครัฐมีอำนาจควบคุมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพิ่มมากขึ้น

ความเคลื่อนไหวต่อมาคือ ในปี พ.ศ. 2551 ตัวแทนชาวบ้านสมัชชาเหมืองฝายลุ่มน้ำภาคเหนือได้ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยการทำหนังสือไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม¹¹ (นางอนงค์วรรณ เทพสุทิน) โดยมีข้อเรียกร้องหลักคือ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ การดำเนินการโครงการพัฒนาใดๆ จะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา บนทิศทางความยั่งยืนของทรัพยากรและความมั่นคงในวิถีชีวิตของประชาชน รวมถึงให้รัฐบาลสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดการน้ำในภาคประชาชน และให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณในการจัดการน้ำของชาวบ้านตามจารีตประเพณีของแต่ละภูมิภาค การเคลื่อนไหวในพื้นที่ภาคเหนือ โดยเฉพาะในกรณีของชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมาก เพราะที่ผ่านมาชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ต่างก็ต้องสู้กับแนวความคิดในการจัดการป่าของกรมป่าไม้ โดยกรมป่าไม้ประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชุมชนท้องถิ่น จึงไม่แตกต่างจากแนวทางของ ADB ซึ่งในที่สุดอาจกลายเป็นตัวเร่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในเขตต้นน้ำมากยิ่งขึ้นด้วย

ความช่วยเหลือของ ADB ที่มีต่อประเทศไทยภายหลังเกิดเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ เมื่อปลายปี พ.ศ. 2554 ธนาคารโลกและ ADB เสนอให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์การเผชิญกับอุทกภัยครั้งใหญ่ เสนอให้เงินกู้กรณีพิเศษ สำหรับนำไปใช้ลงทุนในโครงการป้องกันน้ำท่วมในระยะยาว รวมถึงการปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ

¹⁰ <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2003q4/article2003nov28p4.htm>

¹¹ หนังสือร้องเรียนของศูนย์ประสานงานสมัชชาเหมืองฝายลุ่มน้ำภาคเหนือ เรื่อง ขอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ ต่อ นางอนงค์วรรณ เทพสุทิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2551

เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ADB จะให้เงินกู้สำหรับโครงการก่อสร้างโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าจากก๊าซธรรมชาติในประเทศไทยซึ่งจะช่วยสนับสนุนการจัดหาพลังงานสะอาดในราคาที่ผู้ใช้สามารถจ่ายได้เพื่อตอบสนองความต้องการพลังงานไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นของประเทศไทย โดยจะเป็นโครงการนี้ที่สนับสนุนผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระ (independent power producer-IPP) ขนาดใหญ่ โครงการแรกในประเทศไทยนับตั้งแต่วิกฤตเศรษฐกิจ ซึ่งมีประสิทธิภาพมากกว่าระบบการผลิตพลังงานไฟฟ้าโดยใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงซึ่งเป็นทางเลือกเดียวที่ผู้ผลิตไฟฟ้าอิสระใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ภายใต้ความร่วมมือของรัฐและเอกชน (public-private partnership) ซึ่งจะช่วยตอบสนองความต้องการด้านพลังงานของประเทศไทยโดยคาดว่าโรงงาน ๖ แห่งนี้จะช่วยลดปริมาณการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากการผลิตกระแสไฟฟ้าโดยใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงได้ถึง 5 ล้านตันต่อปี โดยมีบริษัท J-Power ซึ่งเป็นบริษัทผู้ผลิตกระแสไฟฟ้ารายใหญ่ที่สุดของประเทศญี่ปุ่นจะเป็นผู้พัฒนาและดำเนินโครงการ ๖ โดยมีความตกลงจกานายกระแสไฟฟ้าให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเป็นระยะเวลา 25 ปี โดยบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จะเป็นผู้จัดส่งก๊าซธรรมชาติเพื่อใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า และบริษัท มิตซูบิชิ เฮฟวี่ อินดัสตรี (Mitsubishi Heavy Industries) เป็นผู้ก่อสร้างโครงการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

ขณะเดียวกัน ได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินต่อโครงการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ของเอกชนในประเทศไทย จำนวน 2 โครงการ ซึ่งรวมถึงโครงการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์โดยใช้แผ่นฟิล์มชนิดบาง (photovoltaic) ขนาดใหญ่ที่สุดในโลกซึ่งตั้งอยู่ที่ จ. ลพบุรี ทั้งนี้ พร้อมกับการลงทุนของบริษัท บริษัท J-Power และเงินกู้ 23 ปีของ ADB ธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (Japan Bank for International Cooperation) และธนาคารเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (Japan Bank for International Cooperation) และธนาคารพาณิชย์อีกหลายแห่ง ประกอบด้วย Mizuho Corporate Bank ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) และธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ได้ให้เงินกู้แก่โรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าหนองแสง เป็นจำนวนรวมมากกว่า 1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยโรงงาน ๖ มีกำหนดเริ่มดำเนินการเชิงพาณิชย์ในปี พ.ศ. 2557

และความเคลื่อนไหวล่าสุด ADB ได้เสนอตัวเข้ามาช่วยเหลือ โดยกระทรวงการคลัง ได้ลงนามความช่วยเหลือทางวิชาการ TA 7998-THA การพัฒนาการเข้าถึงบริการทางการเงินของประเทศไทยระหว่างกระทรวงการคลังกับ ADB ในการศึกษาและวางระบบพื้นฐานสำหรับการเข้าถึงบริการทางการเงินอย่างทั่วถึง โดยได้รับเงินช่วยเหลือแบบให้เปล่าจากรัฐบาลญี่ปุ่นสำหรับดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการเป็นระยะเวลา 3 ปี โดยมีสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) เป็นหน่วยงานกำกับดูแล โดยให้เหตุผลว่าการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการดังกล่าวจะช่วยพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็งและประชาชนสามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้อย่างทั่วถึง ยั่งยืน และมีวินัย โดยการทำงานระหว่างกระทรวงการคลังและ ADB จะเป็นในลักษณะหุ้นส่วน (Partnership) ที่มีความต่อเนื่องเพื่อให้การพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชนมีความยั่งยืน

เงินทุน ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าและความช่วยเหลือทางวิชาการที่ประเทศไทยได้มานั้น ในด้านหนึ่งได้ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างปฏิเสธไม่ได้ แต่ขณะเดียวกันปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาเหล่านั้นหลายปัญหาก็ตกกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะความช่วยเหลือดังกล่าวในด้านหนึ่งอาจสร้างผลกระทบระยะยาวต่อสังคมไทย ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศกำลังรู้สึกว่ามีผู้ผลักดันอย่างมากในเรื่องการกำหนดมาตรฐาน/ เป้าหมายของการพัฒนาและมาตรฐานสิ่งแวดล้อม มักมาจากทิศทางของประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงกลายเป็นแรงกดดันให้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจำเป็นต้องปรับปรุงกฎเกณฑ์ นโยบายภายในประเทศของตนเสียใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางและเป้าหมายนั้น และสะท้อนออกมาในรูปของโครงการพัฒนาทั้งหลาย หลายครั้งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนโยบายภายในต่างตอบสนองต่อประเทศผู้ให้การสนับสนุนและองค์กรระหว่างประเทศ (Outsider) มากกว่าประเทศของตน หลายครั้งประเทศกำลังพัฒนาเห็นว่าการดำเนินการเหล่านี้อาจมีลักษณะคล้ายการค้าอาณานิคมด้วยสิ่งแวดล้อม (ecoimperialism) แนวทางที่เรียกร่องกันคือ กฎเกณฑ์และนโยบายด้านการพัฒนาที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ต้องไม่เป็นการสร้างผลเสียต่อเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ขัดต่อการเจริญเติบโตและการจัดการด้านทรัพยากรของประเทศตน สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

3.4 วิเคราะห์เส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย

3.4.1 จุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

การที่ประเทศไทย โดยภาครัฐจะได้ดำเนินการหลายอย่างอันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในเชิงกฎหมาย แผนยุทธศาสตร์ และการออกมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลจากการอนุวัติโดยตรงและโดยอ้อมจากการประชุม Rio Summit ในระดับโลกในปี พ.ศ. 2535 รวมทั้งการดำเนินงานของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ฯลฯ ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของโครงการ กิจกรรม แผนงานต่างๆ มากมาย ซึ่งก็มีตัวชี้วัดความก้าวหน้าหลายประการที่น่าพึงพอใจ และเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานการดำเนินงานของประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่ รวมทั้งประเทศในภูมิภาคเดียวกัน ผลงานของไทยก็อยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยด้วย ทั้งหมดได้แสดงถึงการตระหนักและให้ความสำคัญกับปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวภายในประเทศได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามเรายังไม่สามารถกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าประเทศไทยมีจุดยืนที่เข้มแข็งในการพิทักษ์และธำรงเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นบ่งชี้ว่า การพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยนั้นยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

โดยเฉพาะในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม จุดอ่อนที่สำคัญมาจากการดำเนินงานของภาครัฐที่ยังประสบปัญหาหลายประการ ทั้งในด้านองค์กร ด้านกระบวนการและด้านกฎหมาย ปัญหาดังกล่าวนำมาซึ่งระบบการบริหารจัดการภาครัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพ และทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ สามารถประมวลปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การนำแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนไปปฏิบัติไม่ประสบความสำเร็จ และทำให้มาตรการ/ยุทธศาสตร์ต่างๆ เป็นเพียงแผนที่ปรากฏในกระดาษไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ได้แก่

3.4.1.1 ความเป็น “กระแสรอง” ของประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายทางการพัฒนาที่ยั่งยืนยังไม่สามารถแทรกตัวในแนวนโยบายของรัฐบาลชุดต่างๆ จนกระทั่งสามารถกลายเป็นกรอบการพัฒนากระแสหลักของประเทศไทยได้ ผลการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาสะท้อนภาพ “การพัฒนาที่ไม่สมดุล” เห็นได้จากนโยบายของภาครัฐส่วนใหญ่ยังคงมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทุกวันนี้นโยบายรัฐบาลส่วนใหญ่ยังเน้นการแก้ปัญหาด้วยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเน้นการแก้ปัญหาความยากจนด้วยนโยบายประชานิยม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น ส่วนประเด็นด้านสังคมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญรองลงไป และเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคม กับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ผลลัพธ์จะอยู่ในรูปของการเลือกเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมการลงทุน การสร้างเขื่อนหรือโครงการขนาดใหญ่ การให้สัมปทาน เพื่อตอบโจทยความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยแลกกับต้นทุนทางสังคมและระบบนิเวศส่วนหนึ่งที่ต้องเสียไป โดยไม่มีกลไกการเยียวยาและชดเชยที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่นกรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษในพื้นที่มาบตาพุด กล่าวคือ จากปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่สะสมมานานของชาวบ้านในพื้นที่จนนำไปสู่การต่อสู้เรียกร้องให้รัฐประกาศพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตควบคุมมลพิษ แต่รัฐบาลในยุคนั้นกลับให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจ โดยเป็นห่วงผลกระทบที่จะมีต่อการลงทุนจึงไม่ประกาศเขตควบคุมมลพิษ โดยได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยการจัดทำ “แผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษในพื้นที่จังหวัดระยอง พ.ศ.2550-2554” ขึ้นมาแทน จนชาวบ้านต้องนำเรื่องฟ้องศาลปกครอง และวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2552 ศาลปกครองพิพากษาให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประกาศท้องที่มาบตาพุด และพื้นที่ใกล้เคียงเป็นเขตควบคุมมลพิษภายใน 60 วัน เป็นต้น กรณีดังกล่าวนอกจากจะสะท้อนภาพความล้มเหลวในการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมของเจ้าหน้าที่รัฐแล้ว ยังทำให้เห็นภาพการพัฒนาประเทศของภาครัฐที่เห็นความสำคัญของภาคอุตสาหกรรมมาเป็นอันดับหนึ่ง ส่วนสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนและสิ่งแวดล้อมนั้นกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญรองลงไป

3.4.1.2 รัฐบาลขาดความจริงใจมุ่งมั่น (Political will)

ภาครัฐเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารประเทศตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในส่วนของการบัญญัติกฎหมาย การออกมาตรการต่างๆ เพื่อเอื้อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การเบิกจ่ายงบประมาณ การนำนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนการติดตามประเมินผล แต่ที่ผ่านมารัฐบาลในฐานะของผู้มีบทบาทหลักในการกำหนดแนวนโยบายการพัฒนาในแต่ละสมัย ชาติความจริงใจมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยสาเหตุที่การเมืองไทยมีเสถียรภาพน้อย และรัฐบาลหลายชุดมีอายุการทำงานไม่ครบกำหนด และต้องอาศัยการผสมประโยชน์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มทุนหลายกลุ่มในการจัดตั้งรัฐบาล และประชาชนเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าผู้แทนราษฎรจะต้องเข้ามาพิทักษ์หรือแก้ปัญหาด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ประกอบกับธรรมชาติของนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มว่าจะทำให้ทั้งผู้ผลิตในภาคธุรกิจและประชาชนต้องรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้น ดังนั้น นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือด้านสังคมจึงไม่เคยเป็นนโยบายที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้หาเสียงเลือกตั้ง หรือเป็นผลงานชิ้นหลักของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย ทำให้ขาดการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นการผลักดันขนาดใหญ่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Big push) ด้านสิ่งแวดล้อม งบประมาณด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมได้รับการจัดสรรน้อยเมื่อเทียบกับงบประมาณด้านอื่นๆ การปฏิบัติงานประจำด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ถูกเบียดบังด้วยนโยบายหลักจากภาคการเมืองจนทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

3.4.1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนต่างๆยังมีอยู่อย่างจำกัด

ในปัจจุบันภาคส่วนต่างๆ ในสังคมทั้งภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ซึ่งได้แก่ องค์กรพัฒนาสังคม ชุมชนและประชาชน ภาคีนอกภาครัฐเหล่านี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน กล่าวคือ ภาคเอกชนถือเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากภาคเอกชนซึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรวม เช่นเดียวกับภาคประชาสังคมที่นอกจากจะเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นแล้ว ยังมีบทบาทเป็นผู้ดูแลรักษาอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวอีกด้วย อย่างไรก็ดี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการดำเนินงานด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนของไทยยังขาดการสร้างความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมกับภาคีเหล่านี้ แม้จะมีความพยายามระบุไว้ในแผน/มาตรการต่างๆ ส่งผลให้การขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนมิได้ผลเท่าที่ควร

ที่ผ่านมา การดำเนินงานของภาครัฐในปัจจุบันยังคงมีลักษณะการรวมศูนย์อำนาจในการตัดสินใจ มีลักษณะกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบสั่งการ (Top-Down Policy) และการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับ “การรับรู้ข้อมูลและการแสดงความคิดเห็น” เท่านั้น ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวมักเป็นไปอย่างจำกัด ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เท่าที่ภาครัฐให้เท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะถูกกำกับและแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ลักษณะดังกล่าวทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่ระดับที่เรียกว่า “การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย” (Meaningful Participation) กล่าวคือ มีการนำความเห็นหรือข้อเสนอแนะจากภาคประชาชนไปใช้เป็นข้อพิจารณาประกอบการตัดสินใจกำหนดนโยบาย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วการจัดกิจกรรมรับฟังความคิดเห็นของภาครัฐนั้น เป็นไปเพียงเพื่อให้

ครบถ้วนตามกฎหมายเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น อันนำไปสู่การได้มาซึ่งนโยบายหรือโครงการที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น อาทิ โครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย เป็นต้น

หากภาครัฐตระหนักถึงความสำคัญของภาคีเหล่านี้ รับฟังความต้องการ เรียนรู้ และดึงเอาภาคีเหล่านี้มาร่วมในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นรูปธรรม มีการออกแบบกระบวนการส่งเสริม/สนับสนุนรองรับให้เหมาะสมแล้ว ภาครัฐจะสามารถสร้างแนวร่วมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนกับภาคีนอกภาครัฐเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.4.1.4 การขาดบูรณาการระหว่างหน่วยงาน

แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศตามที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับต่างๆ ตลอดจนยุทธศาสตร์การพัฒนายั่งยืนของประเทศไทยที่ถูกกำหนดมานั้น ส่วนใหญ่มีหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเป็นเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนนโยบาย อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะปัญหา ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมนั้น จำเป็นต้องมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน อาทิ ยุทธศาสตร์การจัดความยากจนโดยการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและเสมอภาค แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มการกระจายรายได้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ โดยการสร้างงานสร้างรายได้ในชนบทและชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือทางกฎหมายและมาตรการต่างๆ ในการขับเคลื่อน รวมไปถึงต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน

หากแต่ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของระบบราชการไทยที่เป็นมาตั้งแต่อดีตและยากที่จะแก้ไข คือ การที่หน่วยงานต่างๆ ของรัฐไม่สามารถบูรณาการการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อการพัฒนาให้เป็นที่ไปในทิศทางเดียวกันและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีค่านิยมที่ยึดติดกับหน่วยงานของตนเอง การยึดติดกับความเป็นเจ้าของงาน และด้วยโครงสร้างของระบบราชการทำให้การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ เป็นไปได้ค่อนข้างยาก เว้นแต่การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้บริหาร เนื่องจากเงื่อนไขต่างๆ อาทิ เงื่อนไขด้านระบบการบังคับบัญชา ระบบงบประมาณ การประเมินผลงาน ตลอดจนกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ ตัวอย่างปัญหาของการขาดบูรณาการระหว่างหน่วยงาน เช่น โครงการตัดต้นไม้เพื่อขยายถนนขึ้นเขาใหญ่ ซึ่งกรมทางหลวงต้องการที่จะขยายช่องทางการจราจรเพื่อรองรับปริมาณรถยนต์ของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้กรมทางหลวงต้องตัดต้นไม้ในพื้นที่ของกรมป่าไม้กว่า 120 ต้น กรณีนี้กลายเป็นปัญหาระหว่างกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับกระทรวงคมนาคม ความขัดแย้งดังกล่าวสะท้อนลักษณะการทำงานของระบบราชการไทยที่มีลักษณะต่างคนต่างทำ และต่างยึดตามอำนาจหน้าที่และผลประโยชน์ของตนเอง ละเลยการมองปัญหาในภาพรวม จนนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างกัน เป็นต้น

อีกปัญหาหนึ่งที่พบ คือ ระบบฐานข้อมูลที่ยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน แม้ว่าในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็น กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ จะพัฒนาระบบข้อมูล เทคโนโลยีสารสนเทศของตนเองให้มีลักษณะที่ทันสมัย และประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น แต่ข้อมูลต่างๆ ยังเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำไม่มีการเชื่อมโยง โดยเฉพาะข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ไม่สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในบริบทต่างๆ ได้มากเท่าที่ควร นอกจากนี้ หน่วยงานต่างๆ ของรัฐยังขาดการนำองค์ความรู้ที่ค้นพบในงานวิจัยที่มีอยู่อย่างมากมายมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายตลอดจนการดำเนินโครงการต่างๆ ได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ เนื่องจากภาครัฐยังขาดกลไกระบบข้อมูลข่าวสารที่พัฒนามาจากฐานการจัดการความรู้เพื่อพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ได้แก่ สภาพัฒนาและ สผ. ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่ามี ความเหลื่อมล้ำ ไม่ปะติดปะต่อ และขาดการบูรณาการในด้านความรับผิดชอบและการจัดการ ส่งผลให้แผนพัฒนา ไม่ได้บูรณาการประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไว้เท่าที่ควร ขณะที่นโยบายและแผนฯ สิ่งแวดล้อมก็ขาดการบูรณาการมิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากหน่วยงานดังกล่าวมิได้ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยตรง เพราะสภาพัฒน์ตั้งขึ้นด้วยภารกิจความรับผิดชอบต่อด้านเศรษฐกิจ โดยเพิ่มภารกิจทางด้านสังคมเข้ามาภายหลัง และ สผ. ก็เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจด้านสิ่งแวดล้อมเท่านั้น (สศช., 2544)

3.4.1.5 ปัญหาเชิงกฎหมาย

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนนโยบาย/แผนต่างๆ ได้กำหนดกรอบการดำเนินงานในการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนแรก หากแต่ภาครัฐยังขาดความพร้อมและความสามารถในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของกฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันยังไม่ได้รับการปรับปรุงและแก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งประเด็นดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางมิให้การพัฒนาที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่ครอบคลุม ซึ่งไม่เพียงแต่ทำให้กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์ แต่ยังก่อให้เกิดความไม่เชื่อถือเป็นภาครัฐ และส่งผลเชื่อมต่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจในนโยบายหรือมาตรการของภาครัฐที่จะแก้ไขปัญหาอีกด้วย อาทิเช่น ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมและกฎหมายด้านโรงงานอุตสาหกรรม ผังเมืองที่กำหนดไว้ในมีเขตกันชน (Buffer Zone) ระหว่างเขตอุตสาหกรรมกับชุมชน ในพื้นที่มาบตาพุด เป็นต้น

ตัวอย่างกฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงและแก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น

1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535

แม้ว่าสังคมไทยจะยอมรับหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) มาเป็นระยะเวลานาน และแนวคิดดังกล่าวได้ถูกบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 อย่างไรก็ดี พ.ร.บ. ฉบับนี้ยังมีได้นำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้อย่างเต็มที่ เนื่องจาก พ.ร.บ. ฉบับนี้กำหนดเครื่องมือไว้เพียงอย่างเดียวคือ ค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสีย ซึ่งในทางปฏิบัติไม่สามารถกำกับพฤติกรรมของประชาชนและภาคอุตสาหกรรมได้อย่างครอบคลุม รวมทั้งยังไม่แผ่ขยายไปถึงภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ไม่ใช่โรงงาน ไม่ว่าจะเป็นอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ศูนย์การค้า โรงแรม อาคารชุด ที่ปล่อยน้ำเสียหรือมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังไม่สามารถนำไปสู่การบังคับใช้และปฏิบัติได้ในระดับท้องถิ่นได้ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อปท.) แม้จะได้รับการถ่ายโอนภารกิจทางด้านสิ่งแวดล้อมไปดูแลรับผิดชอบแล้ว แต่ อปท. ยังขาดทั้งบุคลากรและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ดี เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2553 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ (ร่าง) พ.ร.บ. มาตรการการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม ซึ่ง (ร่าง) พ.ร.บ. ฉบับนี้บัญญัติถึงการใช้อำนาจทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมหลายประการ อาทิ ภาษีสิ่งแวดล้อม ค่าธรรมเนียมการจัดการ การวางเงินประกันความเสี่ยงหรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภคในการลดการก่อมลพิษ เช่น ลดการก่อให้เกิดขยะหรือของเสีย ลดการใช้พลังงาน และเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้ลดการก่อมลพิษให้แก่ภาคเอกชน

2) สิทธิชุมชน

แม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 และมาตรา 67 ได้ให้การรับรองสิทธิของชุมชนเอาไว้ แต่ในทางปฏิบัติหลักสิทธิชุมชนไม่สามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากขาดความไม่สอดคล้องกันระหว่างบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญเรื่อง “สิทธิชุมชน” กับกฎหมายด้านป่าไม้หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีลักษณะของการปิดกั้นสิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์จากป่า ความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่ข้อพิพาทมากมาย ซึ่งตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของความขัดแย้งดังกล่าว อาทิ การเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน กรณีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคาทับซ้อนพื้นที่ป่าชุมชนที่จัดการโดยคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน เป็นต้น

3.4.1.6 ประชาชนยังขาดจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์

ด้วยวัฒนธรรมค่านิยมของคนไทยที่ให้ความสำคัญกับประโยชน์ในปัจจุบันมากกว่าประโยชน์ในอนาคต และให้ความสำคัญกับประโยชน์ทางตัวเงินที่จับต้องได้ มากกว่าประโยชน์ที่มองไม่เห็นดังเช่นประโยชน์ของระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรม ทำให้คนไทยยังมองเรื่องสิ่งแวดล้อมว่าเป็นเรื่องไกลตัว การรวมตัวของประชาชนในรูปของกลุ่มผู้บริโภคสีเขียวยังมีขนาดเล็กมาก และจำกัดอยู่กับกลุ่มผู้มีรายได้หรือการศึกษาสูงบางกลุ่ม ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาตลาดของสินค้าและบริการสีเขียวซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีราคาสูงกว่าราคาสินค้าทั่วไป หรือนโยบายการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มจะทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้นก็ขาดแรงผลักดันเห็นด้วยจากภาคประชาชนที่เป็นผู้บริโภคจริงๆอยู่

3.4.2 วิเคราะห์จุดยืนของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากสถานการณ์ปัญหาข้างต้น ด้วยเหตุนี้ ทำให้ประเทศไทยเปรียบเสมือนว่าขาดจุดยืนที่เข้มแข็งทางด้านสิ่งแวดล้อม จุดยืนในการพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบัน คือการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความทันสมัยโดยยังเน้นการเติบโตจากการขับเคลื่อนจากภาคอุตสาหกรรมและการลงทุนจากต่างประเทศโดยใช้ความเข้มแข็งด้านแรงงานที่มีราคาถูก การดำเนินการเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ดีถ้าสามารถทำได้ トラบใดที่ไม่ทำให้เป้าหมายทางเศรษฐกิจได้รับผลกระทบหรือให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และการพัฒนาที่ต้องแลกด้วยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ต้องสละและหลีกเลี่ยงไม่ได้ เรื่องสิ่งแวดล้อมจะถูกพิจารณาให้มีความสำคัญขึ้นเป็นวาระใหญ่ๆที่เกิดผลกระทบในวงกว้าง เช่น ปัญหาน้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 หรือปัญหาหมอกควันในภาคเหนือซึ่งเกิดเป็นกระแสตื่นตัวในวงกว้างเท่านั้น และเมื่อกระแสความตื่นตัวหมดไปก็ทำให้วาระนั้นได้รับความสำคัญลดลง การริเริ่มโครงการด้านสิ่งแวดล้อม สังคม ความยากจน ฯลฯ มีลักษณะของความเป็นโครงการค่อนข้างสูง ซึ่งมีผู้รับผิดชอบต่างหน่วยงานกันไป ทำให้ขาดการมองในลักษณะยุทธศาสตร์หรือการมองในเชิงพื้นที่ รวมทั้งไม่ได้มีการให้ความสำคัญกับสาเหตุของปัญหาในระดับโครงสร้าง อาทิเช่น เรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งแฝงอยู่ในกฎหมายและนโยบายต่างๆด้วย ทำให้การแก้ปัญหาไม่ได้ผลหรือบรรลุเป้าหมายช้ามาก นอกจากนั้นยังขาดตัวชี้วัดในภาพรวมที่สะท้อนด้วยว่าปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าใกล้หรือห่างจากการพัฒนาที่ยั่งยืนไปเพียงใดแล้ว

จุดยืนเหล่านี้ได้สะท้อนไปในระดับการเจรจาระหว่างประเทศเช่นกัน อาทิเช่น การเจรจาเพื่อลงนามในข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆที่ประเทศไทยได้ลงนามไว้เป็นจำนวนมากเท่าที่ยังไม่มีการผูกพันทางการเงินต่อประเทศ ส่วนข้อตกลงทางด้านการค้าที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การเปิดเสรีสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ก็เน้นศักยภาพในการส่งออกเป็นหลักมากกว่าจะเกิดมุมมองว่าจะทำให้ตลาดสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศขยายตัวได้อย่างไร และยังเกิดภาวะความล้าหลังทางนโยบาย อาทิเช่น การที่ประเทศไทยไม่ต้องการให้ประเทศที่พัฒนาแล้วใช้มาตรการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า อาทิเช่น มาตรการปรับคาร์บอนก่อน

เข้าพรมแดน แต่ในขณะเดียวกันก็เรียกร้องสิทธิในการใช้มาตรการการค้าด้านสิ่งแวดล้อมด้วย โดยอ้างสถานะในการเป็นประเทศกำลังพัฒนาอันมีสิทธิบางประการที่สูงกว่าประเทศพัฒนาแล้วตามหลักการ CBDR ทั้งหมดนี้ ทำให้ประเทศไทยยังคงมีชุดความคิดที่เป็นกลางและไม่มีวิสัยทัศน์เชิงรุกในการเจรจาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลกแต่อย่างใด

ปัจจัยต่างๆ ทั้งหมดนี้ทำให้เปรียบเสมือนว่าประเทศไทยมีความเฉื่อยชาและไม่เต็มใจที่จะออกแรงหรืองบประมาณต่อการแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง การปรับตัวต่างๆ จึงต้องอาศัยแรงกดดันหรือเหนี่ยวนำจากภายนอกประเทศเท่านั้น เช่น การออกมาตรการหรือความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ของประเทศคู่ค้า หรือพันธกรณีในระดับโลกที่ทุกประเทศได้รับผลกระทบพร้อมกันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การเจรจาในเวที Rio+20 ในปี พ.ศ. 2555 ครั้งนี้ จึงถือเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะได้เรียนรู้และอาจเกิดเงื่อนไขที่ไปเป็นแรงผลักดันให้ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินการบางอย่างด้านสิ่งแวดล้อมภายในประเทศได้ ดังเช่นที่การประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 เคยได้ทำมาแล้ว

3.4.3 สรุปปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

จากสถานการณ์และแนวทางการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของประเทศไทยที่ยังไม่สามารถไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างเต็มที่ว่ามีทั้งปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศ ซึ่งสามารถสรุปปัจจัยสำคัญต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยได้ดังนี้

3.4.3.1 ปัจจัยภายในประเทศ

ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 4 ประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านการเมือง ปัจจัยด้านการบริหารงานของระบบราชการ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี และปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยจัดลำดับความสำคัญได้ดังนี้

1) **ปัจจัยด้านการเมือง** การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยที่ผ่านมาขึ้นอยู่กับการเมืองมากกว่าแนวทางและวิธีการ เนื่องจากการเมืองไทยมีเงื่อนไขบางประการที่เป็นอุปสรรค จึงส่งผลให้การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ก้าวหน้าหรือประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อาทิ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้การดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขของความไม่สอดคล้องของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกับเป้าหมายทางการเมือง เนื่องจากเป้าหมายของนักการเมืองหลายคน คือ ต้องการคะแนนนิยม จึงมีนักการเมืองจำนวนไม่น้อยที่ไม่ดำเนินนโยบายที่ให้ผลในระยะยาว เนื่องจากสิ่งที่จะทำให้ตนเองไม่เป็นที่นิยมทางการเมืองซึ่งหมายรวมถึงนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นจึงเลือกดำเนินนโยบายที่เห็นผลในระยะสั้นเพื่อให้ตนเองได้รับเลือกตั้งอันเป็นอุปสรรคยิ่งต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

2) **ปัจจัยด้านระบบราชการ** การดำเนินงานด้านพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมาเป็นไปอย่างยากลำบากเนื่องด้วยระบบราชการเป็นอุปสรรค ซึ่งเกิดจากความล่าช้าและปัญหาการประสานงาน เนื่องจากการทำงานของระบบราชการไทยมักทำงานแบบแบบต่างคนต่างทำไม่ไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีลักษณะของการรวมศูนย์ที่ส่วนกลางมากเกินไป การทำงานแบบราชการที่ยึดกฎระเบียบตายตัว ขาดความยืดหยุ่น

3) **ปัจจัยด้านเทคโนโลยี** ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีผลต่อการกำหนดคุณสมบัติและคุณภาพของคนในอนาคต ทั้งเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีการผลิต ฯลฯ ซึ่งประเทศไทยยังไม่ได้มีการพัฒนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4) **ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม** สังคมไทยมีเงื่อนไขวัฒนธรรมหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

3.4.3.2 ปัจจัยภายนอกประเทศ

ปัจจัยภายนอกประเทศได้แก่ ทิศทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ เนื่องจากภายใต้โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบเปิดของโลกในปัจจุบันซึ่งมีลักษณะที่ภาวะการค้าและการลงทุนแบบเสรีที่สามารถเชื่อมโยงรวมกันได้จึงส่งผลกระทบในวงกว้าง จากการศึกษาของ United Nations (1999) พบว่าการค้าเสรีก่อให้เกิดปัญหาด้านมลพิษและปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา เช่น การทำนาถ้ำในบังคลาเทศ ทำให้ดินเสื่อมโทรม ป่าโกงกางถูกทำลายและสุขภาพประชาชนแย่ลง ถือเป็นต้นทุนทางสังคมคิดเป็นร้อยละ 21-30 ของรายได้ที่ได้จากการส่งออกกุ้งแปรรูป จึงจะเห็นได้ว่าการเพิ่มปริมาณการค้าระหว่างประเทศ ย่อมนำมาซึ่งการลดมาตรฐานสิ่งแวดล้อม คือ การค้าเสรีย่อมก่อให้เกิดผลกระทบด้านการผลิต คือเมื่อมีการผลิตสินค้าและบริการมาก มลพิษก็ย่อมมากไปด้วย ซึ่งประเทศไทยเองก็เผชิญกับสถานการณ์เช่นนี้ ดังจะเห็นตัวอย่างจากงานศึกษาที่ได้แสดงในข้างต้น เช่น กรณีนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เป็นต้น

ปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ล้วนเป็นปัจจัยหลักที่หน่วยงานกำหนดการพัฒนาจะต้องให้ความสำคัญ และนำไปใช้ในการวิเคราะห์วางแผน กำหนดทิศทางและนโยบาย โดยเฉพาะปัจจัยทางการเมืองซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศ เพราะหากแม้ว่าจะมีการพัฒนาปัจจัยอื่นมากเพียงใด แต่หากปัจจัยทางการเมืองไม่ถูกพัฒนาให้เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ย่อมส่งผลให้การพัฒนาปัจจัยอื่นๆ ย่อมทำได้ยากและอาจไม่นำมาสู่ความสำเร็จได้ ทั้งนี้ข้อเสนอแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย จะได้นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 4

บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศด้านการทูตสีเขียว

4.1 การทูตสีเขียว (Green Diplomacy)

ในความหมายโดยทั่วไป “การทูตสีเขียว” หรือ “การทูตสิ่งแวดล้อม” หมายถึงความพยายามของนานาชาติ องค์การระหว่างประเทศ รวมถึงตัวกระทำที่ไม่ใช่รัฐอื่นๆ ในการเจรจา และการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิดการเจรจา ไม่ว่าจะเป็นในกรอบทวิภาคี หรือพหุภาคี เพื่อให้ได้ข้อตกลงเกี่ยวกับหลักการ บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนมาตรการที่เหมาะสม สำหรับให้รัฐใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติและดำเนินการร่วมกัน ในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

การบรรลุผลสำเร็จของภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อมตามที่กล่าวข้างต้นนับเป็นความท้าทายอย่างยิ่ง เนื่องจากความยุ่งยากในกระบวนการเจรจาระหว่างนานาชาติเพื่อสร้างระบอบและกลไกกำกับดูแล จัดการและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ (Sjostedt, Spector and Zartman, 1994, p.6-10)

(1) เป็นการเจรจาหลายฝ่าย (Multiparty) ซึ่งมีผลประโยชน์แตกต่างกัน และภายในแต่ละฝ่ายอาจประกอบด้วยผลประโยชน์ที่แตกต่างกันอีกจำนวนมากที่ต้องหาทางรวมขอมเพื่อกำหนดขึ้นเป็นท่าที ประเด็นและแนวทางในการเจรจา

(2) เป็นการเจรจาที่ครอบคลุมประเด็นการเจรจาหลากหลายเรื่อง (Multiple Issues) ทั้งในแง่วิธีการ (Modality) และเนื้อหา (Content) ของการเจรจา

(3) มีการเกาะกลุ่มรวมตัวกันของประเทศผู้เจรจาเป็นกลุ่มๆ (Coalition) ตามความใกล้เคียงสอดคล้องกันในท่าทีการเจรจา ผลประโยชน์ และน้ำหนักความสำคัญที่แต่ละประเทศให้แก่เรื่องต่างๆ ที่เป็นประเด็นการเจรจา

(4) การหาข้อตกลงใช้หลักการหาฉันทมติ (Consensus) หากมีรัฐภาคีประเทศใดคัดค้าน อาจทำให้ไม่สามารถหาข้อสรุปยุติได้

(5) ประเทศหรือกลุ่มประเทศจะเล่นบทบาทต่างๆ กันในการเจรจา (Multirole)

(6) การเจรจาของการทูตสิ่งแวดล้อมจุดประสงค์ใหญ่เป็นการเจรจาเพื่อสร้างหลักการ บรรทัดฐาน กฎเกณฑ์กติกา และมาตรการขึ้นมาเพื่อกำกับดูแล จัดการและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (rule-making) มากกว่าจะเป็นการเจรจาเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมเป็นด้านหลัก

สหภาพยุโรปเป็นตัวอย่างเด่นชัดของการดำเนินงานด้านการทูตสิ่งแวดล้อม รัฐสภายุโรปได้ริเริ่มการดำเนินงานที่เรียกว่า “การทูตสีเขียว” ขึ้น เพื่อบูรณาการนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมเข้าสู่นโยบายด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสหภาพยุโรปในภาพรวม การดำเนินงานในขั้นต้น มีการจัดตั้งเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการของผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมในกระทรวงการต่างประเทศ

และมีมติให้เพิ่มขีดความสามารถและการมีอิทธิพลของสหภาพยุโรปด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมในเวทีระดับโลก¹

ในช่วงปี พ.ศ.2546 รัฐสภายุโรปได้จัดตั้ง “เครือข่ายการทูตสีเขียว” (Green Diplomacy Network) ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศและการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ทำงานอยู่ในกระทรวงการต่างประเทศจำนวน 25 คน จากประเทศสมาชิก และตัวแทนจากกรรมาธิการยุโรปที่จะทำหน้าที่เป็นจุดประสาน (Focal Point) ของเครือข่าย เครือข่ายการทูตสีเขียวให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่จะมีนัยสำคัญต่อการกิจด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสหภาพยุโรป เช่น เรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ เรื่องปัญหาการแปรสภาพเป็นทะเลทราย และเรื่องพลังงานทดแทน

เนื่องจากมิติด้านระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของสหภาพยุโรปเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากขึ้นอย่างยิ่งในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เครือข่ายการทูตสีเขียวจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินภารกิจด้านสิ่งแวดล้อมของสหภาพยุโรปในประเด็นการเพิ่มความสอดคล้อง (coherence) ความคงที่ต่อเนื่อง (consistency) และความมีประสิทธิภาพ (effectiveness)

เครือข่ายการทูตสีเขียวมีการประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2546 มีการจัดทำร่างแผนปฏิบัติการและแผนการทำงาน ต่อมาในการประชุมครั้งที่สองเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 มีการกำหนดบทบาทที่เป็นรูปธรรมเด่นชัดมากขึ้น และมีมติรับรองแนวทางปฏิบัติของเครือข่ายการทูตสีเขียว (Working Guidelines for the Network) การทำงานของเครือข่ายมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับกรรมาธิการของสหภาพยุโรป

ภารกิจหลักของเครือข่าย คือ (หนึ่ง) สนับสนุนการใช้ทรัพยากรทางการทูตของสหภาพยุโรป (ภารกิจด้านการทูต, เจ้าหน้าที่ด้านพัฒนาความร่วมมือ) เพื่อสนับสนุนเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกัน (สอง) สนับสนุนการบูรณาการเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้าสู่งานด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยสอดคล้องกับภารกิจของรัฐสภายุโรป โดยเครือข่ายการทูตสีเขียวจะให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐมนตรีต่างประเทศเพื่อบูรณาการประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมกับกระบวนการทำงาน

4.2 บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในการเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20

ในการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยสำหรับการประชุม Rio+20 ทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้มีคำสั่งที่ 298/2554 ลงวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2554 แต่งตั้ง “คณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก http://ec.europa.eu/environment/international_issues/green_diplomacy_en.htm

ยังยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20)” โดยมีปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ เป็นกรรมการและเลขานุการ และเจ้าหน้าที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเจ้าหน้าที่สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) ได้มีมติในการประชุมครั้งที่ 1/2554 เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 เห็นชอบให้แต่งตั้งคณะทำงาน 3 คณะ ได้แก่ คณะทำงานด้านสารัตถะ คณะทำงานด้านพิธีการ การบริหารจัดการและประชาสัมพันธ์ และคณะทำงานการจัดทำเอกสารเผยแพร่ ต่อมาทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดำเนินการตามมติคณะกรรมการเตรียมความพร้อมฯ โดยได้มีคำสั่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ 298/2554 ลงวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2554 เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) แต่งตั้งคณะทำงาน 3 คณะ ได้แก่ (1) คณะทำงานด้านสารัตถะ (2) คณะทำงานด้านงบประมาณ พิธีการ การบริหารจัดการ และประชาสัมพันธ์ และ (3) คณะทำงานเพื่อกำกับการดำเนินการจัดทำเอกสารเผยแพร่ Thailand Green Economy และนิทรรศการ

หน่วยงานต่าง ๆ ในกระทรวงการต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการประชุม Rio+20 ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญต่อการจัดเตรียมความพร้อมของประเทศไทยสำหรับการเข้าร่วมประชุมในคณะกรรมการและคณะทำงานทั้ง 3 ชุดที่แต่งตั้งขึ้น มีผู้แทนจากหน่วยงานในกระทรวงการต่างประเทศเข้าร่วมอยู่ด้วยในทุกชุด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. คณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) ผู้แทนจากกระทรวงการต่างประเทศที่ได้รับแต่งตั้งอยู่ในคณะกรรมการฯ นี้ ได้แก่

- อธิบดีหรือผู้แทนกรมองค์การระหว่างประเทศ
- อธิบดีหรือผู้แทนกรมพิธีการทูต
- อธิบดีหรือผู้แทนกรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้
- อธิบดีหรือผู้แทนกรมสารนิเทศ

2. คณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20): ด้านสารัตถะ

คณะทำงานฯ ด้านสารัตถะมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดเตรียมสารัตถะ ข้อเสนอแนะท่าทีไทยและจัดทำร่างถ้อยแถลงให้กับองค์หัวหน้าคณะผู้แทนไทยและผู้แทนไทยในการเข้าร่วมเจรจาภายใต้การประชุม Rio+20 เพื่อนำเสนอให้คณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) พิจารณา ผู้แทนจากกระทรวงการต่างประเทศที่ได้รับแต่งตั้งอยู่ในคณะทำงานฯ นี้ ได้แก่

- ผู้แทนกรมองค์การระหว่างประเทศ
- ผู้แทนกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย

คณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20): ด้านสารัตถะ ได้มีการประชุมครั้งแรก (ครั้งที่ 1/2554) เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2554 และมีการประชุมครั้งสุดท้าย (ครั้งที่ 4/2555) เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2555

3. คณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20): ด้านงบประมาณ วิธีการ การบริหารจัดการและการประชาสัมพันธ์ ผู้แทนจากกระทรวงการต่างประเทศที่ได้รับแต่งตั้งอยู่ในคณะทำงานฯ นี้ ได้แก่

- ผู้แทนกรมองค์การระหว่างประเทศ
- ผู้แทนกรมพิธีการทูต
- ผู้แทนกรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้
- ผู้แทนกรมสารนิเทศ

4. คณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20): ด้านการดำเนินงานจัดทำเอกสารเผยแพร่ Thailand Green Economy และนิทรรศการ ผู้แทนจากกระทรวงการต่างประเทศที่ได้รับแต่งตั้งอยู่ในคณะทำงานฯ นี้ ได้แก่

- ผู้แทนกรมองค์การระหว่างประเทศ

4.3 บทบาทและการกิจด้านการทูตสีเขียวของกรมองค์การระหว่างประเทศ

4.3.1 โครงสร้างและการกิจของกรมองค์การระหว่างประเทศ

กรมองค์การระหว่างประเทศเป็นหน่วยงานหลักสำคัญของกระทรวงการต่างประเทศที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประชุม Rio+20 ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนด กรมองค์การระหว่างประเทศมีการกิจเกี่ยวกับการดำเนินการให้ความร่วมมือกับประชาคมระหว่างประเทศในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะมีผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงในภูมิภาคและสังคมโลก โดยการมีบทบาทอย่างแข็งขันในเวทีระหว่างประเทศ รักษาพันธกรณีของไทยภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติและสนธิสัญญาต่างๆ ที่ไทยเป็นภาคี เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของไทยในเวทีระหว่างประเทศ และ

หาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากการเป็นภาคีสถิติสัญญาและอนุสัญญาให้เกิด ประโยชน์สูงสุด โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้²

(1) ดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและท่าทีของประเทศไทยต่อองค์การสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศ ที่มีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่งโดยเฉพาะ

(2) ประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา วิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศที่มีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่งโดยเฉพาะ

(3) กำกับและดูแลการดำเนินการเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับองค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ ที่มีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่งโดยเฉพาะและองค์การเอกชนต่างประเทศให้เป็นไปโดยถูกต้องตามพันธกรณีแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ กฎหมายระหว่างประเทศ และความตกลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและให้สอดคล้องกับนโยบายและผลประโยชน์ของประเทศไทย

(4) ปฏิบัติการอื่นใดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ในการแบ่งส่วนราชการภายในของกรมองค์การระหว่างประเทศ ได้มีจัดโครงสร้างองค์กรเป็น 5 ฝ่าย มีจำนวนบุคลากรรวมประมาณ 40 คน ได้แก่

- (1) สำนักงานเลขานุการกรม มีบุคลากรประมาณ 7-8 คน
- (2) กองงานบริหารองค์การระหว่างประเทศ มีบุคลากร 5 คน
- (3) กองการสังคม มีบุคลากรประมาณ 11-12 คน
- (4) กองกิจการเพื่อการพัฒนา มีบุคลากรประมาณ 8-9 คน
- (5) กองสันติภาพ ความมั่นคงและการลดอาวุธ มีบุคลากรประมาณ 8-9 คน

หน่วยงานภายในของกรมองค์การระหว่างประเทศที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและประเด็นการประชุม Rio+20 ได้แก่ กองการสังคม การบริหารองค์การระหว่างประเทศ และกองกิจการเพื่อการพัฒนา โดยมีรายละเอียดด้านอำนาจหน้าที่และภารกิจของแต่ละฝ่ายดังนี้

กองการสังคม มีอำนาจหน้าที่ (ก) ดำเนินการและประสานงานเกี่ยวกับงานคณะกรรมการ 3 ของสหประชาชาติ (ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนและการโยกย้ายถิ่นฐาน) (ข) ดำเนินการและประสานงานเกี่ยวกับด้านสิทธิมนุษยชนในกรอบองค์การสหประชาชาติ และในเวทีระหว่างประเทศ ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชนในประเทศเพื่อกำหนดทำที่ไทยและเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในประเทศ (ค) ดำเนินการและประสานงานเกี่ยวกับความร่วมมือภายใต้เครือข่ายความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security Network) (ง) ดำเนินการและประสานงานเกี่ยวกับประเด็นปัญหาข้ามชาติที่จะส่งผลกระทบต่อประเทศไทย (จ) ดำเนินการศึกษา ติดตาม วิเคราะห์สถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเพื่อดำเนินทำที่ของ

² ที่มา <http://www.mfa.go.th/main/th/organize/107/15334-กรมองค์การระหว่างประเทศ>

ประเทศไทย (จ) ดำเนินการและประสานงานด้านมนุษยชนในกรอบของคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ สหพันธ์กาชาดเสี้ยววงเดือนแดง ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

กองกิจการเพื่อการพัฒนา มีอำนาจหน้าที่ (ก) ดำเนินการและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานของคณะกรรมการ 2 ของสหประชาชาติ (เศรษฐกิจและสังคม) คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก ติดตามดูแลผลประโยชน์ของประเทศไทยและติดตามผลที่ได้รับความช่วยเหลือจากคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (ข) ประสานงานกับองค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาทั่วไป การโทรคมนาคมและอุตสาหกรรม การขนส่ง การอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี พลังงาน เทคโนโลยีสารสนเทศ ความร่วมมือด้านอวกาศและการลดภัยพิบัติทางธรรมชาติ (ค) เสนอข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาเกี่ยวกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก

กองงานบริหารองค์การระหว่างประเทศ มีอำนาจหน้าที่ (ก) ดำเนินการเกี่ยวกับการประชุมคณะกรรมการด้านการบริหารและงบประมาณของสมัชชาสหประชาชาติ และประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการประชุมสหประชาชาติ และการปฏิรูปสหประชาชาติ (ข) ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งงบประมาณ และชำระเงินค่าบำรุงให้แก่องค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ ที่รัฐบาลไทยมีพันธกรณี ชำระเงินค่าบำรุงให้แก่การปฏิบัติการเพื่อสันติภาพขององค์การสหประชาชาติและเงินบริจาคโดยสมัครใจให้แก่กองทุนต่างๆ ของสหประชาชาติ

จากอำนาจหน้าที่ ภารกิจ และโครงสร้างของกรมองค์การระหว่างประเทศที่ถูกกำหนดไว้ กรมองค์การระหว่างประเทศนับเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญโดยตรงเกี่ยวกับภารกิจด้านการทูตสีเขียว ในแง่จำนวนบุคลากรที่มีอยู่ใน 3 ฝ่ายที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการทูตสีเขียว ได้แก่ กองงานบริหารองค์การระหว่างประเทศ กองการสังคม และกองกิจการเพื่อการพัฒนา ซึ่งมีจำนวนรวมกันประมาณ 25 คน นับเป็นจำนวนที่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เกิดการบูรณาการภายในองค์กร การประสานความร่วมมือกับองค์การภายนอก รวมทั้งเพิ่มศักยภาพ/ขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (โปรดดูรายละเอียดข้อเสนอในหัวข้อถัดไป)

4.3.2 โครงการ Green Diplomacy: กิจกรรมการทูตสีเขียวและการเชื่อมโยงกับภาคประชาสังคม

กรณีการเจรจาจัดทำ Post-2012 Climate Change Regime และการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) นับเป็นภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อมที่มีความท้าทายเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมีประเด็นการเจรจากที่ยุ่ยากและซับซ้อน มีตัวกระทำทางการเมืองทั้งที่เป็นรัฐและมิใช่รัฐเข้าร่วมในกระบวนการเจรจาเป็นจำนวนมาก กระบวนการเจรจามีลักษณะสำคัญ

สอดคล้องตามที่ Sjøstedt, Spector and Zartman (1994) กล่าวถึงข้างต้น นอกจากนี้ มีข้อวิเคราะห์ว่า “การบริหารปกครองด้านภูมิอากาศโลก” (Global Climate Governance) ภายหลังความล้มเหลวของการเจรจาจัดทำระบอบระหว่างประเทศด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหลังปี ค.ศ. 2012 ในการประชุมที่กรุงโคเปนเฮเกนในปี ค.ศ.2009 เป็นประเด็นที่จะทดสอบภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อมของสหภาพยุโรปภายใต้สภาวะโลกที่มีหลายข้ออ้างนาจ เพื่อการจัดตั้งระบอบพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ³

สำหรับบทบาทของกรมองค์การระหว่างประเทศในด้านการทูตด้านสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการประชุม Rio+20 นอกเหนือจากการมีบทบาทร่วมนำเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นการประชุมในฐานะได้เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) และคณะทำงานทั้ง 3 ชุดแล้ว ทางกรมองค์การระหว่างประเทศได้ริเริ่มจัดทำ “โครงการ Green Diplomacy” เพื่อช่วยสนับสนุนการดำเนินภารกิจของกรมองค์การระหว่างประเทศ โดยมีกิจกรรมหลักคือ การจัดงานสัมมนาภายใต้หัวข้อ “Green Diplomacy Lecture Series” ซึ่งจัดขึ้นต่อเนื่องในปี พ.ศ. 2553-2554 เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความเห็นเรื่องสิ่งแวดล้อมในมิติการเมืองระหว่างประเทศระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและภาควิชาการ เพื่อสามารถติดตามพัฒนาการความก้าวหน้าของประเด็นระหว่างประเทศที่มีความสำคัญต่อไทยได้อย่างใกล้ชิด

งานสัมมนาครั้งแรกจัดขึ้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2553 ณ กระทรวงการต่างประเทศ เป็นการสัมมนาในหัวข้อเรื่อง “ประเทศมหาอำนาจกับการเมืองเรื่องโลกร้อน” เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ รวมถึงความเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ ทางการเมืองระหว่างประเทศซึ่งมีความท้าทายต่อไทยมากขึ้นตามลำดับ ให้แก่ข้าราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนิสิตนักศึกษา

โครงการ Green Diplomacy เป็นตัวอย่างริเริ่มที่ดีของภารกิจการทูตสีเขียว เป็นการต่อเชื่อมและเปิดพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ภายในกระทรวงการต่างประเทศกับภาคประชาสังคม (นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคธุรกิจเอกชน) สร้างปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการระหว่างตัวกระทำทางการเมืองภาครัฐกับตัวกระทำที่มีใช่ภาครัฐ เพื่อเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งจะเป็นโยบายต่อการดำเนินงานร่วมกันในภารกิจที่เป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการเจรจาและการกำหนดจุดยืน/ท่าทีของประเทศไทยสำหรับการเข้าร่วมการประชุมพหุภาคีระดับต่างๆ ซึ่งมีประเด็นการเจรจาหลากหลายเรื่อง (Multiple Issues) มีความยุ่งยากในการจัดทำท่าทีการเจรจาที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

³ ดูรายละเอียดเรื่องนี้ได้จาก <http://www.spiegel.de/international/europe/europe-s-green-diplomacy-global-climate-governance-emerges-as-test-case-for-eu-a-681931.html>

4.3.3 ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศด้านการทูตสีเขียว : กรณีการประชุม Rio+20

จากกรณีการเตรียมความพร้อมและการเข้าร่วมประชุม Rio+20 ซึ่งทางกรมองค์การระหว่างประเทศได้มีบทบาทสำคัญในหลายด้าน ทางทีมวิจัยได้สอบถามความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม) เกี่ยวกับบทบาท การดำเนินงานของกรมองค์การระหว่างประเทศ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระทรวงการต่างประเทศ และข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงการดำเนินงานด้านการทูตสีเขียว สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

4.3.3.1 บทบาทหน้าที่ด้านการทูตสีเขียว

กรมองค์การระหว่างประเทศ (รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระทรวงการต่างประเทศ) ควรมีบทบาทด้านการทูตสีเขียวในกิจกรรมต่างๆ ได้แก่

- การติดตามข้อมูล สถานะ และจุดยืนของประเทศต่างๆ
- การร่วมเป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และ/หรือ คณะทำงาน และแสดงความคิดเห็นในส่วนที่เกี่ยวข้อง
- การร่วมจัดเตรียมข้อมูล/ทำที่ประเทศไทยในการเจรจา/การประชุมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งจัดเตรียม statements/interventions และคำกล่าวต่างๆ แก่หัวหน้าคณะผู้แทนไทยและผู้แทนไทยที่เข้าร่วมประชุม

4.3.3.2 ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานสำหรับการประชุม Rio+20

- ในช่วงเตรียมการด้านสารัตถะภายในประเทศ บทบาทการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศทำได้ดีในกรณีการให้ข้อมูลและคำปรึกษาอย่างถ่องแท้ โดยเฉพาะผู้แทนจากกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย และกรมองค์การระหว่างประเทศ
- กระทรวงการต่างประเทศควรมีการสรุป (Briefing) สาระสำคัญของประเด็นใน Text ที่ประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญ และมี feedback กลับมายังผู้รับผิดชอบทำที่เจรจาหัวข้อต่างๆ ไม่ควรเป็นในลักษณะที่ให้ผู้รับผิดชอบประเด็นต่างๆ เสนอไปทางนัยอ้อมฝ่ายเดียว ควรทำงานเป็นทีม Thailand มากขึ้น

4.3.3.3 จุดอ่อน / ข้อจำกัดในการดำเนินงาน

- ข้อจำกัดในเรื่องบุคลากร เนื่องจากบุคลากรคนเดียวต้องรับผิดชอบหลายประเด็น ในบางกรณีหากมีการประชุมในเวลาเดียวกันหลายห้อง จึงไม่สามารถเข้าร่วมประชุม หรือไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมได้

- การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ประจำ ณ สหประชาชาติ เนื่องจากเวลาปฏิบัติราชการเป็นคนละช่วงเวลา จึงทำให้พลาดบางประเด็นเร่งด่วน หรือขาดการประสานให้ข้อมูลที่สำคัญก่อนการตัดสินใจของคณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง

4.3.3.4 ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการดำเนินงาน

- ควรเพิ่มเติมการจัดสรรบุคลากรที่รับผิดชอบในแต่ละประเด็นให้เพียงพอ
- ควรปรับปรุงให้มีระบบการประสานงานที่ทันสมัยมากขึ้น
- เนื่องจากในปัจจุบันมีประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในเวทีเจรจาระหว่างประเทศมากขึ้น ควรกลไกสำหรับการทำงานระหว่างเจ้าหน้าที่ด้านสิ่งแวดล้อมกับเจ้าหน้าที่จากกระทรวงการต่างประเทศมากขึ้น
- ควรเพิ่มเติมกลไกการประสานงานด้านวิชาการกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพันธกรณีตามความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดท่าทีการเจรจาที่เกี่ยวข้องประเด็นความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม
- ควรมีการวางแผนและมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในประเทศต่างๆ เข้าร่วมการประชุมเจรจาเวทีย่อยๆ ที่จัดขึ้นในประเทศนั้น เพื่อการติดตามความก้าวหน้าของการเจรจาอย่างใกล้ชิด นำข้อมูลและผลสรุปการประชุมมาใช้ประโยชน์ต่อการกำหนดท่าทีการเจรจา และเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาในกรณีที่ไม่มีผู้แทนจากกระทรวงอื่นๆ เข้าร่วมการประชุมได้
- ควรมีการติดตามความเคลื่อนไหวด้านนโยบาย และมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศต่างๆ ที่สถานทูตฯ/สถานกงสุล ตั้งอยู่และจัดทำรายงานสรุปส่งมายังกระทรวงการต่างประเทศ

4.3.3.5 ข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ⁴

- ด้านการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ : ควรเพิ่มเติมหลักสูตรเกี่ยวกับระบอบการบริหารปกครองด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) ทั้งในส่วนความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และโครงสร้างองค์กรที่เกี่ยวข้องให้กับเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศทั้งในช่วงการเริ่มต้นมาปฏิบัติงานในกระทรวงฯ และ

⁴ ข้อเสนอในหัวนี้มาจากการหารือกับ นายวิทย์ รายนนท์ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2555 (นายวิทย์ รายนนท์ เคยดำรงตำแหน่งกงสุลใหญ่ ณ นครลอสแอนเจลิส, เอกอัครราชทูต ณ กรุงเบิร์น และกรุงลอนดอน , อธิบดีกรมพิธีการทูต และเลขาธิการนายกรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน)

ก่อนที่จะไปปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศ รวมทั้งมีการฝึกอบรมทบทวนเป็นระยะ เพื่อให้เท่าทันกับสถานการณ์ ความเปลี่ยนแปลง มีข้อมูลที่ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง

- การพัฒนาเส้นทางเติบโตในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อสร้างความเชี่ยวชาญ: ควรมีเส้นทางความก้าวหน้า (Career Path) สำหรับเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในกรมองค์การระหว่างประเทศ และกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อภารกิจด้านการทูตสีเขียว เพื่อสร้างความชำนาญเฉพาะด้านในเชิงลึกให้กับเจ้าหน้าที่ สามารถทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม ความตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และสามารถให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะด้านสสารัตถะ เพื่อการจัดทำจุดยืน ทำที่การเจรจาให้แก่หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทที่ 5

ข้อเสนอแนะต่อการประชุม Rio+20 และข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย

เนื้อหาในบทนี้เป็นข้อเสนอแนะต่อการกำหนดจุดยืนและแนวทางการเจรจาของประเทศไทยต่อการประชุม Rio+20 ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย รวมทั้งข้อเสนอเกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่ควรมีการศึกษาต่อภายหลังการประชุม Rio+20 โดยคณะวิจัยได้ใช้ข้อมูล และข้อวิเคราะห์การติดตามศึกษาประเด็นและความก้าวหน้าของการประชุมเตรียมการในระดับต่างๆ ผลการศึกษาทบทวนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย (โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 3) การจัดประชุมเวทีสาธารณะรวม 5 ครั้ง และการจัดประชุมคณะที่ปรึกษาโครงการ (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก) ตลอดจนข้อมูลจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุม Rio+20 ที่ประเทศบราซิล

5.1 ข้อเสนอแนะต่อการประชุม Rio+20

คณะวิจัยมีข้อวิเคราะห์และข้อเสนอแนะต่อการกำหนดท่าทีการเจรจาของประเทศไทยเกี่ยวกับประเด็นสำคัญในร่างเอกสารผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 ดังนี้

ประเด็นที่ 1: จุดยืน ท่าทีของประเทศไทยต่อแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.1 ประเด็นจุดยืน ท่าทีของประเทศไทยต่อแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว

ควรกำหนดจุดยืนที่ชัดเจนในเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ว่าประเทศไทยสนับสนุนหรือเห็นด้วยกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวหรือไม่ จุดยืนที่ชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวจะทำให้สามารถกำหนดจุดยืนและข้อเสนอต่อการเจรจาในประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น เรื่องการกำหนดกรอบเวลาและเป้าหมายการปรับสู่เศรษฐกิจสีเขียว เรื่องตัวชี้วัดสำหรับเศรษฐกิจสีเขียว เรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เรื่องการกำหนดระบบ Registry/ Compendium เป็นต้น

คณะวิจัยมีข้อเสนอว่า ประเทศไทยควรมีจุดยืนสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและขจัดความยากจน เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมีเป้าหมายที่จะแก้ไขปัญหา “การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน” ที่ทำให้เกิดปัญหาความไม่สมดุลของ 3 เสาหลักที่เป็นองค์ประกอบ

ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีสาเหตุหลักสำคัญเนื่องมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ที่เติบโตขยายแผ่ครอบคลุมไปทั่วโลก และสร้างผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) ใหม่ด้านการพัฒนาไปสู่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และจะมีนัยสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 ประเด็นเรื่องอื่นๆ ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

1.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน : จากพัฒนาการของแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” (ตามเนื้อหาในรายงานบทที่ 2) สามารถพิจารณาได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นวิถีทาง (Means) ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ดี ข้อพิจารณาในประเด็นนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

(1) การพิจารณาว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจกระแสหลักตามแนวเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ ในแง่นี้เศรษฐกิจสีเขียวจึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนา (New paradigm for development)

(2) การพิจารณาว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นตัวแบบ (Model) ทางเลือกอันหนึ่งของการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น จึงมีตัวแบบทางเลือกอีกหลายรูปแบบที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเช่นกัน เช่น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการเติบโตสีเขียว (Green Growth) เป็นต้น

1.2.2 ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง : แม้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวกับเศรษฐกิจพอเพียงจะมีเป้าหมายหลักคล้ายคลึงกันในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่แนวคิด วิธีการดำเนินงาน และองค์ประกอบของสองแนวคิดมีความแตกต่างกัน จากบทวิเคราะห์ของ อติศัพท์ อิศรางกูร ณ อยุธยา (โปรดดูบทความสังเคราะห์ในภาคผนวก 2) ที่ได้แสดงการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรใน 5 มิติด้วยกัน ได้แก่ 1) มิติด้านเป้าหมายสูงสุด 2) มิติด้านแนวคิดการพัฒนา 3) มิติด้านวิธีการดำเนินงาน 4) มิติด้านองค์ประกอบ และ 5) มิติด้านสถาบัน (โปรดดูรายละเอียดในเอกสารภาคผนวกที่ 2) ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่าแม้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวจะมีเป้าหมายหลักคล้ายคลึงกันในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่แนวคิด วิธีการดำเนินงาน หรือองค์ประกอบของสองแนวทางนี้มีความแตกต่างกัน อาจพอกล่าวได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่สะท้อนพื้นฐานการดำเนินชีวิตของสังคมตะวันออกที่ยึดหลักทางสายกลางและการเป็นสังคมขนาดเล็กที่ต้องการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเปรียบเสมือนแนวทางที่สะท้อนวิถีคิดของสังคมตะวันตกที่เน้นการสร้างรายได้จากการค้าขายกับนานาประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็

พยายามสร้างกลไกที่จะช่วยทำให้เกิดการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสะอาดเพื่อไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ

สำหรับในมิติด้านแนวคิดการพัฒนาพบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เน้นเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนที่เน้น “ทางสายกลาง” แต่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างรายได้ควบคู่กับการรักษาระบบนิเวศของโลก ดังนั้น หากทำการจัดประเภทของแนวคิดทั้งสองนี้อาจกล่าวได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาคน (People Centered Development) ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวคิดกระแสหลักที่เน้นการสร้างรายได้ด้วยกลไกการค้าเสรีตามแนวคิดกระแสหลัก

จากการที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวมีแตกต่างกันดังแสดงในหลายมิติ แต่เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเน้นการดำเนินงานด้านการค้าการลงทุนและการสร้างเทคโนโลยี ในขณะที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตของคน ดังนั้นในการดำเนินงานของประเทศไทยจึงสามารถนำแนวทางทั้งสองมาประยุกต์ใช้ให้เสริมซึ่งกันและกันได้หลายด้าน ได้แก่ ด้านการเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภคเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาธุรกิจสีเขียวเพื่อสร้างรายได้ ด้านการใช้เครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ด้านการพัฒนาเทคโนโลยีด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และด้านการสร้างเครือข่ายทางสังคม ทูทางสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม

ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ค่อนข้างยากในการยกระดับให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวาระระหว่างประเทศ/มาตรฐานสากล (norm-setting) ภายใต้บริบทเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ได้ระบุชัดเจนว่า (เอกสารย่อหน้า 59) ให้แต่ละประเทศมีอิสระในการเลือกกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ และลำดับความสำคัญเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของตนเอง ดังนั้น แนวทาง/วิธีการพัฒนาที่นำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีความหลากหลาย สำหรับประเทศไทยนั้น สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นฐานหรือกรอบแนวคิด และเชื่อมประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวให้เสริมซึ่งกันและกันได้ดังตัวอย่างข้างต้น

1.3 สารเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่ควรกำหนดไว้ในเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20

แม้ว่าโดยหลักการแล้ว ควรให้แต่ละประเทศมีความยืดหยุ่นในการกำหนดความหมายองค์ประกอบ และยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวที่สอดคล้องตามบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม ควรมีการกำหนดความหมายหรือคุณลักษณะร่วมกัน (Common Principles) บางประการสำหรับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อเป็นกรอบแนวคิดให้ทุกประเทศยึดถือร่วมกัน ตัวอย่างเช่น

- การกำหนดว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวต้องเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาซึ่งมีฐานคิดหลัก คือ เป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้ขีดจำกัดของระบบนิเวศเป็นการพัฒนาที่ยึดถือความสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลาง (Eco-centric)

- การเป็นแนวคิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ฯลฯ

นอกจากนี้ ควรมีการกำหนดเงื่อนไขหรือบริบทแวดล้อมทั้งระดับภายในประเทศและระดับระหว่างประเทศที่เอื้อต่อการปฏิบัติ (Enabling Environment) ตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว สำหรับเงื่อนไขหรือบริบทสิ่งแวดล้อมในระดับระหว่างประเทศที่ควรกำหนดไว้ในเอกสารผลลัพธ์การเจรจาตัวอย่างเช่น

- การปรับปรุงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
- การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างระบอบระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม (ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม) กับระบอบระหว่างประเทศด้านการค้าเสรี (ความตกลงภายใต้องค์การการค้าโลก)

- การสนับสนุนขององค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ องค์การการค้าโลก และองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เพื่อปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว

ข้อควรระมัดระวังเกี่ยวกับเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว : เพื่อป้องกันมิให้มีการนำเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวไปใช้เป็นเครื่องมือสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันด้านการค้าระหว่างประเทศ หรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ควรกำหนดให้ชัดเจนว่าเศรษฐกิจสีเขียวต้องไม่นำไปสู่ปัญหาผลกระทบด้านใดบ้าง ประเด็นเพิ่มเติมนอกเหนือที่ได้ระบุไว้ในเอกสาร Zero Draft ตัวอย่างเช่น

- การใช้เป็นข้ออ้างในการเรียกร้องประเทศกำลังพัฒนาให้เปิดเสรีด้านการค้าสินค้า และการบริการด้านสิ่งแวดล้อม

- การใช้เป็นเงื่อนไขเพิ่มเติมสำหรับการให้เงินกู้หรือเงินช่วยเหลือต่อประเทศกำลังพัฒนา

ประเด็นที่ 2: ปัญหา /อุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ควรระบุปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (นับตั้งแต่ปีค.ศ. 1992) และปัญหาและอุปสรรคที่คาดการณ์ว่าจะเป็นปัญหาในอนาคต และควรพยายามเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นไว้ในเอกสารผลลัพธ์การเจรจาด้วย ตัวอย่างเช่น

- เรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีกับประเด็นเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ทำให้ไม่เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมตามที่กำหนดไว้ในความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ เช่น กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ ฯลฯ

- เรื่องการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิทธิชุมชนตามที่กำหนดไว้ในความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม กับเรื่องระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้องค์การการค้าโลกที่มุ่งเน้นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของปัจเจกบุคคลหรือบริษัทเอกชน เป็นปัญหาความขัดแย้งของระบอบระหว่างประเทศ

- เรื่องข้อกำหนดและพันธกรณีจากความตกลงด้านการค้า การบริการ และการลงทุน ภายใต้องค์การการค้าโลกและความตกลงเขตการค้าเสรี ที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองดูแลด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม

- เรื่องการไม่ดำเนินการตามพันธกรณีและข้อผูกพันของประเทศที่พัฒนาแล้วภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมและความตกลงระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก

ประเด็นที่ 3: ข้อเสนอเรื่องข้อกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

- ควรสนับสนุนข้อเสนอของประเทศโคลัมเบียและกัวเตมาลาในเรื่องการกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่ช่วยเสริมหนุนเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDGs) เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และจะช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวได้มากขึ้น

- การกำหนดเป้าหมาย SDGs อาจกำหนดได้เป็น 2 ระดับ คือ เป้าหมายร่วมกันในระดับโลกหรือระดับภูมิภาค (กำหนดร่วมกันในเวทีการประชุมระหว่างประเทศ) และเป้าหมายของแต่ละประเทศ (กำหนดโดยกระบวนการที่มีส่วนร่วมภายในประเทศ) ซึ่งเป้าหมายทั้ง 2 ระดับมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

- นอกเหนือจากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเอกสารข้อเสนอของประเทศโคลัมเบียและกัวเตมาลาแล้ว ตัวอย่างเป้าหมายเกี่ยวกับ SDGs ที่ควรกำหนดเพิ่มเติม เช่น

- การสร้างความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice)
- เป้าหมายต่าง ๆ ในด้านมิติทางสังคม เช่น การเข้าถึงทรัพยากรด้านที่ดิน การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เป็นต้น

ประเด็นที่ 4: ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง “การค้า” กับเรื่อง “สิ่งแวดล้อม”

- ควรมีข้อเสนอต่อการป้องกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเรื่องการค้ากับเรื่องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากการระบุในเชิงหลักการหรือย้าหลักการเดิมที่มีอยู่ในปฏิญญาริโอ 1992

- ข้อบัญญัติเกี่ยวกับการใช้มาตรการทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในความตกลง GATT (Article XX) มีความไม่ชัดเจน ก่อให้เกิดปัญหาการตีความ และนำไปสู่ข้อพิพาททางด้าน

การค้าและสิ่งแวดล้อมในหลายกรณี ควรมีข้อเสนอต่อการปรับปรุงกฎกติกาด้านการใช้มาตรการทางการค้าที่ใช้ภาษี เพื่อให้มีกติกาที่ชัดเจนมากขึ้นในการกำหนดมาตรการทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาข้อพิพาทด้านการค้าและสิ่งแวดล้อม และเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้มาตรการทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมอย่างไม่เป็นธรรมและบิดเบือน

ประเด็นที่ 5: ทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

■ ประเทศไทยควรกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนของการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในมุมมองของประเทศไทย เป้าหมายในเรื่องดังกล่าวจะช่วยทำให้การพิจารณาทางเลือกในการปฏิรูปเชิงสถาบันและการพิจารณาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีความชัดเจนมากขึ้น ตัวอย่างเป้าหมายของการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น

- เพื่อผลักดัน สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีของความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม และความตกลงพหุภาคีด้านสังคม

- เพื่อปฏิรูปการดำเนินงานขององค์กรด้านเศรษฐกิจและการเงินระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งธนาคารโลก องค์กรการค้าโลก เพื่อให้ร่วมกันส่งเสริมการปรับไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว และสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ กับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม

- เพื่อบูรณาการการดำเนินงาน 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

■ นอกเหนือจากข้อพิจารณาในประเด็นเรื่องโครงสร้างองค์กรแล้ว ควรกำหนดความชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ (Functions) ขององค์กรหรือสถาบันที่จะจัดตั้งขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่น

- การทำหน้าที่ด้านการติดตาม ประเมิน และสนับสนุนการจัดทำรายงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (เช่น ตาม SDGs) ซึ่งอาจในรูปแบบคล้ายการทำรายงานด้านสิทธิมนุษยชน

- การสร้างความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งของระบบความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อให้สามารถกำกับ/ตรวจสอบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีกลไกระงับข้อพิพาท (Dispute Settlement Mechanism) และการลงโทษที่ชัดเจน

- การสามารถทำหน้าที่เป็น Knowledge Sharing Platform ผ่านรูปแบบต่างๆ เช่น Technological Committee หรือ Excellence Center

- ความชัดเจนเรื่องหน้าที่ขององค์กรจะมีส่วนช่วยในการพิจารณากำหนดทำที่ของประเทศไทยเกี่ยวกับข้อเสนอทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานในประเทศไทยเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว

5.2.1 ข้อเสนอต่อการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยหลังการประชุม Rio+20

จากผลการประชุม Rio+20 และกระบวนการที่จะเกิดขึ้นภายหลังการประชุมตามที่ระบุไว้ในเอกสารผลลัพธ์การประชุม (The Future We Want) คณะวิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานในหลายด้านเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ดังนี้

5.2.1.1 เรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

1) การศึกษาและกำหนด “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (SDGs) ทั้งที่เป็นเป้าหมายสำหรับประเทศไทย และเพื่อไปร่วมเจรจากำหนดเป้าหมาย SDGs ในระดับโลก ซึ่งควรพิจารณากำหนดเป้าหมายทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน

2) ควรผลักดันการริเริ่มจัดทำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประชาคมอาเซียน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยทำให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาทั้ง 3 มิติ ทั้งนี้ แม้ว่าประชาคมอาเซียนจะประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ เสาด้านเศรษฐกิจ เสาด้านการเมือง และเสาด้านสังคมและวัฒนธรรม แต่เสาหลักด้านเศรษฐกิจมีการพัฒนาก้าวหน้าไปมากกว่าด้านอื่นๆ และอาจสร้างปัญหาผลกระทบต่อเสาหลักอื่น กลายเป็นความไม่สมดุลและความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาในลักษณะเดียวกันกับปัญหาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในระดับโลก

5.2.1.2 เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความ

ยากจน

จากผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ที่ให้แต่ละประเทศกำหนด “นโยบายเศรษฐกิจสีเขียว” ของแต่ละประเทศเอง ประเทศไทยจึงควรดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวในหลายด้าน ดังนี้

1) การกำหนดความหมาย สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับ “นโยบายเศรษฐกิจสีเขียว” ที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย ซึ่งจะครอบคลุมเข้าใจพื้นฐานร่วมกันที่นำไปสู่การกำหนดแนวทางดำเนินงาน สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่จำเป็นและเหมาะสม (Enabling Environment) เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ตัวชี้วัดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ความเสี่ยงและข้อควรระวัง ฯลฯ

2) การกำหนดเลือกหรือจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ของสาขาการผลิตที่จะนำนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวไปดำเนินการ เนื่องจากแต่ละสาขาการผลิตมีความพร้อมหรือข้อจำกัดในการดำเนินการเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวแตกต่างกัน

3) การจัดทำตัวชี้วัดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว(GE Indicators) ทั้งที่เป็นตัวชี้วัดภาพรวมและตัวชี้วัดของแต่ละสาขาการผลิต เพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว และเป็นเครื่องมือช่วยติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการดำเนินงาน

4) การกำหนดสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่จำเป็นและเหมาะสม (Enabling Environment) เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว เช่น ด้านองค์กร ด้านกฎระเบียบ ด้านเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสม (Market & Non-market Mechanisms) เครื่องมือเพื่อการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม (เช่น การประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์: SEA) เป็นต้น

5) การวิเคราะห์โอกาสและความเสี่ยง (Opportunity & Risk) จากเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ทั้งที่เป็นโอกาสและความเสี่ยงภายในประเทศและจากภายนอกประเทศ เช่น ผลกระทบจากการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นมาตรการใหม่ทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม โอกาสในการสร้างความร่วมมือและได้รับการสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น

6) การกำหนดมาตรการป้องกัน (Safeguard Measures) ผลกระทบและความเสี่ยงจากเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อป้องกันหรือลดผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้น

5.2.1.3 เรื่องกรอบเชิงสถาบันภายในประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1) การทบทวนและปรับปรุงรูปแบบและโครงสร้างกรอบเชิงสถาบันภายในประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและจุดอ่อนของการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ทั้งนี้ ไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะรูปแบบและโครงสร้างในส่วนหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น ควรให้ความสำคัญต่อการสนับสนุน สร้างรูปแบบกิจกรรม ความร่วมมือที่เรียกว่า “การเป็นหุ้นส่วนพันธมิตรระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน” (Public-Private-People Partnership) ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นแนวคิดหนึ่งที่ระบุอยู่ในเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 (para. 46 และ 71)

2) การสร้างเสริมธรรมาภิบาล (Good Governance) ในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นปัจจัยและเงื่อนไขสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยนำหลักการต่างๆ ที่กำหนดไว้ในปฏิญญาริโอ (1992) ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนามาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการข้อที่ 10 เกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลสาธารณะ การเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจทางนโยบาย และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การยืนยันและยึดมั่นหลักการของปฏิญญาริโอ 1992 เป็นข้อเรียกร้องสำคัญของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนารวมทั้งประเทศไทย ซึ่งปรากฏอยู่ในเนื้อหาเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 หลายส่วน เช่น para.15 para.16 เป็นต้น

5.2.2 ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อนำไปสู่การจัดการอย่างต่อเนื่องในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคตจะต้องมีความชัดเจนและรอบด้านมากขึ้น ในส่วนนี้จึงนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานในประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ในรูปของการสร้างกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศ (Domestic Institutional Framework for Sustainable Development) ซึ่งควรมีลักษณะต่างๆ อาทิเช่น

-มีการกำหนดหน่วยงานเจ้าภาพในการจัดการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศที่ชัดเจน นับตั้งแต่มี ประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ ความจำเป็นในการจัดตั้งคณะกรรมการ/หน่วยงานกลางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้มีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างต่อเนื่องว่าควรจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (NCSD) ขึ้นอีกครั้งหลังจากยุติบทบาทไปนานแล้วหรือไม่ หรือควรเน้นการปรับปรุงของสร้างของหน่วยงานที่มีอยู่ อาทิเช่น สภาพัฒน์ฯ ให้มีบทบาทและอำนาจในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างบูรณาการมากขึ้น และสามารถสนับสนุนตรวจทานคัดค้านนโยบายที่มาจากภาคการเมืองได้

-มีการวางหลักเกณฑ์ทางเศรษฐกิจสีเขียว โดยให้มีกลไกเพื่อประเมินตรวจสอบนโยบายที่เป้าหมายหรือผลกระทบขัดแย้งกัน เช่น นโยบายด้านการค้า การส่งเสริมการลงทุน การใช้ที่ดิน การทำโครงการขนาดใหญ่ ฯลฯ ว่าจะกระทบต่อเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในสามเสาหลักอย่างไร ซึ่งอาจมีลักษณะของการประเมินความยั่งยืนเชิงยุทธศาสตร์(Strategic Sustainability Assessment) ซึ่งเชื่อมโยงเครื่องมือ ต่างๆ อาทิ EIA HIA SIA SEA ไว้ในกระบวนการกำหนดนโยบายด้วยก็เป็นได้

- ควรมีการศึกษาเพื่อผนวกประเด็นต่างๆซึ่งอาจเป็นประเด็นใหม่ (Emerging issues) จากการประชุม Rio+20 เข้ากับกลไกภายในประเทศที่มีอยู่ อาทิเช่น ความมั่นคงทางด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน การจัดการภัยพิบัติ วิกฤตการเงินระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเหลื่อมล้ำ และการแก้ปัญหาความยากจน การใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์เพื่อสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง การตั้งตัวชี้วัด เช่น SDGs แผนการดำเนินงานต่างๆ เช่น Green Growth Roadmap, 10-years of Program on Sustainable Consumption and Production การกำหนดเป้าหมายการจ้างงานสีเขียว (Green Jobs) การจัดทำรายงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับ ประเทศ ฯลฯ

-การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ และมีการผลักดันให้เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดกระแสหลัก (Mainstreaming) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ บ่งชี้ความก้าวหน้าของการดำเนินงานด้านต่างๆ ซึ่งควรเป็นดัชนีที่แสดงพลวัตของสถานการณ์ คือแสดงปัจจัยกดดัน สถานภาพปัจจุบัน และการตอบสนองเพื่อการแก้ไขปัญหาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสนอแนวทางเพื่อการตัดสินใจ เป็นสัญญาณเตือนภัยในกรณีที่เกิด

ความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และประเมินความก้าวหน้าในการมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

-การผนวกมิติความเหลื่อมล้ำและลดปัญหาความยากจนเข้ากับนโยบายการพัฒนาทุกด้าน รวมทั้งนโยบายเศรษฐกิจด้วยเช่น ภาษีที่ดินและมรดก กลไกธรรมาภิบาลเพื่อป้องกันการเก็งกำไร (Speculation) หรือ การก่อกวนสาธารณะจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เป็นต้น

-การมีกลไก หรือแนวปฏิบัติร่วมที่จะให้ทุกหน่วยงานหรือทุกพรรคการเมืองยอมรับและมีเจตจำนงร่วมกันต่อแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อป้องกันความไม่ต่อเนื่องของนโยบายจากเสถียรภาพทางการเมือง หรือนโยบายที่ไม่ระมัดระวังโดยนักการเมืองได้ รวมทั้งมีกลไกการกำกับและประเมิน (steering) โครงการของภาครัฐทั้งก่อน ระหว่าง และหลังโครงการพร้อมมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสู่สาธารณะ ยกตัวอย่างอาจคล้ายในกรณีของประเทศภูฏาน ที่มีการตั้งคณะกรรมการ Gross National Happiness (GNH) ซึ่งทำหน้าที่ทบทวนใช้กลไกการกลั่นกรองนโยบาย (policy screening tool) และโครงการ (project screening tool) จากภาครัฐ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินด้วย กล่าวคือ หากนโยบายหรือโครงการใดของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับหลัก GNH ก็จะไม่ผ่านการประเมินกลั่นกรองโดยคณะกรรมการ GNH และนักการเมืองจะไม่สามารถนำนโยบายนั้นไปใช้ได้ ซึ่งก่อนมีการเปลี่ยนการปกครองเป็นประชาธิปไตย คณะกรรมการ GNH ได้มีการไปสร้างการยอมรับ (commitment) กับพรรคการเมืองทุกพรรคว่าจะยอมรับหลักการ GNH ซึ่งทุกพรรคก็ให้การยอมรับ ซึ่งเป็นตัวอย่างของการสร้างเจตจำนงทางการเมือง (political will) ของฝ่ายการเมืองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างดี

-ควรมีการสร้างกรอบเชิงสถาบันในทุกระดับย่อยที่เชื่อมโยงกัน เช่น ระดับจังหวัด เมือง ตำบล ฯลฯ เช่น การมีตัวชี้วัดและแผนพัฒนาระดับท้องถิ่น การกระจายอำนาจและงบประมาณสู่ท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างกลไกการรับผิดชอบ (Accountability) ของผู้บริหารและประชาชนในระดับพื้นที่ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าจะสามารถแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้จริงต่อไป

-การขยายความร่วมมือในระดับภูมิภาค ควรมีการแสวงหาประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่ภูมิภาคสนใจร่วมกัน เช่น การจัดการภัยพิบัติ การจัดการน้ำ ตลาดคาร์บอนระดับภูมิภาค การเก็บภาษีคาร์บอน/ภาษีนักท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา พร้อมประสานกับแหล่งทุนหรือศูนย์ความเป็นเลิศ (Excellence center) ในระดับโลกต่อไป

- การจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อม เพื่อเน้นให้เยาวชนมีความสนใจและเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ได้ มีความพอประมาณในการบริโภค และเข้าใจถึงผลเสียที่เกิดขึ้นต่อโลกจากการบริโภคที่เกินพอดี

5.2.3 บทบาทของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ของไทยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการที่คณะกรรมการชุดสารัตถะจะยุติบทบาทลงหลังจากการประชุม คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการกำหนดหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการรับผิดชอบในการติดตามประเมินด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและสามารถนำข้อมูลต่าง ๆ จากการติดตามความเคลื่อนไหวมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินงานในประเทศต่อไป ดังนี้

ภารกิจในเบื้องต้นของหน่วยงานเจ้าภาพ คือ

- ภารกิจด้านการอนุวัติตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ รวมทั้งเป็นกลไกที่ทำหน้าที่ไปเจรจาและเชื่อมโยงกับ SDGs ที่กำลังจะเกิดขึ้นหลัง Rio+20 ด้วย

- ประสานงานกับภาคีที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องมีความสามารถในการประสานงานกับภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

- เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาจังหวัดและชุมชน ศึกษาประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับต่างๆ เพื่อปรับปรุงหรือกำหนดนโยบาย/โครงสร้างในระดับประเทศที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสนับสนุนข้อมูลเพื่อให้จังหวัดและชุมชนท้องถิ่นมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจและกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาตนเองได้อย่างเท่าทันและเกิดภูมิคุ้มกันที่ดี

- ส่งเสริมผลักดันและสนับสนุนให้หน่วยงานระดับนโยบายด้านข้อมูลดำเนินการพัฒนาระบบข้อมูล ฐานข้อมูล และระบบบริหารจัดการสถิติเพื่อการวางแผนให้ตอบสนองต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลการเฝ้าระวังและบ่งชี้ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของประเทศและระดับโลก

- การเสริมสร้างสมรรถนะแก่ภาคีทุกภาคส่วนทั้ง ภาคเอกชน สถาบันและองค์กรต่างๆ เช่น สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และชุมชน เพื่อให้สามารถนำแผนและนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนไปปฏิบัติร่วมกันให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยให้มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น ทำการศึกษาวิจัย รวบรวมจัดทำฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจชุมชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสังเคราะห์และกำหนดนโยบาย รวมทั้งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง

หน่วยงานที่เป็นไปได้

ซึ่งอาจเป็นทางเลือกต่างๆ โดยแต่ละทางเลือกมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกัน ดังนี้

1) **สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์)** : ซึ่งดูแลภาพรวมการพัฒนาครบทั้งสามเสาหลัก และมีประสบการณ์จากการทำรายงานตัวชี้วัด MDGs เสนอต่อ UN รวมทั้งมีสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็นหน่วยปฏิบัติการ แต่ข้อจำกัดคือสภาพัฒน์ ยังประสบปัญหาในการนำแผนการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติเท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่สามารถเชื่อมโยงแผนพัฒนาฯ ระดับชาติกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวง/กรมต่างๆ ให้ไปใน

ทิศทางเดียวกันสอดคล้องกันได้อย่างแท้จริง รวมทั้งยังมีข้อจำกัดในการชี้แนะให้รัฐบาลแต่ละชุดดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาฯ หรือคัดค้านเมื่อรัฐบาลออกนโยบายที่ขัดกับเป้าหมายการพัฒนาได้

2) **การตั้งคณะกรรมการ/สภาการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ** (National Commission on Sustainable Development: NCSD): เพื่อเป็นการสร้างกลไกการทำงานอย่างถาวรมากขึ้น และทำให้ผู้นำระดับรัฐมนตรีรับทราบเรื่องโดยตรง แต่ก็มีข้อกังวลว่าหากรัฐบาลใดไม่มีนโยบายทางการเมืองในด้านนี้ ก็จะไม่มีการประชุมกรรมการฯ และยุติบทบาทลงไปอีกครั้งดังที่เคยเป็นมาแล้ว

คณะผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการจัดตั้ง NCSD ขึ้นอีกครั้ง และควรมีการปรับปรุงโครงสร้างของ NCSD โดยเฉพาะในส่วนขององค์ประกอบที่ควรมีตัวแทนจากหลายภาคส่วนให้มากขึ้น และ/หรือมีการตั้งอนุกรรมการเฉพาะเรื่องที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผน นโยบาย กฎหมาย แนวทางการดำเนินงาน กลไก มาตรการ และควบคุมติดตามผล นอกจากนี้ยังเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีการสร้างกรอบเชิงสถาบันในทุกระดับย่อยที่เชื่อมโยงกัน เช่น ระดับจังหวัด เมือง ตำบล ฯลฯ ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าจะสามารถแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้จริงต่อไป

3) **การตั้งการประชุมคณะรัฐมนตรีด้านสังคม** ในรูปแบบเดียวกับคณะรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจ หรืออยู่ในรูปของ National High Level Ministerial Forum on Sustainable Development เพื่อตอบโจทย์เรื่องการให้ผู้บริหารระดับสูงตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน และทำให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันระหว่างกระทรวงเพื่อแก้ปัญหาย่างบูรณาการ รวมทั้ง เมื่อมีการจัดประชุมคณะรัฐมนตรีสังคมสัญจรก็จะมี การรับรู้ประเด็นปัญหาในแต่ละพื้นที่ด้วย อย่างไรก็ดี ข้อจำกัด คือ ต้องอาศัยตัวแทนจากภาคการเมืองที่มีแนวนโยบายในเรื่องนี้ อย่างจริงจังและเข้มแข็งด้วยเป็นผู้ผลักดัน เนื่องจากประเด็นทางสังคมมิได้มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับภาคการเมืองเทียบเท่ากับประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ จึงอาจขาดแรงจูงใจในการเรียกประชุมได้

5.3 ข้อเสนอเกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่ควรมีการศึกษา

ข้อเสนอเกี่ยวกับประเด็นวิจัยที่ควรมีการศึกษาในส่วนนี้ จะมีความสอดคล้องกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานของประเทศไทยเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียวตามหัวข้อ 5.2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.3.1 ประเด็นวิจัยเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทสังคมไทย

5.3.1.1 การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจและความหมายร่วมกันระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง (ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาชน) เกี่ยวกับแนวคิดและความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจนที่มีความเหมาะสมสำหรับบริบทสังคมไทย เนื่องจากตามเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ได้ระบุให้แต่ละประเทศกำหนดยุทธศาสตร์เศรษฐกิจสีเขียวของตนเอง และในขณะนี้หลายองค์กรที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจและกำหนดแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวที่แตกต่างกัน

5.3.1.2 การศึกษาเพื่อกำหนดลำดับความสำคัญของสาขาเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ หรือมีความพร้อมต่อการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ และแผนการดำเนินงานเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวของประเทศไทย

5.3.1.3 การศึกษาเพื่อจัดทำตัวชี้วัดการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวของประเทศไทย ทั้งที่เป็นตัวชี้วัดภาพรวมและตัวชี้วัดของแต่ละสาขาการผลิต เพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว และเป็นเครื่องมือในการประเมินและติดตามผลการดำเนินงานปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว¹

5.3.1.4 การศึกษาเพื่อกำหนดสภาพแวดล้อมที่จำเป็นและเหมาะสม (Enabling Conditions) ต่อการสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ทั้งในด้านองค์กร ด้านกฎระเบียบ ด้านเครื่องมือส่งเสริม (ทั้งที่เป็นกลไกตลาด และไม่ใช้กลไกตลาด)

5.3.1.5 การศึกษาโอกาส (เช่น เพิ่มโอกาสในการได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านการวิจัยและพัฒนา ด้านความร่วมมือจากต่างประเทศ) และความเสี่ยงหรือผลกระทบ (เช่น การเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นทรัพยากรสาธารณะ) ไปเป็นสินค้า ที่มีการซื้อขายได้ จากการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว

¹ ตัวอย่างสำหรับตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียวซึ่งเป็นผลจากการสำรวจของ UNCTAD (2010) พบว่า ตัวชี้วัดสำหรับเศรษฐกิจสีเขียวที่ประเทศต่างๆ ให้ความเห็นสอดคล้องกันเช่น สัดส่วนการใช้พลังงานทางเลือก ค่าประสิทธิภาพการใช้พลังงาน การปล่อยคาร์บอนต่อหน่วยการผลิต การใช้ทรัพยากรน้ำในกระบวนการผลิต (Water Footprint) เป็นต้น

5.3.1.6 การศึกษาเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ (Safeguard Measures) จากการดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว เป็นการป้องกันและลดผลกระทบในด้านต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว

5.3.1.7 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวกับการดำเนินงานแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ มาตรการ แนวทางการดำเนินงานด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและด้านเศรษฐกิจสีเขียวที่ส่งผลเสริมต่อกัน ทั้งนี้ ทั้งสองประเด็นนี้เป็นเรื่องที่ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในระดับนโยบาย และเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันโดยพื้นฐาน กล่าวคือ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและความจำเป็นที่ต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเป็นแรงกดดันสำคัญประการหนึ่งต่อการปรับเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว

5.3.2 ประเด็นวิจัยเรื่องเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

5.3.2.1 การศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ว่าควรมีขอบเขตครอบคลุมในมิติใดบ้าง (เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความยากจน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ฯลฯ) ควรกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดในแต่ละมิติอย่างไร เพื่อการร่วมกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้กระบวนการทำงานขององค์การสหประชาชาติ

5.3.2.2 การศึกษาเกี่ยวกับระดับของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรมีการกำหนดเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับใดบ้าง เช่น เป้าหมายระดับโลก ระดับภูมิภาค (เช่น ระดับประชาคมอาเซียนเพื่อให้การดำเนินงานของประชาคมอาเซียนมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน) และระดับประเทศ เป้าหมายแต่ละระดับควรเป็นอย่างไร มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

5.3.2.3 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกับตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนในการดำเนินงานปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

5.3.3 ประเด็นวิจัยเรื่องกลไกเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

5.3.3.1 การศึกษาสาเหตุปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมาของการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากยังขาดการศึกษาอย่างเป็นระบบ และเพื่อนำผลการศึกษามาจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปัญหาที่เกิดขึ้น

5.3.3.2 การศึกษาพัฒนารูปแบบการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ-เอกชน-ชุมชน (Public-Private-People Partnership: PPPP) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสร้างนวัตกรรมทางสังคม และเป็นกลไกเสริมจุดอ่อนของการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในส่วน of ภาครัฐ

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญชัย (2555) “พัฒนาการขับเคลื่อนร่าง พ.ร.บ. องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ” เอกสารประกอบการเสวนา “สังคมไทยจากเป็นหรือไม่ ที่ต้องมีองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ” 19 กุมภาพันธ์ 2555
- เกษียร เตชะพีระ (2551) “ทางแพร่งและพงหนาม: ทางผ่านสู่ประชาธิปไตยไทย” (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551)
- ไชยยศ บุญญากิจ (2549) “บทบาทของภาคเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม” สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2548) “นันทามติวอชิงตัน” กรุงเทพฯ
- สมพร กมลศิริพิชัยพร และคณะ (2546) รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์โครงการ “เวทีสาธารณะ: จัปกระแส EARTH SUMMIT 2 สู่สังคมไทย” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) “การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย” กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์อมรินทร์ หน้า 44
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) “เอกสารประกอบการประชุม คณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 (Rio+20): ด้านสารัตถะ ครั้งที่ 1/2554” 20 กันยายน 2554 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- BSR Conference (2011) : Redefining Leadership, 23 – 26 October 2011, New York
- Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean” 7 – 9 September 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division
- Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Arab Regional Preparatory Meeting” 16 – 17 October 2011, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division
- Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Asia and the Pacific” 19 – 20 October 2011 International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division
- Earth Negotiations Bulletin (2011) “Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Africa: 20 – 25 October 2011” International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

- Earth Negotiations Bulletin (2011) "Summary of the UNCSD (Rio+20) Regional Preparatory Meeting for Europe: 1 – 2 December 2011" International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division
- ECA (2011) "Outcome of the Regional Preparatory Meeting for Africa Region for the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20)" 20 – 25 October 2011, Economic Commission for Africa (ECA)
- ECE (2011) "Report of the Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development" 1 – 2 December 2011, Economic Commission for Europe
- ECA (2011) "Africa Consensus Statement to Rio+20" 25 October 2011, Economic Commission for America
- ECLAC (2011) "Conclusions of the Latin American and Caribbean Regional Meeting Preparatory to the United Nations Conference on Sustainable Development" 7 – 9 September 2011, Economic Commission for Latin America and the Caribbean
- ESCAP (2011) "Report of the Asian and Pacific Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development" 19 – 20 October 2011, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific
- ECLAC (2011) "Rio+20: Sustainable Development Goals: Proposal by the Government of Colombia for Consideration by the Participating Countries" 22 August 2011, Economic Commission for Latin America and the Caribbean
- ESCWA (2011) "Outcome of the Arab Regional Preparatory Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20)" 16 – 17 October 2011, Economic and Social Commission for Western Asia
- European Union and its Member States (2011) "United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20): Contribution by the European Union and its Member States to the UN Department of Economic and Social Affairs" 1 November 2011
- Group of 77 and China (2011) "Submission by the Group of 77 and China for the compilation document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20)" 1 November 2011
- Japan (2011) Input to the Rio+20 Outcome Document, 31 October 2011,
- Khor, Martin. (2011) "Challenge of the Green Economy Concept and Policies in the Context of Sustainable Development, Poverty and Equity" Second Preparatory Committee Meeting for United Nations Conference on Sustainable Development.

- Najam, Adil, Mihaela Papa, and Nadaa Taiyab. (2006) "Global Environmental Governance: A Reform Agenda" International Institute for Sustainable Development.
- People's Republic of China (2011) "National Submission of the People's Republic of China on the UN Conference on Sustainable Development in 2012" 28 October 2011
- Republic of Korea (2011) "Proposal of the Republic of Korea on the Rio+20 Outcome Document" 4 November 2011
- Third World Network (2012) "Update on Sustainable Development Conference 2012(Dec11/02)". Rio+20 Intersessional discusses proposals for outcome document, 20 December 2011
- Third World Network (2012) "TWN Update on Sustainable Development Conference 2012 (Oct11/01): Rio+20 conference should reaffirm principles of Rio 1992" say developing countries, 26 October 2011
- UNCSD (2012) "The Earth Negotiations Bulletin: Summary and analysis of the second session of the Preparatory Committee (Prep-Com II) for the UN Conference on Sustainable Development (UNCSD 2012)" International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division
- UNCSD (2012) "Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting" 19 – 27 March 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division
- UNCSD (2012) "Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting" 19 – 27 March 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division
- UNEP (2011) "Toward a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Development"
- United Nations (2012) "Closing Remarks by Mr. Sha Zukang at Initial Consultations on the Zero Draft of Outcome Document" 27 January 2012, New York, United Nations
- United Nations (2012) "The Zero Draft of the Outcome Document: The Future We Want" 10 January 2012,
- United Nations (2011) "Co-Chair's Summary" 1st Informal Intersessional Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development, 10 – 11 January 2011
- United Nations (2011) "Co-Chair's Summary" 2nd Preparatory Committee Meeting United Nations Conference on Sustainable Development: Co-Chairs' Summary, 7 – 8 March 2011, United Nations

- United Nations (2011) "Summary of 2nd Informal Intersessional Meeting for the United Nations Conference on Sustainable Development" 15 – 16 December 2011,
- United Nations (2011) "Objective and Themes of the United Nations Conference on Sustainable Development" 2nd Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development. 7-8 March 2011. (CONF.216/PC/7)
- United Nations (2010) "Co-Chairs' Summary" 1st Preparatory Committee Meeting for the UN Conference on Sustainable Development, 2012, 16 - 18 May 2010,
- United Nations (2010) "General Assembly A/RES/65/152" 20 December 2010, United Nations
- United Nations (2010) "Progress to date and remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits in the area of sustainable development, as well as an analysis of the themes of the Conference" 1st Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development. 17-19 May 2010. (CONF.216/PC/2)
- United Nations (2009) "General Assembly A/RES/64/236" 24 December 2009, United Nations
- United States of America (2011) "Sustainable Development for the Next Twenty Years: United States Views on Rio+20" 1 November 2011

Website

- <http://www.adb.org/news/new-thai-power-plant-help-meet-growing-demand-electricity-th>
- <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2003q4/article2003nov28p4.htm>
- http://ec.europa.eu/environment/international_issues/green_diplomacy_en.htm
- <http://www.mfa.go.th/main/th/organize/107/15334-กรมองค์การระหว่างประเทศ>
- <http://www.spiegel.de/international/europe/europe-s-green-diplomacy-global-climate-governance-emerges-as-test-case-for-eu-a-681931.html>

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1
รายงานกิจกรรมการประชุม

ภาคผนวก 1.1

เอกสารสรุปผลการประชุมคณะที่ปรึกษา

วันพุธที่ 24 สิงหาคม 2554 เวลา 13.30-16.30 น.

ห้องประชุม 2 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์ ชั้น 14

เอกสารสรุปผลการประชุมคณะที่ปรึกษา
วันพุธที่ 24 สิงหาคม 2554 เวลา 13.30-16.30 น.

ห้องประชุม 2 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์ ชั้น 14

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. คุณรัชนี้ เอมะรุจิ	รองอธิบดี กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
3. ดร.ศุภวรรณ วงษ์ประยูร	กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
4. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์	รองอธิบดี กรมองค์การระหว่างประเทศ
5. คุณจักรชัย โฉมทองดี	โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (Focus)
6. คุณจิตติมา บ้านสร้าง	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม
7. ดร.สมฤดี นิโครพัฒน์ยิ่งยง	ผู้อำนวยการอาวุโส สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
8. ดร.อัมภาพร ไกรพานนท์	ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. คุณประเสริฐ ศิริภาพร	ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
10. ดร.อังคณา เณิมพงศ์	สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
11. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวีวงศ์	รองผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และผู้อำนวยการบริหารคณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย
12. คุณณัฐเอก ดุษฎีประเสริฐ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
13. คุณอัคราภรณ์ สงประสพ	สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
14. คุณณัฐฐา อัคไพบูลย์	กรมองค์การระหว่างประเทศ
15. คุณชยวรรณ คล่องศิริถาวร	กรมองค์การระหว่างประเทศ
16. คุณวรรณชนา ชัยไพฑูรย์	สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
17. คุณสุจิตรา เกียรติสุทธากร	สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
18. ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	หัวหน้าโครงการ และผู้อำนวยการสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
19. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัยอิสระ
20. คุณสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
21. คุณนนท์ นุชหมอน	สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

เริ่มประชุมเวลา 13.30 น.

ประเด็นการประชุม

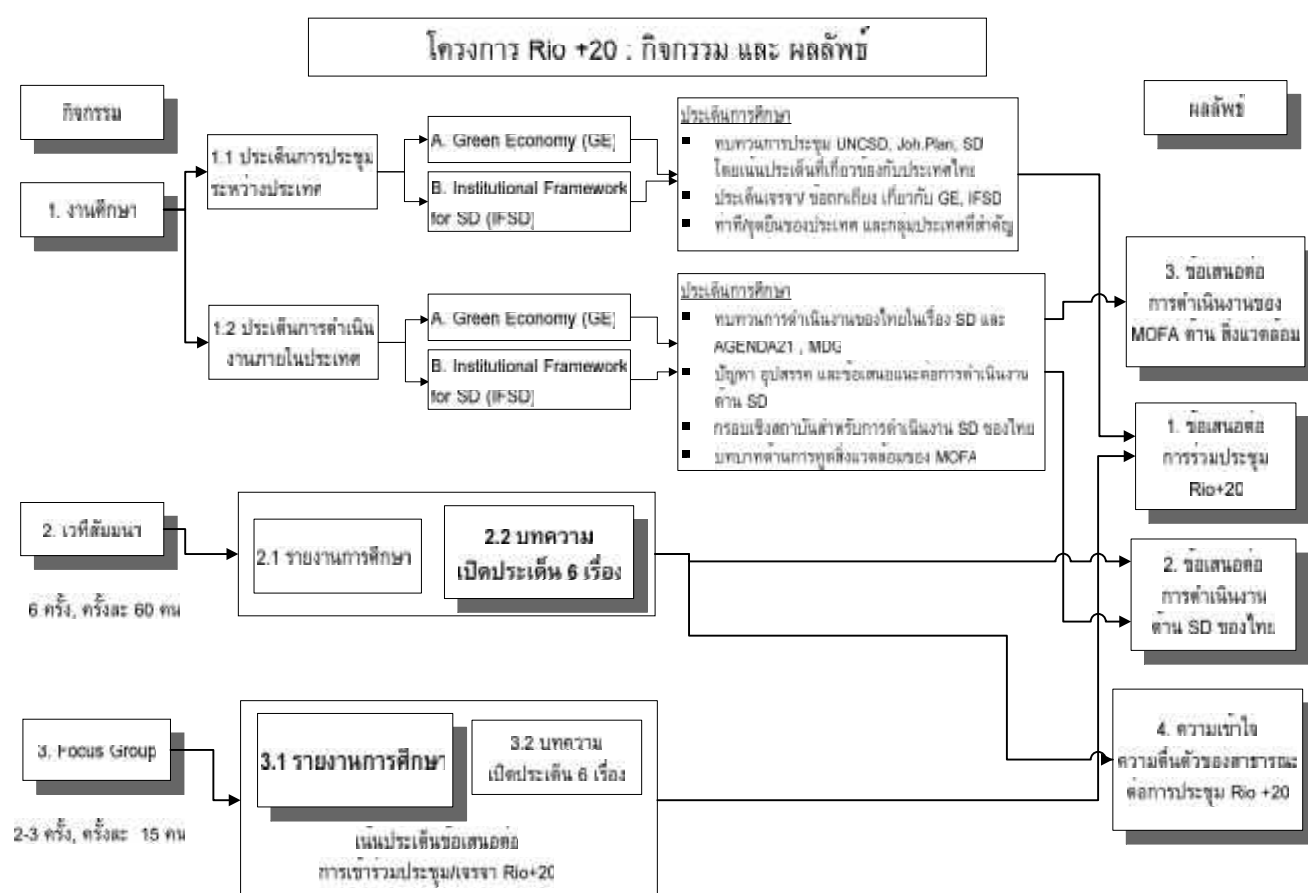
1. การนำเสนอแนวทางการทำงานของโครงการ

หัวหน้าโครงการได้กล่าวสรุปภาพรวมของแนวทางการดำเนินงานของโครงการ ว่าการดำเนินงานของโครงการจะประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก (ดูแผนภาพประกอบ) ได้แก่

(1) **งานวิจัย** เพื่อศึกษาทบทวนประเด็นที่เป็นหัวข้อหลักของการประชุม 2 เรื่อง ได้แก่ Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication และ Institutional Framework for Sustainable Development และการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมาของประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการประชุม และต่อการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศ

(2) **การจัดเวทีสัมมนา** จำนวน 6 ครั้ง เป็นการเปิดประเด็นต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในวงกว้าง เพื่อการสร้างความเข้าใจและตื่นตัวในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อสาธารณะ โดยมีบทความจุดประกายเป็นตัวเริ่มนำประเด็น (ขณะนี้ที่ติดต่อกันมีจำนวน 6 บทความ)

(3) **การจัด focus group** เพื่อหารือกับผู้ที่เกี่ยวข้องในประเด็นเฉพาะต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมในการเจรจา

ทั้งนี้ โครงการได้มีการตั้งคณะที่ปรึกษาโครงการ โดยประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคส่วนต่างๆ ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทหลัก 2 ประการ คือ หนึ่ง) ให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานของโครงการ และ สอง) ให้ข้อคิดเห็นทางวิชาการต่อผลการศึกษาของโครงการ อันจะทำให้ผลการศึกษาโดยเฉพาะในประเด็นการกำหนดท่าทีของประเทศไทยและการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความรอบคอบ เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด

2. ประเด็นแลกเปลี่ยนและข้อเสนอแนะจากที่ประชุม

2.1 การแลกเปลี่ยนข้อมูลการดำเนินการขององค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องกับ Rio+20 และแนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างกัน

คณะที่ปรึกษา ในฐานะตัวแทนขององค์กรภาคีต่างๆ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการขององค์กรหรือเครือข่ายของตนที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการประชุม Rio+20 หรือการพัฒนาที่ยั่งยืน และแนวทางการร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อปรับทิศทางการทำงานไปในทางเดียวกันดังนี้

- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้รับผิดชอบด้านสารัตถะของคณะผู้แทนประเทศไทยในการประชุม Rio+20 ขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูล

- กรมองค์การระหว่างประเทศ จะเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการเตรียมการเพื่อการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNCSD Preparatory Meeting) และเวทีย่อยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ Rio+20 ซึ่งทางกรมฯ จะพยายามส่งต่อข้อมูลการประชุมให้กับทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป โดยหากเวทีใดที่ทางกรมองค์การฯ ไม่ได้เข้าร่วม ก็พยายามประสานกับทางสถานทูตไทยในประเทศที่จัดประชุมให้คอยติดตามและสรุปผลและส่งข้อมูลให้ด้วย

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้รับมอบหมายจากทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการรวบรวมข้อมูลและจัดทำเอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับการดำเนินงานที่ผ่านมาของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งแต่ Agenda21 จนถึงปัจจุบัน ว่าการดำเนินการในแต่ละสาขาเข้าข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืนมากน้อยเพียงใด โดยจะดำเนินการร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ทั้งนี้ทางกรมส่งเสริมฯ มีเป้าหมายที่จะให้รายงานฉบับนี้เป็นรายงานของประเทศไทย ที่ได้รวบรวมกรณีตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีของประเทศเอาไว้ และจะพยายามให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำมากที่สุด

- ดร.สมฤดี จากสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย มีโอกาสเข้าร่วมการประชุมต่างๆ ในเดือนกันยายน ได้แก่ 1) การประชุม UNEP global Consultation เรื่อง rio+20 ณ กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี 2) การประชุม UN Department of Public Information, Non-Governmental Organizations Conference (UN DPI/NGOs) ณ กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี 3) การประชุม Working Group ของ

Eyes on Earth Summit ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะแจ้งประเด็นคืบหน้าจากการประชุมต่างๆให้ที่ประชุมทราบต่อไป

- เครือข่ายธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อม พยายามขับเคลื่อนประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม ตาม Principle 10 ของ Rio Declaration โดยเน้นประเด็นสำคัญเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของภาคประชาชนในกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ดร.สมฤดี ได้ให้ข้อมูลว่าขณะนี้เครือข่ายได้มีการประชุมและยื่นข้อเสนอต่อทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงต่างประเทศแล้ว และจะนำเสนอต่อเครือข่ายธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อมนานาชาติต่อไป

- ดร.ขวัญฤดี ในนามคณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย มีโครงการต่างๆที่เน้นเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไปไกลกว่า CSR ทั่วไป และเชื่อมโยงการทำงานกับ WBCSD ในหลายเรื่อง รวมทั้ง Rio+20 นอกจากนี้ในนามของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย มีโครงการ เช่น การทำฉลากคาร์บอน การพัฒนา MRV ภายในประเทศ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประเทศญี่ปุ่น ยังมีการวิจัยเรื่อง Green Economy กับ ADBI หรือกิจกรรมเช่นโครงการด้าน Co-benefits เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก IGES เป็นต้น

2.2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่ประชุมร่วมทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า

- เนื่องจาก การจำกัดความเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังไม่ได้ข้อสรุปในเวทีระหว่างประเทศ ประเทศไทยจึงยังไม่ควรไปยึดติดกับคำจำกัดความคำใดคำหนึ่งที่มีการเสนอไว้ แต่ควรใช้โอกาสนี้ในการเปิดพื้นที่สาธารณะให้มีการพัฒนาคำจำกัดความเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวซึ่งสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยขึ้นมา ซึ่งจากรายชื่อบทความจุดประกายส่วนหนึ่ง ก็เห็นถึงสัญญาณนี้อยู่บ้าง เช่น การให้ความสำคัญกับเรื่องภูมิปัญญาตะวันออก หรือเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

- เมื่อกล่าวถึงเศรษฐกิจสีเขียว ไม่ควรจะยึดติดกับการให้ความสำคัญกับประเด็นทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงทั้งสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อมๆกันอย่างสมดุลด้วย เช่น ในแง่ของตัวชี้วัด ไม่ควรใช้ GDP เป็นเครื่องมือประเมินการพัฒนาเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดอื่นๆซึ่งรวมปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมซึ่งปัจจุบันมีอยู่หลายตัวเข้าไปด้วย

- ทิศทางของเศรษฐกิจสีเขียว แม้จะมีการกล่าวถึงประเด็นเรื่องความยากจน แต่การดำเนินแนวทางการพัฒนาแบบเศรษฐกิจสีเขียวควรจะมุ่งแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างในเรื่องของความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น สิทธิในการจัดสรรทรัพยากร อันมีต้นเหตุจากระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงการพัฒนาสู่เสรีนิยมสีเขียว ซึ่งแม้จะมีเป้าหมายทางสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงเน้นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจที่มีการกระจายรายได้แบบบนลงล่างอยู่เพียงอย่างเดียว

หรือเป็นเพียงการนำประเด็นสิ่งแวดล้อม มาใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า หรือกดดันให้ประเทศต่างๆ เปิดการค้าเสรีด้านบริการและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น

- ประเด็นกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรอบในระดับต่างๆ ต้องมีความเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่ระดับระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับชาติ ไปจนถึงระดับท้องถิ่น ซึ่งนอกจากกรอบแนวคิดแล้ว ควรมีการคำนึงถึงองค์กรหรือกลไกบางอย่างที่จะเข้ามารองรับนโยบายเหล่านั้นให้สามารถดำเนินไปได้ในทุกครั้งด้วย

2.3 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดเวทีสาธารณะ

- ที่ประชุมได้หารือเกี่ยวกับแนวทางการจัดเวทีสาธารณะ ซึ่งมีทางเลือกอยู่ 2 แนวทาง คือ

- 1) การเลือกประเด็นสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับทุกสาขา (Cross-cutting issues) และ
- 2) การเลือกประเด็นที่เจาะจงตามรายสาขา (sector) ที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตร ฯลฯ โดยเบื้องต้น อาจใช้แนวทางการแบ่งสาขา 11 สาขาตามรายงานเรื่อง Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication ของ UNEP แต่ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องจัดเวทีให้ครบในทุกสาขา แต่ลำดับความสำคัญในประเด็นที่น่าจะมีผลกระทบจากการเจรจาสูงทั้งด้านบวกและด้านลบ พร้อมดูช่องว่างทางการจัดการของประเทศไทยในสาขานั้นด้วย โดยเวทีส่วนหนึ่งอาจประสานกับทางกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ซึ่งกำลังรวบรวมข้อมูล Green Economy ในรายสาขาอยู่เช่นกัน อย่างไรก็ตาม การกำหนดหัวข้อการประชุมทั้ง 6 เวทีในขณะนี้ ยังเป็นไปได้ยาก เนื่องจากการประชุมในเวทีระหว่างประเทศยังไม่ได้ข้อสรุปที่แน่ชัด จึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงประเด็นที่ควรจัดประชุมได้เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และประเด็นการเจรจา

- อาจมีการจัดเวทีสาธารณะในภาคต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวงกว้าง โดยไม่กระจุกตัวเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ โดยประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาแลกเปลี่ยนในเวทีสาธารณะ ควรมีทั้งในด้านที่เป็นปัญหาซึ่งมีความขัดแย้งเกิดขึ้นจริง ยกตัวอย่างเช่น กรณีมาบตาพุด แผนการพัฒนาภาคใต้ หรือการพัฒนาแผนด้านพลังงาน (GPP) ให้เป็นแผนสีเขียว (Green GPP) เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบสามารถจินตนาการได้ชัดเจนว่าการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจสีเขียวจะช่วยแก้ปัญหาได้อย่างไร หรือกลเชิงสถาบันใดในระดับชุมชนที่ยังเป็นปัญหาอยู่ รวมทั้งในด้านความสำเร็จ จากในมุมมองของผู้ปฏิบัติในระดับชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้านท่านต่างๆ ซึ่งการทำ dialogue และถอดบทเรียนความสำเร็จจากเวทีต่างๆ อาจจะทำให้ได้ชุดค่านิยมใหม่ซึ่งมีมุมมองแบบล่างขึ้นบนมากกว่านิยามในแบบเดิม ทั้งนี้กรมส่งเสริมฯ อาจเป็นภาคร่วมจัดเวทีในระดับพื้นที่ได้ ซึ่งจะหารือกันเป็นรายกรณีไป

- ประเด็นหนึ่งซึ่งควรมีการแลกเปลี่ยนกัน คือ แนวทางการพัฒนากลไกสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภูมิภาคอาเซียน หรือระดับอนุภูมิภาค ซึ่งขณะนี้ยังไม่มีบทพูดถึงเท่าใดนัก ควรมีเวทีที่เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้และแนวการปฏิบัติที่ดีระหว่างประเทศต่างๆ ซึ่งเป้าหมายนี้สอดคล้องกับแนวทางที่ทางเครือข่ายธรรมชาติด้านสิ่งแวดล้อมกำลังพยายามขับเคลื่อนอยู่ อาจมี

การยกประเด็นเรื่องการแก้ปัญหาความยากจนซึ่งเป็นความสนใจร่วมในระดับภูมิภาคเป็นประเด็นขับเคลื่อนหนึ่ง

- ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวกับภูมิปัญญาตะวันออก อาจมีการนิมนต์พระพรหมคุณาภรณ์(ปอ.ปยุตฺโต) มาบรรยายเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน หรืออาจไปจัดเวทีสาธารณะที่วัดท่าาน ที่จังหวัดนครปฐมครั้งหนึ่ง

- มุมมองด้านเศรษฐกิจสีเขียวแบบล่างขึ้นบนนี้ สามารถถอดและนำเสนอเป็นประสบการณ์จากไทยให้ต่างประเทศเข้าใจได้ ซึ่งส่วนหนึ่งจะเสนอผ่านทางนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติซึ่งสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์จะนำไปจัดในงาน Rio+20 ด้วย

2.4 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับบทความจุดประกาย

- จากบทความเบื้องต้น 6 บทความ อาจมีการเพิ่มจำนวนบทความอีกได้ บทความที่ควรมีเพิ่มเติม เช่น

- เศรษฐกิจสีเขียวที่เน้นความเป็นธรรมทางสังคม (การลดช่องว่าง/ความยากจน)
- ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์
- โอกาสทางธุรกิจจากกระแสเศรษฐกิจสีเขียว/ Green Job ฯลฯ

- ทั้งนี้ อาจมีการขอให้ผู้เขียนบทความส่งแนวคิดเบื้องต้นหรือเค้าโครงให้ทางที่ปรึกษาพิจารณาก่อน ว่าสอดคล้องกับหลักความสมดุลในการพัฒนาหรือไม่ อาจมีช่องทางอื่นในการเปิดรับข้อเสนอบทความด้วย เช่น ทางเว็บไซต์ เป็นต้น โดยบทความทั้งหมดท้ายสุดจะมีการนำมาถอดสังเคราะห์เพื่อสร้างแนวทางการปฏิบัติด้านเศรษฐกิจสีเขียวในประเทศไทยต่อไป

2.5 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการสื่อสารสาธารณะ

- โครงการอาจร่วมมือกับสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส มีไทยพีบีเอส มีสำนักเครือข่ายสื่อพลเมือง ทางด้านเครือข่าย ในการจัดเวทีแต่ละครั้ง หรืออาจหาช่องทางจัดเวทีสาธารณะออกอากาศหนึ่งครั้ง เช่น ในรายการของคุณนายตา แว่ววิรูปุต์ เป็นต้น เพื่อให้สังคมได้รับรู้มากขึ้น อีกช่องทางคือการสื่อสารผ่านภาคีคือ ชมรมผู้สื่อข่าวสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำลังจะจัดทำสถานีข่าวสิ่งแวดล้อมแบบออนไลน์ ซึ่งจะเปิดตัวในปีนี้ ทั้งนี้เนื่องจากเรื่อง Rio+20 มีประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างยาว ดังนั้นในการสื่อสารกับนักข่าวแต่ละครั้งควรมีการย่อยข้อมูลให้กับนักข่าวให้มากที่สุดด้วย

- โจทย์ในการสื่อสารกับสังคม ไม่ควรเน้นความเป็นวิชาการหรือเริ่มจากการนิยาม ควรเน้นให้เห็นว่าจริง ๆ แล้วเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งใคร ๆ ก็สามารถร่วมปฏิบัติได้ และอาจมีการจัดทำเป็นสื่อบุคคล ๆ นำตัวอย่างการปฏิบัติที่ดีมาให้เห็น โดยเฉพาะการปฏิบัติที่ดีในภาคธุรกิจ ซึ่งยังมีตัวอย่างอยู่ค่อนข้างน้อย และอาจประสานกับทางเครือข่ายนักธุรกิจเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ แต่ทั้งนี้ต้องระมัดระวังไม่ให้นำเสนอมีภาพลักษณ์ของการส่งเสริมทางพาณิชย์ต่อสินค้าใดสินค้าหนึ่งได้

ภาคผนวก 1.2

เอกสารสรุปผลการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 1:
“เส้นทางสู่การประชุม Rio+20”

วันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2554 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 1:

“เส้นทางสู่การประชุม Rio+20”

วันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2554 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

โครงการ เวทีสาธารณะ: จัปกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย

โดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

วิทยากร

1. คุณนิชาวัฒน์ อิศรภักดี	อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ
2. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์	กระทรวงการต่างประเทศ
3. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ
	กระทรวงการต่างประเทศ
	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ
	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาคีรัฐ

4. ดร.อัมภาพร ไกรพานนท์	ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักปลัดฯ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
5. ดร.รวิวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. ผศ.ดร.อรองค์ ชาติกร	สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
7. นายสุรกิจ ด่านเจริญ	กรมควบคุมมลพิษ
8. นส.ธาริณี วัชรบุญโชติ	กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์
9. นายเกื้อศักดิ์ ทาทอง	หัวหน้ากลุ่มสิ่งแวดล้อมโครงการ กรมชลประทาน
10. นส.พีรยา มาคะสิระ	นักพัฒนาสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
11. ดร.ศุภวรรณ วงษ์ประยูร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม
12. ดร.ชัมย์ภรณ์ ถนอมศรีเดชชัย	นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการกองแผนงาน กรมส่งเสริม การเกษตร
13. นส.ไศรยา วีระวัฒนกิตติ	วิศวกร 5 การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย (รฟม.)
14. น.อ.ปิยะ ภูษาแก้ว	ผู้จัดการฝ่ายนโยบายและยุทธศาสตร์ สถาบันมาตร วิทยาแห่งชาติ
15. นายโสพล ชันห์เครือ	ผู้อำนวยการส่วนความร่วมมือและเครือข่ายนักวิจัย ด้านสิ่งแวดล้อม
16. นางนุชนารถ สุพรรณศรี	ผู้อำนวยการส่วนส่วนยุทธศาสตร์และข้อตกลงพหุภาคี ด้านสิ่งแวดล้อม สำนักสนธิสัญญาและยุทธศาสตร์
17. นายสถาพร ใจอารีย์	ผู้อำนวยการส่วนส่วนวิจัยและพัฒนาการจัดการดิน เสื่อมโทรม สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรม พัฒนาที่ดิน

18. นส.สุจิตรา เกียรติสุทธากร นักวิชาการสิ่งแวดล้อม สำนักความร่วมมือด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ
สำนักปลัดฯ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม
19. นางศรีสุดา จารยะพันธุ์ สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
20. นายณัฐพล ขานหมัด นักวิเทศสัมพันธ์ปฏิบัติการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน
เพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
21. นางอาทิตย์ยา พองพรหม นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ สำนักงานการ
ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.)
22. นส.อักษราภักดิ์ สำเภาแก้ว นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงาน
คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)
23. คุณสุทธิเกตุดี ทัดพิทักษ์กุล นักวิชาการส่งเสริมการลงทุนชำนาญการพิเศษ
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
24. นส.กฤษณา เพ็ชรเจริญ นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการสำนักงานมาตรฐาน
ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
25. นายฤทธิ์ ศยามานนท์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการเงินการคลังระหว่าง
ประเทศสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
26. นส.สันต์สุชา รัตนดิเรก เศรษฐกรชำนาญการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง
กระทรวงการคลัง
27. ดร.พงษ์ศักดิ์ เลาสวัสดิ์ชัยกุล นวค.ปฏิบัติการสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
28. นางดวงใจ ชาญภูมิฉิล นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการสำนักงาน
เศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
29. นางบุตรี เทียมเทียบรัตน์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงาน
เศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
30. นส.จกกลณี เขจรานนท์ นักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการสำนักพัฒนา
ผู้ประกอบการ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
31. นางศิริเพ็ญ กุศลานนท์ นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการพิเศษสำนัก
มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
32. นางอรรณภรณ์ สงประสพ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนัก
วางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
33. นายพงศ์นคร ยางงาม วิศวกรสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

34. นายทัศนะ นวลจันทร์ หัวหน้างานปฏิบัติการคอมพิวเตอร์องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ
35. นายศิริชัย ไพโรจน์บริบูรณ์ ผู้อำนวยการองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก
36. นส.อรภา เหล่าพิชิต นักวิชาการป่าไม้สำนักความร่วมมือด้านการป่าไม้ระหว่างประเทศ กรมป่าไม้
37. นายวิชัย สุทธิเลิศกุล วิทยากระดับ 10 ฝ่ายกิจการสังคม การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
38. คุณกฤษมา นวพันธ์พิมล นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการสำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สป.ก. กระทรวงศึกษาธิการ
39. นายลือชัย อารยะรังษะญ์ นักวิชาการเกษตร กรมการข้าว
40. นายพงศ์สิน เทพเรืองชัย นักการทูตปฏิบัติการ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ
41. นส.ยุคลธร ธีระธรรม กรมองค์การระหว่างประเทศ
42. นายอิทธิกร ไกรทศวิทย์ นักการทูตปฏิบัติการ กรมองค์การระหว่างประเทศ
43. นส.สุชญา ตันเจริญผล พนักงานโครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ
44. นางกตัญญูลี ธรรมกุล นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
45. นางอังคณา เฉลิมพงศ์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
46. นส.ณัฐเอก ดุษฎีกร นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
47. ดร. วัชรศักดิ์ ลีละวัฒน์ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD)
48. ดร.อาบิดิน วันขวัญ นักวิจัย สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD)
49. นส.ญาดา วรรณไพโรจน์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
50. ดร.สิทธา สุขกลี นักวิจัย ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ
51. นายดิระณะ ภราดรพันธุ์ เจ้าหน้าที่สำนักประสานด้านการระหว่างประเทศ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)
52. นส.ปรางทิพย์ คงฤทธิ์ศึกษากร นักการทูตปฏิบัติการ สำนักงานปลัดกระทรวงการต่างประเทศ
53. นส.อลิษา ขอบอิสระ นักการทูตปฏิบัติการ กรมสนธิสัญญาระหว่างประเทศ
54. นายเกริกภูมิ จิตราญเคราะห์ นักการทูตปฏิบัติการ กรมยุโรป
55. นส.กฤติยา เหมือนใจ นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการ สำนักเทคโนโลยีความปลอดภัย กระทรวงอุตสาหกรรม
56. นส.สุขสม ชินนิจุล นักวิชาการชำนาญการ กรมส่งเสริมการเกษตร

57. นส.หทัยชนก ศิริวัฒนกุล

58. นส.วินิตตา อ่อนชะอำ

59. นส.สนธิ์ลักษณ์ สุขะสุข

60. นายตาม สุรภาวรรณ

61. นายเสน่ห์ นิยมไทย

62. นายอนุวัฒน์ วัฒนวรรณ

63. ดร.ยุวพันธ์ สันติทวีฤทธิ์

64. นายธีรวิทย์ ณรงค์ธรรมกุล

65. ดร.พรพิมล วราทร

66. ดร.ปรียาพร พรหมพิทักษ์

สถาบัน องค์การอิสระ องค์การพัฒนาเอกชน

67. คุณกัญญสร ตันศุภผล

68. นส.อรุณภา สังขะมาน

69. คุณ ชุณหเดช หรหมเศรษฐ์

70. นส.จุฑามาศ ทรัพย์ประเสริฐ

71. คุณศุภศิริ แจ่มสุข

72. นส.วรวรรณ ชายไพฑูรย์

73. นายพัชรพล ลิ้มปิยวรรณ

สถาบันการศึกษา

74. ดร.อัมรินทร์ คงทวีเลิศ

ภาคเอกชน

75. นายเชวง จาว

76. นางสาวณัฐกานต์ สมตัว

77. นายธงชัย บุญยโชติมา

78. ดร.ปิยะนุช มาลากุล ณ อยุธยา

79. นส.สุกัญญา ใจชื่น

80. นส.กิตติรัตน์ กิริติขจร

นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการ สพร.

ผู้ประสานงาน สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ

วิศวกร สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ

ผู้เชี่ยวชาญ กรมส่งเสริมสหกรณ์

ผู้ตรวจราชการกระทรวง กระทรวงอุตสาหกรรม

วิศวกร กระทรวงอุตสาหกรรม

นักวิจัยศูนย์พันธุ์วิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพ

แห่งชาติ

นักการทูตปฏิบัติการ กรมเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริม

คุณภาพสิ่งแวดล้อม

นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริม

คุณภาพสิ่งแวดล้อม

ผู้ช่วยทูตด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ สถาน

เอกอัครราชทูตอังกฤษ

เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการและปฏิบัติการภาคสนาม มูลนิธิ

สืบาคะเสถียร

นักวิชาการอิสระด้านการวางแผนภาคเมือง เครือข่าย

วางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม

นักวิจัยผู้ช่วย มูลนิธิบูรณะนิเวศ

เจ้าหน้าที่ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม องค์การพัฒนา

อุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ

รองนักวิจัย สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

รองนักวิจัย สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

นักวิจัยภาควิชาวิศวกรรมสิ่งแวดล้อม คณะ

วิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรรมการและที่ปรึกษา บ.ไบเออร์ไทย จำกัด

นักวิชาการสิ่งแวดล้อมสถาบันสิ่งแวดล้อม

อุตสาหกรรม สถาบันสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรม

กรรมการสิ่งแวดล้อม หอการค้าไทย

รองเลขาธิการ สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

สมาคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ธุรกิจ สถาบันยานยนต์

81. นส.อภิเดช บุณยดิษฐ์	เจ้าหน้าที่เทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันยานยนต์
82. ดร.วิเชียร ฤกษ์พัฒนกิจ	ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร สถาบันอาหาร
83. นส.พีรพร พะพีวีย์	ผู้อำนวยการศูนย์ ศูนย์วิเคราะห์ทดสอบ สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
84. นส.วินิตตา อ่อนช้อย	ศูนย์วิเคราะห์ทดสอบ สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ
85. นส.ณัฐกานต์ สมตัว	นักวิชาการ สมาคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
86. นส. สายใจดาว พหุบุญพงษ์	ฝ่ายองค์กรระหว่างประเทศ สมาคมอุตสาหกรรมฯ

ทีมวิจัยและคณะทำงาน

87. ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	ผู้อำนวยการ (หัวหน้าโครงการ) สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
88. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัย
89. นายนนท์ นุชหมอน	ผู้ช่วยวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
90. นางสาวอุษา บุญเลิศนิรันดร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
91. นางสาวสกุลลย์ มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
92. นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
93. นางสาวณัฐฐา อัคไพบูลย์	นักการทูตปฏิบัติการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
94. นางสาวชยาวรรณ คล่องศิริถาวร	พนักงานโครงการภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

สรุปประเด็นจากเวทีการประชุม

1. สรุปการกล่าวเปิด โดย คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี

อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คุณวิชาวัฒน์ได้กล่าวถึงที่มาของการประชุมของสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่า มีพัฒนาการที่ยาวนาน นับตั้งแต่ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ การประชุม Rio ครั้งแรกใน ปี ค.ศ. 1992 ซึ่งทำให้เกิดกรอบความตกลงระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญจำนวนหนึ่ง เช่น ปฏิญญาริโอ แผนปฏิบัติการ 21 กรอบอนุสัญญา สหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UN Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) เป็นต้น รวมทั้งมีการตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) เพื่ออนุวัติผลจากการประชุมด้วย จากนั้นในอีก 10 ปีต่อมา คือ ปี ค.ศ. 2002 ได้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development: WSSD) หรือ Rio+10 ขึ้น อันเป็นที่มาของความตกลงเพิ่มเติม คือ ปฏิญญาและแผนปฏิบัติการโจฮันเนสเบิร์ก และในปีหน้า คือ ปี ค.ศ. 2012 จะเป็นปีที่การประชุม

Rio จะครบรอบ 20 ปี จะมีการจัดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference in Sustainable Development: UNCED) หรือ Rio+20 ขึ้น อันเป็นเวทีที่ประชาคมโลกจะได้ทบทวนกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมาว่าได้ทำสิ่งใดไปแล้วบ้าง และยังมีสิ่งใดที่จำเป็นต้องทำต่อไปเพื่อให้เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน Rio+20 จึงเป็นโอกาสที่ประเทศไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกจะแสดงเจตนารมณ์ ทั้งในการผลักดันการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของไทย และมีส่วนร่วมในการสร้างบรรทัดฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านกรอบสถาบันระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย ซึ่งข้อคิดเห็นที่ได้จากเวทีสาธารณะในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมของภาคส่วนต่างๆ ในการสร้างองค์ความรู้ และนำไปสู่การวางแผนด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. สรุปการกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คุณสุปราณีได้กล่าวถึงที่มาของโครงการว่าเริ่มจากการที่ สกว. ได้มีบทบาทในการสนับสนุนโครงการติดตามกระแสการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ. 2002 ซึ่งครั้งนั้น สกว. ได้ให้การสนับสนุนการวิจัยเพื่อสนับสนุนการประชุม ได้ส่งตัวแทนนักวิจัยเข้าร่วมการประชุม รวมทั้งได้สนับสนุนกิจกรรมการจัดเวทีเพื่อสร้างกระแสความเข้าใจแก่สาธารณะจำนวน 11 เวที เช่น เวทีเรื่องการพัฒนาที่พอเพียงกับ Earth Summit 2002 เวทีเรื่องสังคมโลก สังคมไทยกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เวทีสิ่งแวดล้อมกับการกีดกันทางการค้า เวทีความยากจนกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทย เป็นต้น ซึ่งหัวข้อและบทความต่างๆ จากเวทีในครั้งนั้นหลายหัวข้อก็ยังคงเป็นประเด็นที่มีความทันสมัยอยู่ โครงการในครั้งนั้นได้ข้อเสนอที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) สังคมไทยต้องปรับกระบวนการทัศน์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง 2) ประเทศไทยต้องเปิดกว้างและเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมโลก 3) ประเทศไทยต้องดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเข้มข้น และ 4) ประเทศไทยต้องเร่งสร้างสังคมบนฐานความรู้เพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งข้อเสนอเหล่านี้ได้นำไปสู่การวิจัยต่อยอดเพื่อผลิตความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญอีกหลายประเด็น เช่น การวิจัยเรื่อง Green Productivity การจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการห่วงโซ่อุปทานสีเขียว การเพิ่มประสิทธิภาพเชิงนิเวศ การจัดทำ Roadmap ด้านการประเมินตลอดวัฏจักรผลิตภัณฑ์ แนวโน้มกติกาด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหลังพิธีสารเกียวโต การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ โครงการ “เวทีสาธารณะ: จักรกระแสนะ Rio+20 สู่อสังคมนไทย” จึงเกิดขึ้นในลักษณะคล้ายกับโครงการในครั้งก่อนเพื่อจัดกระแสการประชุม Rio+20 โดยครั้งนี้ได้ร่วมมือกับทางกรมองค์การระหว่างประเทศ และสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีหน่วยงานอื่นๆ ร่วมกันเป็นคณะที่ปรึกษาด้วย เพื่อทำการศึกษาวิจัย จัดทำบทความจุดประกาย และเปิดประเด็นถกเถียงแก่สาธารณะว่าสังคมนไทยมองและเข้าใจเศรษฐกิจสีเขียวอย่างไร ซึ่งความคาดหวังท้ายที่สุดคือการได้โจทย์การวิจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

3. สรุปการนำเสนอ “เส้นทางสู่ Rio+20: ประเด็นการประชุมที่สำคัญ”

โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย

คุณวิจิตร ได้กล่าวถึงการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Rio+20) ที่กำลังจะจัดขึ้นในปี ค.ศ. 2012 ว่าขณะนี้อยู่ในขั้นตอนของการประชุมของคณะกรรมการเพื่อเตรียมการ (Preparatory Committee) ซึ่งได้ประชุมไปแล้ว 2 ครั้ง คือในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2010 และเดือนมีนาคม ค.ศ. 2011 โดยครั้งต่อไปคาดว่าจะเป็นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2012 และระหว่างนี้จะมีการจัดทำเอกสารข้อเสนอเบื้องต้นจากประเทศต่างๆต่อการประชุม หรือที่เรียกว่า Zero draft ในช่วงเดือนมกราคม ค.ศ. 2012 และจะมีการประชุมครั้งย่อยเพื่อถกถึงเนื้อหาใน Zero draft ในเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม และเมษายนต่อไป สำหรับประเด็นที่เป็นหัวข้อหลักในการประชุมมี 2 หัวข้อ ได้แก่ เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) และ การปฏิรูปเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development - IFSD)

ประเด็นแรก เศรษฐกิจสีเขียว ตามนิยามที่ใช้อ้างอิงเบื้องต้นของ UNEP หมายถึง “เศรษฐกิจที่พัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์และความเป็นธรรมทางสังคม รวมทั้งลดการเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ” แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่มีข้อสรุปร่วมกันว่าเศรษฐกิจสีเขียวประกอบด้วยอะไรบ้าง หากแต่มีการเน้นในผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นมากกว่า โดยหลักการสำคัญที่มีการเสนอ เช่น เศรษฐกิจสีเขียวจะต้องสร้างสมดุลระหว่างเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม กล่าวคือเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่แข็งแกร่ง มั่นคง ช่วยสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การมุ่งขจัดความยากจน การสร้างงานที่มีคุณภาพ ฯลฯ อย่างไรก็ตามก็ยังมีความกังวลเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวบางประการ เช่น เศรษฐกิจสีเขียวไม่ควรขัดแย้งกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ไม่ควรเน้นเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมแต่ต้องให้ความสำคัญกับบริบทการพัฒนาอื่นๆ ด้วย ไม่ควรมีลักษณะที่เรียกว่า “One-size-fits-all” กล่าวคือ แต่ละประเทศจะต้องมีความเป็นอิสระหรือยืดหยุ่นในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวของตนเองได้ จะต้องไม่ถูกใช้เป็นเงื่อนไขการกีดกันทางการค้า เป็นข้ออ้างด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อจุดประสงค์ในการบีบบังคับให้เปิดตลาด หรือเป็นเงื่อนไขในการเสนอความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนเงินทุนแก่ประเทศกำลังพัฒนาได้ ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการประชุมบางประการ เช่น การจัดทำ UN Green Economy Roadmap การทำ Best Practices Guide of Actions ในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว การจัดสรรทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในการส่งเสริมการวิจัย พัฒนา ถ่ายโอน และการปรับใช้เทคโนโลยีสะอาด เป็นต้น

ประเด็นที่สอง การปฏิรูปเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แม้จะมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UN Environment Programme: UNEP) ฯลฯ แต่ก็ยังต้องเผชิญปัญหาและความท้าทายต่างๆ เช่น การขาดความร่วมมือและประสานงานระหว่างองค์กรระหว่างประเทศ หรือช่องว่างในการผลักดันนโยบายจาก

ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs) ไปสู่การปฏิบัติ ข้อเสนอทางเลือกบางส่วนในการปฏิรูปเชิงสถาบันระหว่างประเทศ ได้แก่ หนึ่ง) การปรับปรุงเพิ่มบทบาทของ UNEP หรือจัดตั้งเป็น United Nations Environment Organization (UNEO) สอง) การจัดตั้งองค์กรเฉพาะเพื่อดูแลทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น World Environment Organization สาม) การปฏิรูปคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม และคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development: CSD) หรือการรวมทั้ง 2 หน่วยงาน และยกระดับเป็น คณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Council on Sustainable Development) สี่) การจัดตั้งองค์กรใหม่ เพื่อการบริหารจัดการด้าน SD โดยเฉพาะจัดตั้งองค์กรรูปแบบ umbrella และ ห้า) การปฏิรูปสถาบันและโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทำที่ของกลุ่มประเทศต่างๆต่อทางเลือกเหล่านี้ เช่น ประเทศกลุ่มสหภาพยุโรป อัลจีเรีย เอกวาดอร์ กัมพูชา วานูอาตู เซเชล กาบอง และบุรุนดี จะสนับสนุนทางเลือกที่หนึ่งและสอง คือการจัดตั้งองค์กรใหม่ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา รัสเซีย อินเดีย และจีน จะคัดค้านทางเลือกที่หนึ่งและสอง แต่สนับสนุนทางเลือกที่ห้า คือ เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โดยที่ยังคงการทำงานของหน่วยงานเฉพาะเดิมมากกว่า

4. สรุปการนำเสนอ “เศรษฐกิจสีเขียว...เป้าหมายการประชุม Rio+20: โอกาสและความเสี่ยง”

โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการวิจัยฯ และผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ดร.บัณฑิตได้กล่าวถึงปัญหาของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนที่ผ่านมา ว่าเกิดจากการที่เสถียรภาพด้านเศรษฐกิจถูกให้ความสำคัญมากกว่าเสถียรภาพด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากระบบโลกาภิวัตน์ทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเติบโตขึ้นอย่างมากนับตั้งแต่การเจรจา GATT รอบอุรุกวัยประสบความสำเร็จในปี ค.ศ. 1994 และนำมาสู่การตั้งองค์การการค้าโลก (WTO) ในปี ค.ศ. 1995 ในขณะที่กระบวนการโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมก็เริ่มเกิดขึ้นคู่ขนานกัน เช่น การประชุม Earth Summit (1992) การเกิด MEAs ต่างๆมากกว่า 500 ฉบับ หรือการจัดทำ Bali Action Plan ในปี ค.ศ. 2007 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดความความตื่นตัวของนานาชาติในการเจรจาเพื่อหามาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของโลกในช่วงหลังปี ค.ศ. 2012 เป็นต้น ซึ่งเมื่อเกิดการปะทะขัดแย้งกันระหว่างโลกาภิวัตน์ทั้ง 2 ระบบนี้ มีบ่อยครั้งที่โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจจะมีผลเหนือกว่า เช่นในคดีข้อพิพาทระหว่างสิ่งแวดล้อมและการค้าภายใต้องค์การการค้าโลก แต่ก็มีบางกรณีที่โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมมีผลเหนือกว่าด้วยเช่นกันโดยขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของแต่ละประเทศ นอกจากนี้ ปฏิสัมพันธ์ในอีกทิศทางหนึ่งระหว่างโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมที่เริ่มเห็นเด่นชัดมากขึ้นก็คือ ทั้ง 2 ระบบต่างหยาบยืมเครื่องมือของกันละกันมากขึ้น เช่น การใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ดังเช่น กรณีการเก็บภาษีคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน (BCA) ของประเทศสหรัฐอเมริกา

หรือ ในทางกลับกันก็มีการใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเกิดขึ้นของแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” ก็เป็นหนึ่งในตัวอย่างนั้นด้วย

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่มีการใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 ในงานของ Pearce, et al. เรื่อง Blueprint for a Green Economy โดยมีนัยยะถึงเศรษฐกิจที่สามารถแก้ไขความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อมได้ในด้านตัวชี้วัดเพื่อวัดระดับความเป็น Green Economy มีการเสนอเบื้องต้นโดย UNCTAD จำนวน 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ มีสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนสูงใช้คาร์บอนและน้ำในการผลิตต่ำ มีประสิทธิภาพการใช้พลังงานสูงและอยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางด้านนิเวศจากตัวชี้วัดดังกล่าว ยังไม่มีประเทศใดสามารถเป็นผู้นำในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวตาม 5 ตัวชี้วัดนี้ได้ครบทุกด้าน

อย่างไรก็ดี เริ่มมีความกังวลจากประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวอาจถูกใช้เป็นเพียงเครื่องมือของประเทศที่พัฒนาแล้วในการจัดระเบียบโลกใหม่ได้ จึงได้มีข้อเรียกร้องต่างๆ ที่เป็นบริบทเพิ่มเติมของเศรษฐกิจสีเขียว เช่น การที่เศรษฐกิจสีเขียวต้องนำไปสู่การลดความยากจน การคำนึงถึงสิทธิในการพัฒนา (Right to development) ของประเทศกำลังพัฒนา การยึดหลักเรื่อง Precautionary Principle และ Common But Differentiated Responsibility (CBDR) และให้ประเทศที่พัฒนาแล้วสนับสนุนด้านทรัพยากรกับประเทศกำลังพัฒนา เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย โจทย์ด้านเศรษฐกิจสีเขียว สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับในประเทศ ซึ่งอาจมีการนำตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งทางสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยเคยพัฒนาไว้มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถทราบได้ว่าไทยมีระดับเศรษฐกิจสีเขียวเพียงใด และจะปรับตัวอย่างไร และ (2) ในระดับโลก โจทย์ควรเน้นไปที่จะสามารถปรับแก้ระบอบการค้าระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ให้สามารถตอบสนองเป้าหมายด้านความยากจนและสิ่งแวดล้อม ดังเช่นในกรณีการจัดทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) หรือการปรับกติกาของ WTO ให้สามารถเชื่อมโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น เช่น ระหว่างเป้าหมายการค้าเสรีที่เน้นระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และการลดกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคทางการค้า กับเป้าหมายทางสิ่งแวดล้อมที่เน้นระบบกรรมสิทธิ์ของชุมชนท้องถิ่นและการกำกับดูแลการค้าโดยรัฐ เป็นต้น

5. สรุปการนำเสนอ “ประสบการณ์ และมุมมองต่อการประชุม Rio+20”

โดย คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์ รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คุณสุพัตราได้นำเสนอมุมมองต่อการประชุม Rio+20 อันเกี่ยวเนื่องกับปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ยั่งยืนที่ผ่านมา ใน 3 ประเด็นสำคัญ ประเด็นแรก เป็นการกล่าวถึงปัญหาการประสานงานในระดับสถาบันระหว่างประเทศที่ปัจจุบันยังไม่มีกรอบสถาบันที่ทำหน้าที่เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าด้วยกัน คือ องค์การที่ทำหน้าที่ดูแลด้านใดเช่นด้านเศรษฐกิจ ก็จะทำให้ความสำคัญกับประเด็นด้านนั้นเท่านั้น และอาจจะเลยปัจจัยในด้านอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกันองค์การที่ถูกตั้งขึ้นมาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเฉพาะในเวทีสหประชาชาติอย่าง Sustainable

Development Commission ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ได้มีผลงานที่เห็นชัดเช่นกัน ดังนั้นจึงเป็นที่ควรพิจารณาว่าระหว่างทางเลือกการสร้างองค์กรใหม่ เช่น การตั้ง UNEO หรือ WEO กับการปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่แล้วอย่างเช่น UNEP ทางใดจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่า

ประเด็นที่สอง คือเรื่องของการขาดความมุ่งมั่นทางการเมืองของผู้บริหารประเทศซึ่งมักจะมุ่งเน้นเป้าหมายด้านการเมืองหรือเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ก็ไม่ได้พิจารณาว่าผลจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลในสามเสาหลัก หรือการพัฒนาเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพยากรมากเกินไป มีผลต่อสิ่งแวดล้อม และได้สร้างปัญหาสังคม เช่น ความไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้น ปัญหาการกระจายรายได้ อันจะส่งผลให้เกิดปัญหาทางการเมืองซึ่งเกิดจากปัญหาชนชั้นตามมาดังที่ปรากฏทั้งในประเทศไทยและในหลายๆ ประเทศในโลกในช่วงปัจจุบัน

ประเด็นที่สาม คือ การขาดความเชื่อมโยงทางการดำเนินการระหว่างสถาบันระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น ไปจนถึงชุมชน เช่น บ่อยครั้งที่การประชุมในเวทีระหว่างประเทศไม่มีการพูดคุยถึงแนวทางในการดำเนินการต่อในประเทศ หรือมีการนำมาดำเนินการแต่ไม่สามารถสื่อสารให้ผู้ดำเนินการในระดับอื่นๆ เข้าใจได้ เป็นต้น จึงควรพิจารณาด้วยว่าแนวทางที่สหประชาชาติเสนอซึ่งมักเกี่ยวข้องกับการออกกฎเกณฑ์ และกติกาใหม่ๆ สอดคล้องกับระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันหรือระดับความเข้าใจของแต่ละประเทศหรือไม่ หรือในประเทศสามารถปฏิบัติตามได้หรือไม่ เป็นต้น

สำหรับแนวทางอื่นๆ ที่ควรให้ความสำคัญเพิ่มเติม เช่น บทบาทของภาคประชาสังคมที่จะมีความสำคัญอย่างมาก ในฐานะของผู้ที่สะท้อนผู้มีส่วนได้เสียจริงๆ ในสังคม เช่น ผู้ผลิตในท้องถิ่น กลุ่มผู้เจ็บป่วยจากผลพวงการพัฒนาอุตสาหกรรม กลุ่มช่วยเหลือกันเองในชุมชน เป็นต้น การให้ความสำคัญกับความร่วมมือระดับภูมิภาคหรืออนุภูมิภาค เช่น อาเซียน หรืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ซึ่งมีความคิดและระดับการพัฒนาที่ใกล้เคียงกัน การให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนด้านการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการกำหนดเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ในลักษณะคล้ายกับ Millennium Development Goals โดยมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนกำกับ เป็นต้น

6. สรุปการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อเนื้อหาและการเตรียมเข้าร่วมประชุม Rio+20

ดำเนินรายการโดย รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนักวิจัย

ที่ประชุมได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- การดำเนินการที่ผ่านมาของประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจำนวนมากได้ริเริ่มโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและชีวิตของประชาชน ทั้งยังมีแผนการพัฒนาในระดับประเทศคือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ซึ่งให้ความสำคัญกับการมุ่งสู่สังคมที่ปลดปล่อยคาร์บอนต่ำด้วย

แต่ปัญหาที่ผ่านมามีคือยังไม่มีมุมมองเป้าหมายในการพัฒนาในภาพรวมที่ชัดเจน เช่น การกำหนด Baseline ด้านต่างๆที่สามารถใช้ Benchmark ในการกำหนดเป้าหมายได้ทั้งในระดับประเทศและในระดับภาคเศรษฐกิจ (sector) นอกจากนี้ หน่วยงานต่างๆยังไม่มีเวทีในการเข้ามาร่วมพูดคุยกันเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา หรือ Roadmap อย่างเป็นระบบ รอบด้าน และลงในรายละเอียด ประกอบกับภาคการเมืองที่ยังขาดความมุ่งมั่นทางการเมือง (Political will) ทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้ที่ผ่านมา ทิศทางของนโยบายต่างๆยังขัดแย้งกันอยู่เป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น การออกนโยบายลดภาษีรถยนต์คันแรกซึ่งขัดกับเป้าหมายการลดระดับคาร์บอน ทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาคใต้ซึ่งขัดกับความต้องการของท้องถิ่นที่ต้องการพัฒนาบนฐานทรัพยากร หรือกรณีการมีโครงการเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน แต่ขณะเดียวกันก็มีการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงพาณิชย์ซึ่งต้องใช้สารเคมีสูง อีกทั้งยังไม่มีนโยบายใดๆเพื่อควบคุมหรือลดการนำเข้าสารเคมี ทำให้ท้ายสุดการดำเนินการในพื้นที่ไม่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

- ประเทศไทยควรมีแนวทางการสำรวจประเมินการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศ โดยอาจมีการจัดทำรายงานในลักษณะ Country Report เพื่อให้ทราบสถานการณ์ภายในประเทศว่าที่ผ่านมามีการดำเนินการอย่างไรไปแล้วบ้าง สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเพียงใด มีการวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็ง ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ว่าควรจะดำเนินการปรับปรุงด้านใดต่อไปบ้าง อาจมีการนำข้อเสนอด้านเศรษฐกิจสีเขียว 7 ข้อที่ทาง Preparatory Committee ของ UNCS D เสนอไว้เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบเบื้องต้นในการประเมินว่าการดำเนินการของไทยเข้าข่ายเศรษฐกิจสีเขียวเพียงใด

- เพื่อไม่ให้แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจสีเขียว เป็นเพียงแนวคิดที่เป็นนามธรรม ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดและเครื่องมือขึ้นมารองรับ ในด้านตัวชี้วัด อาจใช้ตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของทางสหภาพฯ หรือตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจสีเขียว 5 ตัวที่เสนอโดย UNCTAD มาใช้ประเมิน และเพิ่มตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เช่น การใช้สารเคมีทางการเกษตร เข้ามาด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย หรือการนำแนวคิดเรื่องการเติบโตสีเขียว (Green Growth) มาใช้ดังเช่นประเทศเกาหลี (ซึ่งทาง ESCAP พร้อมจะให้ความช่วยเหลือในการจัด workshop กับหน่วยงานภาครัฐของไทยหากมีการแสดงความต้องการไป) ในด้านเครื่องมือ อาจมีการพัฒนาเครื่องมือต่างๆเพื่อให้เกิดนโยบายที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังเช่น กรณีของสหภาพยุโรปที่มีการประเมินตลอดวงจรผลิตภัณฑ์ (Life Cycle Assessment: LCA) ที่นำมิติด้านต้นทุนและด้านสังคมเข้าไปผนวกด้วย หรือการใช้เครื่องมือประเมินผลกระทบจากคำที่มีต่อความยั่งยืน (Trade-Sustainability Impact Assessment) เป็นต้น

- ภาคเอกชนและชุมชนมีการดำเนินการทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือเศรษฐกิจสีเขียวอยู่มาก และมีความตื่นตัวและการปรับตัวที่รวดเร็วกว่าทางภาครัฐ จากทั้งแรงผลักดันทางการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศ เช่น ความตื่นตัวในการใช้มาตรฐาน ISO50001 ของภาคเอกชน หรือกรณีชุมชนต่างๆที่มีการจัดการตนเองอย่างเข้มแข็ง ซึ่งภาครัฐควรมีการรวบรวมและเรียนรู้จากกรณีที่เป็นความสำเร็จ (Best practice) ต่างๆเหล่านี้ มากกว่าการเน้นการกำหนดนิยามหรือจัดการ

แบบรวมศูนย์เพียงอย่างเดียว อาจมีการถอดบทเรียนที่สำเร็จจากต่างประเทศในกรณีความร่วมมือแบบ Public-Private Partnership ในด้านสิ่งแวดล้อมด้วย

- ในด้านกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนที่เป็นกลไกระหว่างประเทศ มีความเห็นในเบื้องต้นจากผู้ร่วมแลกเปลี่ยนที่สนับสนุนแนวทางการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรที่มีอยู่เดิมมากกว่าการตั้งองค์กรใหม่ ส่วนข้อเสนอเพิ่มเติม เช่น ควรมีกลไกทางการเงินเพื่อให้ความสำคัญกับการให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา (ODA) อาจโดยการกำหนดงบประมาณส่วนหนึ่งที่ชัดเจน (earmark) หรือการให้ความช่วยเหลือทางเทคโนโลยี เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อมได้ เป็นต้น

- มีความเห็นว่าประเด็นเชิงสถาบันที่มีการเจรจากัน ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับกลไกระหว่างประเทศ และมักจะขาดการกล่าวถึงความเชื่อมโยงต่อการปฏิบัติภายในประเทศ ดังนั้น จึงควรมีการให้ความสำคัญกับกลไกภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกในระดับท้องถิ่น ในฐานะผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง สำหรับกลไกในระดับชาติ ควรต้องมีการพิจารณาอีกครั้งว่าประเทศไทยจำเป็นต้องมีหน่วยงานหรือคณะกรรมการระดับชาติเพื่อเป็นเจ้าภาพหลักในการประสานงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ ดังเช่น การตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเคยถูกตั้งขึ้นหลังการประชุมครั้งแรก โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และมีตัวแทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกระทรวงต่างประเทศเป็นเลขานุการ แต่ภายหลังได้ยุติบทบาทไปเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาล ซึ่งแม้ว่าจะไม่มีการตั้งคณะกรรมการอย่างเป็นทางการอย่างชัดแจ้งแล้ว แต่ก็ควรมีการสร้างความร่วมมือบางอย่างระหว่างหน่วยงานเกิดขึ้นเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นต่อไป

- ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆต่อการประชุม Rio+20 หน่วยงานต่างๆสามารถจัดส่งให้กับทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 เพื่อรวบรวมข้อเสนอจัดทำเป็น Zero draft และจะเสนอต่อเวทีในระดับภูมิภาค ที่ประเทศเกาหลีระหว่างวันที่ 16-18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 ต่อไป ซึ่งสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ จะเสด็จเป็นองค์ผู้แทนประเทศไทยเข้าร่วมประชุมด้วย

กำหนดการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1 :

“เส้นทางสู่การประชุม Rio+20”

วันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

จัดโดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย กรมองค์การระหว่างประเทศ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

13.00 – 13.15 น.	ลงทะเบียน
13.15 – 13.30 น.	กล่าวเปิด
	• คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
	กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ
	• คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
13.30 – 14.15 น.	นำเสนอประเด็นการประชุมเจรจาและมุมมองต่อ Rio+20
	▪ เส้นทางสู่ Rio+20 : ประเด็นการประชุมที่สำคัญ
	• คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย
	▪ เศรษฐกิจสีเขียว...เป้าหมายการประชุม Rio+20 : โอกาสและความเสี่ยง
	• ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการวิจัยฯ และ ผอ.สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคม และ สิ่งแวดล้อม
	▪ ประสพการณ์ และมุมมองต่อการประชุม Rio+20
	• คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์ รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
14.15 – 16.30 น.	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อเนื้อหาและการเตรียมเข้าร่วมประชุม Rio+20
	• รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และนักวิจัย

ประมวลภาพการประชุม เวทีสาธารณะครั้งที่ 1 : เส้นทางสู่การประชุม Rio+20
วันจันทร์ที่ 29 สิงหาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องวิเทศสโมสร กระทรวงการต่างประเทศ

ภาคผนวก 1.3

เอกสารสรุปการประชุมหรือกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ครั้งที่ 1
เพื่อจัดทำข้อเสนอต่อคณะผู้แทนการเจรจาในการประชุม Regional Preparatory Meeting
for Asia Pacific Region ระหว่างวันที่ 19-20 ตุลาคม 2554 ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี

วันพฤหัสบดีที่ 6 ตุลาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องประชุม 1
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชั้น 14 อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์

สรุปการประชุมหารือกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) ครั้งที่ 1
เพื่อจัดทำข้อเสนอต่อคณะผู้แทนการเจรจาในการประชุม Regional Preparatory Meeting
for Asia Pacific Region ระหว่างวันที่ 19-20 ตุลาคม 2554 ณ กรุงโซล สาธารณรัฐเกาหลี
วันพฤหัสบดีที่ 6 ตุลาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น. ณ ห้องประชุม 1
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ชั้น 14 อาคารเอสเอ็มทาวเวอร์

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์	รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
2. คุณปรารถนา ดิษยทัต	นักการทูตชำนาญการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
3. ดร.รวิวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
4. นายประเสริฐ ศิรินภาพร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ สำนักงาน คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและ แผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. คุณรัชนี้ เอมะรุจิ	รองอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
6. นางศุภวรรณ วงษ์ประยูร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
7. นางสาวกนกวรรณ ภิบาลสุข	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักความร่วมมือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (สรป.) สำนักปลัดฯ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (สป.ทส.)
8. นางสาวสุจิตรา เกียรติสุทธากร	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สรป./สป.ทส.
9. นางศรีสุดา จารยะพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านอนุสัญญาและพันธกรณี/ความร่วมมือ ต่างประเทศ สรป. /สป.ทส.
10. นางอัคราภรณ์ สงประสพ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักวางแผน การเกษตรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
11. คุณณัฐเอก ดุษฎีประเสริฐ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
12. นางสาวภรภัทร พันธังอก	นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
13. คุณจักรชัย โฉมทองดี	นักวิจัยและผู้ประสานงานโครงการศึกษาและปฏิบัติการ งานพัฒนา (FOCUS) จุฬาฯ

14. ดร.สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิชย์	เลขาธิการมูลนิธิโลกลีเขียว
15. ดร.สมฤดี นิโครพัฒน์ยังยง	ผู้อำนวยการอาวุโสมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
16. คุณวรวรรณ ชัยไพฑูรย์	รองนักวิจัยมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
17. คุณพัชรพล ลิ้มปิยวรรณ	รองนักวิจัยมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
18. ผศ.ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	ผู้อำนวยการศูนย์ความเลิศแห่งชาติด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย
19. รศ.ดร.อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	คณบดีสำนักพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
20. รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
21. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
22. ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
23. รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
24. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัยสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
25. นายนนท์ นุชหมอน	ผู้ช่วยวิจัยสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
26. น.ส.สกุลวลัย มะนะโส	ผู้ช่วยวิจัยสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีหารือกลุ่มเฉพาะ หรือ Focus Group ครั้งที่ 1 มี 2 ประการสำคัญ ได้แก่ (หนึ่ง) เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คณะทำงานฯ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการทำความเข้าใจร่วมกันมากขึ้นต่อเนื้อหาที่ปรากฏในร่าง Intervention ที่จะไปนำเสนอในการประชุม Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region ที่ประเทศเกาหลีในวันที่ 18-19 ตุลาคม 2554 และ (สอง) เพื่อเป็นการนำเสนอประเด็นเพิ่มเติม จากมุมมองที่รอบด้านมากขึ้นทั้งจากความเห็นของทีมวิจัย นักวิชาการ รวมทั้งข้อเสนอจากการแลกเปลี่ยนในที่ประชุมด้วย

ทีมวิจัยได้นำเสนอประเด็นความเห็น ข้อเสนอเพิ่มเติมที่มีต่อเอกสารประกอบการประชุม คณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุม Rio+20 ครั้งที่ 1/2554 ด้านสารัตถะ เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2554 ที่ผ่านมา เพื่อหารือร่วมกันกับที่ประชุมดังกล่าว ประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ของการประชุม Rio+20

1) เป้าหมายของประเทศไทยในการประชุม Rio+20 ทั้งในมิติการเจรจาระหว่างประเทศ และมิติการดำเนินการในประเทศ

- ที่ประชุมได้ร่วมทำความเข้าใจถึงบทบาทและเป้าหมายของประเทศไทยในการเข้าร่วมประชุม Rio+20 โดยมีสองมิติสำคัญคือ กล่าวคือ

ในมิติการเจรจาระหว่างประเทศ การประชุม Rio+20 เป็นการร่วมกับประเทศต่าง ๆ เพื่อประเมินว่า แนวทางเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งประเทศต่าง ๆ ได้ปฏิบัติในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา หลังจากการประชุม Rio ครั้งแรกนั้น สามารถดำเนินการไปได้ตามเป้าหมายหรือไม่ และมีช่องว่างหรืออุปสรรคอะไร ควรมีการกำหนดแนวทาง เป้าหมาย หรือกลไกเชิงสถาบันอะไรบ้างทั้งในระดับระหว่างประเทศและในระดับประเทศ เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ร่วมรับรองหรือกำหนดเป็นพันธะทางการเมือง (Renew political commitment)

ส่วนมิติการดำเนินการภายในประเทศ คือ การดำเนินงานภายหลังจากการประชุม Rio+20 โดยแต่ละประเทศนำแนวทางร่วมเหล่านั้นไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ซึ่งหากทุกประเทศทำได้ ก็จะเป็นผลดีในระดับโลกด้วย

- ดังนั้น โจทย์ขณะนี้ คือ การร่วมกันคิดว่าแนวทางที่จะกำหนดร่วมกันของโลกตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวควรเป็นอย่างไร ควรจะเสนอวาระใดในที่ประชุมจึงจะครอบคลุมทั้งประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย ประเด็นที่ต้องการชักชวนให้ประเทศอื่น ๆ หันมาให้ความสนใจและปฏิบัติตามด้วย และประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระเบียบหรือความตกลงระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่ต้องปรับแก้ไขเพื่อให้เกิดเศรษฐกิจสีเขียว นอกจากนั้นควรมีการเตรียมการศึกษาเพื่อกำหนดจุดยืนของประเทศไทยต่อข้อเสนอจากประเทศอื่น ๆ ด้วย เช่น เรื่องตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่เสนอโดยประเทศโคลัมเบีย หรือข้อเสนอเรื่องการทำ Green GDP เป็นต้น

- อย่างไรก็ดี ข้อจำกัดบางประการในการไปเจรจาที่ประเทศเกาหลีครั้งนี้ คือ ยังเป็นการเจรจาในระดับภูมิภาคเท่านั้น ผลสรุปที่ได้จะต้องมีการรวบรวมกับผลจากภูมิภาคอื่นๆ เพื่อจัดทำเป็นร่างคำประกาศในระดับโลกซึ่งจะต้องมีการหารือกันเพื่อรับรองต่อไป ในเวทีครั้งแรกนี้แต่ละประเทศมีเวลานำเสนอเพียง 4 นาทีเท่านั้น ทั้งต้องดูท่าทีจากประเทศอื่นๆ และบรรยากาศในการประชุมประกอบกัน ทำให้ไม่อาจจะครอบคลุมทุกประเด็นที่มีการเสนอมาจากภาคส่วนต่างๆ ได้ จึงควรมีการระมัดระวังในการจัดทำข้อเสนอ เพราะอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดหากมีบางประเด็นที่ผู้เข้าร่วมประชุมวันนี้ได้เสนอไว้แต่ไม่ถูกรวบรวมไว้ใน Intervention ของประเทศ

2) มุมมองและแนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน

- แม้จะยังไม่มีนิยามเศรษฐกิจสีเขียวที่แน่ชัดและเป็นที่ยอมรับ แต่หลักคิดของเศรษฐกิจสีเขียวไม่ได้เป็นการให้ความสำคัญกับมิติทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ แต่ยังคงอยู่ภายใต้บริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งต้องให้ความสำคัญกับทั้งเสาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเท่าเทียมควบคู่กันด้วย ที่ผ่านมเศรษฐกิจถูกให้ความสำคัญและเป็นตัวเร่งให้เกิดปัญหา

ผลกระทบต่อด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงต้องมีการหยิบยกเรื่องแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นมาเป็นวาระประชุมในการประชุม Rio+20 นี้

- แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจึงเป็นการเปลี่ยนวิธีคิด โดยเน้นแก้ปัญหาเสาหลักด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้มีความเสริมกันอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในลักษณะที่เรียกว่า Triple-top-lines ซึ่งจะปรากฏอยู่ในรูปของแนวคิดหรือมาตรการต่างๆ เช่น แนวคิด cradle-to-cradle การปฏิรูประบบการค้าหรือการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งจะเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ เศรษฐกิจสีเขียวควรมีวิธีการมองให้ข้ามการมองแบบแยกส่วนของสามเสาออกจากกัน (Pillar approach) คือไม่ใช่ต่างเสาต่างมีแนวทางการปฏิบัติ มีองค์กร หรือมีกฎกติกาของตัวเอง แต่ควรเปลี่ยนเป็นวิธีการมองแบบบูรณาการและจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ลำดับชั้น (hierarchy) ให้ระบบเศรษฐกิจหรือการค่านั้นฝังตัวกลายเป็นส่วนหนึ่ง และรับใช้ต่อเป้าหมายของระบบสังคมและระบบนิเวศ

- การกำหนด “ตัวชี้วัด” ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวมีความสำคัญมาก เนื่องจากจะเป็นเสมือนภาษากลาง เป็นตัวสื่อสารที่ทำให้ทุกฝ่ายมองเห็นภาพของเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกันมากขึ้น ไม่ใช่เป็นแค่กรอบคำนิยามอย่างเดียว นอกจากนี้ ตัวชี้วัดจะเป็นเครื่องมือช่วยการเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆ เช่น เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ มาตรการเพื่อการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน (SCP) ด้วย

- ประเทศไทยควรจะสำรวจว่าตัวชี้วัดต่างๆ ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีอยู่ มีความชัดเจนเพียงพอหรือไม่ หรือมีข้อจำกัดอย่างไร เช่น การทำ Green GDP ซึ่งต้องปรับปรุงระบบข้อมูล input-output table ทั้งนี้ อาจใช้การจัดทำตัวชี้วัดด้าน MDGs ของทางสหภาพฯ ซึ่งมีการจัดทำในจังหวัดนาร่องเป็นต้นแบบก็ได้

ประเด็นที่ 2 เศรษฐกิจสีเขียวและเศรษฐกิจพอเพียง

ที่ประชุมร่วมแลกเปลี่ยนถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประเทศไทยมีแนวคิดจะนำเสนอในเวที Rio+20 ในฐานะที่เป็นแนวคิดหนึ่งนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมาจากการริเริ่มของประเทศไทยและมีการดำเนินงานอยู่แล้วในหลายระดับ ซึ่งต้องอาศัยยุทธศาสตร์ในการสื่อสาร เผยแพร่ให้ประเทศต่างๆ เข้าใจและจดจำในลักษณะที่เป็น Branding ของประเทศไทย ในบางเวทีการเจรจาได้เริ่มมีการใช้คำนี้แล้ว เช่น จากการประชุม UN DPI/NGOs ที่กรุงบอนน์ ประเทศเยอรมนี เมื่อเดือนกันยายนที่ผ่านมา มีการกล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นเศรษฐกิจทางเลือก อย่างไรก็ดี ที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนข้อควรพิจารณาต่างๆ ต่อการนำเสนอแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในเวทีระหว่างประเทศ เช่น

- สังคมไทยยังมีความเข้าใจต่อแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ในหลากหลายความหมายและหลายระดับมาก และยังขาดความเข้าใจร่วมกันต่อความหมายเหล่านั้น

■ สังคมมีการรับรู้และภาพเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อต่างๆ โดยเน้นในภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ขาดการนำเสนอมิติของเศรษฐกิจพอเพียงจากภาคเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น ภาคอุตสาหกรรม ภาคการเงิน ฯลฯ

■ โครงการที่ดำเนินงานภายใต้ชื่อเศรษฐกิจพอเพียงหลายกิจกรรม มักจะละเลยมิติของการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญไป เช่น โครงการโรงเรียนพอเพียง ที่เน้นการจัดซื้อถังขยะเท่านั้น โดยไม่ได้ดูบทบาทในการพัฒนาเยาวชน เป็นต้น

ดังนั้น ในเบื้องต้นการผลักดันแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงอาจมีแนวทางดังนี้

1) ควรมีการแปลงหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงให้อยู่ในรูปของ “ตัวชี้วัด” ที่เป็นรูปธรรมและจับต้องได้ และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดสากล เช่น เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น รวมทั้งสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกับนานาชาติได้ชัดเจนมากขึ้นด้วย

2) การให้ความสำคัญกับมิติใน “การพัฒนาคน” ในเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือจุดเน้นของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาให้คนมีค่านิยมหรือเอกลักษณ์อย่างหนึ่ง เช่น เรื่องการดำเนินชีวิตที่ไม่สุดโต่งหรือเสี่ยงมากเกินไป ไม่มองกรอบสั้นๆ มีความรับผิดชอบและมีคุณธรรม เป็นต้น ซึ่งมิตินี้ควรจะถูกระบุเข้าสู่กับเศรษฐกิจพอเพียงในทุกภาคเศรษฐกิจ ซึ่งแม้ขณะนี้ยังไม่เห็นภาพชัดในทุกภาคส่วน แต่หลายหน่วยงานก็ได้ให้ความสำคัญกับมิตินี้บ้างแล้ว เช่น กระทรวงศึกษาธิการซึ่งกำลังทำหลักสูตรทดลองด้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ เป็นต้น

3) การเน้นตัวอย่างการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคเศรษฐกิจอื่นๆ นอกเหนือจากภาคเกษตรกรรม เช่น กรณีของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย หรือ บริษัท Panda Jewelry ซึ่งมีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรมและมีการพัฒนาตัวบุคคลควบคู่ไปด้วย เป็นต้น

ประเด็นที่ 3 การถ่ายทอดเทคโนโลยี (Technology transfer) ด้านเศรษฐกิจสีเขียว

แม้ประเด็นนี้จะประเด็นเดิมที่เป็นข้อเรียกร้องหลักของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มีมายาวนาน และมีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จยาก เนื่องจากมีกฎกติกาชัดเจนกำหนดไว้ในความตกลงด้านทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้องค์การการค้าโลกซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม มีความจำเป็นต้องกำหนดไว้เป็นประเด็นหนึ่งใน Intervention เพื่อให้สอดคล้องกับท่าทีของประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ ประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้แก่

● ประเภทของเทคโนโลยีที่ควรให้ความสำคัญ เช่น ด้านพลังงานหมุนเวียน พลังงานชีวมวล หรือ การดูดซับและกักเก็บคาร์บอน (Carbon capture and storage) หรือเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับประเด็นที่เป็น new and emerging issues เช่น เรื่อง infrastructure ที่จะรองรับน้ำท่วม การสูงขึ้นของระดับน้ำทะเลหรือภัยพิบัติต่างๆ การออกแบบเชิงนิเวศ (Eco-design) เป็นต้น

- จากความต้องการให้ประเทศที่พัฒนาแล้วถ่ายทอดเทคโนโลยี แต่ขณะเดียวกันก็มีข้อเรียกร้องให้คำนึงถึงการยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่น (recognize traditional and local wisdoms, practices and techniques) จึงควรระมัดระวังไม่ให้สองเรื่องนี้ขัดแย้งกัน กล่าวคือ เทคโนโลยีจะต้องสอดคล้องหรือไม่ไปบล้างกับวิถีหรือภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น กรณีการปรับปรุงพันธุ์พืชของชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น
- ควรกำหนดให้ระดับการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือการสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นตัวชี้วัดหนึ่งของการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจสีเขียวด้วย
- ควรคำนึงถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (transition) จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้วย เช่น ผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีต่อการจ้างแรงงาน เป็นต้น
- เนื่องจากประเทศไทยมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น จึงควรกำหนดจุดยืนด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีในเชิงรุกบ้าง เพื่อเป็นการก้าวไปข้างหน้า (มีพัฒนาการจาก copycat เป็น piggyback และ leapfrog ในที่สุด) เช่น การพัฒนานวัตกรรมต่างๆภายในประเทศ และกำหนดเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ประเทศอื่นด้วย อาจในรูปแบบความร่วมมือแบบ South-South cooperation เป็นต้น

ประเด็นที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวกับระเบียบการค้าระหว่างประเทศ

- ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างการค้าและเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเรื่องที่สำคัญและหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึง มีประเด็นสำคัญที่เป็นปัญหาอยู่ เช่น
 - ความขัดแย้งระหว่างความตกลงทางการค้า การบริการและการลงทุน ภายใต้ WTO กับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs)
 - ปัญหาความไม่ชัดเจนในความตกลง GATT เช่น หลักเกณฑ์การใช้ข้อกำหนดตาม Article XX ทำให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทในการใช้มาตรการทางการค้าเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อม
 - ข้อตกลงด้านทรัพย์สินทางปัญญา (ความตกลง TRIPs) ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยี จึงควรมีการปรับปรุงข้อตกลง TRIPs ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น มีระยะเวลาคุ้มครองสิทธิบัตรที่สั้นลงสำหรับเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจสีเขียว หรือ ควรสร้างความชัดเจนสำหรับการตีความบทบัญญัติในความตกลง TRIPs เพื่อการนำไปปฏิบัติได้อย่างชัดเจน เช่น กรณีการตีความในประเด็นการเข้าถึงยาที่ปรากฏอยู่ใน Doha Declaration on TRIPs Agreement and Public Health
- ประเด็นข้างต้นนี้เป็นเรื่องที่มีการอภิปรายเจรจาในเวทีของ WTO เช่นกัน แต่ไม่มีความคืบหน้า จึงควรใช้การประชุมเวที Rio+20 เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สะท้อนประเด็นปัญหา และผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าและความเป็นไปได้ทางการเมืองมากขึ้น
- อย่างไรก็ดี มีประเด็นที่จะต้องระมัดระวัง เช่น

O การที่ประเทศไทยเรียกร้องไม่ให้มีการใช้มาตรการทางการค้าแบบ Unilateral Trade Measure เพื่อการปกป้องด้านสิ่งแวดล้อม มาใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า แต่ในอนาคต ประเทศไทยเองก็อาจจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องใช้มาตรการดังกล่าวกับประเทศผู้นำเข้าอื่นๆ ซึ่งมีมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมต่ำกว่า ข้อเรียกร้องดังกล่าวจึงอาจเป็นอุปสรรคต่อประเทศไทยในภายหลัง

O การเรียกร้องให้ข้อตกลง TRIPs มีความยืดหยุ่นมากขึ้น อาจขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ในการสร้างความเชื่อมั่นในการลงทุนกับประเทศที่พัฒนาแล้วของทางกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ ซึ่งอาจต้องมีการหารือร่วมกัน และควรมีการศึกษาข้อมูลว่าเทคโนโลยีประเภทใดที่ประเทศไทยมีความต้องการจริงๆ และมีช่องว่าง หรือทางเลือกอย่างไรให้ประเทศไทยสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีนั้นได้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศต่อไป

O บางประเด็นอาจมีความเป็นไปได้ที่จะขับเคลื่อนในเวทีการเจรจาอื่นซึ่งจะมีความเฉพาะเจาะจงมากกว่า เช่น เวที WTO หรือ เรื่อง Climate Change ซึ่งจะต้องพิจารณาความเหมาะสมประกอบด้วย

- นอกจากนั้น ประเด็นอื่นๆเพิ่มเติมทางการค้าและสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ และควรหยิบยกขึ้นมาในเวที Rio+20 เช่น

- O ความเชื่อมโยงระหว่างการค้า กับการแก้ไข จัดปัญหาความยากจนหรือความเหลื่อมล้ำในสังคม

- O กรณีคาร์บอนที่แฝงอยู่กับการผลิตสินค้าเพื่อส่งออก และกรณีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (FDI) ที่มีผลต่อการเพิ่มปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับการปรับแก้ไขกฎกติกาการค้าระหว่างประเทศให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น และนโยบายภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง เช่น เงื่อนไขในการรับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ

- O การค้ากับความเชื่อมโยงกับประเด็นเรื่องน้ำ-อาหาร-พลังงาน ซึ่งเป็นประเด็นใหม่และประเด็นท้าทาย

ประเด็นที่ 5 มาตรการทางการค้าแบบ Unilateral Trade Measure ต่อความมั่นคงทางอาหาร (Food Security)

ประเด็นนี้เป็นข้อกังวลจากการที่บางประเทศเริ่มกำหนดมาตรการเรื่องฉลากพลังงานโดยอาจมีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของพื้นที่การผลิตพืชอาหาร ซึ่งประเทศไทยในฐานะผู้ส่งออกสินค้าอาหารอาจได้รับผลกระทบ จึงมีการใส่ประเด็นนี้ไว้ใน Intervention ในเรื่องนี้มีข้อควรพิจารณาเพิ่มเติม ดังนี้

- ความมั่นคงทางอาหารมีทั้งในมิติของประเทศไทยและมิติของโลก หากเน้นความมั่นคงทางอาหารในระดับประเทศ ก็จำเป็นต้องยอมรับสิทธิของประเทศต่างๆ ในการใช้มาตรการเพื่อปกป้องเกษตรกรหรือผู้ประกอบการในประเทศตนเองเช่นกัน ทางเลือกหนึ่งคือ หลีกเลี่ยงคำว่า

Unilateral measure โดยเปลี่ยนเป็นคำอื่น เช่น Environmental protection เพื่อป้องกันไม่ให้ประเด็นนี้ถูกนำไปใช้อย่างบิดเบือนได้

- เรื่อง Food Security เป็นเรื่องที่สำคัญ มีการกล่าวถึงในหลายเวทีการเจรจา เป็นแนวคิดที่มีความหลากหลาย ในสังคมไทยยังมีปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจต่อเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ควรมีการทำความเข้าใจร่วมกัน และกำหนดให้ชัดเจนว่าความมั่นคงทางอาหารประกอบด้วยเงื่อนไขหรือมิติใดบ้าง เช่น เรื่องการเข้าถึงและการกระจายอาหารอย่างเป็นธรรม เรื่องการมีระบบนิเวศการเกษตรที่หลากหลายเพื่อความมั่นคงในด้านการผลิตและการรับมือต่อปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เรื่องการมีฐานความหลากหลายทางชีวภาพที่เพียงพอเพื่อการปรับปรุงและคัดเลือกพันธุ์ เรื่องความปลอดภัยของอาหาร เรื่องสวัสดิการของผู้ผลิตอาหารภายในประเทศ เป็นต้น ความเข้าใจร่วมกันต่อเรื่องความมั่นคงทางอาหาร จะทำให้กำหนดประเด็นข้อเสนอเรื่องความมั่นคงทางอาหารที่ชัดเจนมากขึ้น

ประเด็นที่ 6 กรอบเชิงสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD)

- ประเด็นเรื่อง IFSD มีทั้งในระดับโลก คือ การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรที่มีอยู่เดิมหรือจัดตั้งองค์กรระหว่างประเทศขึ้นใหม่ และระดับภายในประเทศ คือ การปรับปรุง หรือจัดตั้งองค์กรหรือกลไกภายในประเทศเพื่อดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

- ข้อควรพิจารณาเพิ่มเติมสำหรับประเด็น IFSD ระดับโลก คือ

- ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและบทบาทหน้าที่ระหว่างองค์กรด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (ที่อาจตั้งขึ้นใหม่) กับองค์การการค้าโลก

- ความจำเป็นของการมีกลไกระงับข้อพิพาทกรณีเกิดความขัดแย้งระหว่าง MEAs และความตกลงภายใต้ WTO เช่น ประเด็นเรื่องการเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรชีวภาพและการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายใต้อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ กับความตกลง TRIPs

ประเด็นที่ 7 ประเด็นเพิ่มเติมอื่น ๆ ต่อร่าง Intervention

- เป้าหมายเรื่องสังคมคาร์บอนต่ำมีอยู่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ภายใต้ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ใช่ยุทธศาสตร์โดยตรง จึงไม่ได้มีการกล่าวถึงใน Intervention ซึ่งควรมีการเพิ่มเติม

- หากมีการกล่าวถึงภาษีสิ่งแวดล้อมที่กำลังมีการร่างกฎหมาย ควรมีการกล่าวในภาพกว้างถึงมาตรการทางด้านการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วย เนื่องจากภาษีเป็นเพียงมาตรการหนึ่งเท่านั้น

- ควรมีการกล่าวถึงการส่งเสริมเรื่องจัดการเรื่องน้ำ ที่ดิน และป่าไม้ อย่างบูรณาการด้วย นอกเหนือจากการกล่าวถึงการบังคับใช้กฎหมายหรือช่องว่างทางนโยบาย

- ควรมีการอ้างอิงถึงหลักการใน Principle 10 จาก Rio Declaration ซึ่งกล่าวถึงสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กระบวนการตัดสินใจ และกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

- นอกจากการกล่าวถึงความยากจน ซึ่งเป็นแนวคิดในเชิงเปรียบเทียบ ควรมีการคำนึงถึงประเด็นเรื่อง**ความเหลื่อมล้ำ**ด้วย ซึ่งไม่ใช่เพียงมิติเรื่องความเหลื่อมล้ำทางรายได้เท่านั้น แต่ควรครอบคลุมถึงนัยยะอื่นๆ เช่น เรื่องการศึกษา หรือการเข้าถึงทรัพยากรบางอย่างด้วย

- ประเด็นที่เป็น New and Emerging Challenges ควรมีประเด็นเพิ่มเติม เช่น เรื่องความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เรื่องของการรับมือกับภัยพิบัติ หรือการสูงขึ้นของระดับน้ำทะเล โดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดกับผู้ประกอบการ SMEs รวมทั้งประเด็นด้านสังคมเช่น การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมในขั้นต่อไปของโครงการฯ

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ทำให้ทีมวิจัยเห็นภาพการทำงานที่ชัดเจนขึ้น และอาจทำการศึกษาเพิ่มเติม รวมทั้งจัดการประชุมในรูปของเวทีสาธารณะหรือเวทีกลุ่มเฉพาะ ใน 4 ประเด็น ต่อไปนี้

- 1) เรื่องการกำหนดตัวชี้วัดสำหรับ “เศรษฐกิจสีเขียว” ที่สามารถเชื่อมโยงประเด็นด้านการพัฒนาต่างๆ เช่น เศรษฐกิจสีเขียว เศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นธรรมในสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าด้วยกัน ตัวชี้วัดสำหรับการสร้างความสมดุลระหว่างความมั่นคงด้านอาหาร พลังงานและน้ำ เป็นต้น
- 2) เรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเรื่องการค้าและสิ่งแวดล้อม
- 3) เรื่องความมั่นคงทางอาหารที่เชื่อมโยงทั้งในมิติระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก
- 4) เรื่องความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว ทั้งในส่วนที่เป็นข้อเสนอต่อการเจรจาในเวทีระหว่างประเทศ และข้อเสนอต่อการกำหนดความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวที่เหมาะสมต่อบริบทของสังคมไทย

ภาคผนวก 1.4

เอกสารสรุปผลการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 2 :

“ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหารและพลังงาน: โจทย์ใหม่ในเรืองการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันอังคารที่ 27 ธันวาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องราชดำเนิน โรงแรม Royal Princess หลานหลวง

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 2

“ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหารและพลังงาน:
โจทย์ใหม่ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันอังคารที่ 27 ธันวาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องราชดำเนิน โรงแรม Royal Princess หลานหลวง

โครงการเวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่อสังคไทย

โดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

วิทยากร

1. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์ รองอธิบดี กรมองค์การระหว่างประเทศกระทรวงการต่างประเทศ
2. ดร.รวิวรรณ ภูริเดช ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
4. รศ.ดร.สุจิตต์ คุณธนกุลวงศ์ ภาควิชาวิศวกรรมแหล่งน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. นางภาณี สวัสดิวัฑฒ์ นักวิชาการอิสระด้านการวางแผนภาคและเมือง เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
6. คุณวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ มูลนิธิชีววิถี

ภาครัฐ

- 7.นางสมทรง รุ่งเรืองศิลป์ ที่ปรึกษาด้านการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงานกปร.)
- 8.นายประเสริฐ ศิรินภาพร ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(สผ.)
- 9.นางกตัญญูลี ธรรมกุล นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(สผ.)
- 10.นส.สุจิตรา เกียรติสุทธากร นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 11.นายจิรายุทธ โต๊ะหมาด เจ้าหน้าที่วิเคราะห์โครงการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 12.นางอรรณาภรณ์ สงประสพ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 13.นายสาธิต จรรยาสวัสดิ์ ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก(องค์การมหาชน)
- 14.นส.สุนันทา กังวานกุลกิจ ผู้อำนวยการสำนักยุทธศาสตร์การเจรจาการค้า กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
- 15.นายพัทธ์กมล ทัดติพงษ์ นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
- 16.นส.ภรภัทร พันธังอก นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
- 17.นส.กฤติยา ศศิภูมินทร์ฤทธิ์ นักวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

- 18.นางรัชนี สมนกน รักษาการผู้เชี่ยวชาญเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและ
การเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 19.นส.กัญญารัตน์ ว่องวิทย์เดชา เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 20.นส.จิราภา อินธิแสง เศรษฐกรชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 21.นายชัยพร ชุติศิลป์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจ
การเกษตร
- 22.นางสุตารัตน์ เตชะศรีประเสริฐ ผู้เชี่ยวชาญ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 23.นายอวยพร เพชรหลายสี เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 24.นส.ณัฐวดี ยมโชติ เศรษฐกรชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 25.นางชนพรรณ ไวยยะเสวี นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงาน
เศรษฐกิจอุตสาหกรรม
- 26.นส.กฤษณา เพ็ชรเจริญ นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการ สำนักงานมาตรฐาน
ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
- 27.นส.ธราพงษ์ รักขนาม นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักนโยบายและ
ยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- 28.ดร.จู่อะดี พงศ์มณีรัตน์ ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ กรม
ประมง
- 29.นางเตือนใจ นุชดำรง ผู้อำนวยการสำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรม
อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
- 30.นางศิริพร ตันตวิณชัย หัวหน้ากลุ่มงานควบคุมมลพิษจากยานพาหนะ กองจัดการ
คุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
- 31.นางนภาพร ศรีเพชรพันธุ์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กองจัดการคุณภาพอากาศ
และเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
- 32.คุณปรีชาพัฒน์ จันทร์ลอยธนา กรมการข้าว
- 33.นายประพันธ์ ประเสริฐศักดิ์ นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ กรมวิชาการเกษตร
- 34.นส.วชิรา เพชรใส นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ กรมส่งเสริมการเกษตร
- 35.นายสันติ นารถอุดม วิศวกรการเกษตรปฏิบัติการ กรมส่งเสริมการเกษตร
- 36.นายอาณัติ หุ่นหลา นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร
- 37.นางพุทธมนต์ รตจัน หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมการขนส่งที่ยั่งยืน สำนักงานนโยบายและ
แผนการขนส่งและจราจร(สนข)
- 38.นส.มนัสวี อัจฉริยวงศ์ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงาน
นโยบายและแผนการขนส่งและจราจร(สนข)
- 39.นส.วัชริน มีรอด นักวิจัย ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ
- 40.นส.ธนกร จาตะวงษ์ เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ กรมชลประทาน
- 41.ดร.วิมลภัทร บำบัดสรรพโรค เศรษฐกรชำนาญการ กรมชลประทาน
- 42.นส.สุธิตา อ่อนสองชั้น นักวิชาการสัตวบาลชำนาญการ กรมปศุสัตว์
- 43.นางอุษณา สุปินานนท์ นักประชาสัมพันธ์ชำนาญการพิเศษ กรมประชาสัมพันธ์

- 44.นส.ปรารถนา ดิษยทัต นักการทูตชำนาญการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 45.นส. ณัฐฐา อัคคไพบูลย์ นักการทูตปฏิบัติการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 46.นส.สุชญา ตันเจริญผล เจ้าหน้าที่โครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 47.นส.ชยวรรณ คล่องสิริถาวร เจ้าหน้าที่โครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- สถาบัน องค์การพัฒนาเอกชน**
- 48.ผศ.ดร.อรองค์ ชาคกร วิชาการผู้อำนวยการสำนักบริหาร สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
- 49.คุณกัญญสร ตันสุภผล ผู้ช่วยทูตด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ
- 50.คุณ ชุณหเดช หรหมเศรณี นักวิชาการอิสระด้านการวางแผนภาคเมือง เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
- 51.นส.ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- 52.คุณรัชนิดา นิติพัฒนากิริย์ ผู้จัดการแผนกวิเคราะห์ธุรกิจ สถาบันยานยนต์
- 53.นส.วรวรรณ ชายไพฑูรย์ นักวิชาการ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
- 54.คุณศุภฤกษ์ จันทรประสาท ผู้ประสานงานด้านนโยบาย WWF Greater Mekong Programme Thailand
- 55.คุณอภิเดช บุรณดิลก เจ้าหน้าที่สารสนเทศ สถาบันยานยนต์
- ภาคเอกชน**
- 56.ดร.ปรียานุช พิบูลสรารุท สภาหอการค้าไทย
- 57.นายธงชัย บุญยโชติมา กรรมการสิ่งแวดล้อม หอการค้าไทย
- 58.นายมนตรี โยธารักษ์ รองผู้อำนวยการบริหาร หอการค้าไทย
- 59.นส.สุกัญญา ใจชื่น สภาหอการค้าไทย
- 60.คุณสมเจตนา ภาสกานนท์ สภาหอการค้าไทย
- 61.นายชาติรี ชื่นชมสกุล สำนักงานคณะกรรมการร่วมภาคเอกชน 3 สถาบัน (กกร.)
- 62.นายเชวง จาว กรรมการผู้จัดการ บ.ไบเออร์ไทย จำกัด
- 63.นายสุเมธ เอื้องพลสวัสดิ์ บจก. ซีพีอินเตอร์เทรด
- สถาบันการศึกษา**
- 64.รศ.ดร.จ่านง สรพิพัฒน์ ประธานสายวิชาชีพพลังงาน บัณฑิตวิทยาลัยร่วมด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม
- 65.รศ.วารุณี เตีย คณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- 66.ผศ.ดร.สิริลักษณ์ เจียรการ คณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
- 67.คุณกัญณภัทร ชื่นวงศ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

68.ดร.วิจิตรบุษยา มารมย์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง ม.ธรรมศาสตร์
69.คุณคุณุณ องค์กรตันพิชัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
70.ดร.ชนิษฐา แท้มบุญเลิศชัย	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
71.ดร.สุจิตรา วาสนาดำรงดี	นักวิจัย ศูนย์ความเป็นเลิศแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และของเสียอันตราย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
72. คุณนิสา แก้วแกมทอง	ฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ทีมวิจัย	
73.ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
74.รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
75.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
76.นายหน้ นุชหมอน	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
77.นางสาวอุษา บุญญเลิศนรินทร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
78.นางสาวสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
79.นางสาวธารทิพย์ กลัปเป็นสุข	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
80. นางสาวรัตนภรณ์ อาณาประโยชน์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นจากเวทีการประชุม

1. สรุปการกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล

ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คุณสุปราณี ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการประชุม Rio+20 ว่ามีจุดกำเนิดเริ่มขึ้นจากการประชุมสหประชาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ Rio เมื่อ 20 ปีที่แล้ว ในปี ค.ศ.1992 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนในเวทีโลก รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในหลายเรื่อง สำหรับ การประชุม Rio+20 ในปี ค.ศ. 2012 นี้ ทาง สกว. ได้สนับสนุนกิจกรรมการจัดเวทีสาธารณะซึ่งเป็นการนำผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในภาคส่วนต่างๆมาระดมความเห็น ทำความเข้าใจ และติดตามความเคลื่อนไหวในแนวคิดหลักของการประชุมสองเรื่อง คือ เรื่อง แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD) รวมทั้งมีการหยิบยกประเด็นใหม่ๆขึ้นมาแลกเปลี่ยนด้วย ซึ่งในเวทีครั้งนี้ จะมีการนำเสนอในสองส่วน คือ ส่วนแรกจะเป็นการนำเสนอความเคลื่อนไหวจากการเตรียมการประชุม Rio+20 และส่วนที่สองจะเป็นประเด็นเรื่องความมั่นคงทางด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน ซึ่งถือเป็นประเด็นที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ ดังเช่นจากการประชุม World Economic Forum เมื่อต้นปี ค.ศ. 2011 ที่ได้มีการกล่าวถึงภูมิทัศน์ความเสี่ยงของโลกในอนาคตว่ามีอยู่สามเรื่องสำคัญ คือ Macroeconomic imbalance nexus, Illegal economy nexus, และหนึ่งในนั้นก็คือเรื่อง Water-food-energy nexus และภายหลังได้มีการจัดการประชุมเฉพาะที่เมือง Bonn ประเทศเยอรมนีเพื่อสำรวจประเด็นนี้โดยตรงด้วย เวิร์กช็อปครั้งนี้จึง

จะเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อหาคำตอบว่าประเด็นนี้มีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสีเขียวอย่างไรโดยเชื่อมโยงกับบริบทของปัญหาอุทกภัยของประเทศไทยที่ผ่านมา

2. สรุปการนำเสนอ “ความคืบหน้าในการเจรจา: เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน” โดย ดร.รวิวรรณ ภูริเดช

ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดร.รวิวรรณ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการประชุม Rio+20 ว่ามี 3 ประการที่สำคัญได้แก่ หนึ่ง) เป็นเวทีให้ผู้แทนระดับสูงของแต่ละประเทศได้ยืนยันย้ำเจตจำนงทางการเมืองที่จะพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน สอง) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกที่ผ่านมา และสาม) เป็นการสำรวจประเด็นท้าทายใหม่ๆทางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งในกระบวนการเตรียมการก่อนการประชุมจะใช้เวลาการหารือ 2 ปี คือเริ่มต้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2010 การประชุมครั้งล่าสุดที่เพิ่งผ่านไป คือ การประชุมระดับ Intersessional meeting ครั้งที่สองเมื่อวันที่ 15-16 ธันวาคม ค.ศ.2011 ซึ่งเป็นการรวบรวมผลจากการประชุมกลุ่มย่อยและระดับภูมิภาคต่างๆที่เคยจัดขึ้น และให้ตัวแทนแต่ละประเทศได้แสดงเจตนารมณ์อีกครั้งหนึ่งโดยใช้เวลา 3 นาที ซึ่งได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นเอกสารที่เรียกว่า Zero draft ความยาวกว่า 6,000 หน้า ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จประมาณวันที่ 9 มกราคม ค.ศ. 2012 ซึ่งเมื่อร่างดังกล่าวออกมา ทางสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ซึ่งเป็นคณะกรรมการฝ่ายสารัตถะของประเทศจะจัดประชุมเพื่อหารือกันต่อไป

สำหรับความเคลื่อนไหวจากการประชุมในเบื้องต้นนั้น ประเทศต่างๆเห็นพ้องต้องกันว่าผลคาดหวังจากการประชุม Rio+20 ควรมีรูปแบบที่เป็น Political declaration และมีการย่อให้เป็นเอกสารเดียว (one single document) เพื่อให้ผู้บริหารของแต่ละประเทศสามารถอ่านได้ ส่วนในเนื้อหาด้านเศรษฐกิจสีเขียว ประเทศต่างๆได้แสดงท่าทีเช่น กลุ่ม G77 และจีน ได้แสดงจุดยืนแข็งขัน ที่จะไม่ให้เศรษฐกิจสีเขียวมีลักษณะที่เป็น ‘one-size fit all’ และสนับสนุนการจัดตั้ง Green economy fund เพื่อให้มีงบประมาณช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี และ Capacity building ที่ชัดเจน มีการเสนอเรื่อง Green Economy Roadmap โดยกลุ่มประเทศ EU รวมทั้งการเสนอแผน 10 ปีเพื่อการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน (10 years framework on sustainable consumption and production) มีการเสนอแนวคิดเรื่อง Sustainable Development Goals (SDGs) โดยกลุ่มประเทศโคลัมเบีย เพื่อแทน Millennium Development Goals (MDGs) ที่ใกล้จะครบวาระ ซึ่งจุดต่าง คือ MDGs จะเป็นเป้าหมายสำหรับประเทศกำลังพัฒนา ส่วน SDGs จะเน้นเป้าหมายร่วมกันของทุกประเทศในโลก เพื่อให้เกิดการแบ่งงานหรือสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศได้ชัดเจนในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งโดยเนื้อหาไม่ได้ต่างไปจากกรอบของ Agenda21 นัก เพียงแต่มีการเพิ่มบางประเด็นที่มีความสำคัญมากขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

ในส่วนท่าทีของประเทศไทยในขณะนี้ ยังยืนยันในหลักการต่างๆ ร่วมกับประเทศในกลุ่ม G77 เช่น หลักการ Common but differentiated responsibility, การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน, และ หลัก Principle 10 ที่เปิดให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เป็นต้น ซึ่ง ดร.รวิวรรณ มองว่า ณ ขณะนี้ประเด็นสำหรับการประชุมไม่น่าเป็นห่วงเท่าใด แต่โจทย์ที่ประเทศไทยต้องทำการบ้าน ต่อยังมีอีกหลายเรื่อง เช่น เรื่อง Output ที่จะกำหนดใน SDGs เรื่องเป้าหมายหรือกรอบเวลาที่มีใน Roadmap ต่างๆ เรื่องกลไกทางการเงินหรือการถ่ายทอดเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนั้น ความเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานในระดับชาติก็มีความสำคัญ เนื่องจากการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้เกี่ยวข้องกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติเพียงหน่วยงานเดียว แต่เกี่ยวกับหน่วยงานอื่นๆ ทางเศรษฐกิจและสังคมด้วย ปัจจุบัน ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของบางประเด็นเช่น การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน โดยการบรรจุในแผนสิ่งแวดล้อม 5 ปีและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 แล้ว โดยมีมาตรการรองรับในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญต่างๆ 5 สาขา เช่น การเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งถือว่ามีความก้าวหน้าและทันสมัยกว่าหลายประเทศในภูมิภาคเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีการนำแผนไปปฏิบัติก็ยังไม่เป็นไปเท่าที่ควร และต้องดำเนินการต่อไป

3. สรุปการนำเสนอ “ความคืบหน้าในการเจรจา: กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

โดย คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์ รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คุณสุพัตรา ได้กล่าวถึงความเคลื่อนไหวในประเด็น IFSD ว่ามีการถกเถียงกันถึง 4 ทางเลือกที่สำคัญ ได้แก่

หนึ่ง) การยกระดับ United Nations Environmental Program (UNEP) ขึ้นเป็นทบวงชำนาญพิเศษ หรือ Specialized agency ภายใต้กรอบสหประชาชาติ เช่นเดียวกับองค์กรอื่นๆ เช่น ILO หรือ FAO ซึ่งข้อดีคือจะทำให้องค์กรมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการสูง และทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบัน สมัชชา Governing council ของ UNEP มีเพียง 58 ประเทศเท่านั้น และการเสนอข้อเสนอในสมัชชาสหประชาชาติจะค่อนข้างช้ากว่าจะได้รับการตัดสินใจในแต่ละเรื่อง แต่ถ้าหากเป็นองค์กรพิเศษภายใต้สหประชาชาติแล้ว ประเทศสมาชิก 153 ประเทศสามารถเข้าร่วมได้ทั้งหมด และจะทำให้เกิดความคล่องตัวมากขึ้น

สอง) การปฏิรูป Commission on Sustainable Development (CSD) ซึ่งถูกตั้งขึ้นจากการประชุม Rio ครั้งแรก ซึ่งสถานะของ CSD จะยังไม่ถึงขั้นเป็นกลไก แต่เป็นเสมือนเวทีให้ประเทศต่างๆ ได้มาคุยแลกเปลี่ยนกัน (Talk shop) แต่ประเด็นที่ถกเถียงยังเป็นเรื่องที่ได้รับมอบหมายและมีความไม่ทันสมัยอยู่สูง และการที่มีเลขาธิการของ UN มาทำหน้าที่เป็นเลขานุการของ Commission ทำให้ CSD ยังไม่ใช่เวทีของสมาชิกจริงๆ การปฏิรูป CSD ให้มีลักษณะเป็น Sustainable Development Council (SDC) ได้ถูกเสนอขึ้นโดยบุคลากรใน UN เพื่อยกระดับให้การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญระดับเดียวกับ Council อื่นๆ เช่น Human Rights Council หรือ Economic and Social Council (ECOSOC) เป็นต้น ซึ่งเงื่อนไขหนึ่งของการเข้าร่วม council คือการทำ Universal

periodic review ซึ่งอาจเป็นการบ้านให้ประเทศสมาชิกต้องทำรายงานติดตามทบทวน และทำให้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมได้รับการพิจารณามากขึ้น

สาม) การทำงานอย่างบูรณาการในสามเสาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นความคิดที่ดีแต่ทำยาก ทั้งนี้ในการบูรณาการจะต้องยึดหลักการที่ใช้ระหว่างการปฏิรูปโครงสร้างของสหประชาชาติที่สำคัญ 2 หลักการ ได้แก่ “system-wide coherence” คือ การที่หน่วยงานใดทำงานเรื่องใดกับใครจะต้องให้สมาชิกหรือหน่วยงานอื่นรับรู้ทราบ และอีกหลักการ คือ “delivering as one” คือ แต่ละหน่วยงานย่อยจะต้องผลิตผลผลิตใดก็ตามในทิศทางที่สอดคล้องกัน ไปด้วยกันเสมอ

สี่) การปรับ ECOSOC เป็นองค์กรในระบบ UN โดยให้เพิ่มเสาสิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย แต่อย่างไรก็ดี แนวคิดสุดท้ายนี้ไม่มีใครพูดถึงมากนักในช่วงหลัง เนื่องจากการมีโครงสร้างที่ใหญ่ไป จะทำให้ผลักดันวาระต่างๆได้ยาก

ทั้งนี้ คุณสุพัตราได้สรุปว่าแม้ว่าหัวข้อ IFSD อาจจะไม่ได้รับการให้ความสำคัญมากเท่ากับหัวข้อ Green Economy มากในการประชุม แต่แนวทางการดำเนินงานของ Green Economy ก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบของ IFSD สุดท้าย อาจไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง ผลที่ออกมาอาจผสมผสานรูปแบบจากทุกทางเลือกได้ เพราะกลไกจะต้องตอบสนองต่อหน้าที่ในการบรรลุผล (Form Follow function) จึงจะสามารถนำไปสู่การบรรลุผลการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

4. สรุปการนำเสนอ “ท่าทีการเจรจาของกลุ่มประเทศต่าง” โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย

คุณวิจิตร ได้นำเสนอถึงผลลัพธ์ที่ประเทศต่างๆคาดหวังจากการประชุม Rio+20 ว่าทุกประเทศมีความเห็นร่วมกันที่จะได้ถ้อยแถลงที่สั้น หนักแน่น และแสดงถึงเจตนารมณ์ทางการเมืองที่มุ่งมั่นต่อแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งมีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และมีแผนที่ชัดเจน โดยมีรายละเอียดปลีกย่อย เช่น กลุ่มประเทศ EU คาดหวังผลลัพธ์ในระดับที่เป็น Roadmap ส่วนประเทศจีนต้องการเห็นการให้คำมั่นที่ชัดเจนในเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางการเงินกับประเทศกำลังพัฒนา ขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาต้องการให้เวที Rio+20 เป็นเวทีที่แต่ละประเทศได้นำเสนอแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนเท่านั้น ไม่ได้เสนอถึงแนวทางร่วมกันแต่อย่างใด

สำหรับแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” แม้ว่าการประชุมที่ผ่านมาจะยังไม่อาจหาฉันทามติร่วมกันได้ แต่ประเทศส่วนใหญ่ก็ยอมรับแนวคิดนี้ในฐานะของแนวทางไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่สมดุลในทั้งสามเสาหลัก และมีความเข้าใจร่วมกันว่ามีความหมายครอบคลุมถึงเป้าหมาย เช่น สังคมคาร์บอนต่ำ การเข้าถึงพลังงานทดแทน พลังงานสะอาด และมีประสิทธิภาพ การผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร ฯลฯ รวมถึงครอบคลุมถึงมิติทางสังคมอย่างเช่น ความเท่าเทียมทางสังคม หรือเรื่องการฝึกแรงงานใหม่และสวัสดิการสังคมที่เข้มแข็ง สำหรับคนที่ว่างงานจากการที่ Brown industry ต้องปิดตัวไปด้วย ในส่วนรายละเอียดความแตกต่างของท่าทีต่อเศรษฐกิจสีเขียว ประเทศกลุ่ม EU ตกลงที่จะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว และพร้อมแบ่งปัน Best practice หรือข้อตกลงที่มีการใช้หรือดำเนินการอยู่แล้วในกลุ่มสมาชิกรับปรับใช้ในระดับโลก ประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นย้ำถึงการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการช่วยในการ

เปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ภายใต้การใช้กลไกตลาด กฎเกณฑ์ที่โปร่งใสที่ดั่งบนพื้นฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ และการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา โดยเน้นความร่วมมือแบบ Partnership ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป มากกว่าการสนับสนุนทางการเงินหรือการถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่วนประเทศกลุ่ม G77 และจีนให้ความสำคัญกับการจัดความยากจนเป็นอันดับแรก และมองว่าประเทศที่พัฒนาแล้วควรเป็นผู้นำในการเปลี่ยนไปสู่รูปแบบการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน ให้รักษาคำมั่นในอดีตในการให้ความช่วยเหลือต่อประเทศกำลังพัฒนา และต้องไม่ถูกใช้เป็นข้ออ้างเพื่อกีดกันทางการค้า หรือข้ออ้างเพื่อการรับความช่วยเหลือทางการเงิน ส่วนประเทศที่แสดงจุดยืนไม่เห็นด้วยกับเศรษฐกิจสีเขียว คือ ประเทศโบลิเวีย คิวบา และเวเนซุเอลล่า เนื่องจากมองว่ายังไม่มียามที่ชัดเจน และไม่มั่นใจว่าจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศที่กำลังพัฒนา และข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิมยังไม่ได้รับการปฏิบัติตาม ซึ่งประเทศโบลิเวีย ยังไม่เห็นด้วยกับการพยายามประเมินมูลค่าของธรรมชาติ ซึ่งอาจจะเกิดความเสียหายจากกลไกการตลาดที่ไม่มีการควบคุมด้วย

สำหรับหัวข้อ “กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (IFSD) ประเทศต่าง ๆ มีความเห็นร่วมกันว่า IFSD จะต้องรักษาสมดุลของทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน และต้องมีการประสานความร่วมมือของ IFSD ตั้งแต่ระดับโลก ภูมิภาค ระดับประเทศ จนถึงท้องถิ่น เพื่อการบรรลุผลของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งควรจะต้องมีการปรับปรุงการประสานการทำงานขององค์กรภายใน UN เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนท่าทีต่อทางเลือกของ IFSD นั้น ประเทศในกลุ่ม EU ส่วนใหญ่ และกลุ่มประเทศแอฟริกาเห็นด้วยกับการยกฐานะ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะ แต่มีประเทศ EU บางส่วน เห็นว่าควรจะมีการยกระดับ CSD ขึ้นเป็น Sustainable Development Council แทน เพื่อเป็นการดึงหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าสู่หัวใจของกระบวนการตัดสินใจของ UN ส่วนประเทศเกาหลีใต้ที่เห็นด้วยกับการตั้งทั้ง SDC พร้อมทั้งยกฐานะ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะในระยะกลางและระยะยาว ประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับการตั้งองค์กรใหม่ คือ สหรัฐอเมริกา โดยสนับสนุนการปฏิรูปองค์กรที่มีอยู่เดิม เช่น ECOSOC CSD รวมทั้ง UNEP ให้เข้มแข็งขึ้น โดยแก้ไขให้ทุกประเทศเข้าเป็นสมาชิกของ UNEP ได้ และเพิ่มอำนาจของ UNEP ในการ implementation และสร้างความเข้มแข็งด้านวิทยาศาสตร์ ให้มีนักวิทยาศาสตร์/วิศวกรเข้าไปทำงานมากขึ้น

5. สรุปการอภิปราย “ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน: บทเรียนจากมหาสมุทรภัย”

ผู้อภิปรายท่านที่ 1 รศ.ดร.สุจิตต์ คุณธนกุลวงศ์ ภาควิชาวิศวกรรมแหล่งน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.สุจิตต์กล่าวว่าจากการติดตามปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พบว่ามีความเชื่อมโยงกับประเด็นความมั่นคงทางด้านน้ำ อาหาร และพลังงาน รวมทั้งเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโดยรวม และแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย ที่ผ่านมาการเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยดีขึ้นมาก แต่ข้อมูลความเสี่ยงต่อด้านความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ (Water security) และด้านความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) กลับยังปรากฏสูงมาก การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

จึงจำเป็นต้องตอบโจทย์เรื่องการควบคุมการเจริญเติบโตด้วย ซึ่งประเทศไทยควรจะทบทวนว่าเป็นเพราะตัวชี้วัดที่เราใช้อยู่ไม่ตอบโจทย์ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนตามที่เรากำลังต้องการหรือไม่ ในด้านทรัพยากรน้ำ ที่ผ่านมามีประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาน้ำเสีย น้ำท่วม และน้ำแล้งซึ่งกระทบความมั่นคงของทรัพยากรน้ำเป็นวัฏจักรสลับกันมาโดยตลอด ดังนั้นในการควบคุม จึงควรมีดัชนีที่สามารถวัดว่าประเทศไทยมีน้ำให้ใช้ได้ปริมาณเท่าไร และควรมีน้ำให้ใช้ได้ปริมาณเท่าไร ซึ่งตัวชี้วัดหนึ่ง คือ แนวคิดเรื่อง Water security ซึ่งพัฒนาโดย ADB ว่าความมั่นคงของทรัพยากรน้ำจะเกี่ยวข้องกับ 5 มิติ ได้แก่ 1) ความมั่นคงในทรัพยากรน้ำของครัวเรือน ซึ่งมองว่าน้ำเป็นทรัพยากรทุกคนมีสิทธิในการเข้าถึง และสามารถคำนวณความต้องการใช้น้ำต่อวันออกมาได้ 2) ความมั่นคงในทรัพยากรน้ำทางเศรษฐกิจ เช่น การวิเคราะห์ว่าการที่ตัวเลข GDP โตขึ้นจะทำให้ความต้องการใช้น้ำในแต่สาขาการผลิตเพิ่มขึ้นเท่าใดในรูปของค่า Water account 3) ความมั่นคงในทรัพยากรน้ำของเมือง ซึ่งจะเป็นประเด็นสำคัญของโลก เนื่องจากต่อไปประชากรส่วนมากจะอาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งจะทำให้เมืองเป็นทั้งความเจริญและแหล่งรองรับของเสียในทีเดียวกัน 4) คุณภาพของแม่น้ำ และ 5) ความสามารถในการฟื้นฟูของน้ำ (Water resilience) เช่น กรณีเกิดภัยพิบัติต่างๆ ซึ่งจะทำให้เห็นว่าตัวชี้วัดเหล่านี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ความมั่นคงด้านน้ำของครัวเรือน หรือปัญหาน้ำสกปรกในสลัมก็เกี่ยวข้องกับเรื่องสังคม ข้อมูลความสัมพันธ์ที่พบว่าความผันผวนของปริมาณน้ำส่งผลทางกลับต่อ GDP ก็ถือเป็นปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งหากตัวชี้วัดเหล่านี้ดีขึ้น เช่น เมื่อมีการลงทุนเพื่อเพิ่มอัตราการดูดซับน้ำของประเทศ ก็จะลดความผันผวนตามธรรมชาติลง และจะทำให้เศรษฐกิจโตขึ้นได้

สำหรับกรณีเหตุการณ์อุทกภัยที่ประเทศไทยเผชิญ ในปี ค.ศ.2011 ซึ่งเกิดน้ำท่วมสูงมากกว่าน้ำท่วมปกติ และส่งผลกระทบถ่วงหน้ทั้งคนรวยและคนจนนั้น มีแนวโน้มว่าจะเกิดจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ คือ เกิดปรากฏการณ์ลานินญาถึง 2 ครั้งในหนึ่งปี และกระทบต่อความผันผวนของ Input น้ำภายในประเทศ และมีแนวโน้มว่าความผันผวนนี้จะสูงขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งหากเรามองว่าการหมุนเวียนของน้ำในระดับโลกมีความสัมพันธ์กับในระดับประเทศแล้ว เราก็อาจใช้กลไกระหว่างประเทศในการแก้ปัญหา แต่ที่ผ่านมามีกลไกอย่าง UNFCCC ก็มีแนวโน้มที่จะล้มเหลว ซึ่งถ้าเรามองว่ากลไกระหว่างประเทศควบคุมไม่ได้ ก็ต้องมาพยายามแก้ปัญหาที่กระบวนการจัดการ (management process) ต่อ และถ้าแก้ปัญหาไม่ได้ก็ต้องใช้มาตรการรับมือ (Responsive measure) เช่นการหนีน้ำและถ้าหากรับมือไม่ได้ก็เกิดผลกระทบทางสังคมตามมาโดยเฉพาะคนจนที่ปรับตัวไม่ได้ แผนในระยะสั้นที่เสนอหากเกิดน้ำท่วมในอนาคต คือ การผันน้ำโดยหาพื้นที่ชุ่มน้ำประมาณ 2 ล้านไร่เพื่อรับน้ำ และมีระบบชลประทานที่เหมาะสมไร่ละ 5,000-10,000 บาท รวมงบประมาณ 2 หมื่นล้านบาท ซึ่งถ้าหากไม่ทำ ภาคอุตสาหกรรมจะเสียหายกว่าล้านล้านบาท น้ำที่ไหลเข้ากรุงเทพฯ บางส่วนก็จะต้องมีการทำคลองชั่วคราว เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำไหลท่วมหมู่บ้าน ใช้งบประมาณทั้งหมดหนึ่งหมื่นหกพันล้านบาท ซึ่งตรงนี้ก็ถือเป็นการแก้ปัญหาแบบสังคมเกื้อกูลกัน หรือ soft side คือ ผลัดกันน้ำท่วมบ้าง แต่ถ้าประชาชนต้องการให้แก้ปัญหาแบบ hard side คือ ต้องไม่มีพื้นที่ใดน้ำท่วมเลย ก็จะต้องลงทุนสูงอีกสามแสนล้านบาท ซึ่งงบประมาณก็

ต้องมาจากภาษีของประชาชนนั่นเอง ซึ่งประชาชนจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจว่าต้องการแบบใด ส่วนในระยะยาว ถ้าแก้ปัญหาเรื่องการใช้ที่ดินได้ดี ก็อาจไม่ต้องการผืนน้ำ แต่ก็ต้องนำเรื่องระบบ EIA มาพูดคุยกัน

ส่วนข้อเสนอต่อการไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ดร.สุจิตต์ เสนอว่า จะต้องแยก Enabling factors ออกเป็นระดับการเจรจาระหว่างประเทศ และระดับภายในประเทศ ซึ่งในระดับเจรจามีแนวโน้มค่อนข้างสูงว่าการเจรจายากได้กรอบ UN จะล้มเหลว ส่วนการเจรจาเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวก็น่าเป็นห่วงว่าจะกลายเป็นของเล่นใหม่หรือไม่เนื่องจากประเทศที่พัฒนาแล้วก็ขาดงบประมาณสนับสนุน ประเทศกำลังพัฒนาจึงควรต้องจับกลุ่มกัน และสร้าง Model ในการดูแลตัวเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากกว่า ส่วนการดำเนินการภายในประเทศคือการตั้งตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งถือเป็นกลไกเพื่อการคิดระยะยาวและเป็นส่งสัญญาณบางอย่างให้ประชาชนได้รู้ ปัญหาขณะนี้คือมิติแต่ละด้านของการพัฒนาถูกแยกกันรับผิดชอบโดยแต่ละหน่วยงาน ทำให้เกิดการขัดแย้งกันทางปฏิบัติ สำหรับการผนวกตัวชี้วัดด้านความมั่นคงของทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงานเข้ากับตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจนั้น ปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำแบบจำลองเศรษฐกิจระดับมหภาคอยู่ทุก ๆ 5 ปี ซึ่งในแบบจำลองมีการกล่าวถึงปัจจัยทางด้านอาหารไว้ในมิติของสินค้าส่งออก และปัจจัยด้านพลังงานในมิติของต้นทุนจากการนำเข้า ส่วนปัจจัยด้านน้ำยังไม่ถูกกล่าวถึง ซึ่งในความเป็นจริงตัวชี้วัดมิติความมั่นคงทั้งสามด้านควรที่จะถูกบรรจุในแบบจำลองเพื่อคำนวณผลกระทบจากการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วย เช่น ประเมินความต้องการใช้น้ำหรือพลังงานที่จะเพิ่มขึ้นเมื่อเศรษฐกิจโตขึ้น โดยเฉพาะเรื่องน้ำ เนื่องจากน้ำต่างจากทรัพยากรอื่นตรงที่ต้องมีการลงทุนวางแผนการเตรียมน้ำในระยะยาวล่วงหน้าเป็นสิบปีจึงจะเตรียมได้ทัน หรือประเมินผลกระทบจากการที่ปริมาณน้ำมีความผันผวนสูงขึ้น ต่อการที่ทั้งปริมาณการผลิตและคุณภาพของข้าวลดลง จนส่งผลต่อการแข่งขันและความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ควรเป็นสัญญาณถึงชาวนาและรัฐในการปรับตัว เช่น การเน้นการปลูกข้าวที่ใช้ให้น้ำน้อย และเน้นตลาดเฉพาะที่มีราคาสูงแทน เป็นต้น นอกจากนี้ ตัวชี้วัดที่ดีควรที่ควรที่จะลงลึกไปถึงในระดับชุมชนได้ เช่น การมองการเติบโตที่ลงไปถึงในระดับจังหวัด หรืออำเภอ หรือการมองไปเชิงกระบวนการว่าประชาชนแต่ละกลุ่มบริโภคทรัพยากรเท่าใด เป็นต้น ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้ประชาชนต้องร่วมกันกำหนดเอง และสะท้อนให้รัฐบาล จึงจะตอบสนองต่อการพัฒนาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้

ข้ออภิปรายท่านที่ 2 คุณภาณี สวัสดิวัตรักษ์ เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม

คุณภาณี ได้กล่าวถึงบทเรียนจากมหาอุทกภัยที่ผ่านมา ว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงและเกิดความไม่มั่นคงในด้านต่าง ๆ นั้น ไม่ได้มีที่มาจากภัยธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากนโยบายที่มีปัญหา รวมทั้งช่องว่างทางกฎหมายด้วย เนื่องจากหากมองในเรื่องการตั้งถิ่นฐาน ในอดีตเขตพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่น้ำท่วมมาโดยตลอด ซึ่งคนสมัยก่อนก็สามารถปรับตัวและตั้งถิ่นฐานอยู่ได้ แต่เมื่อปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้ได้กลายเป็นเมืองหมดแล้ว แม้จะมี

การกำหนดควบคุมการก่อสร้างในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่รับน้ำเหล่านี้ไว้ในผังเมืองแล้วก็ตาม แต่ก็ก็มีผู้ประกอบการที่อาศัยช่องว่างทางกฎหมายสามารถได้ใบอนุญาตมาได้ ทำให้พื้นที่เขตสีเขียวในผังเมืองกลายเป็นสีเหลือง และเมื่อน้ำท่วมจึงเกิดความเสียหายมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดความซับซ้อนของปัญหาตามมา คือ ทุกแนวทางการแก้ปัญหา น้ำท่วมรูปแบบต่างๆ ไม่มีทางเลือกใดเลยที่มีได้แล้วไม่มีเสียหรือไม่มีการคัดค้านเกิดขึ้น ซึ่งในทางผังเมืองต้องมีการมาพิจารณาร่วมกันว่าทั้งหมดจะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไร ที่ผ่านมาการแก้ปัญหาโดยการต้องผันน้ำไปให้ชาวนารับน้ำแทน ก็มีการเยียวยาในระดับที่ต่างจากการเยียวยาพื้นที่น้ำท่วมในเขตเมืองอยู่มาก ซึ่งตรงนี้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่น้ำท่วมซึ่งขัดกับผังเมืองนั้นควรที่จะมีส่วนรับผิดชอบจ่ายด้วย นอกจากนั้นในระยะยาว ควรมีการวิจัยแสวงหาทางออกในการลดการเจริญเติบโตของเมืองและลดการบริโภคของมนุษย์ลงเช่นกัน

นอกจากกรณีของอุทกภัยแล้ว ในประเทศไทยยังมีความขัดแย้งระหว่างความมั่นคงในด้านต่างๆ เกิดขึ้นอีกหลายกรณี ยกตัวอย่างเช่น การที่พื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตรสูงได้กลายเป็นเมืองหรือพื้นที่อุตสาหกรรมไปหมด จนกระทบความมั่นคงทางอาหารในเขตอำเภอบางปะกง การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ผังเมืองสีเขียวในภาคตะวันออกแล้วทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำกับภาคการเกษตรและทำให้เกิดมลพิษทางน้ำในอ่างเก็บน้ำของชุมชน การอนุญาตให้ตั้งโรงงานปิโตรเคมีขึ้นกลางในพื้นที่ปลูกข้าวบริเวณภาคกลางตอนบน ซึ่งแม้การอนุญาตจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าโรงงานสามารถลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ แต่ก็กระทบความมั่นคงของทรัพยากรน้ำและอาหารในพื้นที่ ซึ่งผลกระทบตรงนี้ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบหักลบกันได้ การลงทุนในเมืองทวาย ประเทศพม่าที่จะส่งผลกระทบต่อการใช้น้ำ พลังงาน มลพิษ และการเคลื่อนย้ายแรงงานในภาคตะวันตก การพัฒนาแหล่งพลังงานในอ่าวไทย หรือการกำหนดพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ที่อ้างความมั่นคงด้านพลังงานและการลดก๊าซเรือนกระจก แต่จะกระทบอาชีพประมงพื้นบ้านและความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น ซึ่งผลกระทบเกิดจากความขัดแย้งในเชิงนโยบายที่รัฐต้องการสร้างความมั่นคงด้านหนึ่ง แต่กลับส่งผลกระทบอีกด้านหนึ่งในขณะเดียวกัน ซึ่งในการแก้ผลกระทบเหล่านี้ ควรมีมาตรการเช่น การวางแผนรองรับการลงทุนจากเปิดการค้าเสรีควรมีการมองในลักษณะของ Zoning เพื่อกำหนดขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสม การทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงต่างๆ หรือการศึกษาผลกระทบต่อทรัพยากรด้านต่างๆ และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ภาคประชาชนมีความพร้อมอย่างยิ่งที่จะส่งให้กับทางผู้กำหนดนโยบาย ผู้เจรจาต่อรองต่างๆ รวมถึงสกว.ได้รับทราบและกำหนดเป็นโจทย์วิจัยต่อไป

ผู้อภิปรายท่านที่ 3 คุณวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ มูลนิธิชีววิถี

คุณวิฑูรย์ กล่าวถึงประเด็นเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ว่าจากนิยามของ FAO ความมั่นคงทางอาหาร หมายถึง “หลักประกันที่คนทุกคนจะสามารถมีอาหารที่เพียงพอ มีคุณภาพที่ดี มีความปลอดภัย ทั้งในสถานการณ์ปกติ และสถานการณ์ฉุกเฉิน และอาหารที่ได้ต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรม” ที่ผ่านมา ไทยเคยประสบกับปัญหาความมั่นคงทางอาหาร เช่น ในช่วงปลายปี พ.ศ.

2551 ที่ราคาข้าวปรับตัวสูงขึ้น แต่เหตุการณ์อุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 นี่เป็นครั้งที่เกิดผลกระทบเป็นประวัติศาสตร์ คือ เกิดความเสียหายต่อพื้นที่การเกษตร 12.6 ล้านไร่ หรือ 30-40% ของพื้นที่ปลูกข้าว มีเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบทั้งสิ้น 1,668,817 คน และกระทบต่อการกระจายสินค้าอาหารทั่วประเทศ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ เท่านั้น ซึ่งปัญหานี้สะท้อนให้เห็นประเด็นที่สำคัญสองประเด็น

ประเด็นแรก) คือผลกระทบของน้ำท่วมต่อทรัพยากรพันธุกรรม ที่ผ่านมา เหตุการณ์น้ำท่วมในอดีต เช่น ในปี พ.ศ. 2485 ไม่ได้กระทบต่อพันธุ์ของไม้อย่างทุเรียน เนื่องจากยังมีการขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ดอยู่ ทำให้ทุเรียนบางส่วนไม่ตายและยังเกิดความหลากหลายของสายพันธุ์ด้วย แต่น้ำท่วมในครั้งนี้ทุเรียนซึ่งขยายพันธุ์โดยไม่ใช้เมล็ดหลายสายพันธุ์ได้สูญพันธุ์ไปตลอดกาล เช่นเดียวกับหมาก และส้มโอพันธุ์เก่าๆ ซึ่งความเสียหายต่อการสูญพันธุ์และระบบการเกษตรแบบหลังบ้าน (Home garden) นี้ ยังไม่ได้รับการตระหนักและถูกนำมาประเมินเท่าที่ควร

ประเด็นที่สอง) การที่อาหารซึ่งมีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจชุมชนมาก ดังข้อมูลที่สัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านอาหารของครอบครัวไทยคิดเป็นสัดส่วน 32% ของค่าใช้จ่ายของครอบครัว แต่ในปัจจุบัน การจัดการสินค้าอาหารส่วนใหญ่กลับถูกรวมศูนย์อยู่ในระบบการกระจายสินค้าแบบการค้าสมัยใหม่ (modern trade) ซึ่งถูกควบคุมโดยธุรกิจค้าปลีกค้าส่งสมัยใหม่ขนาดใหญ่ และมีมูลค่าการค้าสูงถึง 5.45 แสนล้านบาท ในขณะที่ระบบธุรกิจค้าปลีกแบบดั้งเดิม (traditional trade) มีมูลค่าทางตลาดลดลงเหลือ 2.2 แสนล้านบาทเท่านั้น โดยเปอร์เซ็นต์ของสินค้าอาหารใน modern trade ก็มีอยู่สูง (เช่น ในร้าน 7-11 มีสัดส่วนอยู่ประมาณ 75%) ทั้งยังอยู่ภายใต้ระบบจัดการ logistics ที่รวมศูนย์เพียงไม่กี่แห่ง เช่น ห้างโลตัสที่มีศูนย์กระจายสินค้าเพียง 4 แห่ง แต่ส่งสินค้าให้กับร้าน Hypermart 206 แห่ง และร้านสะดวกซื้อถึง 548 แห่ง ดังนั้น เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น จึงมีความเสี่ยงต่อการกระจายสินค้าและกระทบความมั่นคงทางอาหารของคนในประเทศค่อนข้างมาก

สำหรับข้อเสนอทางนโยบายในการแก้ปัญหา คุณวิฑูรย์ได้กล่าวถึง 3 แนวทาง คือ

1) การขับเคลื่อนนโยบายการจัดการทรัพยากรที่ดินและน้ำโดยชุมชนและเครือข่าย เช่น การจัดทำแผนชุมชนและท้องถิ่นเพื่อการจัดการที่ดินน้ำ ความมั่นคงทางอาหาร รวมทั้งภัยพิบัติ การเพิ่มอำนาจและงบประมาณแก่องค์กรท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งน่าจะมีประสิทธิภาพต่อการพึงกลไกในระดับจังหวัด การจัดตั้งเครือข่ายเกษตรกรและชุมชนในภูมิภาคในในระดับต่างๆ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร และการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน เนื่องจากภัยพิบัติจะส่งผลกระทบใหญ่เกินกว่าที่ชุมชนหนึ่งจะพึ่งตนเองได้ ตัวอย่างเครือข่ายจากกรณีน้ำท่วมที่ผ่านมา เช่น การช่วยเหลือกันด้านเมล็ดพันธุ์จากเครือข่ายโรงเรียนชาวนา การช่วยเหลือผ้าป่าพันธุ์ไม้แก่ชาวจังหวัดนครสวรรค์เมื่อน้ำท่วม แต่เมื่อกรุงเทพฯ น้ำท่วม ชาวนนครสวรรค์ก็ส่งปลาแห้งที่ทำจากปลาที่จับได้ช่วงน้ำท่วมมาช่วยบ้าง หรือการจัดทำแผนร่วมกันระหว่างชุมชนที่อยู่ริมน้ำที่นครสวรรค์และชุมชนคลองโยง ซึ่งทำให้ได้ข้อเสนอและมุมมองใหม่ๆ ต่อการแก้ปัญหา เป็นต้น

2) ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อปรับตัวต่อพื้นที่น้ำท่วม เช่น การพัฒนาพันธุ์ข้าวขึ้นน้ำ ซึ่งถูกกลืนหายไปนานประมาณ 2 ทศวรรษ จากอิทธิพลของสถาบันวิจัยระหว่างประเทศ ซึ่งเราควรจะต้องเริ่มพัฒนากลับมาให้ได้ การส่งเสริมพันธุ์ข้าวอายุสั้น เช่น 90 วัน ในพื้นที่

Flood way โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม แต่ก็ต้องมีการคำนึงถึงเรื่องคุณภาพด้วยเนื่องจากคุณภาพข้าว มักจะไม่ดีและระบบประกันราคาไม่รองรับ หรือการส่งเสริมระบบการเลี้ยงปลาในนาข้าว ซึ่งไม่กระทบผลผลิตของข้าวและทำให้ได้มูลค่าจากการขายปลาเพิ่มขึ้น เป็นต้น

3) การส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน ในฐานะของรูปแบบเกษตรกรรมสำหรับอนาคต เนื่องจากเชื่อมโยงกับประเด็นเรื่องโลกร้อน วิกฤตราคาน้ำมันแพง และวิกฤตอาหารด้วย แต่ประเทศไทยก็ยังไม่ส่งเสริมอย่างจริงจังพอ ซึ่งเป้าหมายการเติบโตของพื้นที่เกษตรอินทรีย์ปีละ 5% ในแผนระดับชาติ ก็ยังดำเนินไปได้ไม่มาก ซึ่งการเน้นกำหนดเป้าหมายพื้นที่เพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ให้ชัดเจนในระดับจังหวัด หรือตำบลแทน น่าจะทำให้การเติบโตเป็นไปได้รวดเร็วขึ้น

นอกจากนั้น การส่งเสริมระบบการกระจายอาหารสำเร็จรูปก็ควรมีการแก้ไข เช่น ควรให้มีบริษัท modern trade ที่ผูกขาดมีความรับผิดชอบต่อการจัดส่งสินค้าอาหารหรือจัดหาระบบกระจายสินค้าคู่ขนานในขณะวิกฤตแม้ต้นทุนจะสูงขึ้น โดยอาจใช้กฎหมายการผูกขาดทางการค้า หรือกฎหมายค้าปลีกค้าส่งในการควบคุมไม่ให้เกิดการรวมศูนย์เกินไปจนเกิดผลกระทบ การเชื่อมโยงประเด็นความมั่นคงทางอาหารกับผังเมือง การพัฒนาระบบความปลอดภัยในอาหาร การเพิ่มศักยภาพในการผลิตแบบครบวงจรกับเกษตรกรรายย่อย เช่น เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดที่แพร่ที่สามารถชิงส่วนแบ่งทางการตลาดจากบริษัทใหญ่ได้ การส่งเสริมระบบการกระจายอาหารแบบอื่น เช่น Farmer market เป็นต้น ซึ่งภาครัฐควรมีบทบาทในการพัฒนาประเด็นเหล่านี้ที่มากกว่านี้

6. สรุปการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- มีการยืนยันร่วมกันว่าการคำนึงถึงโจทย์ต่างๆ ที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติภายในประเทศ หลังการประชุม Rio+20 เป็นสิ่งที่จำเป็น เช่น ต้องมีการคิดถึงการวางกรอบทางสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศ หรือที่เรียกว่า Domestic Institutional Framework for Sustainable Development (DFSD) ซึ่งควรเชื่อมโยงกับกรอบสถาบันในระดับต่างๆ ในลักษณะของ Multi-level governance ตั้งแต่ระดับระหว่างประเทศ เช่น เรื่องของการถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือการจัดการความสัมพันธ์ระบอบการค้าและข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม และสามารถเชื่อมโยงการปฏิบัติลงไปถึงในระดับท้องถิ่นได้

- การกำหนดตัวชี้วัด จะทำให้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน ชัดเจนขึ้น และลดความขัดแย้งจากนโยบายต่างๆ ลง แต่ก็ไม่ควรเป็นตัวชี้วัดที่รวมจนเกินไปหรือคำนวณมาจากหลายๆ ตัวชี้วัด เช่น ตัวชี้วัดความสุข เนื่องจากจะไม่ทำให้เราเห็นว่าปัญหาเกิดจากอะไร และควรจะแก้ปัญหาดตรงจุดใด เป็นต้น

- สำหรับจุดยืนของประเทศไทยในการเจรจา IFSD มีข้อห่วงใยว่า แนวทางที่ประเทศไทยสนับสนุนไม่ควรจะเป็นแนวทางที่ทำให้เกิดองค์กรใหม่ขนาดใหญ่ จนกระทั่งเป็นอุปสรรคให้ประเทศไทยซึ่งมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและหลายๆ ด้าน ไม่สามารถยื่นหรือวางวาระใดๆ ในเวทีระหว่างประเทศได้ ซึ่งก็ได้มีการยืนยันจากทางผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศต่อการ

รักษาผลประโยชน์ดังกล่าว ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ เช่น การยึดหลัก CBDR การคำนึงถึงช่องทางในการจัดสรรสนับสนุนทางการเงิน เทคโนโลยี และช่องทางการไปแลกเปลี่ยนของประเทศ เป็นต้น

- การตระหนักถึงปัจจัยที่จะนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืน ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับใช้กฎหมาย ผังเมือง และที่สำคัญและเป็นเงื่อนไขลำดับต้นๆ ก็คือ “การยอมรับทางสังคม” ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องมีกระบวนการตกลงร่วมกันถึงแนวทางการพัฒนาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งครอบคลุมไปถึงการแสวงหาช่องทางการทำงานใหม่ทั้งระหว่างภาครัฐ และกับหน่วยงานนอกภาครัฐ ด้วย

กำหนดการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2 :

“ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหารและพลังงาน : โจทย์ใหม่ในเรืองการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันอังคารที่ 27 ธันวาคม 2554 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องโรงแรม Royal Princess หลานหลวง

จัดโดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย กรมองค์การระหว่างประเทศ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

13.00 - 13.30 น.	ลงทะเบียน
13.30 - 13.40 น.	กล่าวแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
13.40 – 14.10 น. (คนละ 10 นาที)	ความคืบหน้าในประเด็นและท่าทีการเจรจาของประเทศต่าง ๆ ก่อนการประชุม Rio+20 - ความคืบหน้าประเด็นเศรษฐกิจสีเขียว โดย ผู้แทนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - ความคืบหน้าประเด็นกรอบสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย ผู้แทนกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ - ท่าทีการเจรจาของกลุ่มประเทศต่างๆ โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย
14.10 – 15.00 น. (คนละ 15 นาที)	ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน: บทเรียนจากมหาอุทกภัย โดย ผศ.ดร.สุจิตต์ คุณธนกุลวงศ์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คุณภาณี สวัสดิวัตรักษ์ เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม คุณวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ มูลนิธิชีววิถี
15.00 – 16.30 น.	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐ เพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ประมวลภาพการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 2 :
 “ความมั่นคงด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน: โจทย์ใหม่ในเรืองการพัฒนาที่ยั่งยืน”

ภาคผนวก 1.5

เอกสารสรุปผลการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 3 :
“เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส”

วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2555 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถ.ราชปรารภ

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 3

“เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน:
กับดักหรือโอกาส”

วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2555 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถ.ราชปรารภ

โครงการเวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย

โดย มูลนิธิสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายชื่อผู้เข้าร่วมการประชุม

วิทยากร

1. รศ.ดร.อดิศักดิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	คณบดีคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
2. คุณสฤณี อาชวานันทกุล	นักวิจัยอิสระ
3. คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย

ภาคีรัฐ

4. นางรัชนี เอมะรุจิ	รองอธิบดี กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
5. นส.กฤษณา เพ็ชรเจริญ	นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการสำนักงาน มาตรฐาน ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
6. นางกัลปพฤกษ์ พชรพงศ์กฤต	นักผังเมืองชำนาญการ สำนักผังเมืองรวมและผัง เมืองเฉพาะ กรมโยธาธิการและผังเมือง
7. นายกิตติโชติ สุขกำเนิด	วิศวกรปฏิบัติการ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
8. คุณขจรศักดิ์ โกศลมนตร์	นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญงาน ฝ่ายคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและห้องปฏิบัติการ กรมควบคุมมลพิษ
9. นางจรัสรัษฎา จินะกุล	นักวิชาการเผยแพร่ชำนาญการ กรมส่งเสริม คุณภาพสิ่งแวดล้อม
10. คุณอุทัย ม่วงศรีเมืองดี	นักวิเคราะห์ชำนาญการ สำนักงานนโยบายและ แผนพลังงาน
11. นส.ชนานันท์ บัวเขียว	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนโยบายและแผนอนุรักษ์ พลังงานและพลังงานทดแทน สำนักงานนโยบาย และแผนพลังงาน
12. นางชุลีพร บุญยมาลิก	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ
13. นายเชาว์ ศรีวิชัย	หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนาการถ่ายทอด เทคโนโลยีการประมง กลุ่มวิจัยและพัฒนาการ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง กรมประมง
14. นายโชติวุฒิ อินนัตตา	นักวิชาการอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

15. นส.อัคราภรณ์ สงประสพ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ
16. นส.ชยววรรณ คล่องสิริถาวร เจ้าหน้าที่โครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ
17. นส.ทวินนท์ จันทนจุลกะ นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการพิเศษ กรมเจรจา
การค้าระหว่างประเทศ
18. นายธีระพงษ์ เหล่าพงศ์พิชญ์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ สำนักงาน
นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม
19. ว่าที่ร้อยเอกนันทพร บัวเอี่ยม นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
20. นางนัยนา จำปาทอง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ
21. นส.เบญจมาภรณ์ คงกระพันธ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
22. นายปรามโท หานวิไล นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ กองแผนงาน กรม
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
23. นางสาวไพบรมา สิงห์รักษ์ นักกฎหมายกฤษฎีกาปฏิบัติการ สำนักงาน
คณะกรรมการกฤษฎีกา
24. นายพรเลิศ สุขคนพาทีพย์ เจ้าหน้าที่จัดการองค์ความรู้ สำนักงานพัฒนา
เศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ(องค์การมหาชน)
25. นางเพชรธิดา ตริภพนารถ นักวิชาการสถิติปฏิบัติการ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
26. นส.มาลี จันทร์วิวัฒน์กุล วิชาการผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์ กลุ่ม
พัฒนายุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์
สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
27. นายยุทธพันธ์ ไชยทิพย์ เลขานุการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
28. นายรังสิทธิ์ วงศ์เบ็ญ นายช่างเทคนิคชำนาญงาน กรมส่งเสริม
อุตสาหกรรม
29. คุณปวีรณา เกษเดช นักวิชาการสิ่งแวดล้อม ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้าน
สิ่งแวดล้อม

30. นางเรไร เทียงธรรม นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักกิจการ
เยาวชนและลูกเสือ กรมส่งเสริมคุณภาพ
สิ่งแวดล้อม
31. นางศิริลักษณ์ ทัสนารมย์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ
32. นางศุภวรรณ วงษ์ประยูร นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กรมส่งเสริม
คุณภาพสิ่งแวดล้อม
33. ดร.สถาพร ใจอารีย์ ผู้อำนวยการส่วนวิจัยและพัฒนาการจัดการดิน
เสื่อมโทรม
กรมพัฒนาที่ดิน
34. นายสันโดษ เต็มแสงเลิศ ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาผู้ฝึกและเทคโนโลยีการ
ฝึก กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน
35. นายสาธิต จรรยาสวัสดิ์ ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการ
ก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)
36. นายสามัคคี โพธิ์เจริญ นักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการพิเศษ กรม
ส่งเสริมอุตสาหกรรม
37. นส.สุกัญญา ถมยา นักวิชาการแรงงานชำนาญการ กลุ่มพัฒนา
ยุทธศาสตร์ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์
สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
38. นายศักดิ์อนันต์ พฤษกิจผู้เชี่ยวชาญด้านวิเคราะห์เศรษฐกิจ โครงการ
พัฒนาแหล่งน้ำ กรมชลประทาน
39. นายสุรเดช ปัจฉิมกุล ผู้อำนวยการกองแผนงานและวิชาการ กอง
แผนงานและวิชาการ กรมวิชาการเกษตร
40. ดร.เสาวณี จันทะพงษ์ หัวหน้านักวิจัยฝ่ายวิจัยเศรษฐกิจสายนโยบาย
การเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย
41. นางอุษณา ปรียากร ผู้อำนวยการส่วนวิจัยและพัฒนาส่วนวิจัยและ
พัฒนา กรมประชาสัมพันธ์
42. นางศรีสุดา อารยะพันธ์ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านอนุสัญญาและพันธกรณี
ความร่วมมือต่างประเทศ สรป./สป.ทส.
43. นส.เพลินพร ผิวงาม นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ กรม
ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
44. นายฤชา วราทร เศรษฐกรชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจ
การคลัง

45. นส.สิริมา ปันศิริ
46. นส.ทิพย์ลดา ทองตะเภา
47. นายวิโรจน์ แสงบางตา
48. นายกิตติศักดิ์ กวีกิจมณี

สถาบันองค์กรพัฒนาเอกชน,

49. นส.กุลศยา พงษ์อารี
50. คุณชุตินเดช พรหมเศรษฐ์
51. คุณนิโลบล ปางลีลาศ
52. นางภาณี สวัสดิรักษ์
53. นส.วรนาฏ เวณุอาธร
54. คุณวรวรรณ ชายไพฑูรย์
55. นายวศิน มหัตนรินทร์
56. ดร.สมฤดี นิโครพัฒน์ยิ่งยง
57. นส.สุดา คงวงศ์
58. อาจารย์อรยา สุตะบุตร
59. ผศ.ดร.อรองค์ ชากร
60. คุณอรุสา ศรีบุญลือ
61. อาจารย์มัชฌิมา กุญชร ณ อยุธยา
62. คุณนิสา แก้วแกมทอง
63. คุณกรวิภา วีระพันธ์เทพา
64. คุณจักรชัย โฉมทองดี
65. สพ.ญ.จุฑามาศ จัตตชัย

นักวิชาการเกษตรชำนาญการ กรมการข้าว
นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ กรมอุทยานแห่งชาติ
สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
ผู้เชี่ยวชาญ กรมส่งเสริมการเกษตร
สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ (สวทน.)

นักวิชาการสถาบันอาหาร
นักผังเมืองเครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
ผู้เชี่ยวชาญ สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและ
การพัฒนา
นักวิชาการอิสระเครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อ
สังคม
เจ้าหน้าที่วิจัย สำนักจัดการความรู้และประเมินผล
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
นักวิชาการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
เลขาธิการเครือข่ายบริการวิศวะ สมาคมเครือข่าย
บริการวิศวะ
ผู้อำนวยการอาวุโส สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
นักวิชาการที่ปรึกษาสถาบันอาหาร
สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
วิชาการผู้อำนวยการสำนักบริหาร สถาบันวิจัย
จุฬาภรณ์
วิทยาการที่ปรึกษา สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ
ที่ปรึกษาสถาบันความรับผิดชอบต่อสังคม
ฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย
มูลนิธิโลกสีเขียว
โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา
(FOCUS)
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก (WSPA)

สถาบันการศึกษา

66. นายคมศักดิ์ สว่างไสว	ผู้ช่วยวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
67. นายชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์	อาจารย์ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
68. รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
69. ดร. อนิน อรุณเรืองสวัสดิ์	อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
70. นส.ยุวลักษณ์ เศรษฐบุญสร้าง	ผู้ช่วยวิจัยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
71. นส.วลัยพร ล้ออัศจรรย์	พนักงานบริหารโครงการ สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า
72. ผศ.ดร.สิทธิพงษ์ ดิลกวนิช	อาจารย์คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม. มหิดล
73. อ.สุมาลี บุญมานันท์	อาจารย์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม. มหิดล
74. ดร.แกมทอง อินทรรัตน์	คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
75. นายชัยนาม เครือทวน	มหาวิทยาลัยบูรพา
76. นายธนิต โตอติเทพย์	มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาคเอกชน

77. นายเชวง จาว	กรรมการ บ.ไบเออร์ไทย จำกัด
78. นส.ดวงกมล รัชชะกิตติ	เจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎระเบียบและการค้าระหว่าง ประเทศ สมาหอการค้าฯ
79. คุณปัทมา วิญญูกรรณ์	หัวหน้าส่วนงานกฎระเบียบและการค้าระหว่าง ประเทศ สมาหอการค้าฯ
80. นางพร้อมจิตต์ รัฐกิจวิจารณ์ ณ นคร	ผู้จัดการส่วนพัฒนาสิ่งแวดล้อมฝ่ายกิจการเพื่อ สังคม บริษัท ปตท. จำกัด(มหาชน)
81. นายพิชชพงศ์ โกคาพันธ์	พนักงานกิจการเพื่อสังคม บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
82. คุณไพรัตน์ ดังคเชรณี	รองเลขาธิการ สมาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
83. คุณสายดวงใจ พหุบุญพงศ์	เจ้าหน้าที่ฝ่ายองค์การระหว่างประเทศ สมา อุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

84. คุณวันทนี้อย จงคำ	ผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมวัฒนธรรมนวัตกรรม สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ
85. คุณศรีสุรางค์ มาศศิริกุล	ผู้จัดการส่วนฯ สถาบันลูกโลกสีเขียว บริษัทปตท. จำกัด(มหาชน)

สื่อมวลชน

86. นายศิริชัย สาครรัตนกุล	กรรมการนโยบาย องค์การกระจายเสียงและแพร่ ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย

ทีมวิจัย

87. ท่านผู้หญิง ดร.สุชาวัลย์ เถียรไทย	ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
88. ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม
89. รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
90. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
91. นายนนท์ นุชหมอน	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
92. นางสาวอุษา บุญเลิศสินันตร์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
93. นางสาวสกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
94. นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
95. นางสาวรัตนภรณ์ อาณาประโยชน์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นจากเวทีการประชุม

1. สรุปการกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล

ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (.สกว)

คุณสุปราณี ได้กล่าวถึงที่มาของโครงการจับกระแส Rio+20 ว่าเกิดจากความร่วมมือของ
กรมองค์การระหว่างประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนา
สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อติดตามและเตรียมความพร้อมของประเทศไทยต่อการประชุม
สหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่จะจัดขึ้นในปี ค.ศ.2012 ซึ่งเป็นการครบรอบ 20 ปีจาก

การประชุมครั้งแรกในปี ค.ศ.1992 ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งมีการคาดหวังว่าผลจากการประชุมในครั้งนี้จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาและความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมของโลก ดังเช่นที่ได้เกิดแผนแม่บทของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Agenda 21) ขึ้นเมื่อ 20 ปีก่อน โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์กดดันซึ่งโลกต้องเผชิญกับวิกฤตหลายด้านในปัจจุบัน ซึ่งทางโครงการฯ ก็จะได้วิเคราะห์จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายทั้งต่อการประชุมและต่อการดำเนินงานภายในประเทศต่อไป นอกจากนี้ กิจกรรมอีกส่วนของโครงการฯ ก็คือ การจัดเวทีสาธารณะ ซึ่งในครั้งนี้จัดในหัวข้อ “เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส” ซึ่งก็จะเป็นการสร้าง ความเข้าใจและความตื่นตัวต่อภาคส่วนต่างๆ ต่อแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวและด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว”

โดย คุณสฤณี อาชวานันทกุล นักวิจัยอิสระ

คุณสฤณี ได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ว่าได้มีพัฒนาการทางความคิดที่ยาวนานพอสมควร นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นช่วงของมหกรรมบริโภคนิยม

ในปี ค.ศ.1962 ได้มีหนังสือที่สร้างความตื่นตัวมาก คือเรื่อง “Silent Spring” ซึ่งบันทึกผลความเสียหายจากผลิตภัณฑ์ในภาคอุตสาหกรรมต่อสิ่งแวดล้อม มีการรวมตัวของนักธุรกิจที่มีความสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมในชื่อ “Club of Rome” ในปี ค.ศ. 1972 และออกหนังสือชื่อ “Limits to growth” ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงผลพวงแรงกดดันต่อระบบธรรมชาติหากประชากรโลกเติบโตขึ้นเรื่อยๆ และในปีเดียวกันได้มีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน

ในปี ค.ศ. 1973 มีการออกรายงาน Brundtland Commission Report: “Our Common Future” ซึ่งถือเป็นครั้งแรกๆ ที่แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับการนิยามขึ้นว่าหมายถึง การพัฒนาที่จะต้องไม่รีดรอนความสามารถของคนรุ่นหลังในการมีคุณภาพชีวิตที่ทัดเทียมกับคนรุ่นปัจจุบัน ในปี ค.ศ. 1989 มีการจัดทำข้อตกลง Montreal เพื่อกำจัดการ CFC ซึ่งถือเป็นความสำเร็จครั้งแรกๆ ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ถัดมามีการประชุม Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ในปี ค.ศ. 1992 และการจัดทำพิธีสารเกียวโต ในปี ค.ศ. 1997 ซึ่งหลังจากนั้นก็ไม่ได้มีข้อตกลงระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน หรือส่งผลผูกพันออกมาอีก ในช่วงหลังจากนั้น ได้ปรากฏภัยธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น เช่น การเกิดพายุเฮอริเคน Katrina ในปี ค.ศ. 2005 ซึ่งกระตุ้นให้ภาคเอกชนหลายแห่งได้ให้ความสำคัญต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และในช่วง ค.ศ. 2010-2011 มีรายงานต่างๆ เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) หรือการเติบโตสีเขียว (Green Growth) ออกมาค่อนข้างมาก เช่น จาก OECD หรือ UNEP เป็นต้น

จากความเคลื่อนไหวที่ผ่านมา พบว่าได้มีการปะทะระหว่างโลกทัศน์ว่าด้วยระบบเศรษฐกิจที่ต้องดูแลรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม อยู่ 2 แบบ คือ แบบแรกมองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่อง “หรูหรา” ที่

ประเทศที่ร่ำรวยเท่านั้นสนใจ และแบบที่มองว่าเป็นเรื่อง “จำเป็น” ที่ประเทศต่างๆ จำเป็นต้องทำหากต้องการอยู่รอด ซึ่งทิศทางจะค่อนข้างไปในทางแนวคิดในแบบหลังมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อโต้แย้งต่อแผนภาพสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มองว่าแผนภาพเศรษฐกิจควรจะเป็น Subset ของสังคม และสังคมเป็น Subset ของสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะสะท้อนความจริงมากกว่าการที่ทั้งสามเสาแยกออกจากกัน นั่นคือ เศรษฐกิจจะไม่สามารถอยู่รอดได้ถ้าหากไม่ดูแลธรรมชาติ จึงเริ่มมีการเสนอในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมซึ่งมีระบบสายพานห่วงโซ่การผลิตที่เป็นการบริโภคแบบทางเดียว คือนำทรัพยากรมาใช้ผลิต แล้วท้ายสุดก็กลายเป็นขยะ (From cradle to grave) ให้มีลักษณะอุดมคติที่เลียนแบบธรรมชาติ ที่ไม่มีวัสดุใดๆ เหลือและไม่มีการใช้ประโยชน์จากการผลิตเลย (From cradle to cradle) มากขึ้น การที่มีข้อมูลตัวเลขที่แสดงถึงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของ GDP กับการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ ความร่อยหรอของทรัพยากร หรือการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในอัตราเร่งใกล้เคียงกัน ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของทุนนิยมอุตสาหกรรมต่อการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนมากขึ้น และถือเป็นความท้าทายมหาศาลต่อการทะลุขีดจำกัดในการรองรับของสิ่งแวดล้อม โจทย์ใหญ่ของเศรษฐกิจสีเขียว คือ จะต้องแยก หรือ decoupling ทั้งสองปัจจัยออกจากกันให้ได้ คือ เศรษฐกิจจะโตได้แต่ก็ต้องหยุดหรือชะลอผลกระทบของสิ่งแวดล้อมลงให้ได้

คุณสุกัญญา กล่าวว่าประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ในพรมแดนทางเศรษฐกิจหรือธุรกิจแล้ว ข้อเท็จจริงเหล่านี้มีความหมายอย่างไร รายงานความยั่งยืนของบริษัทหลายแห่งได้อธิบายความเชื่อมโยงผลกระทบจากความไม่ยั่งยืนต่อธุรกิจของตนมากขึ้น เช่น บริษัทผลิยาบางแห่งได้รายงานว่าการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นภัยคุกคามที่จะทำให้ต้นทุนในการพัฒนายาส่งขึ้นเนื่องจากบริษัทต้องพึ่งพาความหลากหลายทางชีวภาพในการวิจัยและพัฒนายา หรือหลายบริษัทมองถึงผลกระทบที่จะเกิดจากภัยธรรมชาติซึ่งสามารถเห็นผลได้ชัดเจนที่สุด เป็นต้น ในทางเศรษฐศาสตร์ มีเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ประเมินต้นทุนจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเป็นตัวเลข ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาโดยธนาคารโลกว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมทางน้ำและอากาศในจีน จะก่อให้เกิดความเสียหายคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 5.8 ของ GDP งานศึกษาของ The Economics of Ecosystems & Biodiversity (TEEB) ซึ่งแจกแจงมูลค่าของบริการทางนิเวศต่างๆ เช่น การประเมินมูลค่าของการอนุรักษ์ป่าหรือแนวปะการัง ผลกระทบจากการทำประมงเกินขนาดต่อเศรษฐกิจ หรือการเปรียบเทียบมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างป่าชายเลนและการทำฟาร์มกุ้ง ซึ่งอ้างอิงงานของท่านผู้หญิง ดร.สุรวัณีย์ เสถียรไทย เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือวิธีเหล่านี้ แม้จะมีข้อถกเถียงเรื่องความเที่ยงตรงหรือถูกต้อง แต่ก็สามารถพัฒนา methodology ที่ยอมรับร่วมกันระดับหนึ่งขึ้นมาได้ และจะทำให้สามารถเสนอเป็นทางเลือกเชิงนโยบาย และเกิดผลเปลี่ยนแปลงทางนโยบายอย่างชัดเจนได้ ในส่วนความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวและความยากจน รายงานของ TEEB ได้ชี้ให้เห็นว่าคนจนทั่วโลกต่างต้องพึ่งพาระบบนิเวศในสัดส่วนที่สูงกว่าคนรวย กล่าวคือมูลค่าของนิเวศบริการมีสัดส่วนใน GDP ของคนจนที่สูงมาก ดังนั้นคนจนจึงเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการที่ระบบเศรษฐกิจไม่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมมากกว่าคนรวย และจะกระตุ้นให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจนรุนแรงขึ้น

ในการเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น ความท้าทายจึงอยู่ที่การขยายพรมแดนทางเศรษฐศาสตร์ว่าความมั่งคั่งไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงทุนทางการเงินหรือทุนกายภาพเท่านั้น หากแต่รวมทุนทางธรรมชาติ ทุนความรู้ และทุนมนุษย์ด้วย นอกจากนั้นยังควรมีความจำเป็นของรัฐในการแทรกแซงนโยบายเพื่อ internalized ต้นทุนที่แท้จริงเข้าไปในระบบเศรษฐกิจ รวมทั้งให้ความสำคัญกับนวัตกรรมใหม่ๆ ที่จะช่วยให้การอนุรักษ์ไม่จำเป็นต้องแลกมากับคุณภาพชีวิตที่ลดลงได้ รายงานของ OECD ได้สรุปแนวคิดเหล่านี้เป็นนิยามของการเติบโตสีเขียว (Green growth) ว่าหมายถึง

“การกระตุ้นการเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ขณะสร้างหลักประกันว่าทุนธรรมชาติจะสามารถส่งมอบทรัพยากรและบริการด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งความอยู่ดีมีสุขของเราต้องพึ่งพา การทำเช่นนี้จำเป็นต้องจัดสรรการลงทุนและนวัตกรรมที่จะรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืนและสร้างโอกาสใหม่ๆ ทางเศรษฐกิจ”

นอกจากนั้นยังต้องมีการสร้างช่องทางการเติบโต (Channel of growth) อีก 5 ช่องทางหลัก ได้แก่ การเพิ่มผลผลิตการผลิต การใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา การสร้างตลาดใหม่เพื่อให้ภาคเอกชนมีแรงจูงใจเข้ามาเล่น การสร้างความมั่นใจในการลงทุนจากการมีทิศทางของนโยบายรัฐที่แน่นอน และการมีเสถียรภาพ โดยลดความผันผวนจากราคาทรัพยากร หรือมีการเก็บภาษีใหม่ๆ ที่เชื่อมโยงต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สำหรับอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในการมุ่งสู่เศรษฐกิจสีเขียว นั้น งานของ Rodrik เรื่อง “Growth Diagnostic” ของ OECD ได้สรุปว่า เกิดจากสาเหตุสองด้าน

ด้านแรก คือการที่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากกิจกรรมและนวัตกรรมสีเขียวต่ำ ซึ่งอาจเกิดจากแรงเฉื่อยของอุตสาหกรรมเดิมๆ ที่จะปรับตัวจากระบบเดิมๆ ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคกีดกันคู่แข่งรายใหม่ๆ หรืออาจเป็นเพราะผลตอบแทนทางสังคมต่ำจากการที่สาธารณูปโภคไม่เพียงพอ ทุนมนุษย์และทุนทางสังคมต่ำ คุณภาพสถาบันต่างๆ เช่น กฎหมาย หรือระบบราชการต่ำ

ด้านที่สอง เกิดจากการที่กิจกรรมมีผลตอบแทนสูง แต่คนกลับยังใช้ประโยชน์ไม่ได้เต็มที่ ซึ่งอาจเกิดจากความล้มเหลวของตลาด เช่น กรณีการแก้ปัญหาการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เกิดจากความล้มเหลวของรัฐ เช่น จากการอุดหนุนอุตสาหกรรมที่ไม่เขียว หรือเกิดผลกระทบภายนอกเชิงลบจากข้อมูลที่ไม่เพียงพอในการตัดสินใจ เช่น ผู้บริโภคไม่ทราบว่าสินค้าชนิดใดส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือราคาสินค้าไม่สะท้อนต้นทุนจากมลพิษ เป็นต้น ซึ่งทั้งนี้ เครื่องมือนโยบายที่จะเอื้อให้เกิดการนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวได้ เช่น ระบบภาษี การทบทวนอุดหนุน การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา การปฏิรูปการกำกับดูแลเพื่อลดการผูกขาดโดยรัฐ ฯลฯ หรือการมีดัชนีชี้ความก้าวหน้า ซึ่งจะต้องกว้างขวางและใหญ่กว่า GDP คือ สามารถสะท้อนผลผลิตภาพในการใช้ทุนทางธรรมชาติ และเชื่อมโยงมิติสิ่งแวดล้อมเข้ากับด้านคุณภาพชีวิตได้

โดยสรุปแล้ว เป้าหมายหลักของเศรษฐกิจสีเขียว ก็คือ ทำอย่างไรที่จะให้เศรษฐกิจสีเขียวสามารถเข้าไปสู่นโยบายกระแสหลักที่เกี่ยวกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้ ซึ่งหลายประเทศทั่วโลกก็ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้มากขึ้น เช่น ประเทศจีนได้ประกาศเพิ่มสัดส่วนการลงทุนใน

พลังงานสะอาด และมีการลงทุนสูงที่สุดในโลก หรือแผนของ International Energy Agency (IEA) ในการลดการปล่อยคาร์บอนของโลก ก็เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ไฟฟ้าเป็นส่วนสำคัญ เป็นต้น ในทางนโยบาย ควรมีการแบ่งบทบาทที่ชัดเจนระหว่างรัฐและเอกชน เพราะการบังคับโดยรัฐ อาจนำมาซึ่งต้นทุนในการกำกับดูแลที่สูงเกินไป เช่น กรณีการบังคับใช้มาตรฐานเทคโนโลยี เพื่อควบคุมการปล่อยสาร NO_x ซึ่งอาจจะทำให้เกิดปัญหาผลหักกลบ (crowd out) จนทำให้เทคโนโลยี ไม่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่การเก็บภาษีจะมีประสิทธิภาพมากกว่า เป็นต้น รัฐควรทำหน้าที่หลักในการสนับสนุนการวิจัย ซึ่งเมื่อถึงขั้นที่งานวิจัยสามารถผลิตได้ทางอุตสาหกรรมแล้ว ก็ควรกระตุ้นให้ ตลาดเงินตลาดทุนเข้ามามีบทบาทให้เกิดการแข่งขัน นอกจากนี้ เศรษฐกิจสีเขียว ยังต้องการความร่วมมือในระดับภูมิภาคด้วย เช่น กรณีการทำ Roadmap ของสหภาพยุโรปในการปล่อยคาร์บอนต่ำ ในปี ค.ศ. 2050 ซึ่งจะต้องมีการวางแผนที่มาของพลังงานหมุนเวียนของประเทศต่างๆ ในฤดูกาลที่ สลับกันร่วมกัน เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางพลังงานของภูมิภาค เป็นต้น ท้ายสุด จะต้องเปลี่ยนที่ มุมมองของคนให้ได้ ให้มีการคิดถึง space และ time ในระดับที่ไกลจากตนเองและวันนี้ ให้คิดถึงใน ระดับโลกและคนรุ่นต่อไปให้มากขึ้น ความยั่งยืนจึงจะเกิดขึ้นได้

3. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและเศรษฐกิจพอเพียง” โดย รศ.ดร.อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ดร.อดิสร ได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ว่าเป็นหนึ่งในรูปแบบของแนวคิดเรื่อง เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่มีการพูดถึงมายาวนาน เช่น เรื่องภาษีสิ่งแวดล้อม หรือการประเมินมูลค่า สิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่เคยบรรลุผลในทางปฏิบัติได้ คำนี้เป็นศัพท์ที่องค์กรระหว่างประเทศยกขึ้นมา ใหม่อีกครั้งซึ่งก็น่าจะกระทบต่อการดำเนินงานในประเทศไทยไม่มากนักน้อย ดังเช่นแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ แต่อย่างไรก็ดี เนื่องจากแนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่มาจากตะวันตก จึงควรมีข้อระมัดระวังในการนำมาประยุกต์ใช้ด้วย เพราะที่ผ่านมา ประเทศไทยสามารถนำแนวทางการพัฒนาต่างๆ มาใช้ในสังคมได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ยังไม่ สามารถทะลุทะลวงไปถึงระดับความคิดของคนไทยได้ เช่น การนำระบบการศึกษาแบบตะวันตกซึ่ง มีการพูดถึงเสรีภาพทางความคิด แต่ในความเป็นจริง แม้แต่ในระดับมหาวิทยาลัยของไทยก็ยังไม่ สามารถคิดต่างหรือท้าทายอาจารย์ แนวคิดการกระจายอำนาจก็ยังไม่ก้าวหน้าเนื่องจากติดอยู่กับ ระบบรวมศูนย์อยู่ตรงกลาง ระบบการทำงานแม้จะดีสักเพียงใดก็ยังไม่สามารถหลุดพ้นจากระบบ อุปถัมภ์ไปได้ หรือแม้แต่ระบบประชาธิปไตยแบบไทย ที่ยังต้องเป็นระบบที่ค้ำคุนด้วยตัวมันเอง โดยนักการเมืองมาโดยตลอด เป็นต้น การพัฒนาแบบไทยๆ ตามแนวทางตะวันตก จึงเปรียบได้กับ “กะปิเคลือบซอซโคกแลต” ดังนั้น การจะนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้ จึงไม่ควรจะให้ฝืน วัฒนธรรมของคนไทยมากนัก เพราะถ้าฝืนก็จะมีประโยชน์เช่นกัน

สำหรับการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากขณะนี้ มีความเข้าใจต่อแนวคิดนี้ที่หลากหลาย และไม่เหมือนกันเสียทีเดียว เช่น ในบริบทของการเกษตร ชนบท การอนุรักษ์พลังงาน การพึ่งตนเอง ฯลฯ ซึ่งถือว่าเป็นข้อดี เนื่องจากสามารถประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตที่หลากหลายได้ แต่ข้อเสียคืออาจจะทำให้เป็นการแคบหรือจำเพาะเจาะจงกับบางเรื่องมากเกินไป จึงขออัญเชิญพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้นิยามผ่านทางสภาพัฒน์ฯ ซึ่งในพระราชดำรัสจะพบคำสำคัญต่างๆ เช่น ทางสายกลาง วิถีชีวิต การดำรงอยู่ การปฏิบัติตัวของประชาชนทุกระดับ ความพอประมาณ ภูมิคุ้มกัน การใช้ความรู้ หลักคุณธรรม ความรอบคอบ หรือการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับวิถีจิตใจ แต่เราจะไม่พบคำว่า ประหยัดพลังงาน หรือ การออมเงิน ไม่ฟุ่มเฟือย ซึ่งได้ยินอยู่บ่อยๆทางสื่อมวลชนต่างๆ ซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญกับความหมายเท่าใด แม้การออมจะเป็นแนวทางหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง แต่การสรุปว่าเศรษฐกิจพอเพียงคือการออมเงิน อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ เนื่องจากคนบางกลุ่มที่ไม่มีเงินพอจนกระทั่งสามารถออมได้ จะถูกกีดกันออกไปจากเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งๆที่เราสามารถปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอื่นๆได้อีกหลายรูปแบบ จึงอยากให้มีการเทียบเคียงกับนิยามพระราชทานมากกว่า

นอกจากประเด็นเรื่องการนิยามแล้ว มักการตีความเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะอื่นซึ่งไม่ปรากฏในนิยามด้วย เช่น การตีความเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวคิดที่ตรงข้ามกับบริโภคนิยม หรือการตีความว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงการพึ่งตนเอง ซึ่งทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าประเทศไทยจะต้องพึ่งตนเอง หากแต่ควรมีนัยยะว่า ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเล็ก จะต้องมี “ภูมิคุ้มกันที่ดี” ต่อความผันผวนต่างๆของเศรษฐกิจโลก เช่น ความผันผวนของค่าเงิน ราคาน้ำมัน หรือการเกิดโรคระบาด ซึ่งการดำเนินการใดๆ จะต้องรอบคอบ พอดีพอควร ใช้ข้อมูลให้ดี ยึดหลักคุณธรรม เป็นต้น นอกจากนั้น แผนภาพที่อธิบายหลักสามห่วงสองเงื่อนไขที่เผยแพร่กันอยู่มาก ก็มีความเข้าใจที่แตกต่างกันอยู่ ซึ่งต้องทำความเข้าใจก่อนว่า แผนภาพนี้ไม่ใช่รูปพระราชทาน แต่เป็นเครื่องมือที่มีการสังเคราะห์ขึ้น โดยรวมคำสำคัญต่างๆที่เป็นประโยชน์อยู่ทั้งหมด แต่บางท่านก็เห็นว่าเป็นการมองแบบเชิงโครงสร้างและแยกส่วนมากเกินไป ซึ่งข้อดีข้อเสียล้วนขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน

ในส่วนของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวนั้น พบว่ายังไม่มีนิยามที่หยุดนิ่ง หากแต่แต่ละประเทศนิยามเศรษฐกิจสีเขียวตามบริบทของประเทศตนเอง แต่จากเอกสารของ UNEP พบว่าโดยหลักการแล้ว เศรษฐกิจสีเขียวหมายถึง “ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในระยะยาว โดยไม่ปล่อยให้สังคมต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ” ซึ่งจากนิยามนี้จะพบว่ามีสื่อองค์ประกอบที่สำคัญด้วยกัน ได้แก่ การสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิต การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การลดความเสี่ยงและปัญหาสังแวดล้อม และการฟื้นฟูระบบนิเวศ มีการระบุถึงมาตรการและเครื่องมือที่กว้าง เช่น มาตรการภาษี หรือเทคโนโลยีสีเขียว รวมทั้งมีการระบุเฉพาะเจาะจงลงไปในรายสาขา 11 สาขา เช่น เกษตร ก่อสร้าง เมือง ประมง ป่าไม้ ขนส่ง ฯลฯ เพื่อให้เห็นภาพการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งนี้ จะเห็นว่าข้อเสนอของเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่เรื่องใหม่ เช่น การใช้มาตรการทางการคลัง มีการพูดถึง

มากกว่า 60-70 ปีแล้ว แต่จุดเน้นของเศรษฐกิจสีเขียวที่แตกต่างจากเดิมน่าจะอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมแบบที่เป็น Win-Win solution คือสามารถเติบโตไปด้วยกันได้ ผ่านแนวทางเช่นเทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน หรือการเพิ่มผลิตภาพผู้ประกอบการเพื่อลดต้นทุนและลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่างจากการพัฒนาแบบที่การเติบโตของด้านหนึ่งต้องแลกกับเป้าหมายที่ลดลงของอีกด้านหนึ่งเช่นที่ผ่านมา

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียว อาจกล่าวได้ว่าไม่เหมือนกันสักเท่าใดนัก ในระดับเป้าหมาย ดร.อดิสร เห็นว่า ทั้งสองแนวคิดมีเป้าหมายเดียวกัน คือคำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน มีความอยู่รอด ประชาชนมีชีวิตที่มีความสุข แต่สำหรับแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นปรัชญาเน้นเรื่องการพัฒนาคน คือเน้นการเปลี่ยนวิถีคิด/ชี้นำและแนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งจัดเป็นแนวคิดกลุ่ม People-centered development ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การพัฒนา ซึ่งต่างจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่ยังคงเป็นเศรษฐศาสตร์กระแสหลักอยู่ เพียงแต่มีความละเอียดในเรื่องผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ในด้านวิธีการดำเนินงาน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นความมั่นคงในระยะยาว คือ เน้นแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนบนหลักทางสายกลาง และเน้นสร้างภูมิคุ้มกันภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ พร้อมสถาบันในการปฏิบัติ คือ คน ชุมชน และสังคม ในขณะที่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว จะเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อมดำเนินไปอย่างควบคู่กัน (Win-Win Strategy) การพัฒนาเทคโนโลยี การลงทุนใน 11 สาขา หรือการพัฒนากรอบ (Institutional Framework) ทางการค้า ผ่านสถาบันหลักในการปฏิบัติ เช่น ธนาคารโลก IMF WTO และกลไกตลาด เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ การเปรียบเทียบข้างต้นไม่ได้หมายความว่าทั้งสองแนวคิดไปกันไม่ได้ แต่เป็นการมองคนละแบบ ซึ่งอาจจะเป็นการมองถึงการทำงานร่วมกันของสองแนวคิดในรูปของโครงการด้านเศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคของประชาชนให้ตระหนักถึงคุณค่าในการใช้ทรัพยากรด้วยการหาข้อมูลให้พร้อมก่อนการตัดสินใจ การพัฒนาธุรกิจสีเขียวเพื่อสร้างรายได้โดยเน้นกลุ่มธุรกิจชุมชน การผลักดันการใช้เครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสม การตั้งกองทุนค่าธรรมเนียมพัฒนาคุณภาพชีวิตในโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนา เช่น ป่าชุมชน สมุนไพร ธนาคารปู ฯลฯ หรือการพัฒนาเครือข่ายทางสังคมที่ริเริ่มให้ท้องถิ่นเป็นผู้คิดหรือทำ เป็นต้น

4. สรุปการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- ที่ประชุมมีการร่วมทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเพียงแนวทางหนึ่งซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเท่านั้น ทั้งนี้ เศรษฐกิจสีเขียวยังไม่ไปถึงขั้นที่จะเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (Post-

development/ Alternative to development) แต่อย่างใด เป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนา (Development alternative) โดยมีการเพิ่มเครื่องมือใหม่ในการกำกับดูแลด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม

- มีข้อวิพากษ์ถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวว่าจะมีลักษณะเป็นเพียงวาทกรรมที่องค์กรระหว่างประเทศสร้างมา โดยนำเอาเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นฉลากอันหนึ่ง เช่นเดียวกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมา ที่ท้ายที่สุดทุกประเทศก็ยังคงเน้นความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว หรือเสพติดการเจริญเติบโต (Growth addicted economy) โดยไม่ใส่ใจความยั่งยืนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมหรือไม่

ในประเด็นนี้เป็นความต่างในเรื่องของวิธีคิด ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่คุ้นเคยกับการมองการเติบโตเป็นที่ตั้ง และสิ่งแวดล้อมเป็นความเสี่ยงที่ทำให้การเติบโตลดลง ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์อีกกลุ่ม เช่น Amartya Sen อาจมองเป้าหมายเรื่องการพัฒนาคนเป็นเป้าหมายสูงสุดแทนการเติบโต ซึ่งยากต่อการหาข้อสรุปเนื่องจากการถกเถียงบนสมมติฐานคนละแบบ การมีดัชนีต่างๆ เช่น Green GDP, Ecological footprint, หรือ Sustainable development goals จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่อย่างน้อยทำให้ทุกฝ่ายได้เห็นภาพร่วมกันว่าการพัฒนาที่ผ่านมาถูกทางหรือไม่ สถานการณ์ดีขึ้นหรือเลวลงกว่าเดิมอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการถกเถียงกันเรื่องเป้าหมาย

- มีประเด็นความห่วงกังวลว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะกลายเป็นมาตรฐานใหม่ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่นำมาใช้ทางการค้า หรือ New trade protectionism เช่น การกำหนดเงื่อนไขเรื่องระดับการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศกำลังพัฒนา เป็นต้น ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องระมัดระวังในเรื่องของการกำหนดมาตรฐานต่างๆ ซึ่งถ้าเห็นว่าเมื่อใดที่มาตรการทางการค้ามีผลเชื่อมโยงที่กระทบต่อเรื่องความยากจนหรือสิ่งแวดล้อม ก็ควรมีกฎไกที่สามารถแย่งประเทศที่พัฒนาแล้วได้ว่าเป็นกิจกรรมที่ขัดกับเป้าหมายการแก้ปัญหาความยากจน หรือการพัฒนาที่ยั่งยืน

- มีข้อกังวลว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำเท่าที่ควร คือให้ความสำคัญในลักษณะที่เป็นผลพลอยได้มากกว่าจะเป็นเป้าหมายที่บรรลุในตัวเอง ทั้งที่หลายครั้งกระแสการอนุรักษ์ก็ได้เบียดขับประชากรบางกลุ่มซึ่งต้องพึ่งพาธรรมชาติสูงออกไปเช่นกัน จึงควรรหาแนวทางให้ประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำหรือความเป็นธรรมทางสังคม หรือมิติของโครงสร้างอำนาจกลับมาได้รับความสนใจมากขึ้นในเวทีเจรจา เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานในประเทศไทยด้วย นอกจากนั้น ควรมีเครื่องมือการตัดสินใจที่คำนึงถึงมิติทางสังคมมากขึ้นด้วย เช่น การใช้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นเกณฑ์ในการลงทุนอาจไม่เพียงพอ เนื่องจากจะมีการใช้ค่า discount rate ซึ่งให้คุณค่ากับการบริโภคของคนรุ่นปัจจุบันมากกว่ารุ่นอนาคต จึงควรรหาวิธีการที่เหมาะสมในการวัดผลตอบแทนทางสังคมด้วยต่อไป

- ควรมีการแบ่งบทบาทการดำเนินงานของรัฐและตลาดให้ชัดเจน (เช่นในเรื่องการพัฒนาตลาดคาร์บอน ซึ่งราคาอาจจะต่ำในช่วงแรกและรัฐต้องเข้ามาอุดหนุน) รวมทั้งให้ความสำคัญกับบทบาทการดำเนินงานโดยชุมชนมากขึ้น ในบทบาทที่เท่าเทียมกับรัฐและกลไกตลาด เช่นมีการ

วิเคราะห์ตัวกระทำ (Actor) ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับ/ได้รับผลกระทบจากกระบวนการผลิตต่างๆ หรือวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นความล้มเหลวของชุมชนในการจัดการ เช่น เรื่องระบบกรรมสิทธิ์ เช่นเดียวกับความล้มเหลวของตลาด หรือของรัฐ เพื่อให้เห็นกรอบข้อเสนอเชิงนโยบายที่สมมูลมากขึ้น

- ควรมีการให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับแนวทางการเปลี่ยนมุมมอง หรือความคิดของบุคคล ให้เกิดแนวคิดที่กว้างและคิดถึงผู้อื่นในระดับจิตใจ โดยอาจอิงภูมิปัญญาตะวันออกต่างๆ เช่น หลักพุทธศาสนาหรือตามแนวคิดในหนังสือ “Small is beautiful” ของ E. F. Schumacher เนื่องจากการมองว่าจิตใจเป็นตัวกำหนดความอยาก ดังนั้นการฝึกจิตใจและเปลี่ยนวิธีคิด ก็จะส่งผลกระทบต่อการบริโภคและใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนด้วย รวมทั้งเป็นการสร้างตลาดต่อสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งจะส่งผลให้ผู้ผลิตเกิดการปรับเปลี่ยนทิศทางการลงทุนด้วย ตัวอย่างเช่นในภาคพลังงาน ซึ่งมีการประเมินโดย IEA ว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานโดยผู้บริโภคถือว่ามี ความสำคัญสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเลือกอื่นๆเช่นการหาแหล่งพลังงานใหม่ซึ่งมีข้อจำกัดมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนั้นควรมีการกำหนดให้ “การสร้างวัฒนธรรม” ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การแยกขยะ เป็นช่องทางหนึ่งที่น่าไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มต้นทุนทางสังคม พร้อมมีดัชนีที่ใช้ชี้วัดทุนทางสังคมด้วย

- มีข้อระมัดระวังต่อการใช้วาทกรรมเรื่อง “ตะวันตก-ตะวันออก” เนื่องจากพรมแดนนี้ได้ เจือจางลงไปในเวทีการเจรจา กล่าวคือ ประเทศตะวันออกก็ไม่ได้อยู่บนฐานคิดการพัฒนาเดียวกัน ทั้งหมด และในประเทศเดียวกันก็มีกลุ่ม Stakeholders ที่เข้าร่วมต่างก็มีความเห็นที่ ต่างกัน เช่น บางกลุ่มต้องการเรียกร้องในระดับอุดมคติ ในขณะที่บางกลุ่มต้องการเรียกร้องในเชิง ยุทธศาสตร์ ดังนั้นจึงควรเน้นการวิเคราะห์โดยจำแนกกลุ่มผู้เข้าร่วมที่มีความเห็นคล้ายกัน เช่น กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคประชาสังคม มากกว่า

- ควรมีการนำเสนอตัวอย่างของภาคเอกชนที่มีการประกอบการด้านสิ่งแวดล้อมที่โดดเด่น และสามารถพิสูจน์ได้ว่าช่วยลดต้นทุนหรือเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตได้จริง เพื่อให้บริษัท อื่นๆเห็นถึงความเป็นไปได้ของเศรษฐกิจสีเขียวที่นอกเหนือจากนโยบายรัฐ และสามารถปฏิบัติตาม ได้

- ประเทศไทยมีนวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอยู่หลายอย่าง แต่ต้องอาศัยการผลักดันอย่างต่อเนื่องโดยภาครัฐ เช่น มีการนำเสนอตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในการผลิตพลาสติกชีวภาพ โดยใช้วัตถุดิบจากอุตสาหกรรมมันสำปะหลังและอ้อย ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องการจัดการขยะได้ ดี คือเป็นการใช้แนวคิด Cradle-to-cradle ในทางปฏิบัติ และนำไปสู่ภาวะ zero-waste ได้ ซึ่งรัฐควร ส่งเสริมให้เกิดตลาดภายในประเทศขึ้นผ่านการกระตุ้นการตื่นตัวของผู้บริโภค มิใช่มีการผลิตสินค้า ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการส่งออกเพียงอย่างเดียว รวมทั้งส่งเสริมด้านอื่นๆเช่นพลังงานชีวมวล ควร สนับสนุนเรื่องการทำวัฏจักรวงจรชีวิต และการทำยุทธศาสตร์ที่จะไม่ไปกระทบต่อทรัพยากรอาหาร เป็นต้น

- ควรมีการให้ความสำคัญกับการประเมินมูลค่าของมิติทางสิ่งแวดล้อมและสังคมให้เป็นตัวเงินมากขึ้น เพื่อเป็นมาตรฐานในการกำหนดนโยบาย ดังเช่น กรณีงานที่เปรียบเทียบมูลค่าของป่าชายเลนและฟาร์มกุ้ง เป็นต้น เนื่องจากเป็นภาพที่ทุกคนสามารถเข้าใจได้ และจะเป็นเครื่องมือให้เขตเศรษฐกิจย่อยต่าง ๆ สามารถประเมินอนาคตของพื้นที่ตนเองได้ ซึ่งเครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้มีค่อนข้างหลากหลายอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม การใช้เครื่องมือเหล่านี้มีอุปสรรคบางประการ เช่น หากผู้ก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเป็นคนจน เช่น กรณีผู้ปลูกยางพาราบริเวณไหล่เขาซึ่งมีผลกระทบทางนิเวศสูง แต่ไม่สามารถไปเก็บค่าเสียหายได้เนื่องจากผู้ปลูกมีฐานะยากจน หรือกรณีที่จะเกิดแรงต้านทานทางการเมือง เช่น การเก็บภาษีคาร์บอนที่อาจทำให้ราคาน้ำมันเพิ่มสูงขึ้นมาก เป็นต้น โจทย์สำคัญในการนำเครื่องมือต่าง ๆ เหล่านี้ไปใช้จึงอยู่ที่รัฐจะทำให้เกิดความชัดเจนได้อย่างไร และเครื่องมือจะเข้าไปสู่วิธีคิด/กรอบคิดของผู้ดำเนินนโยบายได้อย่างไร

- ความเสี่ยงหนึ่งในการยืดความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักต่อการเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียว คือ การเกิดความขัดแย้งของช่วงเวลา กล่าวคือ หากรัฐยึดหลักเรื่อง Precautionary ว่าลงทุนในนวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการป้องกันความเสี่ยงจากผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้น ก็ต้องยอมรับการเติบโตที่ลดลงในช่วงปีแรก ๆ และจะได้รับผลประโยชน์จากนวัตกรรมที่จะช่วยให้เศรษฐกิจกลับมาโตขึ้นเมื่อพ้นช่วง takeoff ไปแล้ว แต่หากต้องการยืดการเติบโตในระดับปกติ (Business-as-usual) ก็อาจต้องรับผลกระทบเศรษฐกิจที่ต้องลดการเติบโตลงในระยะยาวจากผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมต่อไป

- ประเด็นการพัฒนานวัตกรรมสีเขียว ควรมีข้อระมัดระวัง กล่าวคือ แม้นวัตกรรมอาจจะช่วยให้ประสิทธิภาพนิเวศดีขึ้น มีการปล่อยมลพิษต่อหน่วยการผลิตลดลง แต่ในภาพรวมแล้วหากอุตสาหกรรมมีรายได้เพิ่มขึ้นและผลิตมากขึ้น จะทำให้ปริมาณมลพิษทั้งหมดเพิ่มขึ้นหรือไม่ หรือจะทำให้เกิดการทำลายระบบนิเวศโดยรวมมากขึ้นจนเกินระดับที่รองรับได้หรือไม่

- ประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีการยึดหลักการร่วมกันที่จะสามารถถกเถียงและนำไปปฏิบัติได้ต่อ มากกว่าการยึดกับนิยามมากเกินไป อาจมีการเชื่อมโยงกับแนวคิดอื่น ๆ ที่สอดคล้องกัน แต่มีชื่อเรียกที่ต่างกัน เช่น Sustainable business หรือ Sustainable leadership เพื่อให้เห็นภาพที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น หรือมีการประยุกต์กับภาคส่วนที่การดำเนินการในระดับที่เปลี่ยนวิถีคิด เช่น กรณีธนาคาร Triodos ของประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งถือเป็นรูปแบบของ Ethical banking รวมทั้งมีการประยุกต์ในระดับมหภาคเพื่อหาจุดสมดุลที่เหมาะสมทางเศรษฐกิจ เช่น การกำหนดภาคการผลิตที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ที่จะสามารถเป็นภูมิคุ้มกันลดความเสี่ยงจากความผันผวนจากภายนอกได้

กำหนดการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3:
“เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส”

วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2555 เวลา 13.00-16.30 น.
 ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถ.ราชปรารภ

จัดโดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
 สนับสนุนโดย กรมองค์การระหว่างประเทศ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

13.00 - 13.30 น.	ลงทะเบียน
13.30 - 13.40 น.	กล่าวแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
13.40 – 15.00 น.	แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และการประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทย - “แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว” โดย คุณสุกัญญา อาชวานันทกุล นักวิจัยอิสระ - “ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและเศรษฐกิจพอเพียง” โดย รศ.ดร.อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
15.00 – 16.30	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการและ ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ประมวลภาพการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 3 :
 “เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: กับดักหรือโอกาส”

ภาคผนวก 1.6

เอกสารสรุปผลการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 4:

“แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทาย เรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน”

วันอังคารที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถนนราชปรารภ

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 4

“แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทาย
เรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน”

วันอังคารที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555 เวลา 13.00-16.30 น.
ณ ห้องคริสตัล โรงแรมเซ็นจูรีพาร์ค ถนนราชปรารภ

โครงการเวทีสาธารณะ: จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย

โดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. อ.ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. นส.กณิกนันต์ คชเดช นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ กรมควบคุมมลพิษ
5. นส.กฤษณา เพ็ชรเจริญ นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการ สำนักงานมาตรฐาน
ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
6. นายกิตติศักดิ์ กวีภิรมย์ นักวิจัยนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ
7. นายกิตติศักดิ์ พงษ์พานนท์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)
8. นส.กัรวรรณ อยู่พิพัฒน์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ
9. นายจารย์พงศ์ เพ็งเกลี้ยง นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กลุ่มงานควบคุมมลพิษจาก
ยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม
กรุงเทพมหานคร
10. คุณจุฑาธิป อาชะสมบัติ นักผังเมืองชำนาญการ ส่วนวางผังที่ 1 กรมโยธาธิการและผังเมือง
11. นส.ชยวราวรรณ คล่องสิริถาวร พนักงานส่งเสริมการทูตสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ
12. นางชุลีพร บุญยมลิก นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
13. นส.เชษฐณี โอภาสวัตรชัย นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการพิเศษ กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
14. นายเชาว์ ศรีวิชัย หัวหน้ากลุ่มวิจัยและพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง สำนัก
พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการประมง กรมประมง
15. นางณัฐนิช อัสวภูษิตกุล นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)
16. นส.ณัฐพร ศรีภิญโญ นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ สำนักมาตรฐานการค้า กรมการค้า
ต่างประเทศ
17. นางเตือนใจ นุชดำรง ผู้อำนวยการ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
18. นางธนพรรณ ไวทยะเสวี นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานเศรษฐกิจ
อุตสาหกรรม
19. นาย นาวัน ธาราแสง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการสำนักนโยบายและ
ยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
20. นส.เกศรินทร์ กันโท สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
21. นส.นิจศรา ธรรมชีวีวงศ์ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษกองจัดการคุณภาพอากาศ
และเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

- 22.นางประเสริฐสุข จามรมาน รองผู้อำนวยการองค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก
23. นายปริญญ์ กมลสินธุ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมชลประทานกรมชลประทาน
24. นางพัชรกานต์ สุทธิวรยานนท์ นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการสำนักมาตรการทางการค้า
กรมการค้าต่างประเทศ
25. นส.พัชรี บุญสนิท เจ้าหน้าที่สื่อสารองค์กรและสื่อสารการตลาด สำนักงานพัฒนา
เศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ(องค์การมหาชน)
26. นส.พัชรี อินสว่าง นักวิชาการสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ
27. นส.ภรภัทร พันธงอก นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
28. นส.ภัทรา อัจฉราวัฒน์ นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ กรมส่งเสริมการส่งออก
29. นส.วารุณี สังกาพันธ์ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
30. นายยุทธภูมิ จันทร์คำ นักวิชาการพาณิชย์ สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ กระทรวง
พาณิชย์
31. นส.เยาวรินทร์ นกสุข นักวิชาการพาณิชย์ปฏิบัติการ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ
32. นางรัชณี เอมะรุจิ รองอธิบดี กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
33. นางสาวรัตนา ลักขณารกุล นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษส่วนสิ่งแวดล้อม สำนักวิจัยการ
อนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
34. นางวรนิภา จินาชาญ นักวิชาการพัฒนาฝีมือแรงงานชำนาญการ สำนักพัฒนาผู้ฝึกและ
เทคโนโลยีการฝึก กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน
35. นายวรพงศ์ บิลลี นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการกองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง
สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
36. นายวุฒิชัย เจนการ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจัดการทรัพยากรทางทะเล กรมทรัพยากรทาง
ทะเลและชายฝั่ง
37. นางศรีสุดา จารยะพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านอนุสัญญาและพันธกรณี/ความร่วมมือ
ต่างประเทศสรป./สป.ทส.
38. นส.สุชญา ตันเจริญผล พนักงานส่งเสริมการทูตสิ่งแวดล้อมกรมองค์การระหว่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ
39. นางสุภาพร วงษ์วีระจันทร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิเคราะห์เศรษฐกิจโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ
กรมชลประทาน
40. นางสุวรรณา จุ่งรุ่งเรือง ผู้อำนวยการกองจัดการคุณภาพอากาศและเสียงกองจัดการคุณภาพ
อากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
41. คุณอนุกิษฐ์ ศุภนิทัศน์การ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ระดับชำนาญการ (นวก. ชก.) สำนัก
วางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (สทว.)
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)
42. นส.อังคณา แยมอุบล นักวิชาการสถิติชำนาญการสำนักงานสถิติแห่งชาติ
43. นายอาร์กซ์ ชัยกุล นสพ.ชำนาญการพิเศษกรมปศุสัตว์
44. นายลือชัย อารยะรังษฤษฎ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการอารักขาข้าว กรมการข้าว
45. นายสุวิศิษฐ์ โชติพุทธโธ นักวิชาการสหชำนาญการ กรมส่งเสริมสหกรณ์

46. นส.วิศรุตดา วีระชัย นักธรณีวิทยา ศูนย์เตือนภัยพิบัติแห่งชาติ กระทรวง ICT
47. นายศุภกร แก้วกล้า เศรษฐกร กรมป่าไม้
48. นายจุลพระ สายตระกูล นวล. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
49. นางศุภวรรณ วงษ์ประยูร นวช. สิ่งแวดล้อมชำนาญการ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
50. นางสุวิมล ประกอบชาติ นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการพิเศษ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและ
อนุรักษ์พลังงาน
51. นายประเสริฐ ศิริภาพพร ผอ.กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและแผน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
52. นส.ณัฏฐ์เอก ดุษฎีประเสริฐ นวค.ชำนาญการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ
53. ดร.กรรณิการ์ ธรรมพานิชวงศ์ นักวิชาการ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
54. คุณชุนหเดช พรหมเสริม นักผังเมือง เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม
55. นส.ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
56. นางภรณ์ สวัสดิ์รักษ นักวิชาการอิสระ เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม (Civil
Society Planning Network)
57. คุณวรวรรณ ชายไพฑูรย์ เจ้าหน้าที่วิชาการและผู้ประสานงานโครงการ Green Economy
สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
58. นส.วลัยพร ล้ออัศจรรย์ พนักงานบริหารโครงการสำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า
59. นายศุภฤกษ์ จันท์ประสาท policy Coordinator WWF ประเทศไทย
60. คุณสุชาดา จิตรภรณ์ศรี เจ้าหน้าที่วิชาการ องค์การธุรกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (TBCSD)
สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
61. คุณอรยา สุตะบุตร นักเขียนอิสระ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
62. ผศ.ดร.อรองค์ ชากร รักษาการผู้อำนวยการสำนักบริหาร สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
63. นายอุทัย ประทุมทอง ผู้จัดการ สถาบันอาหาร
64. คุณจุฑาธิป อาชะสมบัติ นักผังเมืองชำนาญการ ส่วนวางผังที่ 1 กรมโยธาธิการและผังเมือง
65. คุณณภัค กรณสูต มุลนิธิพลังที่ยั่งยืน
66. คุณอภิษฐา ศศิประภา มุลนิธิพลังที่ยั่งยืน
67. นายจักรชัย โฉมทองดี Focus
68. นส.พรศิริ ศิลปะนาฏ ผู้จัดการสถาบันอาหาร
69. นายณฤเบศร์ มาแสงธิป นักวิจัย มูลนิธิชีวิติ
70. นส.กัญญา สุทัศน์ ผู้ช่วยนักวิจัย
71. นส.กัญณภัทร ชื่นวงศ์ นักศึกษาป.เอก คณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
72. นส.ถนอกลาภ ราชวัช นักศึกษาป.เอก คณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
73. นส.แนบฏ ไชยวิสุทธิกุล อาจารย์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
74. นส.ลีลานาฏ พิมพ์พัฒน์ นิสิตปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

75. ผศ.ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร ผู้อำนวยการ ศูนย์ความเป็นเลิศแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และของเสียอันตราย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
76. ผศ.ดร.สิทธิพงษ์ ดิลกวิชิต อาจารย์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
77. อ.สุภาวีย์ บุญมานันท์ อาจารย์ คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
78. นส.แสงดาว แผลมทอง ผู้ช่วยนักวิจัย
79. คุณภัทรพร ระดมสุทธิศาล นักศึกษาปริญญาโท
80. ดร.เนศรา สุขพานิช อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
81. นายกฤษดา กาญจนวิสุทธิเดช รองผู้จัดการกองวางแผนซ่อมบำรุงผู้บินแอร์บัสฝ่ายช่าง บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน)
82. นายเชวง จาว กรรมการและที่ปรึกษา บ.ไบเออร์ไทย จำกัด
83. นายภราดา อเนกบุญย์ รองผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายสนับสนุนงานซ่อมบำรุงอากาศยาน บริษัทการบินไทย จำกัด(มหาชน)
84. คุณรัชฎา ปรีชาวุฒิ ผู้จัดการแผนกห้องสมุดเอกสารเทคนิค บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน)
85. คุณสุกัญญา วงศ์จันทร์ ผู้จัดการแผนกแรงงานสัมพันธ์ บริษัทการบินไทย จำกัด(มหาชน)
86. นายสุเมธ เอื้องพลสวัสดิ์ ที่ปรึกษา บจก.ซีพีอินเตอร์เทรด
87. ดร.ปิยะนุช มาลากุล ณ อยุธยา รองเลขาธิการ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
88. นส.สุกัญญา ใจชื่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
89. นางมยุรี ณ รัชศิลป์ รองเลขาธิการกลุ่มอุตสาหกรรมเคมี สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
90. นส.สายดวงใจ พยุหะพงษ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายองค์การระหว่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
91. นายธงชัย บุญยโชติมา กรรมการสิ่งแวดล้อม สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
92. นายสมโชค สุนทรพันธ์ ผู้สื่อข่าว www.thaigoodonline.com
93. ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ ผู้อำนวยการ (หัวหน้าโครงการ) สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม
94. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
95. นายนนท์ นุชหมอน ผู้ช่วยวิจัย สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
96. นางสาวสกุลวลัย มะนะโส สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
97. นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นจากเวทีประชุม

1. สรุปการกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คุณสุปราณี ได้กล่าวถึงกิจกรรมเวทีสาธารณะครั้งนี้ ว่าเกิดขึ้นมาจากการร่วมมือกันระหว่าง กรมองค์การระหว่างประเทศ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยมีสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นผู้วิจัย โดยวัตถุประสงค์ คือ อยากจะให้เวทีที่เปิดสำหรับให้ทุกภาคส่วนได้ร่วมทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นหลักในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Rio+20 ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ไม่ว่าจะเป็นประเด็นด้านเศรษฐกิจสีเขียว กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และประเด็นใหม่อื่นๆ เช่น ความมั่นคงทางทรัพยากรอาหาร น้ำ และพลังงาน เป็นต้น โดยในเวทีแต่ละครั้งก็จะมีผู้เชี่ยวชาญ นักคิด ผู้รู้ และผู้เชี่ยวชาญ มาร่วมกันวิเคราะห์ ประเด็น และถกเถียงด้วย สำหรับเป้าหมายสุดท้ายของกิจกรรม ทางกรมองค์การระหว่างประเทศอาจคาดหวังข้อเสนอในเชิงนโยบายสำหรับการเจรจา และการตื่นตัวของทุกภาคส่วน ส่วนทาง สกว.เองก็คาดหวังประเด็นวิจัยใหม่ๆ ที่มองเชิงรุก และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกมากขึ้น โดยคุณสุปราณีได้ยกตัวอย่างข้อมูลจากของ UNEP ที่ได้คาดการณ์ ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจะได้แก่ประเด็น อาทิ เช่น ประเด็นด้านการจัดการความยั่งยืน ซึ่งถือเป็น Cross-cutting issue ซึ่งถูกจัดอันดับความสำคัญอยู่ในอันดับหนึ่ง รองลงมาเช่น การเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์เพื่อรองรับต่อเศรษฐกิจสีเขียว ปัญหาความมั่นคง และปลอดภัยทางอาหาร การเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์กับผู้กำหนดนโยบาย การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคเพื่อสิ่งแวดล้อม ฯลฯ โดยประเด็นด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งเป็นหัวข้อการพูดคุยในเวทีนี้ก็ถือเป็นหัวข้อที่สำคัญเช่นเดียวกัน โดยอยู่ในอันดับที่ 7 จากการจัดอันดับดังกล่าว

2. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” โดย รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.นิรมล ได้กล่าวถึงการพยายามเชื่อมประเด็นเรื่องการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ว่าเป็นโจทย์ที่ค่อนข้างท้าทาย โดยจุดกำเนิดแล้ว ทั้งแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และแนวคิดการจัดการสภาพภูมิอากาศภายใต้กรอบ UNFCCC ล้วนมีที่มาจากเวทีเดียวกัน คือ การประชุม Rio ในปี ค.ศ. 1992 แต่สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างสองแนวทางก็คือ กรอบ UNFCCC จะเน้นเรื่องการจัดการทรัพยากรเป็นหลัก โดยยังไม่เน้นมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งยังให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากกว่า ดังนั้น หากการพูดคุยใน Rio ได้หยิบยก

ประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเข้ามาพูดคุยด้วย ก็จะทำให้ทั้งสองประเด็นมีการปรับตัวเข้าสู่เส้นทางเดียวกันมากขึ้น ซึ่งสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการปรับตัวเข้าหากันก็คือ การที่ในแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ผู้บริโภคจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดจากกิจกรรมการบริโภคด้วย ซึ่งนอกเหนือจากปัญหามลพิษที่จะเกิดขึ้น ก็ยังมีปัญหาการปล่อยก๊าซเรือนกระจกซึ่งเป็นประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในขณะที่ผู้ผลิต ก็ได้รับแรงกดดันจากภาคสังคมว่า จะต้องผลิตสินค้าเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น จึงเป็นที่มาว่าทั้งสองแนวคิดจะต้องไปด้วยกัน แต่อย่างไรก็ดี จุดต่างบางประการ คือแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเน้นการจัดการในระดับประเทศเพื่อผลภายในประเทศก่อน แล้วผลจึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก แต่เรื่องของการจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้น จะเป็นการจัดการในระดับประเทศเพื่อผลของโลกโดยตรง ทำให้บางครั้งอาจเกิดข้อถกเถียงที่บางประเทศอ้างว่าตนไม่ใช่ผู้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่สำคัญ แต่กลับต้องร่วมดำเนินการเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกด้วยโดยที่ไม่อาจแน่ใจได้ว่าผลประโยชน์จากการดำเนินการจะตกอยู่กับประเทศหรือไม่ ดังนั้น หากเมื่อทุกฝ่ายมองเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว แล้วนำเอาประเด็นเรื่องโลกร้อนเข้าไปรวมด้วย ก็จะทำให้ทั้งสองแนวคิดไปด้วยกันได้ เพราะกรอบความคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งประเทศและสังคมโลก ซึ่งจะช่วยลดข้อขัดแย้ง เช่น ในเรื่องการแบ่งประเทศเป็น Annex 1 หรือ Non-annex 1 ลงได้

ความจำเป็นที่ต้องมีการรวมทั้งสองแนวคิดเข้าด้วยกัน เกิดขึ้นจากความสอดคล้องเชื่อมโยงกันในหลายมิติของทั้งสองแนวคิด เช่น การลดโลกร้อนจะเข้าข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็น ‘strong sustainability’ คือ ถ้าสามารถให้คนคิดถึงการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก จะนำไปสู่ความเท่าเทียมกันทางสังคมได้ระหว่างบุคคล และระหว่างคนรุ่นเก่ารุ่นใหม่ การควบคุมระดับก๊าซเรือนกระจกไม่ให้เกิน 450 ppm ก็สอดคล้องกับหลักการกำหนดระดับวิกฤติของทรัพยากรธรรมชาติ (Safety point หรือ Critical natural capital) ตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็อาจเกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น จากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น ทำให้ต้องคำนึงถึงมิติของโลกร้อนในบริบทของเศรษฐกิจสีเขียวด้วยเพื่อไม่ให้เกิดการอ้างว่าการเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียวจะทำให้เศรษฐกิจแย่ลงเพียงเท่านั้น หรือการที่ทั้งสองหลักการสามารถตอบสนองเป้าหมายเดียวกันในเรื่องของความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางสังคม หรือความหลากหลายทางชีวภาพ ฯลฯ

ความเชื่อมโยงต่างๆ เหล่านี้ทำให้สามารถสรุปได้ว่าการเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำจะทำให้สามารถเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียวควบคู่กันไปได้ เพราะโลกร้อนก็มีหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่ครบทุกมิติ คือยังไม่มีมุมมองในมิติเรื่องของการจัดการและมิติของความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างประเทศและของคนในอนาคตเท่าที่ควร สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัญหาโลกร้อนสามารถวัดและจับต้องได้ง่ายกว่าจากการสังเกตปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดลง ในขณะที่ประเด็นเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศ เช่น น้ำ ป่า จะมีความซับซ้อนมากกว่า นอกจากนั้นการจัดการก๊าซเรือนกระจกยังมีมิติของความเป็น “สาธารณะ” คือถ้าใครทำคนเดียว หรือทำบางคน ก็ไม่สามารถตอบโจทย์ของสาธารณะได้ ในขณะที่ผลกระทบจะเกิดขึ้นกับทั้งสังคมและโลก การ

ดำเนินการจึงมีความยุ่งยากและต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้าง ซึ่งมาตรการทางเศรษฐกิจสีเขียวมีข้อดี คือ คอยย้ำเตือนไม่ให้มีการละเลยมิติทางสังคมหรือเศรษฐกิจในการจัดการโลกร้อนได้ ผลประโยชน์จากการลดโลกร้อนจึงไม่ตกอยู่เพียงแค່ภายนอก แต่ในระยะยาวผลประโยชน์จะกลับเข้าหาเรา เหมือนการขว้างบวมเม่อแรงออกไป ทำให้ทุกวันนี้ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ได้รับความสนใจจากคนในแวดวงโลกร้อนมากขึ้น

สำหรับแนวทางในการเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียว โดยมีมิติของโลกร้อนอยู่ด้วย สามารถทำได้หลายแนวทาง ดังเช่น การเปลี่ยนโครงสร้างการใช้พลังงาน จากเชื้อเพลิงฟอสซิล โดยไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการใช้ที่ดิน, การลงทุนขนาดใหญ่ในพลังงานหมุนเวียน เช่น โซลาร์เซลล์ หรือ Wind farm ขนาดใหญ่ ซึ่งเปิดโอกาสให้คนยากจนได้ใช้ด้วย, การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการก่อสร้าง ซึ่งมีการใช้ไฟฟ้าที่ไม่เหมาะสม, หรือการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ไฟฟ้าของภาคเกษตรกรรม ซึ่งแนวทางต่างๆดังกล่าว จะต้องอาศัยทั้งมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ และการเมืองควบคู่กัน โดยเฉพาะมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อต้องการให้สินค้าที่ซื้อขายกันในตลาดมีราคาที่สะท้อนต้นทุนทางสังคม คือต้นทุนจากมลพิษที่เกิด และต้นทุนในการจัดการมลพิษนั้นได้ และหวังให้ราคาสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคได้ ซึ่งทุกวันนี้ราคายังไม่ได้สะท้อนต้นทุนเหล่านี้ เช่น ต้นทุนการจัดการก๊าซเรือนกระจก ความเสียหายที่เกิดจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ต้นทุนที่เกิดจากการใช้น้ำ เป็นต้น ควรมีมาตรการเพื่อสร้างอุปสงค์หรือความต้องการสินค้าบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการหันมาผลิต ต้องมีมาตรการส่งเสริมความร่วมมือร่วมกันสามฝ่าย ระหว่างรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และท้ายสุด ควรมีมาตรการปฏิรูประบบภาษีสิ่งแวดล้อม ทั้งกระบวนการจัดเก็บ และการนำภาษีไปใช้

ทั้งนี้ ดร.นิรมล ให้ความเห็นว่าที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ดำเนินการในด้านต่างๆมาถูกทาง และในระดับที่มากพอสมควร เช่น มีการกล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาหลายฉบับ และมีเป้าหมายที่ชัดเจนในเรื่องโลกร้อน แต่ส่วนใหญ่เป็นมาตรการในเชิงสมัครใจ แม้จะมีความพยายามร่างกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการเชิงบังคับ แต่ก็คงต้องใช้ระยะเวลายาวนาน นอกจากนั้น ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการที่จูงใจให้ประชาชนลดก๊าซเรือนกระจกแต่อย่างใด ซึ่งทั้งหมดต้องอาศัยวิสัยทัศน์ทางการเมืองของผู้บริหารด้วยจึงจะสามารถขับเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วได้

สำหรับข้อพึงระวังในการดำเนินเศรษฐกิจสีเขียวและโลกร้อนนั้น ควรมีการคำนึงถึงประเด็นต่างๆเช่น ประเด็นเรื่องความเป็นธรรมจากการผลกระทบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิทธิในการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ว่าคนจนได้รับความเป็นธรรมหรือมีสิทธิมากน้อยเพียงใด ประเด็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ลงทุนนำเทคโนโลยีสีเขียวมาใช้ ซึ่งรัฐจะต้องเข้ามาช่วยเหลือด้วย ประเด็นที่มาตรการเศรษฐกิจของแต่ละประเทศออกแบบ อาจนำมาสู่การเป็นอุปสรรคทางการค้าและการลงทุน หรือทำให้ราคาสินค้าแพงขึ้นได้ หรือการควบคุมก๊าซเรือนกระจกที่อาจขัดแย้งกับเป้าหมายการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศได้ และสุดท้ายคือโครงสร้างทางสถาบันต่างๆของประเทศ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย รวมทั้งบริบททางสังคมหรือทางนิเวศ เช่น หากโจทย์คือจะทำให้

จังหวัดต่างๆดำเนินเศรษฐกิจสีเขียวทั้งหมดได้อย่างไร ทุกๆสถาบันจะต้องสามารถดำเนินไปพร้อมๆกันโดยไม่ขัดแย้งกัน โดยเฉพาะสถาบันทางการเมืองซึ่งต้องการวิสัยทัศน์และการเอาใจใส่ต่อปัญหาดังกล่าวอย่างยิ่ง

ความท้าทายในการดำเนินการก็คือ เนื่องจากการดำเนินการทั้งเรื่องโลกร้อนและเศรษฐกิจสีเขียว ต้องอาศัย “โชค” หรือความไม่แน่นอน ซึ่งเกิดจากปัจจัยเช่นการคาดการณ์ทางวิทยาศาสตร์ หรือจากความละเอียดอ่อนในองค์ประกอบของระบบนิเวศ ซึ่งชุมชนที่อยู่ห่างไกลระบบนิเวศทำความเข้าใจได้ยาก ซึ่งทั้งหมดนี้ ดร.นิรมลให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่ผ่านมาของไทยยังมีลักษณะเป็นแบบขอไปที หรือ Weak sustainability ซึ่งเน้นการเติบโตของสินค้าทุนมากกว่าทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นความยั่งยืนในระยะสั้นเท่านั้นและไม่ได้มองมิติเรื่องความเป็นธรรมชาติประเทศไทยจึงไม่เหมาะที่จะใช้กลยุทธ์ Wait and see หรือการรอให้เกิดความแน่นอนต่างๆแล้วค่อยดำเนินการต่อไป เพราะความยั่งยืนคือการมองไปในอนาคตข้างหน้า ถ้าภาครัฐยังรอคอยอยู่ ก็ไม่สามารถบรรลุการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เลย การทำให้ประชาชนรับทราบข้อมูลที่ถูกต้อง เพียงพอ และเป็นองค์รวมจึงเป็นเรื่องที่ทำหายอย่างมาก เช่น การประเมินการใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งวัดได้ยาก หรือการนำตัวชี้วัดด้านการจ้างงาน (มิติทางสังคม) กับค่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากภาคเศรษฐกิจต่างๆ (มิติเศรษฐกิจ) เข้ามาบูรณาการในการจัดการโลกร้อน ดังเช่นที่ OECD ทำไว้ ก็ทำให้สามารถเห็นภาพรวมเชิงนโยบายได้ว่าหากการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทำให้แรงงานส่วนหนึ่งต้องออกจากงาน ก็สามารถนำแรงงานเหล่านั้นมาทำงานในภาคพลังงานหมุนเวียนซึ่งมีการจ้างงานสูงกว่ามาก หรือที่เรียกว่าเป็น Green job ได้ ซึ่งดร.นิรมล ได้ย้ำว่าทั้งหมดนี้ ไม่สามารถดำเนินการโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ ทุกสาขา ทุกประเทศต้องร่วมกันทำจึงจะสำเร็จ โดยมีปัจจัยสำเร็จที่ต้องจับตามองก็คือ วิสัยทัศน์ของนักการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น การตระหนักรู้ของประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียน และการมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยไปพร้อมๆกัน

3. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “การค้า และ สิ่งแวดล้อม ประเด็นท้าทายต่อเศรษฐกิจสีเขียว” โดย ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.อนิณ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การค้าระหว่างประเทศ และสิ่งแวดล้อม โดยนำเสนอข้อมูล World Development Index ของ World Bank ที่แสดงให้เห็นว่าที่ผ่านมาประเทศไทยพึ่งพาการค้าระหว่างประเทศในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจค่อนข้างมาก คือมีตัวเลขการค้าและเศรษฐกิจโตไปในทิศทางเดียวกัน แต่ในขณะเดียวกันตัวแปรทางสิ่งแวดล้อมต่างๆกลับแย่ลงเมื่อเวลาผ่านไป เช่น การปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่สูงขึ้น พื้นที่ป่าไม้ที่ลดลง แหล่งน้ำจืดที่ลดลง หรือการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้ ในกรอบการวิเคราะห์ผลของการค้าต่อการพัฒนา จึงต้องชั่งน้ำหนักผลที่เกิดขึ้นทั้งต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยมองจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสามส่วน

ส่วนแรก คือ “การค้า” และ “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” อาจมีส่วนช่วยเสริมด้านเศรษฐกิจสีเขียวเรื่องการลดความยากจนได้ โดยใช้มาตรการทางการคลัง เช่น ภาษี เพื่อลดความเหลื่อมล้ำความคู่กัน

ส่วนที่สอง คือเรื่อง “การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ” และ “สิ่งแวดล้อม” ซึ่งมีกรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ เรื่อง Environmental Kuznets curve ซึ่งอธิบายว่าการเจริญเติบโตจะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมในสามทาง ได้แก่ หนึ่ง) *ผลจากขนาด* (Scale effect) คือเมื่อเศรษฐกิจโตขึ้นก็จะเกิดผลทางลบคือต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สอง) *ผลจากส่วนประกอบของสาขาการผลิต* (Composition effect) ซึ่งมีทั้งผลดีและผลไม่ดีต่อสิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับว่าประเทศนั้นๆได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าชนิดใด เช่น หากประเทศที่ด้อยพัฒนาซึ่งได้เปรียบหรือสามารถผลิตสินค้าส่งออกได้ดีกว่าเพื่อส่งออก เมื่อเศรษฐกิจโตขึ้น ก็จะผลิตสินค้าที่สกปรกมากขึ้นซึ่งก็จะทำให้สิ่งแวดล้อมแย่ลง และ สาม) *ผลทางเทคนิค* (Technique effect) ซึ่งเป็นผลทางบวก คือ เมื่อเศรษฐกิจดีขึ้น ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น

ส่วนที่สาม คือ “การค้า” และ “สิ่งแวดล้อม” จะมีปัญหาที่เรียกว่า Pollution Haven Hypothesis คือการเปิดเสรีทางการค้าอาจจะมีผลในเรื่องของการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมต่ำกว่าเพื่อลดต้นทุนการผลิต (Home position effect) มีการแข่งขันกันระหว่างประเทศด้อยพัฒนาในการลดมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติ (Race to the bottom) และเกิดปัญหาการรั่วไหลของการคำนวณบัญชีคาร์บอน (Carbon leakage) ด้วย โดยบางประเทศได้พยายามเสนอมาตรการที่เรียกว่าการเก็บภาษีคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน (Border Carbon Adjustment) เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา มีการกล่าวถึงมาตรการนี้ในร่างกฎหมายสองฉบับ คือ APA และ ACES โดยมีการเลือกเก็บภาษีจากสินค้าอุตสาหกรรมในกลุ่มที่มีการใช้พลังงานสูง และ/หรือปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูง หรือมีปริมาณการซื้อขายระหว่างประเทศที่มาก ซึ่งก็จะเก็บจากประเทศผู้ผลิตที่สกปรกมาก แต่สหรัฐก็ยังเปิดโอกาสให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือประเทศที่ส่งออกน้อยสามารถรอดพ้นจากการถูกเก็บภาษีนี้ได้ จากงานวิจัยของสถาบันธรรมรัฐพบว่ามาตรการดังกล่าวของสหรัฐมีผลค่อนข้างน้อย คือสามารถลดก๊าซเรือนกระจกของโลกได้เพียง 0.01% เท่านั้น และอุตสาหกรรมที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบสูงก็คืออุตสาหกรรมเหล็กกล้าและโลหะอื่นๆ

นอกจากนั้น การค้าและสิ่งแวดล้อมยังมีมิติด้านอื่นก็คือ มาตรการภายใต้กติการะหว่างประเทศต่างๆ ได้แก่ สนธิสัญญาทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือ มาตรการการจำกัดการค้า เช่น สนธิสัญญาไซเตส ที่ห้ามซื้อขายสัตว์และพืชคุ้มครอง หรือ สนธิสัญญามอลทรีออล ซึ่งเป็นเรื่องการร่วมลดก๊าซ CFC ที่อยู่ในตู้เย็นเป็นสนธิสัญญาที่ประสบความสำเร็จมาก ซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการสนับสนุนทางการเงินจากประเทศร่ำรวย โดยในช่วงปี ค.ศ. 1991-2005 มีเงินในกองทุนสูงถึง 2.1 พันล้านเหรียญสหรัฐ และสามารถนำไปช่วยประเทศต่างๆในการช่วยลดสาร CFC ลงได้ ซึ่ง model เหล่านี้น่าจะมีความเป็นไปได้ที่จะนำไปใช้กับการเจรจาเรื่องการลดก๊าซเรือนกระจกเช่นกัน ส่วนมาตรการอีกประเภทคือมาตรการที่ไม่ได้เป็นการ

จำกัดทางการค้า แต่เป็นการให้ความร่วมมือโดยสมัครใจ เช่น UNFCCC และพิธีสารเกียวโต ซึ่งไทยไม่มีพันธกรณีในการลด

อีกกรอบกติการะหว่างประเทศที่จะต้องวิเคราะห์ ก็คือ เรื่อง GATT/WTO ซึ่งเป็นการส่งเสริมการค้าเสรีระหว่างประเทศ โดยมีข้อยกเว้นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยอนุญาตให้ประเทศสมาชิกสามารถออกมาตรการ หรือกฎ หรือมาตรฐาน เพื่อป้องกันความปลอดภัยและสุขภาพของมนุษย์อยู่ 2 ข้อ ก็คือ TBT (Technical Barrier to Trade) เช่น การกำหนดขนาดของปลาที่มีการซื้อขายได้ หรือการกำหนดมาตรฐานการปล่อยเสียงของรถยนต์ และ SPS (Sanitary and Phytosanitary measures) ซึ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยในอาหาร แต่ทั้งนี้ มาตรการเหล่านี้จะดำเนินการได้ ก็ต่อเมื่อต้องมีข้อพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ที่ชัดเจนเท่านั้น อีกประเด็นที่สำคัญ ก็คือข้อยกเว้น article ที่ 20 (XX) (The General Exceptions) ที่อนุญาตให้แต่ละประเทศสามารถใช้มาตรการจำกัดทางการค้าได้ตามกรณี ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม คือ ข้อ XX(b) เกี่ยวกับความจำเป็นต่อการปกป้องชีวิต หรือสุขภาพของมนุษย์และสัตว์ หรือพืช ส่วนมาตรา XX(g) เกี่ยวกับความจำเป็นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป (Exhaustible resources) ซึ่งก็มีการตีความครอบคลุมไปถึงทรัพยากรที่น่ากลับมาใช้ใหม่ได้ (Renewable resource) ด้วย อย่างไรก็ตามการที่จะขอใช้มาตรการจำกัดทางการค้าโดยอ้างความจำเป็นเหล่านี้ก็ต้องไม่ใช่ตามอำเภอใจ (non-arbitrary) และไม่เลือกปฏิบัติอย่างไม่สามารถอธิบายได้ (unjustifiable discrimination) หรือในลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศอย่างแอบแฝง (disguised restriction on international trade) ตัวอย่างสำคัญของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นก็คือ คดีกุ้ง-เต่า ซึ่งทางประเทศสหรัฐอเมริกาออกกฎหมาย The US Endangered Species Act of 1973 เพื่อคุ้มครองเต่าทะเลในน่านน้ำของสหรัฐ เนื่องจากมักจะมีเต่าเสียชีวิตโดยติดมาจากการจับกุ้ง และมีการห้ามนำเข้ากุ้งหากมีการจับกุ้งโดยไม่มีเครื่องมือแยกเต่า (Turtle excluder devices: TEDs) เมื่อประเทศไทยฟ้องร้อง คณะผู้พิจารณาอุทธรณ์ได้ตัดสินให้สหรัฐแพ้ ซึ่งไม่ได้แพ้เนื่องจากการใช้มาตรการทางสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากการใช้แบบไม่เป็นธรรม คือมีการให้ความช่วยเหลือประเทศในแถบแคริบเบียนล่วงหน้าเพื่อให้ใช้เครื่องมืออย่างถูกต้อง ทำให้ได้เปรียบเหนือประเทศอื่น อีกคดีหนึ่งก็คือ คดีที่ทาง EU ห้ามนำเข้าสินค้าที่มีส่วนผสมของ Asbestos หรือแร่ใยหิน ซึ่งอาจทำให้เป็นมะเร็งได้ถ้าสูดดมมากๆ โดยอ้าง article XX (b) ผลสรุป WTO ตัดสินให้ EU ชนะ คดีเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าบางครั้ง การที่ประเทศต้องการที่จะออกกฎหมายมาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอาจจะไปขัดกับการค้าได้

อีกประเด็นหนึ่ง คือเรื่องการค้าสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental goods and services: EGS) ซึ่งในปฏิญญาโตฮา ได้กล่าวไว้ว่าจะต้องมีการเปิดเสรี หรือลด/ยกเลิกอุปสรรคด้านมาตรการทางด้านภาษีและไม่ใช้ภาษีในสินค้าและบริการสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการขยายตลาดกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันให้ราคาลดลง รวมถึงเกิดการพัฒนาคุณภาพและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศด้วย ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นนโยบายที่เป็นแบบ win-win-win คือเกิดผลดีทั้งต่อการค้า สิ่งแวดล้อม และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปด้วยกัน จากงานศึกษาของ World bank

พบว่าหากมีการเปิดเสรีทางการค้าสิ่งแวดล้อมในกลุ่มเทคโนโลยี 4 กลุ่ม ได้แก่ Clean coal technology, Wind power generation, Solar power generation และ Efficient lighting technology พบว่าหากมีการขจัดเฉพาะด้านภาษีอย่างเดียว จะทำให้การค้าของโลกโตขึ้น 7% และกรณีที่ขจัดทั้งมาตรการภาษีและไม่ใช่ภาษีจะทำให้การค้าของโลกโตขึ้น 14%

ทั้งนี้ในการเสนอวิธีการในการคัดเลือกสินค้าและบริการรายการใดบ้างที่ควรอยู่ในรายการสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม แนวทางแรก คือ *List approach* หรือการระบุรายการสินค้าสิ่งแวดล้อม โดยจะมีการเจรจาเพื่อจัดทำรายการสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ดำเนินการโดย Committee on Trade and Environment (CTE) และการเจรจาลดภาษี ดำเนินการโดย Negotiating group on Non-Agricultural Market Access; NAMA) ปัจจุบันรายการของสินค้าสิ่งแวดล้อม จะมี 3 รายการ ได้แก่ 1) OECD list มี 164 รายการ โดยเลือกรายการจากอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม 2) APEC list มี 104 รายการ โดยใช้วิธีการเลือกรายการที่สามารถแยกแยะได้ชัดเจนว่าเป็นสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งเป้าไปที่การลดภาษี 3) WTO list มี 411 รายการ มี 26 รายการหลัก แต่ใน WTO list พบว่าจำนวนรายการส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับสินค้าด้าน Nuclear reactors, boilers, machinery and mechanical appliances ซึ่งส่วนใหญ่ประเทศที่พัฒนาแล้วจะเป็นผู้ได้เปรียบ และเป็นประเด็นหนึ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาอาจจะมีข้อโต้แย้ง สำหรับประเทศไทย จากงานของนิรมลและอลงกรณ์ (2554) ชี้ให้เห็นว่าในช่วงปี พ.ศ. 2542-2552 ไทยมีการขาดดุล หรือนำเข้าสินค้าด้านสิ่งแวดล้อม (ตามรายการสินค้าที่เสนอโดย World bank จำนวน 43 รายการ) มากกว่าการส่งออกอยู่ประมาณ 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ประเทศไทยเองก็ได้มีการกำหนดรายการสินค้าสิ่งแวดล้อมเช่นกัน โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้กำหนดคุณสมบัติต่างๆ เช่น จะต้องมียัตถุประสงค์เพื่อกำจัดบำบัดของเสียที่ก่อให้เกิดมลภาวะและป้องกันมลพิษ ต้องไม่กระทบต่ออุตสาหกรรมของไทย ฯลฯ แต่รายการในปี พ.ศ. 2551 ยังมีอยู่เพียง 4 รายการเท่านั้น

ปัญหาอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นของแนวทาง List Approach เช่น ปัญหาสินค้าที่มีลักษณะ multiple-use เช่น ปิ๊มน้ำ ซึ่งอาจใช้เพื่อประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อมในการสูบน้ำมาบำบัดน้ำเสีย หรือใช้ในกิจการอย่างอื่นในอุตสาหกรรมด้วยก็ได้ หรือการพิจารณาผลทางสิ่งแวดล้อมที่นอกเหนือไปจากการนำสินค้าไปใช้ (end use) แต่พิจารณาถึงกระบวนการผลิต (process and production methods; PPMs) ที่รักษาสีสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น กระดาษ ที่ผลิตจากกระบวนการผลิตที่รักษาสีสิ่งแวดล้อมก็อาจพิจารณาว่าต่างจากกระดาษที่ผลิตจากกระบวนการที่ไม่ได้รักษาสีสิ่งแวดล้อม แต่ทั้งนี้ก็จะมีความขัดแย้งกับหลัก WTO ในเรื่องของ like product ได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่ยังเจรจาไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาอื่นๆ เช่น ระบบ Harmonized system code (HS) ที่ใช้อ้างอิงรายการสินค้าเพื่อกำหนดลดภาษียังมีความละเอียดไม่เพียงพอ การเจรจาผ่าน NAMA ที่ยังไม่ได้รวมกลุ่มสินค้าเกษตรไว้ การเกิดปัญหา lock-in และการที่รายการสินค้าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอที่เป็นทางเลือกในการกำหนดการลดภาษีจากประเทศอินเดีย และอาร์เจนตินา คือ ให้ใช้แนวทาง *Project approach* คือพิจารณาว่าโครงการใดเป็นโครงการเพื่อรักษาสีสิ่งแวดล้อม แล้วลดภาษีสินค้าที่ใช้ในช่วงเวลาดำเนินโครงการ

แทน เพื่อแก้ปัญหาเรื่องสินค้าที่เป็น multiple use และเป็นการตระหนักถึงหลัก Common and differentiated ที่ประเทศต่างๆสามารถเลือกโครงการที่เหมาะสมกับประเทศของตนได้ แต่แนวทางนี้ ก็อาจจะมีปัญหาในเรื่องระบบการตรวจสอบได้เช่นกัน

โดยสรุป ที่ผ่านมาประเทศยังพัฒนาโดยให้น้ำหนักไปที่เรื่องการค้ากับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังให้น้ำหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมค่อนข้างน้อย ดังนั้น เพื่อให้มีความสมดุล ดร.อนิณ กล่าวถึงข้อเสนอต่างๆเพื่อพิจารณา ดังเช่น การกำหนดเป้าหมายให้การค้าระหว่างประเทศเป็น เครื่องมือหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน, การใช้มาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้ง มาตรการลงโทษและมาตรการส่งเสริมโดยต้องไม่ขัดต่อข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมี ตัวอย่างปัญหาความขัดแย้งเช่นกรณีประเทศจีนที่เป็นผู้ส่งออกแผงพลังงานแสงอาทิตย์กว่า 50% ของโลก อุดหนุนการผลิตแผงพลังงานแสงอาทิตย์ในประเทศ ทำให้ราคาลดลงกว่า 40% และทำให้ บริษัทผลิตแผงพลังงานแสงอาทิตย์ของสหรัฐฯบางแห่งล้มละลาย จึงมีการฟ้องให้เก็บภาษีตอบโต้ การทุ่มตลาดกว่า จากจีนเพื่อปกป้องธุรกิจภายในประเทศของสหรัฐฯ, การใช้ประโยชน์จากข้อตกลง ทางการค้าหรือสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้ว เช่น ส่งเสริมการติดตามลดคาร์บอน หรือฉลากคาร์บอน พุดพริ้นท์เพื่อขยายตลาดไปยังประเทศที่สำคัญ, การผลักดันให้มีโครงการ CDM เพิ่มขึ้น และเชื่อมโยงเข้ากับการเปิดเสรี EGS โดยเสนอเป็น project approach, การพัฒนาศักยภาพของ สินค้าสิ่งแวดล้อมเพื่อรองรับการเปิดเสรี, การให้เงินสนับสนุนในการส่งเสริมการลงทุนพัฒนาสินค้า สิ่งแวดล้อมโดยอาจใช้เงินจากภาษีสิ่งแวดล้อม หรือนำเข้าสินค้าเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึง การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน และการส่งเสริมงานสีเขียว (green job) ฯลฯ โดยทั้งนี้ สำหรับข้อ กังวลว่า มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดขึ้นจะส่งผลกระทบในทางลบต่อความสามารถในการ แข่งขันทางการค้าหรือไม่นั้น ดร.อนิณ ได้กล่าวถึงการวิจัยที่พบว่ามาตรการสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดขึ้น กลับส่งผลดีต่อการแข่งขันการค้า และทำให้บริษัทต่างแข่งขันกันพัฒนาศักยภาพมากขึ้น และหาก ส่งผลในทางลบ ก็เป็นคำถามว่าประเทศจะสามารถใช้มาตรการดังเช่น BCA ได้หรือไม่ต่อไป

4. สรุปการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

● ประเด็นข้อเสนอเรื่องการบริโภคและผลตอบอย่างยั่งยืน

● นอกเหนือจากส่งเสริมสร้างความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้ว ภาครัฐควร มาตรการทางการตลาดควบคู่กันด้วย เช่น ปัญหาขยะทางทะเลที่ทำให้สัตว์น้ำเสียชีวิต ควรมี มาตรการเช่นมาตรการทางภาษี โดยให้บริษัทที่ผลิตขวดน้ำพืชมัฟโฟวเพื่อตามเก็บเงินจากผู้ผลิตได้ มาตรการการคิดราคาถุงพลาสติกเพื่อให้ผู้บริโภคต้องซื้อ หรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ หรือ กรณีตัวอย่างจากต่างประเทศที่มีระบบมัดจำซื้อคืนกระป๋องน้ำเพื่อนำไปรีไซเคิล เป็นต้น หรืออาจมี การออกกฎระเบียบที่มีความเข้มงวดมาก เพื่อให้ราคาสารสกัดอันตรายด้านทุนแท้จริงด้านสิ่งแวดล้อม ได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ทั้งนี้ต้องมีการคำนึงถึงการผลกระทบไปยังผู้บริโภคและความเหลื่อมล้ำด้วย

- ประเด็นเรื่องความเหลื่อมล้ำ ปัจจุบันกลุ่มคนรวยสุด 20% ของประเทศมีรายได้ทั้งหมด 50% ของประเทศไทย ดังนั้นโดยหลักการคนรวยจึงควรเป็นกลุ่มที่สามารถรับภาระจากต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมากกว่า และลดการบริโภคของตนลงมา ซึ่งมีงานศึกษาของ TDRi ที่บอกว่าคนรวยยังสามารถรับภาระภาษีต่าง ๆ ที่จะมีการเก็บได้ ในขณะที่กลุ่มคนถ้ามองเรื่องสิทธิในการบริโภคหรือในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกแล้ว ที่คนจนควรจะได้รับสิทธิเหล่านี้มากขึ้นและไม่ต้องรับภาระ แต่หากมีการเก็บภาษีเท่ากัน เช่น การเก็บภาษีคาร์บอนทุกคนลิตรละ 1 บาท หรือการเก็บภาษีจากรถยนต์หรูหราร 2,500 ซีซี กับรถยนต์ที่ไม่หรู 2,500 ซีซี เท่ากัน จะทำให้คนรายได้น้อยต้องรับภาระสูงกว่าเมื่อเทียบกับรายได้ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม ทางเลือกหนึ่งคืออาจใช้มาตรการการจ่ายคืนภาษีในช่วงปลายปี ซึ่งอาจจะช่วยจูงใจให้คนเข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้นด้วย

- การที่ราคาสินค้าต้องแพงขึ้น ควรมีการสื่อสารกับผู้บริโภคถึงราคาและผู้บริโภคต้องจ่ายอยู่ แล้วจากปัญหาล้างสิ่งแวดล้อมเช่นรายจ่ายด้านสุขภาพ ซึ่งการเสียภาษีสิ่งแวดล้อมก็คือการลดรายจ่ายในอนาคตของผู้บริโภค เพียงแต่ในมุมมองของผู้บริโภค มักจะไม่รู้สึกถึงรายจ่ายในระยะยาวมากนัก ซึ่งต้องใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้ประชาชนยอมจ่ายตั้งแต่วันนี้ ดีกว่าเพื่อจะได้ไม่ต้องจ่ายค่ารักษาพยาบาลในอนาคต

- ส่วนทางด้านผู้ผลิต ภาครัฐจำเป็นต้องให้ความสำคัญมากขึ้นและต้องมีแผนที่ชัดเจนกับการเสริมสร้างศักยภาพของผู้ผลิตรายย่อย/กลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ เช่นในการทำฉลากคาร์บอนหรือฉลากสีเขียว เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระจุกตัวเกินไปของผู้ผลิตรายใหญ่จนไม่เกิดความหลากหลายของผู้เล่น และต้องคำนึงถึงความสามารถในการตรวจสอบในทางปฏิบัติด้วย เช่น กรณีการใช้สารฟรีออน ซึ่งแม้จะมีการห้าม แต่ก็ยังพบในเครื่องปรับอากาศเก่าถึงร้อยละ 80 เป็นต้น

- มีการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ระบบตลาดมาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ตลาดคาร์บอน ว่าอาจมีส่วนในการผลักภาระไปยังผู้บริโภคน้อยกว่าเครื่องมืออื่นๆ เช่น ภาษีสิ่งแวดล้อมได้ และอาจขยายขอบเขตไปในเรื่องอื่นๆ ได้ เช่น สิทธิการขายคาร์บอนจากที่ดินหรือต้นไม้ สิทธิในที่ดินหรือน้ำ ฯลฯ แต่ก็ไม่ได้ความว่าตลาดและภาษีเป็นมาตรการที่ต้องเลือก แต่อาจต้องใช้ควบคู่กันเป็น package ด้วย เช่น การใช้ภาษีน้ำมันหรือภาษีไฟฟ้าควบคู่กับตลาดคาร์บอน ซึ่งควรมีการใช้กระบวนการสื่อสารทำความเข้าใจกับทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภคด้วยว่า เงินภาษีจะถูกนำไปใช้อย่างไร ผู้ประกอบการจึงจะมีความยินดีจ่าย หรือมีกลไกให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์ เช่น คุ้มครองส่วนลดภาษี พร้อมกันไปด้วย

- ผลการดำเนินงานจากมาตรการเชิงสมัครใจส่วนใหญ่ที่ใช้ในประเทศไทย เช่น การประหยัดไฟที่เกิดจากการใช้หลอด LED หรือหลอดตะเกียบ ฯลฯ หากมีการเก็บข้อมูลและนำเสนอเป็นเชิงปริมาณเพื่อเปรียบเทียบข้อมูลในจังหวัดต่างๆ หรือระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท ก็จะเป็นประโยชน์มากต่อการกำหนดนโยบายในแต่ละพื้นที่ แต่ก็มีความยากในการเก็บข้อมูล ซึ่งอาจทำได้ในระดับท้องถิ่น แต่ยากในระดับประเทศ การเรียกร้องให้หน่วยงาน เช่น กรมโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งส่งเสริมเรื่องประสิทธิภาพในการใช้พลังงานรวบรวมข้อมูลจากภาคเอกชนก็อาจมีข้อจำกัดทางงบประมาณหรือทางเทคนิค เช่น ข้อมูลที่เป็นความลับทางการค้า เป็นต้น

- การทำตัวชี้วัดประเทศอย่าง GDP ให้สามารถสะท้อนราคาต้นทุนจริงด้านสิ่งแวดล้อมได้ ก็เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งขณะนี้ทางสภาพัฒน์ฯกำลังทำการศึกษาเรื่องของ Green GDP อยู่ แต่ทั้งนี้ควรมีข้อควรใส่ใจบางอย่าง เช่น หากรวมเรื่องรายจ่ายในการป้องกันน้ำท่วมเข้าไปในต้นทุนด้านการจัดการน้ำก็อาจทำให้ GDP ของไทยโตขึ้นอย่างมาก หรือการแยกแยะความแตกต่างระหว่างแนวคิดเรื่อง Green economy และ Green growth ออกจากกัน เพราะเรื่องการเติบโตอาจไม่ได้นำไปสู่การที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเสมอไป

- ทั้งนี้ ทุกนโยบายที่มีการพูดคุยกันเป็นสิ่งดีและส่วนใหญ่มีความเข้าใจตรงกันในวงวิชาการ แต่ยังมีความเป็นไปได้หรือการยอมรับทางการเมืองที่น้อย เช่น กรณีกฎหมายการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมที่ขับเคลื่อนมานาน แต่ก็ยังไม่สำเร็จ เนื่องจากนโยบายรัฐบาลในขณะนี้เน้นเรื่องประชานิยมอย่างมาก แต่ก็ยังหาจุดเชื่อมได้ หากประชานิยมของรัฐบาลเน้นกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยจริง เพราะผลจากเศรษฐกิจสีเขียวอาจเกิด spillover effect ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการลดความเหลื่อมล้ำได้ แต่ถ้าประชานิยมของรัฐบาลเน้นที่คนรวยด้วย การแก้ปัญหา ก็จะยากไปอีก ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยการมีวิสัยทัศน์ทางการเมืองของผู้นำ และต้องมีการผลักดันอย่างต่อเนื่องในรูปแบบของการจัดทำชุดข้อเสนอทางนโยบาย (Policy paper) ที่ชัดเจน

- ประเด็นเรื่องการค้าและเศรษฐกิจสีเขียว

- ที่ประชุมมีการพูดคุยถึงความจำเป็นว่าประเทศไทยควรต้องนำมาตรการทางการค้าที่มีใช้ภาษี (NTM) มาใช้บ้าง เช่น การกำหนดมาตรฐานสินค้านำเข้าว่าสินค้าใดจะต้องผ่านเกณฑ์หรือต้องเสียภาษีอย่างไรบ้างเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมของประเทศ ซึ่งหากมองโดยยึดประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นตัวตั้ง เราก็ควรยอมรับมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศอื่นๆ ด้วย เช่น การเก็บภาษีคาร์บอนของสายการบินโดยสหภาพยุโรป ซึ่งหากมาตรการมีความเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ ก็ควรที่จะจ่าย แต่ปัญหาของมาตรการขณะนี้ คือกระบวนการยังไม่มีความเป็นธรรม เพราะเป็นการออกโดยไม่คำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสีย เช่น ไม่มีการแบ่งอัตราตามระดับการพัฒนาของประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นความต่างระหว่างหลักความเท่าเทียม (equity) และความเป็นธรรม (fairness) ซึ่งต้องพิจารณาด้วย แต่ถ้ามองในมุมมองของบริษัทหรือผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อน ก็ต้องถือว่าผู้ซื้อตัวเครื่องบินมีรายได้ และควรจ่ายด้วย แต่หากมีการเก็บจากกิจกรรมที่คนจนได้รับผลกระทบ ก็ไม่ควรมีการเก็บ

- ประเด็นเรื่องการค้าสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม

- ที่ประชุมมีการหารือเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการจัดทำรายการสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อมของไทยว่าควรมีจุดยืนที่เข้มงวดหรือยืดหยุ่นเพียงใด จึงจะทำให้การค้าและสิ่งแวดล้อมสามารถไปด้วยกันได้ หลักเกณฑ์หนึ่งที่มีการเสนอคือ การเลือกสินค้าที่ประเทศไทยมีตัวเลขการส่งออกสูงมาวางเป็นตะแกรงแรก ส่วนตะแกรงต่อไปอาจใช้เกณฑ์ที่เป็น Project based ซึ่งอาจไม่ได้นำไปใช้ต่อไปในการเจรจาก็ได้ แต่สามารถใช้กับการดำเนินงานในประเทศ เช่นตาม

โครงการ CDM ได้ เป็นต้น หรืออาจมีการพิจารณาว่าหากนิยามว่าสินค้าที่ได้รับฉลากเขียวหรือฉลากคาร์บอน ถือเป็นสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมทั้งหมด จะเป็นไปได้หรือไม่ ส่วนประเด็นสินค้าที่มีลักษณะเป็น multiple use อาจไม่มีปัญหา เพราะการเปิดเสรีจะทำให้ราคาในตลาดถูกลง และจะเป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อมด้วย หรือถ้าหากมีการนำสินค้านั้นไปใช้ในกิจกรรมที่เราไม่ส่งเสริมก็อาจเรียกเก็บเงินเป็นรายกรณีได้ เป็นต้น

- สินค้ากลุ่มเกษตร เช่น organic product ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาน่าจะมีความได้เปรียบในการผลิต ยังไม่ถูกนำมาพิจารณาเป็นสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อมในการเจรจาของ NAMA ส่วนหนึ่งเนื่องจากตัวแทนของประเทศกำลังพัฒนาที่เสนอรายชื่อสินค้า คือ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และกัวเตมา ไม่มีประเทศใดทำการเสนอสินค้าเกษตรเลย ใน CTE มีการเสนอ organic product เพิ่มเติมโดยประเทศเปรู แต่ยังเป็นในเชิงแนวคิด ยังไม่ได้ลงรายละเอียดในรายสินค้า ทั้งนี้ประเทศไทยควรผลักดันให้มีการพิจารณาต่อ เนื่องจากเกษตรกรรมจะได้รับผลประโยชน์จากการเปิดเสรี โดยอาจมีการเปิดประเด็นและหาแนวร่วมเพื่อล๊อบบี้ต่อไป

- ควรมีการมองภาพในอนาคตของตลาดสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม และคาดการณ์ปัจจัยกระทบภายใต้บริบทต่างๆ เช่น การที่ประเทศไทยต้องเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในระยะเวลาที่ใกล้มากและอาจต้องยกเว้นภาษีในสินค้าต่างๆ มากพอสมควร หรือการชะลอตัวทางเศรษฐกิจในภูมิภาค EU ซึ่งเป็นตลาดสีเขียวหลัก เป็นต้น เพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นต่างๆ ในการเจรจาและในการดำเนินงานได้ เช่นเรื่อง พิกัดศุลกากร เป็นต้น

- มีข้อมูลเพิ่มเติมจากกรมเจรจาระหว่างประเทศ เกี่ยวกับคำว่า APEC list ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันทั่วไป แต่ในความเป็นจริงรายการนี้ ไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิก APEC ทั้ง 21 ประเทศ แต่เป็นข้อเสนอของบางประเทศเท่านั้น

• ประเด็นการปฏิรูปกติกาด้านการค้าระหว่างประเทศ

- มีการแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับแนวทางการปรับกติกาภายใต้ WTO ให้มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น มากกว่าการยึดหลักการค้าเสรีที่มีอิทธิพลเหนือกว่ามาตรการด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ดังที่เป็นอยู่ จนไม่มีผู้ใดกล้าออกมาตรการสิ่งแวดล้อม เพราะกลัวที่จะขัดกับการค้าเสรี ข้อเสนอบางส่วนเช่น การเพิ่มเติม Article XX(b) และ (g) ที่อาจต้องมีการระบุเงื่อนไขที่ละเอียดขึ้นเพื่อป้องกันข้อพิพาท เช่น ประเด็นเรื่อง Like product, Scientific approve, Local content ฯลฯ เช่นควรมีการจำแนกสินค้าชนิดเดียวกัน แต่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมต่างกันออกจากกันหรือไม่ ซึ่งจำเป็นต้องมีการตั้ง Panel มาหารือและตีความร่วมกัน

- มีข้อถกเถียงถึงทางเลือกว่าควรมีการย้าย CTE ไปตั้งเป็นหน่วยงานภายใต้องค์กรใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้ UN ซึ่งอาจเกิดจากการรวมหรือยกระดับองค์กรอย่าง ECOSOC หรือ UNEP ที่จะเกิดขึ้นหลัง Rio+20 หรือไม่ เพราะปัจจุบันงานของ CTE ไม่ค่อยมีความก้าวหน้าเนื่องจากกรอบของ WTO มีการมีวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง การแยก CTE ออกมาพร้อมตั้งให้มี

Dispute settlement ขึ้น จึงอาจทำให้เกิดความสมดุลระหว่างประเด็นสิ่งแวดล้อมกับประเด็นทางเศรษฐกิจเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น และเป็นการเปิดพื้นที่ให้มีการบูรณาการระหว่างเสาหลักต่างๆอย่างแท้จริงด้วย แต่ทั้งนี้ข้อจำกัดต่างๆเช่น ขณะนี้ แนวโน้มประเทศที่สนับสนุนการตั้งองค์กรใหม่ของ UNEP มีจำนวนลดลง การตั้งโครงสร้างใหม่อาจมี transaction cost ที่สูงขึ้น และอาจไม่มีกลไกที่ทำให้ CTE สามารถ overrule กฎระเบียบทางการค้าได้ นอกจากนั้น การประชุมภายใต้ Rio+20 มีการเน้น Green economy ที่ไม่เป็นการกีดกันทางการค้า แต่ CTE มีการใช้มาตรการเพื่อกีดกันทางการค้า ซึ่งอาจขัดกันได้และต้องพิจารณาให้ดี

กำหนดการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4 :

“แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน”

วันอังคารที่ 28 กุมภาพันธ์ 2555 เวลา 13.00-16.30 น.

ณ ห้องคริสตัล ชั้น 3 โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค ถ.ราชปรารภ

13.00 - 13.30 น.	ลงทะเบียน
13.30 - 13.40 น.	กล่าวแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์ โดย คุณสุปราณี งามดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
13.40 – 15.00 น. (คนละ 40 นาที)	แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน - “เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” โดย รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - “การค้าและสิ่งแวดล้อม ประเด็นท้าทายต่อเศรษฐกิจสีเขียว” โดย อ.ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
15.00 – 16.30 น.	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐกิจโรตม์ หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ประมวลภาพการประชุมเวทีสาธารณะ ครั้งที่ 4 :
 “แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน”

ภาคผนวก 1.7

**เอกสารสรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการหารือเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและท่าทีของ
ประเทศไทยต่อการเข้าร่วมประชุม Rio+20**

**วันอังคารที่ 15 พฤษภาคม 2555 เวลา 9.00 – 14.00 น.
ณ ห้องศุภมิตร ชั้น 7 โรงแรมรอยัล ปริ้นเซส หลานหลวง**

สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการหรือเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและทำที่ของประเทศ

ไทยต่อการเข้าร่วมประชุม Rio+20

วันอังคารที่ 15 พฤษภาคม 2555 เวลา 9.00 – 14.00 น.

ณ ห้องศุภมิตร ชั้น 7 โรงแรมรอยัล ปริ้นเซส หลานหลวง

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.ท่านผู้หญิง ดร.สุชาวัลย์ เสดียรไทย	ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
2.คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
3.ดร.รวีวรรณ ภูริเดช	ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. นายประเสริฐ ศิริภาพร	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. นส.ธัญชนิต ดันต์ศรีสุโรจน์	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. นางณัฐนิช อัครภูษิตกุล	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
7. นางกตัญชลี ธรรมกุล	สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวิวงศ์	ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
9. คุณจักรชัย โฉมทองดี	โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา(FOCUS)
10.ดร.สรนัษฎ์ กาญจนะวณิชย์	เลขาธิการมูลนิธิโลกสีเขียว
11. คุณจิตติมา บ้านสร้าง	ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม/สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
12. นางศรีสุตา จารยะพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านอนุสัญญาและพันธกรณีความร่วมมือต่างประเทศ สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ
13. นส.ชยาวรรณ คล่องลิธิการ	กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
14.คุณพันธ์ศิริ วินิจจะกุล	ผู้อำนวยการ WWF ประเทศไทย
15.คุณศุภฤกษ์ จันทร์ประสาท	ผู้ประสานงานนโยบาย WWF ประเทศไทย
16.ผศ.ดร.สมพร กมลศิริพิชัยพร	ผู้อำนวยการศูนย์ความเป็นเลิศแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย จุฬาฯ
17. รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
18. รศ.ดร.ชยันต์ ดันต์วิธดาการ	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์

19. ดร.ชโลธร แก่นสันติสุขมงคล	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
20. ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
21. นส.กัลญานี หุตะจิตต์	คณะเศรษฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
22. นางชุลีพร บุญยมาลิก	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ
23. นส.ปรียาพร พรหมพันธุ์	กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
24. ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
25. รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	คณะรัฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
26. คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
27. นส.นิสา แก้วแกมทอง	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
28. นายหน้ นุชหมอน	สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
29. นส.อุษา บุญญเลิศนรินทร์	สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
30. นส.สกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นจากการประชุม

คณะนักวิจัยโดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ ได้นำเสนอประเด็นถกเถียงสำคัญที่พบจากร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 (Zero Draft) ในชื่อ The Future We Want เพื่อให้ที่ประชุมได้ร่วมแลกเปลี่ยนในแต่ละประเด็นดังนี้

1. การอ้างอิง Rio Principles (โดยเฉพาะ CBDR) และหลักการ/เอกสารสำคัญอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- ประเทศกำลังพัฒนา (G77) ต้องการให้ยึดถือ (Reaffirming) หลักการของ Rio Principle 1992 (มี 27 ข้อ) ซึ่งเป็นกรอบการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหัวข้อที่ต้องการให้นับว่าเป็นการเฉพาะ ได้แก่ หลักการ Right to Development (Principle 3) และหลักการ CBDR (Principle 7) โดยพยายามสนับสนุนให้มีการกล่าวถึงอย่างเด่นชัดในหลายๆ ที่ของเอกสาร โดยกลุ่ม G77 ให้เหตุผลว่าตราบใดที่มีการเอ่ยถึงความรับผิดชอบในด้านต่างๆ ก็ควร refer ถึงหลัก CBDR ด้วย โดยใส่คำว่า “in line” เข้าไปด้วย เพราะความรับผิดชอบของแต่ละประเทศจะต้องไม่เท่ากัน ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วมีความเห็นที่ต่างไป คือ เสนอว่าควรจะกล่าวให้มีการ Reaffirm Rio principles ทุกข้ออย่างเท่าเทียมกันในตอนต้นของเอกสารเลย ดังเช่นใน para 2 section 2 ใน renewing political commitment ใน co-chairs text ไม่ใช่กล่าวถึง principle ข้อใดข้อหนึ่งอย่าง CBDR โดยเฉพาะ ซึ่งอาจจะทำให้ text มีความยาวจนเกินไป นอกจากนั้น บางประเทศยังให้เหตุผลโต้แย้งว่า CBDR ปรากฏอยู่ในเฉพาะ UNFCCC เท่านั้น ไม่ได้อยู่ใน Rio Convention อีก 2 ฉบับ คือ CBD และ CCD ด้วย

- ที่ประชุมได้แลกเปลี่ยนถึงประโยชน์ของการกล่าวถึงหลัก CBDR กำกับไว้ ว่าเป็นการเชื่อมโยงกับ “มิติความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อม” และ “ความเป็นธรรมด้านการพัฒนา” ด้วย เช่นในเรื่อง Climate change ที่ผ่านมา แต่ละประเทศมีการใช้ประโยชน์จากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและทำลายชั้นบรรยากาศซึ่งเป็นทรัพยากรร่วมของโลกในระดับที่แตกต่างกัน จึงควรมีความจำเป็นที่จะเอาหลักการเรื่องของความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อมมากำกับ (หรือเป็น Offensive mechanism) เพื่อให้ประเทศที่ได้ผลประโยชน์มาก ต้องแสดงความรับผิดชอบมาก หรือให้การสนับสนุนต่างๆมากขึ้นด้วย จึงจะทำให้กระบวนการพัฒนานำไปสู่ความยั่งยืนได้

- อย่างไรก็ดี ข้อกังวลบางประการก็คือ หลัก CBDR อาจสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือของกลุ่ม G77 ในการป้องกันตัว (Defensive mechanism) หากต้องมีการดำเนินการด้าน Green Economy ได้ เช่นหากมีการทำ Roadmap ร่วมกันของโลก ก็จะมีการเรียกร้องว่าการดำเนินการของประเทศพัฒนาแล้วก็ควรต่างจากประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนั้นยังมีข้อสังเกตว่าอาจมีการใช้หลักการ CBDR นี้ไปต่อรองในประเด็นเจรจาเรื่องอื่นๆได้

- ประเด็นสำคัญหนึ่งที่ประเทศกลุ่ม G77 ใช้เป็น Defensive mechanism ก็คือ การคัดค้านหลักการ access to information access to justice และ access to public participation (Principle 10) ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วกลับให้การสนับสนุน ทั้งนี้เนื่องจากประเทศ G77 บางประเทศกังวลถึงส่วยของข้อความที่เขียนอยู่ใน text ฉบับแรกๆ ซึ่งระบุว่าวัตถุประสงค์ของการ reaffirm Principle 10 คือเพื่อ “seek to environmental justice” ซึ่งถ้ามีการตีความข้อความนี้ในระดับการดำเนินงานภายในประเทศอาจจะไม่มีปัญหาอะไร และประเทศไทยก็สนับสนุน เพราะประเทศไทยก็มีกฎหมายที่มีการรองรับมากกว่าประเทศอื่นๆ แต่ถ้ามีการตีความในระดับระหว่างประเทศอาจมีปัญหาก็บางประเทศอาจเรียกร้องให้ประเทศหนึ่งเปิดเผยข้อมูลบางอย่างโดยใช้ข้ออ้างเรื่องความยุติธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งหากมีการฟ้องร้องกันเกิดขึ้น ก็มีโอกาสสูงที่ประเทศ G77 จะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ

- ขณะนี้ แม้แต่ในกลุ่มประเทศ G77 เอง ก็ยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน และก็มีความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นเรื่อง Environmental justice ที่ต่างกันด้วย ข้อเสนอของที่ประชุมก็คือ ประเทศไทยจึงควรพยายามทำความเข้าใจหลักเรื่องความยุติธรรมในมุมมองของเราก่อนว่าจะครอบคลุมเพียงใด เช่น มีการการมองความรับผิดชอบที่ย้อนไปในอดีตด้วยหรือไม่ และหลัก CBDR ที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมนั้นได้ควรครอบคลุมเรื่องใดบ้าง แล้วจึงค่อยถกเถียงว่าหลัก CBDR ที่ปรากฏในแต่ละจุดของร่างเอกสารขณะนี้ มีนัยยะของการเป็น offensive หรือ defensive mechanism อย่างไร และจำเป็นมากน้อยเพียงใด

- อีกกลยุทธ์หนึ่งซึ่งอาจเสนอได้ก็คือ อาจมีการปรับบางข้อความที่เกี่ยวข้องให้สามารถสะท้อนหลัก CBDR ออกมาผ่านเนื้อหาได้ แม้จะไม่มีการเขียนหลัก CBDR กำกับไว้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีการกล่าวถึงเป้าหมายของการดำเนินการเรื่อง Green Economy อาจกำหนดให้ประเทศที่พัฒนาแล้วต้องดำเนินการตามเป้าหมายในระยะเวลาที่สั้นกว่า ส่วนประเทศกำลังพัฒนาสามารถดำเนินการในระยะเวลาที่ช้ากว่าได้ เป็นต้น

2. ประเด็นเศรษฐกิจสีเขียว

• การที่ปัจจุบัน ตัวร่างเอกสารได้เปิดช่องว่างให้แต่ละประเทศกำหนดขอบเขตการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของตนเอง ทำให้แต่ละประเทศมีความเข้าใจและทำที่ต่อแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่ยังต่างกันอยู่มาก มีการแบ่งขั้วระหว่างประเทศที่ต้องการสนับสนุน (เช่น กลุ่ม EU) ประเทศที่คัดค้าน และประเทศที่มีท่าทีกำกวม (สนับสนุนภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ) ซึ่งในกลุ่ม G77 ด้วยกันก็ยังมี ความเข้าใจและจุดยืนที่แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่คำถามในสองประเด็นคือ

1) การเจรจาด้านเศรษฐกิจสีเขียวในลักษณะนี้จะนำไปสู่การแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกได้หรือไม่

• หากพิจารณาแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในระดับกระบวนทัศน์ (Paradigm) จะพบว่า ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนต่าง ๆ ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตด้านพลังงานและอาหาร ฯลฯ นั้น เป็นผลพวงมาจากการพัฒนากระแสหลักภายใต้กระบวนทัศน์แบบเศรษฐกิจเสรีนิยม ซึ่งเติบโตขึ้นตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1995 หลังการเติบโตของ WTO และเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมในเวที Rio ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1992 ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

• บรรยากาการเจรจาในปี ค.ศ.2012 แตกต่างไปจากในปี ค.ศ.1992 มาก คือขาดบรรยากาศในการร่วมมือและสร้างสรรค์ประเด็นใหม่ ๆ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง การเจรจาในขณะนี้ ยังมีการพูดถึงเศรษฐกิจสีเขียวในระดับของ Model หรือ Tool ทางเลือกหนึ่งของการพัฒนาเท่านั้น โดยที่ยังเน้นรักษาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และก็ยังไม่มีข้อกำหนดนิยามที่ชัดเจน คือในเอกสารก็เน้นกำหนดเพียงว่าเศรษฐกิจสีเขียว “ไม่ควร” มีลักษณะอย่างไรเท่านั้น (เช่น ไม่ควรถูกนำมาใช้เป็น Trade protectionism หรือเป็นเงื่อนไขของการเปิดสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม หรือเป็นเงื่อนไขในการขอเงินกู้หรือความช่วยเหลือระหว่างประเทศ) เพื่อป้องกันไม่ให้เศรษฐกิจสีเขียวกลายเป็นเครื่องมือในการจำกัดสิทธิในการพัฒนาของแต่ละประเทศ โดยขาดการมองว่าหลักการร่วมหรือที่ควรจะเป็นของเศรษฐกิจสีเขียวคืออะไร รวมทั้งยังเป็นการยอมรับกระบวนทัศน์ของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีแบบเดิม โดยเติมวาทกรรม “สีเขียว” ลงไปเท่านั้น หรือเป็นการมองเศรษฐกิจสีเขียวในแง่ลบ คือเป็นความพยายามสร้างระเบียบโลกใหม่ ของประเทศมหาอำนาจเท่านั้น

• ที่ประชุมได้ร่วมแลกเปลี่ยนว่าการเจรจา Rio+20 จึงอาจจำเป็นต้องพิจารณาถึงเศรษฐกิจสีเขียวในฐานะที่เป็น “New Paradigm for Development” ซึ่งเป็นคำที่ผู้แทนไทยโดยท่านทูตที่ประจำอยู่ที่นิวออร์ลีอันเสนอในการประชุมครั้งแรก ซึ่งกระบวนทัศน์ใหม่อาจเป็นไปได้ในสองลักษณะ คือ

หนึ่ง) การเสนอการเปลี่ยนมุมมองว่าระบบเศรษฐกิจควรอยู่ภายใต้ หรือเป็น subset ของระบบสังคมและสิ่งแวดล้อม ตามแนวคิดของกลุ่ม Deep Ecology แทนที่จะมองว่าเป็นสามเสาที่มีความสำคัญเท่ากันดังที่ผ่านมา เป็นต้น ซึ่งจะถือว่ากิจกรรมของมนุษย์ทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้กฎใหญ่ก็คือกฎของธรรมชาติหรือระบบนิเวศ ซึ่งในกลุ่มแนวคิดนี้จะปฏิเสธการตีประเมินมูลค่าทาง

เศรษฐกิจของระบบนิเวศเพื่อนำไปใช้เป็นสินค้าในระบบตลาด (Financialization/Commodification) ซึ่งจะเท่ากับเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบตลาดเสรีมากขึ้น ซึ่งหากเกิดปัญหาวิกฤตในระบบตลาดขึ้น ก็อาจทำให้เกิดวิกฤตกระทบมาถึงระบบนิเวศได้ง่ายขึ้นด้วย เศรษฐกิจสีเขียวจึงควรจะสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในเจตนารมณ์ของมนุษยชาติที่จะมีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติในระดับที่มากกว่านี้

สอง) การเน้นมิติในเรื่องของการพัฒนาจิตใจในการพัฒนา ตามแนวทางพุทธหรือภูมิปัญญาตะวันออก (Oriental wisdom) เนื่องจากปัญหาทุกวันนี้เกิดจากการบริโภคที่เกินพอดี และไม่หยุดแสวงหา ซึ่งจะทำให้เกิดช่องว่างในสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ และทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในระดับที่เกินขีดการรองรับได้ของโลก จึงควรมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาใหม่ โดยใช้ความสุขของคนเป็นศูนย์กลาง มากกว่าเป้าหมายทางเศรษฐกิจ เช่น แนวทางการพัฒนาโดยใช้ GNH เป็นตัวชี้วัดของประเทศภูฏาน หรือการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นการพัฒนาคนไปด้วยให้คนมีสติในการตัดสินใจมากขึ้น เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมาแนวคิดนี้ก็ได้รับการยอมรับจาก UN บ้างแล้ว เช่น การกล่าวเชิดชูแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในรายงาน UN Human Development Report เป็นต้น

- ข้อจำกัดของการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) ก็คือแต่ละประเทศก็ยังมีมุมมองที่ไม่ตรงกันที่จะเห็นชอบต่อกระบวนทัศน์ร่วมดังกล่าวนี้ และผู้เจรจาซึ่งเป็นตัวแทนของภาครัฐก็ยังมีจุดยืนในการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก มากกว่าการมองถึงประโยชน์ร่วมกันของโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย นอกจากนั้นในบริบทของการเจรจา การจะเสนอประเด็นใหม่ๆ ในขณะนี้ จำเป็นต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล รวมทั้งผ่านความเห็นร่วมจากกลุ่ม G77 ก่อน และบางประเด็นยังอาจไปขัดกับกรอบการเจรจาระหว่างประเทศทางด้านการค้าด้วย อีกทั้งบรรยากาศการประชุมขณะนี้อยู่ในระยะที่ตึงเครียดกัน ยึดเยื้อและที่ประชุมพยายามจะตัดประเด็นต่างๆ ออกไปให้มากที่สุด การหามติร่วมกันของโลกในเรื่องนี้จึงยากมาก และมีพื้นที่ในการนำเสนอที่จำกัด

- กลยุทธ์ที่เป็นไปได้ ในการจะผลักดันแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่นี้ เช่น 1) การนำเสนอผ่าน Statement ในห้องประชุมใหญ่ หรือการเจรจากับ G77 เพื่อให้เกิดกระแสการพูดถึงอย่างไม่เป็นทางการ และ 2) การหาแนวร่วมประเทศที่มีความสนใจลักษณะเดียวกันในกลุ่มเล็กๆ ก่อน เช่น ในกลุ่ม ASEAN ในรูปแบบของ Compendium commitment/ Voluntary commitment แล้วร่วมกันปฏิบัติให้ได้จริงเพื่อสามารถจุดเป็นประเด็นใหม่ ซึ่งก็มีโอกาสที่ประเทศอื่นๆ จะหันมาสนใจ หากประเด็นนั้นสามารถสร้างแรงบันดาลใจได้มากพอ ซึ่งแม้ท้ายสุดจะไม่สามารถผลักดันสำเร็จในเวที Rio+20 นี้ แต่ก็สามารถขับเคลื่อนได้ต่อไปในเวทีอื่นๆ ระดับโลก หรือระดับภูมิภาคได้ต่อไป อย่างไรก็ดี จำเป็นที่จะต้องมีการทำความเข้าใจกับทางรัฐบาลและผู้แทนเจรจาของประเทศไทยก่อน โดยอาจมีการโยงประเด็นเข้ากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายในการให้การสนับสนุนอยู่แล้วด้วย

- ทั้งหมดนี้ ควรใช้แนวทางการอธิบายกระบวนทัศน์ใหม่ด้วยหลักการหรือตัวชี้วัดบางอย่างซึ่งทุกฝ่ายเข้าใจร่วมกัน เช่น เป็นระบบเศรษฐกิจที่มุ่งแก้ปัญหาความยากจน ลดความ

เหลื่อมล้ำ ผ่านมาตรการที่เน้นการกระจายความมั่งคั่ง บนฐานการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด หรือการใช้พลังงานหมุนเวียน หรือโยงกับแนวคิดของเศรษฐกิจสีเขียวเรื่องการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคอย่างยั่งยืนได้ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นภาพในการปฏิบัติมากกว่าการกล่าวถึงในระดับปรัชญา และจะสามารถเป็นกรอบให้แต่ละประเทศนำไปกำหนดยุทธศาสตร์ หรือเครื่องมือในการพัฒนาของตนเองได้

2) ประเทศไทยจะทำความเข้าใจเศรษฐกิจสีเขียวอย่างไร

ประเด็นของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวจำเป็นต้องมีการแยกแยะใน 2 ระดับ คือ

หนึ่ง) การนำกรอบด้านการพัฒนาจากการประชุม Rio+20 มาปรับใช้ หรือกำกับทิศทางของนโยบายภายในประเทศ

- ขณะนี้ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่จะทำให้เกิดเอกฉันท์ในการประชุม หลายประเทศต้องการให้ตัดข้อความที่ตนเองคาดว่าจะได้รับผลกระทบออก เช่น ประเทศจีนต้องการหลีกเลี่ยงประเด็นเรื่องการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ประเทศที่พัฒนาแล้วก็คัดค้านประเด็นเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางการเงินเนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอยู่ หรือประเทศด้อยพัฒนาที่ไม่เห็นด้วยกับประเด็นด้านสาธารณสุขที่ประเทศไทยเสนอเนื่องจากมีงบประมาณไม่เพียงพอ ฯลฯ สิ่งที่น่าจะคาดหวังได้บางส่วนจากการประชุมขณะนี้ เช่น การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่น่าจะมีผลต่อการดำเนินงานของไทยชัดเจน

- มีข้อเสนอจากที่ประชุม ให้ควรมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานเศรษฐกิจสีเขียวในระดับภูมิภาคด้วย เช่นการหยิบประเด็นเรื่องการจัดการน้ำหรือพลังงานน้ำในลุ่มน้ำโขง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

สอง) การดำเนินงานด้วยตนเองภายในประเทศ

- ในบริบทของประเทศไทย มี Policy space ต่างๆอีกมาก ที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีการดำเนินการหลายส่วนที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนไปบ้างแล้ว เช่น ในแผนพัฒนาฉบับที่ 10 และ 11 ที่กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียว เศรษฐกิจพอเพียง การแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ฯลฯ เช่นกัน ซึ่งเมื่อรัฐบาลได้รับรองแผนดังกล่าว ก็เท่ากับว่ารัฐบาลแสดงเจตจำนงในการปฏิบัติตามเศรษฐกิจสีเขียวไปบ้างแล้ว มีการจัดทำแผนด้านการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน มีการศึกษาเพื่อจัดทำตัวชี้วัดด้านการอยู่เย็นเป็นสุขโดยสภาพัฒน์ฯ ซึ่งต้องพิจารณาต่อว่าตัวชี้วัดเหล่านี้สอดคล้องกับตัวชี้วัดที่เสนอกันในระดับโลกหรือไม่

- ควรมีการขับเคลื่อนเรื่อง Paradigm shift ภายในประเทศให้มีความเข้มแข็งก่อนที่จะชักชวนให้ประเทศอื่นเห็นความสำคัญด้วย ผ่าน Model การพัฒนาของประเทศไทย เช่น เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งปรับปรุงการดำเนินงานหลายด้านที่ประเทศไทยก็ยังล้าหลังอยู่ด้วย เช่น การเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม การเก็บภาษีมรดก/ภาษีที่ดิน การใช้เครื่องมือ Payment for Ecosystem Service (PES) ฯลฯ

- ขณะนี้ ประเทศ G77 บางประเทศได้คัดค้านแนวคิดในการคิดรวมต้นทุนด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจด้วย เพราะเกรงจะก่อให้เกิดปัญหา Commodification หรือ Financialisation ในทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งขัดแย้งกับแนวทางที่ประเทศไทยก็สนับสนุนให้มีการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เช่น Payment for Ecosystem Service (PES) หรือการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ (Economic valuation) ด้วย ซึ่งประเทศไทยก็ควรคำนึงถึงทั้งประโยชน์และความเสี่ยงจากการนำเครื่องมือเหล่านี้มาใช้ด้วย เช่น ประโยชน์ของการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมก็คือการทำให้ตัวเลขต้นทุนของทรัพยากรธรรมชาติปรากฏชัดเจนขึ้น แต่ก็มีข้อจำกัดในการวัดมูลค่าของทรัพยากรบางอย่าง เช่น ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งมีความซับซ้อนอยู่มาก ทำให้ค่าที่ประเมินอาจต่ำเกินจริง การใช้แนวทาง Willingness to Pay ซึ่งมูลค่าของทรัพยากรจะขึ้นกับการให้คุณค่าจากมนุษย์เท่านั้น หรือความเสี่ยงจากการนำตัวเลขจากการวัดมูลค่าไปใช้ในการฟ้องร้องชาวบ้านที่บุกรุกพื้นที่ป่า ในขณะที่ไม่มีการประเมินมูลค่าเหล่านี้กับนิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งต้องพิจารณาให้ดีว่าท้ายสุดจะนำไปสู่เป้าหมายเศรษฐกิจสีเขียวจริง ๆ หรือไม่

3. การบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน (Sustainable Consumption and Production: SCP)

- ประเด็นเรื่อง SCP ถูกกล่าวถึงมาตั้งแต่การประชุม Rio ครั้งแรก โดยมุ่งจัดรูปแบบการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน แต่ที่ผ่านมามีวิธีการบริโภคดังกล่าวยังไม่หมดไป และมีรูปแบบที่ซับซ้อนด้วย ยกตัวอย่างเช่น การที่ประเทศพัฒนาแล้วย้ายฐานการผลิตมายังประเทศกำลังพัฒนา แล้วอ้างว่าประเทศของตนมีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลดลง หรือที่เรียกว่าปัญหา Off-shoring greenhouse gas ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนาปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากขึ้นแทน โดยประเทศที่พัฒนาแล้วก็ไม่เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคแต่อย่างใด ทั้งที่ประเทศที่พัฒนาแล้วควรจะได้รับผิดชอบต่อต้นทุนที่เกิดขึ้นด้วยในฐานะที่ได้บริโภคในระดับที่เกินความจำเป็น หรือกรณีปัญหาที่เกิดจากการนำมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเช่น ระบบ ISO14000 มาใช้ ทำให้โรงงานพยายามปรับระบบการจัดการภายในให้สะอาดมากขึ้น แต่ก็อาจส่งผลให้เกิดการถ่ายโอนขั้นตอนการผลิตที่สกปรกไปให้ชุมชนรับผิดชอบแทนได้ เช่น อุตสาหกรรมสีฟู้ดที่ตัดตอนขั้นตอนการแกะล้างไปให้ชุมชนรอบข้างแทน เป็นต้น แนวคิดเรื่อง SCP จึงควรเป็นสิ่งที่ประเทศไทยให้การสนับสนุน

- แนวทางการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวที่สำคัญก็คือ การสนับสนุนแนวทางการผลิตแบบ Cradle-to-cradle ซึ่งต้องใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ตลอดวงจรการผลิต หรือ Life-cycle assessment (LCA) เพื่อให้ทราบข้อมูลผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของสินค้าหนึ่งตลอดกระบวนการผลิตได้ครบถ้วนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี ข้อควรระวังก็คือ กรณีที่ไม่มีข้อมูล จะต้องมีการนำ emission factor จากต่างประเทศมาใช้ ซึ่งอาจทำให้ประเทศเสียเปรียบได้ รวมถึงการยอมรับมาตรฐานบางอย่างของต่างประเทศ เช่น LEED ในด้านอาคารสีเขียว ซึ่งทำให้ไทยต้องนำเข้ากระจกจากต่างชาติทั้งที่ไม่เหมาะกับสภาพของประเทศไทย หรือต้องเสียต้นทุนมากขึ้นจากการยอมรับหรือจากผู้ตรวจสอบเพื่อให้ได้มาตรฐานดังกล่าว เป็นต้น ซึ่งต้องมีความพยายามพัฒนาเครื่องมือบางอย่างในประเทศควบคู่ไปด้วย และขอรับการสนับสนุนทางความรู้หรือการเงินจากประเทศพัฒนาแล้วในลักษณะนี้แทน

- อย่างไรก็ตาม สถานะในการเจรจาเรื่อง SCP ในขณะนี้ยังไม่คืบหน้าไปมาก เนื่องจากประเทศกลุ่ม G77 ก็เรียกร้องให้ประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้เริ่มดำเนินการด้าน SCP ในประเทศก่อน ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วก็ไม่เห็นความจำเป็นว่าตนต้องเป็นผู้เริ่มดำเนินการก่อนเพียงฝ่ายเดียว ทำให้มีการคัดค้าน text ในเรื่องนี้กันไปมา ซึ่งอาจมีการตีความเรื่อง SCP ในรูปแบบของ indicator ภายใต้ตัวชี้วัดเศรษฐกิจสีเขียว หรือเข้ากับส่วนหนึ่งของ Sustainable Development Goals (SDGs) เพื่อให้ทุกฝ่ายเห็นตรงกันและร่วมเดินหน้าต่อไปได้

4. ประเด็น Sustainable Development Goals (SDGs)

- SDGs เป็นข้อเสนอเริ่มต้นจากประเทศโคลัมเบียกับกัวเตมาลา ที่ต้องการให้เกิดเป้าหมายที่ชัดเจน และลดความกำกวมลงเมื่อมีการพูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน และจะเป็นเป้าหมายที่จะใช้ต่อเนื่องจาก Millennium Development Goals (MDGs) ซึ่งจะสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 2015 โดยจุดต่างที่สำคัญของ SDGs และ MDGs ก็คือ MDGs จะกล่าวถึงโจทย์การพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนาเป็นหลัก เช่น เรื่องการจัดความยากจน การศึกษา สาธารณสุข การเข้าถึงแหล่งน้ำ ฯลฯ แต่ SDGs จะเป็นเป้าหมายที่กว้างขึ้น คือจะครอบคลุมประเทศที่พัฒนาแล้วด้วย

- ในขณะนี้กลุ่ม G77 มีท่าทีในการสนับสนุนประเด็นนี้ โดยเสนอว่าในร่างเอกสารควรจะมีการกล่าวถึง SDGs ในระดับหลักการก่อน แล้วค่อยพัฒนาหรือกำหนดรายละเอียดในภายหลัง ซึ่งประเทศไทยก็มีจุดยืนในการสนับสนุน SDGs ด้วยเช่นกัน

- ประเด็นที่ควรทำความเข้าใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับ SDGs อาทิเช่น

- SDGs จะมีการนำมาใช้แทนที่ MDGs เลยหรือไม่ หรือนำทั้งสองเป้าหมายมาใช้เสริมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับกรอบการนิยามตัวชี้วัดใน SDGs ว่าหากมองเป้าหมายว่า MDGs เป็น 'pathway' สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงปี ค.ศ. 2000 ก็น่าจะเป็น subset หรือพื้นฐานของ SDGs และสามารถนำมาใช้แทนกันได้

- SDGs ควรมีการกำหนดเป้าหมายในระดับโลก หรือในระดับภูมิภาคด้วยหรือไม่ เพื่อให้เกิดการผนวกเข้ากับประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนกับการเจรจาระดับภูมิภาคที่ยังเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

- SDGs จะมีมาตรการจูงใจหรือลงโทษ (Carrot & stick) ใดๆหรือไม่ เช่น กรณีที่ประเทศไทยโดยสภาพพัฒนาทำ MDGs และ MDGs+ ที่ผ่านมาก็ได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการ เป็นต้น

5. ประเด็นด้านการค้า สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจสีเขียว

- ปัจจุบัน มีกรอบด้านการค้าระหว่างประเทศบางประการที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศอยู่ (Gap of implementation) และนำมาซึ่งข้อพิพาทต่างๆ เช่น

- กฎระเบียบด้านทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ WTO ที่เป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม

O มาตรการ SPS ภายใต้ WTO ที่เน้น scientific proof ซึ่งขัดกับหลักทางสิ่งแวดล้อมเรื่อง Precautionary principle ภายใต้ Rio Principle และทำให้เกิดข้อพิพาท เช่นกรณีของ EU beef hormone

O สินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ในรายชื่อที่มีการเปิดเสรี ยังเน้นกลุ่มเครื่องมือในการบำบัด มากกว่าที่จะเป็นสินค้าและบริการจริงๆ ซึ่งประเทศกลุ่ม G77 ยังตามประเด็นเรื่องนี้ไม่ค่อยทัน และยังไม่ได้ประโยชน์อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยในฐานะผู้ผลิต/ส่งออก

O ข้อกำหนดที่ไม่ให้มีการนำประเด็นเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้เป็นข้อกีดกันทางการค้า ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากมาก หรือการอุดหนุนภายในประเทศด้านเกษตร/น้ำ/พลังงานทางเลือก ยังมีข้อระมัดระวังในการถูกฟ้องร้องได้ เช่น กรณีที่สหรัฐอเมริกาฟ้องร้องจีนจากการอุดหนุนพลังงานทางเลือกในประเทศ

จึงควรต้องมีการหยิบแต่ละประเด็นมาพิจารณาอย่างละเอียดว่าจะมีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไรบ้าง และจะเชื่อมโยงกับการประชุม Rio ได้อย่างไร เช่น แนวทางของ Rio บางอย่างเช่นเรื่อง SCP เพื่อปรับรูปแบบการผลิต ก็จะช่วยลดข้อพิพาทเหล่านั้นลงไปได้

- สาเหตุที่สำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นประการหนึ่ง คือการที่กรอบการเจรจาภายใต้เวที UN อย่างเช่น Rio principle และกรอบภายใต้เวที WTO เป็นคนละกรอบกันอย่างชัดเจน และไม่สามารถนำหลักการของเวทีหนึ่งไปอ้างอิงในอีกเวทีหนึ่งได้ แม้ว่า WTO จะเป็นองค์การที่เพิ่งเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1995 ภายหลังจากการประชุม Rio ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1992 และในส่วน Preamble ของ Marrakesh Agreement เพื่อก่อตั้ง WTO จะมีการกล่าวถึงเป้าหมายของ WTO เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว (และมีการกล่าวซ้ำอีกครั้งใน Doha Declaration ในปี ค.ศ. 2001) แต่ในทางปฏิบัติ หลักการของ WTO มีแนวโน้มที่จะมี hierarchy หรือศักดิ์ที่เหนือกว่า Rio principle ด้วยธรรมชาติของ WTO ที่แท้จริงเกิดขึ้นมาจากการระงับข้อพิพาททางการค้า ทำให้กติกาต่างๆภายใต้ WTO มีลักษณะเป็น 'rule-based' ที่มีกลไกระงับข้อพิพาทและมีบทลงโทษชัดเจน ในขณะที่กรอบของ Rio เป็นการดำเนินการโดยสมัครใจ ไม่มีบทลงโทษ และเน้นการมองปัญหาระยะยาวของโลก จึงมีโอกาสดูก subordinated โดยกติกาของ WTO เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นได้สูง

- แนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นไปได้ 2 ช่องทางสำคัญ คือ

หนึ่ง) การเจรจาเพื่อแก้ไขมาตรการ GATT ซึ่งต้องมีการขยายความหลายประเด็นให้ชัดเจนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการนำไปใช้อย่างบิดเบือน เช่น การตีความเรื่อง 'Like product' ว่าสินค้าชนิดเดียวกันที่มีกระบวนการผลิตที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมต่างกันจะถือเป็นสินค้าต่างกันหรือไม่ หรือใน article XX เรื่อง Exhaustible natural resource จะมีการตีความครอบคลุมถึงชั้นบรรยากาศด้วยหรือไม่ หรือการเชื่อมโยงกับหลักการเรื่อง Polluter-pays-principle (PPP) เป็นต้น แต่ทั้งนี้ การเจรจาในประเด็นเหล่านี้ภายใต้เวที WTO ก็ไม่ค่อยได้รับความสำคัญและไม่มีความคืบหน้ามากนัก

สอง) การปฏิรูปสถาบัน เพื่อรองรับข้อพิพาทกรณีการค้าและการพัฒนา/สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ หรือการสร้างเวทีที่ตัวแทนจากทั้งสองกรอบ คือ UN และ WTO ได้มาแลกเปลี่ยนข้อสารหรือเจรจากันด้วยศักดิ์ที่เท่ากัน

6. ประเด็น Institutional Framework for Sustainable Development (IFSD)

- ปัญหาเรื่อง IFSD ในปัจจุบัน คือ แต่ละเสาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนล้วนมีสถาบันที่กำกับของตนเอง เช่น ด้านสิ่งแวดล้อมก็มี UNEP ด้านเศรษฐกิจ มี WTO, World Bank, IMF ด้านสังคม มี UNCHR, WHO ฯลฯ แต่ปัญหาก็คือทั้งสามเสายังขาดการบูรณาการกันอย่างมีประสิทธิภาพ และสถาบันภายใต้เสาด้านสิ่งแวดล้อมก็ยังไม่มีความเพียงพอในการดูแลแก้ปัญหาต่างๆ

- สถานะในการเจรจา ณ ขณะนี้ คือมีทางเลือกในการปฏิรูป 4 ข้อถกเถียงด้วยกัน เช่น การตั้งองค์การด้านสิ่งแวดล้อมโลก (WEO), การยกระดับและเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ECOSOC เพื่อทำหน้าที่บูรณาการสามเสาหลัก, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ UNEP, และการยกระดับ CSD ขึ้นเป็น Sustainable Development Council (SDC) อย่างไรก็ตามทางเลือกในการตั้ง WEO ไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนักเนื่องจากมีประเทศผู้คัดค้านหลัก คือ สหรัฐอเมริกา

- จุดยืนของประเทศไทยต่อทางเลือกดังกล่าว คือ ไม่จำกัดว่าสถาบันใหม่จะเป็นทางเลือกใด แต่ควรจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่างๆเหล่านี้ได้ คือ 1) การควบคุมการปฏิบัติตามพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมของประเทศสมาชิก 2) การแก้ปัญหาความแตกต่างเชิงสถาบันระหว่างประเด็นทางการค้าและสิ่งแวดล้อม 3) การประเมินและสนับสนุนด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น ตามรูปแบบการรายงานด้านสิทธิมนุษยชน และ 4) การทำหน้าที่เป็นกลไกระงับข้อพิพาท (Dispute settlement mechanism)

- ทั้งนี้ข้อจำกัดบางประการของการปฏิรูปเชิงสถาบัน อาทิเช่น โครงสร้างองค์กรต่างๆภายใต้ UN ในปัจจุบันมีความแข็งตัวและมีวาระทางการเมืองค่อนข้างสูง จึงยากต่อการเปลี่ยนแปลง การประสานหรือ synergy ข้อตกลง MEAs ฉบับต่างๆก็ทำได้ยากเนื่องจาก MEAs แต่ละฉบับก็เป็นอิสระจากกันและก็มี secretariat ภายในของตนเอง ซึ่งก็เป็นอิสระจาก UNEP ด้วย โดยเฉพาะ Secretariat ของ UNFCCC ซึ่งมีอำนาจอิสระมาก การระงับข้อพิพาทภายในหรือข้าม MEAs จึงเป็นไปได้ยากมาก

กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)
หารือจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและทำที่ของประเทศไทยต่อการเข้าร่วมประชุม
United Nations Conference on Sustainable Development (UNCSD) หรือการประชุม “Rio+20”
วันอังคารที่ 15 พฤษภาคม 2555 เวลา 9:00 น. - 16.30 น.
ณ ห้องศุภมิตร ชั้น 7 โรงแรมรอยัล ปริ๊นเซส หลานหลวง
จัดโดย : สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) และกรมองค์การระหว่างประเทศ

8.30 – 9.00 น.	ลงทะเบียน
<u>ภาคเช้า</u>	
9.00 - 9.15 น.	กล่าวแนะนำและชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุม โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
9.15 – 10.15 น.	นำเสนอประเด็นการประชุมเจรจาและข้อเสนอแนะต่อเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 (The Future We Want) - จุดยืน ทำที่ของประเทศไทยต่อแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว - ปัญหา/อุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืน (จากช่วง 20 ปีที่ผ่านมาและในอนาคต) - ข้อเสนอเรื่องกำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน(SDG) โดย คณะวิจัย
10.15 – 12.00 น.	อภิปรายและระดมความคิดเห็น
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
<u>ภาคบ่าย</u>	
13.00 – 14.00 น.	นำเสนอประเด็นการประชุมเจรจาและข้อเสนอแนะต่อเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 (The Future We Want) - ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่อง “การค้า” กับเรื่อง “สิ่งแวดล้อม” - กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน - ประเด็นอื่นๆเพิ่มเติม โดย คณะวิจัย
14.00 – 16.00 น.	อภิปรายและระดมความคิดเห็น
16.00 – 16.30 น.	สรุปผลการประชุม โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ (หัวหน้าโครงการฯ)

ประมวลภาพการประชุมเชิงปฏิบัติการหรือเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและทำที่ของ
ประเทศไทยต่อการเข้าร่วมประชุม Rio+20

ภาคผนวก 1.8

เอกสารสรุปการสัมมนาเวทีสาธารณะครั้งที่ 5
“Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น.
ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้

เอกสารสรุปการสัมมนาเวทีสาธารณะ Rio+20 ครั้งที่ 5

“Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น.

ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้

โดย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

และ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

สรุปการสัมมนาเวทีสาธารณะครั้งที่ 5
“Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น. ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

- 1.ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย ประธานกรรมการบริษัทสำนักกฎหมายสากล สยามฟรีเมียร์ จำกัด
- 2.ท่านผู้หญิง ดร.สุชาวัลย์ เสถียรไทย ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 3.คุณวิชาวัดน์ อิศรภักดี อธิบดี กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 4.คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- 5.ดร.รวิวรรณ ภูริเดช ผู้อำนวยการ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ
สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 6.Mr.Pablo Solon Executive Director Focus on the Global South
- 7.คุณจักรชัย โฉมทองดี Focus on the Global South
- 8.ดร.บัณฑิต เศรษฐกิจโรตม์ ผู้อำนวยการ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 9.รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ นักวิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 10.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัย สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
- 11.นส.กรรณิกา ดวงสุพรรณ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 12.คุณกฤตยาพร ทัพพะทัต ผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย
- 13.นส.กฤติยา ศศิภูมินทร์ฤทธิ์ นักวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
- 14.นางการะเกด โชติชินรัตน์ นักวิชาการอุตสาหกรรมชำนาญการ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม
- 15.ดร.เกษมณี อัมภมมงคล ที่ปรึกษาผู้อำนวยการสถาบัน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ
- 16.นส.ชนิษฐา กิ่งแก้ว เจ้าหน้าที่เวทีเทศสัมพันธ์ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย
- 17.รศ.ดร.จันทร์จรัส เรียวเดชะ ผู้อำนวยการฝ่ายเกษตร ฝ่ายเกษตร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- 18.นส.ชมพูนุท ส่งข่า เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 19.ดร.ชลธิชาพรินทร์ นิธิศุทธิบุตร ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)
- 20.นายชวลิต ฟู่นแก้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านส่งเสริมและวิชาการการผลิตไม้ผล ไม้ยืนต้นและยางพารา สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร
- 21.นส.ณัฐชินเรศ มาเจริญ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมปฏิบัติการ กลุ่มงานควบคุมมลพิษจากยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร

22. นส.ณัฐพร ศรีภิญโญ นักวิชาการพาณิชย์ชำนาญการ สำนักมาตรการทางการค้า
กรมการค้าต่างประเทศ
23. นางณิรุษ อาภาจรัส นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักอนามัย
สิ่งแวดล้อม กรมอนามัย
24. นายถนัด เกิดงาม นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ กองพัฒนาการเกษตร
พื้นที่เฉพาะ กรมส่งเสริมการเกษตร
25. นางทัศนียา ตระกูลสัจจาวัตร์ ผู้จัดการสวนวิเทศสัมพันธ์ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ
26. นส.ทิพย์วรรณ แซ่มา นักวิชาการประมงชำนาญการ ฝ่ายประสานงานด้านความ
หลากหลายทางชีวภาพและพื้นที่ชุ่มน้ำ กองแผนงาน กรม
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
27. นางธนพรรณ ไวทยะเสวี นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงาน
เศรษฐกิจอุตสาหกรรม
28. นางธารทิพย์ ทองงามขำ ผู้อำนวยการสำนัก สำนักพัฒนานโยบายและแผนการ
ประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์
29. นายบรรเลง นราพิณิจ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กลุ่มงานควบคุมมลพิษจาก
ยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม
กรุงเทพมหานคร
30. นายปฏิญญา ลาภเจริญวงศ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักงานปลัดกระทรวง
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
31. นายประเชิญ สร้อยทองคำ นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้
32. คุณปรางทิพย์ บุญกล้า นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กองแผนงาน กรมส่งเสริม
การเกษตร
33. นายปราโมทย์ แยมคลี่ นักวิชาการเกษตรชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการ
จัดการที่ดิน
34. นายปรีชา องค์ประเสริฐ ผู้อำนวยการส่วนอนุสัญญาและพันธกรณีระหว่างประเทศ สำนัก
ความร่วมมือด้านการป่าไม้ระหว่างประเทศ
35. นส.ปรียาพร พรหมพิทักษ์ ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการเยาวชนและลูกเสือ กรมส่งเสริม
คุณภาพสิ่งแวดล้อม
36. นายพงษ์จุฑา ศรีไพวรรณา ผู้อำนวยการ ศูนย์อนุรักษ์พลังงานฯ
37. นส.พนิดา ปรารัตน์ นักวิชาการมาตรฐานปฏิบัติการ สำนักงานมาตรฐาน
ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
38. นายไพฑูรย์ รุ่งรอด เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล สำนักงานบริหารโครงการเงินกู้และเงิน
ช่วยเหลือ กรมชลประทาน
39. นส. ภัทธา อัจฉราวัฒน์ นักวิชาการพาณิชย์ ปฏิบัติการ กรมส่งเสริมการส่งออก
40. นายภาณุ สัมเกลียง นักวิเคราะห์ สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร
41. นส.มนัสวี อัจฉริยวงศ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานนโยบายและ
แผนการขนส่งและจราจร (สนข.) กระทรวงคมนาคม
42. คุณยุวพันธ์ สันติทวีฤกษ์ นักวิจัย BIOTEC

- 43.นส.ระเบียบ ศรีกงพาน นักวิเทศสัมพันธ์ปฏิบัติการ สำนักความร่วมมือด้านการป่าไม้ระหว่างประเทศ
- 44.นางรัชนี เอมะรุจิ รองอธิบดี กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 45.นายรัฐ เรื่องโชติวิทยุ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการพิเศษ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อม
- 46.นส.รุจิรา ไชยดั่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย
- 47.นส.วิชา พิชัยณรงค์ นักวิชาการมาตรฐานชำนาญการ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
- 48.นายวินัย ชมบุตร นักวิชาการเกษตรชำนาญการ สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน
- 49.นางวิลาวัลย์ วิเชียรพรรัตน์ นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้
- 50.นางวิไลลักษณ์ แสงทักษิณ นักวิทยาศาสตร์ระดับ 10 ฝ่ายสิ่งแวดล้อมโครงการ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
- 51.นางศิริลักษณ์ ทักษนารมย์ ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ปรึกษา สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน
- 52.นายศิริศักดิ์ เกียรติหนูหนวี ผู้อำนวยการส่วนต่างประเทศ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- 53.นางศุภวรรณ วงษ์ประยูร ผู้จัดการโครงการ โครงการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชีวภาพระดับชุมชนและท้องถิ่น สนง.พัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)
- 54.นายศุภสิทธิ์ จำปาวงษ์ ผู้อำนวยการโครงการ โครงการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรชีวภาพระดับชุมชนและท้องถิ่น สนง.พัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)
- 55.นส.สมใจ อ่อนทอง ผู้อำนวยการกลุ่มติดตามผลประเมินผล สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน
- 56.นายสาริต จรรยาสวัสดิ์ ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)
- 57.นส.สิปปัน วณิสฤทธิ์ รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
- 58.นางสุกมล ประกอบชาติ นักวิทยาศาสตร์ชำนาญการพิเศษ กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน
- 59.นส.สุกัลยา กาเซ็ม เศรษฐกรชำนาญการ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- 60.นายสุเมธ จันทร นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ สำนักวิจัยและพัฒนาการป่าไม้
- 61.นางสุวรรณา จุ่งรุ่งเรือง ผู้อำนวยการกอง กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
- 62.นส.หทัยชนก ศิริวัฒนกุล นักวิเทศสหการชำนาญการ สพร.
- 63.นางอรอุมา เกิดศรีเหล็ก นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ กลุ่มงานควบคุมมลพิษจากยานพาหนะ กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร
- 64.นายอาทร สุทธิกาญจน์ วิศวกรชำนาญการ สำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน

- 65.นายอาศิร จิระวิทยาบุญ นักวิจัยนโยบายอาวุโส สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ(สวทน.)
- 66.นางอัญชลี ประเสริฐวิทย์ ผู้เชี่ยวชาญวิทยาการเมล็ดพันธุ์ กรมการข้าว
- 67.นส.ชยาวรรณ คล่องลิริถาวร เจ้าหน้าที่โครงการ กรมองค์การระหว่างประเทศ
- 68.นส.ไพบรียา ฉิมพลี นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
- 69.นส.ฐนิตา สุวรรณกิตติ นักวิชาการสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
- 70.นส.กนิษฐา อุดร นักวิชาการตรวจสอบสิทธิบัตรชำนาญการ กรมทรัพย์สินทางปัญญา
- 71.นายสันโดษ เต็มแสงเลิศ ผู้อำนวยการกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงาน
- 72.นส.สุวิมล พลโดต นักวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน
- 73.คุณพงศ์พัฒน์ บุญชูวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจการประมง กรมประมง
- 74.คุณชุลีพร บุญยมลิก นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 75.คุณภาณุภูมิ ทิพคุณ อาจารย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 76.คุณสุเมธ เอื้องพลสวัสดิ์ ที่ปรึกษา บจก.ซีพีอินเตอร์เทรด
- 77.คุณกัญญสร ตันศุภผล ผู้ช่วยทูตด้านการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ
- 78.คุณจุฑารัตน์ ไตรโพธิ์ เจ้าหน้าที่วิจัยและจัดการองค์ความรู้ มูลนิธิพลังที่ยั่งยืน
- 79.นส.นิตยา โพธิ์นอก นักวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า
- 80.นส.ปริญญารัตน์ เลี้ยงเจริญ นักวิจัยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- 81.ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสถาบันคลังสมองของชาติ สถาบันคลังสมองของชาติ
- 82.คุณผ้ายคำ หาญณรงค์ คณะทำงานเพื่อโลกเย็นที่เป็นธรรมมูลนิธิบูรณะนิเวศ
- 83.นายพันธ์สิริ วินิจจะกุล ผู้อำนวยการ WWF ประเทศไทย
- 84.นางภรณ์ สวัสดิ์รักษ์ นักวิชาการอิสระ เครือข่ายวางแผนและผังเมืองเพื่อสังคม (Civil Society Planning Network)
- 85.นายศุภฤกษ์ จันทรประสาท ผู้ประสานงานนโยบายและการวางแผน WWF ประเทศไทย
- 86.นส.พิสสม มีถม นักวิจัยอาวุโส สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- 87.นายณรงค์ พรชัยกิจ MD
- 88.นายระวี ถาวร Recoftc
- 89.นส.ดาลิน พูนบำเพ็ญ ผู้ช่วยนักวิจัยคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
- 90.รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 91.นายประติพล เครือแก้ว ผู้ช่วยนักวิจัยคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
- 92.ผศ.ดร.สิทธิพงษ์ ดิลกวนิช อาจารย์คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
- 93.รศ.สุชาดา ชินะจิตร
- 94.อ.สุภาณี บุญมานันท์ อาจารย์คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ ม.มหิดล
- 95.นส.เพชรประกาย วงศ์สอน เจ้าหน้าที่จัดการความรู้บริษัท ปตท จำกัด (มหาชน)
- 96.นายเชวง จาว กรรมการและที่ปรึกษา บ.ไบเออร์ไทย จำกัด
- 97.นายณรงค์ พณิกากิจ MD บริษัทมนตรีทรานสปอร์ต คอร์ปอเรชั่น จำกัด(มหาชน)

98.นายรัชชัย บุญไชยโชติมา	กรรมการสิ่งแวดล้อม สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
99.นายวิเศษ รุจิโรจน์จินดากุล	พนักงานกิจการเพื่อสังคมบริษัท ปตท จำกัด (มหาชน)
100.คุณสมใจ บุญญพงศ์	CP
101.คุณบัณฑิต วงศ์สีลโชติ	ประธานคณะกรรมการประเด็นฯ สภาหอการค้าไทย
102.คุณสุกัญญา ใจชื่น	สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
103.คุณดวงกมล รัชชะกิตติ	สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย
104.Mr.Joseph Kantor	executive director Chabad Foundation (Thailand)
105.Ms.Chaya Kantor	Personal Assistant
106.คุณดวงดาว บุญเย็น	ผู้สื่อข่าว Green Network
107.คุณภูเบศร์ ตัญมณี	นักประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์
108.คุณสุเทพ สายทอง	นักข่าวสายสิ่งแวดล้อม
109.คุณจิตติมา บ้านสร้าง	Thai PBS
110.คุณนิธิปริยา จันทวงษ์	เจ้าหน้าที่สื่อสารสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
111.คุณนิสา แก้วแกมทอง	ผู้ประสานโครงการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
112.นายพนธ์ นุชหมอน	ผู้ช่วยวิจัยสถาบันธรรมชาติรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
113.นางสาวอุษา บุญญเลิศสินรินทร์	สถาบันธรรมชาติรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
114.นางสาวสกุลล้วย มะนะโส	สถาบันธรรมชาติรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
115.นางสาวธารทิพย์ กลับเป็นสุข	สถาบันธรรมชาติรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
116.คุณจันทกานต์ แก้วเพชร	สถาบันธรรมชาติรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
117.นายธเนศวร อินทโสติ	สถาบันธรรมชาติรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นสัมมนา

ประเด็นในช่วงเช้า

1. การกล่าวสรุปรายงาน โดยคุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คุณสุปราณีได้กล่าวถึงการประชุม Rio+20 ว่าเกิดขึ้นในบริบทที่สังคมโลกกำลังหันกลับมาทบทวนวิกฤติการพัฒนาที่ยั่งยืน และมองหอนาคตที่ต้องการในท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่สุดโต่ง ทั้งจากผลกระทบของภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และปรากฏการณ์ ทั้งวิกฤติพลังงาน วิกฤติอาหาร และวิกฤติระบบการเงินที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆทั่วโลก โดยวัตถุประสงค์หลักของการประชุม คือเพื่อร่วมกันให้คำมั่นต่อการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกครั้ง ซึ่งตามนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ทุกฝ่ายเข้าใจกัน คือการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลให้ต้องลดความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นต่อไป และจะต้องมีความสมดุลของการพัฒนาในสามเสาหลัก คือ เสาด้านเศรษฐกิจ เสาด้านสังคม และเสาด้านสิ่งแวดล้อม โดยไม่ขัดแย้งกัน

นอกจากนั้น คุณสุปราณีได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว อันเป็นหัวข้อของเวทีสาธารณะ และเป็นหัวข้อการประชุมหลักของการประชุม Rio+20 ว่าเป็นแนวคิดใหม่ที่เสนอขึ้นเพื่อความพยายามแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ก็ยังเป็นแนวคิดที่มีข้อถกเถียง ข้อโต้แย้งกันอย่างมากทั้งในเวทีการเจรจาและในแวดวงวิชาการ ซึ่งจากเอกสารการประชุมในขณะนี้มีแนวโน้มว่าให้แต่ละประเทศกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบายเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเองโดยมองว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็น valuable tool ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเป็นการบ้านของการประชุม Rio+20 ที่ประเทศไทยต้องมากำหนดแนวทางเศรษฐกิจสีเขียวของประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและกรมองค์การระหว่างประเทศร่วมกับสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งสถาบันธรรมรัฐฯ จึงได้ร่วมกันศึกษาข้อมูลและจัดการสัมมนาเรื่อง Rio+20 เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจ ความตื่นตัว และการเตรียมความพร้อมให้กับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม ในเรื่องความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. การสรุปการกล่าวเปิด โดย คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คุณวิชาวัฒน์ ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการเตรียมการสำหรับการประชุม Rio+20 ซึ่งปรากฏมากขึ้น ประการแรก คือความคืบหน้าเวทีสหประชาชาติซึ่งขณะนี้ คณะผู้แทนไทยได้อยู่ระหว่างการเจรจาเอกสารผลลัพธ์ที่นครนิวยอร์ก ซึ่งถือว่าการเจรจาจบที่สามแล้ว ประการที่สองเกี่ยวข้องกับเตรียมการภายในประเทศของไทยเอง ซึ่งทางสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำงานวิจัยอันเป็นประโยชน์ทั้งต่อการเข้าร่วมการเจรจาของคณะผู้แทนไทย และต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการดำเนินงานของไทยภายหลังการประชุม Rio+20 ซึ่งเมื่อนับย้อนไปตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ (United Nations Conference on Environment and Development- UNCED) หรือที่เราเรียกกันโดยย่อว่า Earth Summit อันเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผ่านมา 20 ปี ไทยก็ได้ให้ความร่วมมืออย่างแข็งขันในฐานะประเทศสมาชิกสหประชาชาติ เพื่อผลักดันให้ผลการประชุมที่ผ่านมาได้รับการนำไปปฏิบัติเพื่อนำประเทศไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งการประชุม Rio+20 ที่จะมีขึ้นนั้น มุ่งที่จะช่วยตอบสนองความต้องการของนานาประเทศในการจัดการกับปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ซึ่งไทยเราเองก็มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมในด้านเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมรวมถึงการเข้าร่วมและมีบทบาทในกรอบเชิงสถาบันที่จะมีขึ้นเพื่อผลักดันเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

ผลลัพธ์ที่คาดหวังของการประชุม Rio+20 ที่สำคัญ คือการมีเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือที่เรียกกันว่า Sustainable Development Goals (SDGs) ซึ่งจะนำมาใช้ภายหลังเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ หรือ Millennium Development Goals หรือ MDGs ที่มีกำหนด

จะสิ้นสุดลงในปี 2558 ซึ่งแม้จะยังไม่มีกำหนดแน่ชัด แต่พอจะคาดได้ว่า SDGs จะมีลักษณะคล้าย MDGs คือเปิดโอกาสให้แต่ละประเทศดำเนินการเพื่อบรรลุตามเป้าหมายตามบริบทการพัฒนาของแต่ละประเทศ โดยจะต้องครอบคลุมทั้งสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งไทยได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนเป้าหมาย SDGs ในฐานะเป็น Post 2015 Development Agenda โดยเห็นว่า SDGs จะต้องเชื่อมต่อการดำเนินการที่เป็นประโยชน์ของ MDGs โดยเฉพาะการจัดความยากจนและการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งไทยก็ควรจะต้องเตรียมความพร้อม และก็คาดหวังว่าจะได้กำหนดเป้าหมายที่ท้าทายกว่าเช่น SDGs Plus ด้วยเช่นกัน

3. ปาฐกถาพิเศษหัวข้อ “กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย

ดร.สุรเกียรติ์ ได้กล่าวถึงกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสามหัวข้อ

หัวข้อแรก พัฒนาการของการพัฒนาที่ยั่งยืนพอสังเขป

เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ.1972 หรือ พ.ศ.2515 มีการประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ที่สวีเดน ซึ่งนำไปสู่การตั้งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) ในปี ค.ศ.1973 ซึ่งถือเป็นครั้งแรกๆที่มีการพูดถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ต่อมาในปี ค.ศ. 1987 หรือพ.ศ.2530 มีรายงานของอดีตนายกรัฐมนตรี Gro Harlem Brundtland ของประเทศนอร์เวย์ ที่เรียกกันว่า World Commission on Environment and Development (WCED) หรือที่เรียกทั่วไปว่า the Brundtland Commission Report ซึ่งทำให้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแพร่หลายไปอย่างมาก และได้กระตุ้นวิธีคิดของคนในโลก ในรายงานได้กล่าวถึงหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า คือการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบันได้อย่างครบถ้วน ในขณะเดียวกันการพัฒนานั้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถหรือเพิ่มภาระในการพัฒนา หรือความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคตด้วย โดยอาศัยกระบวนการที่ผสมผสานปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน และได้กล่าวประเด็นสำคัญอันหนึ่งไว้ว่า “วันและเวลาที่ความขัดแย้งระหว่างการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นถือว่าเป็นอดีตไปแล้ว”

แต่นับจากนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน เราก็ได้ประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจอย่างไม่ถูกวิธี ฉะนั้นจึงความพยายามให้เกิดกรอบเชิงสถาบัน (Institutional Framework) ในระดับระหว่างประเทศขึ้นมา เพื่อจะให้การพัฒนายั่งยืนนั้นสามารถเกิดขึ้นเป็นคล้ายๆ ระบอบทางกฎหมายระหว่างประเทศขึ้นมาได้ ซึ่งสามเหตุการณ์ใหญ่ เหตุการณ์แรก คือ Earth Summit ที่ริโอ เมื่อปี ค.ศ.1992 ซึ่งมีเอกสารที่น่าสนใจคือ ปฏิญญาริโอ agenda 21 แถลงการณ์เกี่ยวกับหลักการด้านป่าไม้ และอนุสัญญาอีก 2 ฉบับ คือ อนุสัญญา UNFCCC เรื่องของ Climate change และอนุสัญญาเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ และที่สำคัญคือได้มีการตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on

Sustainable Development; CSD) เพื่อที่จะ Implement ผลการประชุม Earth Summit ในครั้งนั้น เหตุการณ์ที่สอง คือ การประชุม Rio+10 ในปี ค.ศ.2002 สิบปีหลังจากการประชุม Earth Summit ว่าด้วย Sustainable Development จัดที่นครโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ ซึ่งก็มีแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก หรือเรียกว่า Johannesburg Plan of Implementation และเหตุการณ์ที่สาม ก็คือ Rio+20 ที่นครริโอ เดอ จา เนโร ซึ่งกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศก็เป็นหัวข้อหลักหนึ่งของการประชุมในครั้งนี้

หัวข้อที่สอง แนวคิดของกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศ

พัฒนาการของการค้าระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองจบลงในปี 1945 ทำให้ประเทศต่าง ๆ รู้สึกถึงความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูเศรษฐกิจ และต้องให้การค้าการขายเป็นเสรีขึ้น จึงผลักดันให้มีการยกเลิกการเลือกปฏิบัติต่างๆซึ่งเป็นอุปสรรคทางการค้า หรือการขยายตัวทางการค้า มีการพยายามจะตั้งองค์กรขึ้นมาเป็น Institutional Framework ที่เรียกว่า องค์การการค้าระหว่างประเทศ หรือ ITO (International Trade Organization) แต่เนื่องจากสภา Congress ของสหรัฐอเมริกาไม่ยอมที่จะให้มีการให้สัตยาบันในนามของสหรัฐอเมริกา จึงมีการจัดทำข้อตกลงชั่วคราวขึ้นมาใช้พลางก่อนในปี ปี 1947 อันเป็นที่มาของ แกตต์ หรือเรียกว่า General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) เป็นข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยพิกัดอัตราภาษีศุลกากรและการค้า มีการวางหลักเรื่องการต่างตอบแทน การไม่เลือกปฏิบัติ หลักปฏิบัติแห่งชาติ แต่ก็ยังมีรายละเอียดน้อยมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไป ก็มีความตกลงซึ่งมีความเป็นกฎหมายหรือมีความผูกพันขึ้น เช่นในเรื่อง Anti-Dumping หรือการตอบโต้การทุ่มตลาด ในเรื่องการตอบโต้การช่วยเหลืออุดหนุนการส่งออกที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งจะคล้ายๆ Site Agreement ที่เกิดขึ้นมาจากการเจรจารอบต่างๆ ต่อมา ประเทศกำลังพัฒนาก็เริ่มโต้แย้งว่ากฎเกณฑ์ต่างๆใน GATT เป็นหลักการในลักษณะของ Richman's Club ที่ประเทศที่กำลังพัฒนาไม่สามารถต่างตอบแทน (reciprocate) ได้ หลักการไม่เลือกปฏิบัติไม่เอื้ออำนวยต่อระดับการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ เช่น แอฟริกา ในปี 1964 จึงมีการผลักดัน UNCTAD ซึ่งแม้จะไม่ได้มีเขี้ยวมีเล็บอะไร แต่ก็สามารถผลักดันจนสามารถแก้ GATT ไล่ส่วนที่ 4 หรือ chapter ที่เรียกว่า Trade and Environment ซึ่งเป็นการเอาหลักไม่ต่างตอบแทน หรือ non-reciprocity เข้าไปใส่ไว้ในนั้น

ในด้านการเงินระหว่างประเทศ ประเด็นเรื่องธรรมาภิบาลการเงินระหว่างประเทศ หรือ Global Financial Governance เป็นประเด็นสำคัญ แต่ยังไม่มีการกำกับดูแล วิกฤติต้มยำกุ้งในปี 1997 เป็นครั้งแรกที่มีการตั้งคำถามกับ IMF หรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศ จนพอมาถึงการเกิดวิกฤติสินเชื่อซับไพรม์ (subprime mortgage crisis) หรือวิกฤติซับไพรม์ ปี 2008 ก็มาตั้งคำถามใหม่ต่อ Global Financial Governance ว่าเมื่อตอนวิกฤติต้มยำกุ้งในปี 2540 (1997) มีการยึดหลัก Washington Consensus คือต้องใช้ invisible hand (มือที่มองไม่เห็น) คือให้ตลาดเป็นผู้จัดการทั้งหมด โดยห้ามรัฐเข้ามาแทรกแซง เช่น ไม่ให้ใช้เงินภาษีประชาชนไปซื้อหนี้สินออกมา แต่พอมาในปี 2007 – 2008 กลับเปลี่ยนหลักการเป็น Post Washington Consensus โดยบอกว่ารัฐต้องเข้าไปร่วมเอกชนเพื่อซื้อหนี้สินออกมา อัฐนาถคาร อัฐสถาบันประกันภัย ใช้เงินภาษีไปซื้อหนี้ต่างๆ

ฯลฯ Eurozone crisis ก็คือน้ำลดตอผุดจากวิกฤติสหรัฐนั่นเอง จึงมีแนวคิดที่เราควรจะมีองค์กรการเงินโลก หรือ WFO (World Financial Organization) ที่ดูแลเรื่องการเงินของโลกไม่ให้กระทบ และก่อให้เกิดผลเสียกับคนยากคนจน คือเป็น Regulator เป็น World Financial Authority สามารถลงโทษได้ เช่น มีคำสั่งปิดธนาคารได้ หรือมีคำสั่งให้ธนาคารหยุดกิจกรรมที่อาจเป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ก็กระทบอธิปไตยของแต่ละประเทศ หรืออาจจะเป็นแบบ GATT ที่กำหนดไว้แต่หลักการกว้างๆเป็น GAFFG (General Agreement on Financial Governance) แล้วก็ให้ภูมิภาคแต่ละประเทศนำไปบัญญัติเป็นกฎหมาย หรือเป็นกรอบพหุภาคีในระดับภูมิภาค เช่น Chiang Mai Initiative ซึ่งให้ทุกประเทศในอาเซียนก็มีทวิภาคกับ +3 (จีน เกาหลี ญี่ปุ่น) เป็นเบงค์ชาติให้กันและกัน ให้เครดิตซึ่งกันและกัน ใครเดือนร้อนก็ยืมเงินกันได้ และ CMIM (Chiang Mai Initiative Multilateralization) ซึ่งก็คล้ายๆกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศในเอเชีย หรือแนวคิดการพัฒนาตลาดพันธบัตรในเอเชียหรือ Asia Bond ซึ่งอาจจะกลายเป็น Regional Institutional Framework หรือกรอบเชิงสถาบันภูมิภาค ซึ่งหากแต่ละภูมิภาคมีกรอบเชิงสถาบันแบบนี้ จะ link กันอย่างไร จะต้องมีการโลกขึ้นมาประสานงานหรือไม่ ซึ่งเป็นสิ่งชวนคิดสำหรับในเรื่องของ Sustainable Development เช่นกัน

สำหรับกรอบสถาบันในด้าน Sustainable Development ดร.สุรเกียรติ์ได้จัดกลุ่มข้อคิดเห็น 8 ข้อ ดังนี้

ข้อที่ 1 แนวคิดของการมีองค์กรที่กำกับดูแลการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่นการจะตั้ง Sustainable Development Council หรือคณะมนตรีการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาแทนที่กรรมาธิการการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Commission on Sustainable Development; CSD ซึ่งน่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบกับกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนที่เจนีวา ที่เรียกว่า Convention on Human Rights ซึ่งมีการเปลี่ยนเป็น Human Right Council หรือคณะมนตรีสิทธิมนุษยชน เพราะ CHR ถูกวิจารณ์ว่าไม่มีเขี้ยวเล็บ แต่ Human Right Council จะทำงานทั้งปี มี Periodic Review มีการให้ทุกประเทศต้องทำรายงานของตัวเองเสนอ มีการพิจารณารายงานเหล่านั้น มีการประกาศ ซึ่งไม่ใช่เป็น vertical enforcement แต่เป็น horizontal enforcement คือเป็นการเพิ่มพลังจากสาธารณะ เพราะว่ามีจุดอ้างอิงจาก Human Right Council ว่าใครทำถูก ใครทำผิด เป็นการระดมแรงกดดันต่างๆที่ทุกประเทศจำเป็นต้องรักษาชื่อเสียงของประเทศ แต่ประเทศพัฒนาแล้วชอบใช้อำนาจเหล่านี้เพื่อที่จะกดดันในเรื่องของสิทธิมนุษยชน เช่น การตัด GSP ประเทศไหนที่ล้มเหลวในการดูแลสิทธิมนุษยชน แต่ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมักจะกลับกัน คือประเทศกำลังพัฒนาจะชอบใช้กลไกอย่าง CSD หรือที่เสนอเรื่อง Sustainable Development Council นี้ ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ยอม เพราะจะมองว่าเป็นอุปสรรคต่อ Industrialization นอกจากนั้น มีแนวคิดของการจัดตั้ง High Level Political Forum for Sustainable Development โดยอาจจะให้อยู่ในสมัชชาใหญ่สหประชาชาติหรืออยู่กับกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมในสหประชาชาติ หรือที่เรียกว่า ECOSOC การที่จะให้มีองค์กรกำกับดูแลการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งก็มีข้อแข็งข้ออ่อน ซึ่งน่าจะเทียบเคียงกับสิ่งที่

ได้ลองผิทดลองถูกกันมาพอสมควร จึงควรเลือกมาเฉพาะ success story ไม่ต้องไปทำสิ่งที่ได้ทำล้มเหลวมาแล้ว

ข้อที่ 2 ปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่ คือ

1) การปรับปรุง UNGA หรือสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ให้กำหนดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นหัวใจของกิจกรรมทุกอย่างของ UN แต่ข้อจำกัดคือเนื่องจากสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติใช้หลัก one country one vote หนึ่งประเทศหนึ่งเสียงซึ่งดีกับประเทศกำลังพัฒนา แต่มติของสหประชาชาตินั้นใช้คำตาม UN Charter (กฎบัตรสหประชาชาติ) ว่าเป็น recommendation เป็นข้อเสนอแนะเท่านั้น ไม่มี legal binding effect คือไม่มีความผูกพันทางกฎหมาย แต่อาจจะคล้ายๆกับ Human Right Council คือจะมีแรงจูงใจมีแรงกดดันในการชักชวนว่านี่คือสิ่งที่ถูก ทิศทางที่ถูก ที่ไม่ปฏิบัติตามก็ต้องอธิบาย กระทบกระเทือนในเวทีระหว่างประเทศทำนองนี้

2) การปรับปรุงและเพิ่มความเข้มแข็งของ ECOSOC ให้เป็นกรณีการเศรษฐกิจและสังคม บูรณาการสามเสาหลักของการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ให้สามารถประสานงานกับองค์กรต่างๆ ที่จะ implement ในเรื่องของ agenda 21 เป็นต้น ซึ่งขณะนี้ ECOSOC สนใจแต่รายละเอียดปลีกย่อย ทำให้ไม่สามารถทำงานเชิงนโยบายที่มีน้ำหนักได้แท้จริง นอกจากนี้ความร่วมมือของ ECOSOC ที่ได้รับจากคนอื่นมีน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก Bretton Wood Institutions ซึ่งหมายถึงธนาคารโลก World Bank และกองทุนเงินระหว่างประเทศ IMF ซึ่งด้วยวิธีการทำงานหรือการปฏิบัติเราจะไปคาดหวัง ECOSOC ให้มีบทบาทหลักในด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนมากนักคงจะไม่ได้

3) การปรับปรุงบทบาทของคณะกรรมการการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งก็เป็น Mandate ที่อยู่ใน agenda 21 ซึ่งได้รับการรับรองโดยข้อมติของสมัชชาแห่งสหประชาชาติอีก จึงเป็นเพียงแต่ข้อเสนอแนะซึ่งไม่มีผลผูกพัน เพราะฉะนั้นการที่จะเพิ่มบทบาทให้กับ CSD ได้ คงมาจากคุณค่าในทางชักจูง ในทางโน้มน้าวมากกว่าที่จะมาจากฐานทางกฎหมาย

4) การปรับปรุง บทบาทฐานะของ UNEP หรือโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติว่าควรจะเป็นทบวงการชำนัญพิเศษหรือไม่ ควรจะขยายภารกิจหรือไม่

ข้อที่ 3 การประสานงานระหว่างทบวงการชำนัญพิเศษทั้งหลาย เช่น ให้ UNEP UNDP และ UNCTAD ทำงานร่วมกันและเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ปัญหาคือองค์กรเหล่านี้ไม่มีใครมีอำนาจแล้วก็ไม่มีใครมีงบประมาณเทียบเท่ากับ WTO

ข้อที่ 4 การปรับปรุงความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันการเงินระหว่างประเทศกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งตอน Rio1992 World Bank, Asian Development Bank หรือ ADB หรือ ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย และ African Development Bank หรือธนาคารพัฒนาแอฟริกา ก็ได้ตั้ง Global Environment Facility หรือ กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก ภาคเอกชนเองก็เคยเสนอ Global Sustainable Development Facility ในปี 1999 แต่จะอย่างไรที่เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นสิ่งที่สถาบันการเงินระหว่างประเทศเหล่านี้ยอมรับ เนื่องจาก Bretton Wood institutions ยังไม่ค่อยสนใจระบบ UN ระบบ Vote ของเขาเป็นระบบที่เราเรียกกันว่า Weighted Voting คือ Vote ตามน้ำหนักของการ

ให้เงินสนับสนุน เพราะฉะนั้นการที่จะปรับปรุงองค์กรที่ใช้เชื่อมโยงกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นเราอาจจะต้องทำจากทางอื่นไม่ใช่จากทาง UN

ข้อที่ 5 คือการปรับปรุงความเชื่อมโยงขององค์กรส่วนภูมิภาคกับการพัฒนาที่ยั่งยืน คำถามที่สำคัญ เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืนจะไปอยู่ที่ตรงไหนของประชาคมอาเซียนในปี 2015 จะเชื่อมโยงกับ Regional Commission ใน ESCAP อย่างไร จะเชื่อมโยง EU กับกลุ่มประเทศ African Union หรือกลุ่มประเทศ Pacific Islands Forum ของประเทศในแปซิฟิก หรือกลุ่มประเทศ CARICOM 15 ประเทศในแคริบเบียน องค์กรเหล่านี้จะอย่างไรให้เขาใช้ Sustainable Development เป็นหลักในการกำหนดนโยบาย โดยไม่ต้องไปพูดถึงกฎหมาย

ข้อที่ 6 ยกระดับ Rio+20 หรือ Rio+10 ขึ้นเป็นองค์กร เช่น สมมุติชื่อเป็น World Sustainable Development Organization หรือ WSDO มีอำนาจมีบทบาทในการระงับข้อพิพาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในการลงโทษ

ข้อที่ 7 การออกแบบองค์กรกว้างๆ แบบ GATT เอาหลักเกณฑ์ใหญ่มาเขียนเอาไว้ อาจจะ เป็น General Agreement on Sustainable Development (GASD) เอาหลักเรื่องเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน เรื่องการสมดุลระหว่างการพัฒนา เรื่องความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียว อาจจะมีแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง หรือเรื่อง Green Growth เอาแนวคิดเรื่อง Good Governance หรือ rule of law compliance หรือเรื่อง Right to Development อาจเป็นหลักกว้างๆ ให้องค์กรในภูมิภาค เช่น อาเซียน European Investment Fund (EIF), Caribbean Community(CARICOM) นำหลักการเหล่านั้นและไปกำหนดกันเองในภูมิภาคเดียวกัน อนุภูมิภาคเดียวกัน หรือจะทำจากแม่โขงก่อนก็ได้

ข้อ 8 การสร้างระบอบกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกรอบเชิงสถาบันของภูมิภาค โดยเลียนแบบสถาบันทางการเงินทางเอเชีย (Asian Financial Architecture) คือ ดูเป็นเรื่องๆ ไป เช่นเดียวกันเรื่อง Sustainable Development มีเรื่องไหนที่ภูมิภาคอาเซียนสนใจร่วมกันเรื่องหนึ่ง แล้วสร้างกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศในภูมิภาคในอาเซียนขึ้นมาเฉพาะเรื่องนั้นและจากนั้นค่อยๆ กระจายไปเรื่องอื่นๆ แทนที่จะมีทุกเรื่องรวมอยู่ด้วยกัน

คำถามต่อไป คือว่า การเชื่อมโยงระหว่าง Global arrangement และ Rio ซึ่งถือว่า Rio+10 หรือ Rio+20 เป็น Moral Authority เป็นผู้มีอำนาจเชิงจริยธรรม เชิงจิตใจ ซึ่งก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งว่า เรื่องการสร้างกรอบเชิงสถาบันเรื่อง Sustainable Development มีลักษณะที่เรียกว่า soft law คือมีทั้งที่เป็นสนธิสัญญา มีทั้งเป็นปฏิญญา บางเรื่องไม่กลายเป็นกฎหมายแต่กลายเป็นนโยบายของประเทศและองค์กรต่างๆ ได้ ผ่านการรณรงค์หรือผ่านการเสวนา ซึ่งต้องผสมผสานกับแนวทางในการปฏิรูปกรอบสถาบันไปพร้อมๆ กัน

หัวข้อที่สาม กรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศ และกรอบในเชิงจิตใจจากภูมิปัญญาตะวันออก

สิ่งที่กฎหมายทำได้อย่างมากคือทำให้คนที่ไม่ดีทำไม่ดียากขึ้น แต่ในโลกของเศรษฐกิจการเมือง หรือ political economy แล้ว ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเอกชนกลายเป็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของรัฐ ซึ่งนำไปสู่การไม่ยอมรับกติการะหว่างประเทศ หรือหาทางหลีกเลี่ยงกติกา เพราะฉะนั้นระบอบกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกรอบเชิงสถาบันที่เราเห็นกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็น hard law หรือ soft law ถือเป็นปัจจัยนอกจิตใจที่ดูแลเรื่องพฤติกรรมมนุษย์ แต่ว่าในวัฒนธรรมตะวันออกแล้ว ปัจจัยภายในจิตใจนั้นก็มีความสำคัญในการดูแลพฤติกรรมมนุษย์เช่นกัน ซึ่งชาวเอเชียมีความรู้หนึ่งที่ถูกขนานนามว่าเป็นภูมิปัญญาแห่งตะวันออก หรือ oriental wisdom ซึ่งสามารถพบได้ในหลายๆชนชาติ หลายๆศาสนาในเอเชียตะวันออก นั่นคือการที่เรารู้จักฝึกฝนอบรมจิตใจของเราเองให้มีสติอยู่ทุกขณะ ซึ่งจะทำให้เราสามารถบังคับตัวบังคับใจได้ไม่ให้หลงทำในสิ่งที่ผิดที่จะเกิดผลเสียต่อตัวเราเอง เกิดผลเสียต่อสังคมในอนาคต ถ้าเปรียบเทียบกับพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงคำว่าทางสายกลางเอาไว้ หรือ มรรค 8 ซึ่งเป็นหลักของชาวพุทธเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อจะพาไปหาความสุข สันติ และหลุดพ้นในที่สุด ทางสายกลางไม่ได้ห้ามไม่ให้เกิดการพัฒนาหรือแสวงหากำไร แต่พยายามจะสอนให้เราเข้าใจถึงแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าทำอะไรที่จะไม่เบียดเบียนธรรมชาติจนเกินขอบเขตจนส่งผลเสียต่อลูกหลานในอนาคต คือเป็นความพอดี ถ้าในเชิงเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมก็ต้องบอกว่าไม่ over invest และไม่ under invest แล้วก็ไม่ได้ over spend และไม่ under spend ซึ่งสอดคล้องกับทั้งสิ่งที่ Brundtland พูดถึง และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เน้นว่าในการทำอะไรรั้นต้องพอประมาณ ต้องสมเหตุสมผล และต้องมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งทั้งหมดนี้ปฏิเสธไม่ได้ว่าภูมิปัญญาตะวันออกสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่ขัดกับระบบทุนนิยม สอดคล้องทั้งทางแนวทางและเป้าหมาย และจะเป็นกรอบที่สำคัญที่ทำให้กระบวนการและเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นจริงได้

ท้ายสุด ดร.สุรเกียรติ์ ได้ทิ้งท้ายคำถามไว้ 3 ประการ คือ

ประการแรก ทางเลือกกรอบภายนอกของกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศควรเป็นอย่างไร จะผสมกันอย่างไร จะยกระดับองค์กรอบอย่างที่พูดกันมา จะมีองค์กรใหญ่เป็น umbrella หรือจะเป็นความตกลงคร่าวๆ หรือจะเป็นองค์กรของโลกในเรื่องของ Sustainable Development หรือจะปรับปรุงทบทวนการชำนาญพิเศษ หรือโครงการต่างๆของ UN หรือจะปล่อยให้กระบวนการต่างๆเดินอย่างที่เป็นอยู่โดยลักษณะเป็น soft law แล้วค่อยๆวิวัฒน์ ค่อยๆ involve ไปเรื่อยๆ แล้วก็ไปผลักดันในแต่ละประเทศ มี network กันผ่าน NGO ผ่านภาคประชาสังคมว่าโลกไปทิศทางนี้ โดยไม่ต้องไปกังวลมากกว่ากรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศจะเป็นอย่างไร และจะเชื่อมกับ hard law อย่างไร

ประการที่สอง กรอบภายในควรจะเป็นอย่างไร กรอบในด้านจิตใจ กรอบในด้านการสร้างวินัยให้กับตนเองให้มีความพอเพียง เราจะรณรงค์กันอย่างไร บทบาทของ NGO บทบาทของภาคประชาสังคม หรือจะอยู่ในแบบเรียนในการสร้างวินัยให้ตนเอง หรือจะมีการฝึกอบรมในระดับพื้นที่ในระดับรากหญ้า หน่วยงานต่างๆจะช่วยกันอย่างไรบ้าง เพราะถ้าทุกภาคส่วนร่วมกันแล้ว รณรงค์

จากคนก็ไปต่อ ไปสู่ชุมชน จากชุมชนไปสู่องค์กร องค์กรไปสู่ประเทศ ประเทศไปสู่อนุภูมิภาค อนุภูมิภาคก็ไปสู่ภูมิภาคและระหว่างประเทศได้

ประการที่สาม กรอบภายในจิตใจ และกรอบภายนอกจิตใจ ควรจะเดินคู่ขนานกัน คือ ทางด้านกรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศก็เดินไป กรอบภายในจิตใจก็ลองดูว่าจะทำอย่างไร คู่ขนานกันไป หรือควรที่จะบูรณาการกัน

3. สรุปการนำเสนอผลการศึกษารื่อง “เศรษฐกิจสีเขียวและกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ดร.บัณฑิต ได้ว่านับตั้งแต่ช่วงหลังการประชุมรีโอในปี ค.ศ. 1992 เป็นต้นมา โลกต้องประสบกับวิกฤตต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ climate change และ multiple crisis ทั้งด้านพลังงาน-อาหาร-การเงิน ซึ่งต่างอย่างสิ้นเชิงจากสิ่งที่คาดหวังในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งสาเหตุหลักสองอย่าง คือ ความไม่บูรณาการระหว่างสามเสาหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และจุดอ่อนของเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงกับวาระการประชุม Rio+20 ทั้งสองหัวข้อ

กล่าวคือในสาเหตุแรก ความไม่บูรณาการเกิดขึ้นจากเมื่อการประชุมรีโอในปี ค.ศ.1992 ได้ผ่านไป ได้มีการตั้ง WTO ขึ้นในปี ค.ศ. 1995 เกิดความตกลงภายใต้ WTO 15 ฉบับ เช่น TRIPs ด้านทรัพย์สินทางปัญญา ด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช ด้านเกษตร ฯลฯ ซึ่งทำให้เกิดขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ มีการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีหรือ FTA จำนวนมาก และทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์สองระบอบคือด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดที่เป็นจุดปะทะกันในหลายลักษณะ เช่น โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจ ที่เน้นแนวทางการพัฒนาแบบ Washington Consensus โดยให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจก ลดบทบาทของรัฐ มีการให้ความสำคัญกับระบบกรรมสิทธิ์ของปัจเจก แต่โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม ต้องการให้รัฐมีบทบาทในการรักษาสิ่งแวดล้อม มีกฎหมายการกำกับดูแลการค้าการลงทุน ตัวอย่างความขัดแย้ง เช่น ระหว่างข้อตกลง TRIPs และ CBD ในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ หรือกรณีที่มาตราการ SPS ซึ่งต้องการหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งขัดกับ Precautionary Principle ของ Rio Principle หรือรูปธรรมของความขัดแย้งอื่นๆ เช่น กรณีกุ้ง-เต่า กรณี EU Beef Hormone ที่ EU ห้ามการนำเข้าสินค้าที่ใช้ฮอร์โมนเร่งการเติบโตของสัตว์ แม้ WTO precautionary ได้ แต่ก็ต้องไม่ละทิ้งข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ภายใต้ SPS กรณีข้อพิพาทของบริษัท Metacalad และ S.D.Myers ใน NAFTA เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ สะท้อนถึงการไม่บูรณาการระหว่างสองเสาที่ต่างมีองค์กรมีกฎกติกาของตนเอง

ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอในเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” จึงเกิดขึ้น เพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดการดำเนินงานในเสาด้านเศรษฐกิจ ไม่ให้เกิดการดำเนินงานอย่างยี่สิบปีที่ผ่านมา โดยนำเอามิติด้านสิ่งแวดล้อม และความเป็นธรรมในสังคมมาผนวกเข้ากับเสาเศรษฐกิจด้วย แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวนี้

ไม่ใช่แนวคิดใหม่ แต่มีพัฒนาการฐานความคิดอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี ค.ศ.1989 คำว่า Green Economy ปรากฏเป็นทางการครั้งแรกในงานเขียนของ David Barbiers และ Pearce ซึ่งมองว่าเครื่องมือทางเศรษฐกิจควรถูกนำมาใช้เชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมกลับมาอีกครั้งใน ปี ค.ศ. 2007 โดยมีรายงานของ IPCC เรื่อง Climate change และ STERN review เรื่องต้นทุนของการไม่แก้ไขปัญหาเรื่อง climate change ซึ่งเป็น momentum นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอีกครั้ง หลังจากนั้น ปี ค.ศ. 2009 UNEP ได้ออกรายงาน Global Green New Deal และเอกสาร Towards Green Economy ในปลายปี 2010 และในปีค.ศ. 2012 นี้ Barbiers จะออกหนังสือเรื่อง A New Blueprint for Green Economy อีกครั้ง

จากความหมายโดยกว้างของเศรษฐกิจสีเขียวที่ทาง UNEP เสนอมา กล่าวว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่ *“improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities”* และนำไปใช้ได้กับทุกภาคสาขาเศรษฐกิจ เช่น เกษตร ประมง น้ำ ป่า ฯลฯ และมีการเสนอตัวชี้วัดบางประการ โดย UNCTAD อาทิเช่น High share of renewable energy in the energy matrix, Low carbon-intensity of the economy ฯลฯ แต่ทั้งนี้ UNEP พยายามบอกว่า ทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืนและการเติบโตทางเศรษฐกิจ สามารถทำได้ด้วยกันได้ ไม่ต้อง trade-off โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์นานาประการเข้ามา ซึ่งมีข้อเสนออยู่ 7 tracks เช่น Eco-tax reform กลไกทางด้านราคา green infrastructure ฯลฯ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ภายใต้กระบวนการพัฒนาแบบ Neo-liberalism ดังที่เป็นอยู่ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีอีกสำนักคิดหนึ่ง มองเศรษฐกิจสีเขียวน่าจะเป็น new paradigm ของการพัฒนา โดยต้องมีการมองว่าเศรษฐกิจควรเป็น subset กิจกรรมหนึ่งทางสังคม และทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้ขีดจำกัดทางด้านสิ่งแวดล้อม แต่อย่างไร ในเอกสารการเจรจาในชื่อ The Future we want ขณะนี้ก็ยังไม่ได้นิยามความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวแน่ชัด หากมองว่าเป็นเพียง “valuable tool” ตัวหนึ่งจากหลายๆ approach ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ คือ ทำให้มี human welfare เพิ่มขึ้น มีการจ้างงาน และรักษาระบบนิเวศของโลกไว้ได้

สำหรับท่าทีของกลุ่ม G77 และจีน ต่อหัวข้อการประชุมในประเด็นเศรษฐกิจสีเขียวในเวที Rio+20 นั้น ประเทศกลุ่ม G77 ยังไม่ยอมรับว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะสามารถแก้ปัญหาได้ แต่ต้องการให้มีการยืนยัน Rio Principles เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนมากกว่า และยังมีข้อเป็นห่วงว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวอาจสร้างผลกระทบตามมา เช่น Commodification หรือคือการแปลงทรัพยากรทุกอย่างเป็นสินค้าเท่านั้น หรือข้อกังวลที่ได้รับอิทธิพลจาก paper ของ Martin Khor ที่ทำให้ UNCTAD ว่าอาจเกิดความเสี่ยงจากการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวแบบบิดเบือนเพื่อสร้างความได้เปรียบด้านการแข่งขันด้านการค้า หรือที่เรียกว่าเป็น New Trade Protectionism เป็นต้น นอกจากนี้ ประเทศ G77 ยังตระหนักว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากการใช้ทรัพยากรมากเกินไปของประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นจึงควรเน้นประเด็นเรื่องสิทธิในการพัฒนา และความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยยึดถือหลัก CBDR (Rio Principle 7) และ Right to Development (Rio Principle 3) ด้วย ซึ่งนอกจากจุดยืนร่วมกับกลุ่มประเทศ G77 ไทยก็อาจนำเสนอข้อเสนอเพิ่มเติมบางประเด็น

ได้ เช่น การเพิ่มมาตรการป้องกันผลกระทบจากการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวแบบบิดเบือน เช่น การเปิดเสรีการค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ให้ต่างชาติเข้ามา หรือการเสนอให้เศรษฐกิจสีเขียว ต้องก้าวพ้นไปจากแนวทางของเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ เป็นต้น

อีกสาเหตุหนึ่งของความไม่ยั่งยืนที่เกิดขึ้น ก็คือ จุดอ่อนของเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี ปัญหาต่างๆ อาทิเช่น ภายหลังจากปี ค.ศ. 1992 เป็นต้น จำนวนข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อมระหว่าง ประเทศ หรือ MEAs มีเพิ่มขึ้นถึงกว่า 330% แต่กลับขาดกลไกการลงโทษ หรือการระงับข้อพิพาท ส่วนองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNEP หรือ GEF ก็ไม่ได้มีความเข้มแข็งนัก ซึ่งทางเลือกในการ เจริญในเวที Rio+20 ล่าสุด ในหัวข้อ Institutional Framework for Sustainable Development (IFSD) ได้มีพยายามให้เกิดการบูรณาการระหว่างสามเสาหลักมากขึ้น ผ่านทางเลือกต่างๆ เช่น การ เพิ่มบทบาทความเข้มแข็งของ ECOSOC การตั้ง forum ใหม่ที่เรียกว่า high level political forum การปรับเปลี่ยน CSD ไปสู่ council หรือการพยายามประสานการทำงานของ UN กับ International Financial Institutions ต่างๆ รวมทั้งการแก้ปัญหาเรื่อง universal membership และระบบ งบประมาณของ UNEP และการ synergy MEAs ฉบับต่างๆ ด้วย ซึ่งประเทศไทยอาจนำเสนอ ประเด็นเพิ่มเติมที่ยังไม่มีใน text ได้ อาทิเช่น การตั้งกลไกระงับข้อพิพาทระหว่างสามเสาหลักด้าน การพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างกลไกบังคับและลงโทษของ MEAs หรือการแก้ไขข้อตกลง GATT Article XX เป็นต้น

4. สรุปการนำเสนอผลการศึกษาเรื่อง “ท่าทีของประเทศต่าง ๆ ต่อหัวข้อหลักของการ ประชุม Rio+20” โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา นักวิจัยในโครงการฯ

คุณวิจิตรได้กล่าวถึงกระบวนการเตรียมการสู่การประชุม Rio+20 ว่าประกอบด้วยการ ประชุมหลายครั้ง หลักๆคือ การประชุม preparatory committee 3 ครั้ง intercessional 3 ครั้ง และ การประชุมในระดับภูมิภาค 3 ครั้ง และได้มีการจัดทำเอกสาร zero-draft for outcome document ซึ่งผ่านการเจรจาที่เป็น informal negotiation ไปแล้ว 2 ครั้งและจะได้ร่างข้อสรุปของเอกสารทั้งหมด สำหรับโครงสร้างของเอกสาร ประกอบด้วย 5 ส่วน ส่วนแรกเรียกว่า Our Common Vision ซึ่งเป็ นการแสดงวิสัยทัศน์ร่วมกัน ส่วนที่สอง คือ Renewing political commitment เป็นการให้คำมั่นกับ หลักการในอดีต และปูทางสู่อนาคต ส่วนที่สามและสี่มาจากหัวข้อหลักของการประชุมคือ Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication และ Institutional Framework for Sustainable Development และส่วนสุดท้าย คือ Framework for Action and Follow-Up รวมถึงแนวทางในการจัดทำ Sustainable Development Goals (SDGs) ความยาวจากเอกสารต้นร่างมีอยู่ 19 หน้า 128 ย่อหน้า แต่หลังจากการประชุม 1st round negotiation เอกสารได้เพิ่มขึ้นมาเป็น 206 หน้า โดยเมื่อแต่ละประเทศให้ comment เอกสารจึง ขยายขึ้นมามาก ก่อนเริ่มประชุมรอบที่ 2 ความยาวอยู่เอกสาร 278 หน้า จบรอบที่สองเหลือ 171 หน้า โดยตกลงกันได้เพียง 21 ย่อหน้า และเหลืออีก 400 กว่าย่อหน้า ล่าสุดขณะนี้เหลือเอกสาร ล่าสุดเหลืออยู่ 80 หน้า

สำหรับท่าทีของประเทศต่างๆต่อประเด็นเรื่องของเศรษฐกิจสีเขียว (GE) ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ และสนับสนุนแนวทางการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบาย GE ด้วยตนเอง คือจะต้องไม่เป็นแบบ one size fits all และให้ผนวกมาตรการด้าน GE เข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติ และสนับสนุน capacity building สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา ในส่วนมุมมองของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วจะต้องการผลักดันแนวทาง GE เป็นส่วนใหญ่ เช่น กลุ่มสหภาพยุโรป โดยต้องการสนับสนุนแนวทางการบริโภคและผลิตที่ยั่งยืน และสนับสนุนการจัดทำ SD indicator นอกเหนือจาก GDP ส่วนสหรัฐอเมริกาจะเน้นการสนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เน้นการตัดสินใจบนฐานข้อมูลวิทยาศาสตร์ และสนับสนุนกลไกในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และ best practices ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาภายใต้กลุ่ม G77 และจีนจะมองเศรษฐกิจสีเขียวด้วยท่าทีที่ค่อนข้างหวาดระแวง ไม่ค่อยเชื่อใจ และมองว่า GE ไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนา แต่เป็นหนึ่งในแนวทางที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเท่านั้น รวมทั้งยังย้ำถึงหลักการต่างๆ เช่น การไม่รักษาคำมั่นสัญญาเดิมของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนา หรือการย้ำหลักการ CBDR และ Right to Development ย้ำว่าประเทศที่พัฒนาแล้วควรจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ไม่ยั่งยืน และขอให้ UNGA พิจารณาการปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศ และให้ประเทศกำลังพัฒนามีสวนร่วมในกระบวนการมากขึ้น เช่น vote มากขึ้นในองค์กรเช่น World bank หรือ IMF หากแต่ข้อเสนอเหล่านี้ก็ไม่ได้ได้รับความเห็นด้วยจากประเทศพัฒนาแล้วเท่าใดนัก

ในส่วนประเด็น IFSD ประเทศต่างๆส่วนใหญ่จะเห็นด้วยกับการบูรณาการสามเสาหลัก เสริมสร้างความเข้มแข็งของ ECOSOC และ UNEP โดยกลุ่มประเทศยุโรปเสนอให้มีระบบ voluntary peer review (แต่ G77 ค่อนข้างจะค้าน) ให้ขยาย universal membership ใน UNEP และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรใหม่ เช่น WEO ส่วนสหรัฐอเมริกาไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งองค์กรใหม่ แต่เสนอว่าควรที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรเดิม และสนับสนุนการจัดลำดับความสำคัญ (prioritizing) ในการติดตามและประมวลผลข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจในแนวทางที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ในขณะที่ประเทศกลุ่ม G77 และจีนเองก็ขาดเสียงที่เป็นเอกภาพในเรื่องนี้ โดยสมาชิกบางประเทศเสนอให้ จัดตั้ง High level political forum โดยมีสมาชิกจากประเทศต่างๆ โดยทำงานร่วมกับหน่วยงานปัจจุบันรวมถึง CSD และสนับสนุนให้เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP กลุ่มประเทศแอฟริกาเสนอให้มีการยกระดับ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม แต่จุดยืนร่วมสำหรับการพิจารณาทางเลือกในการปฏิรูป ก็คือต้องอยู่บนพื้นฐานของ Function ที่จำเป็น และให้ความสำคัญกับมิติด้านกฎหมาย และงบประมาณควบคู่กัน

ในส่วนของประเด็นเรื่อง Framework for Action and Follow-up สหภาพยุโรปได้สนับสนุนการดำเนินการแบบ “results-driven initiatives and partnerships” และขอให้เลขาธิการ UN เริ่มต้นกระบวนการศึกษาในการที่จะดำเนินการตามแนวทาง SDGs ให้ได้ภายในปี 2015 ส่วนทางสหรัฐอเมริกาเน้นถึงความสำคัญของการสร้าง platform สำหรับการแบ่งปัน ข้อมูล ความรู้ และ

commitments โดยเสนอ compendium of commitments และให้มีการให้คำมั่นโดยสมัครใจ และ register คำมั่นนี้ไว้เป็นส่วนหนึ่งของเอกสารการประชุมด้วย ส่วนประเทศกลุ่ม G77 และจีนเห็นด้วยกับการพิจารณา SDG แต่ย้ำว่าจะต้องไม่ขัดกับ MDGs และจะต้องอยู่บนพื้นฐานของ 3 เสาหลัก และต้องมีกำหนดเวลาที่ชัดเจน มีการเรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วดำเนินการตามคำมั่นเดิมในการให้ความช่วยเหลือ ODA เพิ่มความช่วยเหลือแก่แอฟริกา และให้ความช่วยเหลือทางการเงินตามข้อตกลง UNFCCC และเรียกร้องให้มีการสร้างกลไกที่เอื้อต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการเรียนรู้การปรับใช้เทคโนโลยีให้เหมาะสมในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวด้วย

5. สรุปการนำเสนอผลการศึกษารื่อง “การดำเนินงานในประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดย รศ.ดร. โสภรัตน์ จารุสมบัติ

ดร.โสภรัตน์ ได้นำเสนอว่าเพื่อให้การเจรจา Rio+20 เกิดประโยชน์กับประเทศไทย จำเป็นจะต้อง “รู้เขา” และ “รู้เรา” คือรู้ข้อมูลด้วยว่าที่ผ่านมาประเทศไทยได้ดำเนินการอะไรด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนบ้าง โดยจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทย เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 2535 มีแรกผลจากทั้งสองส่วน คือในประเทศ และภายนอกประเทศ ในประเทศคือผลจากการพัฒนาไม่ได้นำไปสู่ความยั่งยืนมากนัก มีพัฒนาการของการเมืองภาคประชาชนที่ต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งแม้ภาพรวมการพัฒนาที่ผ่านมาหลายด้านจะเป็นภาพบวก คือ ไทยมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีอัตราการส่งออกที่ขยายตัวขึ้น รายได้เฉลี่ยสูงขึ้น คุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้น แต่ในสามเสาหลักก็ยังพบปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่มากมาย ส่วนปัจจัยภายนอก ก็คือการเข้าร่วมการประชุม UNFCCC ที่ทำให้ประเทศได้เห็นความสำคัญของประเด็นเหล่านี้ ซึ่งในส่วนการดำเนินงานในระดับโลก ไทยถือว่าเป็นนักเรียนที่ดี คือมีการตั้งคณะกรรมการต่างๆ และนำเสนอรายงาน ทำข้อเสนอต่างๆ หลังการประชุมแต่ละครั้งเสมอ เช่น หลังการประชุม Rio+10 พ.ศ.2545 ไทยมีการจัดตั้ง “คณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (National Council for Sustainable Development) มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน (National Sustainable Development Strategy) มีการกำหนดให้ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เป็นวาระแห่งชาติ และในการประชุม Rio+20 เราก็มีการเตรียมความพร้อมเช่นกัน คือมีการตั้งคณะกรรมการเตรียมการ และทำงานอย่างเป็นระบบ แต่ก็ควรมีการกล่าวถึงกลไกการทำงานหลังการประชุมไว้ด้วย

ในส่วนการดำเนินการในระดับประเทศ ได้มีการผนวกหลักการบางอย่างของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ในกลไกหรือกรอบสถาบันต่างๆ เช่น รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ที่ได้มีการกล่าวถึงเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน และสิทธิชุมชน โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม การมีกฎหมายสิ่งแวดล้อม ฉบับต่างๆ โดยเฉพาะ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 การมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ และยุทธศาสตร์อื่นๆ เช่น แผนด้านการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน และมีการพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นต้น

สำหรับการดำเนินงานในสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนในแต่ละด้าน ไทยได้ดำเนินการไปหลายด้านมาก แต่ยังมีจุดอ่อนบางประการอยู่ เช่นด้านเศรษฐกิจ ในเรื่องการแก้ปัญหาคา

ยากจนที่ยังมีปัญหาคาดความต่อเนื่องของนโยบายและโครงการต่างๆ เมื่อเปลี่ยนรัฐบาล และการขาดการมองเพื่อแก้ปัญหาในระดับโครงสร้าง ด้านการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน มาตรการส่วนใหญ่เป็นเชิงสมัครใจ ยังขาดการนำมาตรการแรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนผู้ผลิต/ผู้บริโภคมาใช้อย่างจริงจัง ในขณะที่ภาคเอกชนดำเนินการได้ก้าวหน้าไปกว่าแล้ว ด้านการค้า ยังขาดกลไกการประเมินผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจากการเจรจาทางการค้าที่ชัดเจน เป็นต้น ด้านสิ่งแวดล้อม ช่องว่างของการดำเนินการ เช่น การขาดความเชื่อมโยงประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆ ขาดการบูรณาการมิติสิ่งแวดล้อมกับมิติอื่นๆ ยังไม่มีตัวชี้วัดที่สะท้อนถึงต้นทุนธรรมชาติ ที่เกิดจากการพัฒนา มีช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย บทลงโทษค่อนข้างเบา ฯลฯ ในด้านสังคม ช่องว่างเช่นการที่รัฐบาลขาดเจตนาที่ชัดเจนต่อการแก้ปัญหาสังคมต่างๆ และการขาดการผนวกมิติทางสังคมในการดำเนินหรือประเมินนโยบายด้านต่างๆ เป็นต้น

ข้อวิเคราะห์ต่อมา คือ ในส่วนของบทบาทของภาคส่วนต่างๆ ของสังคมต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยนั้น อาทิเช่น ภาคเอกชนได้มีการรวมตัวของภาคธุรกิจเพื่อก่อตั้งเป็น คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทยขึ้น และมีการดำเนินงานโดยสมัครใจ แต่ก็ยังขาดกลไกการทำงานในรูปแบบของ Public-Private-(People) Partnership ภาคประชาสังคม ก็มีบทบาทอย่างมากทั้งในรูปแบบของการเรียกร้องและ/หรือร่วมมือกับภาครัฐ แต่ก็ยังมีพลังในการรวมตัวกันค่อนข้างน้อย ในส่วนภาควิชาการ มีการศึกษาวิจัยโดยสถาบันการศึกษา/มหาวิทยาลัยต่างๆ จำนวนมาก รวมถึงหน่วยงานสนับสนุนการวิจัย แต่ก็ยังขาดความเชื่อมโยงในการนำไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องนโยบายและเชิงพื้นที่ และสุดท้ายคือ สถาบันระหว่างประเทศ เช่น IMF ADB World bank ซึ่งมีบทบาทผ่านการวิจัย/ให้เงินกู้ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดเรื่องของเงื่อนไขทางการเมืองที่แฝงมากับโครงการพัฒนาในบางครั้ง

ดร.โสภารัตน์ได้สรุปว่าโดยภาพรวม ประเทศไทยมีจุดแข็งคือมีแผนและยุทธศาสตร์ที่ดีค่อนข้างครอบคลุม และครบถ้วนในประเด็นต่างๆ ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่มีจุดอ่อนในทางปฏิบัติที่ยังไม่สามารถทำให้การพัฒนาที่ยั่งยืนยังไม่สามารถกลายเป็นแนวทางการพัฒนากระแสหลักของประเทศได้ นโยบายรัฐบาลขาดความต่อเนื่อง เน้นการแก้ปัญหาระยะสั้น เช่น คณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เคยตั้งตอนนี้ก็ไม่มีแล้ว ขาดการประสานงานและบูรณาการระหว่างหน่วยงานและประชาชนเองก็มีค่านิยมที่มองสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัว ซึ่งทำให้ประเทศไทยยังมีจุดยืนด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่อ่อนแอ คือให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ตราบเท่าที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้า หรือถูกกดดันจากกระแสสังคมหรือประเทศคู่ค้าเท่านั้น ไม่มีการวางแผนระยะยาวเพื่อรับมือต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกและทำให้ไม่มีข้อเสนอเชิงรุกในเวทีระดับโลก

ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว และเพื่อรับมือกับประเด็นที่อาจสืบเนื่องจากการเจรจา Rio+20 เช่น เรื่อง SDGs หรือ 10-years of Program on Sustainable Consumption and Production ประเทศไทยควรคำนึงถึงกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศไทย (Domestic IFSD) ในประเด็นต่างๆ อาทิเช่น ควรจะมีเจ้าภาพหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบของคณะกรรมการขึ้นมาอีกหรือไม่ หรือควรเน้นบทบาทขององค์กรเดิมอย่างสภาพัฒน์ หรือ สผ.? จะมี

ยุทธศาสตร์ที่จะทำให้เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นกระแสหลักในสังคมได้อย่างไร เช่น การมีตัวชี้วัดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ การประเมินผนวกมิติความเหลื่อมล้ำและลดปัญหาความยากจนเข้ากับนโยบายการพัฒนาทุกด้าน การมีกลไกให้ทุกหน่วยงาน/ทุกพรรคการเมืองยอมรับการสร้างกรอบเชิงสถาบันในทุกระดับย่อยที่เชื่อมโยงกัน เช่น ระดับจังหวัด เมือง ตำบล ฯลฯ และการขยายความร่วมมือในระดับภูมิภาค เป็นต้น

ประเด็นในช่วงบ่าย

1. สรุปรายบรรยายพิเศษ หัวข้อ “การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ กับเศรษฐกิจสีเขียว”

โดยท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ เสถียรไทย ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวัลย์ ได้กล่าวว่าในแต่ละช่วงเวลาก็จะมีแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาเป็นหนทาง หรือจะเป็นทางเพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และล่าสุดก็มีเรื่องของ green economy ขึ้นมา ซึ่งนิยามก็ยังไม่ได้มีการกำหนดชัดเจน และก็ถูกตั้งคำถามไว้เยอะเช่นประเทศกำลังพัฒนามีข้อกังวลว่าเศรษฐกิจสีเขียวอาจจะไปเป็นอุปสรรคที่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาร่วงขึ้นมาแบบประเทศพัฒนาแล้วได้ยากขึ้น ก็เรื่องของสิทธิของการพัฒนา หรือ right to development เท่าเทียมกันจริงหรือไม่ หรือการใช้เศรษฐกิจสีเขียวไปช่วยในเรื่องของการกีดกันทางการค้า ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะถ้ามีการสนับสนุนให้ใช้ green technology เพราะว่าประเทศกำลังพัฒนาอย่างพวกเรา ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเรามาดูเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผ่านมา ก็พบว่ายังไม่บรรลุเป้าหมาย สรุปได้เป็นสามประเด็น คือ

หนึ่ง ปัญหาของความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การสูญเสียของพื้นที่ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือปัญหาของ climate change ปัญหามลพิษของการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น การเกิดอุบัติเหตุทางสารเคมีระเบิดที่มาบตาพุด ปัญหาเหล่านี้ในเชิงเศรษฐศาสตร์มองว่ามาจากคุณสมบัติของตัวทรัพยากรเองด้วยส่วนหนึ่ง ที่เรียกว่า common pool resources หรือว่าเป็นทรัพยากรร่วมที่ใช้ร่วมกัน คือยากที่จะกีดกัน ทำให้เกิดสถานะของการที่ใครมือยาวสาวได้สาวเอา และจะนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า Tragedy of the Common หรือว่า โศกนาฏกรรมของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งในทางทฤษฎีเกมส์ ก็เข้าข่ายที่เรียกว่า prisoner dilemma game คือทุกคนคิดเอาประโยชน์ตัวเองเป็นหลัก แต่เมื่อมารวมผลประโยชน์ส่วนรวมแล้วตัวเองก็จะเสียหายเองด้วย

สอง การขาดความเป็นธรรม ในการเข้าถึงหรือใช้ทรัพยากร ทั้งระหว่างประเทศกำลังพัฒนากับประเทศพัฒนาแล้ว แม้แต่ระหว่างประเทศกำลังพัฒนาด้วยกัน และในประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันเอง ก็มีคนรวย คนยากจนที่มีความเหลื่อมล้ำและการเข้าถึงการใช้ทรัพยากรที่ต่างกันอยู่มาก กรณีของ climate change ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดี การศึกษาพบว่ามองในเชิงของการปล่อย GHG สะสม (historical emission) ประเทศพัฒนาแล้วใช้บรรยากาศโลกไปถึง 3 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดไป

แล้ว แม้จะมีข้อที่เขียนในพิธีสารเกียวโตที่กำหนดให้มีการลด GHG ของประเทศพัฒนาแล้วที่ใช้บรรยากาศของโลกไปก่อน แต่ก็ยังเกิดปัญหาว่าในการลดจริงๆ ก็อาจจะมีบางส่วนที่ลดลงไป แต่ก็เป็นการลดที่เกิดขึ้นจากการย้ายฐาน คือเคลื่อนย้ายที่เรียกว่า offshore ของ GHG ผ่านการค้าการลงทุน หรือ outsource พวกสินค้าอุตสาหกรรมต่างๆ ให้กับประเทศกำลังพัฒนาผลิตแทนตัวเอง ซึ่งคำถามคือว่ามันถูกต้องหรือไม่

สาม คือเรื่อง overconsumption หรือการบริโภคทรัพยากรที่เกินความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับได้ มีการศึกษาของกลุ่ม Global Footprint Network ซึ่งแสดงให้เห็นแล้วว่าในปี 2007 โลกเราถูกใช้ไปแล้วเกิน 1 ไร่ เท่ากับ 1.5 ไร่ ซึ่งวิถีชีวิตที่ฟุ่มเฟือยของคนร่ำรวยก็ยังสร้างปัญหาอย่างมากมาย ระบบเศรษฐกิจตอนนี้เน้นการพัฒนาภายใต้ระบบที่เรียกว่าบริโภคนิยม หรือ consumerism ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญมาก และต้องการที่จะทำให้เป็นเช่นนั้นด้วยเพื่อที่จะได้ขยายการผลิตเกิดการซื้อขายสินค้า economic growth จะได้โตขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีงานวิจัยทางด้านการมองที่พบว่าระบบบริโภคนิยมมีการใช้การโฆษณาซึ่งสามารถไปเปลี่ยนสมองคนได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำของท่านมหาตมะคานธีที่ว่า “the World has Enough for everyone need but not enough for everyone greed” และพุทธพจน์ที่ว่า นัตถิ ตัณหา समा นัตถิ หรือแม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี

ทั้งสามประเด็นนี้ รากเหง้าของปัญหาจริงๆ คือปัญหาของจิตใจคน ซึ่งทางตะวันตกจะยังไม่มองแนวคิดแบบนี้ เช่น Neoclassical economics สอนว่าความโลภเป็นสิ่งที่แก้ไม่ได้ ต้องหาวิธีอื่นจัดการ ใช้กฎหมาย กฎระเบียบ economic instrument เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ หรือที่เรียกว่ากรอบภายนอกที่มากำกับพฤติกรรมแต่ว่าข้างในคือจิตใจไม่เคยได้นำมาพิจารณาเลย ซึ่งไม่ได้มองว่าไม่ดี แต่อาจจะไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาได้ ถ้าเราไม่หันไปดูรากเหง้าของปัญหาจริงๆ ที่เกิดจากความโลภ ความไม่พอของมนุษย์ ซึ่งในแนวทางภูมิปัญญาตะวันออก หรือ แนวพุทธ มองว่าเราสามารถจะแก้มนุษย์ได้ โดยที่พัฒนาจิตใจของคน ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้แยกออกเป็น 3 ขั้นตอนคือการพัฒนาตัวคน ต้องพัฒนาทั้งระดับของพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และจากการที่คนได้รับการพัฒนาแล้ว คนเป็น actor ถึงจะไปสร้างการพัฒนาในระบบที่เกิดความสมดุลได้ในระดับแรกซึ่งก็สอดคล้องกับแนวทางที่เราพูดถึง เช่นในเรื่องธรรมาภิบาล การพัฒนาพฤติกรรมจะทำได้ อย่างไร เช่น การสร้างกรอบกฎหมายที่จะให้พฤติกรรมอยู่ในขอบเขตที่ไม่เกินเลย ในระดับที่สองที่ขาดหายไปในระบบของทางตะวันตก ก็คือการพัฒนาจิตใจและปัญญาซึ่งเป็นการพัฒนามนุษย์อีกชั้น

ที่น่าสนใจก็คือ การจะเกิดพฤติกรรมที่ดีงามได้ ถ้าเราพัฒนาจิตใจ สามารถที่จะทำให้เกิดความสุขในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้ ตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจของภูมิปัญญาตะวันออก ที่พูดเรื่องนี้คือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งถ้าเราไปคุยกับคนที่ทำเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง จะพบว่าเขาทำด้วยความสุข อันนี้น่าสนใจ เพราะเขาไม่ได้ทำเพราะถูกบังคับ กรณีของความเสื่อมโทรมของทรัพยากร Prof. Elinor Ostrom นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลได้อธิบายวิธีการที่ทำให้เกิดการร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรในลักษณะของ self organizing group หรือเป็นวิวัฒนาการของการจัดการโดยกลุ่ม ซึ่งไม่ได้มีปัจจัยภายนอก หรือ

รัฐบาล มาช่วยเลย แต่ชุมชนดูแลรักษาป่าชุมชนได้ด้วยตัวเอง เกิดจากปัจจัย 2 ประการหลักๆ คือ ความไว้วางใจ Trust และการต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน reciprocity ซึ่งมองว่าความไว้วางใจเกิดจากการที่มี trust หรือการที่มีต่างตอบแทน ก็คือความหมายว่าพอชุมชนอยู่ด้วยกันนานๆ เริ่มมีความรู้สึกว่า เห็นว่าถ้าต่างคนต่างคิดแต่ประโยชน์ของตัวเอง สุดท้ายป่าก็พังหมด ทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันก็พัง ทำไมเราไม่มาร่วมมือกันสร้างกติการ่วมกันในการดูแลจัดการและการที่สามารถจะต่างตอบแทนกันได้ ซึ่งในไทยมีตัวอย่างเช่นกรณีของชุมชนบ้านเป็ดใน จังหวัดตราด ที่มีการร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าชายเลน มีการตั้งกติกาตนเอง ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการมีพระสุบิน ปณิโต เป็นผู้นำทางปัญญา ท่านใช้ธรรมะส่งเสริมในเรื่องสัจจะอมทรัพย์ และสามารถออมจนสามารถนำทุนมาใช้อนุรักษ์ป่าชายเลนได้

ถ้าเรามองหลักธรรมที่จะมาช่วยแก้ปัญหาในสามประเด็นที่ได้กล่าวในตอนต้น หลักธรรมง่าย ๆ ที่ก็คือ ศีล 5 ซึ่ง คือ ศีลข้อหนึ่ง การห้ามฆ่าสัตว์ ก็คือหลักสิทธิมนุษยชนรวมถึงสิทธิสัตว์ด้วย ศีลข้อ 2 ห้ามลักทรัพย์ก็เป็นหลักประกันของการไม่เกิดทุจริต คอร์รัปชัน รวมทั้งเรื่องของการเป็นการกระจายการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นธรรม ไม่อยากเอาเปรียบคนอื่นด้วย ศีลข้อ 3 เป็นเรื่องหลักประกันความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ศีลข้อที่ 4 เป็นหลักประกันให้เกิดเสรีภาพทางสื่อและข่าวสารข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง และศีลข้อ 5 เป็นหลักประกันของการบริโภคที่ไม่เกินเลย รวมไปถึงเรื่องของการบริโภคพวกอัตลักษณ์ ค่านิยม เช่น สินค้าแบรนด์เนมต่างๆ แม้กระทั่งหรือการเสพติดในเรื่องอำนาจ ยศ และทรัพย์สินด้วย นอกจากนี้ยังมีเรื่องอริยมรรคองค์ 8 โดยเฉพาะเรื่องของสัมมาสติ และสัมมาทิฐิ เพราะ อย่างเรื่องของบริโภคเกิน ก็มีหลักของสติ คือ โยนิโสมนสิการในการบริโภค ท่านปยุตโต ท่านพูดว่าการบริโภคมีสองแบบ คือบริโภคด้วยตัณหา หรือบริโภคด้วยปัญญา ถ้าบริโภคด้วยตัณหาก็คือเอาความอยาก ความต้องการเป็นหลัก และบริโภคหรือเสพติดในสิ่งที่เป็นคุณค่าเทียม เช่น แบรินด์เนม แต่ถ้าเป็นคุณค่าแท้ เราจะต้องมาดูว่าเมื่อเสพแล้วเหมาะสมถูกต้องหรือไม่ เกินความจำเป็นของเราหรือไม่ กระแสบริโภคนิยมกระตุ้นให้เราคิดว่ายิ่งมีสินค้ามากได้บริโภคมากยิ่งมีความสุขมาก แต่ในทางพุทธเรามองว่าความสุขมีสามระดับ คือ ประการแรก กามสุข คือ สุขอย่างที่เราสุขกันอยู่ คือสุขจากประสาทสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นสิ่งที่แม้แต่สัตว์เองก็มีความสุขในระดับนี้ แต่สิ่งที่เรายังขาดการมอง หรือ ขาดการพัฒนาไปอีกขั้นหนึ่งคือ สุขที่เกิดจากความสงบ ใช้คำว่าสมาธิสุข คือเป็นสุขที่ระดับจิตใจอย่างเดี่ยวโดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก ซึ่งก็มีการพิสูจน์ได้ทางวิทยาศาสตร์ด้วย และจะช่วยลดความต้องการซื้อหา ความอยากได้ อยากมีต่างๆ และจะทำให้ปัญหา overconsumption ที่เราใช้ทรัพยากรจนเกินโลกไปแล้ว

เพราะฉะนั้น จริงๆแล้วการเปลี่ยนในระดับภายในก็คือ paradigm shift นั่นเอง เศรษฐกิจสีเขียวกับแนวพุทธจึงไม่ถึงกับขัดแย้งกัน และจะต้องเอาเศรษฐกิจสีเขียวที่มีธรรมชาติมาบูรณาการเข้ากับการพัฒนาใจด้วย ท่านว วชิรเมธี ได้ให้ประเด็นที่น่าสนใจเรื่องของหัวใจการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ อยู่ 4 ประการ

ประการแรก) เรื่องการศึกษา ที่ผ่านมาเราเน้นการศึกษาที่ไม่ได้ทำให้คนมองเห็นทุกอย่าง เป็นองค์รวม หรือเกิดความสมดุลได้ เพราะฉะนั้นเรามีแนวโน้มที่จะผลิตคนที่มีคุณวุฒิ หรืออาจจะ

มองด้านเดียว แต่ว่านอกเหนือไปจากนั้นก็เลยขาดเรื่องคุณธรรม ไม่มีปัญญาหยั่งรู้ ซึ่งอยู่ในภูมิปัญญาตะวันออกแท้ๆ *สอง*) หัวใจของการพัฒนาที่ผ่านมาเราเอามนุษย์เป็นศูนย์กลาง แต่ว่าถ้าจะทำเช่นนั้นจริง มนุษย์ต้องพัฒนาตัวเองก่อน พัฒนาจิตใจก่อน เมื่อพัฒนาตัวเราแล้ว เราจะเป็น actor ในการที่จะไปพัฒนาสังคม หรือ ระบบที่มนุษย์สร้างขึ้นได้ *สาม*) เรื่องการ บริโภค เราจะต้องพัฒนาสติให้มากๆ มีโยนิโสมนสิการในการบริโภค ซึ่งอันนี้เป็นเรื่องที่จะต้องมีการฝึกฝนอยู่ตลอดเวลา และช่วยกันพัฒนาให้แนวคิดแบบนี้มันด้านการโฆษณากระตุ้นให้คนอยากซื้อ อยากมี อยากได้อยู่ตลอดเวลา *สี่*) เรื่องความสุข ความสุขในสามระดับ เราเอาแค่สองระดับแรก คือ กามสุขให้อยู่ในกรอบของความถูกต้อง และสมาธิสุข เราฝึกเพื่อลดความต้องการภายนอกซึ่งอาจจะเกินความจำเป็น แต่โลกก็คงจะสบายขึ้นเยอะ และอันนี้คือการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อสังเกต คือ การศึกษา ไม่ใช่แค่เรื่องของการทำงานจำ อ่านหนังสือตามตำรา แต่เราจะต้องมีการฝึกสติ ฝึกสมาธิ เราจะทำได้อย่างไร จะสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพด้านนี้ขึ้นมาได้หรือไม่ หรือว่าเรื่องของสื่อต่างๆ ที่จะให้ทานกับสื่อที่กระตุ้นให้เราเกิดความอยากตลอดเวลา จะมีการประยุกต์ใช้สื่อให้เอาด้านพุทธศาสนา หรือด้านของภูมิปัญญาตะวันออกเข้ามาใช้ให้คนมีปัญญามากขึ้นในสังคมได้ หรือสถาบันองค์กรที่จะทำไม่ใช่แค่วัด แต่ทำมหาวิทยาลัย ทำองค์กรวิจัยที่เป็นลักษณะเอาแนวนี้เข้ามา Integrate จะเป็นไปได้หรือไม่ อันสุดท้ายก็คือการศึกษาวิจัย เช่น ภูฎาน ก็มีเรื่อง GNH เราจะมีตัวชี้วัดอะไรที่วัดการพัฒนาประเทศที่เป็นลักษณะต่างออกไปจากเรื่องของ GDP แต่ว่าไม่ใช่แค่ความสุขอย่างเดียวแต่อาจจะต้องวัดการพัฒนาระดับจิตใจด้วย

2. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน”

โดย ดร.รวิวรรณ ภูริเดช ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดร.รวิวรรณ ได้กล่าวนำถึงความเป็นมาของการประชุมริโอ ในปีพ.ศ. 2535 ซึ่งถือเป็นปี milestone ทางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งคราวนั้นก็ได้มีการรับรองเอกสาร 3 ฉบับ และอนุสัญญา 2 ฉบับ เอกสาร 3 ฉบับคือ Rio Declaration on Environment and Development, Agenda 21 และ Statement of Forest Principles สนธิสัญญาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนั้นในปีเดียวกันประเทศไทยยังมี พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ด้วย ซึ่งพอมารถึง Rio+20 ประเทศไทยก็จะทำ พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม plus 20 ปีเหมือนกัน การประชุมในครั้งนี้วัตถุประสงค์ของการประชุม คือ 1) Renew political commitment เพราะว่าการครั้งนี้เป็นการประชุมระดับผู้นำประเทศ 2) เพื่อที่จะทบทวน 20 ปีของการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัญหา อุปสรรคที่จะร่วมกันทำงานต่อไปให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) เพิ่มเติมเรื่องกรณีใหม่ๆ และจะคุยในสองหัวข้อหลักคือ GE และ IFSD

สำหรับกระบวนการเตรียมการได้เริ่มมายาวนานทั้งภายนอก และภายในประเทศ สำหรับประเทศไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับเป็นเจ้าภาพในการเจรจาร่วมกับ

กระทรวงการต่างประเทศ มีคณะทำงาน 3 ชุด ชุดแรก คือชุดสารัตถะ โดย สม. ดูเนื้อหาหลักๆ ของการประชุม ชุดที่สอง คือ กระทรวงทรัพยากรฯ จะดูเรื่องงบประมาณ การเดินทาง และชุดที่ 3 คณะทำงานเรื่องทำเอกสารเผยแพร่เรื่อง Thailand Green Economy โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในส่วนของสารัตถะ มีการแบ่งงานกัน คือ สม.รับผิดชอบในส่วนของ GE และกระทรวงการต่างประเทศเป็นเจ้าภาพในเรื่อง IFSD ซึ่งในการเจรจา ประเทศไทยต้องเจรจากับได้กลุ่ม G77 และจีน และต้องหาข้อตกลงในกลุ่มร่วมกันก่อน ไม่สามารถออกเสียงในที่ประชุมใหญ่ในนามของตนเองได้

ในส่วนท่าทีของประเทศไทยในเรื่อง GE ณ ขณะนี้ ก็คือ GE จะต้องไม่กำหนดเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งสำหรับทุกประเทศ และควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นที่ประเทศสามารถดำเนินตามสิทธิอำนาจของประเทศเองได้ แนวทางต้องส่งเสริมความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเรื่องใหญ่ที่ไทยต้องการให้ตอกย้ำก็คือเรื่องของ Common But Differentiate Responsibility หรือ CBDR ใน Rio Principle ก็คือเรื่องของหลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน คือต้องสะท้อนความแตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา เพราะเป็นไปไม่ได้ที่ประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาจะมี Goal and Target เดียวกัน ใน time frame เดียวกัน จึงควรตกลงในเรื่องของหลักการของความรับผิดชอบในระดับที่แตกต่างกันให้ได้ก่อนแล้วค่อยคุยในเรื่องของ Goal and Target แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วไม่ต้องการเขียนย้ำในเอกสารอีก อีกท่าทีหนึ่งที่ประเทศไทยย้ำคือเรื่องทฤษฎีของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งไทยก็ยินดีแบ่งปันประสบการณ์นี้ให้แก่ประเทศต่างๆ และสามารถใส่เป็น voluntary commitment ในเรื่องนี้ได้ นอกจากนี้ ยังมีจุดยืนในเรื่องของการที่ GE จะต้องไม่ถูกใช้เป็นเงื่อนไขในการกีดกันทางการค้าที่เป็นธรรม และสนับสนุนโอกาสในตลาดการค้าของประเทศกำลังพัฒนา และสนับสนุนการลดการอุดหนุนในประเทศพัฒนาแล้ว เพราะจะเกี่ยวข้องกับประเด็นการค้าเรื่อง Environmental Good and Service ในกรอบต่างๆ เช่น เรื่องของ FTA เรื่องของ APEC- FTA เรื่องของ Bilateral ต่างๆ ด้วย

ดร.วิวรรณ กล่าวเน้นว่าทางภาครัฐ ไม่ได้มองว่าการประชุม Rio+20 ถือเป็นจุดสิ้นสุด และก็กังวลเรื่องของการทำงานภายในประเทศมากกว่ากับเรื่องของการเจรจาด้วย แต่ในขณะนี้ ประเด็น GE ถือเป็นวาระแห่งชาติของประเทศไทยอยู่แล้ว เป็นนโยบายของรัฐบาลไทยอยู่แล้ว โดยบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในกรอบระยะ 5 ปีด้วย ประเด็นต่างๆ เช่น

- **ตัวชี้วัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่นอกเหนือจาก GDP:** ทางสภาพัฒน์ได้มีการศึกษามายาวในเรื่องของ Green GDP แต่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ ทั้งในเรื่องของการเก็บข้อมูลบัญชี ต้นทุนของไทยซึ่งเก็บข้อมูลในลักษณะ input-output table ซึ่งต้องมีตัวเลขสถิติที่สามารถจับคู่เข้ากันได้ในการคำนวณ GDP ซึ่งพบปัญหาในเรื่องของการประเมินมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องคิดเป็นตัวเลข ในหลายประเด็นในเรื่องสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องประมง น้ำ ขยะ น้ำเสียซึ่งค่อนข้างยาก เช่น ป่าไม้ ที่ดิน ที่พบปัญหาเรื่องการคิดมูลค่าที่ดินที่เอามา

ใช้ ส่วนใหญ่ใช้ราคาประเมินที่ดินนำมาคำนวณ ในส่วนเรื่องสิ่งแวดล้อม ไม่ได้มีราคาประเมินในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมสูงในอุทยาน เราห้ามซื้อขาย ดังนั้นจึงไม่มีราคาประเมิน เพราะฉะนั้น การคำนวณป่าที่สูญเสียไปไม่มีการคิดราคา ทั้งๆที่พื้นที่ตรงนั้นราคาประเมินต้องสูงที่สุดเพราะถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ มีมูลค่ามากที่สุด แต่ในความจริงไม่สามารถคำนวณได้เนื่องจากไม่มีราคาประเมินในทางเศรษฐศาสตร์ เพราะซื้อขายไม่ได้ เป็นต้น หรือเกิดปัญหากรณีที่เกิดกิจกรรมที่เป็นการลงทุนของรัฐ เช่น ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบการจัดการขยะ ได้นำมาคิดรวมใน IO Table ถือว่าเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ ทำให้เกิด GDP แต่จริงๆแล้วค่าต้องเป็นลบ เพราะว่าการพัฒนาที่ทำให้เกิดน้ำเสีย และการลงทุนเพื่อรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมในคงเดิม ควรจะเอาไปหักลบมากกว่า ไม่ใช่เอาไปบวก ในเรื่องของการสร้างงาน สร้างอาชีพ เป็นต้น จึงเป็นสาเหตุให้ Green GDP ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะว่ามีหลายปัจจัย และทางสภาพัฒน์ก็ยังคงศึกษาต่อไป

- การปฏิรูปภาษีเรื่องสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเครื่องมือเศรษฐศาสตร์ ซึ่งพ.ร.บ. ฉบับใหม่ในเรื่องภาษีสิ่งแวดล้อม ก็มีพัฒนาการเป็นระยะๆ ซึ่งต้องหารือกับกระทรวงที่จะมีอำนาจหน้าที่ออก พ.ร.บ.ฉบับนี้ได้ เจ้าภาพหลัก คือ กระทรวงการคลัง เพราะหน่วยงานที่มีอำนาจจัดเก็บภาษี คือ กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต กรมศุลกากร ว่าใครจะเป็นผู้มีอำนาจในการบริหาร จะนำไปใช้ในเรื่องทั่วไปหรือ earmark เพื่อดูแลรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมกลับคืน ซึ่งสาเหตุที่ พ.ร.บ.ได้หยุดการพิจารณา เนื่องจาก พ.ร.บ.ฉบับนี้ คือ ได้เสนอเป็นกลไกใหม่ เป็นการใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์ภายใต้การกำกับงานของกระทรวงการคลัง ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงสาธารณสุขเห็นว่าจะทำให้เกิดความสับสน ถ้ามี พ.ร.บ.อันใหม่ และ พ.ร.บ.สิ่งแวดล้อม ก็ยังมีอยู่ ซึ่งน่าจะบูรณาการกลับเข้ามาใน พ.ร.บ.สิ่งแวดล้อม และเปิดหมวดเรื่องนี้ เพื่อให้การทำงานนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพราะว่าการใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการบริหารจัดการเท่านั้น ไม่ใช่เครื่องมือที่เป็นเอกเทศ ซึ่งในการทำงาน จะต้อง มี เครื่องมือกำกับดูแลทางกฎหมาย สอง เครื่องมือกลไกผลักดันทางสังคม สาม คือเครื่องมือเศรษฐศาสตร์ ซึ่งควรจะอยู่ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งกลไกหลักของ พ.ร.บ.สิ่งแวดล้อม คือ สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นจะทำให้เครื่องมือนี้สามารถบูรณาการได้มากขึ้น ยกตัวอย่างเช่นกรณี มาบตาพุด จะมีเครื่องมือที่เรียกว่า Cap and Trade Emission ซึ่งกระทรวงได้นำมาใช้ นโยบายการปล่อย 80:20 หมายถึง ถ้าจะตั้งโรงงานใหม่จะต้องลด 100% ใช้ emission การปล่อยของเสียได้แค่ 80% โดยมีการซื้อขายสัดส่วนที่จะปล่อยมลพิษได้ ซึ่งกรณี พรบ.เครื่องมือเศรษฐศาสตร์ ที่มีการพูดถึงเรื่อง Cap and Trade เรื่อง Emission Trading เรื่องอัตราค่าธรรมเนียมต่างๆ เกรงว่ารายละเอียดจะไม่สอดคล้องกับแนวนโยบายกลไกที่ได้ออกไว้ เป็นต้น

- เรื่อง *sustainable development goals* หรือ SDGs: ในหลักการหลายประเทศยอมรับต่อจาก MDGs เพราะว่าจะหมดปี 2015 ซึ่งจากนี้ไปจะมี Goal อะไรบ้าง แต่รายละเอียด เช่น วัดที่ไหน เท่าไหร่ หรือในเรื่องหลัก CBDR นั้นต้องเจรจาให้ได้ก่อน ถึงจะไปดูรายละเอียดว่าจะเอา

อะไรบ้าง ตัวชี้วัดที่มีแน่ๆ คือ เรื่องพลังงานสะอาด เป็นต้น ซึ่งไทยคงต้องหลังจากกลับมา รัฐบาลควรมอบหมายเจ้าภาพหลัก ซึ่งอาจจะเป็น สภาพัฒนา เพราะเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีบทบาทหลักในการกลั่นกรองพิจารณาเรื่องต่างๆ ที่รัฐบาลจะลงทุนขนาดใหญ่ เป็นต้น

- เรื่องการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Consumption and Production ในส่วนของการปรับฐานสู่การผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อยู่ในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมปี 55-59 เป็นช่วงระยะเวลาเดียวกันกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งมีทิศทางสอดคล้องกัน ยุทธศาสตร์ประกอบด้วยเรื่องการปรับฐานภาคเกษตร ปรับฐานการผลิตในภาคอุตสาหกรรมให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพัฒนามาตรฐานสาธิตอุปโภคพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม การจัดการพลังงานหมุนเวียน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมียุทธศาสตร์เรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในเรื่องของการจัดการป่าไม้ ดิน น้ำ สามเรื่องการสร้างเสริมธรรมาภิบาลสิ่งแวดล้อม เรื่องการกระจายอำนาจ เรื่องการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความเข้มแข็งของชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน รวมเรื่องจัดการน้ำเสีย การจัดการขยะ และของเสียอันตรายซึ่งเป็นภารกิจถ่ายโอนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และต้องมีการเสริมสร้างศักยภาพอีกมาก ตามหลักการกระจายอำนาจ เรื่องที่ห้า การเตรียมรับมือในเรื่องการเตรียมความพร้อมในการรับมือในเรื่องความเสี่ยงในเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติ เรื่องที่หก เรื่องจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าเราสามารถจะต้องทำงานในประเทศอีกมาก ดังนั้น การเจรจาสิ่งที่เราต้องการให้ปรากฏใน Zero draft หรือไม่ ก็ไม่เป็นประเด็นสำคัญ เพราะเราก็ต้องดำเนินการอยู่แล้ว ประเด็นหนึ่งที่ยากให้ความสำคัญ คือ เรื่องไทยเพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มีเรื่องหลักที่ต้องร่วมกันแก้ไข คือ หนึ่ง เรื่องคอร์รัปชันที่ต้องแก้ให้ได้ และ สอง เรื่องการเข้าถึงการศึกษา ซึ่งคุณภาพการศึกษายังน่าเป็นห่วงอยู่มาก

3. สรุปการนำเสนอหัวข้อ “มุมมองด้านการเจรจา ผลกระทบและแนวโน้มในอนาคตจากการประชุม Rio+20” โดย Mr.Pablo Solon, Executive Director, Focus on the Global South

คุณ Pablo ได้ตั้งประเด็นไว้ว่า คำถามแรกที่ต้องถามคือ ทำไมเราจึงต้องยอมรับ Rio+20 อย่างเป็นเอกฉันท์ และทำไมเราต้องสนใจรายงาน Green economy ของ UNEP เพื่อดูคุณค่าของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวด้วย ซึ่งโดยอุดมคติที่ทาง UNEP คิดไว้ จะมองว่าธรรมชาติจะมีลักษณะเป็นทุนประเภทหนึ่ง (nature as the capital) เราจึงต้องผนวกรวมเอาธรรมชาติเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจด้วย ซึ่งถือเป็นแนวคิดหลักของ GE ด้วยเหตุนี้มันจึงถูกมองในมุมมองทางเศรษฐกิจในฐานะของสินค้าที่มีราคาเท่านั้น แต่หน้าที่อื่นๆ ของต้นไม้ เช่น การให้บริการทางนิเวศ จะถูกระบุหรือวัดในเชิงปริมาณ และผนวกเข้ากับกลไกราคาและระบบตลาดได้อย่างไร

ตัวอย่างหนึ่งของ GE ในกรณีนี้ก็คือ REDD (Reduction of Deforestation in Developing Countries) ซึ่งเป็นตลาดรูปแบบใหม่ของบริการทางนิเวศของป่า ซึ่งเชื่อมกับ CO₂ โดยเน้นการวัดศักยภาพของต้นไม้ในการดูดซับคาร์บอน แต่ว่าในความจริงหน้าที่ของต้นไม้ ไม่ได้มีเพียงแค่การดูดซับคาร์บอนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงด้านความหลากหลายทางชีวภาพ การธำรงดิน หน้าที่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ความสัมพันธ์กับน้ำ ฯลฯ ด้วย แต่ก็จะมีเพียงแค่ function เดียวของป่าเท่านั้น ที่จะถูกวัดและประเมินราคา เพื่อขายในระบบตลาดซึ่งตลาดในที่นี้ ไม่ใช่แค่ตลาดในระดับประเทศเท่านั้น แต่เป็นตลาดในระดับโลกด้วย เช่นป่าในบราซิล อาจถูกขายคาร์บอน เครดิตในนอร์เวย์ ยุโรป หรือญี่ปุ่นก็ได้

ข้อกังวลของเราคือการที่บริษัทหรือประเทศที่ซื้อคาร์บอนเครดิต จะเปรียบเสมือนกับการซื้อใบอนุญาตที่จะไม่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ร่ำรวยอยู่แล้ว ก็ก็ยังจะจ่ายเงินซื้อเครดิตและคงปล่อยมลพิษต่อไป แต่ในความเป็นจริง ประเทศที่พัฒนาแล้วที่ประกาศว่าจะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลง 20% จึงไม่จริงเสมอไปว่าจะมีการลดการปล่อยภายในประเทศลงอย่างแท้จริงเพราะสัดส่วนการลดที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งถูกดำเนินการโดยประเทศกำลังพัฒนา สาเหตุที่ REDD ถึงยังไม่สามารถเริ่มต้นได้อย่างเต็มที่ก็เพราะว่าในการเจรจาเรื่อง Climate change ที่ Durban ผลลัพธ์สุดท้ายคือประเทศที่พัฒนาแล้วก็ประกาศจะลดเท่าที่พวกเขาต้องการลด ซึ่งน้อยกว่าที่พวกเขาลดในช่วงระยะเวลาแรกของพิธีสารเกียวโตเสียอีก ยุโรปบอกว่าจะลด 20% ในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งฟังดูดี แต่ในช่วงแรกพวกเขาคงที่จะลด 8% ภายในปี ค.ศ. 2012 ใน 5 ปี และอีก 12% ในช่วงที่สอง ในอีกแปดปีที่เหลือคาร์บอนเครดิตที่จะมีความต้องการสูงขึ้น ก็จะกลายเป็นตลาดที่มีการเก็งกำไรมากขึ้น การผูกบริการทางนิเวศกับตลาดเหล่านี้ในระดับโลก จะทำให้เกิดปัญหามากขึ้น ซึ่งตรงนี้เป็นอีกข้อกังวลหนึ่งของเศรษฐกิจสีเขียวที่เราอยากให้เพิ่มเข้าไป นอกจากนั้นตัวชี้วัดและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนก็อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่รองรับตลาดด้วย เช่น การกำหนดว่าการเข้าถึงเป้าหมาย ก็คือการซื้อคาร์บอนเครดิตเป็นต้น การที่เราต้องแปลง “ธรรมชาติ” ให้มาอยู่ใต้กลไกนี้ การที่มีผู้ที่ทำลายหรือทำให้เกิดผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพก็สามารถซื้อเครดิตเพื่อชดเชยความหลากหลายทางชีวภาพได้

นอกจากนั้น อีกข้อกังวลก็คือเนื่องจาก REDD ที่ต้องการลดการตัดไม้ทำลายป่า แล้วขายคาร์บอนเครดิต แต่ถ้าไม่มีการตัดไม้ทำลายป่าเลยก็ไม่สามารถลดเพื่อจะตัดไม้ทำลายป่าได้ การจะเข้าสู่ตลาดคาร์บอนเครดิตได้ จึงต้องมีระดับการทำลายป่าสูงระดับหนึ่งก่อน มีกรณีที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศบราซิลก็คือ บราซิลกำลังเตรียมการเพื่อใช้กลไก REDD ในระดับโลก แต่กลับทำให้มีการทำลายป่าที่สูงขึ้น เพราะคิดว่าถ้ามีการทำลายป่า 100,000 เฮกตาร์ต่อปี ก็จะสามารถสร้างคาร์บอนเครดิตได้มากกว่าที่ระดับการทำลายป่าที่ปีละ 20,000 เฮกตาร์

ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนว่าเมื่อใดก็ตามที่มีการเริ่มนำตรรกะของระบบตลาด หรือกำไร มาใช้กับธรรมชาติ ย่อมอาจจะกระทบต่อสมดุลธรรมชาติของโลกเรา และกลไกนี้ทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงไปอีกได้ ดังนั้น จากแนวคิดของเศรษฐกิจสีเขียวที่ต้องการให้มีการนำเครื่องมือทางตลาดมาใช้กับเพื่อคืนสมดุลของธรรมชาตินั้น แทนที่เราจะมีแนวความคิดลักษณะนี้ เราควรจะคิดวาระ

เศรษฐกิจมีสิ่งมีชีวิต และสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ก็ทำลายวัฏจักรของธรรมชาติ เช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก็เกิดจากการทำลายสมดุลของวัฏจักรคาร์บอน ซึ่งนี่ก็เป็นประเด็นของเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเช่นกัน แต่ยังไม่ถูกยกมาพูดคุยนัก เราเน้น Harmony with nature เช่นเดียวกับทางพุทธ คือมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์มีสิทธิ์และธรรมชาติก็มีสิทธิ์เช่นกันซึ่ง ไม่ควรมีการละเมิดสิทธิ์ซึ่งกันและกัน เพราะถ้าไม่มีธรรมชาติ เช่น ถ้าไม่มีน้ำ ก็ไม่มีอะไรที่จะเป็นหลักประกันสิทธิของมนุษย์ในการเข้าถึงน้ำเช่นกัน แต่ในอนาคตเราอาจจะพบว่าธรรมชาติจะถูกแปรรูปเป็นสินค้าและถูกครอบครองโดยเอกชนเกือบหมด ซึ่งเราต้องตระหนักถึงความสำคัญตรงนี้ด้วย เศรษฐกิจมีข้อจำกัด ซึ่งเราต้องคำนึงถึงวัฏจักรของธรรมชาติด้วย การเติบโตย่อมมีขีดจำกัด แต่แนวคิดเรื่อง decoupling growth และ environmental deterioration ทำให้เชื่อว่าเศรษฐกิจสามารถโตขึ้นได้อีกเรื่อยๆ โดยที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งในระดับชุมชนอาจทำได้ แต่ในระดับโลกอาจจะไม่สามารถทำได้ การเกิด Paradigm shift ที่สำคัญในศตวรรษนี้ จึงควรคำนึงเรื่องการบริโภคของเรา ที่แลกมาด้วยการเสียสละของโลก ซึ่ง Rio+20 ควรมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ตรงนี้ด้วย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง การค้าจะเปิดประตูให้กลไกตลาดเหล่านี้ถูกพัฒนาภายนอก UN อยู่แล้ว เราไม่ต้องการให้ UN มาช่วยกระตุ้นเพิ่ม

4. สรุปประเด็นอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

- มีข้อคิดเห็นว่าประเด็นเศรษฐกิจสีเขียว เป็นเรื่องการช่วงชิงวาทกรรม/ discourse practice แบบหนึ่งระหว่างประเทศจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยวาทกรรมหลักมาจาก UN บนฐาน neo-liberalism แล้วเอาเรื่อง eco-system service/ market mechanism ใส่เข้าไป แต่ก็มีเรื่องความเสี่ยง/ misuse/ negative impact ต่างๆอยู่ ซึ่งเป็นคำถามที่ทาง G77 ควรคิดว่าควรจะไปนิยามความหมายของ GE ใหม่หรือไม่ และจัดทำข้อเสนอที่เป็นเชิงรุกมากขึ้น ไม่ใช่ยอมรับสิ่งที่ประเทศพัฒนาแล้วนำเสนอมาเท่านั้น

- บรรยาการของการประชุมริโอในปี ค.ศ.1992 และในปี ค.ศ. 2012 ต่างกันมาก ตอนนั้นเราขานรับเรื่องการพัฒนายั่งยืนและมีความหวัง แต่ในขณะนี้แม้ข้อโต้แย้งถกเถียง

- แม้จะเห็นร่วมกันว่าการดำเนินงานในประเทศจะมี policy space ทำได้อีกมากภายหลัง Rio+20 แต่ก็ยังมีประเด็นที่สามารถคาดหวังได้จากการประชุมริโอต่อการดำเนินงานในประเทศ เช่น การได้กรอบเพื่อนำไปสู่การพัฒนายั่งยืน และมีการนำกรอบไปใช้กับประเทศพัฒนาแล้ว เพื่อแก้ปัญหาที่ไม่สามารถแก้เองภายในประเทศได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่ต้องอาศัยการเปลี่ยน pattern of production and consumption ของประเทศพัฒนาแล้วด้วย หรือกรณีที่แผนของรัฐบาลและแผนของสหประชาชาติไม่ได้ไปด้วยกัน เป็นต้น

- GE ต้องอาศัยความชัดเจน แม้จะไม่มีกรอบบังคับ แต่ก็ควรมีการนำมาแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจกัน เพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่กำลังจะทำคืออะไร และจะสามารถประเมินแงบวกและลบได้ ไม่ว่าจะเป็นการนำประเด็นเจรจาต่างๆในระดับโลกมาทำความเข้าใจในระดับท้องถิ่น หรือการทำความเข้าใจในหมู่นักเศรษฐศาสตร์เรื่อง GE

- แม้กลไกภายใต้ GE จะไม่สมบูรณ์แบบ บางตัวจะมีข้อจำกัดและมีความเสี่ยง เช่น การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ประเภทต่างๆ แต่ถ้าไม่มี mechanism อะไรเลย ก็น่าเป็นห่วงว่าสถานการณ์จะแย่กว่าเดิมจึงควรพิจารณาเลือกหยิบเฉพาะกลไกบางตัวที่เราคิดว่ามีประโยชน์ และเป็นข้อควรระวังในการ negotiate กับชาติอื่น

- กลไกที่ดีก็มี CDM ที่ขายคาร์บอนเครดิต เช่น ผลิตไฟฟ้าจากชีวมวล จากภาคเกษตร ซึ่งช่วยประเทศกำลังพัฒนาเช่นเดียวกัน ในเรื่อง Capacity building แต่อย่างไรก็ตาม อาจเกิดปัญหา เช่นกรณีของโครงการ CDM ของสารชนิดหนึ่งก็คือ HFC23 ซึ่งมีจำนวนมาก คือ 50% ของโครงการทั้งหมด เพราะว่าก๊าซนี้เป็นก๊าซที่อุตสาหกรรมผลิตมากขึ้นแล้วได้เครดิตมากในราคาที่ถูก นอกจากนั้น ควรมีการพิจารณาถึงประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับอย่างแท้จริงด้วย เพราะโดยปกติผลประโยชน์จะตกอยู่กับ Broker ประมาณ 75% และตกอยู่กับเจ้าของโครงการประมาณ 25% อีกทั้งกลไกตลาดก็มีความไม่แน่นอนในแต่ละปีเรื่องรายได้ ทำให้ไม่เกิดความยั่งยืน

- มีข้อเสนอว่าควรเน้นกลไกทางด้านกองทุนแทนเพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถร่วมลงทุนด้วย เช่น หากมีการกำหนดสัดส่วนการอุดหนุนอยู่ที่ 0.005% ก็จะได้ปริมาณเงินที่มากกว่าเงินที่ผ่านกลไกที่มีอยู่มาก และไม่ถือว่าเป็นการอนุญาตให้ปล่อยมลพิษได้ด้วย

- ควรเน้นกลไกที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำลงด้วย เพราะในขณะนี้ ประชากร 1% เป็นเจ้าของทรัพยากรถึง 50% ของโลก มาตรการ redistribution เช่นภาษี จึงเป็นสิ่งจำเป็น

- ประเด็น IFSD ต้องพิจารณาดีๆ เพราะบางกลไกทางเลือกใช้วิธีการโหวต และต้องได้รับความเห็นชอบจากกรรมการเท่านั้น อาจเกิดปัญหาดังเช่นกรณีของมรดกโลก ที่ไทยไม่มีมิตรประเทศที่สามารถ lobby ได้ ข้อเรียกร้องเรื่อง universal membership และสิทธิที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกจึงเป็นสิ่งจำเป็น

กำหนดการสัมมนาโครงการเวทีสาธารณะ : จัปกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย
“Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”
วันศุกร์ที่ 1 มิถุนายน 2555 เวลา 8.30-16.30 น. ณ ห้องกมลทิพย์ ชั้น 2 โรงแรมสยามซิตี้

8.30 - 9.00 น.	ลงทะเบียน
9.00 - 9.10 น.	กล่าวรายงาน • คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
9.10- 9.20 น.	กล่าวเปิด • คุณวิชาวัฒน์ อิศรภักดี อธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
9.20 - 10.10 น.	ปาฐกถาพิเศษ หัวข้อ “กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” • ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย
10.10 - 11.00 น.	นำเสนอผลการศึกษา • เศรษฐกิจสีเขียวและกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ • ทำที่ของประเทศต่าง ๆ ต่อหัวข้อหลักของการประชุม Rio+20 โดย คุณวิจิตร กุลเดชคุณา • การดำเนินงานในประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน โดย รศ.ดร. โสภารัตน์ จารุสมบัติ
11.00 - 12.00 น.	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ดำเนินรายการ โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
12.00 - 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 - 14.00 น.	เปิดตัวหนังสือ “จัปกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย” บรรยายพิเศษ หัวข้อ “การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ กับเศรษฐกิจสีเขียว” • ท่านผู้หญิง ดร.สุทธวัลย์ เสถียรไทย ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
14.00 - 15.15 น. (คนละ 25 นาที)	อภิปราย “การประชุม Rio+20 : ความหวัง (อีกครั้ง) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” 1. ข้อเสนอแนะทำที่ของประเทศไทยต่อการร่วมประชุม Rio+20 • คณะผู้ศึกษา 2. เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน • ดร.รวิวรรณ ภูริเดช ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. มุมมองด้านการเจรจา ผลกระทบและแนวโน้มในอนาคตจากการประชุม Rio+20 • Mr.Pablo Solon Executive Director, Focus on the Global South
15.15 - 16.30 น.	อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ดำเนินรายการ โดย คุณจักรชัย โฉมทองดี Focus on the Global South

ประมวลภาพการสัมมนาโครงการเวทีสาธารณะ : จักระแส Rio+20 สู่สังคมไทย
 “Rio+20: เศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน”

ภาคผนวก 1.9

เอกสารสรุปการประชุมเวทีสื่อมวลชน : จับกระแส Rio +20 สู่อสังคมไทย

วันพุธที่ 6 มิถุนายน 2555 เวลา 13.30-16.30 น

ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สรุปการประชุมเวทีสื่อมวลชน : จัปกระแส Rio +20 สู่สังคมไทย

วันที่ 6 มิถุนายน 2555 เวลา 13.30-16.30 น

ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1.คุณกฤษฎา ศุภวรรณกุล	ผู้สื่อข่าว ศูนย์ข้อมูล&ข่าวสืบสวนเพื่อสิทธิพลเมือง (TCIJ)
2.คุณจิตติมา บ้านสร้าง	Thai PBS/ชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม
3.คุณปิยะภรณ์ วงศ์เรือง	ผู้สื่อข่าว หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์
4.คุณนิธิปรียา จันทวงษ์	เจ้าหน้าที่งานสื่อสารสังคม สกว.
5.คุณเกื้อเมธา ฤกษ์พรพิพัฒน์	โลกสีเขียว
6.คุณปองพล สารสมิตร	The Nation
7.คุณอภิญา วิชาตะโยธิน	บางกอกโพสต์
8. คุณกมลเนตร มีชัย	Greennews TV
9. คุณจันทร์จิรา พงษ์ชัย	กรุงเทพธุรกิจ
10.คุณรัฐ เรืองโชติวิทย์	Green Research
11. คุณปรัชญา ช้างบง	มติชน
12. คุณนิชา อภิรักษ์ขนานนท์	เดลินิวส์
13.คุณรัตนาวิดี เศรษฐจิตร	เจ้าหน้าที่งานสื่อสารสังคม สกว.
14.คุณสุปราณี จงดีไพศาล	ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
15.ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์	ผู้อำนวยการสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
16.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัยสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
17.นายพนธ์ นุชหมอน	นักวิจัยสถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
18.นส.อุษา บุญเลิศนิรันดร์	สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
19.นส.สกุลวลัย มะนะโส	สถาบันธรรมชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการจัดประชุมเวทีสื่อมวลชน มีจุดประสงค์ 2 ประการสำคัญ ได้แก่ หนึ่ง) เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสื่อมวลชนในเรื่องการประชุม Rio+20 ที่จะจัดขึ้นวันที่ 20-22 มิถุนายน 2555 ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ทั้งในแง่มุมประเด็น ข้อถกเถียง ข้อสรุป ต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างการเจรจาเพื่อเตรียมการสู่การประชุม Rio+20 ในรอบปีที่ผ่านมารวมถึงผลลัพธ์ที่คาดหวังจากการประชุม Rio+20 สอง) เพื่อสนับสนุนการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการร่วมสังเกตการณ์ ติดตามและรายงานผลการประชุมครั้งสำคัญ ซึ่งจะมีผลในการช่วยสร้างความตื่นตัวของภาคประชาสังคมเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทีมวิจัยโดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการฯ ได้นำเสนอความเป็นมา และประเด็นต่างๆของการประชุม Rio+20 ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมา ความสำคัญ และเป้าหมายการประชุม Rio+20

พัฒนาการของการประชุมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี 1972-2012 เริ่มตั้งแต่การประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของในปี ค.ศ. 1972 ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ผลของการประชุมนำไปสู่การจัดตั้ง “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (UNEP) ในปี ค.ศ. 1973 ต่อมาการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ “Earth Summit” ในปี ค.ศ. 1992 ณ นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ผลจากการประชุมได้รับรองเอกสาร 3 ฉบับ ได้แก่ Rio Declaration on Environment and Development (มีหลักการ 21 ข้อ) Agenda 21 (เนื้อหา 40 บท) Statement of Forest Principles และอนุสัญญาอีก 2 ฉบับ ได้แก่ United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC และ Convention on Biological Diversity: CBD รวมทั้งได้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Commission on Sustainable Development: CSD) 10 ปีต่อมา ได้มีการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี ค.ศ. 2002 ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ เพื่อทบทวนความก้าวหน้าการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศตาม Agenda 21 ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ผลจากการประชุมได้ให้การรับรองพันธกรณี 2 ฉบับ ได้แก่ Johannesburg Declaration on Sustainable Development และJohannesburg Plan of Implementation (JPOI) เป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินการตาม Agenda 21 และข้อตกลงอื่นๆ

ในปี 2012 นี้ได้จัดการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 หรือ Rio+20 ระหว่างวันที่ 20-22 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ นครริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล เป็นการประชุมเนื่องในโอกาสครบรอบ 20 ปีของการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit) ที่จัดขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1992 วัตถุประสงค์ของการประชุม Rio+20 ในครั้งนี้คือเป็นการสร้างพื้นฐานทางการเมืองต่อเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเมินความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงานเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน และการรับมือกับปัญหาใหม่และความท้าทาย โดยมีหัวข้อหลักของการประชุม 2 หัวข้อ ได้แก่ หนึ่ง) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและขจัดความยากจน (Green Economy within the context of sustainable development and poverty eradication) หรือที่เรียกย่อๆว่า GE และสอง) กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development : IFSD)

ผลของการประชุมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนนับตั้งแต่การประชุม Rio เมื่อปี 1992 ทำให้แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) เป็นที่ยอมรับในเวทีประชาคมโลก และได้แพร่ขยายออกไปเกิดเป็น “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางและแนวคิดการพัฒนาของประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทย

ประเด็นที่ 2 เอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 และหัวข้อหลักของการประชุม Rio+20 2 หัวข้อ

ร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุมใช้ชื่อว่า “อนาคตที่เราต้องการ” (The Future We Want) เอกสารฉบับล่าสุด ณ วันที่ 22 พ.ค. 2555 มีความยาว 80 หน้า โครงสร้างของเอกสารประกอบด้วย 5 หัวข้อ ได้แก่ I.Our Common Vision II.Renewing Political Commitment III.Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication IV.Institutional Framework for Sustainable Development V.Framework for Action and Follow-Up

หัวข้อหลักของการประชุม 2 หัวข้อ

หนึ่ง) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและจัดความยากจน หรือ GE

ผ่านมา 20 ปี นับตั้งแต่การประชุม Earth Summit 1992 ในปัจจุบันทางองค์กรต่างๆ ภายใต้องค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงปัญหาของการพัฒนาที่ยั่งยืน และยอมรับว่าการพัฒนาที่ผ่านมามุ่งเน้นการเติบโตของเสาหลักด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะภายหลังการจัดตั้งองค์การการค้าโลกเป็นผลสำเร็จในปี ค.ศ. 1995 กระแสหลักของการพัฒนาได้มุ่งสู่ทิศทางเป้าหมายการค้าเสรีบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ กลายเป็น “โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจ” แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงถูกบดบัง กดทับโดยเป้าหมายการเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของการค้า และการลงทุนระหว่างประเทศ และสร้างปัญหาผลกระทบต่อเสาหลักด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เกิดปัญหาวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหาเรื่องการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งปัญหาวิกฤติด้านการเงินในสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นรูปธรรมของปัญหาของแนวคิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยตรง สาเหตุหลักสองอย่าง คือ ความไม่บูรณาการระหว่างสามเสาหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และจุดอ่อนของเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงกับวาระการประชุม Rio+20 ทั้งสองหัวข้อ

ปัญหาของความไม่บูรณาการระหว่างสามเสาหลักด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และจุดอ่อนของเสาหลักด้านสิ่งแวดล้อม หลังจากกติกาสหประชาชาติด้านสิ่งแวดล้อมปี ค.ศ.1992 ขณะเดียวกันก็ได้มีการตั้ง WTO ขึ้นในปี ค.ศ. 1995 เกิดความตกลงภายใต้ WTO 15 ฉบับ เช่น TRIPs ด้านทรัพย์สินทางปัญญา ด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช ด้านเกษตร ฯลฯ ซึ่งทำให้เกิดขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ มีการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรีหรือ FTA จำนวนมาก และทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์สองระบอบคือด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดที่เป็นข้อขัดแย้งกันอย่างมาก ตัวอย่างความขัดแย้ง เช่น ระหว่างข้อตกลง TRIPs และ CBD ในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ หรือกรณีมาตรการ SPS ซึ่งต้องการหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งขัดกับ Precautionary Principle ของ Rio Principle หรือรูปธรรมของความขัดแย้งอื่นๆ เช่น กรณีกึ่ง-เตา กรณี EU Beef Hormone ที่ EU ห้ามการนำเข้าสินค้าที่ใช้ฮอร์โมนเร่งการเติบโตของสัตว์ แม้ WTO precautionary ได้ แต่ก็ต้องไม่ลบล้างข้อมูลทาง

วิทยาศาสตร์ภายใต้ SPS กรณีข้อพิพาทของบริษัท Metacalad และ S.D.Myers ใน NAFTA เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ สะท้อนถึงการไม่บูรณาการระหว่างสองเสาที่ต่างมีองค์กรมีกฎกติกาของตนเอง

ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” จึงเกิดขึ้นโดยองค์กรใน UN ทั้ง UNEP UNDP UNTAD UNESCO ที่เป็นไปในแนวเดียวกัน คือ ต้องเปลี่ยนระบอบเศรษฐกิจที่พัฒนาแล้วสร้างผลกระทบเสาสังคมและสิ่งแวดล้อม ไปสู่สิ่งที่เรียกว่าเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดการดำเนินงานในเสาด้านเศรษฐกิจ ไม่ให้เกิดการดำเนินงานอย่างยี่สิบปีที่ผ่านมา โดยนำเอามิติด้านสิ่งแวดล้อม และความเป็นธรรมในสังคมมาผนวกเข้ากับเสาเศรษฐกิจด้วย แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวนี้ไม่ใช่แนวคิดใหม่ มีข้อสังเกตว่าเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่แนวคิดใหม่ มีกระแสความห่วงใยต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งตั้งแต่ปี 1972 ที่เริ่มเห็นปัญหาล้างสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนา หนังสือที่โด่งดังเรื่อง silent spring ที่กล่าวถึงการใช้สารเคมีในอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลต่อการประชุมในปี 1972 หนังสือเรื่องขีดจำกัดของการเติบโตทางเศรษฐกิจโดย club of Rome หนังสือเรื่อง small is beautiful โดย เอ อีฟ ชูมาเกอร์ ซึ่งมีแนวคิดทางพุทธศาสนามานำเสนอทางเลือกในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม จนกลายเป็นความคิดต่อยอดที่ไปสู่แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้รายงานกรรมาธิการโลกว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

คำว่า Green Economy ปรากฏเป็นทางการครั้งแรกในงานเขียนของ David Barbiers และ Pearce ในหนังสือ Blue Print of Green Economy (พิมพ์เขียวสำหรับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว) เสนอว่าเศรษฐกิจสามารถช่วยเสริมนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม เป็นเครื่องมือที่มีพลังต่อการแก้ไขความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้น ปี ค.ศ. 2009 UNEP ได้ออกรายงาน Global Green New Deal และเอกสาร Towards Green Economy ในปลายปี 2010 และในปีค.ศ. 2012 นี้ Barbiers จะออกหนังสือเรื่อง A New Blueprint for Green Economy อีกครั้ง เป็นการนำแนวคิดเดิมมาทบทวนให้เข้ากับบริบทปัจจุบัน

ทางองค์การสหประชาชาติโดย “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (UNEP) จึงพยายามหาทางปรับเปลี่ยนแนวทางและรูปแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยเสนอแนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” ออกมา

ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวที่เสนอโดย UNEP หมายถึง “เศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต และความเป็นธรรมทางสังคม ในขณะที่ลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความขาดแคลนเชิงนิเวศ”

จะเห็นได้ว่าเป็นการให้ความหมายแนวคิดด้านเศรษฐกิจที่รวมเอาเรื่องสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ด้วย โดยในร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ได้ระบุว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็น “เครื่องมือ” (Tool) อันหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่ง GE ตามแนวคิดของ UNEP คือ สามารถใช้กับสาขาการผลิตได้ทุกสาขาไม่จำกัด ทั้งเกษตร ประมง น้ำ ป่า พลังงานทางเลือก อุตสาหกรรม ขยะ อาคาร การขนส่ง ท่องเที่ยว เมือง

ข้อถกเถียงกันเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

กลุ่มประเทศที่สนับสนุนเศรษฐกิจสีเขียว ได้แก่ สหภาพยุโรปมีจุดยืนชัดเจนมาตั้งแต่ต้นที่สนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว แต่มีจุดมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ จึงเสนอแนวคิดภายใต้ชื่อ “การเติบโตสีเขียว” (Green Growth) นอกจากนี้ ทาง EU ได้เสนอให้มีการกำหนดเป็น “Global Green Economy Roadmap”

สำหรับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยกลุ่ม G77+จีน รวมถึงไทย ส่วนหนึ่งเห็นความจำเป็นและความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนแนวคิดไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว แต่อีกส่วนหนึ่งยังมีท่าทีระแวดสงสัยหวาดเกรงว่าทางกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วจะใช้เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวมาเป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้ารูปแบบใหม่ และต้องการจำกัดการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเห็นว่าไม่เป็นธรรม และมีข้อเรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้นำในการปรับการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวก่อน โดยเหตุผลนี้หลายประเทศในกลุ่ม G77 เช่น โบลิเวีย มีท่าทีไม่เห็นด้วยชัดเจน โดยเสนอให้กลับไปยึดตามหลักการ Rio Principle เพียงพอที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ขณะที่บางประเทศ เห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไม่ได้ก้าวพ้นไปจากกระบวนทัศน์ในการพัฒนาในแบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ที่เป็นตัวปัญหาใหญ่ สิ่ง que UNEP นำเสนอ 7 มาตรการเป็นเพียงการเติมเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เข้าไปในระบบเศรษฐกิจแบบเดิม ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบด้านอื่นตามมา เช่น การเปลี่ยนทรัพยากรทุกชนิดให้กลายเป็นสินค้า เนื่องจากเอากลไกราคามาประเมินเป็นมูลค่าจนทำให้ทรัพยากรกลายเป็นมีมูลค่าสามารถซื้อขายได้

นอกจากนี้ ความห่วงกังวลในเรื่องการใช้เศรษฐกิจสีเขียวแบบบิดเบือน อาจจะกลายเป็นระเบียบโลกใหม่ที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วสร้างขึ้นเพื่อสร้างความได้เปรียบเรื่องการแข่งขันทางการค้า มีเอกสารโดย กลุ่ม Third World Network ระบุข้อสังเกตว่า เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวอาจจะถูกใช้เพียงมิติด้านเศรษฐกิจด้านเดียว ไม่รวมสังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหา one size fit all คือเอาระบบเศรษฐกิจที่ออกแบบตายตัวที่ใช้ 7 มาตรการมาบังคับกับทุกประเทศ เศรษฐกิจสีเขียวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้าแบบใหม่ เป็นเงื่อนไขใหม่สำหรับประเทศกำลังพัฒนาในการได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากประเทศพัฒนาแล้ว

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องความเป็นธรรม ที่ประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาควร จะดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวโดยยึดหลักความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน หรือ หลัก CBDR ตามหลักการ Rio Principle

สำหรับท่าทีของประเทศไทยในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ได้มีการกำหนดท่าทีของประเทศไทย (เสนอขอความเห็นชอบจาก ครม.) ดังนี้

- แนวทางการดำเนินงานเรื่อง GE ต้องไม่กำหนดเป็นรูปแบบใดรูปแบบเดียวสำหรับทุกประเทศ (no one size fits all) และควรมีลักษณะยืดหยุ่นที่ประเทศสามารถกำหนดนโยบายตามสิทธิอำนาจอธิปไตยของตัวเองได้ (policy space)

- แนวทางต้องส่งเสริมให้เกิดความสมดุลระหว่าง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพิจารณาว่า GE เป็นรูปแบบหรือเครื่องมือหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการจัดปัญหาความยากจน
- ในการกำหนดแนวทางของเศรษฐกิจสีเขียว ต้องเป็นไปตาม Rio Principle โดยเฉพาะหลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน (Common but Differentiated Responsibilities: CBDR) โดยจะต้องสะท้อนความแตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา ทั้งความพร้อมในการดำเนินการและการจัดเตรียมทรัพยากร (resources) ต่างๆไม่ใช้เป็นเงื่อนไขในการกีดกันทางการค้าที่เป็นธรรม

สอง) กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD)

สาระสำคัญสำหรับเรื่อง IFSD เป็นการออกแบบโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ขององค์กรเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีโจทย์ประเด็น 2 เรื่อง คือ (หนึ่ง) การบูรณาการ 3 เสาหลักที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน และ (สอง) การเพิ่มประสิทธิภาพของระบอบด้านสิ่งแวดล้อมโลก

1. การบูรณาการ 3 เสาหลักที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม ได้มีข้อเสนอดังนี้

A. การเพิ่มบทบาทและความเข้มแข็งของ “คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ” (Economic and Social Council) เพื่อทำหน้าที่บูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ

B. การจัดตั้ง “High Level Political Forum” ซึ่งมีสถานะเป็นองค์กรระหว่างรัฐ

C. การปรับเปลี่ยน “คณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน” (CSD) ไปเป็น “คณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development Council : SDC)

2. การเพิ่มประสิทธิภาพของระบอบด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) ในร่างเอกสารผลลัพธ์การประชุม ได้มีข้อเสนอในการเพิ่มความเข้มแข็งของ UNEP ดังนี้

ทางเลือกที่ 1: การปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ UNEP เช่น การให้ทุกประเทศเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสภการบริหารของ UNEP, การผสมผสานเสริมพลัง (synergy) ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก, การเพิ่มงบประมาณสนับสนุน ฯลฯ

ทางเลือกที่ 2: การจัดตั้ง “องค์การชำนาญพิเศษด้านสิ่งแวดล้อม” (UN specialized agency for the environment)

ประเด็นที่ 3. การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าร่วมประชุม Rio+20

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2012 (Rio+20) โดยมี

ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฯ ได้แต่งตั้ง คณะทำงาน 3 คณะ ได้แก่

- (1) คณะทำงาน ด้านสารัตถะ (เลขาธิการ สม. เป็นประธาน)
- (2) คณะทำงาน ด้านงบประมาณ พิจารณา การบริหารจัดการ และประชาสัมพันธ์
- (3) คณะทำงาน เพื่อกำกับการดำเนินการจัดทำเอกสารเผยแพร่ Thailand Green

Economy และนิทรรศการ

ประเด็นที่ 4. โจทย์การบ้านของไทย หลังการประชุม Rio+20

หากการประชุม Rio+20 สามารถหาข้อยุติจัดทำเอกสารผลลัพธ์การเจรจาออกมาได้เป็นผลสำเร็จ ทำให้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นที่ยอมรับในเวทีระหว่างประเทศ มีโจทย์การบ้านของไทยหลายประการที่ต้องเตรียมดำเนินการ ตัวอย่างเช่น

- การทบทวนแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ ว่าอยู่บนเส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ มีจุดอ่อน ข้อควรแก้ไขในเรื่องใด
- การสร้างความเข้าใจ การกำหนด “ความหมาย” ของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย
- การกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทสังคมไทย
- แนวทางการส่งเสริมการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน การสร้างความตื่นตัวของผู้บริโภค
- การปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและกลไกการทำงาน เพื่อผลักดันและประสานการดำเนินงาน ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ฯลฯ

ประเด็นแลกเปลี่ยนในที่ประชุม

1. ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

- มีการตั้งข้อสังเกตว่าการประชุมนี้ค่อนข้างได้รับความสนใจน้อยกว่าเมื่อ 20 ปีที่แล้ว และบรรยากาศการเจรจาแตกต่างจากการประชุม Rio เมื่อปี 1992 และ Rio+10 เมื่อปี 2002 มาก โดยเห็นความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะในประเด็น หลักการรับผิดชอบร่วมในระดับที่แตกต่างและสิทธิในการพัฒนา ในขณะที่บรรยากาศตอนการประชุม Rio 1992 ไม่เห็นบรรยากาศความขัดแย้งทุกฝ่ายต่างเห็นด้วยกับการที่จะต้องร่วมแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ดังนั้น ผลของการประชุมในครั้งนี้อาจล้มเหลว และเรื่อง GE อาจจะกลายมาเป็นภาระเพิ่มขึ้นให้กับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่

- ความคาดหวังจากการประชุม Rio+20 มีข้อสังเกตว่าจากปี 1992 ใช้คำว่า optimism ค่อนข้างเป็นบวก ผู้ที่เข้าร่วมมีความรู้สึกกระตือรือร้นในการเข้าร่วม และต้องการให้มีข้อสรุปร่วม แต่ครั้งนี้ใช้คำว่า pessimism ค่อนข้างเป็นลบ ผู้ที่เข้าร่วมไม่ได้มีความกระตือรือร้นมากนัก สาเหตุ เพราะประเด็นที่เห็นต่างและความไม่ไว้วางใจของประเทศกำลังพัฒนาที่มีต่อประเทศพัฒนาแล้ว

เช่น คำสัญญาในเรื่องที่ประเทศพัฒนาแล้วจะให้ความช่วยเหลือทางการเงิน และการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มที่อย่างที่เคยสัญญาไว้ ส่งผลให้ประเทศกำลังพัฒนาที่มีความระมัดระวังว่าสิ่งที่ตกลงจะได้ประโยชน์มาน้อยเพียงใด ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วอยากจะได้ผลักดันเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวที่จะช่วยให้เข้าไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยการเติบโตทางเศรษฐกิจ มี green growth green job creation ต่างๆ ดังนั้น ผลลัพธ์หรือความคาดหวังคงจะไม่เห็นข้อผูกพันอย่างที่เห็นในการประชุมเมื่อปี 1992 แต่อย่างน้อยก็คาดหวังว่าน่าจะมีข้อตกลงเรื่อง SDGs ที่จะมาแทน MDGs ซึ่งในการประชุมได้เห็นกระบวนการเริ่มจัดทำ SDGs นอกจากนี้เรื่องการปรับปรุงกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อาจจะเห็นการปรับปรุงองค์กรเดิมที่มีให้ดีขึ้นแต่คงจะไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงหลักๆ มากนัก

- ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องท่าทีของประเทศต่างๆ และท่าทีของประเทศไทย โดยข้อเสนอของไทยจะเป็นท่าทีที่ร่วมกับกลุ่ม G77 คือ GE ต้องไม่เป็น one size fit all มีความยืดหยุ่น สร้างความสมดุลระหว่างสามเสาหลัก ต้องเป็นไปตามหลักการ Rio Principle โดยเฉพาะหลักการเรื่อง CBDR และต้องไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า สำหรับท่าทีสหรัฐต่อเรื่อง GE เน้นว่าควรจะต้องมีการจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และควรอยู่บนพื้นฐานการตัดสินใจทางวิทยาศาสตร์ มีการจัดทำรายงาน ฐานข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจมากขึ้น และในประเด็นเรื่อง IFSD สหรัฐฯ มีจุดยืนหลักคือไม่สนับสนุนการจัดตั้งองค์กรใหม่ใดๆ ให้เกิดขึ้น

- จากความคาดการณ์ว่าในเวทีการเจรจาแบบพหุภาคีอาจจะไม่เกิดผลใดๆ มีบางประเทศที่เริ่มหันมาทำความร่วมมือในระดับทวิภาคี เช่น อียูที่เข้ามาหารือกับประเทศไทยเรื่องการทำความร่วมมือกับในเรื่อง GE เป็นต้น

- ในเวทีการเจรจาควรจะมีการนำเสนอมุมมองของเรื่อง GE ที่เป็นความหวังใหม่ในการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และสร้างสมดุลในการพัฒนา เช่น เป็นข้อตกลงแบบบรรทัดมากกว่าจะนำเสนอให้เป็นประเด็นความขัดแย้งและเป็นภาระให้กับประเทศต่างๆ เช่น การนำเสนอในแง่ GE เป็นการลดต้นทุนการผลิต

- ควรมีการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผลจากการที่ไม่มีการตกลงเรื่องนิยามของ GE ที่ชัดเจน เป็นเพียงความหมายอย่างหลวมๆ และให้แต่ละประเทศไปปรับใช้บริบทของแต่ละประเทศเองจะทำให้โลกไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เป็นผลสำเร็จหรือไม่ และมีตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากมาตรการสมัครใจดังกล่าว เพื่อที่จะประเมินความสำเร็จจากมาตรการ

2. เรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

- มีการพิจารณาสาเหตุของปัญหาการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าเป็นเพราะสถาบันองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องดังกล่าวนั้นแยกส่วนกันดำเนินการ เช่น มิติด้านสังคมรับผิดชอบโดย ILO มิติด้านเศรษฐกิจรับผิดชอบโดย WTO และมิติด้านสิ่งแวดล้อมรับผิดชอบโดย UNEP โดยเฉพาะปัญหาการดำเนินการในเสาสิ่งแวดล้อมที่ UNEP มีสถานะเป็นเพียงโครงการ

ทำให้ไม่มีอำนาจในการบริหารจัดการที่เบ็ดเสร็จทำให้การประชุมครั้งนี้มุ่งแก้ปัญหาการดำเนินการของเสาสิ่งแวดล้อมให้เพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรื่องสิ่งแวดล้อม

- จุดอ่อนของความตกลงเรื่องสิ่งแวดล้อมเรื่อง MEAs คือประการแรก MEAs ขาดกลไกบังคับลงโทษ ขณะที่ถ้าเป็นกติกาภายใต้ WTO กลไกจะมีประสิทธิภาพมากกว่า ประการที่สอง ความตกลงด้านสิ่งแวดล้อม กลไกข้อพิพาทไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ระบุกลไกระงับข้อพิพาท ในขณะที่ WTO มีกลไกชัดเจน มีคณะที่เรียกว่า panel และมีการอุทธรณ์ได้ ตัดสินออกมาและต้องปฏิบัติตาม นั้น มีเช่นนั้นจะถูกปรับหรือมีบทลงโทษ ตัวอย่างปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น พิธีสารเกียวโตที่มีข้อบังคับให้บางประเทศต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แต่กลับไม่มีบทลงโทษกับหลายประเทศ ไม่สามารถดำเนินการได้ ปัญหาอีกประการคือ ความตกลงสิ่งแวดล้อมที่กระจัดกระจายและมีจำนวนหลายฉบับ ขณะที่ WTO จะรวมกันแค่ 15 ความตกลง ซึ่งมีความพยายามปรับปรุงความตกลงสิ่งแวดล้อมให้เป็นชุดความตกลงในหัวข้อเดียวกัน เช่น เรื่องสารเคมีที่มีอยู่หลายฉบับก็มีการประสานกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างความตกลงด้านสิ่งแวดล้อมกับความตกลงภายใต้ WTO ซึ่งในความตกลงภายใต้ WTO การจำกัดมาตรการเรื่องคุ้มครองสิ่งแวดล้อมจะต้องมีข้อพิสูจน์ตามหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ขณะที่ความตกลงเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นใช้หลักระมัดระวังล่วงหน้า Precautionary measure ซึ่งเป็นจุดอ่อนของระบอบสิ่งแวดล้อม

- มีข้อเสนอการบูรณาการสามเสาหลัก ให้ ECOSOC ที่มีพันธกิจสังคม เศรษฐกิจ จะบูรณาการเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้าไป โดยปรับปรุงคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ตั้งอยู่ภายใต้ ECOSOC ตั้ง high level political forum หรือยกระดับคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนให้มีฐานะเท่า ECOSOC ที่เรียกว่า คณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ sustainable development council สำหรับข้อเสนอเรื่องระบอบด้านสิ่งแวดล้อมโลกให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ UNEP ให้มีความชัดเจนทั้งในเรื่องงบประมาณ หรือเพิ่มประสิทธิภาพของ UNEP ในเรื่องการประสานงานระหว่างความตกลง MEAs ที่มีอยู่ หรือตั้ง UNEP ให้เป็น UN specialize agency ด้านสิ่งแวดล้อมหรือ องค์การชำนาญพิเศษ สถานะเหมือนกับ FAO หรือ WHO หรือให้องค์กรภายใน UN ประสานกันภายในและภายนอกเช่น IMF WTO World Bank ให้มีประสิทธิภาพ

- ที่ประชุมมีข้อสังเกตว่าการจะแก้ปัญหาให้ได้เกิดผลจริงควรให้เรื่องการค้าและสิ่งแวดล้อมแยกออกจากกัน และข้อพิพาทการค้าและสิ่งแวดล้อมและสังคมไม่ควรพิจารณาภายใต้ WTO ควรจะไปอยู่ภายใต้องค์กรใหม่ที่จะเกิดขึ้นเพื่อให้สามารถแก้ไขระงับข้อพิพาทเรื่องสิ่งแวดล้อมได้มีประสิทธิภาพจริง และนอกจากนี้ในมุมมองของสื่อมวลชนมองว่าสื่อมวลชนควรติดตามการเจรจาในเรื่อง GE และประเด็นการร่วมกันทำงานมากกว่าเรื่องการจัดตั้งองค์กร

3. โจทย์การการบ้านของประเทศไทยหลังการประชุม Rio+20

- ที่ประชุมตั้งสังเกตว่าความคาดหวังหลังผลการประชุมจะเกิดกระแสการตื่นตัว บรรยากาศที่เป็นโอกาสในการทบทวนแนวคิดทิศทางการพัฒนาของประเทศตามการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับใน

ประเด็นเรื่อง GE น่าจะเป็นการให้แต่ละประเทศกำหนดเองในการดำเนินการ ดังนั้น โจทย์การบ้านสำหรับประเทศไทยที่ควรพิจารณา เช่น

- ควรมีการพิจารณาเรื่องความหมายของ GE ในบริบทที่สอดคล้องกับบริบทของไทย
- ประเด็นที่จะใส่ในเอกสารการดำเนินการเรื่อง GE แบบสมัครใจที่จะต้องส่งให้กับ UNCSO
- แนวคิดเรื่องการนำเครื่องมือเศรษฐศาสตร์มาใช้กับเรื่อง GE เช่นระบบ payment for ecosystem เรื่องภาษีสิ่งแวดล้อม ภาษีคาร์บอน เป็นต้น
- แนวคิดเรื่องการส่งเสริมให้เกิดการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน การสร้างความตื่นตัวให้กับผู้บริโภคเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น แนวคิด 4G ของมูลนิธิสถาบันราชพฤกษ์ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องให้ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมมือกันส่งเสริมการปลูกป่า
- การปรับปรุงโครงสร้างองค์การการดำเนินงานเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศที่สามารถบูรณาการการทำงานระหว่างกระทรวงต่างๆ ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน
- การผลักดันรูปแบบความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน ประชาชน (Public Private People Partnership, PPPP) ให้เกิดเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้เกิดความตื่นตัวเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

-มีประเด็นข้อสังเกตว่าหากประเทศไทยดำเนินการตาม GE ที่กำหนดขึ้นเองแล้วจะก่อให้เกิดผลกระทบการเติบโตทางเศรษฐกิจหรือไม่ โดยมีข้อเสนอว่ามีความเป็นไปได้ 2 แบบ คือแบบแรกตามข้อเสนอของ UNEP เศรษฐกิจสามารถยังเติบโตได้ แต่ GDP อาจจะลดลงบ้างแต่ไม่มากนักเนื่องจากจะมีเรื่องการลงทุนสีเขียวซึ่งยังคงรักษาการเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ได้ หรือแบบที่สองเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่เรื่องการพัฒนาไม่ให้นั้นเรื่องการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งแนวทางแบบที่สองนี้อาจจะต้องลดการเติบโตทางเศรษฐกิจลงเป็นอย่างมาก ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าจะกำหนดความหมายของ GE สำหรับไทยไปในแนวทางที่ 1 หรือ 2

-นอกจากนี้ยังมีประเด็นเพื่อให้พิจารณาว่าหลังจากการประชุมนี้แล้ว หากไม่มีมาตรการบังคับสำหรับทุกประเทศโดยให้แต่ละประเทศไปกำหนดเองแล้ว จะมีประเทศใดกำหนดมาตรการเอง และมาตรฐานจะเท่ากันทุกประเทศหรือไม่ และอาจจะส่งผลให้เกิดความสับสนของทิศทางการพัฒนาเรื่อง GE ของประเทศไทยและภาพรวมของโลกหรือไม่

-มีข้อเสนอว่าการพัฒนาในประเทศไทยควรเป็นไปในลักษณะ bottom up ที่จะสามารถดำเนินการไปได้เลยโดยไม่ต้องคอยภาครัฐ สามารถทำได้ทันทีในหลายภาคส่วนพร้อมกันไปได้เนื่องจากในส่วนภาครัฐในอดีตที่มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติแต่ก็ไม่มีประสิทธิภาพเนื่องจากหลังจากการประชุม Rio+10 แล้วหลังจากนั้นก็ไม่มีงานต่อเนื่อง และไม่มีการประชุม ดังนั้น ความพร้อมของภาครัฐคงจะมีอุปสรรคที่อาจจะทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมได้ช้า ซึ่งการแก้ไขควรที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจังในหลายฝ่ายที่จะช่วยกันผลักดันให้เกิดขึ้น

- มีข้อเสนอให้นำประเด็นการคำนวณค่าการเติบโตของประเทศ หรือ GDP ให้นำค่าของความสูญเสียของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมนำมาคำนวณร่วมด้วย ซึ่งประเด็นนี้หากประเทศไทยให้ความสำคัญที่จะดำเนินการเพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนก็ควรจะนำประเด็นนี้ไปพิจารณาและหารือในแวดวงนักเศรษฐศาสตร์ เพื่อช่วยกันคิดวิธีการคำนวณต้นทุนของเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจจะส่งผลให้นำไปสู่การเกิดความคิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาได้ ทั้งนี้มีประเด็นแลกเปลี่ยนว่าสภาพัฒน์เคยศึกษาเรื่อง Green GDP ที่นำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาคำนวณรวมในการจัดทำ GDP แต่อย่างไรก็ดีข้อเสนอนี้ไม่ได้มีการนำมาใช้ เนื่องจากติดปัญหาเรื่องฐานข้อมูลที่นำมาใช้ในการคำนวณ ซึ่งประเด็นเรื่องฐานข้อมูลนั้นพบว่ามีปัญหาในหลายๆ ผลการศึกษา ดังนั้น ประเทศไทยควรให้ความสำคัญในเรื่องการจัดทำฐานข้อมูลที่เป็นระบบและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง นอกจากนี้ในเวทีการเจรจายังมีประเด็นถกเถียงในเรื่องนี้เช่นกัน โดยในวงประชุมของการประชุมเตรียมการ Rio+20 สหภาพยุโรปพยายามเสนอให้หาตัวชี้วัดอื่นขึ้นมาแทนที่ GDP แต่ประเทศโลลิเวียคัดค้านข้อเสนอนี้โดยกล่าวว่า การพยายามจะตีมูลค่าของสิ่งแวดล้อมให้มีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์จะทำให้เกิดความเสียหายที่นำไปสู่กลไกทางตลาดสิ่งแวดล้อมถูกทำให้มีราคาและถูกบิดเบือนได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่วงวิชาการควรศึกษาหรือเสวนากันเพื่อหาว่าสุดท้ายแล้วอะไรเป็นตัวชี้วัดที่ดีที่สุดที่จะมาแทน GDP ได้อย่างเหมาะสม หรืออาจใช้ตัวอย่างของ GNH ของประเทศภูฏานที่กำหนดทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของการพัฒนาในประเทศ เป็นต้น และท้ายที่สุดที่ประชุมได้ฝากให้สื่อมวลชนช่วยทำความเข้าใจกับสาธารณชนให้รับทราบและเห็นความสำคัญของการประชุม และสร้างกระแสความตื่นตัวให้กับทุกภาคส่วนในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

กำหนดการ Press Briefing: เวทีสื่อมวลชน “จับกระแส Rio+20 สู่อสังคัมไทย”

วันพุธที่ 6 มิถุนายน 2555 เวลา 13.30-16.00 น.

ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

13.30-13.45 น.	ลงทะเบียน พร้อมรับหนังสือ “จับกระแส Rio+20 สู่อสังคัมไทย”
13.45-14.00 น.	แนะนำโครงการ โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
14.00-15.00 น.	ขมวดความคิด “จับกระแส Rio+20 สู่อสังคัมไทย” โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการและผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม และคณะวิจัย
15.00-16.00 น.	คลายปม ตอบข้อสงสัย

ประมวลภาพการประชุม Press Briefing: เวทีสื่อมวลชน “จับกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”

ภาคผนวก 1.10

เอกสารสรุปการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus group) ครั้งที่ 2

“สรุปสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20
และจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม 2555 เวลา 13.00 น. - 16.30 น.

ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

- 1.คุณจักรชัย โฉมทองดี นักวิจัยและผู้ประสานงานโครงการ โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS)
- 2.นางสาวชยาวรรณ คล่องลิณาวาร พนักงานโครงการภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 3.นายชินวุฒิ เศรษฐวัฒน์ พนักงานส่งเสริมภารกิจการทูตสิ่งแวดล้อม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 4.นางสาวณัฏฐา อักไพบูลย์ นักการทูตปฏิบัติการ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
- 5.นายวัชรชัย สมนาม ผู้ช่วยนักวิชาการอาวุโส องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก
- 6.รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 7.นายประเสริฐ ศิริภาพร ผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 8.ดร.รวีวรรณ ภูริเดช ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 9.คุณหญิงลักษณาจันทร เลาหพันธุ์ รองประธานสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ฝ่ายบริหาร
- 10.นางศิริลักษณ์ ทักษนามย์ ผู้อำนวยการกลุ่ม กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการฯ(กปร.)
- 11.นางสาวสภารัตน์ อานุกาพศรีธาดา เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักงาน กปร.
- 12.ดร.สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง ผู้อำนวยการอาวุโสสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (สสท.)
- 13.นางสาวสุจิตรา เกียรติสุทธาการ นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สรป./สป.ทส.)
14. นส.สุภาภรณ์ กิตติวิโรดม นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ สำนักสิ่งแวดล้อม กทม.
- 15.นส.สุภัชญา เตชะชูเชิด นักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- 16.นส.นันทยา เหมียงหมัย นักวิชาการสุขาภิบาล สำนักสิ่งแวดล้อม กทม.
- 17.คุณชุลีพร บุญยมาลิก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 18.คุณกตัญญูลี ธรรมกุล นักวิชาการชำนาญการ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 19.คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- 20.ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

21.รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	นักวิจัยคณะรัฐศาสตร์ ม.ธรรมศาสตร์
22.คุณวิจิตร กุลเดชคุณา	นักวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
23.นางสาวนิสา แก้วแกมทอง	ผู้ประสานโครงการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
24.นายหน้ นุชหมอน	นักวิจัยสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม
25.นางสาวอุษา บุญญเลิศนันท์	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
26.นางสาวสกุลล้วย มะนะโส	สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สรุปประเด็นแลกเปลี่ยน

1) บริบทและบรรยากาศของการประชุม Rio+20

● ที่ประชุมเห็นร่วมกันว่าการประชุม Rio+20 ในครั้งนี้ มีบริบทที่แตกต่างไปจากการประชุม Rio เมื่อยี่สิบปีก่อน ทั้งนี้เนื่องจาก Rio ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1992 เกิดขึ้นในช่วงยุคหลังสงครามเย็น ซึ่งทั่วโลกแสวงหาความร่วมมือร่วมกัน แต่หลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจโลกในปี ค.ศ.1997 เป็นต้นมา โลกมีลักษณะที่เป็น Muliti-polar world มากขึ้น และด้วยการเติบโตขึ้นของประเทศจีน ทำให้ประเทศที่พัฒนาแล้วมองว่าจีนไม่สมควรได้รับการช่วยเหลือแล้ว ประเด็นที่กลุ่มประเทศ G77 เสนอ เช่น หลักการ CBDR หรือ Technology transfer จึงถูกคัดค้านเพื่อเป็นการส่งสัญญาณว่าจีนสมควรร่วมรับผิดชอบต่อการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจสีเขียวมากขึ้น ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาก็ก้าวว่าประเทศพัฒนาแล้วจะสอดแทรกบางประเด็นเข้ามาในการประชุม เช่น สิทธิมนุษยชน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือให้ประเทศอื่นหรือ NGO เข้ามาตรวจสอบหรือติเตียนการทำงานในประเทศ หรือมีการใช้เรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นเครื่องมือทางการค้า เช่น การทำฉลากต่างๆ ซึ่งจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องแบกรับต้นทุนสูงขึ้น

● ด้วยเหตุนี้ บรรยากาศการประชุมในครั้งนี้จึงเต็มไปด้วยความหวาดระแวงและขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การหาความเห็นที่เป็น the best optimum solution สำหรับทุกประเทศในแต่ละหัวข้อจึงใช้เวลานานมากและไม่คืบหน้าเท่าที่ควร ประกอบกับสถานการณ์วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกาในขณะนี้ ทำให้ผู้นำหลายประเทศไม่มาเข้าร่วมการประชุม จึงเกิดบรรยากาศที่ขบเซา

2) ความเห็นต่อผลลัพธ์การประชุม Rio+20

โดยภาพรวม มีทั้งมุมมองทั้งด้านบวกและด้านลบต่อผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 ที่ผ่านมา

2.1) ความเห็นด้านบวกต่อผลลัพธ์การประชุม Rio+20

● มีความเห็นว่าเนื่องจาก เป้าหมายของการประชุมในครั้งนี้เป็นเพียงการทบทวนและติดตามข้อตกลงที่มีการทำไว้เท่านั้น และก็ตรงกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นแล้ว การประชุมในครั้งนี้จึงน่าพอใจและไม่อาจเรียกได้ว่าไม่ก้าวหน้า

- แม้เอกสารจะไม่มีลักษณะที่เป็น legal-binding แต่ก็ถือเป็นการบังคับโดยปริยายอยู่แล้ว เนื่องจากถ้าจะมีการประชุมลักษณะนี้อีกสิบปีข้างหน้า ทุกประเทศก็ต้องการดำเนินการให้ทันอยู่แล้ว เพราะไม่มีประเทศใดอยากล่าหลัง และการที่ UN ได้ให้การรับรองแนวคิด Green economy ก็สร้าง กระแสความตื่นตัว และจะทำให้ต่อไปไม่สามารถมีประเทศใดอ้างได้ว่าไม่รู้จากแนวคิดนี้

- การที่ไม่มีการตกลงกันถึงกรอบเวลา และตกลงกันในหลักการกว้างๆ ก็ถือว่าเป็นการเปิด ช่องทางต่อการดำเนินงานในประเทศที่ไม่ตึงเครียดเกินไป

- โดยรวมประเทศไทยได้ผลลัพธ์ตามที่คาดหวังประมาณ 80% ด้านที่สำเร็จ อาทิเช่น

- หลักการเรื่อง CBDR ถูกบรรจุอยู่ในหัวข้อ Climate Change และแม้จะไม่ได้ถูก บรรจุใน part ของ SDGs ด้วยโดยตรงแต่ก็ยังมีคำพูดที่ได้ครอบคลุมถึงหลักการของ CBDR อยู่

- เรื่อง Benefit-sharing ซึ่งแม้จะเป็นประเด็นที่ sensitive issue ของหัวข้อ biodiversity และบางประเทศพยายามจะ block เพราะกลัวขัดแย้งกับผลประโยชน์ในเรื่องยา แต่ก็ยังถูกบรรจุอยู่ในเอกสารหัวข้อป่าไม้ได้

- SDGs ถือเป็นผลลัพธ์สำคัญที่เป็น action-oriented outcome ซึ่งต้องติดตาม กระบวนการต่อไป ซึ่งทำที่ขณะนี้ EU กับสหรัฐอยากให้เป็น scientific forum มากกว่า intergovernmental process เพราะกลัวว่าหากรอตัวแทนภาครัฐ การเจรจาจะไม่ขับเคลื่อน ไปไหน และไม่ based on scientific information แต่ประเทศกำลังพัฒนา G77 กลับมองว่า การมี full commitment จากภาครัฐเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่ง scientist ไม่สามารถทำหน้าที่ผลักดัน ในระดับประเทศได้ ประกอบกับเกรงว่าการตั้ง scientific committee จะถูก lobby โดย เครือข่ายผู้แทนของประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนาคัดค้านได้ยาก หากไม่ เห็นด้วยกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งขั้นตอนต่อไป จะมีการเลือกผู้แทนของแต่ละประเทศจำนวน 30 ประเทศ กระจายตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อตั้งขึ้นเป็นคณะทำงานต่อ

- ประเด็นเรียกร้องอื่นๆ เช่น เรื่อง 10-year framework for sustainable consumption and production (SCP) รวมทั้งหลักการ Principal 10 ยังคงอยู่ในเอกสาร

- ด้าน IFSD มีการยอมรับข้อเสนอการตั้ง High level political forum ที่เสนอโดย G77 เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของ CSD ที่มีการกำหนดหัวข้อตายตัวไว้แล้วโดยอิงจาก Agenda21 และในทางปฏิบัติจะมีแต่รัฐมนตรีด้านสิ่งแวดล้อมมาประชุม ทำให้มีแต่ Thematic issues ด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าประเด็นอื่นๆของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งขาดการ update ประเด็นใหม่ เช่น ภัยพิบัติ การแก่งแย่งระหว่างน้ำ-อาหาร-พลังงาน ด้วย ซึ่งข้อเสนอของ Forum ใหม่ จะเน้นให้มีการกำหนด Agenda ที่มีลักษณะ focused, dynamic, และ action-oriented และครอบคลุมประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างรอบด้าน รวมทั้งข้อเสนอที่ว่า ควรจะมี leadership ที่มาจากผู้แทนทางการเมืองเพื่อสร้าง political engagement ด้วย

- ประเด็นการเพิ่มศักยภาพของ UNEP มีการพูดคุยกันว่าปัญหาไม่เกิดจากการที่ UNEP มีฐานะเป็น programme เนื่องจาก UNDP ก็อยู่ในสถานะเดียวกันแต่ก็ดำเนินการได้ดี

แต่ปัญหาอยู่ที่การที่ UNEP อาจไม่ concern เรื่อง timing ในการยื่นประเด็นต่างๆเข้าสู่ ECOSOC ทำให้ถ้าเรื่องถูกยื่นหลังการประชุมของ ECOSOC วาระของ UNEP ก็จะไม่ถูกบรรจุเข้าไป หรือบางครั้งประเด็นก็ถูกกระจายไปกับประเด็นอื่นๆ เนื่องจากผู้แทนที่มาประชุมมาจาก 50 กว่าประเทศเท่านั้น และทาง ECOSOC เองก็ไม่ได้มี mission ต่อประเด็นด้าน development/ environment โดยตรง ทางแก้ที่เกิดขึ้นในเอกสารจึงอยู่ในรูปของการเพิ่ม universal membership ของ UNEP ซึ่งจะทำให้ประเด็นยากที่จะถูก ignore รวมทั้งการเพิ่มงบประมาณให้แก่ UNEP การปรับปรุงการบูรณาการหรือประสานกับกลไกอื่นๆของ UNEP รวมทั้งการปรับปรุง ECOSOC ให้ครอบคลุมมิติการพัฒนาที่ยั่งยืนรอบด้านขึ้นด้วย

O ข้อเรียกร้องด้าน Engagement ของ Civil Society ใน IFSD ยังคงอยู่

2.2) ความเห็นด้านลบต่อผลลัพธ์การประชุม Rio+20

- มีข้อวิจารณ์จากสื่อและ NGO หลายส่วนว่าผลลัพธ์จากการประชุมไม่ ambitious และไม่มี ความก้าวหน้ามากเพียงพอ เมื่อเทียบกับปรากฏการณ์การใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืนที่ทวีความรุนแรงขึ้นจากเมื่อยี่สิบปีที่แล้วมาก แต่ผลลัพธ์กลับทำได้แค่การ reaffirm หลักการจากการประชุม เมื่อยี่สิบปีก่อน ทำให้คล้ายว่าเป็น Rio-20 แทนที่จะเป็น Rio+20 ซึ่งแม้ตัวแทนแต่ละประเทศจะพอใจกับผลลัพธ์จากการประชุม แต่ในภาพรวมไม่อาจนำพาโลกไปสู่ภาวะของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

- ประเด็นเรื่อง Mean of Implementation แทบจะไม่มีอะไรเพิ่มเติมขึ้นมา แม้ก่อนการประชุม จะมีการยกปัญหาในเรื่อง Gap of implementation ก็ตาม

- จุดยืนของประเทศกำลังพัฒนา ในกลุ่ม G77 เองที่มีความหวาดระแวงจนเกินไป ทั้งที่หลาย ประเด็นก็เป็นประโยชน์ต่อด้านสิ่งแวดล้อมจริงๆ ทำให้ละเลยผลประโยชน์ทางสังคมไป นอกจากนี้ ยังเรียกร้องแต่ข้อเรียกร้องเดิมๆ เช่น การขอเงินสนับสนุน ODA ทั้งที่รู้ข้อจำกัดว่าเป็นไปได้ยากมากในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจโลกในขณะนี้ ซึ่ง G77 ควรคิดถึง Means of Implementation รูปแบบ ใหม่ๆด้วย

- NGO จำนวนมากวิจารณ์ว่า ขณะนี้ UN มองเรื่องสิทธิในการมีส่วนร่วมในการประชุมของ NGO ว่ามีลักษณะเป็น privilege ไม่ใช่ right ทั้งที่ในการประชุม Rio ครั้งแรก NGO ถือได้ว่าเป็น Major group ซึ่งสะท้อนในเหตุการณ์หลายอย่าง เช่น การที่ทาง UN ทำการ accredit รายชื่อ NGO ที่สามารถเข้าร่วมประชุมได้มาช้ามาก ทำให้เมื่อมีการรับรอง ก็ไม่สามารถจะจองตัวเครื่องบินและที่พักได้ทันแล้ว จำนวน NGO จากที่ request ไป 700 จึงเหลือที่มาร่วมประชุมได้เพียง 300 องค์กร เท่านั้น หรือการที่องค์กรอย่าง WBCSD สะท้อนปัญหาที่ได้รับเชิญให้ความเห็น ในช่วงเริ่มต้นของ กระบวนการประชุม แต่กลับถูกไล่ออกตอนประชุม Rio+20 เป็นต้น

3) โอกาสของผลลัพธ์การประชุม Rio+20 ต่อการดำเนินงานในประเทศไทย

- ที่ประชุมแสดงความเห็นว่าประเทศไทยได้ดำเนินการในหลายๆด้านที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนก้าวหน้าไปมากแล้ว อาทิเช่น การทำแผนเรื่อง SCP ไทยได้เริ่มทำมาแล้วตั้งแต่ช่วง แผนพัฒนาฉบับที่ 10 ในปี 2550 ซึ่งทำให้เกิดยุทธศาสตร์ SCP ในหลายสาขา เช่น การจัดซื้อจัด

จ้างสี่เขียว เกษตรอินทรีย์ ตลาดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเรื่องการทำตัวชี้วัดตาม MDGs ซึ่งไทยได้ก้าวหน้าถึงการทำให้ MDGs+ ซึ่งเกินเป้าหมายไปแล้ว

- ประเด็นที่ประเทศไทยสามารถดึงมาดำเนินการเพิ่มเติมได้ เช่น
 - SDGs ซึ่งแม้จะยังไม่มีกำหนดแน่ชัด หรือถูกแบ่งตาม thematic แต่ก็อาจดึงหลักการจาก thematic issues ต่างๆในตอนท้ายของเอกสารมาทำงานในประเทศต่อไปได้นอกจากนั้น ยังสามารถใช้เป็น reference เพื่อขอทุนกับ Donor ต่างๆได้ว่าเราต้องการทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับ goal ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนตาม SDG ได้ด้วย
 - ประเด็นเรื่อง Principal 10 ซึ่งเครือข่าย The ACCESS initiatives ที่ไทยร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วยจะผลักดัน action ในระดับ regional ต่อไป รวมถึงใน ASEAN ด้วย
 - High level political forum ควรมีการศึกษาว่าเราจะ contribute อย่างไร

4) ประเด็นภายในประเทศที่ไทยควรดำเนินการเองเพิ่มเติม

- ควรมีการวิเคราะห์ และจัดทำยุทธศาสตร์ หรือแผนปฏิบัติการในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ชัดเจน ประเด็นใดมีศักยภาพพอที่จะกำหนดเป็นวาระแห่งชาติได้ก็ควรทำ และก็ต้องเป็นวาระที่ลงไปทุกระดับ เช่น ในระดับจังหวัดด้วย

- การที่คณะกรรมการชุดสาระจะยุติบทบาทลง ทำให้ควรมีการหาเจ้าภาพในรับผิดชอบในการติดตามประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อ และเป็นกลไกที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงกับ SDGs ที่กำลังจะเกิดขึ้นด้วย ซึ่งอาจเป็นทางเลือกต่างๆ ดังเช่น

- 1) **สภาพัฒน์:** ซึ่งดูแลภาพรวมการพัฒนาครบทั้งสามเสาหลัก และมีประสบการณ์จากการทำรายงานตัวชี้วัด MDGs ส่งต่อ UN อยู่แล้ว รวมทั้งมีสำนักงานสถิติแห่งชาติเป็น arm อยู่ด้วย

- 2) **การตั้งคณะกรรมการ/สภาการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ:** เป็นการสร้างกลไกให้มีความเป็น permanent มากขึ้น และทำให้ผู้นำระดับรัฐมนตรีรับทราบเรื่องโดยตรง ไม่ต้องลงส่งเรื่องจากสำนักปลัดขไลขึ้นไปเรื่อยๆซึ่งอาจทำให้เรื่องถูกกลืนหายไปและไม่ได้รับการแก้ไข แต่ก็มีข้อกังวลว่าหากรัฐบาลใดไม่มี political will ในด้านนี้ ก็จะไม่มีการประชุมกรรมการและยุติบทบาทลงไปอีกครั้งดังที่เคยเป็นมาแล้ว

- 3) **การตั้งการประชุมคณะรัฐมนตรีด้านสังคม** ในรูปแบบเดียวกับ ครม.ด้านเศรษฐกิจ

- การทำให้ภาคส่วนต่างๆและภาคเอกชนได้รู้ถึงแนวโน้มและกระแสนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวที่เกิดขึ้นในโลก และแนวทางการปรับตัวที่ควรดำเนินการ

- มีการส่งเสริมและอุดหนุนการวิจัยเทคโนโลยีเพื่อเศรษฐกิจสีเขียว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม หรือกระทรวงพาณิชย์ ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มธุรกิจ SME การส่งเสริมสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ฯลฯ

ไทยควรเร่งพัฒนาตัวเองและก้าวเป็นผู้นำด้านสิ่งแวดล้อมในระดับ ASEAN รวมทั้งพยายามผลักดันให้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมได้รับความสำคัญใน AEC ในฐานะหลักของเสาทั้งสามเสาดังนี้

2. การจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

หัวหน้าโครงการฯ ได้นำเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนดังนี้

	โจทย์วิจัย
ด้านเศรษฐกิจสีเขียว	1) ความหมายความเข้าใจของ GE ที่ยังมีความเห็นต่างกันอยู่ โดยดูความเข้าใจต่อ GE ในต่างประเทศด้วย
	2) Priority sector ของการทำ GE
	3) ความเชื่อมโยงระหว่าง Climate change และ GE ว่าจะมี synergy กับยุทธศาสตร์ด้าน low carbon emission ได้อย่างไร
	4) การกำหนด GE indicator
	5) Enabling condition ของ GE ทั้งในเรื่ององค์กร กฎระเบียบ เครื่องมือ ทั้งที่เป็น market และ non-market เช่น เรื่องร่าง พ.ร.บ. การคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือจะมีเครื่องมืออื่นอีกหรือไม่
	6) โอกาสและความเสี่ยงจาก GE
	7) Safeguard measure
ด้าน SDGs	8) SDG ควรมีความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ คือ global/ regional/ national หรือไม่อย่างไร
ด้าน Domestic IFSD	9) สาเหตุปัญหาของอุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืนของหน่วยงานภาครัฐ
	10) รูปแบบการสร้างความร่วมมือ new partnership (PPPP)

สรุปประเด็นแลกเปลี่ยน

1) ประเด็นความเข้าใจที่แตกต่างต่อ GE

การทำความเข้าใจ GE ก่อนภายในแวดวงเป็นสิ่งจำเป็น และน่าจะมาก่อนงานวิจัยอื่นๆ โดยควรทำความเข้าใจประเด็นต่างๆ เช่น

- ความสัมพันธ์ระหว่าง GE กับเป้าหมายการพัฒนาอื่นๆที่เป็นที่ได้รับความสนใจอยู่ในสังคม เช่น การพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง low-carbon society เป็นต้น ควรมีการนิยามเป้าหมายการพัฒนาทั้งหมดเป็นชื่อเดียวหรือรวมเดียวหรือไม่ เพื่อให้ทุกฝ่ายทุกรัฐบาลเห็นตรงกันและไม่เกิดความสับสน
- GE เป็นการพูดคุยในระดับปรัชญา-เครื่องมือ-หรือกลไก
- GE หรือการพัฒนาที่ยั่งยืนในไทยควรอยู่ในบริบทของความเป็นธรรมด้วยหรือไม่

อย่างไรก็ดี มีความเห็นที่เป็นข้อพึงระวังว่าไม่ควรใช้เวลากับการถกเถียงเรื่องนิยามมากเกินไปจนละเลยการหาแนวทางขับเคลื่อนไปข้างหน้า ดังเช่นเวทีที่ถกเถียงกันในประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง

2) ประเด็นเรื่อง GE Indicator

- มีข้อกังวลว่า GE Indicator จะไปสิ่งที่ซ้ำซ้อนกับ SDGs หรือไม่ ซึ่งอาจทำความเข้าใจได้สองแนวทาง คือ
 - 1) หากยึดตามข้อเสนอตั้งต้นของประเทศโคลัมเบียเรื่อง SDGs กล่าวว่า “SDG would translate GE debates into the tangible goal” นั่นคือใน SDGs ก็น่าจะมี indicator ด้าน GE ของตัวมันเองอยู่
 - 2) หากดูตามความเข้าใจของประเทศต่างๆ เช่น GE Indicator ที่ได้จาก survey ของ UNCTAD ก็อาจเป็นตัวชี้วัดอีกชุดหนึ่งที่แยกออกมา
- ข้อพึงระวังของการใช้ Indicators ใดๆ ก็คือ ไม่ควรยึดติดกับการ achieve ในเชิงตัวเลขแล้วสรุปเป็นความสำเร็จ เช่น กรณีของตัวชี้วัดด้านการศึกษาที่แสดงว่ามี access to school 99% แต่ไม่ได้ดูมิติของ quality ซึ่งสำคัญมากกว่า ทำให้เกิดภาพที่ unrealistic และละเลย substance ไป

3) ประเด็น Enabling conditions เช่น การใช้เครื่องมือ/มาตรการต่าง ๆ

- เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น การประเมินมูลค่าทางนิเวศ (PES) ตลาดคาร์บอน ภาษีคาร์บอน มักถูกเข้าใจผิด หรือบิดเบือนโดยอ้างว่าเป็นประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งควรร่วมกันทำความเข้าใจด้วย เช่น การสนับสนุนหลักการเรื่อง right to development แต่ต่อต้านการประเมิน PES ซึ่งจริงๆ ก็ต้องมีการประเมินก่อนนำปามาใช้ประโยชน์เหมือนกัน การประเมินจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้เพียงแต่เป็นการตัดสินใจว่าจะประเมินแล้วเก็บไว้ หรือประเมินแล้วนำมาใช้พัฒนา
- เครื่องมือใดๆ ก็ตามไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือเศรษฐศาสตร์ เช่น ตามพ.ร.บ.การคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม Command-and-control หรือแผนปฏิบัติการใดๆ ต้องใช้กระบวนการทำความเข้าใจร่วมกัน โดยเฉพาะกับผู้บริโภค และชุมชนที่จะได้รับผลกระทบด้วย เนื่องจากเป็นธรรมชาติของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติว่าต้องมีคนได้ประโยชน์และเสียประโยชน์
- จำเป็นต้องมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับ critical level หรือ minimum requirement ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น ระดับน้ำในแม่น้ำ ปริมาณพลังงานหมุนเวียน ฯลฯ เพื่อจะได้วางแผนได้ถูกว่าจะต้องเพิ่มหรือลดอะไร เท่าไหร่ และต้องใช้เครื่องมือทางนโยบายประเภทใดถึงจะเหมาะสม

4) หัวข้อประเด็นวิจัยเพิ่มเติมอื่น ๆ

- การศึกษาเพื่อเชื่อมโยงมิติความยั่งยืนในระดับจังหวัด เช่น กรณีการผันน้ำระหว่างจังหวัด หรือการจัดการผืนป่าที่ครอบคลุมหลายจังหวัด ซึ่งต้องอาศัยการขยายเครือข่าย
- การพัฒนาบทบาทของเยาวชนผ่านการศึกษา และบทบาทของกระทรวงศึกษาธิการ
- ความเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของการมีสติในการใช้ทรัพยากร

กำหนดการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus group)

“สรุปสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20
และจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน”

วันศุกร์ที่ 13 กรกฎาคม 2555 เวลา 13.00 น. - 16.30 น.

ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กำหนดการ

13.00 – 13.30 น.	ลงทะเบียน
13.30 – 13.40 น.	ชี้แจงวัตถุประสงค์การประชุม โดย คุณสุปราณี จงดีไพศาล ผู้อำนวยการฝ่ายสวัสดิภาพสาธารณะ สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย
13.40 – 14.00 น.	นำเสนอประเด็นสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม “Rio+20” โดย ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ หัวหน้าโครงการวิจัยฯ และ ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
14.00 – 15.00 น.	แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพิ่มเติมมุมมอง ข้อวิเคราะห์เกี่ยวกับผล การประชุม Rio+20 และนัยสำคัญต่อประเทศไทย โดย ผู้เข้าร่วมประชุม
15.00 – 15.15 น.	นำเสนอร่างประเด็นหัวข้อการวิจัยที่สำคัญต่อประเทศไทย โดย ทีมวิจัย
15.15 - 16.30 น.	ระดมสมอง อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดย ผู้เข้าร่วมประชุม

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : <http://www.gsei.or.th>,
www.measwatch.org โทร. 02-280-1812 โทรสาร 02-282-8877 E-mail:
gsei_thai@yahoo.com และ measwatch@gmail.com

ประมวลภาพการประชุมกลุ่มเฉพาะ (focus group)

“สรุปสาระสำคัญและผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20
และจัดทำข้อเสนอประเด็นหัวข้อการวิจัยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน”

ภาคผนวก 2

บทความสังเคราะห์ “ฉั้บกระแส Rio+20 สู่สังคมไทย”

ชื่อบทความและผู้เขียน

1. โลกแห่งความสุดโต่ง (The Age of Extremity)

ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์

Sasin Institute for Global Affairs

2. จาก Rio 1992 ถึง Rio+20: 20 ปีแห่งความเปลี่ยนแปลง

- การประชุม Rio+20: ความหวัง (อีกครั้ง) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- เหลียวหลังแลหน้า: 20 ปี หลังริโอกับเส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นนท์ นุชหมอน

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- ถนนทุกสายมุ่งสู่ Rio+20

วิจิตร กุลเดชคุณา

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

3. เศรษฐกิจสีเขียว: แนวคิดและมุมมองหลายมิติ

- แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

สฤณี อาชวานันทกุล

นักวิจัยอิสระ

- การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธกับเศรษฐกิจสีเขียว

ท่านผู้หญิง ดร.สุชาวัลย์ เสงี่ยมไทย

มูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

- เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว

รศ.ดร.อดิศักดิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

- เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

รศ.ดร.นิรมล สุธรรมกิจ

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- การค้าและสิ่งแวดล้อม ประเด็นท้าทายต่อเศรษฐกิจสีเขียว

ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1.โลกแห่งความสุดโต่ง (The Age of Extremity)

โลกแห่งความสุดโต่ง (The Age of Extremity)

ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์

Sasin Institute for Global Affairs

หากย้อนกลับดู ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ คือเหตุการณ์น้ำท่วมที่แม่น้ำฮวงโหเมื่อปี ค.ศ.1931 ซึ่งได้คร่าชีวิตผู้คนกว่า 3.7 ล้านคน ตามมาด้วย น้ำท่วมใหญ่ในประเทศจีน เมื่อปี ค.ศ.1959 ซึ่งมีผู้เสียชีวิตกว่า 2 ล้านคน และแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ใน Upper Egypt และซีเรีย ในปี ค.ศ.1201 ซึ่งคร่าชีวิตผู้คนกว่า 1.1 ล้านคน

หากพวกเราจำได้เหตุการณ์สึนามิ เมื่อเดือนธันวาคม ปี ค.ศ.2004 ได้คร่าชีวิตผู้คนกว่า 235,000 คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (รวมถึงพังงา กระบี่ และภูเก็ต) ตามมาด้วยพายุเฮอริเคน Katrina โหมกระหน่ำรัฐลุยเซียนา และ มิสซิสซิปปี ในสหรัฐอเมริกา เมื่อปลายเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2005 ซึ่งคร่าชีวิตผู้คนกว่า 1,300 คน และผู้คนกว่า 1.5 ล้านคนต้องไร้ที่อยู่อาศัย มีการประเมินความเสียหายทางเศรษฐกิจ คิดเป็นมูลค่าไม่น้อยกว่าหนึ่งแสนห้าหมื่นล้านเหรียญสหรัฐ หลังจากนั้นไม่นานในเดือนพฤษภาคม 2008 พายุไซโคลน Nargis ได้ถาโถมแผ่นดินพม่า และคร่าชีวิตผู้คนกว่า 140,000 คน และเมื่อเร็ว ๆ นี้ที่เกิดแผ่นดินไหวขนาด 7.9 ริคเตอร์ ที่มณฑลเสฉวน ประเทศจีน คร่าผู้คนกว่า 70,000 คน และทำให้ผู้คนไร้ที่อยู่อาศัยอีกกว่า 5 ล้านครอบครัว

เมื่อวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ.2011 เกิดการเคลื่อนตัวของเปลือกโลกแผ่นใหญ่กลางมหาสมุทรแปซิฟิก ตามแนว Ring of Fire โดยห่างจากชายฝั่งทะเลของเกาะฮอนชู ประมาณ 200 กิโลเมตร ก่อเกิดคลื่นยักษ์สึนามิความสูงกว่าสิบเมตร ถาโถมวิ่งเข้าหาชายฝั่งด้านตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ ด้วยความเร็วกว่า 800 กิโลเมตรต่อชั่วโมง แล้วภาพแห่งความพินาศก็ปรากฏขึ้นอย่างต่อเนื่อง การถาโถมของคลื่นยักษ์ส่งผลให้โรงไฟฟ้าพลังนิวเคลียร์ที่เมืองฟูกูชิมะ ซึ่งห่างจากกรุงโตเกียวออกไป 250 กิโลเมตร มีการรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสี และเกิดการระเบิดในเวลาต่อมา ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตมากกว่า 9,000 คน มีผู้คนที่สูญหายมากกว่า 13,000 คน ชนชาติญี่ปุ่น ซึ่งมีสัญญาณแห่งการระแวงภัยธรรมชาติในสายเลือด เก็บเกี่ยวประสบการณ์ที่สั่งสมตกทอดมาจากรบรรพบุรุษ กอปรกับการเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อรับมือกับแผ่นดินไหวและสึนามิ ญี่ปุ่นจึงน่าจะเป็นประเทศที่มีความพร้อมมากที่สุดในการรับมือกับภัยธรรมชาติดังกล่าว แต่ในความเป็นจริง กลับหาเป็นเช่นนั้นไม่

และล่าสุด ในช่วงปลายปี ค.ศ.2011 ประเทศไทยได้เผชิญกับอุทกภัยครั้งใหญ่ ที่ผิดจากอุทกภัยครั้งอื่นๆ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ได้สำรวจความเสียหายของมหาอุทกภัยครั้งนี้ พบว่ามีพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยทั้งหมด 17 จังหวัด มีประชาชนที่เดือดร้อน 5,078,477 คน 1,899,329 ครัวเรือน เสียชีวิต 728 ราย สูญหาย 2 ราย เครียดสะสม 6,514 ราย วัดเสียหาย 2,202 แห่ง พระสงฆ์ได้รับผลกระทบ 23,413 รูป รวมถึงโบราณสถาน 250 แห่ง โรงเรียน 2,652 แห่ง ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา 2,198 แห่ง อาชีวศึกษา 56 แห่ง อุดมศึกษา 7 แห่ง โรงพยาบาลและสถานพยาบาล 660 แห่ง

ผลกระทบภาคเกษตร เกษตรกรได้รับผลกระทบ 1,467,882 ราย พื้นที่การเกษตร 11.2 ล้านไร่ ข้าว 9.17 ล้านไร่ พืชไร่ 1.51 ล้านไร่ พืชสวน 0.51 ล้านไร่ ประมง 122,745 ราย ปศุสัตว์ 214,028 ราย

ผลกระทบด้านคมนาคม สนามบิน 1 แห่ง ทางหลวง 708 เส้นทาง ทางหลวงชนบท 549 เส้นทาง (สะพาน 19 แห่ง) ทางรถไฟ 192 กิโลเมตร

บ้านพักอาศัยใน กทม. และปริมณฑลที่ได้รับผลกระทบ 1,000,000 ครัวเรือน โครงการจัดสรร 540,000 หน่วย บ้านเดี่ยว 460,000 หน่วย คอนโด 88,000 หน่วย บ้านเรือนทั่วไป 460,000 หน่วย

ผลกระทบด้านแรงงาน 15 จังหวัด โรงงาน 26,000 โรงงาน ลูกจ้าง 827,374 คน นิคมที่ได้รับผลกระทบ 7 แห่ง โรงงาน 838 โรงงาน ส่งผลกระทบต่อ Global Supply Chain ในหลายอุตสาหกรรม

ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยานยนต์ ผลิตลดลง 300,000 คัน ส่งออกลดลง 125,000 คัน ยอดขายในประเทศลด 50,000 คัน รถยนต์จมน้ำ 25,000 คัน

ผลกระทบด้านการเงิน ธนาคารพาณิชย์ปิดทำการ 451 สาขา ปิดให้บริการเครื่อง ATM 4,942 แห่ง ประกันภัยเสียหาย 2.4 - 2.5 แสนล้านบาท ห้างและдисเคาท์สตร์ปิดทำการ 548 แห่ง

มหาอุทกภัยครั้งนี้ จึงส่งผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่ต้องรอการฟื้นฟูเยียวยาอีกไม่น้อยกว่าหลายปี

ภาวะโลกร้อน

ภาวะโลกร้อน ซึ่งเป็นประเด็นที่ถูกตั้งข้อสงสัยมากที่สุดประเด็นหนึ่งในทศวรรษที่ผ่านมา ทศวรรษจากนี้ไป ภาวะโลกร้อนจะเริ่มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์อย่างเป็นรูปธรรม ในหลายมิติและในระดับความรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเกิดคลื่นความร้อน ในความถี่และช่วงเวลาที่ยาวนานขึ้น การเกิดภัยแล้งที่มากขึ้น การไหลป่าท่วมชายฝั่งอันเนื่องมาจากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น ผลผลิตทางการเกษตรตกลงอันเนื่องมาจากปริมาณน้ำฝนที่ลดลง การแพร่ระบาดของโรคจากบริเวณเส้นศูนย์สูตรไปสู่ทางเหนือและทางใต้ การแพร่ระบาดของโรคติดต่อทางน้ำในบริเวณที่มีน้ำท่วม ปริมาณสัตว์น้ำในมหาสมุทรลดน้อยถอยลงอันเนื่องมาจากความเป็นกรดของน้ำทะเล โอกาสที่จะเกิดไฟไหม้ป่าจะมีมากขึ้น พายุลมที่รุนแรงจะมีมากขึ้น

ภาวะโลกร้อนมีความสัมพันธ์กับปริมาณการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก ในปี ค.ศ.1990 จีนและอินเดียสองประเทศรวมกันปลดปล่อยออกมาคิดเป็น 13 เพอร์เซ็นต์ ซึ่งมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นจากการขยายการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ.2008 เป็นครั้งแรกที่ Primary Energy Consumption ของกลุ่ม Non-OECD มีมากกว่าการบริโภคของ OECD และการเติบโตที่ระดับ 34 เพอร์เซ็นต์จะต่อเนื่องไปจนถึงปี ค.ศ.2030 ซึ่ง ณ ขณะนั้น จีนจะกินส่วนแบ่งของการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์กว่า 29 เพอร์เซ็นต์ ประมาณการว่าภายในปี ค.ศ.2020 ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จะถูกปลดปล่อยออกมามากกว่าปีละ 5,000 ล้านตัน และเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าภายในปี ค.ศ.2030 ซึ่งจะส่งผลกระทบอย่างมากมายต่อภาวะโลกร้อน

ต่อจากนี้ไป จะไม่มีประเทศใดในโลกนี้ ต่อให้เป็นสหรัฐอเมริกา ที่จะสามารถบริหารจัดการ “สภาพแวดล้อมที่สุดุดัง” (*Extreme Environment*) ที่เกิดจากผลกระทบของภาวะโลกร้อนได้โดยลำพัง เพราะ Extreme Environment บ่อยครั้งที่ไม่ใช่แค่ประเด็นความล้มเหลวของตลาด หรือความล้มเหลวของภาครัฐ แต่เป็นความล้มเหลวของทั้งระบบที่จะต้องอาศัยพลังความร่วมมือร่วมใจ (Collective Action) ของทุกประเทศ ผ่าน Global Governance, Global Coordination และ Global Collaboration

การปรับเปลี่ยนสู่ Low Carbon Society

หลายประเทศเริ่มมีการตื่นตัวในการปรับเปลี่ยนตัวเองไปสู่ Low Carbon Society โดยพยายามผลักดันให้ “Green Growth” เป็น New Economic Growth Engine มีการเริ่มใช้กฎอย่างเข้มเพื่อกีดกันสินค้านำเข้าที่ Less Green หลายประเทศใช้วิกฤตเป็นโอกาส อย่างเกาหลีใต้มุ่งมั่นที่จะเป็นหนึ่งในเจ็ด Green Power ของโลกในปี ค.ศ.2010 และก็ทำสำเร็จแล้ว ณ ขณะนี้ เกาหลีใต้ได้ขยับเป้าหมายให้เป็นหนึ่งในห้าของ Green Power ของโลกภายในปี ค.ศ.2050 ญี่ปุ่นก็เช่นเดียวกัน

ได้ผลักดันแคมเปญ Carbon Minimization ให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนอุตสาหกรรม พยายามให้คนญี่ปุ่นใช้ชีวิตที่เรียบง่าย เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป

ในทำนองเดียวกัน องค์กรเอกชนหลายแห่งเริ่มปรับตัวเพื่อรับมือกับภาวะโลกร้อน โดยการปรับปรุงประสิทธิภาพในการใช้พลังงานเพื่อลดต้นทุนการผลิต มีการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างสมัครใจ เพื่อให้ได้มาซึ่งภาพพจน์ของความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมขององค์กรอย่างในอุตสาหกรรมรถยนต์ Toyota ได้พัฒนารถยนต์ Prius ซึ่งเป็น Hybrid Car ภายใต้สโลแกน “Mean but Green” ภายใต้แนวคิด “The Power of a Good Idea” ในอุตสาหกรรมพลังงาน British Petroleum หรือ BP ได้ Rebrand ตัวเองเป็น “Beyond Petroleum” ในอุตสาหกรรมเคมี DuPont ได้ลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำกว่าระดับ 65% ของช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หรือในธุรกิจสายการบิน ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบจากกฎระเบียบว่าด้วย Carbon Emission มากที่สุด อุตสาหกรรมหนึ่ง เมื่อปี ค.ศ.2009 บริษัท British Airlines หรือ BA ได้ประกาศว่าจะลดการปลดปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จากพลังงานที่ใช้ลง 30% ภายในปี ค.ศ.2020 เมื่อเทียบกับช่วงปี ค.ศ.1990s

การพัฒนา Crisis Responding Capabilities

หลายท่านอาจกล่าวว่า สภาพแวดล้อมที่สุดโต่ในบางกรณี เป็น **Surprise** ที่แม้จะส่งผลกระทบที่รุนแรง แต่โอกาสความน่าจะเป็นมีอยู่ต่ำมาก เหตุการณ์การระเบิดของโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ที่ญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีในกรณีดังกล่าว ความน่าจะเป็นที่คลื่นยักษ์สึนามิจะสูงกว่า 8 เมตร นั้น นั้นมีค่ามากกว่าศูนย์ เพียงแต่ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เป็น Low Probability แต่ High Impact หมายความว่า โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวมีอยู่ต่ำมาก แต่หากเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นแล้ว จะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงในวงกว้าง ดังที่ญี่ปุ่นกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน บทเรียนจากญี่ปุ่นจึงน่าจะเป็นอุทาหรณ์เพื่อให้ผู้บริหารตระหนักอยู่เสมอว่า **“A Low Risk Is Not No Risks”**

Precautionary Risk Evaluation Principle Extreme Environment ที่เกิดขึ้น ส่งผลทำให้หลักการประเมินความเสี่ยง (Risk Evaluation Principles) เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง จากเดิมที่ตั้งอยู่บนฐานคิดของ **Laissez-faire Risk Evaluation Principle** โดยมีความเชื่อว่า Something is safe until it has been proven dangerous หรือ “When in doubt, opt for doubt” ภายใต้โลกแห่งความสุดโต่ ฐานคิดดังกล่าวถูกท้าทาย ในโลกแห่งความสุดโต่ ผู้คนเริ่มหันมาใช้ **Precautionary Risk Evaluation Principle** ภายใต้ความเชื่อที่ว่า Nothing is safe until it has been proven harmless หรือ “When in doubt, opt against doubt”

อย่างไรก็ดี มีนักวิชาการหลายท่านที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้ **Precautionary Risk Evaluation Principle** โดยเสนอ **The Percentage Principle** แทน โดยเชื่อว่าการประเมินความเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงในระดับใดก็ตาม จะมีบางรูปแบบของ Cost-Benefit Analysis ที่สามารถประเมินความเสี่ยงภัยและโอกาสให้แปลงออกมาเป็นต้นทุนและประโยชน์ที่จะได้รับแน่นอนทีเดียว ความเสี่ยงที่เกิดจากผลกระทบของภาวะโลกร้อนมีความไม่แน่นอน (Uncertainty) เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ตัวเลขบางตัวถึงแม้จะได้มาจากการ Guesstimate ก็ตาม ก็น่าจะสามารถยอมรับได้

Predictable Surprises พวกเราทราบหรือไม่ว่า Surprise ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในโลกของความสุดโต่งนั้น มีเพียง 10-20 % เท่านั้นที่เป็น **Unavoidable Surprise** ในขณะที่ 80-90% ที่เหลือล้วนแล้วแต่เป็น **Predictable Surprise** พุดง่าย ๆ เราคาดเดาได้อยู่แล้วว่า Surprise นั้นจะเกิดขึ้น แต่ว่าเราไม่ได้ไปทำอะไรกับมันจนกระทั่งมันเกิดขึ้นจริง คำถามคือ แล้วทำไมเราถึงไม่ทำในสิ่งที่เรารู้ว่าต้องเกิด ทำไมเราถึงยังเพิกเฉยละเลยแล้วก็มาแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ตลอดเวลา

หลังเกิดเหตุการณ์ 911 มีคนทำการศึกษาวิจัยกันมากมาย พบว่าเหตุการณ์ 911 นั้นเป็น Predictable Surprise เขาบอกว่าเป็นเพราะเรามี Positive Illusion ในเรื่องที่เกี่ยวข้องอนาคต หลักง่าย ๆ ก็คือ การ Delay ของ Lost จะมีความรู้สึกเหมือนเรา Gain ในทำนองกลับกัน ถ้า Gain ที่ถูก Delay คนจะรู้สึกเหมือน Lost การที่เหตุการณ์เลวร้ายที่คาดว่าจะเกิด ถูกเลื่อนออกไปเรื่อย ๆ คนเราในที่สุดจะคลายความกังวล เกิด Positive Illusion ขึ้น

ในหนังสือ **Predictable Surprise**, Professor Bazerman อธิบายว่าคนเราบางทีมองในเชิง Ego Centric Manner โดยการตีความเหตุการณ์ในเชิงที่เข้าข้างตัวเอง อย่างเรื่องของภัยพิบัติตามธรรมชาติ หรือมลภาวะที่เกิดขึ้น ต่างคนต่างโทษกันไปมา เลยไม่มีเจ้าภาพในการบริหารจัดการประเทศตะวันตกเองก็กล่าวโทษประเทศกำลังพัฒนาว่ามีการทำลาย เผา Rain Forrest หรือเป็นเพราะไม่สามารถควบคุมภาวะ Over-Population ในประเทศของตนได้ ประเทศกำลังพัฒนาก็กล่าวโทษประเทศตะวันตกในเรื่อง Industrialization ในเรื่อง Over-Consumption มีการใช้ทรัพยากรไปมากและส่งผลให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมต่างๆ มากมาย เมื่อต่างคนต่างกล่าวโทษกัน ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจึงไม่เคยได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง จนกลายเป็นวิกฤตขึ้น

ไม่เพียงแค่นี้ ตามสัญชาตญาณของคน มีความพยายามจะ Maintain Status Quo อะไรบางอย่างที่ต้องทำเดี๋ยวนี้อาจทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นในวันข้างหน้า มักเป็นสิ่งที่คนไม่ยอมทำ กล่าวคือถ้าให้เลือกระหว่าง Short Term Lost, Long Term Gain กับ Short Term Gain, Long Term Lost คนมักจะชอบทางเลือกหลังมากกว่าทางเลือกแรก หลายต่อหลายครั้งที่ผู้นำตระหนักรู้ว่า

อะไรจะเกิดขึ้นกับเมืองไทย อะไรจะเกิดขึ้นกับโลก แต่หลายๆ ครั้งเราไม่ได้ดำเนินการในสิ่งที่เราตระหนักรู้

เพราะฉะนั้น Professor Bazerman จึงพัฒนา **Recognition Priority Mobilization Model** ขึ้นมาเพื่อดูว่าในอนาคตเราสามารถที่จะดักจับ Threat หรือ Emerging Issue ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากพลวัตการได้อย่างไร โดยถามตัวเองอย่างน้อย 3 คำถามด้วยกัน

คำถามแรก คือเราตระหนัก (Recognize) ว่า Threat หรือ Emerging Issue ต่างๆ เกิดขึ้นจริงหรือเปล่า

คำถามที่สอง คือเมื่อตระหนักแล้ว เราจะจัดลำดับความสำคัญ (Prioritize) ได้หรือไม่ ในหลายๆ เรื่อง เราก็รับรู้การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่เราไม่มีการจัดลำดับความสำคัญว่าประเด็นไหนสำคัญกว่า

คำถามที่สาม ก็คือเมื่อตระหนักและได้จัดลำดับความสำคัญแล้ว เรามีความพยายามที่จะบริหารจัดการความต่างๆ เหล่านี้ให้ออกไปได้หรือไม่ (Mobilize) ถ้ามีก็คือ Preventive Respond ที่มีประสิทธิภาพ แต่ถ้าไม่มีก็ต้องแยกแยะว่าส่วนไหนเป็น Predictable Surprise เพื่อค้นหาแนวทางว่าเราควรจะต้องทำอะไรต่อ แนนอนทีเดียว ไม่ได้มีทุกเรื่องในโลกนี้ที่เป็น Predictable Surprise หลายเรื่องเป็น Unavoidable Surprise คือ เกิดขึ้นโดยที่เราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เพราะพันประมณฑลของ Rationality เรา พันประมณฑลของการรับรู้เรา ก็ต้องยอมรับความจริงในสิ่งนั้น

เราพูดถึงระบบ Warning Signal พูดถึง Crisis Management แต่เท่าที่ดู เราก็ได้แต่พูด ถึงเวลาที่ต้องใช้ความเป็นผู้นำในการเหนี่ยวนำไปสู่การปฏิบัติที่เกิดผลสัมฤทธิ์ ด้วยการพัฒนาให้มีขีดความสามารถในการรับมือกับ Extreme Environment ได้อย่างแท้จริง

2.จาก Rio 1992 ถึง Rio+20: 20 ปีแห่งความเปลี่ยนแปลง

การประชุม Rio+20: ความหวัง (อีกครั้ง) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดร.บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในปี ค.ศ.2012 เป็นช่วงเวลาครบรอบ 20 ปีของการจัดประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development - UNCED) หรือที่เรียกว่ากันทั่วไปว่า “การประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit)” ซึ่งได้จัดขึ้นในปี ค.ศ.1992 ที่นครริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ทางองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้จัดการประชุม “United Nations Conference on Sustainable Development-UNCSD” หรือ “การประชุม Rio+20”¹ ขึ้นในช่วงระหว่างวันที่ 20-22 มิถุนายน ค.ศ.2012 ที่นครริโอ โดยมีหัวข้อการประชุมหลัก (Theme) 2 เรื่องได้แก่

- (1) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication)
- (2) กรอบเชิงสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development: IFSD)

จากการหารือต่อมาในการประชุมของคณะกรรมการเตรียมการประชุม Rio+20 ได้มีข้อตกลงให้กำหนดวัตถุประสงค์ในการประชุมครั้งนี้ไว้ 3 ประการ คือ (1) เพื่อฟื้นฟูความมั่นใจจากฝ่ายการเมืองต่อการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (2) ประเมินผลความก้าวหน้าในการดำเนินการตามข้อตกลงด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการประชุมครั้งสำคัญๆที่ผ่านมา และ (3) การพิจารณาถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น

เป็นที่คาดการณ์ว่าผลของการประชุม Rio+20 ครั้งนี้จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อแนวทางการพัฒนาประเทศและการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลกอย่างกว้างขวางในระดับเดียวกับผลการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992 ที่ทำให้เกิดความตื่นตัวและกระแสแนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน”

¹มติจากที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) สมัยที่ 64 เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม ค.ศ.2009 (ข้อมติที่ A/RES/64/236)

1. เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดความยากจน

หลังจากที่องค์การสหประชาชาติมีมติในปลายปี ค.ศ.2009 ให้จัดการประชุม Rio+20 โดยมีประเด็นเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” เป็นหัวข้อหนึ่งในการประชุม องค์กรต่างๆ ขององค์การสหประชาชาติ เช่น UNEP, UNCTAD, UNESCO ได้ร่วมกันจัดทำเอกสารเผยแพร่แนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” ออกมาเป็นจำนวนมาก มีการจัดกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่แนวคิดหลากหลายรูปแบบ ทำให้เกิดกระแสตื่นตัวของประเทศต่างๆ และภาคธุรกิจเอกชนเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา อันที่จริงแล้วเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่แนวคิดใหม่ พัฒนาการของแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนเห็นว่าอาจแบ่งได้เป็น 2 ช่วงคลื่น (Wave)

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในกระแสคลื่นลูกที่หนึ่ง เริ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960 จากการที่รัฐบาลหลายประเทศได้เริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก นำไปสู่การจัด “การประชุมสหประชาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์” (The United Nations Conference on Human Environment - UNCHE) ที่ประเทศสวีเดนในปี ค.ศ.1972 ผลจากการประชุมนำไปสู่การจัดตั้ง “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (United Nations Environmental Programme - UNEP) ในปี ค.ศ.1973

และในปีเดียวกันนั้น “สโมสรแห่งกรุงโรม” (Club of Rome) ได้เผยแพร่หนังสือจากงานวิจัยชื่อ “ขีดจำกัดของการเติบโต” ซึ่งให้เห็นข้อจำกัดของการเติบโตของอุตสาหกรรมและจำนวนประชากร ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนอาหารและทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็น

ในปี ค.ศ.1973 มีการตีพิมพ์หนังสืออันโด่งดังของชুমัคเกอร์ (Shumacher) เรื่อง “**Small is Beautiful**” โดยชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาตามแบบของโลกตะวันตกนั้นเมื่อถึงจุดหนึ่งจะไม่สามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตและกิจกรรมเศรษฐกิจของมนุษย์ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน และยังสร้างปัญหาใหม่เพิ่มขึ้น ชุมัคเกอร์ได้เสนอทางเลือกใหม่ต่อการพัฒนาโดยประยุกต์จากปรัชญาโลกตะวันออก โดยส่วนหนึ่งคือปรัชญาตามหลักพระพุทธศาสนา ต่อมาในปี ค.ศ.1987 แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ได้ถูกนำเสนออย่างเป็นทางการในรายงานเรื่อง “**Our Common Future**” ของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development - WCED) ในรายงานดังกล่าว ระบุว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืนหมายถึงวิถีการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นหลัง ในการตอบสนองความต้องการของพวกเขา” เป็นการพัฒนาที่ต้องสร้างความสมดุลระหว่าง 3 เสาหลัก คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเรื่องทางเลือกของการพัฒนาได้ถูกนำเสนออย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ.1997 คำว่า **“เศรษฐกิจสีเขียว”** ได้ปรากฏแพร่หลายจากการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง **“Blue Print for Green Economy”** โดยกลุ่มนักวิชาการนำโดย เดวิด เพียร์ซ (David Pearce) ซึ่งเห็นว่าระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่นำไปสู่การทำลายทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และได้เสนอการแก้ไขโดยให้มีการประเมินมูลค่าของสิ่งแวดล้อม ใช้นโยบายด้านราคาและเปลี่ยนกฎกติกา เพื่อรวมมูลค่าของสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในกลไกตลาด ปรับเปลี่ยนการประเมินวัด GDP ให้รวมความสูญเสียด้านสิ่งแวดล้อม

ในปี ค.ศ.1992 เมื่อมีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกยอมรับในเวทีประชาคมโลกและแพร่หลายไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก กลายเป็นกระแส **“โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม”** (Environmental Globalization)

อย่างไรก็ดี หลังจากนั้นอีก 3 ปี เมื่อมีการจัดตั้งองค์การการค้าโลกในปี ค.ศ.1995 พร้อมด้วยการจัดทำชุดความตกลง 16 ฉบับภายใต้ WTO ได้เกิดกระแส **“โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่”** (Economic Globalization) กลายเป็นกระแสที่เบียดขับโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม มีกรณีข้อพิพาทด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นหลายกรณีทั้งในเวที WTO (เช่น กรณีทูนา-โลมา กรณีกุ้ง-เต่า กรณี GMOs) และในระดับความตกลง FTA โดยเฉพาะกรณีเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ NAFTA ผลการตัดสินใจข้อพิพาทส่วนใหญ่จบลงด้วยการจำกัดการใช้มาตรการปกป้องด้านสิ่งแวดล้อม จนถึงปัจจุบัน ความขัดแย้งระหว่างความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมกับความตกลงภายใต้ WTO ยังคงเป็นปัญหาข้อถกเถียงโต้แย้งและเป็นประเด็นการเจรจาในการเจรจาการค้าเสรีพหุภาคีรอบโดฮาที่ยังไม่มีข้อยุติ

แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในกระแสน์ลูกที่สอง ผู้เขียนเห็นว่าจุดเริ่มต้นก่อตัวมาจากการประชุม **“Rio+10”** ในปี ค.ศ.2002 เพื่อประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการประชุมมีประเด็นข้อวิพากษ์อย่างมากเกี่ยวกับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งข้อวิพากษ์ว่าแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนถูกแปรเปลี่ยนเป็น “ความยั่งยืนของการเติบโตทางเศรษฐกิจ” เท่านั้น รูปแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ชัดเจนมากที่สุด คือ ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่กำลังเป็นวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมโลกในปัจจุบัน ทั้งที่ในปี ค.ศ. 1992 นั้น ผลจากการประชุม Earth Summit ได้มีการจัดทำความตกลงด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีการกำหนดเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจก (โดยไม่ได้มีพันธกรณีบังคับ)

ในช่วงปี ค.ศ.2007-2008 มีปัจจัยกระตุ้นสำคัญหลายด้านเกิดขึ้น ในปี ค.ศ.2007 เป็นแรงผลักดันจาก **“ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ”** มีการเผยแพร่รายงานเรื่อง **“The Stern Review on the Economics of Climate Change”** ของนิโคลัส สเตอร์น (Nicolas Stern) ที่

เรียกกันทั่วไปว่า **“Stern Review”** ในรายงานได้ประเมินถึงต้นทุนมหาศาลของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาโลกร้อนหากไม่มีการแก้ไขปัญหา รวมทั้งมีการเผยแพร่รายงานการประเมินผลกระทบของ IPPC ฉบับที่ 4 (Assessment Report No.4) ที่แสดงข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และความจำเป็นที่ทั้งกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาต้องร่วมกันลดก๊าซเรือนกระจกอย่างมาก เพื่อเป้าหมายควบคุมการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิโลกไม่ให้เกิน 2 องศาเซลเซียส

ในปี ค.ศ. 2007 ยังเกิดวิกฤติการณ์ด้านอาหารและด้านการเงิน พอเข้าสู่ปี ค.ศ.2008 เกิดวิกฤติการณ์ด้านพลังงาน ทั้งสามวิกฤติการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำรายงานของ UNEP ชื่อ **“Global Green New Deal”** ที่เผยแพร่ออกมาในปี ค.ศ.2009 เนื้อหาในรายงานยอมรับถึงปัญหาความไม่ยั่งยืนของการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดวิกฤติในด้านต่างๆ และมีชุดข้อเสนอต่อรัฐบาลประเทศต่างๆ ให้มีการปฏิรูปการลงทุนด้านสาธารณะและการใช้นโยบายราคาเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ **“เศรษฐกิจสีเขียว”** พร้อมกับการสร้างขยายการจ้างงานใหม่และบริหารจัดการความยากจน ในรายงานดังกล่าวได้ระบุในตอนท้ายว่า ทาง UNEP จะร่วมกับองค์กรต่างๆ ภายใต้ UN เพื่อศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและเจาะลึกไปในรายสาขาการผลิตที่สำคัญ

ในปลายปี ค.ศ.2009 ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้มีมติให้จัดการประชุม Rio+20 โดยมีเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวเป็นวาระสำคัญ ต่อจากนั้นในปี ค.ศ.2011 UNEP ได้เผยแพร่รายงานฉบับสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวในชื่อ **“Toward Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication”** (ความยาว 632 หน้า) ซึ่งให้เห็นความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ขยายเติบโตไปในแนวทางที่สร้างผลกระทบกับอีกสองเสาหลัก คือด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม

ในรายงานของ UNEP (2011) ได้กำหนดความหมายอย่างกว้างของเศรษฐกิจสีเขียวไว้ว่า หมายถึง “ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม และในขณะเดียวกันก็สามารถลดความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อม และปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้”² และอยู่บนพื้นฐานยุทธศาสตร์ 3 ประการหลัก คือ การปลดปล่อยคาร์บอนในระดับที่ต่ำ การใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการป้องกันและลดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและการบริการของระบบนิเวศ ทั้งนี้ ในเอกสารของ UNEP ได้กล่าวย่ำว่า โดยเจตนารมณ์แล้ว แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวนี้ ไม่ได้เป็นเป้าหมายที่แตกต่างหรือจะมาแทนที่แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) ซึ่งเป็นเป้าหมายใน

²ภาษาอังกฤษ คือ “green economy as one that results in improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities” (UNEP, 2011, p.16)

แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) แต่เป็นการมองว่าการจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายความยั่งยืนได้ จำเป็นต้องมีการจัดการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง (getting the economy right) และแนวทางของเศรษฐกิจสีเขียวก็เป็นหนึ่งในรูปแบบของการแก้ปัญหาดังกล่าว (UNEP 2011, p.16) นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวยังไม่ควรจะถูกจำกัดเฉพาะเรื่องของการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากควรครอบคลุมจุดประสงค์ในด้านอื่น เช่น ความเป็นธรรมระหว่างคนในสังคม และการขจัดความยากจนด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหัวข้อวาระการประชุมเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในการประชุม Rio+20 จึงใช้ชื่อ “Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication” ในรายงานดังกล่าวมีรายละเอียดข้อเสนอการนำแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวไปใช้ใน 11 สาขาเศรษฐกิจ เครื่องมือด้านเศรษฐศาสตร์ บริบทแวดล้อมต่างๆ ที่จำเป็นต่อการผลักดันสู่เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งต่อยอดมาจากแนวคิดที่เดวิด เพียชและคณะ ได้เสนอไว้

แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในช่วงคลื่นลูกที่ 1 และ 2 จึงมีความเกี่ยวโยงและมีฐานคิดคล้ายกัน อาจสรุปให้เห็นภาพเพื่อความเข้าใจได้ว่า ในช่วงคลื่นที่ 1 เป็นการนำ “สิ่งแวดล้อม” มาเชื่อมโยงกับ “การพัฒนา” เกิดเป็นแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ในช่วงคลื่นที่ 2 เมื่อเห็นว่าเสาด้านเศรษฐกิจเป็นสาเหตุของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน จึงนำ “สิ่งแวดล้อม” และ “ความเป็นธรรมทางสังคม” มาเชื่อมโยงกับ “เศรษฐกิจ” เกิดเป็นแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว”

ในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการพัฒนาที่ยั่งยืน และการแก้ปัญหาความยากจนนั้น ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงทั้งทางโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ เป้าหมายการเติบโต รูปแบบเทคโนโลยีที่ใช้ และวิถีทางการค้าของประเทศ ทางคณะกรรมการเตรียมการประชุม Rio+20 ได้จัดทำข้อเสนอแนะที่รัฐบาลแต่ละประเทศควรนำไปดำเนินการรวม 7 แนวทาง ได้แก่ การจัดสรรรายจ่ายรัฐบาลเพื่อกระตุ้นภาคเศรษฐกิจเพื่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนให้เกิดตลาดของผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการจัดซื้อสินค้าสีเขียวของภาครัฐ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การกำหนดราคาหรือต้นทุนที่เหมาะสมของทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูและขยายระดับของทุนทรัพยากรธรรมชาติ และการเพิ่มประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco-Efficiency)

ในปี ค.ศ.2010 UNCTAD ได้ทำการสำรวจความเห็นจากประเทศต่างๆ เกี่ยวกับตัวชี้วัดที่ควรใช้วัดการปรับเปลี่ยนสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว ปรากฏว่ามีตัวชี้วัด 5 ประการที่ประเทศต่างๆ มีความเห็นร่วมกันว่าควรนำมาใช้ ได้แก่ สัดส่วนการใช้พลังงานทางเลือก การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ความเข้มข้นการปล่อยคาร์บอนเทียบกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเข้มข้นการใช้ทรัพยากรนำในระบบเศรษฐกิจ และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้ขีดจำกัดทางชีวภาพ (Biocapacity Limits) เมื่อ UNCTAD นำตัวชี้วัดดังกล่าวไปวิเคราะห์ข้อมูลของประเทศต่างๆ พบว่า

ยังไม่มีประเทศใดที่ได้คะแนนค่าตัวชี้วัดในระดับสูงครบทั้ง 5 ประการ เช่น สหภาพยุโรปมีค่าการปล่อยคาร์บอนต่อ GDP ต่ำ แต่ประสิทธิภาพการใช้พลังงานอยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับประเทศไทย ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2554 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำเอกสารเรื่อง “นโยบายการเติบโตสีเขียว เครื่องมือเพื่อการพัฒนาแบบคาร์บอนต่ำในประเทศไทย” ออกมาเผยแพร่สร้างความเข้าใจและจุดประกายความคิด ภาคธุรกิจหลากหลายกลุ่มก็ได้้นำเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวมาเป็นยุทธศาสตร์การดำเนินธุรกิจและยุทธศาสตร์การตลาด ทางกลุ่มสหภาพยุโรปได้ผลักดันแนวคิดเรื่อง “การเติบโตสีเขียว” (Green Growth) อย่างเต็มที่ จัดทำเอกสารนโยบาย จัดกิจกรรมประชุมหลายครั้ง และผลักดันแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวอย่างเต็มที่ในเวทีการประชุมระหว่างประเทศ ตามแนวคิดของสหภาพยุโรป การเติบโตสีเขียวไม่ได้เป็นการแทนที่ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” แต่มองว่าการเติบโตสีเขียวอยู่ภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืน ทำให้ขอบเขตการดำเนินงานเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนแคบลง ชัดเจน และวัดผลได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ในอีกด้านหนึ่ง กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศยังมีข้อห่วงกังวลต่อการผลักดันเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ความเสี่ยงจากการใช้แนวคิดนี้ในแนวทางที่ผิด เช่น การใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและนัยสำคัญจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือเพื่อเป้าหมายกีดกันทางการค้าของประเทศที่พัฒนาแล้ว การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเหตุผลสนับสนุนการอุดหนุนด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเสียเปรียบด้านการแข่งขันต่อประเทศที่พัฒนาแล้วเนื่องจากมีเงินทุนอุดหนุนน้อยกว่า ปัญหาจากการยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมสำหรับสินค้าให้มีความเข้มงวดหรือมีมาตรฐานสูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าของประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ตามมาตรฐานใหม่ การใช้เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเงื่อนไขใหม่ต่อประเทศกำลังพัฒนาสำหรับการจะให้ความช่วยเหลือ การกู้เงิน หรือการปรับโครงสร้าง/ปรับลดหนี้ ฯลฯ

เศรษฐกิจสีเขียวจึงอาจเป็นได้ทั้งโอกาสและกับดักในเวลาเดียวกัน ขึ้นอยู่กับการเตรียมความพร้อม การปรับตัว ความเข้าใจและความเท่าทันของแต่ละประเทศในการกำหนดทิศทางนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในท่ามกลางวิกฤติการณ์ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนี้ และมีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้นในอนาคตโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ

ในเอกสารฉบับเริ่มต้น (Zero Draft) ที่ทาง UN จัดทำและเผยแพร่ออกมาเมื่อวันที่ 10 มกราคม ค.ศ.2012 สำหรับเป็นเอกสารการประชุมเจรจาในเวที Rio+20 ภายใต้ชื่อเรียกว่า “อนาคตที่เราต้องการ” (the Future We Want) มีความยาวรวม 19 หน้า เป็นการประมวลความเห็นที่ประเทศต่างๆ ส่งเข้ามาเป็นจำนวนมาก (มีจำนวนรวมกันกว่า 6,000 หน้า) เนื้อหา

เอกสารแบ่งเป็น 5 ส่วนหลัก คือ บทนำ การสร้างพันธมิตรทางการเมืองใหม่ เรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน เรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และกรอบการดำเนินงานและการติดตาม

ในเอกสารดังกล่าวได้ระบุแต่เพียงว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ให้แต่ละประเทศไปกำหนดแนวทางดำเนินการของตนเอง และเป็นการดำเนินงานโดยความสมัครใจ ไม่ได้มีความชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการจัดปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นสาเหตุของการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจ และยังไม่มีตอบโจทยปัญหาเกี่ยวกับวิกฤตการณ์หลายด้านที่เกิดขึ้นร่วมกันในปี ค.ศ.2007-2008 ซึ่งเป็นที่มาของการผลักดันแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวในช่วงคลื่นลูกที่สอง เนื้อหาในเอกสาร Zero Draft สะท้อนถึงการประนีประนอมระหว่างจุดยืนของกลุ่มประเทศต่างๆ ที่ยังไม่สามารถหาแนวคิดร่วมกันที่ชัดเจนเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว หากผลลัพธ์ของเอกสารการประชุม Rio+20 ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2012 ยังคงมีเนื้อหาในลักษณะดังที่ปรากฏอยู่ใน Zero Draft ก็คงไม่สามารถคาดหวังอะไรได้มากจากผลการประชุมครั้งนี้ เส้นทาง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ก็จะไม่แตกต่างไปจากเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา

จากการประชุมเจรจาครั้งล่าสุด คือ การประชุม Second Informal Informal Consultations ซึ่งจัดขึ้นระหว่างช่วงวันที่ 23 เมษายน - 4 พฤษภาคม ค.ศ.2012 ที่สำนักงานใหญ่องค์การสหประชาชาติ กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (นำโดย EU, นอร์เวย์, สวิตเซอร์แลนด์, ญี่ปุ่น, US, แคนาดา, ออสเตรเลีย) กับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (นำโดยกลุ่ม G77+จีน) ยังคงมีความเห็นและจุดยืนที่แตกต่างกันมากเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (โปรดดูรายละเอียดในกรอบที่ 1)

กรอบที่ 1 : จุดยืนที่แตกต่างกันเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

จุดยืนและข้อเสนอของกลุ่ม G77 + จีน

- เห็นว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือที่เป็นทางเลือกอันหนึ่งจากเครื่องมือที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศที่จะกำหนดตัดสินใจเลือกโดยพิจารณาต้นทุนและความเสี่ยงของแต่ละทางเลือก เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และได้แย้งแนวคิดของประเทศที่พัฒนาแล้วโดยเฉพาะ EU ที่มุ่งผลักดันเฉพาะเศรษฐกิจสีเขียวในฐานะที่เป็น “เครื่องมือที่จำเป็น”(Essential Tool) เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทางกลุ่ม G77 ต้องการใช้คำว่า “เครื่องมือที่เป็นประโยชน์” (Useful Tool)
- กลุ่ม G77 ยืนยันให้นโยบายเศรษฐกิจสีเขียวมีความสอดคล้องกับ Rio Principles โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการเรื่องความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่าง (Common but Differentiated Responsibility- CBDR) แต่ถูกคัดค้านโดยกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (สวิตเซอร์แลนด์, นอร์เวย์, นิวซีแลนด์, ญี่ปุ่น, แคนาดา) โดยให้เหตุผลว่า ไม่ควรเลือกหยิบเฉพาะ Rio Principle ที่คิดว่าเป็นประโยชน์ไปใช้
- G77 อ้างว่า ประเทศต่างๆ มีความเห็นร่วมในแนวทางว่า GE เป็นเพียง “Tool” อันหนึ่ง ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีการจัดทำ Roadmap (ตามข้อเสนอของ EU)

- เน้นย้ำว่า ยุทธศาสตร์การเติบโตบนฐานระบบตลาด (market-based growth strategies) ไม่เพียงพอ ต้องให้ความสำคัญต่อการกรอบนโยบายระดับชาติด้านนโยบายทางสังคม

จุดยืนและข้อเสนอของ EU และประเทศอื่นๆ ที่สำคัญ

- EU และ ญี่ปุ่น เห็นร่วมกันว่า “ทุกประเทศ” ควรดำเนินการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว
 - EU เสนอว่าการประชุม Rio+20 ควรนำไปสู่การเร่งเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว และมีผลลัพธ์เป็นรูปธรรม โดยเสนอให้กำหนด Roadmap , Specific Goal, Target and Action at International Level , Timetables ไม่ต้องการผลสรุปเป็นคำประกาศกว้างๆ ทั้งนี้ Goals and Targets จะต้องไม่มีความแตกต่างกันระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา
 - EU เสนอ 5 Key Areas of Green Economy ได้แก่ (1) Water (2) Ocean and Marine Environment (3) Sustainable Land Management and Ecosystem (including Forest) (4) Sustainable Energy (5) Resource Efficiency in particular waste โดยระบุอยู่ใน Section V.A. (Framework for Action)
 - ทาง US และ Canada มองว่า GE เป็น “Means” เพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ควรให้แต่ละประเทศกำหนดเอง ไม่ควรมี “Global GE Roadmap”
- กลุ่ม G77 เห็นว่าเป็นข้อเสนอสร้างสรรค์ แต่มีความเห็นที่แตกต่างในเรื่อง Goals และ Targets โดยเห็นว่าควรพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่ต้องการให้จำกัดเฉพาะบางประเด็นหรือบางหัวข้อเท่านั้น และเสนอให้พิจารณาเรื่องงบประมาณในการปฏิบัติ โดยเสนอให้ฝ่ายเลขาฯ ประเมินต้นทุนในการปรับเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ประเมินว่าสามารถบรรลุเป้าหมายได้เท่าใดจากงบประมาณที่มีอยู่
- เกาหลีใต้ (ได้รับการสนับสนุนจากนอร์เวย์ และ EU) เสนอว่า มี Approach , Vision, Model ที่หลากหลายเพื่อการจัดการความยากจนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน แต่เห็นว่าเศรษฐกิจสีเขียวเป็น “Important Tool” ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่มา : Earth Negotiation Bulletin, Vol. 7, No.25 -32 และเอกสารรายงานของ Third World Network

2. กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำว่า “กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Institutional Framework for Sustainable Development - IFSD) มีความหมายครอบคลุมกลุ่มโครงสร้าง องค์กร เครือข่าย และรูปแบบการจัดการความสัมพันธ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการนำนโยบายเหล่านั้นไปปฏิบัติ ซึ่งอาจครอบคลุมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ภูมิภาค ไปจนถึงระดับโลก และรวมถึงภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และภาคธุรกิจที่รวมกันในรูปแบบของเครือข่ายที่มีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย สำหรับในกรอบสถาบันระดับระดับโลกนั้น แม้ว่าทิศทางการพัฒนาของกลไกการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่ผ่านมาจะเติบโตและพัฒนาไปอย่างมาก แต่กลับสวนทางกับทิศทางของคุณภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงทั่วโลก

ในเอกสารสรุปของคณะกรรมการเตรียมการประชุม UNCED 2012 ครั้งที่ 2 (United Nations, 2011, pp.12-18)³ ได้สรุปข้อเสนอทางเลือกที่เป็นไปได้ในการปฏิรูปกรอบสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ในเบื้องต้นมีดังนี้

1) การปรับปรุงยกระดับ UNEP (Enhancing UNEP) มีการเสนอให้มีการขยายจำนวนสมาชิกภาพของสภการบริหาร UNEP ให้ครอบคลุมทุกประเทศ (จากปัจจุบันมีสมาชิกแค่ 58 ประเทศเท่านั้น) โดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงวาระและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องทางการเงิน ซึ่งจะทำให้เกิดความตื่นตัวของนานาประเทศในการมีส่วนร่วมในการประชุมสภการบริหาร UNEP และในเวทีประชุมรัฐมนตรีด้านสิ่งแวดล้อมของโลก

2) การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Establishing a new umbrella organization for sustainable development) องค์กรใหม่นี้จะทำหน้าที่ด้านการบริหารโดยใช้กลไกระหว่างรัฐบาลและสำนักเลขาธิการที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดการบูรณาการกันอย่างสมบูรณ์มากขึ้นระหว่างเป้าหมาย 3 ประการของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3) การตั้งทบวงการชำนัญพิเศษซึ่งอาจเป็นในรูปแบบขององค์การสิ่งแวดล้อมโลก (Establishing a specialized agency such as a World Environment Organization) โดยใช้รูปแบบทบวงการชำนัญพิเศษอื่นของสหประชาชาติ เช่น องค์การอนามัยโลก (WHO) หรือองค์การด้านอาหารและเกษตร (FAO) ซึ่งจะทำหน้าที่ในด้านการให้คำแนะนำเชิงนโยบายในประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยตรงต่อสหประชาชาติ และจะทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ MEAs ด้วย

4) การปฏิรูปคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (ECOSOC) และคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Reforming the Economic and Social Council and the Commission on Sustainable Development) เช่น การตั้งแผนกพิเศษด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมา เพื่อทำงานประสานกับคณะกรรมการอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่นของ UNEP หรือการรวมคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม เข้ากับคณะกรรมการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน และตั้งเป็นคณะมนตรีว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Council) แทน

5) การปฏิรูปสถาบันและโครงสร้างอื่น ๆ (Enhancing institutional reforms and streamlining existing structures) โดยเป็นการประสานงานระหว่างหน่วยงานบริหารระดับสูงร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

จากการประชุมครั้งล่าสุด (การประชุม Second Informal Informal Consultations วันที่ 23 เมษายน - 4 พฤษภาคม ค.ศ.2012) ประเทศต่าง ๆ มีจุดยืนและความเห็นที่แตกต่างหลากหลายมาก ยังหาข้อสรุปยุติได้ยาก (โปรดดูรายละเอียดในกรอบที่ 2)

³United Nations. 2011. Objective and Themes of the United Nations Conference on Sustainable Development. 2nd Preparation Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development. 7-8 March 2011. (CONF.216/PC/7)

กรอบที่ 2 : ทางเลือกของการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทางเลือกที่ 1 : การจัดตั้งองค์กร หรือ Forum ใหม่ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน รูปแบบที่มีการนำเสนอคือ

(1) Sustainable Development Council (SDC)

- ข้อเสนอการจัดตั้ง SD Council เป็นข้อเสนอเริ่มต้นจาก Rio+20 Secretariat และ Co-chairs ของการเตรียมการประชุม โดย SDC จะเป็นองค์กรระดับสูง มีสิทธิอำนาจในการพิจารณาเรื่องการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอนี้ได้รับการสนับสนุนจาก EU, สวิตเซอร์แลนด์, นอร์เวย์, เกาหลีใต้, คาซัคสถาน และประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่ง

(2) New High-level Political forum on Sustainable Development โดยจัดตั้งขึ้นภายใต้ UN ซึ่งอาจอยู่ภายใต้กำกับของสมัชชาใหญ่ หรือภายใต้ ECOSOC

- ข้อเสนอการจัดตั้ง “New High-level Political Forum on Sustainable Development” (HPFSD) เป็นข้อเสนอจากกลุ่ม G77+จีน
- HPFSD ประกอบด้วยสมาชิกของ UN ทุกประเทศ ทำหน้าที่ติดตามการดำเนินงานตามข้อผูกพันเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน การประสานงานกับองค์กรต่างๆ ของ UN และความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม
- กลุ่ม G77 +จีน ได้ถอนข้อเสนอก่อตั้ง HPFSD ออก แต่ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่ง ได้แก่ เปรู จีน อินเดีย บราซิล มาเลเซีย อินโดนีเซีย ได้ยื่นข้อเสนอกลับเข้าไปในนามของแต่ละประเทศ

ทางเลือกที่ 2 : การเพิ่มความเข้มแข็งต่อบทบาทของ ECOSOC ในด้านการบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน

- มีหลายประเทศ (เช่น US, แคนาดา) ที่เห็นว่าไม่จำเป็นต้องสร้าง New Council การปฏิรูป ECOSOC ก็เพียงพอ

ทางเลือกที่ 3 : การเพิ่มความเข้มแข็งของคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Commission on Sustainable Development - CSD) ประเทศที่สนับสนุนทางเลือกนี้ได้แก่ ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา

ทางเลือกที่ 4 : บทบาทและสถานะของ UNEP ในอนาคต มีความเห็นที่แตกต่างกันระหว่าง 2 ทางเลือก

(1) การยกระดับ UNEP เป็นองค์กรชำนาญพิเศษ ประเทศที่สนับสนุนทางเลือกนี้อย่างมาก ได้แก่ EU และกลุ่มประเทศแอฟริกา

(2) การขยายภารกิจและขีดความสามารถของ UNEP โดยยังคงสถานะเดิม

- ในช่วงแรก กลุ่ม G77 +จีน ได้เสนอให้มีการเพิ่มความเข้มแข็งของ UNEP โดยไม่ได้กล่าวถึงการยกระดับเป็นองค์กรชำนาญพิเศษ และมีข้อเสนอให้ทุกประเทศเข้าร่วมเป็นสมาชิกบริหาร (Governing Council) เพิ่มงบประมาณ ขยายภารกิจหน้าที่ ขีดความสามารถ และบทบาทด้านการประสานงานเรื่องสิ่งแวดล้อมภายใต้ระบบ UN
- ภายหลังทางกลุ่ม G77 +จีน ได้ถอนข้อเสนอเกี่ยวกับเรื่อง UNEP มีหลายประเทศได้ยื่นข้อเสนอกลับเข้าไปใหม่ในนามของแต่ละประเทศ ได้แก่ เปรู จีน อินเดีย มาเลเซีย บราซิล อินโดนีเซีย
- เหตุผลที่ทางกลุ่ม G77 ถอนข้อเสนอ เนื่องจากกลุ่มแอฟริกาได้ตัดสินใจผลักดันข้อเสนอของตนเองในการยกระดับ UNEP เป็นองค์กรชำนาญพิเศษ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ไม่สามารถยอมรับข้อเสนอดังกล่าวได้ (อย่างไรก็ตาม จีน เอธิโอเปีย เคนยา โมร็อกโก แสดงการสนับสนุนข้อเสนอของกลุ่มแอฟริกาใต้ – รายงาน ENB Summary)
- EU ให้การสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรชำนาญพิเศษอย่างมาก แต่ทางสหรัฐอเมริกา รัสเซีย แคนาดา และประเทศกำลังพัฒนาจำนวนหนึ่งมีจุดยืนคัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่

ที่มา : Earth Negotiation Bulletin, Vol. 7, No.25 -32 และเอกสารรายงานของ Third World Network

3. บทส่งท้าย

ปัญหาวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมโลก รวมทั้งวิกฤติด้านการเงินในประเทศมหาอำนาจ ทำให้แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนกลับมาได้รับความสนใจและกลายเป็นวาระของโลกอีกครั้ง โจทย์สำคัญในวันนี้ คือ ทำอย่างไรที่จะไม่ให้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวกลายเป็นเพียงวาทกรรมใหม่ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อรักษาการเติบโตของเศรษฐกิจต่อไป แต่ยังคงสร้างปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคม ไม่ต่างกับวาทกรรมเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกิดขึ้นเหมือนในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ในขณะเดียวกันต้องป้องกันมิให้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวถูกใช้เป็นเครื่องมืออันใหม่ของประเทศอุตสาหกรรมโดยมีเป้าหมายแอบแฝง เช่น ใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า สร้างมาตรฐานสิ่งแวดล้อมรูปแบบใหม่ ใช้เป็นข้ออ้างเพื่อการเปิดตลาดเสรีด้านการลงทุนและบริการด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศกำลังพัฒนา ฯลฯ

เอกสารการเจรจาล่าสุดสำหรับการประชุม Rio+20 ตอนนี้อยู่ในความยาวรวม 171 หน้า (จากจุดเริ่มต้น 19 หน้า) เนื้อหาเอกสารเต็มไปด้วยประเด็นข้อถกเถียงมากมายที่ยังไม่มีข้อยุติ แม้ว่าทาง UN จะพยายามร่างเอกสารขึ้นโดยมีเนื้อหาแบบประนีประนอมจุดยืนของทุกฝ่าย แต่ข้อเสนอเรียกร้องเพิ่มเติมของประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเองและโยนภาระไปให้ผู้อื่น นอกจากนี้ ยังไม่มีข้อเสนอที่ก้าวพ้นไปจากกระบวนทัศน์เก่าของการพัฒนา รวมทั้งไม่มีข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของระบอบโลกด้านการค้าเสรีกับระบอบโลกด้านสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวถึงข้างต้น

การคิดในระดับโลก (Think Globally) และทำในระดับท้องถิ่น (Act Locally) ซึ่งเป็นแนวคิดที่แพร่หลายมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 เป็นสิ่งที่ดูจะมีความหวังมากกว่าและจำเป็นมากขึ้นภายใต้สถานการณ์โลกที่มีความขัดแย้งระหว่างโลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อมกับโลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่มากขึ้น จนไม่สามารถสร้างความตกลงที่เป็นกติกาสากลร่วมกันได้

โจทย์เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในช่วงเวลานี้ จึงเป็นโจทย์เก่าภายใต้สถานการณ์ปัญหาและบริบทใหม่ที่มีความซับซ้อนและยุ่งยากมากกว่าเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมา

เหลียวหลังแลหน้า: 20 ปี หลังริโอ กับเส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นนท์ นุชหมอน

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1. สถานการณ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

กระแสโลกาภิวัตน์ที่ได้ก่อตัวขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีของประเทศต่าง ๆ นับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ได้กลายเป็นแนวทางการพัฒนากระแสหลักที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการกำหนดแนวนโยบายการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาซึ่งยังมีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่ตามหลังประเทศกลุ่มที่พัฒนาแล้วอยู่มาก เป้าหมายการพัฒนาของหลายประเทศในช่วงกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา จึงเป็นการมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมเป็นสำคัญ โดยเชื่อว่าตัวเลขทางเศรษฐกิจที่ดีจะเป็นตัวขับเคลื่อนการสะสมทุนของประเทศ อันนำมาซึ่งรายได้ของประชากรที่เพิ่มขึ้น และเกิดความรุ่งเรืองของประเทศตามมาได้ ประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศกำลังพัฒนาที่มุ่งพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวผ่านยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาที่เน้นด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาอุตสาหกรรม และการส่งเสริมการส่งออก ซึ่งหากพิจารณาผลจากการพัฒนาในแง่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตลอดระยะเวลากว่า 20 ปี สังคมไทยถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาเศรษฐกิจ จากข้อมูลพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2532 ประเทศไทยมีตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อประชากรเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 48,311.3 บาทต่อคนต่อปี แต่ในปี พ.ศ. 2553 หรือประมาณ 20 ปีต่อมา ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อประชากรได้เพิ่มสูงขึ้นเป็น 150,314.8 บาทต่อคนต่อปี หรือสูงขึ้นประมาณ 3.11 เท่า ซึ่งส่งผลให้คนไทยมีระดับคุณภาพชีวิตโดยเฉลี่ยที่ดีขึ้น สัดส่วนความยากจนได้ลดลงจากร้อยละ 9.6 ในปี พ.ศ.2549 เหลือร้อยละ 7.8 ในปี พ.ศ.2553 การมีระบบเสริมสร้างสุขภาพอนามัยทำให้คนไทยร้อยละ 99.4 มีหลักประกันสุขภาพ ระดับการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 8.2 ปี (สศช., 2554) เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การพัฒนาที่ผ่านมาตลอดระยะเวลาเกือบ 20 ปี ก็ได้สะท้อนผลกระทบที่ไม่สมดุลในมิติหลาย ๆ ด้านเช่นเดียวกัน อาทิเช่น

ด้านเศรษฐกิจ พบว่าแม้การเติบโตจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ประเทศไทยกลับมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจลดลง โครงสร้างและการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยยังต้องพึ่งพิง

อุปสงค์จากต่างประเทศ ทำให้สัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศลดลงเป็นร้อยละ 67.5 ในปี พ.ศ.2553 จากร้อยละ 74.8 ในปี พ.ศ.2552 รวมทั้งปัญหาหนี้สาธารณะที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอาจเป็นตัวบั่นทอนเสถียรภาพของเศรษฐกิจในอนาคต (สศช., 2554) ปัญหาโครงสร้างการพัฒนาประเทศและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมีลักษณะกระจุกตัวอยู่ในภาคมหานครและปริมณฑลเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ โดยสัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยร้อยละ 10 ของประชากร กับกลุ่มคนจนร้อยละ 10 ของประชากร มีความแตกต่างกันถึง 22.8 เท่า ในปี พ.ศ.2552 ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและชุมชนซึ่งจะเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตต่อไป

ด้านสิ่งแวดล้อม ผลจากการเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมได้นำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งสถิติจากกรมป่าไม้ชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยกำลังสูญเสียพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง ปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม การขาดแคลนน้ำ การลดลงอย่างรวดเร็วของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรประมงของประเทศไทย ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ตลอดจนปัญหาขยะและของเสียอันตรายมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ด้านสังคม แม้ว่าประชาชนจะได้รับการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มขึ้น และมีการจัดสวัสดิการทางสังคมในหลายรูปแบบ แต่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสุขภาพได้อย่างทั่วถึง ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น ความยากจนและค่าครองชีพที่สูงขึ้นได้ทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา อาทิเช่น ปัญหาชุมชนแออัด การเพิ่มขึ้นของการเกิดอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด รวมไปถึงปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจและศีลธรรมของคนในสังคมก็ได้ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น สังคมมีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาเพิ่มมากขึ้น

ปรากฏการณ์ที่ใช้ให้เห็นถึงความไม่สมดุลและไม่ยั่งยืนจากการพัฒนากระแสหลักนี้ได้ปรากฏในหลายประเทศทั่วโลก ทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งทั่วโลกต่างได้ให้ความตระหนักถึงปัญหาเหล่านี้ร่วมกันมากขึ้น และพยายามจะหาแนวทางเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาร่วมกันในระดับโลก เหตุการณ์ที่เป็นจุดเริ่มต้นและจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของโลกคือ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือ Rio Summit (Earth Summit) ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในปีพ.ศ.2535 (ค.ศ.1992) ซึ่งทำให้เกิดข้อเสนอต่อการกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาของประเทศต่างๆ นั่นก็คือ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ผ่านกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ ซึ่งถือเป็นการปลุกกระแสแนวทางที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์ทางด้านสิ่งแวดล้อม” ขึ้นมาทั่วโลก และนำมาสู่การประชุมระดับโลกด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนครั้งต่อมาในอีก 10 ปีให้หลัง นั่นก็คือ World Summit on Sustainable Development – WSSD) ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ในปี พ.ศ.2545 (ค.ศ.2002) ประเทศไทยได้มีบทบาทในการร่วมลงนามและให้สัตยาบันในปฏิญญาและอนุสัญญาดังกล่าวทั้งในปี พ.ศ. 2535

และ พ.ศ. 2545 ด้วย และการปฏิบัติตามกรอบดังกล่าวได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแนวนโยบาย สถาบันองค์กร และกิจกรรมต่างๆซึ่งถือเป็นการวางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทยอย่างมากมายังจะวิเคราะห์ในส่วนถัดไป

2. ทบทวนการดำเนินงานของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

การดำเนินของประเทศไทย สามารถจำแนกได้เป็นการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องในระดับโลก ในระดับนโยบายของประเทศ และการดำเนินการในระดับปฏิบัติการ ดังนี้

2.1 การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลก

2.1.1 ประเทศไทยกับการประชุม Rio Earth Summit

ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืนในเวทีระดับโลกนับตั้งแต่การประชุมสุดยอดโลก พ.ศ. 2535 (Rio Earth Summit) ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นได้มีผลลัพธ์ที่สำคัญจากการประชุมคือการรับรองเอกสาร 3 ฉบับ ได้แก่

(1) ปฏิญญาโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development) ซึ่งเป็นหลักการเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของสหประชาชาติในการดำเนินงานพัฒนาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน

(2) แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เพื่อเป็นแผนแม่บทของโลกในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศไทยได้ให้การรับแผนปฏิบัติการ 21 เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ซึ่งแม้ว่าจะไม่มีผลผูกมัดในเชิงกฎหมาย แต่ก็ยังเป็นพันธกรณีทางการเมืองระหว่างประเทศในระดับสูง ประเทศที่ให้การรับรองพันธกรณีจะต้องดำเนินการพัฒนาประเทศมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางของแผนปฏิบัติการ 21

(3) แถลงการณ์และอนุสัญญาอื่น ๆ ได้แก่ แถลงการณ์เกี่ยวกับหลักการด้านป่าไม้ (Statement of Forest Principle) กรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change-UNFCCC) อนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity-CBD)

นอกจากนี้ ผลจากการประชุมริโอ ยังได้มีมติให้จัดตั้ง “คณะกรรมการการว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ” (Commission on Sustainable Development: CSD) เพื่อรับผิดชอบและติดตามกำหนดแนวทางในการนำผลการประชุมไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม อันจะทำหน้าที่เป็นกรรมการดำเนินงานให้กับคณะกรรมการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council หรือ ECOSOC) ซึ่งทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประสานกับกระทรวงการต่างประเทศทำหน้าที่เป็นผู้แทนของรัฐบาลไทยเข้าเป็นสมาชิกของคณะกรรมการ CSD ด้วย

หลังจากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยรับผิดชอบให้มีการดำเนินการตามพันธกรณีที่ได้ให้การรับรองแผนปฏิบัติการ 21 มีการจัดทำ “นโยบายและแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืนสำหรับประเทศไทย” ภายใต้โครงการการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21 การจัดทำแผนปฏิบัติการระดับชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยความร่วมมือระหว่างสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ.2540) ซึ่งเป็นการจัดทำกรอบแนวทางและแผนปฏิบัติการของประเทศไทยในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 14 ข้อ ที่สอดคล้องและอนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21

2.1.2 ประเทศไทยกับการประชุม The World Summit on Sustainable Development (WSSD) หรือการประชุม Rio+10

ต่อมาใน พ.ศ. 2545 การประชุม Rio+10 ประเทศไทยได้ให้การรับรองเอกสารสำคัญ 2 ฉบับ คือ ปฏิญญาโจฮันเนสเบิร์กว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (Johannesburg Declaration on Sustainable Development) และแผนการดำเนินงานโจฮันเนสเบิร์ก (Johannesburg Plan of Implementation) ซึ่งผลจากการรับรองเอกสารสองฉบับนี้ทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติตาม 2 ประการ คือ

(1) การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (National Council for Sustainable Development: NCSD) เพื่อกำกับดูแลการอนุรักษ์ตามผลการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งแม้การจัดตั้ง NCSD จะเป็นเรื่องตามความสมัครใจของประเทศสมาชิก และขึ้นอยู่กับกลไกการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศที่มีวิธีการบริหารจัดการต่างกัน แต่ประเทศไทยก็ได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2545 เพื่อเป็นกลไกการบริหารจัดการระดับนโยบาย ทำหน้าที่หลักในการกำหนดแนวนโยบาย มาตรการการพัฒนาและประสานการพัฒนาในมิติต่างๆ และกำกับดูแลการอนุรักษ์ตามผลการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นฝ่ายเลขานุการและเป็น focal point ของการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ คณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนระดับรัฐมนตรีจากกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิ นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการย่อยรองรับภารกิจที่ต้องดำเนินการอยู่หลายเรื่องร่วมด้วย ได้แก่ คณะกรรมการเพื่ออนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2546 โดยทำหน้าที่เสนอแนะแนวทางและมาตรการดำเนินงานตามพันธกรณีของประเทศไทยภายใต้แผนปฏิบัติการ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อเสนอผลต่อคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

(2) การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน (National Sustainable Development Strategy) โดยใช้แผนการดำเนินงานโจอันเนสเบิร์กมาเป็นกรอบในการจัดทำยุทธศาสตร์ของประเทศในปี พ.ศ.2546 โดยใช้แผนการดำเนินงานโจอันเนสเบิร์กมาเป็นกรอบในการจัดทำยุทธศาสตร์ของประเทศ และได้มีการผลักดันให้คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” เป็นวาระแห่งชาติสำเร็จ

ต่อมาในปี พ.ศ.2547 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศได้จัดทำ “โครงการอนุรักษ์ตามแผนปฏิบัติการ 21 และการพัฒนาที่ยั่งยืน” ขึ้น เป็นการศึกษาเอกสารโจอันเนสเบิร์กและทบทวนแผนการดำเนินงานโจอันเนสเบิร์ก เพื่อจัดทำกรอบแผนปฏิบัติการของประเทศไทยและกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการดำเนินงานแต่ละหัวข้อ (Thematic Cluster) โดยใช้กระบวนการระดมความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ดี เนื่องจากท้ายที่สุดประเด็นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกลดความสำคัญลงจากภาคการเมือง ทำให้ไม่มีการตั้งวาระเพิ่มเติมของคณะกรรมการชุดนี้อย่างต่อเนื่อง และทำให้ยังมิได้มีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศแต่อย่างใด คณะกรรมการชุดนี้จึงได้ยุติบทบาทและหมดวาระไปตั้งแต่สิ้นสุดสมัยรัฐบาลทักษิณ และในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการวางแผนและประเมินผลการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

2.2 การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศ

กรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนจากแผนปฏิบัติการ 21 ได้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยโดยมีการนำประเด็นทางการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ผสมหรือบูรณาการเข้ากับกลไกที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาที่มีอยู่มากขึ้นผ่านทางหน่วยงานราชการต่างๆ และรัฐบาลในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งมีอยู่ 2 ด้านที่สำคัญคือ การบูรณาการกับกฎหมายสูงสุดของประเทศ หรือกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ และการบูรณาการกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งถือเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศไทย

2.2.1 การผนวกประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในกฎหมาย

มิติด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ปรากฏขึ้นในกฎหมายฉบับที่สำคัญของประเทศไทย มีดังนี้

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในด้านต่างๆ มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปโครงสร้างทางการเมืองการปกครองเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน มีรับรองสิทธิของชุมชนอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก รวมทั้งการกระจายอำนาจแก่ชุมชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการดำเนินแผนงานและโครงการใดๆ ในชุมชนทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งต่อ

นโยบายและแผนงานสาธารณะของภาครัฐ โดยในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐได้กำหนดเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เคารพต่อสิทธิของ ประชาชนและมีความเป็นธรรมไว้ในหลายมาตรา อาทิ มาตรา 76 มาตรา 79 เป็นต้น

2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

ซึ่งมีต้นแบบมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 โดยในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เพิ่มรายละเอียด และขั้นตอนการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสิทธิชุมชนให้มีความชัดเจน ขึ้น อาทิ การรับรองสิทธิอย่างเป็นทางการและส่งเสริมให้ชุมชนมีสิทธิและบทบาทเป็นอย่างมากใน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 66 และมาตรา 67

3) กฎหมายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมามากกว่า 30 ปี อย่างไรก็ตามก็ดี กระแส “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” จากการประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ.2535 ทำให้ประเทศ ไทยมีการปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ครั้งใหญ่ โดยได้ออกพระราชบัญญัติต่างๆ มา แทนกฎหมายที่ใช้อยู่เดิม พระราชบัญญัติที่สำคัญมีอย่างน้อย 5 ฉบับ ได้แก่ (1) พ.ร.บ.ส่งเสริมและ รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 (2) พ.ร.บ.โรงงาน พ.ศ.2535 (3) พ.ร.บ.วัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 (4) พ.ร.บ.สาธารณสุข พ.ศ.2535 และ (5) พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535

ในส่วนของ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 ซึ่งถือเป็นกฎหมาย แม่บทในการจัดการสิ่งแวดล้อมของไทย ได้รับเอาหลักการทางเศรษฐศาสตร์ทางด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อมตามปณิญาธิโอและแผนปฏิบัติการ 21 อาทิ หลักผู้ก่อมลพิษต้องจ่าย (Polluter Pays Principle) และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมมาบัญญัติไว้ นอกจากนี้ลักษณะ เด่นที่สำคัญประการหนึ่งของ พ.ร.บ. ฉบับนี้คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการ สิ่งแวดล้อมมากขึ้น มาตรา 6 บัญญัติให้บุคคลอาจมีสิทธิในการที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจาก ทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การได้รับการชดเชยค่าเสียหาย หรือค่าทดแทนจากรัฐในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายที่เกิดจากมลพิษที่มีสาเหตุมาจากกิจกรรมหรือ โครงการของรัฐ

2.2.2 การผนวกประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา

สามารถแบ่งแผนยุทธศาสตร์ได้ใน 2 ระดับ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ของประเทศ และแผนยุทธศาสตร์ด้านอื่นๆ

(1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ประเทศไทยได้เริ่มนำกรอบแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาใช้เป็นหลักในการพัฒนา ประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากกระแสความตื่นตัว ของสังคมโลกหรือ “โลกาภิวัตน์ด้านสิ่งแวดล้อม” จากการประชุม Rio ปี พ.ศ.2535 และการเผชิญ กับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็น

ต้นมา จึงเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาไปจากแผนฯ ฉบับก่อนๆ อย่างชัดเจน กล่าวคือในอดีตที่ผ่านมามิติของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นการกำหนดแผนพัฒนาฯ จากส่วนกลางและนำไปสู่การปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จาก ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-4 ที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาสังคม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และ 7 เน้นเสถียรภาพเศรษฐกิจ มุ่งการพัฒนาภูมิภาคและชนบท แต่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เริ่มมีจุดเปลี่ยนคือการมุ่งให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเน้นการสร้างสมดุลแก่การพัฒนาในทุกๆ ด้าน คือเปลี่ยนจากวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นแบบบูรณาการแบบองค์รวม เช่นเดียวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ที่มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เกิดความสมดุลโดยเฉพาะในการพัฒนาชนบทและเมือง โดยได้น้อมนำปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” นำทางให้การพัฒนายึดทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดีและความพอประมาณอย่างมีเหตุผล แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาสังคมไทยสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” โดยให้ความสำคัญต่อการนำทุนทางสังคม เศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน (ดูแผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงของพัฒนาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทโลกกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย

ทั้งนี้ จากแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวจะได้รับการนำไปขยายผลในรูปแบบที่แตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน อาทิ กระทรวงมหาดไทยซึ่งทำหน้าที่ดูแลงานด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านมามีได้ดำเนินการปรับเข้าสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่ยั่งยืน หรือที่เรียกว่าแผนพัฒนาจังหวัด 20 ปี มุ่งเน้นการวางแผนจากฐานทรัพยากรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งทำหน้าที่ดูแลงานด้านการเกษตรกรรม การจัดหาแหล่งน้ำและพัฒนาระบบชลประทาน ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร ซึ่งที่ผ่านมาได้ดำเนินการปรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เข้าสู่แผนพัฒนาการเกษตร มุ่งเน้นการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน การผลิตสินค้าเกษตรและอาหารมีมูลค่าเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีมาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภคทั้งภายในและต่างประเทศ วิจัย พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตร เน้นให้เกิดการใช้ทรัพยากรการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืนและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ปัจจุบันแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี พ.ศ.2570 มีเนื้อหาสาระสำคัญโดยสรุปกล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม แต่ก็มีสาระที่มิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็น ที่สำคัญคือในส่วนของการพัฒนาทางสังคมมีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลักและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนา

(2) แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอื่น ๆ

นอกเหนือจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้ว ยังมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งภายในได้และนอกเหนือการดำเนินงานของ สศช. อาทิเช่น

1) การจัดทำยุทธศาสตร์ระยะยาวด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

ในปี พ.ศ.2549 สศช. ดำเนินโครงการยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับประเทศไทย ซึ่งเป็นโครงการที่จัดทำร่วมกับ UNEP และ Asian Development Bank โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้มุ่งสู่ความยั่งยืน ซึ่งเป็นแผนระยะยาว 30 ปี (พ.ศ.2550-2579) จัดทำขึ้นโดยใช้แผนการดำเนินงานโจอันเนสเบิร์กเป็นกรอบในการจัดทำกลยุทธ์ของประเทศ ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ การบริหารจัดการความยากจนโดยการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและเสมอภาค การส่งเสริมความมั่นคงและความปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างสังคมฐานความรู้และสังคมอุดมจริยธรรม การเสริมสร้างธรรมาภิบาล

2) การอำนวยการแผนปฏิบัติการ 21 ในระดับท้องถิ่น

ในปี พ.ศ.2542 ได้มีการดำเนินการแปลงแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นสู่การปฏิบัติ แผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น คือ แผนปฏิบัติการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำขึ้นโดยมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งเป็นแผนระยะยาวมีลักษณะเป็นกรอบหรือแนวทางปฏิบัติที่มีส่วนทำให้ประชาชนในท้องถิ่นมีแนวคิดและการกระทำสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งมิติด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มนำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่น (Local Agenda 21)

ทดลองปฏิบัติที่เทศบาลนครตรังและเทศบาลนครราชสีมาเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2542 ภายใต้บริบทของแผนปฏิบัติการ 21 โดยให้ความสำคัญกับบทที่ 28 ที่กล่าวถึงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนปฏิบัติการ 21 ระดับท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อเพิ่มสมรรถนะผู้บริหารท้องถิ่นให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นไปสู่ความยั่งยืนเพื่ออนุชนรุ่นหลังได้

3) การจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืน

ในปี พ.ศ. 2550 สศช. ได้จัดทำโครงการจัดทำยุทธศาสตร์การบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนโดยการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่สาธารณชน เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคของคนในสังคมให้มุ่งสู่ความยั่งยืนมากขึ้น ตลอดจนสร้างค่านิยมใหม่เรื่องการบริโภคอย่างพอเพียง โดยมีกรอบแนวคิดการบริโภคที่ยั่งยืนมีหลักการ 3 ประการ คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคให้เป็นการบริโภคอย่างพอดี พอประมาณ การส่งเสริมให้เกิดการตลาดที่รับผิดชอบต่อสังคมและการส่งเสริมการผลิตให้มีประสิทธิภาพและเกิดการหมุนเวียนทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่ โดยในการศึกษายุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืนได้มีการเสนอแผนเพื่อปฏิบัติการในระยะเวลา 5 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ถึง พ.ศ.2554

4) แผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)¹ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศระยะ 5 ปี ทั้งนี้ แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะ 5 ปี จะถูกถ่ายทอดไปอยู่ในแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดระยะ 1 ปี เพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

(3) การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในปีพ.ศ. 2547 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดให้มีการดำเนินงานโครงการ “การพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย” ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือดัชนีและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนาต่อเนื่องในระยะที่สองและสาม เพื่อให้ตัวชี้วัดมีความสมบูรณ์ครอบคลุมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น รวมไปถึงการพัฒนากรอบแนวคิดและจัดทำตัวชี้วัดระดับภาคเพื่อสะท้อนปัญหาและความต้องการระดับพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกผลักดันให้ประเทศมีการพัฒนามุ่งไปสู่ความยั่งยืน

¹ ชื่อเดิมคือ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) สังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โดยหลังจากนโยบายปฏิรูประบบราชการในปี พ.ศ.2545 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ตั้งแต่วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2545 เป็นต้นมา

ในทุกระดับทั้งในระดับภาคและระดับลุ่มน้ำ รวมทั้งจัดทำรายงานสถานภาพการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับภาคและระดับลุ่มน้ำ เพื่อนำไปใช้ในการประเมินผลการพัฒนาและใช้พิจารณาประกอบการกำหนดนโยบายการพัฒนาในระดับพื้นที่ต่อไป โครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.2550

ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับภาค ตัวชี้วัดระดับภาคที่ได้พัฒนาขึ้นประกอบด้วยตัวชี้วัด 3 ประเภท ได้แก่ 1) ตัวชี้วัดระดับประเทศที่สามารถสะท้อนการพัฒนาในระดับภาคได้ด้วย เช่น อายุขัย การศึกษา สุขภาพ 2) ตัวชี้วัดทั่วไปของทุกภาค เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่ทุกภาคเห็นตรงกันว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาค และ 3) ตัวชี้วัดที่แสดงเอกลักษณ์ของแต่ละภาค เช่น ฐานทรัพยากร วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละภาคที่มีความแตกต่างกันตามทุนเดิมของแต่ละภาคเพื่อให้สามารถสะท้อนการพัฒนาที่ยั่งยืนของภาคได้อย่างชัดเจน

2.3 การดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับปฏิบัติการ

นอกเหนือจากการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุกๆด้าน (Cross-cutting) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ประเทศไทยยังได้มีการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในรายสาขาการพัฒนาต่างๆ อันสอดคล้องกับกรอบแผนปฏิบัติการ 21 ด้วย ทั้งนี้ หากพิจารณาตามแผนปฏิบัติการ 21 ที่ประกอบด้วย 4 มิติหลัก คือ มิติทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Dimensions) มิติด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร (Conservation and Management of Resources) มิติด้านการส่งเสริมบทบาทของกลุ่มต่างๆ ที่สำคัญ (Strengthening the Role of Major Groups) และมิติในด้านวิธีการในการดำเนินงาน (Means of Implementation) รวมทั้งสิ้น 40 chapter ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ได้นำไปขยายผลสู่การปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งอาจจัดกลุ่มวิเคราะห์ใหม่ตามแนวคิดสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน อันได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ในรายสาขา

ประเด็น	การดำเนินงานที่สำคัญ	ช่องว่างในการดำเนินงานที่สำคัญ
1.ด้านเศรษฐกิจ		
1.1 การจัดความยากจนและความหิวโหย [Chapter 3 ของ Agenda 21 และ Chapter 2 ของ JPI]	- การตั้งคณะกรรมการแก้ปัญหาความยากจน และกำหนดเป็นวาระแห่งชาติช่วงปี พ.ศ. 2544 - มีนโยบายและกิจกรรมการจัดความยากจนที่ดำเนินโดยหน่วยงานต่างๆของรัฐหลายแห่งในทุกๆรัฐบาล	- นโยบายและโครงการต่างๆขาดความต่อเนื่องเมื่อเปลี่ยนรัฐบาล - ขาดการเชื่อมโยงมิติความยากจน เข้ากับปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งต้องแก้ไขในระดับโครงสร้าง มิใช่ในระดับโครงการเพียงอย่างเดียว - ขาดการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันในระดับพื้นที่
1.2 การส่งเสริมการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน [Chapter 4 และ 5 ของ Agenda 21]	- มีแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการผลิตที่สะอาด หรือแผนการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ ตามกรอบของแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม 5 ปี - มีการริเริ่มพัฒนามาตรฐานและฉลากสิ่งแวดล้อมประเภทต่างๆ เช่น ฉลากเขียว ISO14000 มาตรฐาน มงกุฎไทยเพื่อรองรับสำหรับโครงการกลไกการพัฒนาที่สะอาด (CDM Project) ฉลากคาร์บอน ฉลาก Cool Mode สำหรับผลิตภัณฑ์สิ่งทอ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ฉลากพลังงานประสิทธิภาพสูง ฉลากประหยัดไฟ ฉลากอาคารอนุรักษ์พลังงาน มาตรฐานใบไม้เขียวสำหรับธุรกิจโรงแรม และการท่องเที่ยว มาตรฐาน Good Agricultural Practice (GAP) ฯลฯ	- มาตรฐานต่างๆเป็นเงื่อนไขเชิงสมัครใจ ยังมีการเติบโตไปสู่ผู้ผลิตส่วนมากค่อนข้างช้า ขาดการนำเครื่องมือเศรษฐศาสตร์ เช่น หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม - ข้อจำกัดในการพัฒนาข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์การใช้ทรัพยากร/ของเสียตลอดวัฏจักรผลิตภัณฑ์(Life-cycle assessment) - ผู้บริโภคยังขาดความตื่นตัว และถือปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเลือกซื้อสินค้า

ประเด็น	การดำเนินงานที่สำคัญ	ช่องว่างในการดำเนินงานที่สำคัญ
1.3 การค้าระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน [Chapter 2 ของ <i>Agenda 21</i>]	- มีแผนการส่งเสริมการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของภาครัฐ พ.ศ.2550-2554 - ประเทศไทยได้ลงนามในข้อตกลงการค้าเสรีระดับทวิภาคและพหุภาคีหลายฉบับ ทำให้ปริมาณมูลค่าการส่งออกและการนำเข้าเติบโตสูงขึ้น - การตั้งสถาบันการค้าระหว่างประเทศและการพัฒนา - มีการส่งเสริมการลงทุนในโครงการลงทุนหลายโครงการในระยะหลังมีการให้ความสำคัญกับนโยบายการส่งเสริมการลงทุนเพื่อความยั่งยืนมากขึ้น เช่น ในกลุ่มกิจการประหยัดพลังงานและพลังงานทดแทน กลุ่มกิจการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหรือปรับเปลี่ยนเครื่องจักรเพื่อการประหยัดพลังงาน กลุ่มกิจการที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เป็นต้น	- ยังขาดแนวทางการศึกษาและมาตรการเยียวยาหรือรองรับที่ชัดเจนต่อสาขาเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบหรือเสียประโยชน์จากการเจรจาการค้าเสรี ย่อมมีสาขาทางเศรษฐกิจที่ได้ประโยชน์ และเสียประโยชน์จากการค้าเสรี เช่น ข้อตกลงภาคสินค้าเกษตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรจำนวนมาก - การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ยังจำกัดอยู่เพียงสมาคมธุรกิจขนาดใหญ่ มากกว่าภาคประชาสังคม ทั้งยังขาดขั้นตอนในการประเมินถึงผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสังคมจากการค้าที่ค่อนข้างชัดเจน - อาจเกิดข้อพิพาทระหว่างมาตรการทางการค้ากับข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs) ขึ้นได้ โดยประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมมักจะเสียเปรียบ - ผลจากข้อจำกัดมาตรการด้านทรัพย์สินทางปัญญา อาจทำให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร หรือส่งผลกระทบต่อเข้าถึงยาของประชาชน - นโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทย ควรมีการตรวจสอบติดตามผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทั้งก่อนและหลังการลงทุน และสามารถเพิกถอนสิทธิได้หากกิจการนั้นมีปัญหามลพิษ

ประเด็น	การดำเนินงานที่สำคัญ	ช่องว่างในการดำเนินงานที่สำคัญ
2.ด้านสิ่งแวดล้อม		
- การแก้ปัญหามลพิษเมือง (Chapter 6) - การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อาทิเช่น ทรัพยากรที่ดิน (Chapter 10) ทรัพยากรน้ำ (Chapter 18) ทรัพยากรป่าไม้ (Chapter 11) ทรัพยากรทางทะเล (Chapter 17) ความหลากหลายทางชีวภาพ (Chapter 15) - การคุ้มครองชั้นบรรยากาศโลก (Chapter 9) - การจัดการความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการสารเคมีพิษ และวัตถุอันตราย (Chapter 19) การจัดการของเสียอันตราย (Chapter 20) และการจัดการของเสียปรมาณู (Chapter 22)	- มีกฎหมายแม่บทด้านสิ่งแวดล้อม คือ พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 - มีแผนยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมในระดับต่างๆ ได้แก่ 1) นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2540-2559) 2) แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะ 5 ปี ล่าสุดคือแผนในปี พ.ศ. 2550– 2554 3) แผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดระยะ 1 ปี - มีการลงนามในข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs) ที่สำคัญหลายฉบับ - มีการจัดทำยุทธศาสตร์แห่งชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. 2550-2554 และแผนแม่บทแห่งชาติเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ฯลฯ	- สถานการณ์มลพิษและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติยังมีแนวโน้มสูงขึ้น - ขาดการนำมาตรการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหามลพิษตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pay Principle) - การประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) ยังขาดประสิทธิภาพ - นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติยังไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควรจากรัฐบาล เมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายด้านอื่นๆที่อาจสวนทางกับเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม - ขาดความเชื่อมโยงประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง การดำเนินโครงการเป็นไปแบบแยกส่วน - ขาดการบูรณาการมิติสิ่งแวดล้อมกับแผนพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจทั่วไป เช่น เกษตร การขนส่ง ผังเมือง ฯลฯ - ยังไม่มีตัวชี้วัด/บัญชีประชาชาติที่สะท้อนถึงต้นทุนธรรมชาติ ที่เกิดจากการพัฒนา - กฎหมายสิ่งแวดล้อมมีช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย บทลงโทษค่อนข้างเบา

ประเด็น	การดำเนินงานที่สำคัญ	ช่องว่างในการดำเนินงานที่สำคัญ
3.ด้านสังคม		
ประเด็นด้านสังคมใน Agenda 21 ที่สำคัญเช่น การส่งเสริมสุขภาพอนามัย (Chapter 6) ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย (Chapter 7) การเสริมพลังอำนาจแก่คนในสังคมกลุ่มต่างๆ เช่น เด็กและเยาวชน (Chapter 25) สตรี (Chapter 24) ชนพื้นเมือง (Chapter 26) ภาคประชาสังคม (Chapter 27) เกษตรกร (Chapter 32) แรงงานและสหภาพแรงงาน (Chapter 29) ใน 2 มิติใหญ่ คือ การส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	- การดำเนินงานด้านสาธารณสุขมีความก้าวหน้าในหลายด้าน อาทิเช่นในเรื่องการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุข การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า การวางแผนครอบครัว การรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ การป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ -รัฐบาล โดยการเคหะแห่งชาติมีโครงการ เช่น เคหะชุมชน และบ้านเอื้ออาทร เพื่อจัดหาที่อยู่อาศัยแก่ประชาชน มีสินเชื่อสำหรับประชาชนผู้ประสงค์จะมีเคหะของตนเอง -แนวโน้มความเท่าเทียมกันด้านหญิงชายสูงขึ้นในมิติต่างๆ เช่น มีการกำหนดสัดส่วนของสตรีในคณะกรรมการต่างๆ เพื่อให้มีมุมมองหญิงชายมากขึ้น - มีแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (ฉบับต่อไปปี 2555-2559) ตามแนวทาง“โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” พ.ศ. 2550-2559 กับยุทธศาสตร์จังหวัดน่าอยู่สำหรับเด็กและเยาวชน - ฯลฯ	- ความเหลื่อมล้ำในทรัพยากรสาธารณสุขระหว่างเมือง-ชนบทยังสูง - ความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เกิดจากความไม่มั่นคงในที่ดิน การถือครองที่ดินกระจุกตัว เกิดข้อพิพาทหลายกรณีระหว่างรัฐกับชุมชนที่อาศัยในที่รัฐ/พื้นที่อนุรักษ์ - รัฐบาลขาดเจตนาที่ชัดเจนต่อการแก้ปัญหาสังคมต่างๆ เช่น แรงงานเด็กและเด็กเร่ร่อน วัยรุ่นตั้งท้อง การใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิง ยาเสพติด แรงงานข้ามชาติ สิทธิในการรวมตัวของสหภาพแรงงานและการเฝ้าระวังการเลิกจ้าง ฯลฯ - ขาดการผนวกมิติทางสังคมในการดำเนินหรือประเมินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจต่างๆ

3. บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ นอกภาครัฐในการดำเนินการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกเหนือจากภาครัฐแล้วยังมีภาคส่วนอื่นๆในสังคมที่ได้ดำเนินงานและมีส่วนในการขับเคลื่อนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ว่าจะในรูปแบบของการดำเนินงานร่วมกับภาครัฐ หรือ ดำเนินงานเพื่อทดแทนเต็มเต็มข้อบกพร่องต่างๆที่เป็นช่องว่างของภาครัฐ ซึ่งบทความในส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงภาคส่วนต่างๆเหล่านี้ อันได้แก่ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ภาควิชาการ และ หน่วยงานระหว่างประเทศ

3.1 บทบาทของภาคประชาสังคมในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในประเทศไทย ภาคประชาสังคมได้เติบโตและมีความเข้มแข็งมากขึ้นภายหลังปี พ.ศ.2535 โดยมีจุดเริ่มต้นจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองคือ มีการเกิดขึ้นของคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คปป.) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ซึ่งมีบทบัญญัติชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน รวมทั้งมีภาคประชาสังคมหรือกลุ่มองค์กรเอกชนที่ได้ทำงานคลุกคลีกับคนยากจนมาก่อนหน้าด้วย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่เกิดจากผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาการกระทำจากฝ่ายรัฐและทุนจนออกมาเคลื่อนไหวหรือกลายเป็นแกนนำของการเคลื่อนไหวในการเมืองภาคประชาชนไปโดยปริยาย ดังกรณี เชื้อนปากมูน สมัชชาคนจน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ เป็นต้น และต่อมาก็ได้มีการเติบโตขึ้นอย่างมากของภาคประชาสังคม มีองค์การพัฒนาเอกชนเกิดขึ้นหลายแห่ง รวมทั้งมีการรวมตัวในรูปแบบเครือข่าย สมัชชา แนวร่วม หรือพันธมิตรเฉพาะกิจอีกมากมายในประเด็นต่าง ซึ่งการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมเหล่านี้สามารถแบ่งเป็น 4 ทิศทาง² คือ

1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ ให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาต่างๆที่ไม่ได้รับการเหลียวแล ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดกรณีมากที่สุด เช่น สมัชชาคนจน เครือข่ายสลัมสี่ภาค เครือข่ายเกษตรกรภายใต้ระบบพันธะสัญญา ฯลฯ

2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจอรัฐ ซึ่งมักเป็นทิศทางการเคลื่อนไหวของปัญญาชน และองค์กรประชาชนในเมืองมากกว่าระดับรากหญ้า ไม่ใช่เจ้าของปัญหาโดยตรงแต่ห่วงใยผลประโยชน์ส่วนรวมและเรื่องถูกผิดในบ้านเมือง การเคลื่อนไหวที่โดดเด่น เช่น การต่อต้านพฤติกรรมทุจริตในการจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ การต่อต้านคอร์ปชั่น เป็นต้น

3) การประท้วงอำนาจอรัฐและเรียกร้องการถ่ายโอนอำนาจที่รัฐเคยมีมาเป็นของประชาชนซึ่งมักเกิดจากการตัดสินใจของรัฐที่ส่งผลถึงประชาชน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นในโครงการต่างๆ จนเกิดการยืนยันว่าควรให้ชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมเห็นชอบด้วย เช่น กรณีท่อก๊าซโรงไฟฟ้าหินกรูด-ปอนอก พ.ร.บ. ป่าชุมชน หรือการเรียกร้องในระดับประเทศเช่น การเรียกร้องให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นต่อการเจรจาการค้าเสรี เป็นต้น

² เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย.

4) การร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐ (critical cooperation) ซึ่งมีลักษณะที่ก้ำกึ่งระหว่างการถ่วงดุลกับการร่วมมือ คือเป็นการเคลื่อนไหวที่พยายามหาทางถ่ายโอนอำนาจบางด้านของรัฐมาสู่ประชาชน เช่น คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) และเอ็นจีโอที่อยู่ในเครือข่ายของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา การร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น

จุดแข็งที่สำคัญของภาคประชาสังคม คือ การมีศักยภาพในการผลักดันและขับเคลื่อนแนวนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ เนื่องจากจะสามารถเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เรียกร้องปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติต่างๆ และคานน้ำหนักให้กับนโยบายสาธารณะด้านเสาหลักด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมกับเสาเศรษฐกิจซึ่งถูกให้ความสำคัญน้อยกว่าที่ควรจะเป็น นอกจากนั้นยังมีศักยภาพที่สูงกว่าภาครัฐในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่และสภาพทางนิเวศสังคมของประชาชนในพื้นที่แต่ละพื้นที่นั้น และสามารถสะท้อนและร่วมตรวจสอบกระบวนการพัฒนาต่างๆ ของภาครัฐให้เป็นไปอย่างมีธรรมาภิบาลได้ ต่างจากภาครัฐที่เน้นการดำเนินงานในรูปแบบของโครงการเป็นตัวยึด เน้นการตั้งคณะกรรมการและวางยุทธศาสตร์ แต่ไม่มีการวางแผนทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและไม่มีการติดตามแผนการดำเนินงานที่เขียนไว้ว่าทำได้หรือไม่ ทำให้หลายโครงการคณะกรรมการและแผนยุทธศาสตร์จากภาครัฐไม่เกิดความต่อเนื่องยั่งยืน หรือไม่สอดคล้องกับความต้องการหรือสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ในขณะที่ภาคประชาสังคมจะมีศักยภาพในการขับเคลื่อนเชิงปฏิบัติการมากกว่า โดยเฉพาะในประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สำคัญ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม หรือ ด้านเกษตรกรรม

3.2 บทบาทของภาคเอกชนในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

ที่ผ่านมา ภาคเอกชนมักจะถูกมองว่าเป็นต้นเหตุหลักของความไม่ยั่งยืน คือ เป็นตัวกระทำในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่มีการใช้ทรัพยากรมากในกระบวนการผลิต มีการปล่อยมลพิษหรือก๊าซเรือนกระจกสู่สิ่งแวดล้อมสูง รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการบริโภคที่เกินความจำเป็น (over consumption) จากการใช้เครื่องมือและกระบวนการทางการตลาดต่างๆ และบางบริษัทอาจถึงขั้นมีบทบาททั้งทางตรงในการแทรกแซงหรือมีอิทธิพลทางอ้อมต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะได้ แต่อย่างไรก็ดี ยังมีภาคเอกชนบางส่วนที่ได้เริ่มตระหนักถึงบทบาทของตนเองที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมและพยายามสร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านกิจกรรมหรือมาตรการต่างๆทางธุรกิจ เพื่อให้การดำเนินงานของธุรกิจมีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สำหรับประเทศไทยก็ได้มีการรวมตัวของภาคเอกชนที่สนใจปัญหาเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปแบบเดียวกับ WBCSD โดยในปี พ.ศ. 2536 หลังการประชุม Rio Summit ได้มีการรวมตัวของภาคธุรกิจจำนวน 27 องค์กรเพื่อก่อตั้งเป็น “คณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย” (Thailand Business Council for sustainable Development: TBCSD) เพื่อให้สอดคล้องกับการตั้ง “สภาธุรกิจโลกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” (World Business Council for Sustainable Development : WBCSD) ใน

ระดับโลก นอกจากนั้น ยังมีการดำเนินการในรูปของกลุ่มอื่นๆ อาทิเช่น เครือข่ายการดำเนินงานด้านนิเวศเศรษฐกิจและการผลิตที่สะอาด (Thailand Network of Eco-efficiency and Cleaner Production: TNEC) กลุ่มความร่วมมือระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มอุตสาหกรรมไทยเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือกลุ่ม IN (Industries and Non-government Organization : IN Group) ฯลฯ และมีการขยายความร่วมมือในระดับภูมิภาคในรูปของการจัดประชุม อาทิเช่น การประชุมโต๊ะกลมเพื่อการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืนของประเทศในกลุ่มเอเชีย-แปซิฟิก) (Asia pacific roundtable for Sustainable consumption and production : APRSCP) ด้วย

โดยภาพรวม กิจกรรมการดำเนินงานของภาคเอกชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา อาจสามารถแบ่งได้เป็นระดับดังนี้

(1) ระดับบังคับ คือ การดำเนินงานตามเงื่อนไขที่ต่ำที่สุดที่ทุกบริษัทจำเป็นต้องทำ ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎหมายต่างๆ อาทิเช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรงงานฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ฯลฯ

(2) ระดับสมัครใจภายใต้กรอบการสนับสนุนของภาครัฐ โดยภาคเอกชนที่เข้าร่วมก็อาจได้สิทธิประโยชน์ต่างๆทั้งที่เป็นตัวเงิน หรือมีใช่ตัวเงิน แต่อาจเป็นประโยชน์ต่อบริษัทในเรื่องของการลดต้นทุน หรือสร้างชื่อเสียงให้กับบริษัทในฐานะองค์กรหรือผลิตภัณฑ์ที่รักษาสิ่งแวดล้อมได้ ตัวอย่างเช่น โครงการกลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism) ภายใต้พิธีสารเกียวโต โดยการสนับสนุนขององค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก ซึ่งปัจจุบันมีภาคเอกชนที่มีโครงการที่ได้รับหนังสือให้คำรับรองโครงการ (Letter of Approval: LoA) จากประเทศไทยแล้วจำนวน 168 โครงการ คิดเป็นปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่ลดได้ 10,119,718 ตันคาร์บอนไดออกไซด์เทียบเท่าต่อปี หรือกิจกรรมอื่นๆเช่น โครงการฉลากเขียวโดยกระทรวงอุตสาหกรรมเพื่อรับรองสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โครงการฉลากประหยัดพลังงานอาคารสีเขียว โรงแรมใบไม้เขียว โครงการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ฯลฯ รวมไปถึงการขอการรับรองมาตรฐานอุตสาหกรรม เช่น ISO14001

(3) ระดับสมัครใจที่ริเริ่มโดยภาคเอกชน คือการดำเนินงานด้านอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มกิจกรรมคือ

(3.1) การปรับกระบวนการผลิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การพัฒนาระบบการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental management system) การลงทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตที่สะอาด (Cleaner technology) การสร้างเครือข่ายห่วงโซ่อุปทานสีเขียว (Greening the Supply Chains) การออกแบบอาคารสีเขียว การออกแบบบรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การขายคาร์บอนเครดิตกับตลาดซื้อขายคาร์บอนในต่างประเทศจากกิจกรรมการลดก๊าซเรือนกระจก การออกรายงานการประเมินตนเองด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Global Reporting Initiatives) ซึ่งหลายกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ภาคเอกชนได้ดำเนินการเชิงรุกนำหน้า

ภาครัฐไปแล้ว เช่น บางบริษัทมีการดำเนินการออกจาล้างสิ่งแวดล้อมภายใต้การดำเนินงานของตนเองเนื่องจากภาครัฐยังมีข้อจำกัดในการออกจาล้างเขียวที่ล่าช้า เป็นต้น

(3.2) กิจกรรมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการผลิต ได้แก่ กิจกรรมในลักษณะที่เป็นความรับผิดชอบต่อองค์กรเอกชนต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ต่างๆ อาทิการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างโรงเรียน การปลูกป่าชายเลน การสนับสนุนกิจกรรมการกีฬาสำหรับเยาวชน การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ฯลฯ ซึ่งหลายบริษัทกำลังให้ความสนใจในการขอการรับรองมาตรฐานการทำกิจกรรมเพื่อสังคม หรือ ISO26000 ว่าด้วยเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

4. วิเคราะห์จุดยืน จุดแข็ง และจุดอ่อนของประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

การที่ประเทศไทย โดยภาครัฐจะได้ดำเนินการหลายอย่างอันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในเชิงกฎหมาย แผนยุทธศาสตร์ และการออกมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลจากการอนุวัติโดยตรงและโดยอ้อมจากการประชุม Rio Summit ในระดับโลกในปี พ.ศ. 2535 รวมทั้งการดำเนินงานของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ฯลฯ ทั้งหมดได้แสดงถึงการตระหนักและให้ความสำคัญกับปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน และความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวภายในประเทศได้เป็นอย่างดี และโดยภาพรวม ประเทศไทยก็มีแผนและยุทธศาสตร์ที่ดีค่อนข้างครอบคลุมและเพียงพอในระดับต่างๆ ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตามยังไม่สามารถกล่าวได้อย่างเต็มที่ว่าประเทศไทยมีจุดยืนที่เข้มแข็งในการพิทักษ์และธำรงเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ปรากฏการณ์และสาเหตุต่างๆ ที่เป็นจุดอ่อนและอุปสรรคที่เกิดขึ้นคือ

- เป้าหมายทางการพัฒนาที่ยั่งยืนยังไม่สามารถแทรกตัวในแนวนโยบายของรัฐบาลชุดต่างๆ จนกระทั่งสามารถกลายเป็นกรอบการพัฒนากระแสหลักของประเทศไทยได้ ทุกวันนี้ นโยบายรัฐบาลส่วนใหญ่ยังเน้นการแก้ปัญหาด้วยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การเน้นการแก้ปัญหาค่าเงินบาทด้วยนโยบายประชานิยม ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น และเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ผลลัพธ์จะอยู่ในรูปของการเลือกเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมการลงทุน การสร้างเขื่อนหรือโครงการขนาดใหญ่ การให้สัมปทาน เพื่อตอบโจทย์ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยแลกกับต้นทุนทางสังคมและระบบนิเวศส่วนหนึ่งที่ต้องเสียไปโดยไม่มีกลไกการเยียวยาและชดเชยที่เหมาะสม ตัวอย่างเช่นกรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษในพื้นที่มาบตาพุด ซึ่งรัฐบาลในยุคนั้นให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจ โดยเป็นห่วงผลกระทบที่จะมีต่อการลงทุนจึงไม่ประกาศเขตควบคุมมลพิษ โดยได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยการจัดทำ “แผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษในพื้นที่จังหวัดระยอง พ.ศ. 2550-2554” ขึ้นมาแทน จนชาวบ้านต้องนำเรื่องฟ้องศาลปกครอง จนในปี พ.ศ.2552 ศาลปกครอง

พิพากษาให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศท้องที่มาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นเขตควบคุมมลพิษ เป็นต้น

- รัฐบาลในฐานะของผู้มีบทบาทหลักในการกำหนดแนวนโยบายการพัฒนาในแต่ละสมัย ขาดความจริงจังมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยสาเหตุที่การเมืองไทยมีเสถียรภาพน้อยและรัฐบาลหลายชุดมีอายุการทำงานไม่ครบกำหนด และต้องอาศัยการผสมผสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มทุนหลายกลุ่มในการจัดตั้งรัฐบาล และประชาชนเองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าผู้แทนราษฎรจะต้องเข้ามาพิทักษ์หรือแก้ปัญหาด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ประกอบกับธรรมชาติของนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มว่าจะทำให้ทั้งผู้ผลิตในภาคธุรกิจและประชาชนต้องรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้น ดังนั้น นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือด้านสังคมจึงไม่เคยเป็นนโยบายที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้หาเสียงเลือกตั้ง หรือเป็นผลงานชิ้นหลักของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย ทำให้ขาดการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นการผลักดันขนาดใหญ่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Big push) ด้านสิ่งแวดล้อม งบประมาณด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมได้รับการจัดสรรน้อยเมื่อเทียบกับงบประมาณด้านอื่นๆ การปฏิบัติงานประจำด้านสิ่งแวดล้อมหรือสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนก็ถูกเบียดบังด้วยนโยบายหลักจากภาคการเมืองจนทำให้ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

- กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบสั่งการ (Top-Down Policy) ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับ “การรับรู้ข้อมูลและการแสดงความคิดเห็น” เพียงเพื่อให้ครบถ้วนตามกฎหมายที่กำหนดเท่านั้น ยังไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่ระดับที่เรียกว่า “การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย” (Meaning Participation) กล่าวคือ มีการนำความเห็นหรือข้อเสนอแนะจากภาคประชาชนไปใช้เป็นข้อพิจารณาประกอบการตัดสินใจกำหนดนโยบาย ซึ่งอาจนำไปสู่การได้มาซึ่งนโยบายหรือโครงการที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในท้องที่ อาทิ โครงการบ่อบำบัดน้ำเสียคลองด่าน โครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซีย เป็นต้น

- การที่หน่วยงานต่างๆ ของรัฐไม่สามารถบูรณาการการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีค่านิยมที่ยึดติดกับความเป็นเจ้าของงาน และด้วยโครงสร้างของระบบราชการทำให้การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ เป็นไปได้ค่อนข้างยาก เว้นแต่การใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของผู้บริหาร เนื่องจากเงื่อนไขต่างๆ อาทิ เงื่อนไขด้านระบบการบังคับบัญชา ระบบงบประมาณ การประเมินผลงาน ตลอดจนกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ ตัวอย่างปัญหาของการขาดบูรณาการระหว่างหน่วยงาน เช่น โครงการตัดต้นไม้เพื่อขยายถนนขึ้นเขาใหญ่ ซึ่งกรมทางหลวงต้องการที่จะขยายช่องทางการจราจรเพื่อรองรับปริมาณรถยนต์ของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้กรมทางหลวงต้องตัดต้นไม้ในพื้นที่ของกรมป่าไม้กว่า 120 ต้น กรณีนี้กลายเป็นปัญหาขัดแย้งระหว่างกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับกระทรวงคมนาคม เป็นต้น หรือกรณีการขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการวางแผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และสำนักงานนโยบายและแผน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ซึ่งส่งผลให้แผนพัฒนาฯ ไม่ได้บูรณาการประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไว้เท่าที่ควร ขณะที่นโยบายและแผนฯ สิ่งแวดล้อมก็ขาดการบูรณาการมิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

- กฎหมายและมาตรการต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อม ยังมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพและไม่ครอบคลุม อาทิเช่น ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมและกฎหมายด้านโรงงานอุตสาหกรรม ผังเมืองที่กำหนดไว้ในมีเขตกันชน (Buffer Zone) ระหว่างเขตอุตสาหกรรมกับชุมชนในพื้นที่มาบตาพุด หรือกรณีหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) ซึ่งได้ถูกบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 อย่างไรก็ดี กฎหมายฉบับนี้ยังมิได้นำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้อย่างเต็มที่ เนื่องจากกำหนดเครื่องมือไว้เพียงอย่างเดียวคือ ค่าธรรมเนียมบำบัดน้ำเสีย ซึ่งในทางปฏิบัติไม่สามารถกำกับพฤติกรรมของประชาชนและภาคอุตสาหกรรมได้อย่างครอบคลุม รวมทั้งยังไม่แผ่ขยายไปถึงภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ที่ไม่ใช่โรงงาน ไม่ว่าจะเป็นอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ศูนย์การค้า โรงแรม อาคารชุดที่ปล่อยน้ำเสียหรือมลพิษสู่สิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ยังไม่สามารถนำไปสู่การบังคับใช้และปฏิบัติได้ในระดับท้องถิ่น เนื่องจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อปท.) แม้จะได้รับการถ่ายโอนภารกิจทางด้านสิ่งแวดล้อมไปดูแลรับผิดชอบแล้ว แต่ อปท. ยังขาดทั้งบุคลากรและทรัพยากรที่จะใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ กฎหมายบางอย่างไม่ได้รับการปรับปรุงและแก้ไขให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เช่นเรื่อง “สิทธิชุมชน” ซึ่งขัดกับกฎหมายด้านป่าไม้หลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ความขัดแย้งดังกล่าวนำไปสู่ข้อพิพาทเช่นกรณีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติดอยภูคาทับซ้อนพื้นที่ป่าชุมชนที่จัดการโดยคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน เป็นต้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางมิให้การพัฒนาที่ยั่งยืนประสบความสำเร็จ

- ประชาชนยังขาดจิตสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ ด้วยวัฒนธรรมค่านิยมของคนไทยที่ให้ความสำคัญกับประโยชน์ในปัจจุบันมากกว่าประโยชน์ในอนาคต และให้ความสำคัญกับประโยชน์ทางตัวเงินที่จับต้องได้มากกว่าประโยชน์ที่มองไม่เห็นดังเช่นประโยชน์ของระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมที่ทำให้คนไทยยังมองเรื่องสิ่งแวดล้อมว่าเป็นเรื่องไกลตัว การรวมตัวของประชาชนในรูปของกลุ่มผู้บริโภคสีเขียว หรือกลุ่มผู้ลงคะแนนสีเขียวยังมีขนาดเล็กมาก และจำกัดอยู่กับกลุ่มผู้มีรายได้หรือการศึกษาสูงบางกลุ่ม ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาตลาดของสินค้าและบริการสีเขียว ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะมีราคาสูงกว่าราคาสินค้าทั่วไป หรือนโยบายการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้มว่าจะทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้นก็ขาดแรงผลักดันเห็นด้วยจากภาคประชาชนที่เป็นผู้บริโภค

ด้วยเหตุนี้ ทำให้ประเทศไทยเปรียบเสมือนว่าขาดจุดยืนที่เข้มแข็งทางด้านสิ่งแวดล้อม จุดยืนในการพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบัน คือการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความทันสมัยโดยยังเน้นการเติบโตจากการขับเคลื่อนจากภาคอุตสาหกรรมและการลงทุนจากต่างประเทศโดยใช้ความเข้มแข็งด้านแรงงานที่มีราคาถูก การดำเนินการเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ดีถ้าสามารถทำได้ トラบ

ใดที่ไม่ทำให้เป้าหมายทางเศรษฐกิจได้รับผลกระทบหรือทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และการพัฒนาที่ต้องแลกด้วยผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ต้องสละและหลีกเลี่ยงไม่ได้ เรื่องสิ่งแวดล้อมจะถูกพิจารณาให้มีความสำคัญเมื่อเป็นวาระใหญ่ๆที่เกิดผลกระทบในวงกว้าง เช่น ปัญหาน้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 หรือปัญหาหมอกควันในภาคเหนือ ซึ่งเกิดเป็นกระแสตื่นตัวในวงกว้างเท่านั้น และเมื่อกระแสความตื่นตัวหมดไปก็ทำให้วาระนั้นได้รับความสำคัญลดลง การริเริ่มโครงการด้านสิ่งแวดล้อม สังคม ความยากจน ฯลฯ มีลักษณะของความเป็นโครงการค่อนข้างสูง ซึ่งมีผู้รับผิดชอบต่างหน่วยงานกันไป ทำให้ขาดการมองในลักษณะยุทธศาสตร์หรือการมองในเชิงพื้นที่ รวมทั้งไม่ได้มีการให้ความสำคัญกับสาเหตุของปัญหาในระดับโครงสร้าง อาทิเช่น เรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคม ซึ่งแฝงอยู่ในกฎหมายและนโยบายต่างๆด้วย ทำให้การแก้ปัญหาไม่ได้ผลหรือบรรลุเป้าหมายซักมาก นอกจากนั้นยังขาดตัวชี้วัดในภาพรวมที่สะท้อนด้วยว่าปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าใกล้หรือห่างจากการพัฒนาที่ยั่งยืนไปเพียงใดแล้ว

จุดยืนเหล่านี้ได้สะท้อนไปในระดับการเจรจาระหว่างประเทศเช่นกัน อาทิเช่น การเจรจาเพื่อลงนามในข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆที่ประเทศไทยได้ร่วมเป็นภาคีเป็นจำนวนมาก เท่าที่ยังไม่มีภาระผูกพันทางการเงินต่อประเทศ ส่วนข้อตกลงทางด้านการค้าที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การเปิดเสรีสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ก็เน้นศักยภาพในการส่งออกเป็นหลักมากกว่าจะเกิดมุมมองว่าจะทำให้ตลาดสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศขยายตัวได้อย่างไร และยังเกิดภาวะความลึกลับทางนโยบาย อาทิเช่น การที่ประเทศไทยไม่ต้องการให้ประเทศที่พัฒนาแล้วใช้มาตรการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า อาทิเช่น การเก็บภาษีคาร์บอนก่อนเข้าพรมแดน แต่ในขณะเดียวกันก็เรียกร้องสิทธิในการใช้มาตรการการค้าด้านสิ่งแวดล้อมด้วย โดยอ้างสถานะในการเป็นประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้มีสิทธิบางประการที่สูงกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วตามหลัก Common but Differentiated Responsibilities (CBDR) ทั้งหมดนี้ ทำให้ประเทศไทยยังคงมีชุดความคิดที่เป็นกลางและไม่มีวิสัยทัศน์เชิงรุกในการเจรจาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลก

ปัจจัยต่างๆทั้งหมดนี้ทำให้เปรียบเทียบเสมือนว่าประเทศไทยมีความเฉื่อยชาและไม่เต็มใจที่จะออกแรงหรืองบประมาณต่อการแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างจริงจัง การปรับตัวต่างๆจึงต้องอาศัยแรงกดดันหรือเหนี่ยวนำจากภายนอกประเทศเท่านั้น เช่น การออกมาตรการหรือความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ๆของประเทศคู่ค้า หรือพันธกรณีในระดับโลกที่ทุกประเทศได้รับผลกระทบพร้อมกันเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การเจรจาในเวที Rio+20 ในปี พ.ศ. 2555 ครั้งนี้ จึงถือเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะได้เรียนรู้และอาจเกิดเงื่อนไขที่เป็นแรงผลักดันให้ประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินการบางอย่างด้านสิ่งแวดล้อมภายในประเทศได้ ดังเช่นที่การประชุม Rio Summit ในปี พ.ศ. 2535 เคยได้ทำมาแล้ว

5. การสร้างกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทยในอนาคตจะต้องมีความชัดเจนและรอบด้านมากขึ้น ในส่วนนี้จึงนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการดำเนินงานในประเทศไทยด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในรูปของการสร้างกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศ (Domestic Institutional Framework for Sustainable Development) ซึ่งควรมีลักษณะต่างๆ อาทิเช่น

- มีการกำหนดหน่วยงานเจ้าภาพในการจัดการด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนภายในประเทศที่ชัดเจน แต่มีประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ ความจำเป็นในการจัดตั้งคณะกรรมการ/หน่วยงานกลางด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้มีหน่วยงานรับผิดชอบอย่างต่อเนื่องว่าควรจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (NCSD) ขึ้นอีกครั้งหลังจากยุติบทยาทไปนานแล้วหรือไม่ หรือควรเน้นการปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงานที่มีอยู่ อาทิเช่น สภาพัฒนาฯ ให้มีบทบาทและอำนาจในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างบูรณาการมากขึ้น และสามารถสนับสนุน ตรวจสอบ คัดค้านนโยบายที่มาจากภาคการเมืองได้

- มีการวางหลักเกณฑ์ในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว โดยให้มีกลไกเพื่อประเมินตรวจสอบนโยบายที่เป้าหมายหรือผลกระทบขัดแย้งกัน เช่น นโยบายด้านการค้า การส่งเสริมการลงทุน การใช้ที่ดิน การทำโครงการขนาดใหญ่ ฯลฯ ว่าจะกระทบต่อเป้าหมายด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในสามเสาหลักอย่างไร ซึ่งอาจมีลักษณะของการประเมินความยั่งยืนเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Sustainability Assessment) ซึ่งเชื่อมโยงเครื่องมือต่างๆ อาทิ EIA HIA SIA SEA ไว้ในกระบวนการกำหนดนโยบายด้วยก็เป็นได้

- ควรมีการศึกษาเพื่อผนวกประเด็นต่างๆ ซึ่งอาจเป็นประเด็นใหม่ (Emerging issues) จากการประชุม Rio+20 เข้ากับกลไกภายในประเทศที่มีอยู่ อาทิเช่น ความมั่นคงทางด้านทรัพยากรน้ำ อาหาร และพลังงาน การจัดการภัยพิบัติ วิกฤตการเงินระหว่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเหลื่อมล้ำและการแก้ปัญหาความยากจน การใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์เพื่อสิ่งแวดล้อม การกำหนดตัวชี้วัดเช่น Sustainable Development Goals การกำหนดแผน เช่น Green Growth Roadmap, 10-years of Program on Sustainable Consumption and Production การกำหนดเป้าหมายการจ้างงานที่เป็น Green Jobs การจัดทำรายงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ ฯลฯ

- การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับประเทศ และมีการผลักดันให้เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดกระแสหลัก (Mainstreaming) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ บ่งชี้ความก้าวหน้าของการดำเนินงานด้านต่างๆ ซึ่งควรเป็นดัชนีที่แสดงพลวัตของสถานการณ์ คือแสดงปัจจัยกดดัน สถานภาพปัจจุบันและการตอบสนองเพื่อการแก้ไขปัญหา ดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสนอแนวทางเพื่อการตัดสินใจ เป็นสัญญาณเตือนภัยในกรณี

อาจเกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และประเมินความก้าวหน้าในการมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

- การผนวกมิติความเหลื่อมล้ำและลดปัญหาความยากจนเข้ากับนโยบายการพัฒนาทุกด้าน รวมทั้งนโยบายเศรษฐกิจด้วย เช่น ภาษีที่ดินและมรดก กลไกธรรมาภิบาลเพื่อป้องกันการเก็งกำไร (Speculation) หรือการก่อกวนสาธารณะจนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ เป็นต้น

- การมีกลไก หรือแนวปฏิบัติร่วมที่จะให้ทุกหน่วยงานหรือทุกพรรคการเมืองยอมรับและมีเจตจำนงร่วมกันต่อแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อป้องกันความไม่ต่อเนื่องของนโยบายจากเสถียรภาพทางการเมือง หรือนโยบายที่ไม่ระมัดระวังโดยนักการเมือง รวมทั้งมีกลไกการกำกับและประเมิน (steering) โครงการของภาครัฐทั้งก่อน ระหว่าง และหลังโครงการพร้อมมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลสู่สาธารณะ ยกตัวอย่างอาจคล้ายในกรณีของประเทศภูฏานที่มีการตั้งคณะกรรมการ Gross National Happiness (GNH) ซึ่งทำหน้าที่ทบทวนใช้กลไกการกลั่นกรองนโยบาย (policy screening tool) และโครงการ (project screening tool) จากภาครัฐ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินด้วย กล่าวคือ หากนโยบายหรือโครงการใดของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับหลัก GNH ก็จะไม่ผ่านการประเมินกลั่นกรองโดยคณะกรรมการ GNH และนักการเมืองจะไม่สามารถนำนโยบายนั้นไปใช้ได้ ซึ่งก่อนมีการเปลี่ยนการปกครองเป็นประชาธิปไตย คณะกรรมการ GNH ได้ไปสร้างการยอมรับ (commitment) กับพรรคการเมืองทุกพรรคว่าจะยอมรับหลักการ GNH ซึ่งทุกพรรคก็ให้การยอมรับ ซึ่งเป็นตัวอย่างของการสร้างเจตจำนงทางการเมือง (political will) ของฝ่ายการเมืองต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างดี

- ควรมีการสร้างกรอบเชิงสถาบันในทุกระดับย่อยที่เชื่อมโยงกัน เช่น ระดับจังหวัด เมือง ตำบล ฯลฯ เช่น การมีตัวชี้วัดและแผนพัฒนาระดับท้องถิ่น การกระจายอำนาจและงบประมาณสู่ท้องถิ่นเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างกลไกการรับผิดชอบ (Accountability) ของผู้บริหารและประชาชนในระดับพื้นที่ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าจะสามารถแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้จริงต่อไป

- การขยายความร่วมมือในระดับภูมิภาค ควรมีการแสวงหาประเด็นทางสิ่งแวดล้อมที่ภูมิภาคสนใจร่วมกัน เช่น การจัดการภัยพิบัติ การจัดการน้ำ ตลาดคาร์บอนระดับภูมิภาค การเก็บภาษีคาร์บอน/ภาษีนักท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา พร้อมประสานกับแหล่งทุนหรือศูนย์ความเป็นเลิศ (Excellence center) ในระดับโลกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญชัย (2555) “พัฒนาการขับเคลื่อนร่างพรบ.องค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ” เอกสารประกอบการเสวนา “สังคมไทยจากเป็นหรือไม่ ที่ต้องมีองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ” 19 กุมภาพันธ์ 2555
- เกษียร เตชะพีระ (2551) “ทางแพร่งและพงหนาม : ทางผ่านสู่ประชาธิปไตยไทย” (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551)
- ไชยยศ บุญญาภิจ (2549) “บทบาทของภาคเอกชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม”
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2548) “ฉันทามติวอชิงตัน” กรุงเทพฯ
- สมพร กมลศิริพิชัยพร และคณะ (2546) รายงานโครงการฉบับสมบูรณ์โครงการ “เวทีสาธารณะ: จับกระแส EARTH SUMMIT 2 สู่สังคมไทย” สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2548) “การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย” กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์อมรินทร์ หน้า 44
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) “เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานกำกับการดำเนินงานสำหรับการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ.2012 (Rio+20): ด้านสารัตถะ ครั้งที่ 1/2554” 20 กันยายน 2554 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Website

<http://www.adb.org/news/new-thai-power-plant-help-meet-growing-demand-electricity-th>
<http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2003q4/article2003nov28p4.htm>

ถนนทุกสายมุ่งสู่ Rio+20

วิจิตร กุลเดชคุณา

สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1. กระบวนการเตรียมการการประชุม Rio+20

ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้มีข้อมติที่ 64/236¹ และ 65/152² ได้กำหนดกระบวนการเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยให้มีการจัดประชุมคณะกรรมการเตรียมการ (Preparatory Committee Meeting) หรือเรียกย่อว่า **“PrepCom”** จำนวน 3 ครั้ง โดยมีกำหนดการดังนี้

- 1) 1st Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 16 – 18 พฤษภาคม พ.ศ.2553 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา
- 2) 2nd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 7 – 8 มีนาคม พ.ศ.2554 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา
- 3) 3rd Preparatory Committee Meeting UN Conference on Sustainable Development ระหว่างวันที่ 13 – 15 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล

นอกจากการประชุม PrepCom ดังกล่าวแล้ว ที่ประชุมยังเห็นชอบให้จัดการประชุมระหว่างกาลที่เรียกว่า **“Intersessional Meeting”** ด้วย โดยจะมีการประชุม 3 ครั้ง รวมทั้งการจัดประชุมระดับภูมิภาคเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประชุม Rio+20 โดยเน้นย้ำถึงการเตรียมการในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสนับสนุนให้สมาชิกประเทศต่างๆดำเนินการร่วมกับองค์การภายใต้สหประชาชาติ เพื่อให้เกิดการเตรียมการก่อนการประชุม Rio+20 อย่างมีคุณภาพ โดยที่ไม่สร้างภาระเพิ่มเติมให้แก่ประเทศสมาชิก

คณะกรรมการระดับภูมิภาคแห่งสหประชาชาติประกอบด้วย 5 ภูมิภาค ได้แก่

- 1) คณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งละตินอเมริกาและแคริบเบียน (Economic Commission for Latin America and the Caribbean: ECLAC)
- 2) คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียตะวันตก (Economic and Social Commission for Western Asia: ESCWA)

¹United Nations General Assembly A/RES/64/236, 24 December 2009, United Nations

²United Nations General Assembly A/RES/65/152, 20 December 2010, United Nations

3) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific: ESCAP)

4) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจแห่งแอฟริกา (The Economic Commission for Africa: ECA)

5) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจแห่งยุโรป (The United Nations Economic Commission for Europe: UNECE)

นอกจากการประชุมเตรียมการต่างๆแล้ว ในการประชุม PrepCom ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 7 – 8 มีนาคม พ.ศ.2554 ที่ประชุมได้มีมติเชิญชวนให้ประเทศสมาชิก องค์การของสหประชาชาติ และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จัดส่งข้อเสนอสำหรับการประชุม Rio+20 ให้กับสำนักเลขาธิการ UNCSD ภายในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2554 เพื่อที่จะนำเสนอข้อเสนอเหล่านี้ในการประชุม 2nd Intersessional Meeting ระหว่างวันที่ 15 – 16 ธันวาคม พ.ศ.2554 โดยข้อเสนอเหล่านี้จะใช้ประกอบเป็นฐานในการจัดเตรียมร่างเอกสารที่จะเป็นผลลัพธ์ของการประชุม Rio+20 (Zero draft of the outcome document)

โดยเอกสาร Zero Draft³ นี้ได้ถูกนำเสนอต่อประเทศสมาชิกในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2555 ซึ่งหลังจากนั้นแล้ว สำนักเลขาธิการ UNCSD จะจัดการประชุมเพื่อหารือเบื้องต้น (Initial discussion on zero draft of outcome document) และจะจัดให้มีการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Negotiation) อีกจำนวน 3 ครั้ง โดยแต่ละครั้งจะใช้เวลา 1 สัปดาห์ เพื่อที่จะได้ร่างเอกสารที่จะใช้เป็นหลักให้กับสมาชิกประเทศในการเจรจาในการประชุม Rio+20 โดยได้จัดให้มีการประชุมดังต่อไปนี้ขึ้น

1) Initial Discussion on the Zero Draft of Outcome Document ระหว่างวันที่ 25 – 27 มกราคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

2) First Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document ระหว่างวันที่ 19 – 23 มีนาคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

3) Second Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document ระหว่างวันที่ 23 – 4 พฤษภาคม พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

4) Third Round of “Informal-Informal” Negotiations on the Zero Draft of Outcome Document ระหว่างวันที่ 29 – 2 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

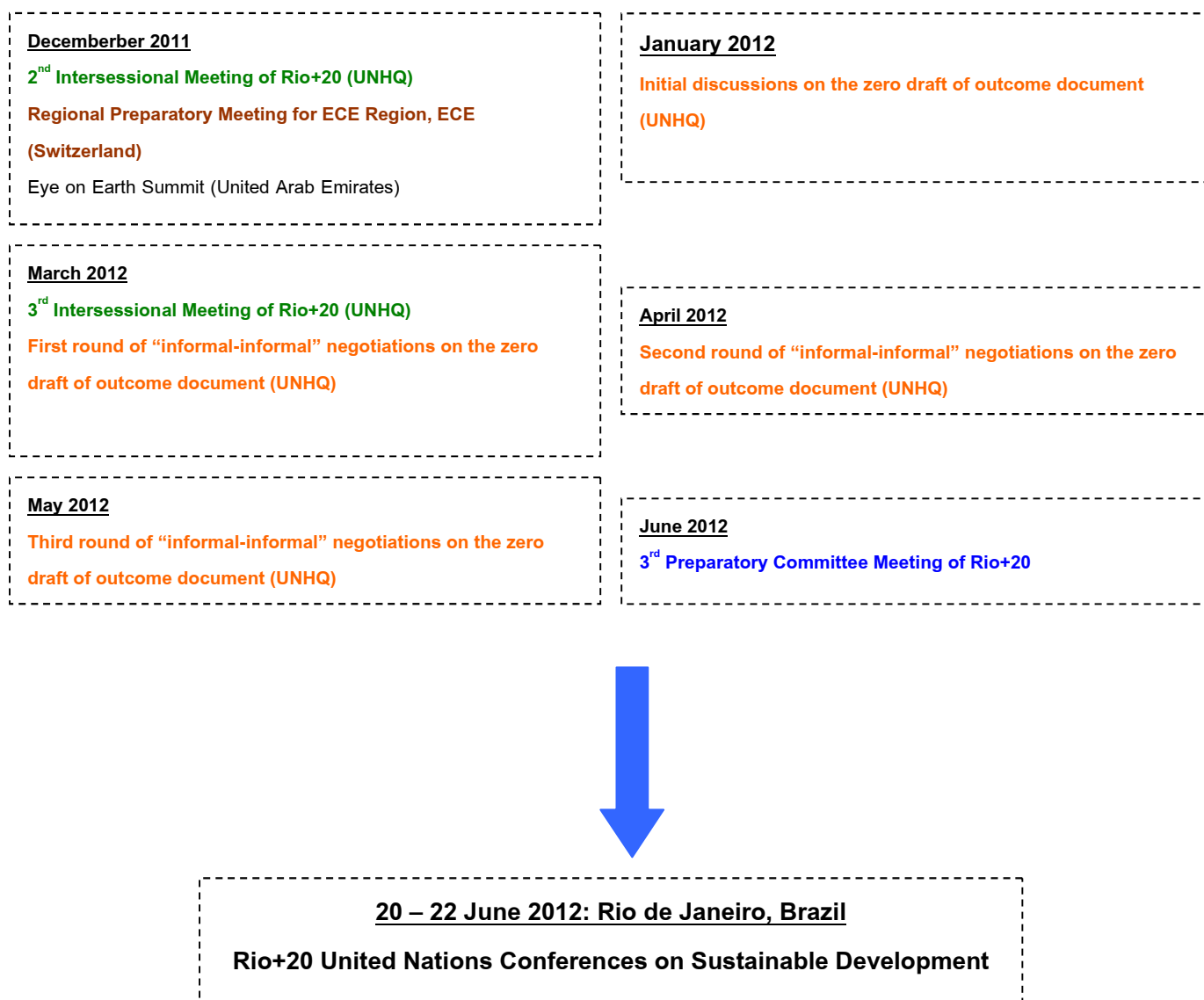
ทั้งนี้หลังการประชุม Second Round ได้มีมติให้จัดการประชุมเพิ่มอีกหนึ่งครั้งในช่วงวันที่ 29 พฤษภาคม- 2 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากมีประเทศเจรจาอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้

³ ดูเนื้อหาเอกสาร Zero Draft ได้ในบทความ “แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว” โดย สฤณี อาชวานันทกุล ในหนังสือเล่มนี้

ภาพที่ 1 แสดงเส้นทางการประชุมเตรียมการต่างๆ สำหรับ Rio+20 ในช่วงปี ค.ศ.2010-2012

May 2010 1st Preparatory Committee Meeting of Rio+20 (UNHQ)	January 2011 1st Intersessional Meeting of Rio+20 (UNHQ) 5th World Energy Summit (United Arab Emirates)
March 2011 2nd Preparatory Committee Meeting of Rio+20 (UNHQ)	April 2011 Retreat of the Group of 77 on UN Conference on Sustainable Development (Rio+20) (Group 77) Green Economy in the Energy Sector in the Context of Sustainable Development (Montenegro)
June 2011 Global Green Growth Summit 2011 (Republic of Korea) Renewable Energy in the Context of Green Economy and the role of Private Sector (Denmark and Republic of Korea) Going Green 2011 (Green Growth, Green Cities, Green Industry) (Czech Republic) Workshop on Sustainable Tourism (Honduras)	July 2011 High-Level Dialogue on the Institutional Framework for Sustainable Development (Indonesia) International Seminar on Green Economy and Official Statistics (Republic of Korea)
September 2011 Regional Preparatory Meeting for Latin America and the Caribbean, ECLAC High-Level Symposium on the United Nations Conference on Sustainable Development (China) Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Retreat for Permanent Representatives on the UN Conference on Sustainable Development (Rio+20) (Germany)	October 2011 Regional Preparatory Meeting for Asia Pacific Region, ESCAP Regional Preparatory Meeting in the Arab Region, ESCWA and partners Regional Preparatory Meeting for Africa Region, ECA and partners Sharing Green Economy Best Practices Towards Rio+20 (Poland) Delhi Ministerial Dialogue on "Green Economy and Inclusive Growth" (India) Climate Summit for a Living Himalayas (Bangladesh) Global Green Growth (Denmark) High-Level Expert Group Meeting on Using Green Agriculture to Stimulate Economic Growth and Eradicate Poverty (Israel)
November 2011 Bonn 2011 Conference: The water, Energy and Food Security Nexus (Germany) High Level Expert Meeting on the Sustainable Use of Oceans (Monaco) I International Forum and the II National Forum of Transformer Volunteering (Brazil) 10th Asia Pacific Roundtable for Sustainable Consumption and Production (APRSCP) (Indonesia)	

ภาพที่ 1 แสดงเส้นทางการประชุมเตรียมการต่างๆ สำหรับ Rio+20 ในช่วงปี ค.ศ.2010-2012 (ต่อ)

ที่มา: United Nations Conference on Sustainable Development, www.uncsd2012.org

2. ท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศหลักเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดความยากจน และกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.1 ข้อขัดแย้งหลักระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ตลอดกระบวนการเตรียมการเพื่อการประชุม Rio+20 ในเวทีต่างๆ ตลอดจนถึงการกระบวนการเจรจา Zero Draft ที่ผ่านไปแล้วสองครั้ง ได้เห็นถึงจุดยืนหลักที่แตกต่างระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (ซึ่งนำเสนอโดยกลุ่ม 77 และจีน) โดยตลอด โดยที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามักจะแสดงออกอย่างบ่อยครั้งถึงความผิดหวังต่อความบกพร่องในการดำเนินการตามคำมั่นสัญญาในอดีตของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในด้านการให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาประเทศต่อกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา และเห็นว่า Rio+20 เป็นโอกาสอันดีที่จะยืนยันให้กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วรักษาคำมั่นในการดำเนินการตามข้อตกลงในอดีต ในขณะที่เดียวกันกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วก็พยายามเลี่ยงที่จะยอมรับข้อเรียกร้องโดยตรงในเรื่องที่เกี่ยวกับเงินสนับสนุนเพื่อการพัฒนา แต่พยายามที่จะเรียกร้องให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนามองไปข้างหน้ามากกว่าที่จะพูดถึงเรื่องในอดีต ในขณะเดียวกัน ทุกครั้งที่กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วพยายามที่จะผลักดันแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว ก็มักจะได้รับการตอบรับที่ค่อนข้างเพิกเฉยจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเรียกร้องจะให้ความสำคัญกับข้อเสนอที่ครอบคลุม (inclusive) และต้องการที่จะเน้นย้ำในเรื่องของการจัดความยากจนเป็นความสำคัญอันดับแรก

นอกจากนี้แล้ว ความคิดเห็นที่แตกต่างยังครอบคลุมไปถึง การที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต้องการเน้นย้ำถึง Rio Principles โดยเฉพาะ Principle 7 หรือหลักการเรื่องความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่ต่างกัน (Common but Differentiated Responsibility – CBDR) แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับมากนักจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ในขณะเดียวกัน กลุ่มประเทศสหรัฐอเมริกา EU และ OECD ก็ต้องการสนับสนุน Principle 10 ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน แต่ข้อเสนอนี้ก็ไม่ได้รับการตอบรับมากนักจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

นอกจากความคิดเห็นที่แตกต่างระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ก็ยังมีความแตกต่างภายในแต่ละกลุ่มประเทศด้วยตนเองอีก เช่นความคิดเห็นที่ต่างกันเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของภาครัฐ หรือการวางกรอบกฎเกณฑ์ในการกำกับดูแลทางกฎหมาย มีความคิดเห็นที่ต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศ EU สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ เกาหลีใต้ และกลุ่มประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย เป็นต้น หรือในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ IFSD ก็มีข้อคิดเห็นที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดระหว่างกลุ่มประเทศ EU ในประเด็นเกี่ยวกับข้อเสนอการปฏิรูป UNEP ซึ่งสหรัฐอเมริกามีจุดยืนที่ชัดเจนที่ไม่ต้องการให้มีจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้น

ในขณะเดียวกัน ในกลุ่ม 77 และจีน มีบางประเด็นที่ประเทศในกลุ่มมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมากเนื่องจากพื้นฐานความหลากหลายและความแตกต่างอย่างมากทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศทั้งหลายในกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของข้อเสนอด้าน กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD) ที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC สถานะของ UNEP และอนาคตของ CSD ที่กลุ่ม 77 และจีน ยังไม่สามารถบรรลุข้อตกลง ในการนำเสนอข้อเสนอที่เป็นฉันทามติร่วมของทั้งกลุ่มได้

นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่องของ Sustainable Development Goals (SDGs) ที่กลุ่มประเทศ ที่พัฒนาแล้วสนับสนุนให้มีการดำเนินการภายใต้การกำกับของสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ พร้อมทั้ง ให้กำหนดกระบวนการดำเนินการ (implementation) ภายใต้กรอบเวลาที่มีการระบุไว้ และควรจะเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการโดยครอบคลุมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ซึ่ง ก็มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าข้อเสนอนี้จะได้รับการยอมรับหรือไม่ เพราะอาจจะขัดกับหลักการ CBDR ที่ เรียกร้องโดยกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ในลำดับถัดไป เป็นการสรุปให้เห็นถึงท่าทีของแต่ละกลุ่มประเทศต่อหัวข้อหลักของการ ประชุม Rio+20 โดยเป็นการสรุปข้อมูลจากการประชุมเตรียมการต่างๆ และข้อมูลจากเอกสาร Compilation document ที่แต่ละประเทศได้จัดทำข้อเสนอส่งให้สำนักเลขาธิการ UNCSD เพื่อ ประกอบการจัดทำเอกสาร the Zero Draft of Outcome Document

2.2 เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดการความยากจน

ประเทศและกลุ่มประเทศต่างๆ มีความเห็นร่วมและมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

ความเห็นร่วม	■ ไม่สามารถหาข้อตกลงร่วมสำหรับคำนิยามของ GE ■ แต่ส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่าเป็นแนวทางในการพัฒนาสู่ SD ■ ตระหนักถึงความสำคัญในการรักษาสมดุลของทั้ง 3 เสาหลักของ SD ■ ต้องมีความยืดหยุ่นในการกำหนดนโยบาย ไม่เป็นแบบ one-size-fits-all ■ เห็นพ้องในการจัดทำตัวชี้วัด GE และ SD ■ GE Roadmap
ยุโรป	■ สนับสนุน GE และพร้อมจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนผ่าน

	■ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ■ GE จะช่วยให้เกิดการสร้างงานและกระตุ้นการเติบโตของเศรษฐกิจ ■ Cross-cutting actions: การตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนินการ 10-Year Framework of Programmes on Sustainable Consumption and Production โครงการเพิ่มขีดความสามารถ การวิจัยและความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมด้านการช่วยเหลือทางการเงินและเงินอุดหนุน ■ น้ำ อาหารและการเกษตร การใช้พลังงานอย่างยั่งยืน ป่าไม้ ดินและการจัดการดินอย่างยั่งยืน สิ่งแวดล้อมทางทะเลและมหาสมุทร การประมง การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน สารเคมี การบริหารจัดการของเสียอย่างยั่งยืน การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน
สหรัฐอเมริกา	■ ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีและกลไกตลาด ■ สนับสนุนให้แต่ละประเทศมีแนวทางการพัฒนาของตัวเอง ■ สนับสนุน SDGs ■ ให้ความสำคัญกับประเด็นการพัฒนา เรื่อง พลังงานสะอาด การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน การจัดการน้ำ การผลิตอย่างยั่งยืนและสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาขีดความสามารถของบุคคลและงานสีเขียว ความมั่นคงทางอาหารและการเกษตรที่ยั่งยืน มหาสมุทร ชายฝั่ง และการประมง ระบบนิเวศและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
กลุ่ม 77 และจีน	■ ให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจน ■ ยึดมั่นตามข้อตกลงเดิม และหลักการ CBR, Agenda 21, และ JPOI ■ ไม่ใช่ GE เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า ■ ไม่ใช่นโยบายแบบ one-size-fits-all ■ กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วควรปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมให้ครบถ้วน ■ ความจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากประเทศพัฒนาแล้ว ■ ความท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การบริโภคและผลิตอย่างยั่งยืน การปฏิรูปการเงินระหว่างประเทศ การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและมหาสมุทร
กลุ่มแอฟริกา	■ ความท้าทายในการดำเนินการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ■ เรียกร้องให้ประชาคมโลกปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมที่มีอยู่แล้ว ■ ความช่วยเหลือในการสนับสนุนแอฟริกาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
จีน	■ สนับสนุนหลักการ no-one-sizes-fits-all ■ รัฐบาลเป็นกลไกหลักในการนำการพัฒนา ■ ผลลัพธ์ Rio+20 จะต้องอยู่บนหลักการความเป็นเอกฉันท์และเน้นการปฏิบัติ

	▪ จุดหมายหลักของเศรษฐกิจสีเขียวคือการขจัดความยากจน ▪ ประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว
ญี่ปุ่น	▪ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ▪ Post-MDGs development ▪ จัดทำดัชนีชี้วัดความสุขหรือความเป็นอยู่ ▪ ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน การบรรเทาภัยพิบัติทางธรรมชาติ พลังงาน ความมั่นคงทางอาหาร น้ำ เมืองในอนาคต การให้การศึกษาด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน นวัตกรรมทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมสีเขียว ความหลากหลายทางชีวภาพ
เกาหลีใต้	▪ สนับสนุนหลักการ no-one-sizes-fits-all ▪ มุ่งเน้นที่แผนการดำเนินการสู่เศรษฐกิจสีเขียวมากกว่าแค่แนวคิด ▪ Green Economy Roadmap ▪ Global Green Growth Partnership ▪ พลังงานที่ยั่งยืน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม องค์ประกอบของ GE (ตลาดสีเขียว ความมั่นคงสีเขียว ความเท่าเทียมสีเขียว วิธีการดำเนินชีวิตสีเขียว)
โคลัมเบีย	▪ ข้อเสนอเรื่อง Sustainable Development Goals

ที่มา: เอกสารจากการประชุมต่างๆในการเตรียมประชุม Rio+20, Compilation document ที่จัดทำโดยแต่ละประเทศสมาชิก ที่ได้ยื่นต่อสำนักเลขาธิการ UNCSD

2.3 กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (IFSD)

ประเทศและกลุ่มประเทศต่างๆ มีความเห็นร่วมและมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับ IFSD ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปท่าทีของประเทศและกลุ่มประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่อง IFSD

ความเห็นร่วม	● ย้ำความสำคัญของสมดุลของ 3 เสาหลัก ● เพิ่มประสิทธิภาพและประสานความร่วมมือในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับโลก ภูมิภาค อนุภูมิภาค ระดับชาติ จนถึงระดับท้องถิ่น ● ความสำคัญขององค์กรของ UN ในการเป็นแกนนำด้าน IFSD และการเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงานร่วมกันขององค์กรภายใน UN
ยุโรป	● เพิ่มความสำคัญต่อประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับสมัชชาสหประชาชาติ

	• ปรับปรุง ECOSOC • ปรับบทบาทของ CSD/จัดตั้ง Sustainable Development Council (SDC) • จัดตั้งคณะกรรมการพิเศษ (Special Envoy or Representative) • ยกระดับ UNEP ขึ้นเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม อาจจะเป็นรูปแบบ WEO หรือ UNEO เป็นข้อเสนอที่ได้รับการสนับสนุนมากที่สุด • ปรับปรุงประสิทธิภาพ MEAs
สหรัฐอเมริกา	• ใช้เทคโนโลยีในการเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน • การปรับเปลี่ยนองค์กรดั้งเดิม (transforming traditional institutions) ปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของทั้ง ECOSOC และ CSD • เสริมความเข้มแข็งให้แก่ UNEP • คัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่
กลุ่มแอฟริกา	• สนับสนุนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งชาติ (national council for sustainable development) • สนับสนุนการปฏิรูป ECOSOC และ CSD • สนับสนุนการปรับเปลี่ยน UNEP ไปเป็นองค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม
จีน	• ให้ความสำคัญกับ UN ในการเป็นศูนย์กลางขับเคลื่อนนโยบาย • สร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC และ CSD • ใช้บทบาทของ UNEP ให้เกิดประโยชน์สูงสุด • สถาบันการเงินนานาชาติ WTO และธนาคารเพื่อการพัฒนาต่างๆ ควรจะต้องมีส่วนร่วมด้วยการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน
ญี่ปุ่น	• ไม่คัดค้านการจัดตั้งองค์กรใหม่ แต่ควรที่จะศึกษาถึงปัญหาที่มีให้ถ่องแท้เสียก่อน ก่อนที่จะสรุปว่าจำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมา • สนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับ CSD • เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่าง UNEP และ MEAs
เกาหลีใต้	• ระยะสั้น สร้างความเข้มแข็งให้กับ CSD • ระยะกลางและยาว สนับสนุนการจัดตั้ง Sustainable Development Council (SDC) และการยกระดับสถานะ UNEP ให้เป็นองค์กรเฉพาะ • จัดตั้ง IFSD ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

ที่มา: เอกสารจากการประชุมต่างๆ ในการเตรียมประชุม Rio+20, Compilation document ที่จัดทำโดยแต่ละประเทศสมาชิกที่ได้ยื่นต่อสำนักเลขาธิการ UNCSD

3. The Zero Draft of Outcome Document

เอกสาร the Zero Draft of Outcome Document ได้ถูกเผยแพร่ในวันที่ 10 มกราคม 2555 โดยเอกสารนี้เป็นการเรียบเรียงจากข้อเสนอแนะจาก 677 สมาชิกประเทศและองค์กรต่างๆ รวมเป็นเอกสารกว่า 6,000 หน้า ซึ่งได้ถูกเรียบเรียงให้เป็นเอกสาร the Zero Draft จำนวน 19 หน้า

เอกสาร the Zero Draft of the Outcome Document นี้ ใช้ชื่อหัวเรื่องว่า “The Future We Want” หรือ “อนาคตที่เราต้องการ” ถูกแบ่งออกเป็น 5 ส่วนอันประกอบด้วย (1) Preamble/Stage Setting หรือ บทนำ (2) Renewing Political Commitment หรือ การฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมือง (3) Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication หรือ เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน (4) Institutional Framework for Sustainable Development หรือ กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และ (5) Framework for Action and Follow-up หรือ กรอบเพื่อการปฏิบัติและติดตามผล

3.1 เนื้อหาโดยสรุปของเอกสาร the Zero Draft⁴

3.1.1 Preamble/Stage Setting: บทนำ

เนื้อหาในส่วนนี้สื่อถึงวิสัยทัศน์ร่วมของรัฐบาลของแต่ละสมาชิกประเทศที่เข้าร่วมในการประชุม UNCSO ครั้งนี้ โดยแสดงเจตจำนงของผู้เข้าร่วมประชุมที่จะทำงานร่วมกัน มีความ “มุ่งมั่นที่จะปลดปล่อยมนุษยชาติจากความหิวและความอยาก” (“to free humanity from hunger and want”) เร่งรัดความพยายามเพื่อการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมระหว่างนานาชาติ เสริมสร้างความร่วมมือและร่วมแก้ไขปัญหาระดับโลกที่กำลังประสบอยู่และที่เป็นปัญหาเกิดใหม่ และกระตุ้นการปฏิบัติการที่เด็ดขาดและแน่วแน่ในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ของการประชุมในครั้งนี้

3.1.2 Renewing Political Commitment: การฟื้นฟูคำมั่นจากฝ่ายการเมือง

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการย้อนเตือนถึงคำมั่นสัญญาในอดีตและปูทางถึงสิ่งที่ควรจะต้องดำเนินการต่อไป เป็นการยืนยันถึงหลักการตั้งแต่การประชุม Rio ครั้งแรกและการประชุมครั้งอื่นๆที่เกี่ยวข้องกัน รวมถึงแผนปฏิบัติการต่างๆที่ได้มีการตกลงไว้ ประเมินความคืบหน้าในการดำเนินการเปรียบเทียบกับผลลัพธ์การประชุมอันเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ระบุถึงความท้าทายใหม่ที่เกิดขึ้น (new and emerging challenges) วางโครงการสำหรับการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (major groups) และวางกรอบเพื่อการดำเนินงาน

3.1.3 Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication: เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการขจัดความยากจน

⁴The Zero Draft of the Outcome Document: The Future We Want, 10 January 2012, United Nations

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการกำหนดบริบทของเศรษฐกิจสีเขียว กล่าวถึงความท้าทายและโอกาสที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว ย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้อง การเลือกใช้เครื่องมือ และการแบ่งปันประสบการณ์ เพื่อช่วยประเทศต่างๆ ในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว และกำหนดกรอบในการดำเนินการ มีรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

(A) Framing the Context of the Green Economy, Challenges, and Opportunities: กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวในการช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายสำคัญๆ เช่น การลดความยากจน ความมั่นคงทางอาหาร การบริหารจัดการน้ำที่ดี เป็นต้น ตอกย้ำถึงความสำคัญเศรษฐกิจสีเขียวที่จะต้องตั้งอยู่บนหลัก Rio Principles เศรษฐกิจสีเขียวที่จะเป็นแนวทางในการบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจสีเขียวในการเป็นกรอบการตัดสินใจด้านนโยบาย แต่ไม่ใช่เป็นการจัดตั้งกฎที่ตายตัว การเคารพต่อข้อจำกัดในการดำเนินนโยบายของแต่ละประเทศ การปรับโครงสร้างของแต่ละประเทศเพื่อที่จะนำไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและความจำเป็นที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากนานาชาติ และการไม่ใช่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือสร้างความได้เปรียบหรือเสียเปรียบต่อประเทศอื่นๆ

(B) Toolkits and Experience Sharing: ตอกย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละประเทศ การสร้างเวทีนานาชาติเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยขอให้ทำหน้าที่ของเลขาธิการสหประชาชาติเป็นผู้สร้างเวทีนี้ขึ้น ขอให้สมาชิกประเทศและทุกภาคส่วนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

(C) Framework for Action: การกำหนดนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละประเทศ และแต่ละภาคอุตสาหกรรม มีความโปร่งใสในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนการให้ความช่วยเหลือจากองค์กรของสหประชาชาติและนานาชาติเพื่อสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนให้ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมกำหนดแผนงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว สนับสนุนให้แต่ละประเทศแสดงคำมั่นสัญญาและแนวทางการดำเนินการโดยสมัครใจ กำหนดแนวทางเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านของประเทศกำลังพัฒนา กำหนดแผนงาน (roadmap) เศรษฐกิจสีเขียว โดยมีเป้าหมายและกำหนดการในการวัดความคืบหน้าที่ชัดเจน โดยขอให้เลขาธิการสหประชาชาติประสานงานกับหน่วยงานในสหประชาชาติเพื่อทำการศึกษาในรายละเอียดและนำเสนอรายงานการศึกษาในการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติครั้งที่ 67

3.1.4 Institutional Framework for Sustainable Development: กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารส่วนนี้ต้องการที่จะถกถึงวิสัยทัศน์ของกรอบเชิงสถาบันที่เหมาะสมในระดับนานาชาติเพื่อกำกับดูแลด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะสถาบันภายในองค์กรสหประชาชาติเอง เนื้อหาส่วนนี้แบ่งออกเป็นสามย่อย ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็ง/การปฏิรูป/การบูรณาการ 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UNGA), ECOSOC, Commission on Sustainable Development (CSD), ข้อเสนอ Sustainable Development Council (SDC), UNEP,

องค์กรเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรการเงินระหว่างประเทศ (IFIs) หน่วยงานของสหประชาชาติ ระดับประเทศ หน่วยงานระดับภูมิภาค ระดับชาติ และท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วนดังนี้

(A) Strengthening/Reforming/Integrating the Three Pillars: มีข้อเสนอ 4 ประการคือ 1) บูรณาการทั้ง 3 เสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งเสริมการดำเนินการตาม Agenda 21 และผลที่เกี่ยวข้อง 2) รัฐควรกำหนดนโยบายที่ยึดเหนี่ยวกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนและกำหนดแผนการดำเนินการที่ชัดเจนเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 3) ติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินการตาม Agenda 21 และผลที่เกี่ยวข้อง 4) สนับสนุนการดำเนินการที่สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงาน กองทุน และโครงการต่างๆในระบบสหประชาชาติ

(B) GA, ECOSOC, CSD, SDC proposal: เรียกร้องให้ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติให้ความสำคัญกับการบูรณาการหัวข้อการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรอบการดำเนินงานของสมัชชา ยืนยันในบทบาทเดิมของ ECOSOC แต่ในขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้มีการบูรณาการทั้ง 3 เสาหลักมากยิ่งขึ้น และมีการกล่าวถึงทางเลือกในการปฏิรูปกรอบเชิงสถาบันต่างๆ เช่น การปฏิรูป ECOSOC การเปลี่ยนสถานะของ CSD ไปเป็น SDC รวมถึงการปฏิรูปการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรต่างๆของสหประชาชาติ และองค์กรการเงินระหว่างประเทศ (IFIs) การใช้กลไกการทบทวนประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนของแต่ละประเทศ การเน้นการดำเนินนโยบายบนพื้นฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์

(C) UNEP, Specialized Agency on Environment Proposal, IFIs, United Nations Operational Activities at Country Level: เอกสารส่วนนี้ได้นำเสนอทางเลือกในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ UNEP ได้แก่ ขยายการเป็นสมาชิกให้ครอบคลุมสมาชิกทุกประเทศ (universal membership) และเพิ่มงบประมาณอย่างมีนัยสำคัญ หรือโดยการแปลงสภาพไปเป็นองค์กรเฉพาะ นอกจากนี้ยังเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องมีการทบทวนสถานะ (state) และขีดความสามารถในการรองรับได้ (carrying capacity) ของโลกอย่างสม่ำเสมอ (regular review) เรียกร้องให้ใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์มากขึ้นในการประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานของสหประชาชาติ ตระหนักถึงความสำคัญของการพิจารณานโยบายของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารเพื่อการพัฒนาในแต่ละภูมิภาค UNCTAD และ WTO ที่ควรจะต้องสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน เรียกร้องให้เพิ่มความร่วมมือระหว่าง MEAs ให้มากขึ้น ย้ำถึงความจำเป็นในการสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตกลงที่จะพิจารณาถึงการจัดตั้ง Ombudsperson หรือ High Commissioner for Future Generations และตกลงที่จะดำเนินการตาม Rio Principle 10 ทั้งในระดับโลก ภูมิภาค และระดับชาติให้มีประสิทธิผลมากขึ้น

(D) Regional, National, Local: ยืนยันที่จะให้มีการผนวกการดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับแผนพัฒนาของประเทศ เรียกร้องให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกด้านการพัฒนาระดับภูมิภาคให้มากขึ้น เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการกำหนดนโยบายที่ผสมผสานกับระบบการตัดสินใจในระดับชาติ และตระหนักถึงความสำคัญในการรวมนโยบายการพัฒนาเมือง (urban development) เข้ากับนโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ

3.1.5 Framework for Action and Follow-up: กรอบเพื่อการปฏิบัติและติดตามผล

เอกสารส่วนนี้แบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วนคือ หัวข้อหรือประเด็นต่างๆที่สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การเร่งการดำเนินการและการวัดผลความคืบหน้า และแนวทางในการดำเนินการให้บรรลุผล โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วนดังนี้

(A) Priority/Key/Thematic/Cross-Sectoral Issues and Areas: เอกสารในส่วนนี้กล่าวถึงประเด็นต่างๆที่จัดว่าเป็นความท้าทายในการดำเนินการสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยในเอกสาร Zero Draft นั้น เดิมทีได้มีประเด็นนำเสนอ 15 ประเด็น แต่ภายหลังจากการเจรจา “informal-informal” ได้ผ่านไป 2 รอบแล้วนั้น ได้มีการเสนอประเด็นต่างๆเพิ่มเติมขึ้นเป็น 31 ประเด็นดังต่อไปนี้ (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 Priority/key/thematic-sectoral issues and areas

ประเด็นเบื้องต้นที่นำเสนอในเอกสาร Zero Draft		
(Sustainable agriculture and) Food security	Water (and sanitation)	Energy
(Sustainable) Cities	Green jobs-social inclusion	Oceans and Seas
Natural disasters	Climate change	Forests
Land degradation and desertification	Mountains	Chemical and waste
Sustainable Consumption and Production	Education	Gender equality (and empowerment of women)
ประเด็นนำเสนอเพิ่มเติม		
Eradication of poverty	Sustainable tourism	Sustainable transportation
Harmony with nature	Health	Small Islands Developing States (SIDS)
Least developed countries	Land-locked developing countries	Africa
Other groups and regions with sustainable development challenges	Biodiversity and ecosystem services	Atmosphere
Mining	Family	Private sector
Sustainable innovation and investment		

ที่มา: Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting, 23 April – 4 May 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

(B) Accelerating and Measuring Progress: เป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง SDGs กับ MDGs การการตั้งเป้าหมายการพัฒนาภายหลังปี ค.ศ.2015 ความจำเป็นในการเสริมสร้างศักยภาพ (capacity building) ให้กับประเทศต่างๆ เพื่อเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการติดตาม SDGs และความจำเป็นในการสร้างตัวชี้วัดนอกเหนือจาก GDP

(C) Means of Implementation: เรียกร้องให้มีการดำเนินการตามข้อตกลงความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาเดิมให้ครบถ้วน และให้ความสำคัญกับการแบ่งปันทรัพยากรและเงินช่วยเหลือให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา เน้นย้ำถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและทุกภาคส่วนของสังคม ยืนยันถึงความสำคัญของการใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นย้ำถึงความสำคัญของการช่วยเสริมสร้างศักยภาพให้กับประเทศกำลังพัฒนา เรียกร้องให้สมาชิก WTO ใช้ความพยายามมากขึ้นในการบรรลุข้อตกลงการค้าที่โปร่งใสและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ย้ำถึงความร่วมมือขององค์การทางเศรษฐกิจและการเงินที่จะสนับสนุนให้ประเทศกำลังพัฒนาได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศ และสนับสนุนการยกเลิกกลไกที่บิดเบือนตลาดหรือการอุดหนุนทางการเงินที่เป็นการขัดขวางการพัฒนาที่ยั่งยืน สนับสนุนการแสดงพันธะสัญญาโดยสมัครใจในการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนในการประชุม Rio+20

3.2 ทำหน้าที่ของประเทศต่าง ๆ ต่อเนื้อหาของ the Zero Draft

ความเห็นโดยรวมของสมาชิกประเทศและองค์กรต่างๆ มีความเห็นว่าเอกสาร the Zero Draft นี้ยังขาดความมุ่งมั่น (ambition) และขาดการมุ่งเน้นการปฏิบัติ (action-oriented) แต่อย่างไรก็ดี ทุกฝ่ายก็ได้ให้การยอมรับที่จะใช้เอกสารนี้เป็นพื้นฐานในการเจรจาต่อไป นอกจากนี้ ยังมีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับการประชุม Rio+20 ว่าจะมีความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาหลักของการประชุมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจจะส่งผลต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนานาประเทศ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคสังคม อย่างกว้างขวาง ในขณะที่ขั้นตอนการเตรียมการประชุมและเวลาที่จะใช้ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีค่อนข้างจำกัด ดังนั้นผลลัพธ์ที่จะได้จากการตัดสินใจใดๆ จากการประชุม Rio+20 จึงอาจจะได้ผลลัพธ์ที่จำกัดในการดำเนินงานที่แท้จริง

ตามที่ได้กล่าวถึงข้างต้นในบทความนี้แล้ว ความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนายังเด่นชัดอย่างมาก โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความล้มเหลวของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในการปฏิบัติตามข้อตกลงในอดีตที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงการเน้นย้ำถึงหลักการ CBDR ของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วก็เห็นแย้งบ่อยครั้งว่าไม่ควรที่จะยึดในหลักการใดหลักการหนึ่ง ผู้สังเกตการณ์บางรายถึงกับตั้งข้อสังเกตว่าการประชุม Rio+20 อาจจะจบลงโดยไม่มีผลลัพธ์ใดๆ เป็นรูปธรรมก็เป็นได้

ในขณะที่การเจรจาได้เน้นไปที่หัวข้อการประชุมหลักทั้งสองหัวข้อ แต่ก็มีมุมมองที่แตกต่างกันไป โดยกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมเศรษฐกิจสีเขียว โดยการพิจารณาถึงผลกระทบต่างๆที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การตัดสินใจด้านการผลิตและการบริโภค และพยายามที่จะมุ่งเน้นไปที่การปรับปรุงกระบวนการวางแผนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและการดำเนินการตามแผน ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจมากขึ้น แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างแต่ละประเทศ การพัฒนาตัวชี้วัดนอกเหนือไปจาก GDP ที่จะสะท้อนถึงค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายออกไปและสะท้อนกลับเป็นผลประโยชน์ด้านความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (costs and benefits to human well-being) อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาก็ยังคงหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงแผนการดำเนินการตามเศรษฐกิจสีเขียว (green economy roadmap) เนื่องจากยังคงมีความกังวลว่าจะถูกนำมาเป็นเงื่อนไขด้านการค้าและการรับความช่วยเหลือ กลุ่มประเทศเหล่านี้เห็นว่าการขจัดความยากจนควรจะต้องเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนเหนือไปกว่าการพยายามนำสีเขียวมาสู่ระบบเศรษฐกิจ การจ้างงาน หรือเทคโนโลยี

นอกจากหัวข้อเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวแล้ว หัวข้อเรื่องกรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development – IFSD) จะเป็นหัวข้อที่อาจจะหาข้อสรุปได้ยาก โดยรวมแล้วทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันถึงความด้อยประสิทธิภาพของ the Commission on Sustainable Development (CSD) ในปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่มีข้อเสนอในการปรับปรุงข้อเสนอใดที่ได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากสมาชิกส่วนใหญ่ โดยแต่ละข้อเสนอก็มีทั้งข้อดีและข้อด้อย เช่น ข้อเสนอในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ ECOSOC ดูเหมือนน่าจะทำได้ง่ายที่สุด แต่ก็มีข้อด้อยคือความรับผิดชอบที่กว้างขวางของ ECOSOC อาจจะทำให้ความสำคัญด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนลดน้อยลง หรือข้อเสนอการยกระดับ Commission on Sustainable Development (CSD) ไปเป็น Sustainable Development Council (SDC) ก็ก่อให้เกิดข้อกังวลถึงเรื่องงบประมาณที่จะต้องเพิ่มขึ้นเพื่อสนับสนุนองค์กรใหม่นี้ ในขณะที่กลุ่ม NGO ก็เห็นว่าข้อเสนอ SDC น่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้พวกเขามีส่วนร่วมได้มากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างของ ECOSOC แต่ก็มีสมาชิกบางส่วนที่ตั้งข้อสงสัยถึงประสิทธิภาพขององค์กรใหม่ว่าจะเป็นได้มากกว่าแค่การเปลี่ยนชื่อหรือไม่

ผลลัพธ์อีกประการหนึ่งที่คาดว่าจะได้จากการประชุม Rio+20 ก็คือ Sustainable Development Goals (SDGs) ข้อเสนอเดิมที่ถูกนำเสนอโดยประเทศโคลัมเบียและกัวเตมาลา ซึ่งต่อมาก็ได้รับเสียงสนับสนุนมากขึ้นทั้งจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา โดย SDGs นี้ควรจะเป็นเป้าหมายที่ปรับใช้กับทุกๆประเทศ ซึ่งต่างกับ MDGs ที่เน้นใช้สำหรับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อย่างไรก็ตามความท้าทายในหัวข้อนี้อยู่ที่ขั้นตอนการเจรจาเพื่อให้ได้กระบวนการพัฒนาเป้าหมาย SDGs ที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

ข้อเสนออีกประการสำหรับผลลัพธ์จากการประชุมครั้งนี้ ได้แก่ “compendium of commitment” หรือ รายการหรือหัวข้อของข้อสัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกจากทุกภาคส่วนทำการเสนอข้อสัญญาโดยสมัครใจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยวิธีการนี้น่าจะก่อให้เกิดการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนภายหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมแล้ว ต่อข้อเสนอนี้ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนายังมีข้อกังวลว่า กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วจะใช้ข้อสัญญานี้ในการลดความสำคัญต่อการดำเนินการตามข้อผูกพันเดิมด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้ให้คำมั่นไว้เมื่อ 20 ปีที่แล้ว

เนื้อหาในตารางที่ 4 เป็นการสรุปท่าทีของประเทศต่างๆ ต่อเอกสาร Zero Draft โดยจะเน้นวิเคราะห์ใน 3 ส่วนคือ III) Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication IV) Institutional Framework in the Context of Sustainable Development และ V) Framework for Action and Follow-Up ซึ่งเหล่านี้ถือเป็นประเด็นหลักในการประชุมครั้งนี้

ตารางที่ 4 สรุปท่าทีของประเทศต่าง ๆ ต่อเอกสาร Zero Draft

III. Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication	
ยุโรป	● เห็นด้วยกับแนวทางการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวด้วยตัวเอง ● สนับสนุนการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ● สนับสนุนแนวทางการพัฒนาขีดความสามารถ (capacity building) ของประเทศที่กำลังพัฒนา ● เสนอให้ผนวกมาตรการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชาติ ● สนับสนุนมาตรการการจัดซื้อจัดจ้างอย่างยั่งยืนโดยภาครัฐ (sustainable public procurement) ● สนับสนุนการจัดทำตัวชี้วัดสำหรับการประเมินความก้าวหน้าด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน ● ลดและยกเลิกมาตรการอุดหนุนที่เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ
สหรัฐอเมริกา	● ตระหนักความสำคัญของเศรษฐกิจสีเขียวในการเป็นแนวทางสำคัญในการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ● เห็นด้วยกับการให้แต่ละประเทศกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อความเหมาะสมกับเงื่อนไขของตัวเอง

	● สนับสนุนการพัฒนาฐานข้อมูลทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ● ส่งเสริมการสร้างกลไกในการแบ่งปันประสบการณ์ทั้งระดับนานาชาติ ภูมิภาค ประเทศ และท้องถิ่น ที่จะช่วยให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ องค์กรทางสังคม เอกชน สามารถแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งด้านนโยบาย “best practices” รวมถึงตัวชี้วัดต่างๆ
กลุ่ม 77 และจีน	● ย้ำถึงความท้าทายในปัจจุบัน ว่าเป็นปัญหาจากวิกฤติหลายประการ โดยเฉพาะทางด้านการเงินและเศรษฐกิจ มีสาเหตุจากการขาดระบบการควบคุมที่ดี ควรจะต้องมีการปฏิรูประบบการเงินของโลก การเจริญเติบโตโดยอาศัยกลไกทางการตลาดเป็นหลักไม่เพียงพอที่จะแก้ปัญหาการพัฒนาได้ ● ย้ำถึงการไม่สามารถรักษาคำมั่นสัญญาเดิมของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ต่อการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ● เน้นหลัก CBDR ต้องการย้ำว่าเศรษฐกิจสีเขียวควรที่จะพัฒนาบนพื้นฐานของ “Rio Principles” “Agenda 21” และ “JPOI” ● เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืนโดยกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว ● เสนอให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญ (priorities) กับกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ● ย้ำถึงความสำคัญของการให้อิสระแต่ละประเทศในการพิจารณาใช้นโยบายที่เหมาะสมกับข้อจำกัดและความจำเป็นของตนเอง ● GE เป็นเพียงหนึ่งในวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ● ขอให้สมัชชาใหญ่สหประชาชาติริเริ่มกระบวนการปฏิรูประบบการเงินระหว่างประเทศ และเปิดโอกาสให้กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนามีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น
ญี่ปุ่น	● สนับสนุนการแบ่งปันตัวอย่างแบบจำลองยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจสีเขียวที่ประสบความสำเร็จ
เกาหลีใต้	● สนับสนุนหุ้นส่วนความร่วมมือด้านเศรษฐกิจสีเขียวในระดับโลก (global green economy partnership) เพื่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว ● ส่งเสริมการสร้างศักยภาพ (capacity building) ให้กับประเทศที่กำลังพัฒนา
IV. Institutional Framework for Sustainable Development	
ยุโรป	● เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (all stakeholders) ● เสนอให้มีการทำการตรวจทานโดยสมัครใจโดยสมาชิกในระดับเดียวกัน (voluntary peer reviews) ● เห็นด้วยกับแนวทางการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SCD แต่ยังไม่พร้อมสรุปว่าเห็นด้วยกับแนวทางให้คง SCD ให้อยู่ภายใต้กรอบของ ECOSOC หรือให้รายงานตรงต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ

	• เสนอให้มีการแต่งตั้ง High Level Representative for Sustainable Development and Future Generations และขอให้เลขาธิการสหประชาชาติจัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิรูปเพื่อเสนอให้ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติพิจารณา • มีข้อเสนอหลายประการ ประกอบด้วย การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ UNEP โดยการขยายการเป็นสมาชิกให้ครอบคลุมสมาชิกทุกประเทศ (universal membership) และเพิ่มงบประมาณอย่างมีนัยสำคัญ • หรือขยายการเป็นสมาชิกและยกระดับ UNEP ให้เป็นอำนาจและงบประมาณมากขึ้น • หรือพิจารณาจัดตั้งองค์กรใหม่ เช่น World Environmental Organization (WEO) โดยพิจารณาขอบเขตความรับผิดชอบและงบประมาณใหม่ทั้งหมด • สนับสนุนการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมของสาธารณะในกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาดีและการตัดสินใจของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม
สหรัฐอเมริกา	• ไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งองค์กรใหม่ ควรที่จะเพิ่มความเข้มแข็งและปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรเดิม • สนับสนุนการจัดลำดับความสำคัญในการติดตามและประมวลผลข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน
กลุ่ม 77 และจีน	• เรียกร้องให้มีการสร้างระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศใหม่ที่มีความยุติธรรมเท่าเทียม และครอบคลุมมากขึ้น • เสริมสร้างความเข้มแข็งการดำเนินการตามข้อตกลง the Mauritius Strategy and Barbados Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States • วิเคราะห์ถึงข้อบกพร่องต่อการดำเนินการตาม Agenda 21 ดำเนินการตามข้อตกลงเดิมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาแอฟริกา • เสนอให้มีการวิเคราะห์ถึงการไม่ประสานงานกัน ความซ้ำซ้อน การแข่งขัน หรือขัดแย้งระหว่างองค์กรภายในสหประชาชาติ และพิจารณาถึงการจัดสรรงบประมาณให้สมดุลระหว่างหน่วยงาน • ย้ำว่าในการพิจารณาทางเลือกในการปฏิรูป ควรจะต้องพิจารณาบนพื้นฐานของภารกิจงาน (function) ที่จำเป็น รวมทั้งให้ความสำคัญในมิติของโครงสร้างกฎหมาย และงบประมาณด้วย • จัดให้มีกลไกการถ่ายทอดเทคโนโลยีในระดับนานาชาติภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ • เรียกร้องให้มีการพิจารณาการจัดสรรอำนาจในการออกเสียงอย่างเป็นธรรม (quota realignments and voting power parity) ใน IMF และ World Bank

	• เสนอให้มีกลไกระหว่างประเทศภายใต้สมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เพื่อสนับสนุนการดำเนินการและการประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน และมีหน้าที่หลักในการช่วยเหลือในการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา และช่วยเพิ่มศักยภาพของประเทศที่กำลังพัฒนา • ในช่วงแรก ทางกลุ่มได้เสนอให้มีการเพิ่มความเข้มแข็งของ UNEP โดยไม่ได้กล่าวถึงการยกระดับเป็นองค์กรชำนาญพิเศษ และมีข้อเสนอให้ทุกประเทศเข้าร่วมเป็นสภามบริหาร (Governing Council) เพิ่มงบประมาณ ขยายภารกิจหน้าที่ ขีดความสามารถ และบทบาทด้านการประสานงานเรื่องสิ่งแวดล้อมภายใต้ระบบ UN แต่ภายหลังได้ถอนข้อเสนอดังกล่าวออกไปเนื่องจากมีความเห็นที่แตกต่างจากกลุ่มประเทศแอฟริกา ซึ่งในภายหลังก็ได้มีการยื่นข้อเสนอกลับเข้าไปใหม่ในนามของแต่ละประเทศ ได้แก่ เปรู จีน อินเดีย มาเลเซีย บราซิล อินโดนีเซีย • ในขณะที่กลุ่มแอฟริกาได้ตัดสินใจผลักดันข้อเสนอของตนเองในการยกระดับ UNEP เป็นองค์กรชำนาญพิเศษ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ไม่สามารถยอมรับข้อเสนอดังกล่าวได้ (อย่างไรก็ตาม จีน เอธิโอเปีย เคนยา โมร็อกโก แสดงการสนับสนุนข้อเสนอของกลุ่มแอฟริกาได้)
ญี่ปุ่น	• ไม่คัดค้านการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SDC แต่เสนอให้มีการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป (step-by-step approach) • สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (international environmental governance) อย่างค่อยเป็นค่อยไป (step-by-step)
เกาหลีใต้	• สนับสนุนการเปลี่ยนสภาพ CSD ไปเป็น SDC และรายงานตรงต่อสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ • สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (international environmental governance) อย่างค่อยเป็นค่อยไป (step-by-step)
V. Framework for Action and Follow-up	
ยุโรป	• เสนอว่าการดำเนินการใดๆ ควรจะเน้นการริเริ่มหรือความร่วมมือโดยเน้นผลลัพธ์เป็นสำคัญ (results-driven initiatives and partnerships) • ขอให้เลขาธิการสหประชาชาติเริ่มต้นกระบวนการที่จะศึกษาและเริ่มดำเนินการตามแนวทาง SDGs ให้ได้ภายในปี ค.ศ. 2015 • เน้นถึงการมีกลไกที่มีประสิทธิภาพในการให้การช่วยเหลือกับประเทศกำลังพัฒนา
สหรัฐอเมริกา	• เน้นถึงความสำคัญของสร้างเวที (platform) สำหรับการแบ่งปัน ข้อมูล ความรู้ และคำมั่นสัญญา (commitments)

	● สนับสนุนให้แต่ละประเทศพัฒนาความสามารถในการตรวจสอบและประมวลข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถประเมินมูลค่าของต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมและสังคมได้ (in order to value natural and social capital) ● เน้นถึงการให้คำมั่นด้วยความสมัครใจในการประชุม Rio+20 ในการดำเนินนโยบายและแผนการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนและลดความยากจน
กลุ่ม 77 และจีน	● เสนอว่าโครงสร้างของ SDGs ควรจะประกอบด้วย วิสัยทัศน์หรือหลักการที่จะชี้นำ SDGs และกระบวนการในการปฏิบัติ โดยที่กระบวนการนั้นควรจะเป็นการดำเนินการระหว่างรัฐบาล มีความครอบคลุม โปร่งใส และมีความยืดหยุ่น (open-ended) และดำเนินการภายใต้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ● เรียกร้องให้กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วดำเนินการตามคำมั่นเดิมในด้านการให้ความช่วยเหลือ ODA เพิ่มความช่วยเหลือแก่แอฟริกา และให้ความช่วยเหลือทางการเงินตามข้อตกลง UNFCCC ● เรียกร้องให้มีการสร้างกลไกที่เอื้อต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการเรียนรู้การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

ที่มา: 1) Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations and Third Intersessional Meeting, 19 – 27 March 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division. 2) Summary of the UNCSD Informal Informal Consultations, 23 April – 4 May 2012, International Institute for Sustainable Development – Reporting Services Division

3.เศรษฐกิจสีเขียว : แนวคิดและมุมมองหลายมิติ

แนวคิดและความเคลื่อนไหวเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว

สฤณี อาชวานันทกุล

ในปี ค.ศ.1992 การประชุม Earth Summit จัดโดยองค์การสหประชาชาติ ช่วยจุดประกายคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (sustainable development) ให้แพร่หลายไปทั่วโลก และสร้างความหวังว่าประเทศต่างๆ จะชักจูงระบบเศรษฐกิจออกจากวิถีการพัฒนาเดิมๆ ที่ไม่ยั่งยืน เข้าสู่ระบอบการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ทันเวลาก่อนที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมจะถึงจุดที่วิกฤติเกินเยียวยา

ทว่าต่อมาไม่นาน คำคำนี้ก็ถูกกระแสโลกาภิวัตน์ด้านการค้าและการเงินที่แข็งแกร่งกว่าบดบังจนตกเวทีโลก

ยี่สิบปีต่อมา คำว่า “ภาวะโลกร้อน” (global warming) และ “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” (climate change) อืดตืดปากคนอย่างแพร่หลาย ขณะที่โลกถูกซ้ำเติมด้วยวิกฤตระลอกแล้วระลอกเล่า ตั้งแต่ภัยธรรมชาติขนาดใหญ่ วิกฤตพลังงาน วิกฤตอาหาร และวิกฤตระบบการเงิน ปัญหาเหล่านี้กดดันให้ภาคประชาชน ภาคเอกชน และรัฐบาลทั้งระดับท้องถิ่นและรัฐบาลกลางหลายประเทศตื่นตัวอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

ปัญหาเหล่านี้นอกจากจะตอกย้ำความไม่ยั่งยืนของระบอบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่และความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อมกับเศรษฐกิจและสังคม ยังสะท้อนว่าวิธีแก้ปัญหาล้วนต้องอาศัยความร่วมมือระดับโลก ให้ประเทศต่างๆ ตกลงเปลี่ยนเส้นทางการพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน ถึงแม้หน้าตาจะแตกต่างกันไปตามบริบทท้องถิ่น

แต่จนถึงปัจจุบันประชาคมโลกก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ระหว่างประเทศที่ชัดเจนเกี่ยวกับ “วิถี” การพัฒนาที่ยั่งยืน และพิธีสารเกียวโตซึ่งเป็นข้อตกลงหนึ่งเดียวเกี่ยวกับภาวะโลกร้อนก็กำลังจะหมดอายุลงในปี ค.ศ.2012 โดยปราศจากความแน่นอนว่าจะมีอะไรมาแทนที่

ในภาวะเช่นนี้ ผู้นำประเทศต่างๆ จะมารวมตัวกันที่กรุง ริโอ เดอ จาเนโร อีกครั้งในเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ.2012 ในการประชุม “Rio+20” องค์การสหประชาชาติคาดหวังว่าจะเป็นการประชุมครั้งประวัติศาสตร์ที่มีผู้นำระดับประเทศเดินทางมาร่วมประชุมมากที่สุด

เป้าหมายใหญ่ของการประชุม Rio+20 คือการร่วมกันกำหนดหน้าตาของ “อนาคตที่เราต้องการ” (“The Future We Want”) ท่ามกลางความวิตกกังวลของผู้สังเกตการณ์หลายฝ่ายว่าแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” ที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็น “ประเด็นชูโรง” ของการประชุมครั้งนี้จะจุดประเทศต่างๆ ออกจากวิถีการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเข้าสู่บรรรมของการพัฒนาที่ยั่งยืนได้จริงหรือไม่ หรือจะเป็นแค่การเหวี่ยงสีเขียวยาวไปในวิถีการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนอีกเล็กน้อยเท่านั้น

สาระสำคัญของเอกสารเบื้องต้น (Zero Draft) สำหรับการประชุม Rio+20

1. บทนำ

“ในการประชุมที่รีโอ เดอ จาเนโร ที่จะมาถึงในวันที่ 20-22 มิถุนายน ค.ศ.2012 นี้ สมาชิกสหประชาชาติตกลงทำงานร่วมกันเพื่ออนาคตที่มั่นคงและยั่งยืนของประชาคมโลก โดยยืนยันความตั้งใจในการปลดปล่อยมนุษยชาติจากความหิวกระหายและความขาดแคลน โดยการกำจัดความยากจนขั้นแค้นทุกรูปแบบเพื่อสร้างสังคมที่ยุติธรรมและไร้ซึ่งการแบ่งแยก เพื่อความมั่นคงและการเติบโตทางเศรษฐกิจที่จะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย เราจะทำทุกวิถีทางในการเร่งดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายการพัฒนาที่ตกลงกันในระดับนานาชาติ รวมถึงเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) ในปี ค.ศ.2015 ทั้งหมดเพื่อเพิ่มความแข็งแกร่งให้กับขอบข่ายทางสถาบันและองค์กรต่างๆ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการบูรณาการที่สมบูรณ์กว่าเดิมระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม”

2. การทำสัญญาข้อตกลงร่วมทางการเมืองใหม่

ยืนยันที่จะดำเนินการต่อภายใต้เป้าประสงค์และข้อตกลงตามกฎบัตรสหประชาชาติ และตามแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนแม่บทของประชาคมโลกในการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และแผนจากการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development: WSSD) ที่โจฮันเนสเบิร์ก ประเมินพัฒนาการและการนำผลที่ได้จากการประชุมสูงสุดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปฏิบัติให้เกิดผล รวมทั้งจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบูรณาการ การดำเนินงาน และความเชื่อมโยงกัน

“แม้ตลอด 20 ปีที่ผ่านมา นับจากการประชุม Earth Summit ในปี ค.ศ.1992 ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในแง่บวกเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งเป็นผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศที่ถูกพัฒนา อย่างไรก็ดีตาม ปัญหาใหญ่อีกมากก็ได้เกิดขึ้นพร้อมกัน ทั้งวิกฤติการเงิน ราคาพลังงานผันผวน และราคาอาหาร ไม่ว่าจะเป็นความไม่มั่นคงทางอาหาร การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ล้วนส่งผลเสียต่อการพัฒนาการโดยรวม ทั้งหมดเป็นปัญหาใหม่ที่กำลังเกิดขึ้น ทำให้เราต้องบริหารจัดการกับปัญหาที่เคยมีมาเก่าก่อนอย่างเร่งด่วนขึ้น เพราะคนอีกกว่า 1.4 พันล้านคนยังคงใช้ชีวิตอย่างอดอยากถึงขีดสุด และหนึ่งในหกของประชากรทั้งหมดบนโลกยังคงประสบปัญหาเรื่องการขาดสารอาหารและโรคระบาด การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนมีแต่จะเพิ่มสถานะตึงเครียดแก่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของโลกซึ่งมีจำกัด”

หลักพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในวงกว้างในการตัดสินใจ โดยต้องอาศัยกลุ่มหลักที่สำคัญนอกจากภาครัฐ อันได้แก่ ผู้หญิง เด็กและเยาวชน กลุ่มคนพื้นเมือง องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานท้องถิ่น สหภาพแรงงานและการค้า กลุ่มธุรกิจและอุตสาหกรรม หน่วยงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเกษตรกร เพื่อให้คนทุกกลุ่มได้รวมออกความเห็นโดยใช้ความรู้เฉพาะทางของตนในการสร้างนโยบายระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

3. เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืนและการจัดความยากจน

ยึดนโยบาย “เศรษฐกิจสีเขียว” ในฐานะ “วิธีปฏิบัติ” ให้ได้มาซึ่ง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ดังนั้น เศรษฐกิจสีเขียวจึงควรให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ กับประเด็นเรื่องการจัดความยากจน ความมั่นคงด้านอาหาร การบริหารจัดการน้ำ การเข้าถึงบริการด้านพลังงานที่ทันสมัย การจัดการมหาสมุทรและเตรียมความพร้อมในการรับมือกับภัยพิบัติ รวมถึงบริการสาธารณสุข และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

“หลักเศรษฐกิจสีเขียวไม่ใช่ชุดกฎตายตัว แต่เป็นกรอบการตัดสินใจ โดยมีจุดศูนย์กลางพื้นฐานอยู่ที่ประชาชน และผลลัพธ์ต้องเป็นการเปิดโอกาสและสร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนทุกคนในทุกประเทศอย่างเหมาะสม ไม่ว่าแต่ละประเทศนั้นจะมีระดับขั้นของการพัฒนาหรือโครงสร้างเศรษฐกิจแบบใดก็ตาม ซึ่งสำหรับประเทศที่พัฒนาแล้ว การจัดความยากจนและรักษาการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้นจำเป็นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนทางโครงสร้าง”

“ประเด็นที่สำคัญสำหรับทุกประเทศในการสร้างระบบเศรษฐกิจสีเขียว คือ วิธีการของแต่ละประเทศนั้นจะต้องไม่เป็นการสร้างอุปสรรคใหม่ๆ ทางการค้าหรือสร้างข้อกีดกันเงื่อนไขใหม่ในการช่วยเหลือและด้านการเงิน และไม่เพิ่มช่องว่างทางเทคโนโลยีหรือทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาอาศัยประเทศพัฒนาแล้วด้านเทคโนโลยีมากเกินไปกว่าเดิม”

“การสร้างนโยบายผสมผสานที่เหมาะสมกับความต้องการและความยินยอมของแต่ละประเทศเป็นสิ่งจำเป็นทางเลือกในนโยบายเหล่านี้ได้แก่ การกำกับดูแลเศรษฐกิจและการคลัง การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว แรงจูงใจทางการเงิน การปฏิรูปเงินช่วยเหลือ ระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐที่ยั่งยืน การเปิดเผยข้อมูล และการให้ความร่วมมือโดยสมัครใจ”

ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจสีเขียว สิ่งที่สำคัญคือการลงทุนใหม่ๆ การสร้างทักษะใหม่ๆ และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการนี้ สมาชิกผู้เข้าร่วมจึงยินยอมที่จะมอบแหล่งเงินทุนให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาและให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนเครื่องมือทางการเงิน ลดเงินช่วยเหลือที่สร้างผลเสียต่อสภาพแวดล้อมและไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน สนับสนุนการวิจัยร่วมกันระหว่างประเทศเกี่ยวกับเทคโนโลยีสีเขียวที่เกี่ยวข้องกับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ในราคาที่เหมาะสม และสนับสนุนองค์กรทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ของประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้นักวิทยาศาสตร์และวิศวกรท้องถิ่นได้พัฒนาเทคโนโลยีสีเขียวแบบท้องถิ่น

เลขาธิการองค์การสหประชาชาติจะจัดทำรายงานสำหรับสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติครั้งที่ 67 ในเดือนกันยายน ค.ศ.2012 โดยจะจัดทำตัวชี้วัดและมาตรวัดการประเมินกลไกปฏิบัติทั้งหมด ตั้งแต่กลไกถ่ายโอนเทคโนโลยี การแบ่งปันกลวิธีและความรู้ และการเพิ่มขีดความสามารถภายในปี ค.ศ. 2015

เป้าประสงค์ที่สำคัญของการประชุม Rio+20 คือการกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความมั่นคงทางอาหาร

เรียกร้องให้ทุกประเทศหันมาให้ความสำคัญกับปริมาณการผลิตอาหารที่ยั่งยืนโดยเพิ่มการลงทุนให้กับผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น ขยายตลาดอาหารที่ได้จากการเกษตร และลดของเสียในห่วงโซ่อุปทาน โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษกับผู้หญิง เกษตรกรรายย่อย เยาวชน เกษตรกรพื้นเมือง สร้างความมั่นใจในโภชนาการที่เหมาะสม ผ่านกระบวนการค้าขายที่โปร่งใสและเปิดกว้างมากขึ้น พร้อมแนวทางที่จะนำไปสู่ความมีเสถียรภาพมากขึ้นของราคาอาหารและตลาดในประเทศ นอกจากนี้ยังสนับสนุนการริเริ่มในทุกๆ ระดับที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเข้าถึงข้อมูล เพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรและผู้เชี่ยวชาญผ่านบริการการศึกษาและการใช้เทคโนโลยี

2. น้ำ

เน้นความสำคัญของการมีน้ำดื่มที่สะอาดและปลอดภัยเพื่อสุขอนามัยในฐานะหนึ่งในสิทธิมนุษยชนที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตที่ดี จำเป็นต้องวางเป้าหมายให้กับการจัดการน้ำเสีย รวมไปถึงการลดปริมาณน้ำเสียจากครัวเรือน โรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งกสิกรรม และสนับสนุนให้มีการบำบัดน้ำเสียโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชานเมือง

3. พลังงาน

จะเริ่มสร้างแหล่งพลังงานที่ยั่งยืนสำหรับทุกคน โดยมีเป้าหมายในการนำเสนอการเข้าถึงบริการพลังงานพื้นฐานในระดับขั้นต่ำสำหรับทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในปี ค.ศ.2030 ดังนั้นจึงต้องขอให้มีการจัดหาทรัพยากรทางการเงินที่เพียงพอและมีคุณภาพสำหรับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้การใช้แหล่งพลังงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและกว้างขวางขึ้น และแต่ละประเทศควรหันมาพัฒนานวัตกรรมคาร์บอนต่ำมากขึ้น

4. เมือง

ส่งเสริมแนวทางบูรณาการและแบบองค์รวมเพื่อการวางแผนและการสร้างเมืองอย่างยั่งยืนด้วยการให้การสนับสนุนแก่ฝ่ายปกครองท้องถิ่น เครือข่ายการสื่อสารและคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ ระบบการส่งมอบบริการที่ดีขึ้น อากาศและคุณภาพน้ำที่ดีขึ้น ลดปริมาณของเสีย ขยายการเฝ้าระวังภัยธรรมชาติและตอบสนองความเปลี่ยนแปลงในสภาพอากาศที่แปรปรวน

5. งานสีเขียวและการให้ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วม

การพัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์เป็นสิ่งจำเป็นในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีฐานกว้าง อันจะช่วยสร้างชุมชนที่แข็งแกร่งและยั่งยืน และพัฒนาสภาพแวดล้อม คนงานจึงต้องมีทักษะและได้รับการคุ้มครองที่จำเป็นเพื่อให้พวกเขาจะได้มีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งมีศักยภาพในการสร้างตำแหน่งงานดีๆ อีกมาก โดยเฉพาะกับเยาวชน ดังนั้นภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมจึงควรสนับสนุนการสร้างงานสีเขียว เช่นการลงทุนในงานสาธารณะเพื่อการฟื้นฟูและขยายทุนธรรมชาติ มีปฏิบัติการจัดการน้ำและที่ดิน การเพาะปลูกในครัวเรือน การเพาะปลูกตามระบบนิเวศ การจัดการผืนป่า การใช้ความหลากหลายทางชีวภาพด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ฯลฯ จำเป็นต้องขยายการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนและให้ความรู้เกี่ยวกับงานสีเขียว รวมทั้งเพิ่มความคุ้มครองทางสังคมแก่สมาชิกทุกคนในสังคม รวมถึงแรงงานนอกระบบด้วย

6. มหาสมุทรและทะเล

ให้ความสำคัญกับการรักษาและจัดการแหล่งมหาสมุทรและทะเลอันเป็นส่วนสำคัญในการรักษาระบบนิเวศของโลก และร่วมดูแลแนวปะการังไปจนถึงหมู่เกาะและรัฐชายฝั่งทะเล สนับสนุนการร่วมมือกันตามแนวทางของ Coral Triangle Initiative (CTI) และ the International Coral Reef Initiative (ICRI) สำหรับประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นเกาะขนาดเล็ก (SIDS) ยังคงจัดเป็นกรณีที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษเนื่องจากได้รับผลกระทบสูงมาก ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ

7. ภัยธรรมชาติ

แนวทางการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติจะยังคงมีความสำคัญในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน และถูกรวมอยู่ในวาระการพัฒนาหลังปี ค.ศ.2015 แต่ประเทศสมาชิกต้องเร่งประสานงานระดับชาติ ภูมิภาคและระดับสากล เพื่อพัฒนาการพยากรณ์อากาศและระบบการเตือนภัยล่วงหน้าให้ดีขึ้น

8. การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ประเทศที่พัฒนาแล้วยังคงมีช่องโหว่เรื่องการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและกำลังเผชิญผลเชิงลบมากขึ้นเรื่อยๆ อันจะเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงทางอาหารและความพยายามในการขจัดความยากจน อีกทั้งคุกคามการดำรงอยู่ของประเทศหมู่เกาะเล็กๆ ที่ประชุม Rio+20 จะส่งเสริมให้ประเทศต่างๆ ร่วมมือกันจัดการกับปัญหาที่เชื่อมโยงกันระหว่างน้ำ พลังงาน อาหาร และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

9. ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ

สนับสนุนการชะลอและยับยั้งการทำลายผืนป่า และส่งเสริมให้มีการจัดการผืนป่าในแง่ของการรักษาและฟื้นฟู ปฏิบัติการเร่งด่วนนี้เรียกว่า “Non-Legally Binding Instrument on all Types of Forests (NLBI)” ผ่านพิธีสารนาโงยา ซึ่งจะถูกนำมาใช้ในการประชุมภาคีสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพครั้งที่ 10 ทั้งยังต้องกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในทุนธรรมชาติ ผ่านเครื่องมือกระตุ้นและนโยบายที่เหมาะสม

10. ความเสื่อมโทรมของดิน และการกลายเป็นทะเลทราย

เนื่องจากผืนดินเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญเติบโต ความมั่นคงทางอาหาร และการขจัดความยากจน การที่พื้นที่เพาะปลูกในแอฟริกากลายเป็นทะเลทรายนั้นเป็นปัญหาร้ายแรงสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่แถบนั้น ดังนั้นประชาคมโลกจึงต้องมีส่วนร่วมมากขึ้นในการดำเนินงานตามอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อรับมือกับการกลายเป็นทะเลทราย (United Nations Convention to Combat Desertification: UNCCD) และสนับสนุนการร่วมมือกันและการริเริ่มโครงการพิทักษ์รักษาทรัพยากรดิน เช่น โครงการแนวร่วมดินโลก (Global Soil Partnership: GSP) ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ที่พุ่งเป้าไปที่การทำให้คนตระหนักถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากนโยบายจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน

11. ภูเขา

ภูเขามีความเสี่ยงสูงที่จะประสบปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ อีกทั้งยังเป็นที่พำนักพักพิงของชนเผ่าท้องถิ่นจำนวนมากที่ใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง แต่ถูกมองข้าม และยังมีปัญหาความยากจนและเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติและภาวะขาดแคลนอาหาร ดังนั้นเราจึงต้องทำการสำรวจกลไกระดับโลก ระดับภูมิภาค ระดับชาติ และระดับท้องถิ่นให้มากขึ้นเพื่อเป็นการชดเชยและตอบแทนชุมชนที่อาศัยในภูเขาสำหรับสิ่งที่พวกเขาทำมาตลอดเพื่อปกป้องระบบนิเวศ

12. สารเคมีและของเสีย

โครงการกลยุทธ์การจัดการสารเคมีระดับประเทศ (SAICM) ต้องริเริ่มหาวิธีการจัดการกับสารเคมีและของเสียตลอดวงจรชีวิตของมันให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในระดับสากล การให้ทุนสำรองที่ยั่งยืนและเพียงพอ นั้นสำคัญต่อการช่วยพัฒนาประเทศที่มีการจัดการสารเคมีและของเสียที่ปลอดภัย ดังนั้นการปฏิบัติงาน ภายใต้อนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ Basel Convention, Rotterdam Convention และ Stockholm Convention จึงควรประสานงานกันมากขึ้นเพื่อจัดการกับมลพิษอินทรีย์ และมีการร่วมมือกันระหว่างทั้ง ภาครัฐและภาคเอกชนโดยมุ่งเป้าไปที่การเพิ่มศักยภาพและเทคโนโลยีของการจัดการของเสียใน สิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาของเสียอิเล็กทรอนิกส์และพลาสติกในแหล่งน้ำ

13. การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

จัดทำแผนงานระยะ 10 ปีว่าด้วยการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงระดับ โลกเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

14. การศึกษา

ทุกคนต้องสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งจะทำให้ได้โดยการเพิ่มการเตรียมความพร้อมของครู และ ให้มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ รวมถึงการสนับสนุนกิจกรรมการแลกเปลี่ยนด้าน การศึกษาระดับสากล อาทิ ให้ทุนการศึกษาในระดับนานาชาติเพื่อเผยแพร่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยให้นักเรียนรู้จักคุณค่า หลักการสำคัญ และแนวทางที่หลากหลายอันจำเป็นต่อวิถีการ พัฒนา

15. ความเท่าเทียมทางเพศ

ความไม่เสมอภาคในสังคมและเศรษฐกิจที่มีอยู่มายาวนานนั้นส่งผลต่อผู้หญิงและเด็กซึ่งเป็นคนกลุ่มหลัก ในบรรดาคนจนทั้งหมดในโลก ดังนั้นเราต้องทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่กับเศรษฐกิจ เสริมศักยภาพ ของผู้หญิงในฐานะผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน เราต้องให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมทางเพศในทุก มิติของสังคม อันรวมไปถึงการศึกษา การจ้างงาน การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรม-การเมือง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับองค์กร ฯลฯ

16. การเร่งและการวัดความคืบหน้า

เป้าประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย และหลักการประเมินมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวัดและการเร่งความคืบหน้า ในกระบวนการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นจึงต้องมีการออกกฎหรือแนวทางในการประเมินผล ที่สะท้อนให้เห็นการจัดการกับประเด็นเสาหลักทั้งสาม (เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม) ได้อย่างสมดุลและสอดคล้องกับหลักการของ Agenda 21 ทั้งยังมีความเป็นสากลและสามารถนำไปประยุกต์ได้กับทุกประเทศ แต่ยังคงเปิดกว้างสำหรับความแตกต่างในแนวทางแก้ปัญหาในแต่ละประเทศ โดยคาดการณ์ว่าเป้าประสงค์เหล่านี้จะบรรลุผลได้ภายในปี ค.ศ.2030 นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาการจัดทำตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจที่รวมมิติทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่สมดุล และขอให้เลขาธิการเป็นผู้ริเริ่มขั้นตอนทั้งหมดจากการปรึกษาหารือกับสมาชิกสหประชาชาติและองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีการดำเนินงาน

1. การเงิน

เรียกร้องให้ปฏิบัติตามภาระข้อตกลงให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาทั้งหมด รวมถึงข้อตกลงจากประเทศพัฒนาแล้วเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่จะให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาต่อกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา 0.7 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ ภายในปี ค.ศ.2015 เช่นเดียวกับเป้าหมายเงินช่วยเหลือ 0.15-0.20 เปอร์เซ็นต์ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติสำหรับกลุ่มประเทศด้อยพัฒนา อีกทั้งยังต้องมีการจัดลำดับความสำคัญ จัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับลำดับความสำคัญและความต้องการของประเทศกำลังพัฒนา และเพิ่มความช่วยเหลือเพื่อให้มั่นใจว่าประเทศเหล่านั้นจะสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างเพียงพอและมั่นคง

2. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ยืนยันตามข้อตกลงเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ระบุไว้ในปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on Environment and Development), Agenda 21 และผลที่ได้จากการประชุมสำคัญอื่นๆ ของสหประชาชาติ

3. การสร้างศักยภาพ

ต้องให้การสนับสนุนโครงสร้างและกลไกระดับภูมิภาคและระดับอนุภูมิภาคในการพัฒนาประเทศและส่งเสริมการทำงานของทั้งสองกลุ่มโดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้ความร่วมมือกันและการแลกเปลี่ยนข้อมูล ไปจนถึงการสร้างศักยภาพและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นไปอย่างง่ายดายขึ้นตามแผนกลยุทธ์บาห์ลี

3. การค้า

สมาชิกของ WTO ต้องเพิ่มความพยายามมากขึ้นเป็นสองเท่าในการสร้างระบบการค้าที่เป็นสากล เปิดเผยเป็นพหุภาคีที่ยุติธรรม ตามข้อตกลงช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา ปี ค.ศ.2005 ที่ฮ่องกง สถาบันเศรษฐกิจและการเงินระดับสากลจำเป็นต้องทำงานร่วมกันอย่างเร่งด่วนเพื่อให้มั่นใจได้ว่าประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศที่มีการพัฒนาน้อยที่สุด จะได้ประโยชน์จากประโยชน์ของระบบการค้าพหุภาคี

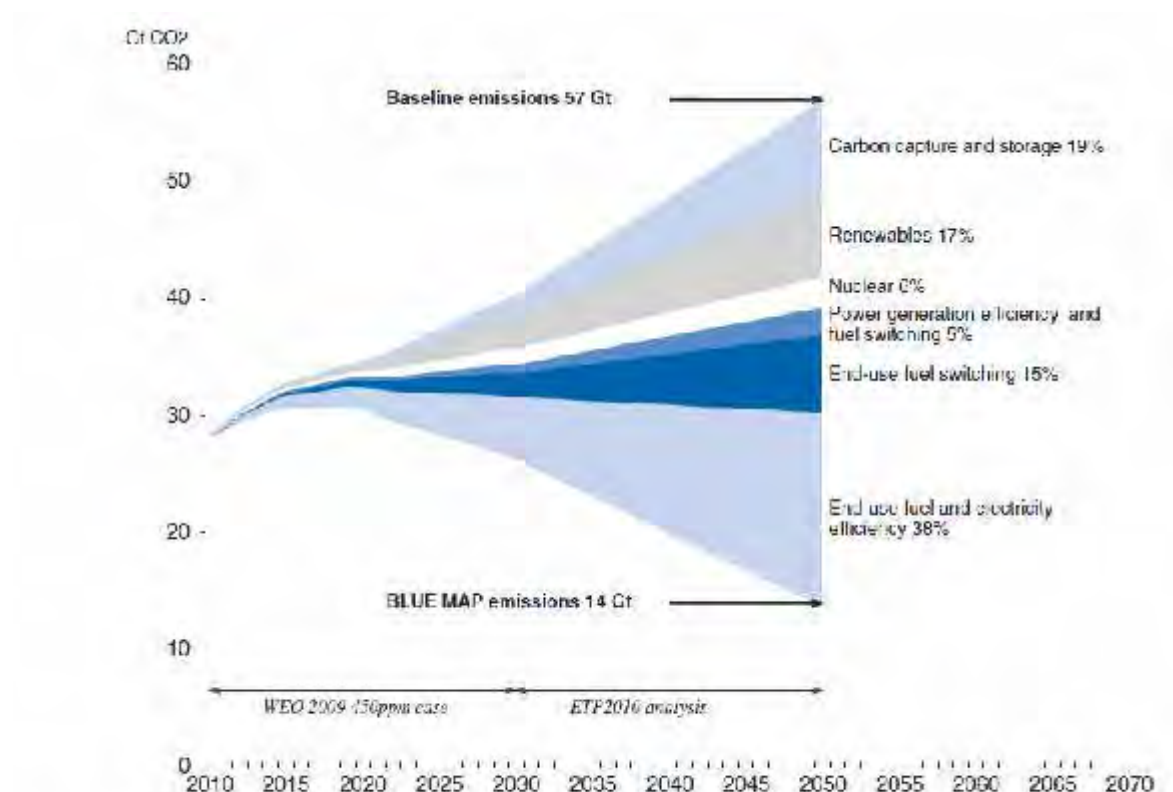
ข้อตกลงโลกเรื่อง “เศรษฐกิจสีเขียว” : ฤาแค่ “ราคาคุย”?

แม้จะถูกคาดหวังว่าให้ใช้เป็น “พิมพ์เขียว” ของ “เศรษฐกิจสีเขียว” ได้ เอกสารข้อตกลงเบื้องต้น (Zero Draft) ของการประชุม Rio+20 ดังที่สรุปความข้างต้นนั้นก็ยังไม่ชัดเจนแทบทุกประเด็น ความชัดเจนมีเพียงประเด็นเดียว คือ เป้าหมายเงินช่วยเหลือที่ประเทศพัฒนาแล้วจะมอบให้แก่ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา

การที่เอกสารข้อตกลงเบื้องต้น “ออกตัว” ว่าเป็นเพียง “กรอบการตัดสินใจ” มิใช่ “ชุดกฎกติกาตายตัว” นั้น สะท้อนถึงการประนีประนอมระหว่างประเทศต่างๆ ที่มองต่างกันอย่างชัดเจน ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศที่พึ่งพาการส่งออกเป็นห่วงว่าเศรษฐกิจสีเขียวจะถูกประเทศพัฒนาแล้วใช้เป็นข้ออ้างการกีดกันทางการค้าหรือไม่ ส่วนประเทศพัฒนาแล้วก็ยังไม่ยอมให้คำมั่นสัญญาใดๆ ที่มีผลผูกพัน โดยเฉพาะมาตรการ “ลด” ขนาดของการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน อันเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ยกตัวอย่างเช่น เอกสารระบุเพียงกว้างๆ ว่า ประเทศสมาชิกจะต้องหาทาง “จัดการกับปัญหาที่เชื่อมโยงกันระหว่างน้ำ พลังงาน อาหาร และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” โดยมีได้ระบุมাত্রการที่ชัดเจน ส่วนในด้านพลังงาน ก็ระบุหลวมๆ ว่า “จะริเริ่มสร้างแหล่งพลังงานที่ยั่งยืนสำหรับทุกคน โดยมีเป้าหมายในการนำเสนอการเข้าถึงบริการพลังงานพื้นฐานในระดับขั้นต่ำสำหรับทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในปี ค.ศ.2030 และแต่ละประเทศควรหันมาพัฒนานวัตกรรมคาร์บอนต่ำมากขึ้น” ทั้งที่ปัจจุบันมีข้อมูลหลักฐานเพียงพอที่จะชี้ชัดลงไปว่า ไม่มีทางที่เศรษฐกิจสีเขียวจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนและเป็นระบบถ้าหากไม่ปฏิรูประบบพลังงานทั้งหมด เช่น แผนลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ภายในปี ค.ศ.2050 (ภาพที่ 1) ในรายงาน “มุมมองเทคโนโลยีพลังงาน” (Energy Technology Perspectives) ของสำนักงานพลังงานสากล (International Energy Agency) ปี ค.ศ.2010 เสนอว่า 38 เพอร์เซ็นต์ของการลดสามารถทำได้โดยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ไฟฟ้าและเชื้อเพลิงของผู้ใช้ปลายทาง 15 เพอร์เซ็นต์มาจากการเปลี่ยนชนิดเชื้อเพลิงของผู้ใช้ปลายทาง และ 17 เพอร์เซ็นต์จากการใช้พลังงานหมุนเวียน

ภาพที่ 1 แผนลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ภายในปี ค.ศ.2050

Source: IEA (2010), *Energy Technology Perspectives 2010*.

ฉะนั้นวิธี “ริเริ่มสร้างแหล่งพลังงานที่ยั่งยืน” วิธีหนึ่งที่ทุกประเทศโดยเฉพาะประเทศพัฒนาแล้วควรทำอย่างเร่งด่วน คือการทยอยกำจัดมาตรการอุดหนุนการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลที่สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและซ้ำเติมภาวะโลกร้อน นำเงินอุดหนุนที่ประหยัดได้มาอุดหนุนพลังงานหมุนเวียนแทน แต่เอกสาร Zero Draft มิได้พูดถึงแนวทางดังกล่าวแต่อย่างใด

ชุดรายงาน Towards Green Growth ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (โออีซีดี) ตีพิมพ์เดือนพฤษภาคม ค.ศ.2011¹ ให้รายละเอียดบางประการที่น่าสนใจ โดยให้นิยาม “การเติบโตสีเขียว” (green growth) ไว้ว่า

“การเติบโตสีเขียว” หมายถึงการกระตุ้นการเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ขณะสร้างหลักประกันว่าทุนธรรมชาติจะสามารถส่งมอบทรัพยากรและบริการด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งความอยู่ดีมีสุขของเราต้องพึ่งพา การทำเช่นนี้จำเป็นต้องจุดชนวนการลงทุนและนวัตกรรมที่จะรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืนและสร้างโอกาสใหม่ๆ ทางเศรษฐกิจ”

¹ http://www.oecd.org/document/10/0,3746,en_2649_37465_47983690_1_1_1_37465,00.html

จะเห็นว่าโออีซีดีเน้นคำว่า “การเติบโต” (growth) และเมื่อเน้นการเติบโต จึงต้องเน้นเรื่อง “นวัตกรรม” ในธุรกิจสีเขียวเป็นพิเศษ เนื่องจากถ้าไม่เน้นนวัตกรรม เศรษฐกิจอาจเติบโตไม่ได้ เพราะ “การลงทุน” ในทุนธรรมชาติย่อมมีต้นทุน ถ้าไม่มีนวัตกรรมเราก็ต้อง “ลด” กิจกรรมทางเศรษฐกิจลงเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม พุดอีกอย่างคือ ถ้าไม่มีนวัตกรรม เราก็ต้องยอมแลกได้แลกเสีย คือ เสียสละการบริโภคหรือความสะดวกสบายบางอย่างในชีวิต ยกตัวอย่างเช่น ถ้าไม่มีนวัตกรรม แบตเตอรี่หรือเชื้อเพลิงสะอาดที่ดีพอมาทดแทนน้ำมัน คนก็ต้องยอมใช้รถยนต์น้อยลงเพื่อลดปัญหามลพิษ

โออีซีดีมองว่ารัฐมีบทบาทที่ขาดไม่ได้ในการเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว เนื่องจากเศรษฐกิจสีเขียวต้องมีการลงทุนในทุนธรรมชาติ และการลงทุนด้านนี้จำเป็นต้องอาศัยการแทรกแซงเชิงนโยบายของรัฐ เนื่องจากแรงจูงใจของตลาดอ่อนแอหรือไม่มีเลย เช่น ตลาดยัง “ไม่ให้ราคา” ที่ถูกต้องกับมูลค่าทั้งหมดของการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำ

เศรษฐกิจสีเขียวในโลกทัศน์ของโออีซีดีสามารถสร้างช่องทางใหม่ๆ ในการเติบโต 5 ช่องทาง ได้แก่

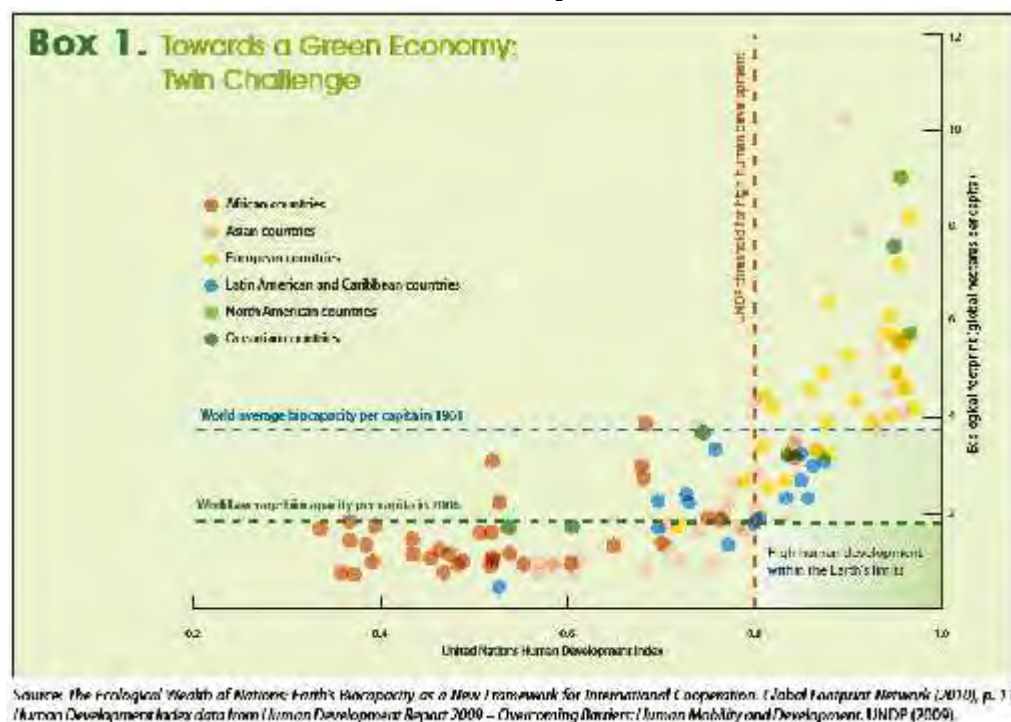
1. ผลผลิตภาพ: จากประสิทธิภาพในการใช้ทุนธรรมชาติ ลดของเสียและการใช้พลังงาน
2. นวัตกรรม: สร้างโอกาสใหม่ๆ ในการแก้ปัญหา และจำเป็นต่อการไม่ต้องตกอยู่ในภาวะได้้อย่างเสียอย่างระหว่างการบริโภค กับการดูแลสิ่งแวดล้อมและการลงทุนในทุนธรรมชาติ
3. ตลาดใหม่: เทคโนโลยีสีเขียว สินค้าและบริการสีเขียว
4. ความมั่นใจ: นโยบายรัฐที่มีเสถียรภาพและคาดเดาได้ว่าจะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างไร จะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับนักลงทุน (ความชัดเจน โปร่งใส และต่อเนื่องของนโยบายรัฐด้านสิ่งแวดล้อมจึงสำคัญอย่างยิ่ง)
5. เสถียรภาพ: เศรษฐกิจสีเขียวจะสร้างสมดุลระดับมหภาคที่ดีกว่าเดิม ราคาทรัพยากรผันผวนน้อยลง และรัฐมีรายได้ใหม่ๆ จากมาตรการทางการคลัง (เช่น ภาษีมลพิษ ภาษีคาร์บอน)

เบนเข็มจากโออีซีดีมาสู่ด้านสิ่งแวดล้อมชั่วคราว

รายงานของแผนงานสหประชาชาติเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม (UNEP) สรุปว่า ความท้าทายหลักของเศรษฐกิจสีเขียวคือ จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างไร ในทางที่ไม่ใช้ทรัพยากรเกินขีดความสามารถทางชีวภาพ (biocapacity) ของโลก (ดูภาพที่ 2)

ประเทศพัฒนาแล้วต้องหาวิธีลดรอยเท้านิเวศโดยไม่ลดรอนคุณภาพชีวิตของประชากร ส่วนประเทศกำลังพัฒนาต้องหาวิธีเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชากรโดยไม่เจริญรอยตามแนวทางของประเทศพัฒนาแล้ว

ภาพที่ 2 “ความท้าทายคู่ขนาน” ของเศรษฐกิจสีเขียว

ประเด็นอยู่ที่ว่า ถ้าเราเห็นพ้องต้องกันว่า “การพัฒนา” เท่ากับ “การปรับปรุงคุณภาพชีวิต” และ “การดูแลสิ่งแวดล้อม” การพัฒนานั้นจำเป็นจะต้องมี “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” ด้วยหรือไม่

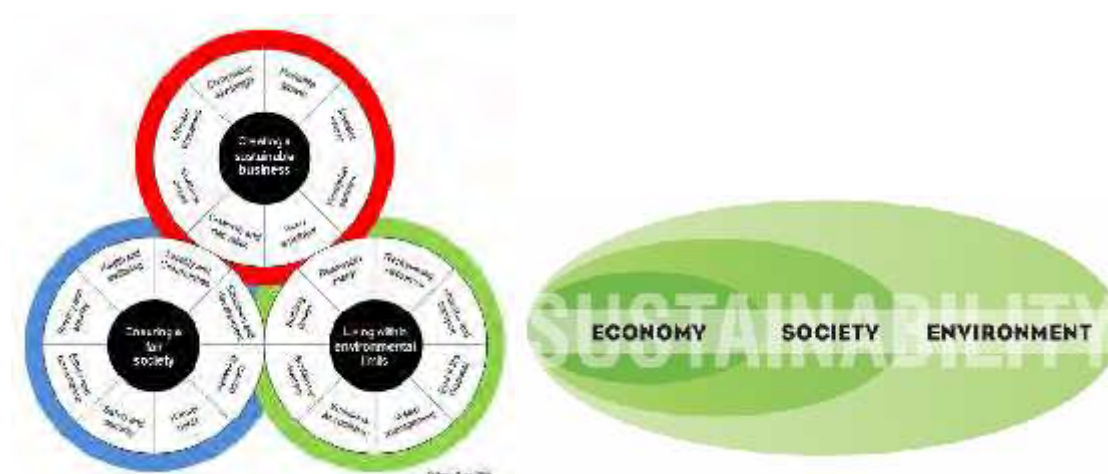
แนวคิด “การเติบโตสีเขียว” ของโออีซีดีตั้งอยู่บนสมมุติฐานว่า ถึงอย่างไรเศรษฐกิจก็ต้องเติบโต (อาจมองว่าถ้าไม่โต แนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” อาจไม่มีใครซื้อ) ขณะที่นักณรงค์ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” มองว่าเศรษฐกิจไม่ได้มาก่อน สังคมและสิ่งแวดล้อมต่างหากที่ต้องมาก่อน การฟื้นฟูดูแลสิ่งแวดล้อมและสร้างคามยุติธรรมทางสังคมนั้นเป็นสิ่งที่ถึงอย่างไรก็ต้องทำ ไม่ว่าเศรษฐกิจโดยรวมจะต้องโตช้าลง ย่ำอยู่กับที่ หรือแม้แต่ถดถอยระยะหนึ่งก่อน

ถ้าเศรษฐกิจเป็นรถยนต์ แนวคิด “การเติบโตสีเขียว” มองว่ารถยนต์ถึงอย่างไรก็ต้องแล่นไปข้างหน้า เพียงแต่เราต้องค่อยๆ ปรับจูนเครื่องยนต์ใส่เกียร์ใหม่ให้มันปล่อยไอเสียน้อยลง ในขณะที่แนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” มองว่าทำแบบนั้นสุ่มเสี่ยงว่าจะไม่ทันการณ์ก่อนเกิดหายนะใหญ่ เราต้องตั้งใจยกเครื่องทั้งคัน จะต้องถึงขนาดเข้าเกียร์ถอยหลังชั่วคราวก็ต้องทำ

ในแง่หนึ่ง เอกสาร Zero Draft และรายงานเศรษฐกิจสีเขียวจำนวนมากล้วนบ่งชี้ทิศทางที่น่ายินดีว่า วิวาทะว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนสุดท้ายก็สามารถคืบคลานออกจากการปะทะทางความคิดสมัยปลายศตวรรษที่ 20 ระหว่างการมองว่าการดูแลสิ่งแวดล้อมเป็น “เรื่องหรูหรา” ที่ไม่จำเป็นสำหรับประเทศกำลังพัฒนา กับการมองว่ามันเป็น “เรื่องจำเป็น” ที่ต้องทำไม่ว่าการพัฒนาของประเทศจะอยู่ในระดับใด หลังจากปัญหาสิ่งแวดล้อมจำนวนมากเผยให้เห็นความเชื่อมโยงที่แยกออกจากกันไม่ได้ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

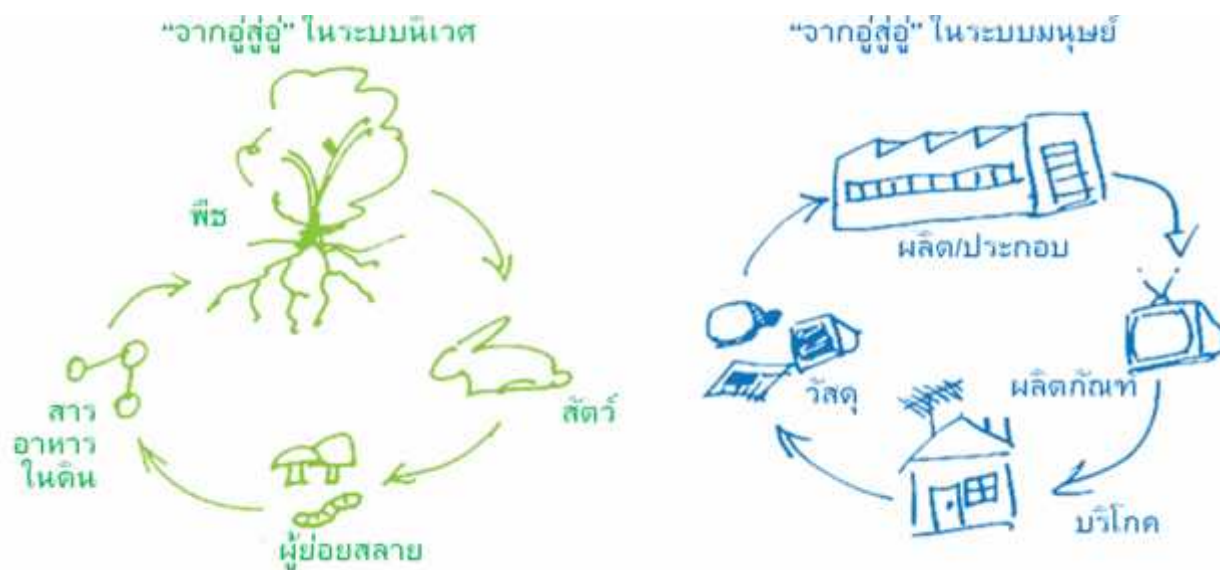
แต่อย่างไรก็ตาม การถกเถียงเรื่องหน้าตาของ “เศรษฐกิจสีเขียว” ยังคงดำเนินต่อไป โดยตั้งอยู่บนความแตกต่างของมุมมองว่า เราควรให้ “น้ำหนัก” กับอะไรมากกว่ากัน ระหว่างการพัฒนาสังคมและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (“การพัฒนาที่ยั่งยืน”) กับการเติบโตทางเศรษฐกิจ (“การเติบโตสีเขียว”)

ภาพที่ 3 เศรษฐกิจต้อง “สมดุล” หรือ “อยู่ใน” สังคมและสิ่งแวดล้อม?

ไม่ว่า “เศรษฐกิจสีเขียว” ควรมีหน้าตาอย่างไร ประเด็นที่นักสิ่งแวดล้อมและนักเศรษฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยเห็นตรงกันมากขึ้นเรื่อยๆ คือ เศรษฐกิจสีเขียวในอุดมคติควรเลียนแบบธรรมชาติ เป็นระบบปิด “จากอยู่สู่อยู่” (cradle to cradle) ที่ไร้ของเสีย (zero waste) และใช้คาร์บอนสมดุล (carbon neutral) แทนที่ระบบ “จากอยู่สู่สุสาน” (cradle to grave) ของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมซึ่งดำเนินสืบมานับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง เนื่องจากระบบจากอยู่สู่สุสานเป็นระบบที่ไม่ยั่งยืน ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทั้งต้นทาง (การตัดทวงทรัพยากรธรรมชาติ) และปลายทาง (ขยะและการปล่อยของเสีย)

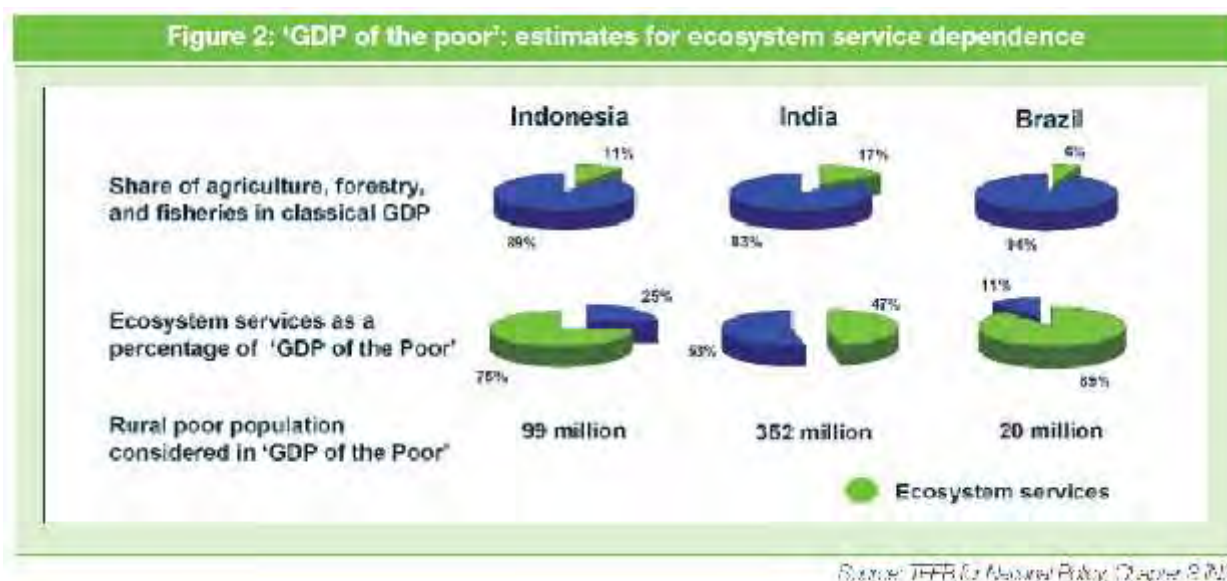
ภาพที่ 4 ระบบ “จากอู่สู่อู่” ในธรรมชาติและเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจสีเขียวกับความเหลื่อมล้ำ

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียว คือความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวกับการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน จุดเชื่อมที่สำคัญคือข้อเท็จจริงที่ว่า คนจนทั่วโลกพึ่งพาบริการระบบนิเวศมากกว่าผู้มีฐานะ รายงานของ The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB) ในปี ค.ศ.2010 ชี้ว่า ถ้าดูเฉพาะองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (gross domestic product: จีดีพี) จะพบว่ามูลค่าตลาดของภาคเศรษฐกิจที่คนจนยังชีพอยู่มากที่สุด (“จีดีพีของคนจน”) อันได้แก่ เกษตรกรรม ป่าไม้ และการประมง ทั้งหมดคิดเป็นสัดส่วนค่อนข้างต่ำของจีดีพีทั้งประเทศ แต่มูลค่าของนิเวศบริการมีสัดส่วนสูงมากในจีดีพีของคนจน ข้อเท็จจริงนี้บ่งชี้ว่า คนจนจะเดือดร้อนจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม (นิเวศบริการถดถอย) มากกว่าคนรวย ดังนั้นหากปัญหาสิ่งแวดล้อมเลวร้ายลง ปัญหาความยากจนก็จะรุนแรงกว่าเดิมซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำในสังคมให้ถ่างกว้างกว่าเดิม

ภาพที่ 5 “จีดีพีของคนจน” ประเมินจากการพึ่งพาระบบนิเวศ

ความท้าทายเชิงปฏิบัติของ “การเติบโตสีเขียว”

นอกจากการเปลี่ยนผ่านไปสู่การเติบโตสีเขียวจะเต็มไปด้วยความท้าทายตั้งแต่ระดับมุมมองหรือแนวคิด การปฏิบัติจริงให้เกิดผลก็มีความท้าทายมากมายไม่แพ้กัน รายงานของโออีซีดีนำเสนอแนวคิด “วิธีวินิจฉัยการเติบโต” (growth diagnostic) ของ ดานี โรดริค (Dani Rodrik) นักเศรษฐศาสตร์การเมืองผู้ทรงอิทธิพล มาประยุกต์ใช้ในบริบทของเศรษฐกิจสีเขียวดังต่อไปนี้

ภาพที่ 6 ความท้าทายของเศรษฐกิจสีเขียว ในกรอบ “วิธีวินิจฉัยการเติบโต”

ความท้าทายประการสำคัญของการเติบโตสีเขียวในมุมมองของโออีซีดี คือ ผลตอบแทนจากกิจกรรม การลงทุนต่างๆ ที่เป็นสีเขียวยังต่ำอยู่ หรือยังไม่สูงพอที่จะจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง เมื่อมองย่อยลงมา พบว่าปัญหานี้มีสองชนิดหลัก คือ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจต่ำ และคนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการเติบโตสีเขียวได้อย่างเต็มที่ กรณีหลังนี้หมายความว่า การลงทุนสีเขียวอาจให้ผลตอบแทนสูง แต่ผลตอบแทนนั้นตกมาถึงมือประชาชนน้อยเกินควร

ภาวะผลตอบแทนต่ำมีสองสาเหตุหลักด้วยกัน สาเหตุแรกใช้คำว่า “แรงเฉื่อย” ในที่นี้หมายถึงภาวะที่เศรษฐกิจเดิม อุตสาหกรรมเดิมๆ มักไม่ชอบปรับตัวเปลี่ยนแปลง และการไม่ปรับตัวก็มีสาเหตุย่อยหลายสาเหตุ อาทิ ค่านิยมและความคุ้นเคยเดิมๆ นอกจากนี้โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ก็ถือกำเนิดขึ้นมารองรับธุรกิจดั้งเดิม ยกตัวอย่างเช่น สาธารณูปโภคทั้งหมดที่แวดล้อมการผลิตน้ำมันทำให้อุตสาหกรรมน้ำมันได้เปรียบ และส่งผลให้ผลตอบแทนของการใช้พลังงานหมุนเวียนสูงกว่าโดยเปรียบเทียบ เกิดเป็นแรงเฉื่อยที่สำคัญมาก

สาเหตุประการที่สองของการที่ผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจของการลงทุนสีเขียวยังอยู่ในระดับต่ำ คือการที่ผลตอบแทนด้านสังคมของการลงทุนสีเขียวก็ยังอยู่ในระดับต่ำ อันเป็นผลจากการ

มีสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ ทุนมนุษย์ต่ำ หรือคุณภาพของสถาบันต่างๆ ตกต่ำ สถาบันต่างๆ ในที่นี้รวมถึงกลไกทางกฎหมาย และกลไกของระบบราชการ ทั้งหมดนี้เป็นสาเหตุหรือเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาที่ทำให้เกิดภาวะผลตอบแทนด้านสังคมต่ำ

สำหรับประเด็นคนยังไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่จากการลงทุนสีเขียว มีสองสาเหตุหลักได้แก่ ความล้มเหลวของตลาด และความล้มเหลวของรัฐ ซึ่งหลายกรณีมีความเชื่อมโยงกัน ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่วนหนึ่งเกิดจากความล้มเหลวของตลาดที่ผู้ผลิตไม่รับผิดชอบต้นทุนที่แท้จริงของธุรกิจ โดยเฉพาะผลกระทบภายนอกเชิงลบ (negative externalities) อาทิ มลพิษ และก๊าซเรือนกระจกเกินขนาด อีกทั้งผู้บริโภคและนักลงทุนก็ยังมีข้อมูลไม่เพียงพอในการตัดสินใจ (ไม่ว่าบริษัทใด “เขียวจริง”)

ในขณะเดียวกัน การที่ตลาดไม่คำนึงถึงต้นทุนที่แท้จริงก็เกิดจากความล้มเหลวของรัฐ เช่นกัน คือรัฐยังไม่มีกลไกใดๆ ที่จะเข้ามาแก้ปัญหาความล้มเหลวของตลาด เช่น ยังไม่ใช้ภาษีสิ่งแวดล้อมและถอนเงินอุดหนุนอุตสาหกรรมสกปรก นำรายรับไปอุดหนุนอุตสาหกรรมสะอาด เพื่อปรับเปลี่ยนแรงจูงใจในระบบเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับต้นทุนที่แท้จริงมากขึ้น

นอกจากความล้มเหลวของรัฐจะเกิดจากการบิดเบือนเงินอุดหนุนไปในทางที่สนับสนุนการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน โออีซีดียังมองว่าความล้มเหลวของรัฐบางส่วนเกิดจากความไม่แน่นอนของการกำกับดูแล และทิศทางนโยบายที่คาดเดาไม่ได้ ส่งผลให้นักลงทุนไม่กล้าลงทุนในเศรษฐกิจสีเขียวเท่าที่ควร

โออีซีดีเสนอว่ารัฐควรใช้เครื่องมือเชิงนโยบายหลายประเภทในการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวข้างต้น อาทิ การใช้ระบบภาษีสิ่งแวดล้อม การทบทวนเงินอุดหนุนในธุรกิจที่ไม่ยั่งยืน การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาธุรกิจสีเขียว การลดการผูกขาดโดยรัฐ และการปฏิรูประบบกำกับดูแล นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาชุดตัวชี้วัดที่ชัดเจนและเพิ่มเข้าไปในตัวชี้วัดผลงาน (Key Performance Indicators: KPI) ของผู้ดำเนินนโยบาย เพื่อติดตามความคืบหน้าของเศรษฐกิจสีเขียวอย่างชัดเจน ชุดตัวชี้วัดดังกล่าวจะต้องสะท้อนผลิตภาพในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ และสะท้อนระดับความอุดมสมบูรณ์ของทุนธรรมชาติทั้งที่มีวันหมดและที่ไม่มีวันหมด นอกจากนั้นยังต้องเชื่อมโยงประเด็นสิ่งแวดล้อมเข้ากับคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อสุขภาพ

โออีซีดีเสนอว่า ประเด็นที่พึงระวังในการใช้เครื่องมือเชิงนโยบายคือ จะต้องมีการประเมินข้อดีและข้อเสียของทางเลือกต่างๆ อย่างรอบคอบ โดยเฉพาะมาตรการเชิงบังคับซึ่งอาจมีต้นทุนสูงจนไม่คุ้มค่า หรือก่อให้เกิดโทษมากกว่าประโยชน์ ยกตัวอย่างเช่น การเก็บภาษีก๊าซออกไซด์ของ

ไนโตรเจน (NO_x) ในสวีเดน เป็นมาตรการที่ดีกว่าการบังคับใช้มาตรฐานด้านเทคโนโลยี เนื่องจากภาคเอกชนต้องคิดรวมภาษีสิ่งแวดล้อมตัวนี้เข้าเป็นต้นทุนในการประกอบธุรกิจ แต่ในขณะเดียวกันก็มีอิสรภาพในการคิดค้นและจัดหาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ลดต้นทุน วิธีนี้จึงดีกว่ากรณีที่รัฐบังคับใช้เทคโนโลยีสีเขียวตัวใดตัวหนึ่งเป็นการเฉพาะ ซึ่งอาจไร้ประสิทธิภาพในบั้นปลายและลดแรงจูงใจของเอกชนที่จะลงทุนวิจัยและพัฒนา

กล่าวโดยสรุป แนวคิด “การเติบโตสีเขียว” เน้นหนักไปที่การสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยอมรับว่าเราอยู่ในยุคที่ต้องดูแลสิ่งแวดล้อมและสังคมไปพร้อมกันด้วย แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมและกลไกตลาดเป็นหลัก แต่ก็เสนอให้รัฐมีบทบาทมากขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความล้มเหลวของตลาด เพื่อปรับเปลี่ยนแรงจูงใจของภาคเอกชนและประชาชนให้มุ่งสู่เศรษฐกิจสีเขียว ขณะที่แนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เน้นหนักไปที่การดูแลสิ่งแวดล้อมและสังคม มองว่าการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นหัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาความยากจนและการสร้างคามยุติธรรมทางสังคม ดังนั้นการรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจจึงเป็นประเด็นรอง แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย

สุดท้าย แนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” ที่องค์การสหประชาชาติมุ่งผลักดัน จะได้รับอิทธิพลจากโลกทัศน์แบบใดมากกว่ากัน ระหว่างค่าย “การเติบโตสีเขียว” แบบโออีซีดี กับค่าย “การพัฒนาที่ยั่งยืน” อีกไม่นานภาพคงจะชัดขึ้น เมื่อการประชุม Rio+20 เปิดมาในเดือนมิถุนายน ค.ศ.2012

กรณีศึกษาเศรษฐกิจสีเขียว (1): จีน²

ต้นปี ค.ศ.2012 ชัดเจนแล้วว่าอีกไม่นานจีนจะขึ้นแท่นเป็นเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดในโลก เหมือนกับที่สหรัฐอเมริกาเคยขึ้นแท่นแทนแทนอังกฤษหลังจบสงครามโลกครั้งที่สอง กว่าก่อนศตวรรษก่อนหน้า

แต่สิ่งที่ต่างไปคือ อเมริกาผงาดแข่งอังกฤษด้วยแบบแผนการพัฒนาไม่ต่างกัน คือเติบโตจากทุนอุตสาหกรรม และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมก็ยังไม่เลวร้ายเท่ากับในวันนี้

มหาอำนาจใหม่แห่งศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีประชากรมากกว่าอเมริกาและอังกฤษรวมกัน 3 เท่า กำลังค้นพบว่าไม่อาจเจริญรอยตามแบบแผนการพัฒนาของโลกตะวันตกได้อีกต่อไป เนื่องจากกำลังร่อแร่อยู่บนปากเหวแห่งหายนะระบบนิเวศ

ปัจจุบันจีนปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากที่สุดในโลก รายงานของธนาคารโลกระบุว่า ในจำนวน 20 เมืองที่มีมลพิษแย่ที่สุดในโลก 16 เมืองอยู่ในประเทศจีน ชาวจีนทั่วประเทศกว่า 560 ล้านคนอาศัยอยู่ในเมือง แต่มีเพียงร้อยละ 1 ที่หายใจอากาศระดับ “ปลอดภัย” ตามมาตรฐานของสหภาพยุโรป คุณภาพอากาศหลายเมืองแย่กว่าลอสแอนเจลิสในอเมริกา (เมืองที่อากาศเลวร้ายมาก) 2-3 เท่า ทุกปีชาวจีนกว่าครึ่งล้านคนล้มตายจากมลพิษทางอากาศ

มีเพียงการสูบบุหรี่เท่านั้นที่ทำให้คนจีนตายมากกว่านี้

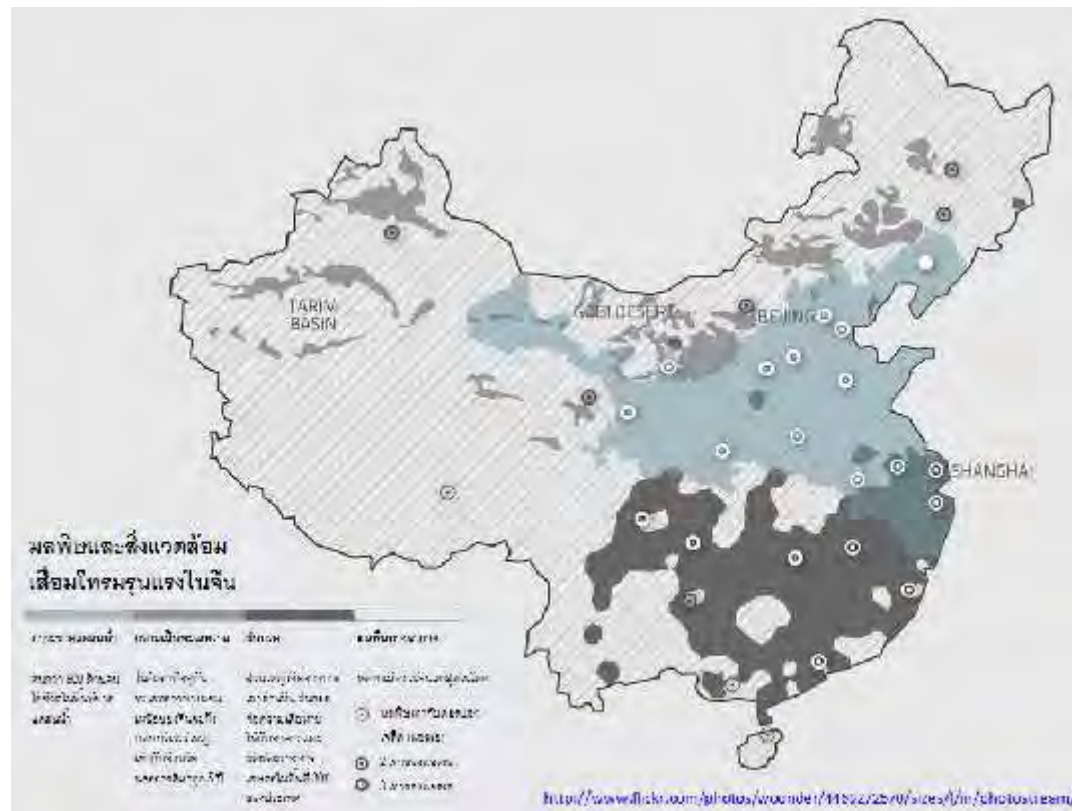
คุณภาพน้ำในจีนกำลังแย่ไม่แพ้กัน กระทรวงสิ่งแวดล้อมจีนเผยในปี ค.ศ.2010 ว่าแม่น้ำร้อยละ 40 ในประเทศเน่าเหม็นจนอุปโภคบริโภคไม่ได้ สองในสามของแม่น้ำและทะเลสาบมีมลพิษเกินขีดอันตราย (คนที่อาศัยอยู่ชายฝั่งแม่น้ำป่วยเป็นมะเร็งมากกว่าบริเวณอื่นๆ หลายเท่า) แม่น้ำแยงซีไร้ซึ่งสิ่งมีชีวิตใดๆ ยาวติดกันหลายตารางกิโลเมตร และชาวจีนกว่า 340 ล้านคนเข้าไม่ถึงน้ำดื่มสะอาด

² เผยแพร่ครั้งแรกบนเว็บไซต์มูลนิธิโลกสีเขียว, มีนาคม พ.ศ.2555 ในคอลัมน์ “เศรษฐศาสตร์กู้โลก”

ทิวทัศน์หลายแห่งหมองหม่นราวกับหลุดออกมาจากภาพยนตร์หลังสงครามโลก (post-apocalypse) ชาวเมืองอุตสาหกรรมหลายเมืองแทบไม่เคยมองเห็นดวงอาทิตย์ เต็มๆ ลมป่วยและตายจากพิษตะกั่วเป็นกิจวัตร และชายฝั่งก็เต็มไปด้วยขี้ปลาวาฬ (ปรากฏการณ์น้ำทะเลเปลี่ยนสีจากการขยายตัวของแพลงตอน) จนทะเลหลายบริเวณไม่อาจรองรับชีวิตใดๆ อีกต่อไป

ปัญหามลพิษว่าแย่แล้ว แต่ที่อันตรายไม่แพ้กันคือปัญหาการขาดแคลนน้ำ การแผ่ขยายของพื้นที่ทะเลทรายอย่างรวดเร็ว กลืนกินพื้นที่ขนาดเท่าจังหวัดนครราชสีมาทุก 5 ปี การสูญเสียน้ำดิน และฝนกรดซึ่งกระทบกว่าหนึ่งในสามของที่ดินเพื่อการเพาะปลูก

ชัดเจนว่าจีนกำลังล้มเหลวความสำเร็จของตัวเอง ยิ่งเศรษฐกิจเติบโตเร็วเพียงใด ประชาชนยิ่งเดือดร้อนเพียงนั้นจากแบบแผนการพัฒนาที่เน้นอุตสาหกรรมหนักและการขยายตัวของเมือง ทั้งสองอย่างนี้ต้องใช้พลังงานปริมาณมหาศาล ซึ่งที่ผ่านมาได้จากถ่านหิน – แหล่งพลังงานสกปรกที่จีนมีอยู่อย่างเหลือเฟือที่สุด

ปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายด้านของจีนซึ่งวิกฤตขึ้นทุกขณะนั้นไม่เพียงแต่คุกคามความเจริญทางเศรษฐกิจในอนาคต (ธนาคารโลกประเมินว่า “ราคา” ของวิกฤตสิ่งแวดล้อมในจีนคือร้อยละ 6 ของจีดีพีต่อปี) แต่ยังบั่นทอนเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศ เนื่องจากประชาชนไม่ยอมทนทุกข์ทรมานอย่างไม่มีปากเสียงอีกต่อไป งานวิจัยโดยมหาวิทยาลัยหนานไถระบุว่า ชาวบ้านลุกฮือขึ้นประท้วงเกือบ 90,000 ครั้งในปี ค.ศ.2009 ในจำนวนนี้หลายพันครั้งประท้วงเรื่องสิ่งแวดล้อม และตัวเลขนี้ก็นับเฉพาะการประท้วงที่มีผู้ชุมนุมมากกว่า 100 คน

ทั้งหมดนี้แปลว่า “เศรษฐกิจสีเขียว” ไม่ใช่อุดมคติสำหรับจีน หากเป็น “ความจำเป็นเร่งด่วน” ที่จะต้องทำให้ได้ก่อนที่วิกฤตสิ่งแวดล้อมจะนำไปสู่หายนะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ในเมื่อวิกฤตสิ่งแวดล้อมของจีนมีรากมาจากการใช้ถ่านหินเป็นพลังงานและการขยายตัวของเมือง หน้าที่ของ “เศรษฐกิจสีเขียว” แบบจีน จึงต้องมี “เมืองสีเขียว” กับ “พลังงานสะอาด” เป็นองค์ประกอบสำคัญ

โชคดีที่เมืองส่วนใหญ่ในจีนยังไม่แออัดยัดเยียดหนวไปด้วยรถยนต์ จีนยังเป็นประเทศที่คนส่วนใหญ่ขี่จักรยาน เดินถนน โดยสาธารณูปโภคและรถไฟ นอกจากนี้จะสนับสนุนรถยนต์ที่เดินด้วยพลังงานไฟฟ้า รัฐบาลยังสนับสนุนอุตสาหกรรมรถยนต์ไฟฟ้าอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันรถยนต์ไฟฟ้ายี่ห้อ BYD³ ของจีนเองได้เปิดให้ประชาชนซื้อ และกำลังวางระบบชาร์จแบตเตอรี่ทั่วประเทศ

ด้านอาคาร รัฐบาลจีนประกาศใช้มาตรฐาน “อาคารสีเขียว” เรียกว่า “ระบบสามดาว” ซึ่งเทียบเคียงได้ค่อนข้างดีกับมาตรฐานอาคารสีเขียวในประเทศพัฒนาแล้ว นอกจากนี้ อุตสาหกรรมปรับปรุงอาคาร (retrofit) และมาตรการสนับสนุนต่างๆ ของรัฐก็กำลังเติบโต โดยมีจุดหมายที่การปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้พลังงานของอาคารดั้งเดิม

รัฐบาลจีนใช้ไม้อ่อนและไม้แข็งอย่างจริงจังกับอุตสาหกรรมสกปรก นั่นคือ อุตสาหกรรมที่ অপেক্ষาให้เชื่อว่าเดิมจะได้รับเงินอุดหนุน ส่วนอุตสาหกรรมที่ไม่ทำจะต้องเสียค่าปรับ

³<http://www.byd.com/>

ในภาพใหญ่ รัฐบาลจีนกำลังทุ่มลงทุนมากกว่า 100,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐไปกับการสร้างระบบจ่ายไฟฟ้าที่มีประสิทธิภาพ และเชื่อมต่อเมืองต่างๆ ด้วยรถไฟความเร็วสูง ซึ่งปล่อยก๊าซเรือนกระจกน้อยกว่าอุตสาหกรรมการบิน อีกทั้งยังลงทุนพัฒนา “เมืองสีเขียว” ใหม่ถอดด้าม อาทิ โครงการพัฒนาเมืองเทียนจิน⁴ ร่วมกับรัฐบาลสิงคโปร์ ให้เป็นเมืองสีเขียวภายในกลางทศวรรษ ค.ศ.2020

ด้านพลังงานสะอาด จีนลงทุนด้านนี้อย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ.2009 ขึ้นแท่นเป็นผู้นำโลก แซงหน้าสหรัฐอเมริกาซึ่งมาอันดับสอง ในปีเดียวกันนั้นสถาบัน Worldwatch รายงานว่า จีนมีศักยภาพผลิตพลังงานลมเป็นอันดับสี่ของโลก และกำลังลงทุนเพิ่มให้ได้อีก 100 กิกะวัตต์ภายในปี ค.ศ.2020 ทั้งนี้เนื่องจากพลังงานลมคุ้มค่าการลงทุนมาก วารสาร *Science* รายงานผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดและชี้ให้เห็นว่า ด้วยเม็ดเงินลงทุนไม่ถึง 1,000 เหรียญสหรัฐต่อประชากร 1 คน จีนสามารถรองรับความต้องการพลังงานของทั้งประเทศด้วยพลังงานลมอย่างเดียวยภายในปี ค.ศ. 2030

นอกจากจะลงทุนมหาศาลในพลังงานลม จีนยังลงทุนมหาศาลในพลังงานแสงอาทิตย์ ปัจจุบันเป็นผู้นำโลกด้านการผลิตโซลาร์เซลล์ หนึ่งในสี่ของโซลาร์เซลล์ทั่วโลกผลิตในจีน นอกจากจะส่งออกโซลาร์เซลล์แล้ว จีนยังลงทุนในโครงการในประเทศอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ขนาด 2,000 เมกะวัตต์ในทะเลทรายมองโกเลีย ซึ่งเมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 2019 จะเป็นฟาร์มโซลาร์เซลล์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก

อย่างไรก็ดี มีผู้ประเมินว่าการลงทุนในพลังงานสะอาดแม้จะโตเร็วมากแต่ก็ยังไม่เร็วพอ ในอัตราปัจจุบันจีนจะยังใช้พลังงานกว่าสองในสามจากถ่านหินในปี ค.ศ.2020 ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะบังคับให้อุตสาหกรรมปิดโรงงานไฟฟ้าถ่านหินโรงเก่า 1 โรงต่อทุกหนึ่งโรงใหม่ที่สร้างก็ตาม ผู้

⁴http://en.wikipedia.org/wiki/Sino-Singapore_Tianjin_Eco-city

สังเกตการณ์จำนวนมากก็มองว่า รัฐบาลจีนจะต้องลงทุนในพลังงานสะอาดมากกว่านี้และเลิกก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินอย่างจริงจัง ถ้าจะลดก๊าซเรือนกระจกลงให้ได้อย่างมีนัยสำคัญ

ชัดเจนแล้วว่ามังกรกำลังเปลี่ยนสีจากแดงเป็นเขียว คำถามเพียงสองข้อที่อาจยังไม่มีใครกล้าตอบคือ มังกรจะเปลี่ยนเป็นสีเขียวโดยไม่อาศัยระบอบประชาธิปไตยได้นานเพียงใด และจะเปลี่ยนได้ทันช่วงที่ก่อนหล่นลงสู่เหวแห่งหายนะระบบนิเวศได้หรือไม่?

กรณีศึกษาเศรษฐกิจสีเขียว (2): อินเดีย⁵

ไม่ว่า “เศรษฐกิจสีเขียว” จะเกิดขึ้นในวงกว้างได้หรือไม่ หน้าตาของมันในแต่ละประเทศย่อมไม่เหมือนกัน เพราะความท้าทายที่แต่ละประเทศเผชิญหน้านั้นแตกต่างกัน หรือต่อให้ความท้าทายเหมือนกัน ระดับความรุนแรงและรากสำคัญของปัญหาก็มักจะแตกต่างกันมาก

ยกตัวอย่างเช่น ดัชนีเหตุใหญ่ที่สุดที่ทำให้กรุงเทพฯ ร้อนขึ้น ไม่ใช่ภาวะโลกร้อน แต่เป็นการตัดต้นไม้ในเมืองจนกรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองใหญ่ที่มีต้นไม้หน้อยที่สุดในเอเชีย และน้อยกว่าสิงคโปร์ถึง 5 เท่า

การแก้ปัญหาของกรุงเทพฯ จึงต้องแก้ไขตรงจุด คือปลูกต้นไม้ อนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ในเมือง ควบคุมการก่อสร้างตึกใหม่ และปรับปรุงมาตรฐานตึกเก่าอย่างจริงจัง

ขณะที่วิกฤตสิ่งแวดล้อมในจีนกำลังเป็นชนวนเร่งการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียว ชนวนเร่งสู่เป้าหมายเดียวกันของอินเดียก็คือ การเติบโตอย่างพลุ่งพล่านไร้ระเบียบของเมืองและประชากร โดยเฉพาะในยุคที่อินเดียปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ 5% ของโลก และเศรษฐกิจยังเติบโตอย่างร้อนแรง

ตัวอย่างเช่น ปัจจุบันมหานครมุมไบ เมืองใหญ่อันดับสี่ของโลก ที่อยู่ของชาวอินเดียกว่า 12 ล้านคน กำจัดขยะได้เพียงร้อยละ 30-40 ของขยะทั้งหมดในเมือง รถติดวินาศสันตะโรเฉลี่ย 5 ชั่วโมงต่อวัน พื้นที่สลัมในเมืองแผ่ขยายอย่างไม่หยุดยั้ง ด้วยอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรปัจจุบัน อินเดียจะมีเมืองใหญ่ที่มีประชากรมากกว่า 1 ล้านคน เพิ่มอีก 26 เมืองภายในปี ค.ศ.2030 นอกเหนือจากเมืองใหญ่ 42 เมืองที่มีอยู่เดิม ตัวเลขประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองจะกระโดดจาก 340 ล้านคนในปี ค.ศ.2008 เป็น 590 ล้านคนภายในปี ค.ศ.2030

ความจำเป็นที่อินเดียจะต้องจัดการกับปัญหาที่อยู่อาศัยและบริการสุขภาพในเมือง ยังไม่ต่องุดถึงการปรับปรุงการออกแบบเมือง ธรรมชาติ และการจัดการคาร์บอน เป็นความเสี่ยงไม่เฉพาะกับเศรษฐกิจและสังคมของอินเดียอย่างเดียว แต่ยังเป็นความเสี่ยงต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจโลกด้วยเพราะประชากรอินเดียในปี ค.ศ.2030 มีแนวโน้มว่าจะแซงหน้าประชากรจีน ทำให้อินเดียขึ้นแท่นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก

⁵ เผยแพร่ครั้งแรกบนเว็บไซต์มูลนิธิโลกสีเขียว, เมษายน พ.ศ.2555 ในคอลัมน์ “เศรษฐศาสตร์โลก”

รายงานปี ค.ศ.2010 ชื่อ “การตื่นตัวของชาวเมืองอินเดีย” (India's Urban Awakening) โดยสถาบันแม็คคินซีย์ วิเคราะห์ความท้าทายของเมืองใหญ่ในอินเดีย และนำเสนอวาระการแก้ปัญหา⁶ แม้รายงานฉบับนี้จะตั้งต้นจากปัญหาและวิธีแก้ปัญหามากกว่าข้อเสนอให้อินเดียเปลี่ยนผ่านไปสู่เศรษฐกิจสีเขียว บทสรุปของรายงานก็สะท้อนถึงความจำเป็นของเศรษฐกิจสีเขียว

แม็คคินซีย์ชี้ว่า การเติบโตของเมืองอินเดียเป็นปัญหามากกว่าเงินมาก เพราะเมืองจีนส่วนใหญ่เติบโตอย่างมีแผนผังและแบบแผน ภายใต้การควบคุมของรัฐตามแผนยุทธศาสตร์ที่วางอย่างรัดกุม ขณะที่เมืองอินเดียเติบโตอย่างรวดเร็วไร้ระเบียบโดยธรรมชาติ ทำให้ขาดแคลนสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

การรองรับคนเมืองมหาศาลในปี ค.ศ.2030 แปลว่า

- รัฐบาลจะต้องเพิ่มแหล่งน้ำสะอาดกว่า 3.5 เท่าจากระดับปัจจุบัน
- เพิ่มการบำบัดน้ำเสีย 2 เท่า
- กำจัดขยะได้มากกว่าเดิม 6 เท่า
- เพิ่มศักยภาพการรองรับผู้โดยสารของรถไฟใต้ดินและรถโดยสารประจำทาง 20 เท่า
- เพิ่มที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย 10 เท่า และ
- ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสลัม ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึงหนึ่งในสี่ของคนเมืองทั้งหมดในอินเดีย

ถึงแม้ปัญหาจะดูหนักหนาสาหัส แม็คคินซีย์ก็ประเมินว่าอินเดียมีเวลาและทรัพยากร (รวมถึงบริษัทข้ามชาติ สถาบันการเงิน และองค์กรด้านมนุษยธรรมที่ยินดีจะจับมือเป็นพันธมิตรกับรัฐบาล) เพียงพอ โดยจะสามารถเพิ่มการลงทุนในเมืองจาก 0.5% ของจีดีพี เป็น 2% ได้ เนื่องจากเศรษฐกิจยังแข็งแกร่ง ปัจจุบันรัฐบาลอินเดียใช้เงินลงทุนในเมืองต่อหัวประชากรเพียง 14% ของระดับที่จีนใช้ และ 4% ของระดับที่อังกฤษใช้

รายงานแม็คคินซีย์เสนอ 5 กลยุทธ์หลักที่อินเดียควรใช้เพื่อแก้ปัญหา ได้แก่ 1. แปลงที่ดินเป็นทุนเพื่อหนุนการใช้ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ 2. ขึ้นภาษีที่ดินและภาษีการใช้ที่ดิน 3. วางระบบการให้เงินอุดหนุนตามสูตรจากรัฐบาลกลางและรัฐบาลแคว้น 4. ใช้รูปแบบที่เหมาะสมในการทำงานร่วมกันระหว่างรัฐกับเอกชน (เช่น การเป็นพันธมิตร: public-private partnership) และ 5. จัดตั้งกองทุนพัฒนาเมืองเพื่อใช้เงินจากแหล่งรายได้ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

⁶http://www.mckinsey.com/Insights/MGI/Research/Urbanization/Urban_awakening_in_India

นอกจากประเด็นเรื่องการหาเงินและใช้เงิน แม็คคินซีก็ยังเสนอว่าอินเดียต้องคำนึงถึงมิติอื่น ๆ อีก 4 มิติ นอกเหนือจากการเงิน ได้แก่ 1. จุดที่ควรสร้างเมืองใหม่ 2. ธรรมชาติของเมือง (ปัจจุบันอินเดียเป็นประเทศกลุ่ม G20 เพียงประเทศเดียวที่ไม่มีฝ่ายบริหารเมืองอย่างเป็นทางการ) กิจจะลักษณะ หน้าที่การบริหารเมืองเป็นของรัฐบาลระดับแคว้นซึ่งมักจะอยู่ห่างไกล ความสำเร็จของโมเดลนายกเทศมนตรีแต่งตั้งของเมืองก็จำกัดอาจใช้เป็นโมเดลระดับชาติได้) 3. นโยบายรายสาขา รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ ความยั่งยืนและการจัดการที่อยู่อาศัย และ 4. การออกแบบผังเมืองอย่างสม่ำเสมอ เช่น วางผัง 20 ปีที่กำหนดโซนนิ่งชัดเจน สร้างบริการสาธารณะ โดยใช้กระบวนการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างโปร่งใส (รายงานแม็คคินซียก สิงคโปร์ ลอนดอน และนิวยอร์กเป็นเมืองต้นแบบในแง่นี้)

แม้จะมีข้อมูลและข้อเสนอที่ชัดเจน รายงานของแม็คคินซียังก็ไม่ได้พูดถึงเศรษฐกิจสีเขียวในแง่กลยุทธ์ที่จำเป็นต่อการปรับปรุงเมืองอินเดีย ยกตัวอย่างเช่น รายงานนี้ไม่ได้แจกแจงส่วนผสมของพลังงานที่จะตอบสนองต่อความต้องการของเมืองใหญ่โตเร็วนี้ร้อยละแห่ง (ปัจจุบันพื้นที่กว่า 40 เปอร์เซ็นต์ของอินเดียไม่มีไฟฟ้าใช้) เพื่อบรรเทาความเสี่ยงจากความผันผวนของอุปทานและราคาพลังงานโลก และไม่ได้อธิบายว่ารัฐบาลจะรองรับรถยนต์ส่วนบุคคลปริมาณมหาศาลที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และมลพิษที่ตามมาได้อย่างไร

ในปี ค.ศ.2010 รัฐบาลอินเดียแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาขึ้นมาทำแผนการเติบโตคาร์บอนต่ำสำหรับอินเดีย สมาชิกของคณะกรรมการชุดนี้มาจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ตั้งแต่ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน อย่างไรก็ตาม หลังจากที่คณะกรรมการนี้ออกรายงานระหว่างกลางมาในปี ค.ศ.2011 ส่วช้ากว่ากำหนด 8 เดือน ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางว่า ไม่มีอะไรใหม่ เป็นแค่ “ธุรกิจเดิมๆ” (business as usual) เท่านั้น

เนื่องจากรายงานฉบับนี้เพียงแต่ยืนยันว่าอินเดียน่าจะสามารถบรรลุเป้าที่ประกาศในที่ประชุมโลกร้อนที่โคเปนเฮเกน ปี ค.ศ.2009 ว่า จะลดความเข้มของคาร์บอน (carbon intensity) ลงให้ได้ 20-25% ภายในปี ค.ศ.2020 ซึ่งเป้านี้ตั้งแต่ตอนประกาศก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าต่ำกว่าเป้าที่จีนประกาศถึงสองเท่า นักวิจัยหลายคนมองว่าเป็นเป้าที่อินเดียทำได้ง่าย โดยไม่ต้องใช้นโยบายบังคับให้ทุกภาคส่วนลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อย่างจริงจัง

รายงานระหว่างกลางระบุว่าถ่านหินจะยังคงเป็นแหล่งพลังงานหลักของอินเดียในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งหมายความว่าต้องใช้เพิ่มอีก 2.5 เท่า ในเมื่อความต้องการพลังงานพุ่งสูงต่อเนื่องตามการเติบโตของเศรษฐกิจ โดยไม่ให้ความสำคัญกับพลังงานหมุนเวียน ส่วนในด้านการขนส่ง คณะกรรมการก็แสดงความตระหนักว่ารัฐจะต้องบูรณาการนโยบายด้านขนส่งและที่อยู่อาศัยในเมืองเข้าด้วยกัน แต่กลับไม่พูดถึงมาตรการที่จะลดจำนวนรถยนต์บนท้องถนนลง และไม่ได้เสนอให้รัฐ

เปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการออกแบบนโยบายใหม่ จากปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับรถยนต์ ผู้ใช้รถโดยสารสาธารณะ คนขี่จักรยาน รถลากและคนเดินถนนเป็นพลเมืองชั้นสอง

ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนว่า ผู้กำหนดนโยบายดูจะยังเอาระดับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ร้อนแรงเป็นตัวตั้งตีความ “เศรษฐกิจสีเขียว” ในกรอบแค่ว่าหมายถึงการทำตามพันธะของอินเดียที่จะลดความเข้มข้นของคาร์บอน แทนที่จะมองเห็นว่าเศรษฐกิจสีเขียวตามแนวทาง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” นั้นแยกไม่ออกจากความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งต้องใช้ในการปรับเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศแบบ 180 องศา หรืออย่างน้อยก็ต้องมากกว่าที่ทำอยู่มาก

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้อินเดียจะเผชิญกับความท้าทายมากมาย โดยเฉพาะจากการเติบโตอย่างรวดเร็วการวางแผนของเมือง และถึงแม้ว่ารัฐดูจะยัง “ดีแต่ปาก” ในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียว หลายสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในอินเดียก็สะท้อนว่าเศรษฐกิจสีเขียวใช้ว่าจะอยู่ไกลเกินเอื้อม

เพียงแค่หัวหอกนำขบวนขับเคลื่อนสู่เศรษฐกิจสีเขียวในอินเดียอาจเป็นภาคเอกชน และการทำงานร่วมกันระหว่างภาคเอกชนกับภาคประชาชน และระหว่างเอกชนกับรัฐ ไม่ใช่การสั่งการของรัฐบาลกลางอย่างกรณีของจีน

ยกตัวอย่างเช่น ปัจจุบันอินเดียเป็นสวรรค์ของการรีไซเคิล การผลิตแทบทุกชนิดไม่มีการทิ้งขว้าง บริษัทต่างพยายามลดบรรจุภัณฑ์ลงให้ได้มากที่สุดเพื่อประหยัดต้นทุน วิศวกรรีไซเคิลและวัสดุรีไซเคิลแล้วทุกครั้งที่ได้

เมื่อมองจากมุมกว้าง ความประหยัดมัธยัสถ์ยังเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมอินเดีย ประเทศที่ความยากจนบีบบังคับให้คนประหยัด และคนจนมีจำนวนล้นหลามเกินศักยภาพการรองรับของเมือง ผู้มีฐานะดีกว่าถูกย่ำเตือนให้เห็นความเหลื่อมล้ำอยู่ทุกเมื่อในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ “หมู่บ้านกลอง” ริมทางเท้าที่แบ่งชั้นวรรณะกันอย่างน่าเศร้าด้วยชนิดกระดาดของกลองที่อาศัยหลับนอน จนถึงเมืองสลัมที่แผ่ขยายราวกับจะโอบล้อมบรรดาโรงแรมห้าดาวเข้ามาทุกเมื่อ

นอกจากคนอินเดียโดยรวมยังประหยัด ข้อเท็จจริงที่ว่าอินเดียเป็นตลาดที่ใหญ่มากด้วยประชากรหลายร้อยล้านคน ก็แปลว่าบริษัทอินเดียที่อยากเป็นผู้นำธุรกิจในประเทศจะต้องหาทางผลิตสินค้าและบริการที่คนส่วนใหญ่มีกำลังซื้อ ในประเทศที่สาธารณูปโภคพื้นฐานและทรัพยากรยังขาดแคลนค่อนข้างมาก และราคาพลังงานดั้งเดิมที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างน้ำมันก็ถีบตัวสูงขึ้นมาก

นั่นหมายถึงการคิดค้นนวัตกรรมอย่างไม่หยุดยั้ง ตั้งแต่เทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน กระบวนการผลิตแบบใหม่ที่ใช้วัสดุรีไซเคิล การออกแบบอุปกรณ์การแพทย์ที่ใช้แบตเตอรี่แบบใหม่ที่ไม่ใช้ลิเทียม (ช่วยลดต้นทุนและมลพิษ) การเชื่อมต่อโทรศัพท์มือถือเข้ากับโทรทัศน์ เพื่อให้ชาวอินเดียในชนบทเข้าถึงอินเทอร์เน็ต และนวัตกรรมอื่นๆ อีกมากมายที่ทำให้อินเดียเป็นประเทศแห่งการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ถึงแม้จะไม่มีวันเป็นเศรษฐกิจสีเขียวไฮเทคต้นแบบของโลกเหมือนกลุ่มประเทศแถบสแกนดิเนเวีย เศรษฐกิจสีเขียวแบบบ้านๆ ที่ตรงกับความต้องการของประชาชนชาวอินเดีย ก็กำลังก่อตัวอย่างน่าสนใจ ไม่ว่ารัฐจะทำอะไรหรือไม่ก็ตาม

การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธกับเศรษฐกิจสีเขียว

ท่านผู้หญิง ดร.สุชาวัลย์ เสงี่ยมไทย

ประธานมูลนิธิธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

1.บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากร เป็นประเด็นสำคัญที่เป็นที่ประจักษ์ให้เห็นในทั่วทุกมุมโลก สืบเนื่องตั้งแต่อดีตในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมจนกระทั่งปัจจุบันที่การพัฒนามีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดมาเพื่อสนองตอบความต้องการที่ไม่จำกัดของมนุษย์ผ่านกิจกรรมทางอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ หรือการทำลายป่าเพื่อใช้ที่ดิน เป็นต้น โดยส่วนหนึ่งของกิจกรรมเหล่านี้นอกจากจะทำลายสิ่งแวดล้อมแล้วยังก่อให้เกิดประเด็นของความไม่เป็นธรรมในสิทธิการเข้าถึงทรัพยากร ความไม่เป็นธรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการก่อให้เกิดความเสี่ยงจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่กำลังคุกคามมนุษยชาติอยู่ขณะนี้

ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวได้มีความพยายามแก้ไขในหลายภาคส่วนมาเป็นระยะเวลาเนิ่นนานแล้ว อาทิ การสนใจในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมของกลุ่มนักวิชาการที่มารวมตัวกันในชื่อ Club of Rome ในปีค.ศ.1972 และออกหนังสือ limit to growth แสดงให้เห็นถึงสภาวะการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่จะเกิดขึ้น ส่งผลต่อการถดถอยทางเศรษฐกิจและการกินอยู่ดีของประชากร ในปี ค.ศ.1973 ได้เกิดรายงาน Brundtland Commission Report ในชื่อ Our Common Future ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีการนิยามขึ้นว่า หมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง จนกระทั่งมีการประชุม Earth Summit ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิลในปี ค.ศ.1992 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถูกยอมรับในเวทีประชาคมโลก

ผลจากการประชุม Earth Summit ครั้งนั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อการปรับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environmental Governance) ในเวลาต่อมาหลักการสำคัญในปฏิญญาริโอและแผนปฏิบัติการ 21 เช่น การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน หลักการระมัดระวังล่วงหน้า (Precautionary Principle) หลักการเรื่องผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ฯลฯ ถูกนำมาใช้เป็นแนวนโยบายด้านการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐบาลต่างๆ และเป็นข้อเรียกร้องของภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามกรอบแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ดี ในปีค.ศ.2012 ซึ่งเป็นการครบรอบ 20 ปีจากการประชุมครั้งแรกในปีค.ศ.1992 การพัฒนาที่ยั่งยืนก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในหลายประเทศทั่วโลก ภาวะเสี่ยงหลายประการทางสิ่งแวดล้อมที่เข้าขั้นวิกฤตหากยังไม่มี การดำเนินการแก้ไขใดๆ เช่น ความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพ วิกฤตด้านพลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิลที่กำลังจะหมดไป ความมั่นคงทางด้านน้ำและอาหาร รวมถึงภัยพิบัติต่างๆที่เกิดขึ้นทั่วโลก

แนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” (Green Economy) ได้รับความสำคัญและบรรจุเป็นหัวข้อหนึ่งในการประชุม Rio+20 แม้จะยังไม่มีนิยามที่กำหนดออกมาอย่างแน่ชัด แต่โดยหลักการ เศรษฐกิจสีเขียว คือการมุ่งเน้นให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจสามารถดำเนินไปได้โดยไม่ไปกระทบต่อความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และการแก้ปัญหาความยากจนได้

อย่างไรก็ดี ถ้าพิจารณาแนวทางการพัฒนาที่มีมุมมองตามหลักพุทธที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงและความเป็นไปตามธรรมชาติดังที่เป็นจุดเน้นของบทความนี้ ปัญหาดังกล่าวได้เริ่มมาจากมนุษย์ ซึ่งสร้างกระแสการบริโภคนิยมที่มุ่งตอบสนองความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของตนเอง เปรียบดังพุทธพจน์ที่ว่า “นัตถิ ตัณหาสมา นที” แม้จะนำเสมอด้วยตัณหาไม่มี ซึ่งการที่มนุษย์มีความโลภเกิดความต้องการ ที่เกินขอบเขต โดยที่ถ้ามนุษย์ยังดำเนินเช่นนี้แนวทางใดก็คงไม่อาจแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้ หากสามารถพัฒนาให้มนุษย์ได้เกิดความรู้ถึงเหตุและผลของการกระทำ และเกิดจิตสำนึกความรับผิดชอบจากการกระทำ ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่าหากได้มีการพัฒนามนุษย์ ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา จะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหา (ป.อ.ปยุตโต, 2544) ทั้งนี้แนวพุทธสามารถนำมาประยุกต์พิจารณาปฏิบัติใช้ร่วมกับแนวทางการพัฒนากระแสหลัก เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มากที่สุด

บทความที่นำเสนอในครั้งนี้ เป็นการสังเคราะห์และวิเคราะห์โดยอาศัยการบรรยายธรรมจากท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) แพทย์หญิงอมรา มลิล และพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ซึ่งผู้เขียนได้นำมาใช้ประยุกต์ร่วมกับประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ใช้แนวทางการพัฒนากระแสหลักมาจัดการกับปัญหา โดยตั้งข้อสังเกตว่าการพัฒนากระแสหลักดังกล่าวแม้จะเป็นแนวทางที่จำเป็นและเป็นที่ยอมรับในสังคม แต่อาจยังไม่เพียงพอที่หากจะนำไปสู่ทิศทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริงได้ จำเป็นต้องมีการพิจารณามิติทางจิตใจ ซึ่งแนวพุทธจะเป็นทางออกของการแก้ไขปัญหา ดังกล่าวได้

2. ทบทวนวรรณกรรมของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในแนวพุทธและเศรษฐกิจสีเขียว

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความตระหนักถึงผลกระทบทางลบที่เกิดจากการพัฒนาที่มีผลกระทบต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มีแนวคิดในหลายกระแสที่พยายามอ้างอิงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งแนวทางที่ได้รับความสนใจและกล่าวถึง คือจากสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมหรือ World Commission on Environment ซึ่งมีนิยามเป็นที่ยอมรับว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน คือรูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งการประชุม Institutional Framework for Sustainable Development (IFSD) ระบุว่าพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีความสมดุลของกระบวนการพัฒนาหรือที่เรียกว่าเสาทั้งสามเสา คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่จะต้องพัฒนาพร้อมกันทั้งสามด้าน และไม่ขัดแย้งกัน (Hoffmann, 2011)

นอกจากนี้การพัฒนาที่ยั่งยืน ยังได้ถูกนำมาใช้ร่วมกับธรรมาภิบาล โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแทรกเข้าไปในทุกภาคส่วนของสังคมโลกเมื่อเริ่มต้นทศวรรษที่ 1980 องค์การสหประชาชาติ เสนอให้ประเทศกำลังพัฒนาเร่งปฏิรูประบบเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเมือง การบริหาร การศึกษา การจัดและลดความยากจน การส่งเสริมให้มีการบูรณาการทางการผลิต ทาง การเกษตร การสร้างงานที่พอเพียงกับการเติบโตของประชากร การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และการลดอัตราการขยายตัวของประชากร ฯลฯ โดยนำระบบการจัดการที่ดีมาใช้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา วิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่า ธรรมาภิบาล ธรรมรัฐ หรือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good Governance) (สุธาวัลย์ เสถียรไทยและคณะ, 2546) ทั้งนี้ประเด็นร่วมสำคัญภายใต้การพัฒนาที่ยั่งยืนในหลากหลายแนวคิด ความยุติธรรมและความเท่าเทียม เป็นประเด็นที่มีกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง

แม้จะมีความเพียรพยายามเพียงไร การพัฒนาที่ยั่งยืนก็ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่แท้จริงได้ สาเหตุเนื่องด้วยผลของการใช้แนวทางการพัฒนากระแสหลักที่ผ่านมาที่มีแนวโน้มที่เน้นแต่มิติด้านเศรษฐกิจ โดยละเลยมิติด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม กอปรกับประเทศที่มีนโยบายด้านการพัฒนาที่มีลักษณะแบบแยกส่วนระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการจัดการและดูแลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมและการใช้เกินความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับไว้ได้ ต่อมาได้เกิดแนวคิดที่มองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นความจำเป็นในการอยู่รอดของมนุษย์ และควรมีการปรับเปลี่ยนให้ไปด้วยกันกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ

แนวคิดที่มีความสำคัญได้รับการกล่าวขานและบรรจุไว้เป็นหัวข้อหลักในการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือเวทีการประชุม Rio+20 นี้ คือ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวซึ่งเป็นแนวคิดกระแส

หลักที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแก้ไขปัญหาเพื่อเติมเต็มให้ผลของการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถนำไปสู่เป้าหมายได้ในที่สุด ทั้งนี้โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติได้นิยาม เศรษฐกิจสีเขียว หมายถึง “ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพิ่มความเป็นธรรมทางสังคม ในขณะเดียวกัน สามารถลดความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อมและปัญหาความขาดแคลนของทรัพยากรลงได้ การที่จะทำให้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวได้ผลเชิงปฏิบัติที่มีเป้าหมายคือการมุ่งสู่สังคมที่มีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่ำพร้อมๆกัน”

ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวตามที่ระบุในเอกสารการประชุม Rio+20 (Zero Draft) (ข้อ 26) คือ เศรษฐกิจสีเขียวเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน ช่วยปกป้องและเพิ่มพูนทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มประสิทธิภาพด้านทรัพยากรส่งเสริมรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน และขับเคลื่อนโลกไปสู่การพัฒนาแบบคาร์บอนต่ำ ทั้งนี้เศรษฐกิจสีเขียวไม่ได้มีลักษณะเป็นชุดของกติกาที่แข็งตัวแต่เป็นกรอบของการตัดสินใจทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อให้เกิดการบูรณาการสามเสาหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม (พันธู์ เศรษฐกิจโรตม์, 2555)

อย่างไรก็ดี Third World Network (2012) ให้ความเห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเป็นความพยายามที่จะเสนอกรอบใหม่ขึ้นมาแทนที่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งที่เป็นแนวคิด (concept) ที่หาคำนิยามที่ชัดเจนไม่ได้ และมีข้อกังวลเรื่องการใช้แนวคิดนี้เป็นระบอบปกป้องทางการค้า (trade protectionism) อีกประเด็นคือความพยายามของประเทศที่พัฒนาแล้วที่จะสร้างเงื่อนไขใหม่ต่อการให้ความช่วยเหลือทางการพัฒนาระหว่างประเทศ ซึ่งควรที่จะมาเน้นเรื่องการยืนยัน (reaffirm) ต่อหลัก Rio เดิม และกรอบเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งจะบูรณาการสามเสาหลักได้ดีกว่า

นอกจากนี้ยังมีประเด็นข้อกังวล ซึ่งมาจากผลจากการประชุมอย่างไม่เป็นทางการครั้งที่ 1 ในการพิจารณาเอกสาร Zero draft ของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Rio+20 ได้เกิดการแบ่งขั้วความเห็นที่ชัดเจนระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ในหลายประเด็น ดังกรณีข้อเสนอจากประเทศกำลังพัฒนาที่ประเทศที่พัฒนาแล้วได้คัดค้านโดยถูกนำไปใส่ไว้ในวงเล็บหรือถูกลบไปจากเอกสาร ดังประเด็นต่อไปนี้

1) การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนในเรื่องยุทธศาสตร์การเติบโตที่เน้นระบบตลาด (Market-based growth strategies) ซึ่งประเทศกำลังพัฒนาพิจารณาว่าไม่เพียงพอต่อการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียม หรือต่อการแก้ปัญหาความยากจน เพราะมีปัญหาหลายประการ เช่น ขาดกฎระเบียบและการควบคุมที่เหมาะสม ขาดความโปร่งใสและมีความเสี่ยงที่สูงเกินจริง

2) “สิทธิในการพัฒนา” (Right to development) ซึ่งนัยยะถึงการกำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม หรือคุณภาพชีวิต ไม่ได้เป็นเพียงแค่ออกาสเท่านั้น แต่ควรเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคน

ในทุกประเทศควรได้รับ รวมถึงข้อเสนอที่กล่าวถึงหลักการ “Common but Differentiated Responsibility (CBDR)” ซึ่งเน้นให้แต่ละประเทศมีระดับความรับผิดชอบในการดำเนินการที่แตกต่างกันตามระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ

3) ประเด็นเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแก่ประเทศกำลังพัฒนา และการคุ้มครองสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4) ประเด็นเรื่องการค้า ประเทศ G77 ได้เสนอให้มีการระบุถึงความจำเป็นในการระงับการใช้มาตรการหรือข้อห้ามทางการค้าที่จะกระทบประเทศกำลังพัฒนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับยา ยาสามัญพิเศษ และอุปกรณ์ทางการแพทย์ ในทางกลับกันข้อเสนอจากประเทศที่พัฒนาแล้วบางประการเช่น ข้อเสนอจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ที่เสนอให้กฎระเบียบภายใต้ WTO และภายใต้ข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (MEAs) มีศักดิ์ทางกฎหมายในระดับที่เท่ากัน หรือการเรียกร้องให้ WTO จำแนกสินค้าที่เหมือนกัน (like product) แต่มีการประสิทธิภาพทางสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตต่างกันออกจากกัน ก็ได้รับการทักท้วงจากประเทศกำลังพัฒนา หรือแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยกันบางประเทศ

อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา(2555) ยังได้กล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวว่าเป็นรูปแบบของเศรษฐกิจศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่มีการพูดถึงยาวนาน เช่น ภาษีสิ่งแวดล้อม หรือการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่เคยบรรลุผลในทางปฏิบัติ นอกจากนี้การนำแนวคิดซึ่งเป็นแนวคิดทางตะวันตกจำเป็นต้องมีข้อระมัดระวังในการนำมาประยุกต์เข้ากับบริบทของประเทศไทย

แม้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะมีลักษณะที่ได้ประโยชน์ทั้งเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมไปด้วยกันหรือ win-win solution ที่ยอมรับได้ แต่ในรายละเอียดของเศรษฐกิจสีเขียวยังเป็นแนวคิดที่มีข้อถกเถียงโต้แย้งอีกมากไม่ใช่เฉพาะระหว่างนักเศรษฐศาสตร์หรือนักพัฒนาเศรษฐกิจกับนักสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงระหว่างนักพัฒนาด้วยกันเอง ซึ่งทำให้ยังไม่มีข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายและคุณลักษณะชัดเจนซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ทั้งนี้หลายประเทศทั่วโลกเห็นพ้องกันว่า เศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวทางที่จำเป็น แต่ขณะเดียวกันประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศมีข้อกังวลว่าอาจเป็นอุปสรรคให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถร่ำรวยขึ้นแบบเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น โดยยังขาดมิติของการมีสิทธิในการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้นโยบายสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจสีเขียวอาจจะถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือกีดกันทางการค้า หรือเพื่อช่วยรักษาและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศที่พัฒนาแล้วโดยอาศัยการพัฒนาเทคโนโลยีสีเขียวที่ประเทศกำลังพัฒนายังขาดศักยภาพในด้านนี้

นอกจากนี้ยังได้มีแนวคิดที่สอดคล้องและคล้ายคลึงกันคือ แนวคิด “การเติบโตสีเขียว” (Green Growth) ได้รับความสนใจจากนักเศรษฐศาสตร์และผู้กำหนดนโยบายจำนวนมากในฐานะ

ของกระบวนการพัฒนาใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับการกระตุ้นการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจผ่าน “การเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรูปแบบการใช้พลังงาน และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง” อย่างไรก็ตามการจำกัดเพียงแค่การรักษาอัตราการใช้ทรัพยากรให้ต่ำกว่า อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (relative decoupling) ไม่อาจแก้ปัญหาได้ต้องเป็นการลดระดับการใช้ ทรัพยากรที่เป็นอยู่ลงไปในขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจยังสามารถเติบโตได้ (absolute decoupling) ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นเรื่องที่แทบเป็นไปไม่ได้ (Hoffmann, 2011)

อย่างไรก็ตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและการเติบโตสีเขียว ยังคงได้รับการตอบรับอย่าง กว้างขวางจากหลายประเทศ อาทิ ประเทศเกาหลีใต้ ประเทศจีน และสหภาพยุโรป ซึ่งได้นำมาบรรจุ ใช้ในแผนการพัฒนาของประเทศ

ในขณะเดียวกันเป็นที่ประจักษ์ในระดับหนึ่งว่าแม้วิถีการพัฒนาตามแนวกระแสหลัก ที่ใช้ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงกลไกเชิงสถาบันต่าง ๆ มาสรรค์สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ และความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตของผู้คน แต่ถ้าขาดการพิจารณามิติด้านจิตใจจะนำมาซึ่งส่งผล เสียหายทั้งทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามที่ อีเอฟ ชูมาเกอร์ (2549) ซึ่งเห็นว่าสาเหตุ ของการก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ไม่อาจไปสู่เป้าหมายได้ คือ การไม่สมดุลของเสาทั้งสาม ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเสาหลักทั้งสามต้องเสริมและพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยที่การพัฒนาที่ผ่านมาให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อด้านเศรษฐกิจ ที่มุ่งเน้นการสร้างรายได้ การรักษาระดับ การจ้างงานเป็นหลัก มีการประเมินความก้าวหน้าของสังคมทุนนิยมด้วยรายได้ประชาชาติ หรือจีดีพี โดยไม่ได้ตั้งข้อสงสัยว่าความมั่งคั่งที่ได้นำมาซึ่งความสุข ความพอใจกับสภาพการดำรงชีวิตจริงหรือไม่ อีกทั้งวูล์ฟกัง แซคส์ (Wolfgang Sachs) ยังระบุแนวทางการพัฒนากระแสหลักกว่า จะเกิด ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร และความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ซึ่งแนวคิดในหลายกระแสเริ่มชี้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีการนำมิติต่างด้านจิตใจเข้ามาบูรณาการร่วมกับแนวทางการพัฒนา กระแสหลักที่ใช้เศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง (Shmelev, Stanislav and Irina Shmeleva. (Edited) (2012))

การพัฒนาแนวพุทธได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นทางเลือกของพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืน เพราะ มีหลักปฏิบัติที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะจัดการกับความโลภซึ่งเป็นต้นเหตุหลักที่ไม่สามารถ ก้าวไปถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยมีข้อคิดเห็นของนักคิดนักวิชาการ ดังเช่น

อภิชัย พันธเสน (2547) ระบุว่าเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้ให้ความเข้าใจเรื่องของมนุษย์ อย่างไม่ครบถ้วนรอบด้าน เพราะเป็นการนำเอาความจริงบางส่วนของมนุษย์มาเน้นหรือขยายเกิน ความเป็นจริง โดยศาสตราจารย์อภิชัยได้ประยุกต์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ให้มีสาระสอดคล้องกับหลัก ของพุทธธรรม ที่เน้นทางสายกลางโดยได้สรุปทฤษฎีการผลิตของพุทธเศรษฐศาสตร์ไว้สามประเด็น

สำคัญ (หนึ่ง) อธิบายความสัมพันธ์ของการผลิต ให้สอดคล้องกับสภาพความจริงตามธรรมชาติของ สิ่งเหล่านั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยพิจารณาทั้งปัจจัยการนำเข้า กระบวนการผลิต และปัจจัย ที่ได้ออกมา (สอง) เน้นให้ปัญญาเป็นปัจจัยการผลิตหลักหรือเป็นวิธีการผลิต (Mode of Production) เป็นระบบที่เรียกว่า ปัญญานิยม (Wisdomism) แทนทุนนิยม (Capitalism) (สาม) เน้นจุดยืนเพื่อ สร้างความสุขให้มากที่สุด โดยการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นให้น้อยที่สุด และหากจะนำพุทธ เศรษฐศาสตร์มาพิจารณาการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องมีความหมายรวมไปถึงการพัฒนาปัญญาของ มนุษย์ที่จะยกขีดความสามารถในการเข้าใจธรรมชาติแห่งความเป็นจริงในทุกๆด้านเพื่อใช้ชีวิตให้ สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขสงบในชีวิต

ตีรณ พงศ์มพัฒน์ (2552) ชี้ว่าเศรษฐศาสตร์คลาสสิก-นีโอคลาสสิกมีข้อสมมุติฐานว่าการ ทำงานเป็นสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ หรือเป็นต้นทุน ขณะที่สังคมชาวพุทธ กลับมิได้มองเช่นนั้น ชาวพุทธ เห็นการทำงานเป็นการเพิ่มคุณค่าของมนุษย์ เน้นเทคโนโลยีที่เหมาะสม ความเป็นมิตรกับธรรมชาติ และความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม มิใช่การบริโภคที่เชื่อว่ายิ่งมากยิ่งดี โดยการบริโภคที่ไม่มีเหตุผลนั้น จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขซึ่งเป็นไปตามแนวทางกระแสหลักที่มุ่งเน้นการได้รับสินค้าบริการเพื่อ สสนองตอบความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้ความไม่รู้จักพอกลับกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคม ทุนนิยมปัจจุบัน ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งมาจากความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์กับจิตใจ อันเป็น ประเด็นที่นักเศรษฐศาสตร์ยังเข้าไปไม่ถึง การทำงานของจิตที่ไม่บริสุทธิ์และโครงสร้างผลประโยชน์ ภายใตระบบที่ขาดการบริหารจัดการอย่างถูกต้องมีผลสืบเนื่องต่อกัน ทำให้ความไม่รู้จักพอเป็น ปัญหาใหญ่ที่ทำร้ายผลประโยชน์ของผู้อื่นและสังคมส่วนรวม นอกจากนี้ได้อธิบายแนวคิดของการ พัฒนาอย่างยั่งยืนว่า ควรมุ่งสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างมีสมดุล ทั้งการพัฒนาทางวัตถุที่ช่วยยกระดับ มาตรฐานการครองชีพ และการพัฒนาทางจิตใจซึ่งเป็นความสุขทางจิตวิญญาณ โดยใช้หลักธรรม ทางพุทธศาสนา (ตีรณ พงศ์มพัฒน์, 2553)

ศาสตราจารย์ อมาตยา เซน นักเศรษฐศาสตร์ ชาวอินเดียผู้ได้รับรางวัลโนเบลคนแรกของ อินเดีย แสดงความเห็นว่าการพัฒนาที่แท้จริงมีแนวทางในระดับสังคมที่มีวิธีการมองว่าการที่จะพัฒนาได้ ต้องเน้นคนเป็นศูนย์กลาง คนต้องได้รับการพัฒนาก่อน การพัฒนาต้องครอบคลุมทั่วถึงกล่าวคือไม่ สามารถกีดกันใครออกจากวิธีการพัฒนา ไม่ว่าจะยาก ดี มี จน และลักษณะที่เรียกว่าพันธสัญญา ทางสังคมที่สอดคล้องกับหลักพุทธ ว่าคนต้องมีความรับผิดชอบในอำนาจที่ตนมี เช่น การเกิดเป็น มนุษย์มีอำนาจเหนือสัตว์อื่นแต่ควรใช้อำนาจในการรับผิดชอบต่อสัตว์ หากเปรียบเทียบการพัฒนาคือคน ที่มีรายได้มากก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Amartya Sen, 2009)

การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2541) ได้อธิบายการ พัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ คือ ทำให้เกิดองค์รวม (Holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีก

อย่างหนึ่งคือ การมีดุลยภาพ (Balance) หรืออีกนัยหนึ่งคือการทำให้งิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับธรรมชาติ

ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ที่ต้องบูรณาการให้เป็นระบบสัมพันธ์กันเดียว โดยให้คนเป็นแกนกลางทำหน้าที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ

1) มนุษย์: ระบบการพัฒนามนุษย์มีสามด้านที่สอดคล้องกัน คือ หนึ่ง) พฤติกรรม (ศีล) คือการมีวินัยต่อพฤติกรรมการใช้ชีวิต เช่น วิถีเสพบริโภค การประกอบอาชีพโดยต้องพัฒนาให้มีความสามารถเลี้ยงชีพได้ การรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้ และการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยไม่เบียดเบียน สอง) ด้านจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยการมีสติและสมาธิ เพื่อที่จะสามารถพัฒนาสภาพจิตใจที่ดีงาม โดยใช้คุณธรรม และแนวทางปฏิบัติเมื่อทำแล้วจะเกิดความสุข ความสดชื่นเบิกบาน และสาม) ปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจต่างๆ รวมทั้งแนวคิด ทัศนคติ และค่านิยม

2) สังคม: โดยระบบในสังคมต้องประสานสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการสร้างบรรยากาศไม่เบียดเบียน ช่วยเหลือเกื้อกูล ลดความเห็นแก่ตัว ร่วมกันวางมาตรการไม่ให้เอารัดเอาเปรียบกันร่วมกันวางมาตรการพิทักษ์การเบียดเบียนธรรมชาติ และสนับสนุนการกระทำ หรือกิจการที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ

3) ธรรมชาติ: โดยเรียนรู้และเข้าถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติ มองตนเองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีชีวิตอยู่อย่างสมดุลกับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และบำรุงรักษาธรรมชาติ

4) เทคโนโลยี: ทั้งนี้ในการพัฒนา มักจะใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างความเจริญซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของการใช้ชีวิต ดังนั้น เทคโนโลยีควรใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยส่งเสริมเรื่องการใช้เทคโนโลยีด้วยปัญญา ไม่ใช่ด้วยตัณหา และเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างปัญญา

โดยกระบวนการการพัฒนาที่ยั่งยืน จำแนกได้เป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) การพัฒนาคนโดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ ให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือ ครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และ 2) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเอาคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลาง หรือเป็นแกนกลาง ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่อง

3. การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ

ผลกระทบของการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้ก่อให้เกิดการสูญเสียทั้งต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมดังกรณีของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ยั่งยืน มีรายงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดย Asian Development Bank: ADB (2009) ซึ่งให้เห็นว่าปรากฏการณ์โลกร้อนได้ทวีความรุนแรง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นลักษณะห่วงโซ่โยงใยที่เกี่ยวข้องกัน โดยมีข้อมูลที่นำเสนอใจดังนี้

ผลกระทบจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่าปี ค.ศ. 1951-2000 อุณหภูมิเพิ่มขึ้น 0.1-0.3 องศาเซลเซียสอย่างมีนัยสำคัญ และในช่วงทศวรรษระหว่างปี ค.ศ.1960-2000 ปริมาณน้ำฝนมีแนวโน้มลดน้อยลง ระดับน้ำทะเลเพิ่มขึ้นสูงเฉลี่ย 1-3 มิลลิเมตรต่อปี ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น การเกิดคลื่นความร้อน ความแห้งแล้ง อุทกภัย พายุโซนร้อน มีโอกาสเกิดถี่ขึ้น บ่อยครั้งและจะทำลายชีวิตและทรัพย์สิน บ้านเรือนของผู้คน และมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาภัยพิบัติที่เป็นผลกระทบจากภาวะโลกร้อน คือ ความแห้งแล้ง อุทกภัย พายุโซนร้อนและไฟป่าโดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่บริเวณแนวชายฝั่งทะเลประมาณ 563 พันล้านคน พบว่ามีความเปราะบางที่จะได้รับผลกระทบจากระดับน้ำทะเลเพิ่มสูง ซึ่งคนยากจนมีโอกาที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่าคนร่ำรวย เนื่องจากสาเหตุของความไม่เป็นธรรมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยกรณีของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประชากรประมาณ 93 ล้านคน หรือร้อยละ 18.8 ยังคงมีฐานะอยู่ใต้เส้นความยากจน มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 1.25 เหรียญต่อวัน ซึ่งจะได้รับผลจากภัยพิบัติและการที่ ทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นแหล่งอาชีพ แหล่งอาหาร ถูกทำลาย

ด้านการคาดการณ์ในอนาคต ADB โดยการจัดทำแบบจำลองเพื่อพยากรณ์ผลกระทบจากปัญหาโลกร้อนในสี่ประเทศคือ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และเวียดนาม พบว่ามีแนวโน้มได้รับผลกระทบจากสภาพภัยแล้งมากกว่าเดิมไปอีก 2-3 ทศวรรษหน้า และปริมาณผลผลิตข้าวในปี ค.ศ. 2100 จะลดลงเฉลี่ยถึงร้อยละ 50 เมื่อเทียบกับปี ค.ศ. 1990 โดยผลของการทำแบบจำลองในด้านเศรษฐกิจ พบว่าปัญหาโลกร้อนส่งผลให้ศักยภาพของต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์จะอยู่ในระดับชะลอตัว หากโลกยังคงดำเนินธุรกิจตามปกติ (business as usual) และพบว่าผลกระทบที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ ทำให้ทั้งสี่ประเทศนี้มีต้นทุนความสูญเสียแต่ละปีเท่ากับ 6.7% ของ GDP รวมของทั้งสี่ประเทศในปี ค.ศ.2100 แบบจำลองดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่จำเป็นต้องปรับตัวอย่างมากที่สุด เกี่ยวกับการลดวิกฤติจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

การเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยของโลก จะมีผลทำให้ความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ มีโอกาสเสี่ยงสูงที่จะสูญพันธุ์ประมาณ 20-30% หากระดับอุณหภูมิของโลกสูงขึ้นเกินกว่าค่าปกติ 1.5-2.5 องศาเซลเซียส นอกจากนี้ IPCC ยังได้ประเมินผลกระทบของปัญหาโลกร้อนในระดับภูมิภาคโดยแสดงให้เห็นว่าภาวะโลกร้อนจะทำให้ระดับน้ำทะเลเพิ่มขึ้นสูง และโอกาสที่จะเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติเพิ่มสูงและถี่ขึ้น เช่น พายุเฮอริเคน ในหลายประเทศมีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากระดับน้ำทะเลเพิ่มขึ้นสูง 1 เมตร และประเทศฟิลิปปินส์ บราซิล เวเนซุเอลา เซเนกัล และฟิจิที่จะได้รับผลกระทบความเสี่ยงสูงจากปัญหาน้ำทะเลที่เพิ่มสูงขึ้นถึง 5 เมตร และจะประสบกับภาวะอุทกภัยที่ครอบคลุมพื้นที่ในบริเวณกว้าง ในอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศที่มีหมู่เกาะขนาดเล็ก พบว่า หมู่เกาะอย่างน้อย 8 แห่ง จาก 92 แห่ง มีความเสี่ยงที่หมู่เกาะจะจมหายไปด้วย

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของผลกระทบที่เป็นผลพวงของการพัฒนาที่ขาดสมดุลโดยมุ่งเน้นแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ดังกรณีของผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จากงานศึกษาเพื่อประเมินความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในพื้นที่ ของกรมควบคุมมลพิษ พ.ศ.2548 พบว่า มีสารอินทรีย์ระเหยง่ายกว่า 40 ชนิด ที่กระจายทั่วไปในบรรยากาศและเป็นสารก่อมะเร็ง 20 ชนิด และผลการตรวจสอบในปี พ.ศ. 2550 พบว่าคุณภาพน้ำบาดาลและบ่อน้ำใต้ดินระดับตื้น บางแห่งตรวจพบสารอินทรีย์ระเหยง่ายซึ่งมีค่าเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐาน นอกจากนี้คุณภาพน้ำคลองสาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับเสื่อมโทรม และยังพบการปนเปื้อนโลหะหนัก ได้แก่ สารหนู แมงกานีส และตะกั่ว นอกจากนี้สถาบันมะเร็งแห่งชาติ ได้พบอุบัติการณ์ของโรคมะเร็งปอดและตับของคนที่อยู่ในมาบตาพุด สูงกว่าที่อื่นในประเทศโดยรวม อีกทั้งยังมีรายงานการศึกษา ผลกระทบของอุตสาหกรรมที่มีผลต่อการตั้งครรภ์ โดยคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่าการอาศัยอยู่ในบริเวณรอบพื้นที่อุตสาหกรรมมาบตาพุดมีผลกระทบต่อการศึกษา ทำให้ทารกคลอดก่อนกำหนด มีน้ำหนักตัวแรกคลอดต่ำกว่าเกณฑ์ รวมถึงมีน้ำหนักตัวต่ำกว่าอายุครรภ์ และพบการมีผลกระทบต่อระบบประสาทและระบบทางเดินหายใจ (นันทวรรณ วิจิตรวาทการและคณะ, 2552) อีกทั้งพื้นที่มาบตาพุด ยังเกิดอุบัติเหตุสารเคมีบ่อยครั้งที่ทำให้เกิดผู้ป่วยและเสียชีวิต กรณีล่าสุด เช่น เหตุระเบิดและเพลิงไหม้ถังบรรจุสารโพลีเอทิลีนในโรงงานบีเอสที อีลาสโตเมอร์สของบริษัทกรุงเทพ ซินติติกส์ จำกัด เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2555 ทำให้มีพนักงานเสียชีวิตไป 8 คนและบาดเจ็บ 96 คน และเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2555 บริษัท อิติตยา เบอร์ล้า เคมีคัลส์ (ประเทศไทย จำกัด) ภายในนิคมอุตสาหกรรมเหมราชตะวันออก เกิดการรั่วไหลของสารโซเดียมไฮโปคลอไรด์ฟุ้งกระจายอยู่ในอากาศ โดยมีจำนวนผู้ป่วยทั้งสิ้น 138 คน ซึ่งไม่ใช่ครั้งแรกเพราะที่มาบตาพุดได้เคยเกิดเหตุลักษณะนี้ซ้ำแล้วในหลายครั้ง (มติชนรายวัน, 8 พฤษภาคม 2555, ASTV ผู้จัดการออนไลน์, 6พฤษภาคม 2555)

อันที่จริงแล้ว ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากคุณลักษณะที่เป็นทรัพยากรส่วนรวมหรือทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน (Common-Pooled

Resources หรือ CPR) โดยที่ทรัพยากรส่วนรวมหรือ CPR ดังกล่าวนี้อาจมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญ 2 ประการคือ 1) คุณสมบัติที่ยากต่อการกีดกันการใช้ประโยชน์ (nonexcludability) และ 2) เป็นทรัพยากรที่มีการใช้แล้วหมดไป (subtractability) ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตกเป็นทรัพยากรเปิดที่ง่ายต่อการที่ผู้คนต่างสามารถตัดดวงผลประโยชน์จากทรัพยากรแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาโดยขาดการคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวไว้ (free riders) ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์เป็นการปลุกการกระตุ้นให้กับสังคม (externalities) และนำไปสู่การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในที่สุด (สุธาวลัย เสงี่ยมไทย, 2554) ดังที่มีคำจำกัดความของปัญหาดังกล่าวที่โด่งดังของ Garret Hardin (1968) ว่า “โศกนาฏกรรมของทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน” หรือ “Tragedy of the Commons” ซึ่งในทางทฤษฎีเกม (game theory) เข้าข่ายเป็น Prisoner Dilemma Game (PD) ซึ่งหมายความว่าเมื่อทุกคนต่างคิดแต่จะปกป้องผลประโยชน์ของตัวเอง กลับกลายเป็นผลลัพธ์สุดท้ายเป็นผลเสียสะท้อนกลับมาถึงตนเองในที่สุด (Sandler, 1992)

กรณีของปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศเป็นตัวอย่างที่ดีของความล้มเหลวของการใช้และการจัดการบรรยากาศโลกซึ่งมีคุณลักษณะเป็นทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งมีทั้งปัญหาของมือใครยาวสาวได้สาวเอา และความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรใช้บรรยากาศโลก ที่ผ่านมามีประเทศร่ำรวยทั้งหลายพัฒนามาจากการทำอุตสาหกรรมเป็นหลักเท่ากับเป็นการใช้บรรยากาศโลกไปก่อนในลักษณะของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกมาเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน กล่าวคือประเทศพัฒนาแล้ว เป็นผู้ปล่อยก๊าซเรือนกระจกในอดีต (historical emission) เท่ากับ 3 ใน 4 ของปริมาณก๊าซเรือนกระจกสะสมทั้งหมด โดยข้อมูลการสะสมของก๊าซเรือนกระจกในอดีตของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ปี ค.ศ. 1850 พบว่าการปล่อย CO₂ สะสมทั้งโลกรอบปี ค.ศ. 1850-2002 จาก World Resource Institute (2005) สหรัฐอเมริกา (USA) ปล่อย CO₂ สะสมทั้งโลกเป็นอันดับที่ 1 เท่ากับร้อยละ 29.3 ของปริมาณการปล่อย CO₂ สะสมทั้งหมด ขณะที่ สหภาพยุโรป (EU) ปล่อย CO₂ สะสมทั้งโลกเป็นอันดับที่ 2 เท่ากับร้อยละ 26.5 ซึ่งแม้ปัญหาจะเป็นที่ประจักษ์แล้วแต่หลายๆ ประเทศยังพยายามดำเนินนโยบายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนมากกว่าจะร่วมมือแก้ไขปัญหายอย่างจริงจัง ซึ่งในทางทฤษฎีเกมอธิบายไว้ว่าเมื่อทุกคนต่างคิดแต่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองกลับกลายเป็นผลลัพธ์สุดท้ายเป็นผลเสียสะท้อนกลับมาที่ตนเองในที่สุด หรือเข้าข่าย prisoner dilemma game ดังที่กล่าวแล้ว

นอกจากนี้แล้ว แม้จะมีข้อตกลงระหว่างประเทศที่จะให้ประเทศที่พัฒนาแล้วบรรลุผลตามเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจก แต่อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงก๊าซเรือนกระจกดังกล่าวได้ถูกลดลงโดยการเคลื่อนย้าย (offshoring of GHG) ผ่านการค้าการลงทุนโดยเฉพาะ outsourcing การผลิตสินค้าที่บริโภคโดยประเทศร่ำรวยมาให้ประเทศกำลังพัฒนาเป็นผู้ผลิตแทน ดังตัวอย่างข้อมูลของ Department for Environment, Food and Rural Affairs : DEFRA ประเทศอังกฤษ ในช่วงระหว่างปี 1990-2008 ก๊าซเรือนกระจกจากภาคการผลิตลดลงร้อยละ 14 ในขณะที่ก๊าซเรือน

กระจกที่มาจากการบินโคกเพิ่มสูงร้อยละ 20 กล่าวได้ว่าการปล่อยก๊าซเรือนกระจกส่วนหนึ่งมาจากการบริโภคที่สูงของประเทศร่ำรวย นอกจากนี้ยังมีการผลักดันให้เป็นภาระของประเทศกำลังพัฒนาอีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นผลของการบริโภคที่เกินความจำเป็นนี้ได้เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนโดยจากรายงาน Living Planet Report (2010) ของ WWF กล่าวถึงการศึกษารอยเท้านิเวศ (Ecological footprint) ซึ่งทางกลุ่ม Global Footprint Network ศึกษาว่าในช่วงปี ค.ศ. 1961-2007 ประชากรทั่วโลกใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกินความสามารถที่โลกจะรองรับได้เท่ากับใช้โลกไปแล้ว 1.5 โลกในปี ค.ศ. 2007 รวมถึงปัญหาการบริโภคและวิถีชีวิตฟุ่มเฟือยของคนร่ำรวยก็มีส่วนสร้างปัญหาอย่างมาก

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาความไม่สมดุลในการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาภายใต้ระบบทุนแบบบริโภคนิยม (consumerism) ที่กำลังเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่กระตุ้นให้มนุษย์เกิดการบริโภคอย่างไม่มีที่สิ้นสุด รวมทั้งการใช้สื่อโฆษณาถือเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อวิถีการบริโภค ซึ่ง หนังสือ The Price of Civilization ศาสตราจารย์เจฟรีย์ แซคส์ (Jeffrey Sachs) จากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย สหรัฐอเมริกา ได้ระบุถึงผลงานวิจัยด้านสมอง (Neuroplasticity) ที่ชี้ให้เห็นว่าสมองสามารถเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะจากการที่มีประสบการณ์ซ้ำกันหลายครั้งได้ โดยใช้ให้เห็นว่าการโฆษณาและสื่อภายใต้ระบบบริโภคนิยมที่เน้นความเป็นธุรกิจมากๆ สามารถกระตุ้นให้สมองของคนมีความต้องการวัตถุต่างๆ ได้ไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งมีผลกระทบต่อการพยากรณ์และสิ่งแวดล้อมในที่สุด (Sachs, D. Jeffrey, 2011)

ปัญหาส่วนหนึ่งจึงเป็นผลมาจากความต้องการที่เกินความจำเป็นดังที่มหาตมะ คานธี กล่าวไว้ว่า โลกใบนี้มีเพียงพอสำหรับความจำเป็นของทุกคน แต่ไม่เพียงพอต่อความโลภอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในใจคน ("The World has enough for everyone's need but not enough for everyone's greed")

แม้กระนั้นแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมองว่าความโลภเป็นสิ่งที่แก้ไม่ได้ ละไว้ในฐานที่เข้าใจว่าความโลภต้องมี แต่จำเป็นต้องกำกับโดยใช้กฎหมาย กฎระเบียบ เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ การสร้างแรงจูงใจทางด้านราคาการจัดการและใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น (necessary condition) ก็จริง แต่ยังไม่เพียงพอ (sufficient condition) เมื่อธรรมชาติถูกทำลายและเกิดผลกระทบ คนก็เริ่มเห็นปัญหา แต่ก็ยังเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุโดยอาศัยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้าไปแก้ไขจัดการ หรือพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมโดยอาศัยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เช่นการคำนวณราคาทรัพยากรเพื่อสะท้อนต้นทุนทรัพยากรที่แท้จริงให้สูงขึ้น แต่ไม่มีใครที่มองปัญหาให้ลึกซึ้งลงไป

ว่า แท้จริงแล้วรากเหง้าของปัญหามาจากความไม่รู้จักพอโดยเฉพาะเมื่อมนุษย์ขาดการพัฒนา ทางศีลธรรมและปัญญา จึงพยายามกระทำการสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่องานสังคมและสุดท้ายกลับมากะทบที่ตนเอง ดังนั้นเมื่อมนุษย์ขาดปัญญาและมีความโลภอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทรัพยากรธรรมชาติเท่าไรคงไม่เพียงพอที่จะสนองต่อความต้องการ ดังนั้นแนวทางกระแสหลักที่ไม่นำเรื่องการพัฒนาจิตใจมาพิจารณาด้วยก็ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา

การใช้แนวพุทธ สามารถแก้ไขปัญหาด้านพฤติกรรมการบริโภค หรือปัญหาต่างๆ ได้ เพราะต้นเหตุมาจากมนุษย์ ซึ่งมีจิตใจเป็นตัวนำทาง ดังนั้นการนำแนวพุทธมาช่วยในการฝึกฝนจิตใจ จะช่วยลดทอนหรือแก้ไขปัญหาลงได้ในที่สุด ดังที่แพทย์หญิงอมรา มลิล (2555) ได้ชี้ให้เห็นว่าถ้าเราสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ดีได้โดยนำแนวพุทธมาพัฒนา เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อฝึกฝนจิตใจ เพื่อที่จะไม่เบียดเบียนตัวเองและผู้อื่นตลอดจนไม่ทำร้ายสิ่งแวดล้อม มีเมตตาต่อตัวเอง เมตตาต่อผู้อื่นและสิ่งรอบข้าง ทำใจให้อยู่ในศีลธรรม และการมีไตรสิกขา คือ ทาน ศีล ภาวนา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็จะมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ เพราะจะทำให้มนุษย์เกิดปัญญา มีคุณธรรมที่จะมองสรรพสิ่งบนโลกแบบองค์รวมและมีดุลยภาพ สามารถปรับวิถีการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีเหตุผลตามสภาพปัจจัยจำกัดของทรัพยากร และดำเนินชีวิตร่วมกับสังคมรอบข้างด้วยความเมตตาและความเป็นธรรม

รายงานฉบับนี้จึงขอเสนอกรอบความคิด (conceptual framework) โดยวิธีพุทธ ซึ่งประยุกต์มาจากหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน ของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2546) ประกอบการอธิบาย (ดังภาพที่ 1 และ 2) เพื่อให้เห็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับการบริโภคเกินและความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดจนแนวทางแก้ไขที่อิงอาศัยพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

ภาพที่ 1

ภาพที่ 2

ภาพที่ 1 ในทางพุทธศาสนา ระบบธรรมชาติ เป็นไปตามหลักอิทัปปัจจยตา คือไม่มีอะไรเป็นศูนย์กลางของอะไร เช่น มนุษย์ไม่ได้เป็นศูนย์กลางของธรรมชาติ ทุกสรรพสิ่งมีความเกี่ยวเนื่องกันและเป็นปัจจัยอาศัยซึ่งกันและกัน แต่มนุษย์ซึ่งยังเป็นปุถุชนจะยังมองไม่เห็นความจริงข้อนั้น กลับคิดว่าตนเองเป็นศูนย์กลางของทั้งระบบ โดยมีธรรมชาติทรัพยากรเป็นเพียงปัจจัยเพื่อสนองตอบความต้องการของตน โดยที่มนุษย์จะเป็นผู้ควบคุมผ่านการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือสำหรับผลิตสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนองความต้องการของตน และมีการคิดค้นระบบการทำการมาหากินรวมทั้งกรอบระเบียบของการอยู่ร่วมกันภายในสังคมผ่านกลไกทางเศรษฐกิจและกลไกเชิงสถาบัน เช่น การมีกฎหมายและองค์กร เพื่อควบคุมดูแลมนุษย์ด้วยกันเอง โดยทั้งหมดทั้งปวงที่มนุษย์ทำนี้ล้วนตอบสนองความต้องการของตน

ภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่ตามมาจากการที่มนุษย์มองตนเองเป็นศูนย์กลางของระบบ ถึงแม้จะมีเศรษฐกิจ สังคม กลไกเชิงสถาบัน รวมไปถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ได้คิดค้นมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เอาชนะกับธรรมชาติ แต่อย่างไรก็ดี สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ล้วนสรรสร้าง มิอาจช่วยให้เกิดสันติสุขได้ หากมิได้เริ่มที่ใจ โดยสอดคล้องได้กับแนวคิดเชิงพุทธ ที่ชี้ให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้ว ระบบของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบธรรมชาติ แต่มนุษย์มีอัตตาของตนเองเป็นศูนย์กลาง และใช้ธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิต ในการสร้างสรรค์สังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาตอบสนองความต้องการ และเมื่อมนุษย์ขาดปัญญาและมีความโลภอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทรัพยากรธรรมชาติเท่าไรจึงไม่เพียงพอที่จะสนองความต้องการ ซึ่งแม้ว่าการพัฒนากระแสหลักจะพยายามใช้กฎกติกา ตลอดจนแรงจูงใจต่างๆ เพื่อควบคุมและเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของคน ซึ่งแม้จะเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นแต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ปัญหา สิ่งที่ขาดหายไปคือ การพัฒนาจิตใจซึ่งภูมิปัญญาตะวันออก โดยเฉพาะแนวพุทธ มองว่ามนุษย์แก้ไขได้ สามารถพัฒนาได้ ทำให้ความโลภสามารถลดลงได้ ดังที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์ ที่ได้อธิบาย ถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวพุทธว่าจะต้องแก้ที่มนุษย์ โดยจำแนกได้เป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) การพัฒนาคนโดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ด้วยการพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือ ครอบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และ 2) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเอาคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลาง หรือเป็นแกนกลาง ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสานปรับเปลี่ยน บุรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ ให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ที่สมดุลและยั่งยืน

บทความนี้ต้องการจะเน้นกรอบแนวคิด (conceptual framework) ที่ไม่ปฏิเสธแนวคิดกระแสหลักคือการใช้กลไกเชิงสถาบัน (นโยบายและกฎหมาย) หลักธรรมาภิบาล เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ และเทคโนโลยี แต่นำมาบูรณาการร่วมกับการพัฒนาจิตใจ หรือการพัฒนามนุษย์ให้ควบคู่ไปด้วย โดยมองว่าหากเราไม่พัฒนาที่ต้นเหตุคือมนุษย์ คงยากที่จะนำเครื่องมือกลไกต่างๆ มาใช้แก้ไข ซึ่งเครื่องมือเหล่านั้นจะกลับกลายมาใช้เพื่อตอบสนองความโลภยิ่งขึ้นไปอีกและไม่สามารถ

แก้ไขปัญหาก็แท้จริงได้ ดังนั้นการพัฒนามนุษย์จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยแก้ไข โดยอาศัยการประยุกต์แนวทางของพระพรหมคุณาภรณ์ในการพัฒนามนุษย์ประกอบด้วย

ประการแรก การพัฒนาพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางสากลคือหลักธรรมาภิบาลที่การศึกษาของสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม(2546)ได้ชี้แจงไขของธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมว่าต้องมีระบบควบคุมและถ่วงดุลอำนาจ การสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสม การสร้างความโปร่งใสจากการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ การสร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยีและกระบวนการเรียนรู้ การป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน การทำให้ระบบมีประสิทธิภาพด้วยการลดต้นทุนที่สูญเปล่า และการส่งเสริมด้านคุณธรรม เข้ามาช่วยจัดการระบบต่างๆ เช่น สิ่งแวดล้อมที่ขาดประสิทธิภาพ พร้อมกับการสร้างจริยธรรมเพื่อปรับปรุงพฤติกรรม

ประการที่สอง การพัฒนาจิตใจ และปัญญา จะเป็นการพัฒนามนุษย์ในอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งตัวอย่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาตะวันออก นั้นได้ถ่ายทอดเงื่อนไขที่เป็นคุณลักษณะสำคัญของการประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่างๆ คือ ความมีเหตุผล ความพอเพียง และการมีคุณธรรมบวกปัญญา โดยคุณลักษณะนี้จะเกิดได้ต่อเมื่อมีการพัฒนาจิตใจ ที่ถือเป็นพื้นฐานสำคัญ

หากกลับมาพิจารณาปัญหาการจัดการทรัพยากรร่วมกันหรือcommon-pooled resources (CPR)ที่นำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อผู้เกี่ยวข้องมีพฤติกรรมแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอาดังที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น ศาสตราจารย์อีลินอร์ ออสโตรม (Elinor Ostrom) สตรีคนแรกที่ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ ได้พัฒนาแนวคิดที่สามารถอธิบายความร่วมมือกันเพื่อจัดการทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันได้โดยไม่ถูกทำลายและไม่ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก เช่น รัฐเข้ามาแทรกแซง แต่เป็นวิวัฒนาการของการจัดการที่ประสบความสำเร็จโดยกลุ่มที่เกิดขึ้นมาเอง (self-organizing group) จากการศึกษาในหลายๆประเทศทั้งกรณีป่าชุมชน และกรณีชลประทานราษฎรในประเทศอินเดีย เนปาล ไทย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น โดยชี้ให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการร่วมมือกันดูแลจัดการทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน คือ “ความไว้วางใจ” (trust) และ “การตอบแทนซึ่งกันและกัน”(reciprocity) ซึ่งเมื่ออยู่ในชุมชนเดียวกันรู้จักกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันก็สามารถสร้างให้เกิดความไว้วางใจกัน ทำให้ร่วมมือกันได้ง่ายขึ้น ขณะเดียวกัน การตอบแทนกันก็ทำได้ง่าย คือทั้งในทางบวกคือ ต่างก็ทำดีมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หรือถ้าอีกฝ่ายทำไม่ดีก็สามารถตอบโต้หรือ sanction กันได้ โดยถ้าอยู่ในชุมชนเดียวกันก็ต้องพยายามรักษาชื่อเสียงหรือหน้าตา (reputation) ของตนเองไว้ทำให้มีส่วนช่วยให้ไม่กล้าที่จะทำในสิ่งที่สังคมจะตำหนิได้(สุชาวัลย์ เสถียรไทย,2554) ทั้งนี้การวิเคราะห์ดังกล่าวจะเป็นที่ระดับพฤติกรรมอย่างเดียวโดยจะยังไม่ได้นำความสำคัญกับมิติด้านจิตใจ ซึ่งก็พบว่าแม้แต่ทางชีววิทยาก็มองว่า คุณสมบัติของความปรารถนาดีต่อกัน หรือ altruism เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการอยู่รอดของมนุษย์และสัตว์ การจะ

เอาชนะแข่งขันกันและคิดแต่ประโยชน์ของตัวเอง หรือเอาตัวรอดอย่างเดียว กลับจะมีผลให้มีชีวิตอยู่รอดบนโลกนี้ได้ยาก

อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาในระดับที่ลึกลงไปอีกคือระดับจิตใจจะพบว่าการมีคุณธรรมและปัญญานั้น จะยิ่งทำให้คนสามารถร่วมมือกันได้ง่ายขึ้นในการรักษาทรัพยากร เพราะทำให้เกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ จากการมีเรื่องคุณธรรมด้านสังคมและความซื่อสัตย์สุจริต และอีกเงื่อนไขของออสโตรมคือในเรื่องของการต่างตอบแทนซึ่งในที่นี้รวมถึงการตรวจสอบหรือตอบโต้โดยสังคม ซึ่งในทางพุทธเองก็จะมีการเตือนสติในทางธรรมที่เป็นการลงโทษทางสังคม โดยการร่วมมือกันงดเว้นการพูดคุยติดต่อกับหาสมาคม เสมือนการคว่ำบาตรซึ่งในสมัยพุทธกาลเมื่อมีคนทำผิดพระสามารถไม่รับบิณฑบาตกับผู้นั้นได้ นอกจากนี้ลักษณะของการมีคุณธรรมของความเมตตากรุณา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้พบได้ง่ายในชุมชนที่มีภูมิปัญญาตะวันออก ซึ่งจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน ไม่เฉพาะแต่พุทธ

ทั้งนี้ขอยกตัวอย่างกรณีการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่อาศัยหลักคุณธรรมที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระดับชุมชน ซึ่งจะขออ้างอิงจากงานวิจัยของสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม(GSEI) ที่ได้ทำการศึกษาการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ของชุมชน เช่น ชุมชนบ้านละลอกกระสัง จ.บุรีรัมย์ และบ้านเป็ดใน จ.ตราด เพื่อสนับสนุนสมมติฐานที่ว่าภูมิปัญญาตะวันออกที่ใช้แนวพุทธอยู่เบื้องหลังความสำเร็จ

หนึ่ง)กรณีชุมชนบ้านละลอกกระสัง ที่อดีตเคยประสบปัญหาป่าไม้ที่เป็นแหล่งชีวิตของชุมชน ถูกสัมปทาน มีผู้ลักลอบเข้ามาตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งได้เคยร้องขอหน่วยงานภาครัฐให้เข้ามาช่วยเหลือ แต่ได้รับการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ชาวบ้านเฝ้าดูแลป่ากันเอง เหตุการณ์นี้ได้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ชุมชนตระหนักรู้ว่าการจัดการแก้ไขปัญหาควรเริ่มที่ตนเองและพึ่งตนเองก่อนซึ่งเท่ากับเป็นการระเบิดจากข้างในตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และต่อมาได้รวมกลุ่มเพื่อป้องกันพิทักษ์ป่า และจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านละลอกกระสัง อีกทั้งชาวบ้านยังได้ร่วมกันตั้งกติกาการดูแลป่าให้ทำตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยสร้างแรงจูงใจคือผลประโยชน์ ในรูปของทรัพยากรป่าไม้ที่ต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน ควบคู่กับการใช้หลักคุณธรรมและปัญญา รวมทั้งนวัตกรรมทางสังคมมาจัดการให้เกิดการผสมกลมกลืนได้อย่างลงตัว เช่น การบวชป่า ทำให้คนเกิดความรู้สึกเคารพธรรมชาติและไม่ทำลายป่า ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน การมีจริยธรรม การเคารพผู้เฒ่าที่มีปัญญาและถ่ายทอดประสบการณ์ทางความคิดให้ลูกหลาน ทำให้สังคมมีความอบอุ่น

ผลสัมฤทธิ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าของชุมชนบ้านละลอกกระสังที่เป็นรูปธรรม คือ พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นและความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรได้ฟื้นคืนกลับมา การเพิ่มขึ้นของสัตว์ป่าและพันธุ์พืชต่างๆ ซึ่งปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับกลไกการปรับตัว (adaptation) และเพื่อบรรเทา (mitigation) ปัญหาโลกร้อน เพราะความหลากหลายทางชีวภาพช่วยลดความเสี่ยงที่จะเกิดผลเสียทางการเกษตรและความมั่นคงทางอาหาร เป็นต้น โดยเข้ากับคุณลักษณะที่เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนได้ทำขึ้นซึ่งมาจากการเรียนรู้ต่อความเสี่ยงที่เกิดขึ้น และหาแนวทางตอบสนองจนกระทั่งสามารถขับเคลื่อนการดูแลรักษาทรัพยากรต่างๆ ได้

สอง) กรณีชุมชนบ้านเป็ดใน จ.ตราด ที่มีชื่อเสียงด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่อาศัยหลักธรรมและคุณธรรม เข้ามาสอดแทรกในการทำงาน ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากพระสุบิน ปณีโต ซึ่งเป็นผู้นำทางปัญญา ได้นำหลักคุณธรรมเข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนเนื่องจากทรัพยากรป่าชายเลนถูกทำลายจากการลักลอบตัดไม้และการสัมปทานป่า และส่งเสริมให้ชุมชน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น หลักคิดดังกล่าวชาวบ้านได้นำมาปฏิบัติ และได้สร้างเงื่อนไขที่อาศัยกลไกเชิงสถาบัน เช่น แรงจูงใจทางเศรษฐศาสตร์โดยแฝงเงื่อนไขของการมีคุณธรรมได้อย่างแยบยล เช่น การสร้างกติกาดูแลป่า กติกา "หยุดจับร้อย คอยจับล้าน" เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ โดยชาวชุมชนต้องมีวินัยและความซื่อสัตย์ที่จะไม่ละเมิดกติกาที่ร่วมกันตั้งไว้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีความคิดเรื่องความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานและการป้องกันความเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติโดยการใช้เทคโนโลยีพื้นบ้าน เช่น เต่ายาง ซึ่งถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการแสวงหาความรู้ภายนอกเพื่อนำมาปรับใช้ภายในชุมชน เช่น การศึกษาดูงาน แล้วนำมาประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของชุมชน

ก่อนหน้านี้พระสุบินได้จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งประสบผลสำเร็จในการจัดตั้งระบบการเงินในระดับรากหญ้าที่สอนให้สมาชิกรู้จักเก็บหาเงินเหมือนผึ้งที่รู้จักเก็บน้ำผึ้งและรักษาไว้ที่ละนิดซึ่งต่อมาก็จะมีปริมาณการสะสมที่เพิ่มขึ้น และการใช้คุณธรรม คือ สัจจะ ความซื่อสัตย์ เป็นหลักการสำคัญ นอกเหนือจากผลประโยชน์ที่สมาชิกได้ในรูปการเงินเพื่อใช้ด้านสวัสดิการชีวิตแล้วยังได้ใช้หลักคุณธรรมการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มาช่วยหนุนเสริมโดยทุนที่ได้นอกเหนือจากการหาเลี้ยงชีพจะต้องแบ่งปันเพื่อสาธารณประโยชน์ ปัจจุบันกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีสมาชิกครอบคลุมพื้นที่จังหวัดตราด และมีกองทุนหมุนเวียนกว่า 1,400 ล้านบาท ซึ่งประกอบด้วยเงินหุ้นและสวัสดิการที่กระจายในแต่ละชุมชน

มีข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลของการดำเนินกิจกรรมเพื่อรักษาและฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชนบ้านเป็ดในซึ่งสอดคล้องกับการปรับตัว (adaptation) และเพื่อบรรเทา (mitigation) ปัญหาโลกร้อน จากรายงานการศึกษาของสถาบันธรรมรัฐฯ ที่ทำการศึกษาแบบอย่างของการจัดการพื้นที่ป่าโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ช่วยลดปัญหาภาวะโลกร้อน พบว่า

ชุมชนบ้านเปร็ดในสามารถช่วยรักษาป่า และดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้ 1,200 ตันต่อปี และหากคำนวณจากจำนวนประชากรทั้งหมดของบ้านเปร็ดใน พบว่าชาวเปร็ดในสามารถช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ กลับได้ถึง 1.85 ตันต่อคนต่อปี ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยในการดูดกลืนก๊าซเรือนกระจกของภาคการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ที่มีค่าเท่ากับ 0.91 ตันคาร์บอนไดออกไซด์ต่อคนต่อปีถึง 2 เท่า ไม่เพียงเท่านั้นชุมชนบ้านเปร็ดในยังได้รวบรวมเงินเพื่อซื้อที่นาถ้างร้างเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนอีก 40 ไร่ เป็นจุดเริ่มต้นของการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนชุมชน เนื่องจากเล็งเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลน

ตัวอย่างที่ได้นำเสนอข้างต้น แสดงให้เห็นเงื่อนไขของการมองผลประโยชน์ระยะยาวที่นำไปสู่ความร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรเนื่องจากชุมชนมีความไว้วางใจกันและสามารถต่างตอบแทนกันได้ตามที่ศาสตราจารย์ออสตรอมตั้งข้อสังเกตไว้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ในระยะยาวและเกิดการเรียนรู้และไว้วางใจซึ่งกันและกันได้ สามารถเห็นประโยชน์ระยะยาว แทนที่จะเห็นเฉพาะประโยชน์สั้นๆ เฉพาะหน้านำไปสู่ความร่วมมือกันและไม่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอาอีกต่อไป แต่สามารถเกิดกติกาของกลุ่มในการใช้และรักษาทรัพยากรในลักษณะที่ยั่งยืนขึ้นมา

อย่างไรก็ดี การศึกษาของศาสตราจารย์ออสตรอมและนักวิชาการทางตะวันตกจะเน้นที่ระดับพฤติกรรมเป็นหลักโดยอย่างมากก็ตั้งข้อสังเกตว่าการมีวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างอาจช่วยให้เกิดพฤติกรรมในการร่วมมือกันได้ง่ายขึ้น แต่หากพิจารณาจากกรณีของชุมชนบ้านละลอกกระสังและบ้านเปร็ดในนั้น นอกเหนือจากพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นได้มีสิ่งที่อยู่เบื้องหลังของพฤติกรรมดังกล่าวที่มากกว่าสิ่งที่เห็นเพียงภายนอก คือการมีภูมิปัญญาและระดับการพัฒนาจิตใจที่มาช่วยหนุนเสริมให้พฤติกรรมของความร่วมมือกันดูแลรักษาธรรมชาตินั้นเกิดได้ง่ายขึ้น โดยในสองกรณีนี้เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังคือชุมชนมีผู้นำที่มีคุณธรรมและเน้นการพัฒนาจิตใจ ซึ่งเป็นวิถีคิดแบบพุทธ แม้กรณีต่างๆที่ศาสตราจารย์ออสตรอม ศึกษาส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่ไม่ใช่ชาวพุทธ แต่ก็เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาตะวันออกที่ให้ความสำคัญกับด้านจิตใจและการเคารพธรรมชาติ อีกทั้งมีการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งทำให้เกิดความไว้วางใจที่เป็นเงื่อนไขไปสู่ความสำเร็จในการร่วมมือกันจัดสรรทรัพยากรได้ง่ายตามข้อสังเกตของศาสตราจารย์ออสตรอม

อย่างไรก็ดี หลักปฏิบัติดังที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น ไม่จำเป็นที่จะใช้ได้เฉพาะกับสังคมชนบทเท่านั้น แต่กลับยังเป็นประโยชน์ในการนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมเมืองที่มีพฤติกรรมการบริโภคนิยมอย่างสุดโต่ง ในแนวพุทธมีหลักที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการบริโภค โดยพระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวไว้ว่าการเสพบริโภคสิ่งต่างๆ มี 2 ประเภท คือเสพบริโภคด้วยตัณหา กับเสพบริโภคด้วยปัญญา ถ้าเสพบริโภคด้วยตัณหา เช่นการรับประทานอาหารมากเกินไปก็จะมีผลร้ายต่อร่างกายได้ แต่การเสพบริโภคด้วยปัญญา จะเป็นการเสพเชิงคุณภาพ โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการมาพิจารณา

ด้วยปัญญาว่าเราต้องการบริโภคเพื่ออะไร ทำให้รู้ถึงคุณค่าและประโยชน์ที่แท้ ทำให้เกิดความพอใจ พองามในการบริโภค ไม่ใช่การเสพที่ติดกับรสชาดอย่างเดียว ที่เรียกว่า โภชนะมัตตัญญูตา ทั้งนี้ การดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่ยึดติดกับวัตถุจนเกินไปนั้น มนุษย์ จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาจิตใจ เพื่อกำกับความโลภให้ลดลง และให้หลุดพ้นจากการบริโภค อย่างไม่บันยะบันยังที่ไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริง แต่เป็นความต้องการเทียมที่ใช้ทรัพยากรจริง เพื่อให้อัตตาได้รับการตอบสนอง โดยอาจไม่ได้ใช้โดยตรง ที่เรียกว่าคุณค่าเทียม ซึ่งมีต้นเหตุ เป็น ความอยาก ทำให้เกิดแรงจูงใจในการบริโภค เพื่อสนองความต้องการให้เกิดความอยากที่ไม่มี คุณภาพ เช่นการใช้สินค้าฟุ่มเฟือยเนื่องจากสัญญาตาญาณและกิเลสเป็นตัวนำในการบริโภค ทำให้ ต้องดิ้นรนแสวงหา เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นโดยเมื่อได้บริโภคในสิ่งที่ต้องการแล้วกลับเป็น ความสุขที่มีความทุกข์แฝงมา

ในขณะที่คุณค่าแท้ เป็นการบริโภคอย่างมีสติ เป็นความอยากที่มีรากฐานมาจากปัญญา ที่เรียกว่าฉันทะ คือใฝ่ดี ใฝ่สร้างสรรค์ เป็นความอยากที่มีคุณภาพ เพราะเป็นความอยากที่ ประกอบด้วยธรรมะ ไม่ต้องแสวงหา หรือเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเมื่อทำแล้วเกิดความภูมิใจ เกิด ความสุขที่หล่อเลี้ยงจิตใจให้เบิกบาน

การบริโภคปัจจัยสี่นั้น จำเป็นต้องบริโภคอย่างมีสติ ที่เรียกว่า “ปัจจัยสี่นินิสิตศีล” คือศีลที่ เกิดจากการบริโภคปัจจัยสี่อย่างมีสติ มีปัญญา เป็นการบริโภคโดยใช้เหตุผล เพื่อให้เกิดการใช้ ประโยชน์ทรัพยากรได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ตัวอย่างการบริโภคที่ขาดปัญญาและทำให้เกิดการ เสพติดในคุณค่าเทียมที่นำมาซึ่งความสูญเสียเปล่า เช่น การบริโภคตราสินค้าหรือของแบรนด์เนมจาก สินค้าและการบริโภคที่มาจากสื่อโฆษณาให้คนหลงเชื่อและมีศรัทธาว่าทำให้เป็นผู้ร่ำรวย เป็นชน ชั้นที่มีรสนิยม แต่กลับต้องเสียทรัพย์หรือหาทางได้มาด้วยวิธีการที่ผิด ซึ่งทำให้เกิดความทุกข์ ตามมา

นอกจากนี้ กระแสปัจจุบันของบริโภคนิยม ได้ทำให้คนจำนวนมากหลงยึดติดอยู่ในโลกทัศน์ ที่ว่า “การบริโภคสินค้าและบริการเป็นเงื่อนไขให้เกิดความสุข ยิ่งบริโภคมาก ยิ่งสุขมาก” แต่ในแนว พุทธ ความสุขอาจไม่จำเป็นต้องมาจากการ “มีอะไร” แต่แท้จริงเราสามารถมีความสุขได้โดย “ไม่มี อะไร” ได้เหมือนกัน ซึ่งเป็นความสุขที่ไม่ยึดติดกับการบริโภค การถือครอง หรือยึดครองเสมอไป

พุทธศาสนา เสนอว่า ความสุขมีในสามระดับ คือ หนึ่ง) กามสุข สุขจากการสนองความ ต้องการทางประสาทสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น ซึ่งเป็นความสุขพื้นฐานของปุถุชนมีรากฐานอยู่บนความ ต้องการตามธรรมชาติของสรรพสัตว์ สอง) สมาริสุข สุขสงบจากจิตใจ ที่ได้จากการฝึกจิตให้มีสมาธิ มีความมั่นคงไม่หลงตามสิ่งเร้า สิ่งกระตุ้น เป็นความสุขที่มีคุณภาพดีกว่ากามสุข โดยสมาธิสุขนี้ สามารถแสวงหาได้โดยการฝึกสมาธิ ซึ่งเมื่อทำได้แล้วจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิต

พฤติกรรมและสติปัญญา และสาม) นิพพานสุข สุขที่เหนือสมมติแล้วเป็นความหลุดพ้นเป็นอิสระจากการถูกรบงำของกิเลสอย่างสิ้นเชิง ชีวิตมีแต่อิสระภาพทางจิตและปัญญา ซึ่งเมื่อจิตพบอิสระภาพชีวิตจะมีความสุขแท้ที่ถาวร (พระมหาจุฬชัย วชิรเมธี, 2555) อย่างไรก็ตามสำหรับปุถุชนทั่วไปสามารถหาความสุขได้มากกว่าความสุขคือสามารถหาสมมติสุขได้เมื่อมีการฝึกพัฒนาจิตใจ

ดังนั้นสังคมเมืองที่ถูกกระตุ้นรุมเร้าด้วยวัตถุต่างๆ หากมีการฝึกจิตทำสมาธิจะช่วยลดความต้องการที่มากเกินไปจนจำเป็นเข้าสู่วิถีการบริโภคอย่างมีสติและพอประมาณได้ ดังที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่าการโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่กระตุ้นให้คนอยากบริโภคไม่มีที่สิ้นสุด แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าฝึกจิตและยกระดับจิตใจจะเป็นหนทางออกได้ ดังงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า การฝึกจิตสามารถพิสูจน์ได้โดยทางวิทยาศาสตร์ การวิจัยเกี่ยวกับสมอง (Neuroplasticity) โดยศาสตราจารย์เดวิดสัน (Davidson) จากมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (Wisconsin) ในประเทศสหรัฐฯ ได้ทดลองกับพระลามะชาวฝรั่งเศส ชื่อ แมทธิว ริกา (Matthieu Ricard) ซึ่งเคยเป็นนักวิทยาศาสตร์ในสถาบันปาสเตอร์ ที่มีประสบการณ์ในการทำสมาธิฝึกจิตมากกว่า 10,000 ชั่วโมง โดยผลการสแกน(scan)สมองแสดงถึงความสงบ และสมดุลด้านอารมณ์มากกว่าคนทั่วไป กล่าวคือพบค่าของสมองในระดับอารมณ์เป็นไปในทางบวกซึ่งเป็นสมองที่ส่งผลต่อความสุข โดยผลการทดลองสรุปได้ว่า สมองสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามประสบการณ์ที่ฝึกจิตหรือการทำสมาธิ (mind training) โดยสมองที่ผ่านการฝึกสมาธิจะมีความสุขสงบ ความสุขใจนี้สามารถสร้างได้โดยไม่ต้องใช้วัตถุภายนอก เข้าข่ายของการมีนิรามิสสุข คือ สุขที่ไม่ต้องอิงอาศัยวัตถุปัจจัยภายนอก

ในทางพระพุทธศาสนาธรรมะหลักคำสอนเป็นเรื่องกฎของธรรมชาติทำให้ยอมรับและเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติ คือความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนและไม่อาจยึดถือได้ อย่างไรก็ตามในระดับการใช้ชีวิตประจำวันเราก็สามารถประยุกต์ใช้ธรรมะมาช่วยให้เกิดแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยสติที่รู้เท่าทันความเป็นไปของโลก ดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต ซึ่งในกรณีของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น พระมหาจุฬชัย วชิรเมธี ระบุว่าหากน้อมนำศีลห้าหรือเบญจศีลที่เป็นเบื้องต้นของหลักคำสอนมาพึงปฏิบัตินั้นสามารถช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ดังรายละเอียดดังนี้ คือ

ศีลข้อที่หนึ่ง ห้ามฆ่าสัตว์ ห้ามเบียดเบียนสัตว์ เป็นศีลที่ว่าด้วยหลักประกันด้านสิทธิมนุษยชน เพื่อปกป้องชีวิตของมนุษยชน รวมไปถึงสัตว์ สิ่งแวดล้อม และการไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ

ศีลข้อที่สอง ห้ามลักทรัพย์ เป็นศีลที่ว่าด้วยหลักประกันเรื่องของการไม่ทุจริต ไม่คอร์รัปชัน เป็นข้อธรรมที่จะช่วยให้สังคมเกิดการใช้และการกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรม

ศีลข้อที่สาม ห้ามประพฤติดินในกาม เป็นหลักประกันเรื่องความมั่นคงของสถาบันครอบครัว รวมทั้งการคุ้มครองเด็ก สตรี เยาวชน ให้คนทุกคนได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน

ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นแค่ปัจจัยการผลิต นอกจากนี้สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยเล็กที่สำคัญที่สุดของสังคมในการสร้างมนุษย์ให้สมบูรณ์ขึ้นมา

ศีลข้อที่สี่ ละเว้นจากการกล่าวเท็จปราศจากความจริง เป็นหลักประกันเสรีภาพทางสื่อและข่าวสาร คือจะต้องไม่ใช่ข้อมูลเท็จมากล่าวหาให้ร้ายซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นปัญหาของทั้งโลก เนื่องด้วยโลกที่เต็มไปด้วยเสรีภาพแต่ยังขาดจรรยาบรรณในการใช้เสรีภาพ

ศีลข้อที่ห้า ละเว้นจากการดื่มสุรา ของมีเมา สิ่งเสพติดให้โทษ เป็นหลักประกันสุขภาพและการบริโภค ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการบริโภคสุรา ยาเสพติด แต่รวมถึงการบริโภคในลักษณะมีเมามากทุกรูปแบบ เช่น บริโภคอาหาร บ้างยี่สิบ การบริโภคยศพรพย์อำนาจ รวมถึงการบริโภคอัตลักษณ์ ค่านิยม ของมีเหยื่อตราสินค้า(brand) โดยทางพุทธได้พูดถึงการบริโภคความมนุษย์ ต้องมีการบริโภคอย่างมีสติ ซึ่งศีลข้อนี้จะช่วยโลกไม่ให้มีการบริโภคด้วยอัตราเร่งที่เร็วเกินไป และจะได้ชะลอความเสื่อมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้ช้าลงได้

ดังนั้นเห็นได้ว่าศีลห้าสามารถนำมาประยุกต์เพื่อช่วยเป็นหลักประกันให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งการสร้างความเป็นธรรมและสิทธิมนุษยชนให้เกิดขึ้นในสังคมโลก ตลอดจนการกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ในการเลือกบริโภคสิ่งต่าง ๆ ด้วยความมีเหตุผลที่จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

นอกจากนี้หลักธรรมะในพุทธศาสนาที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อช่วยในการให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้คือ มรรคมีองค์แปด ในอริยสัจสี่ ที่เป็นหลักปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ หากน้อมนำมาปฏิบัตินั้นจะนำมาซึ่งความสุขสงบทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ ในที่นี้ขอหยิบยกหลักปฏิบัติของมรรคบางข้อที่ครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับลักษณะแนวทางการพัฒนาในปัจจุบัน อาทิ

สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ เป็นการประกอบกิจกรรมต่างๆโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นตลอดจนสิ่งแวดล้อมและสังคม มีแนวทางประพฤติปฏิบัติในทางการทำงานหากินที่มีจริยธรรมอันดีงาม(พระธรรมปิฎก,2544)

สัมมากัมมันตะ คือ การกระทำชอบ โดยการประพฤติดีงามทางกาย หรือกิจกรรมทางกายทั้งปวงซึ่งเมื่อนำไปใช้ปฏิบัติแล้วจะงดเว้นซึ่งการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนและทำร้ายผู้อื่น รวมทั้งสิ่งมีชีวิตทั้งปวง

สัมมาสติ คือ การมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา ระลึกรสภาพความจริงในปัจจุบันในสิ่งที่เกี่ยวพันแก่ปัญหา ซึ่งหลักสัมมาสตินี้สามารถนำมาใช้ได้ตามสภาพการณ์ตามเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่จะทำให้ นักพัฒนารับทราบถึงข้อเท็จจริง เพื่อที่จะนำมาปรับใช้นโยบายการพัฒนาด้านต่างๆ

สัมมาทิฐิ คือ การมีปัญญาเห็นชอบ หมายถึงการปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามความเป็นจริงด้วยปัญญา ซึ่งหลักสัมมาทิฐิถือเป็นกำเนิดแห่งแนวคิดที่ถูกต้องและเป็นต้นทางของความดีงามทั้งปวง สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมทั่วไปทุกประเภททั้งทางโลกและทางธรรม

เมื่อพิจารณาลักษณะที่สอดคล้องหลักไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาซึ่งเป็นองค์ประกอบของการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธสามารถเทียบเคียงได้ว่าหลักสัมมาสัมมาชีวิตะเทียบได้กับศีล ส่วนสัมมาสมาธิ คือสมาธิ และสัมมาทิฐิ คือ ปัญญานั้นเอง

นอกจากนี้ยังมีหลักคำสอนซึ่งคุ้นชินในชีวิตประจำวันที่หากยึดเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตจะส่งผลให้เกิดการดำเนินชีวิตในหนทางที่พอเหมาะพองาม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรงในหน้าที่การงาน ซื่อตรงต่อตนเอง บุคคลอื่น และสังคมส่วนรวม ความไม่โลภ ความพอประมาณ การแสวงหาความพอดี การลดพฤติกรรมการบริโภค การมี *ปฏิสังขยา* คือ ให้พิจารณาแล้วจึงเสพปัจจัยโดยมองให้เห็นคุณค่าที่แท้ของสิ่งนั้นว่าเราเสพหรือบริโภคเพื่ออะไร ซึ่งนอกจากทำให้มีประโยชน์ต่อชีวิตตนเองแล้ว ก็ทำให้ลดการเบียดเบียนกันในสังคม และเอื้อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมไปในตัวด้วยดังที่กล่าวแล้ว และหลักเมตตาการุณา การสงเคราะห์ช่วยเหลือ การให้ด้วยการไม่หวังผลตอบแทนใดๆ มีความสุขทางใจจากการให้ การเสียสละ เอื้อเฟื้อเจือจุนต่อผู้อื่น หลักคำสอนต่างๆ เหล่านี้ จะมีส่วนทำให้ลดการเบียดเบียนกันในสังคม เพราะเมื่อทรัพยากรมีอยู่จำกัด เมื่อผู้ใช้ไม่โลภ แต่ใช้ด้วยความพอดีพองาม ก็ทำให้ผู้อื่นสามารถมาใช้ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งถ้ายังมีคุณธรรมซึ่งเมื่อนำมากำกับร่วมกับหลักของธรรมาภิบาลแล้ว จะทำให้ทุกฝ่ายลดละซึ่งความเห็นแก่ตัว ไม่เอาผลประโยชน์จากทรัพยากรจนเกินความพอดีพองาม ต่างฝ่ายต่างมุ่งสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ดังข้ออ้างอิงของพระพรหมคุณาภรณ์ ว่า“...จิตใจที่คิดจะได้จะเอา ทำให้เกิดท่าทีความรู้สึกแบบหวาดระแวงเป็นปฏิปักษ์ โดยมองเพื่อนมนุษย์เป็นคู่แข่ง ตลอดจนมองเขาเป็นเหยื่อ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมของสังคมปัจจุบันที่อยู่ภายใต้ระบบแข่งขันหาผลประโยชน์ จะหล่อหลอมสภาพจิตใจเช่นนี้มาก จึงต้องถ่วงดุลจิตใจที่คิดจะได้จะเอา ด้วยการตั้งจิตคิดจะให้ ซึ่งจะเป็นตัวนำจิตให้เกิดความสนใจต่อสุขทุกข์ของผู้อื่น เกิดความเข้าใจเห็นใจเพื่อนมนุษย์ พัฒนาเมตตาการุณามุทิตาขึ้นมาโดยวิธีธรรมชาติและด้วยการพัฒนาพฤติกรรมในการให้ เข้ามาควบคุมก็ทำให้การให้กลายเป็นความสุข...” และหลักของการมีสติ หรือการระลึกได้ โดยหากคนมีสติจะทำให้มีปัญญสามารถหมุนปัญหา หรือกิจการต่างๆ ให้ได้ประโยชน์ ดังที่แพทย์หญิงอมรา มลิล (2555) ได้กล่าวไว้ว่า “เราคอยเอาสติทำให้เรานิ่งได้ และเราก็มีเหตุผล และถ้าเมื่อเกิดความผิดพลาดอะไร เราก็ไม่เดิน เพราะเราถือว่าเราเป็นมนุษย์มาจากอวิชชา เราก็ต้องเรียนรู้มาจากความผิดของเรา ถ้าเราวางใจได้อย่างนี้ อะไรอะไร ก็จะเป็นที่นั่นเลย บางครั้งของที่เรานึกว่าเราผิดพลาดอย่างมากมาย แต่กลับมาเป็นคุณกับเราอย่างมาก เพราะเราเอาสี้นั้นมาปรับให้เกิดประโยชน์ได้ และทำให้เราค้นพบวิธีใหม่ที่ทำให้เราหลุดออกไปจากความยึดมั่น สำคัญผิดของเรา ซึ่งแต่ก่อนเรานึกว่าเรารู้ทั้งนั้น”

สรุปได้โดยสังเขป การพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ใช้แนวทางกระแสหลัก อาทิ กลไกทางตลาด กลไกทางสถาบัน รวมทั้งการนำเทคโนโลยีมาช่วยแก้ไขปัญหานั้น เป็นสิ่งที่จำเป็นแต่อาจยังไม่เพียงพอ ทั้งนี้การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ จะเน้นไปที่การพัฒนาจิตใจควบคู่ไปด้วย เพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

แสดงได้จากภาพข้างล่างระบบของมนุษย์สามารถพัฒนาได้อย่างสมดุล โดยใช้แนวทางการพัฒนาจิตใจ ควบคู่ไปกับแนวทางกระแสหลักที่เน้นกลไกการจัดการเชิงสถาบัน และเทคโนโลยี มาจัดการทรัพยากรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรมและยั่งยืนจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องนโยบายที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และแก้ปัญหาความไม่ยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรลงได้ เพราะสามารถลดปัญหาความอยากได้ที่ไม่สิ้นสุดและความไม่ซื่อสัตย์สุจริตคึดคดโกงเอาเปรียบธรรมชาติ และคนอื่นอย่างที่เป็นอยู่ (ดูภาพที่ 3)

4.เปรียบเทียบเศรษฐกิจสีเขียว กับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ

จากการที่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวทางการพัฒนากระแสหลัก ที่ส่วนหนึ่งมีการใช้เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือเพื่อทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหัวใจของเศรษฐกิจสีเขียว คือ การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมให้ไปด้วยกันได้โดยอาศัยกลไกตลาดตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่ให้ความสำคัญกับการค้าการลงทุนและการบริการเพื่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในขณะที่หัวใจของการพัฒนาแนวพุทธ คือการให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจ ซึ่งหากนำมาประพจน์ปฏิบัติควบคู่ไปกับแนวทางที่ดำเนินอยู่ก็จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ง่ายขึ้น

ดังที่ทราบกันดีว่าแนวทางกระแสหลักที่ผ่านมาได้นำหลักธรรมาภิบาลมากำกับ กลไกเชิงสถาบัน เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การสร้างแรงจูงใจ รวมทั้งการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือจัดการปัญหาเพื่อให้เป็นไปตามทิศทางการพัฒนาที่ต้องการ แต่ในทางปฏิบัติผลของการพัฒนาห่างไกลจากความยั่งยืน เนื่องด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าด้วยเรื่องการค้าและการลงทุนนั้นยังเต็มไปด้วยการแข่งขันแบบแย่งชิง รวมถึงการยึดพื้นที่สื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อชิงความได้เปรียบในเชิงการค้า เพื่อชักจูงให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการในสินค้าของตน ดังนั้นการใช้แนวทางกระแสหลักซึ่งเป็นกลไกเชิงสถาบันและเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์จึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นแต่ยังไม่เพียงพอ เพราะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนมาจากพฤติกรรมและการแก่งแย่งกันของมนุษย์เพื่อสนองอัตตาตัวตนและความต้องการอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (อภิชัย พันธเสน, 2549) แต่หากได้มีการนำหลักพุทธ ที่มีแนวทางของวิถีปฏิบัติของการพัฒนามนุษย์ที่สามารถมีอิสระจากความโลภ หรือความต้องการที่เกินเลยโดยมาบูรณาการร่วมกับแนวทางกระแสหลักจะนำไปสู่ทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

การวิเคราะห์เศรษฐกิจสีเขียว มีในหลากหลายมุมมอง ถึงอุปสรรคและความท้าทายต่างๆ นอกจากความห่วงใยที่ว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะสามารถกระทำได้โดยไม่กระทบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (decoupling) ได้จริงหรือไม่ดังที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้น นิรมล สุธรรมกิจ (2555) ยังระบุถึงข้อพึงระวังหรือควรพิจารณาในการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งมีข้อสรุปในประเด็นด้านความเป็นธรรมของการจัดสรรทรัพยากร และการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโดยภาครัฐ ที่ยังไม่สามารถทำให้ผู้ก่อมลพิษรับผิดชอบได้เต็มรูปแบบ โดยมีความท้าทายว่าควรจะทำเช่นการอย่างไรเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของภาคธุรกิจและภาคประชาชนได้อย่างทั่วถึง โดยครอบคลุมทุกภาคส่วน หรือทุกสาขาการผลิต รวมทั้งหน่วยงานของภาครัฐ

ตัวอย่างของปัญหาที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นธรรมในระดับโลก เช่นกรณีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จากความไม่เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน และปัญหาการเคลื่อนย้ายก๊าซเรือนกระจกจากประเทศที่พัฒนาแล้วมายังประเทศกำลังพัฒนา หรือที่เรียกว่า Off-shoring of Greenhouse Gas โดยผ่านการลงทุนและการนำเข้าสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนาเพื่อผลักภาระความรับผิดชอบก๊าซเรือนกระจกที่เกิดขึ้นจากการบริโภคของคนในประเทศที่พัฒนาแล้วนั้น รวมทั้งการผลักภาระการจัดการมลพิษและกากของเสียอุตสาหกรรมของประเทศที่พัฒนาแล้วมายังประเทศกำลังพัฒนา ได้ส่งผลเป็นลูกโซ่ให้เกิดปัญหาระดับประเทศและระดับชุมชน จากการย้ายฐานการผลิต ดังกรณีปัญหานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่สามารถฉายภาพปัญหาของอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบจากการพัฒนา อธิบายได้ว่าเป็นผลพวงของนโยบายการพัฒนาประเทศที่กำหนดขึ้นมาจากคำนึงถึงด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมีดีสังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาพถูกให้ความสำคัญรองลงมา รวมถึงการขาดธรรมาภิบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขสำคัญกล่าวคือการมี

ระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ(check and balance) การมีแรงจูงใจที่เหมาะสม รวมถึงการส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีที่สะอาดและการสามารถเอาผิด การชดเชยผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม การเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชนและการมีข้อมูลที่สามารถตรวจสอบและเชื่อถือได้ การสร้างองค์ความรู้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยี มีกระบวนการเรียนรู้และค้นหาข้อมูล โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน การป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน การทำให้ระบบมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วยการลดต้นทุนที่สูญเปล่า (transaction costs) ในการดำเนินนโยบายและดำเนินการจัดการต่างๆ และการนำเครื่องมือด้านเศรษฐศาสตร์ (economic instruments) และการจัดการมาช่วย และสุดท้ายคือการส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึก อีกทั้งการสร้างหลักประกันให้เกิดความมั่นใจในการกระทำที่เหมาะสมว่าผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดชอบจริง

เศรษฐกิจสีเขียวอยู่บนเงื่อนไขของการที่เศรษฐกิจสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาสังคมไปด้วยในตัว จึงจำเป็นต้องมีเรื่องของธรรมาภิบาลเข้ากำกับด้วย ซึ่งทั้งนี้เงื่อนไขต่างๆ ของธรรมาภิบาลดังกล่าวแล้ว หากนำมาใช้ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์คาดว่าจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ แต่สภาพการณ์ของสังคมที่มีพลวัตของการแข่งขันและการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนบุคคลสูง ยังผลให้หลักธรรมาภิบาลนั้นยังคงเป็นเงื่อนไขในเชิงอัตลักษณ์ที่ยากในการจะทำให้เกิดได้จริง เนื่องด้วยอิทธิพลด้านวัตถุนิยมที่ครอบคลุมนจิตใจทั้งของผู้ทำหน้าที่กำกับนโยบาย นักลงทุนและเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้ละเลยหน้าที่ที่พึงปฏิบัติตามหลักจริยธรรมยังผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ดังนั้นการจะทำให้ธรรมาภิบาลด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเกิดขึ้นได้จริงในทางปฏิบัติจำเป็นต้องมีการพัฒนามนุษย์ที่เป็นผู้กระทำ โดยการยกระดับจิตใจซึ่งแนวพุทธให้ความสำคัญ

ทั้งนี้องค์ประกอบที่เป็นหัวใจของการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธประกอบด้วย การศึกษา การพัฒนา การบริโภค และการมีความสุขตามลำดับ (พระมหาจุฬิชัย วชิรเมธี, 2555) หากนำมาใช้เสริมกับหลักธรรมาภิบาลจะสามารถสร้างความสมดุลในการพัฒนา ซึ่งมีข้อวิเคราะห์องค์ประกอบของการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวพุทธ คือ หนึ่ง)การศึกษา ที่ผ่านมาการศึกษามุ่งสร้างคนให้มีเครื่องมือทำมาหากินเป็นหลัก โดยสอนให้คนมีความรู้เฉพาะทาง แต่ขาดปัญญาในการมององค์รวม และขาดการเน้นด้านคุณธรรม ผลที่ได้คือคนมุ่งแต่การใช้ความรู้เพื่อผลประโยชน์ตนเอง เกิดความเห็นแก่ตัว เกิดความโลภ นอกจากนี้การศึกษายังเน้นแต่สร้างคนให้เป็นปัจจัยการผลิตจึงเกิดคนที่มีแต่ความชำนาญเฉพาะด้าน แต่ขาดมิติทางสังคม และไม่อาจเข้าใจผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมหรือเรื่องของความเป็นธรรมได้ โดย หลักพุทธมองว่าการศึกษที่ดีต้องมีสมดุล คือ สมดุลทั้งกายและใจ เกิดสมดุลทั้งทางโลก และทางธรรม ซึ่งต้องพัฒนาควบคู่กันเป็นคนที่พร้อมทั้งคุณวุฒิและคุณธรรม

ทั้งนี้ การศึกษาของมนุษย์ในปัจจุบันเน้นแต่ความรู้ความคิดในระดับของสมอง ในขณะที่พุทธศาสนา การศึกษานั้นสามารถทำให้เกิดการใช้ศักยภาพของมนุษย์ได้สูงสุดถึงขั้นการมีปัญญาหยั่งรู้ ในการออกจากทุกข์ได้ แต่แม้ไม่ถึงขั้นนั้นก็สร้างคนให้มีปัญญาคือความฉลาดควบคู่กับคุณธรรมทางจิตใจ

สอง) การพัฒนา หัวใจของการพัฒนาที่ผ่านมายึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางการพัฒนา โดยมีความพยายามดำเนินการทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ จนเกิดผลกระทบต่างๆ มากมาย ดังกรณีปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากพฤติกรรมการใช้บริโภคของมนุษย์ที่ปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการใช้พลังงานเกินความพอดียังผลร้ายกลับมาทำลายมนุษย์และสรรพสิ่งต่างๆ ด้วยกันเองในที่สุด ทางพุทธ มองว่าระบบธรรมชาติเป็นไปตามหลักอิทัปปัตตยา คือไม่มีอะไรเป็นศูนย์กลางของอะไรแต่มนุษย์รวมทั้งสรรพสิ่งล้วนอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นการพัฒนาที่แท้จริงต้องพัฒนามนุษย์ให้มีความพร้อมทั้งพฤติกรรม จิตใจและสติปัญญา ดังนั้นคนที่สมบูรณ์จึงสามารถสร้างการพัฒนาที่มีความสมดุลโดยให้ความสำคัญในเรื่องต่างๆ ตามความเป็นจริงและเหมาะสม เช่น บางเรื่องให้คนเป็นใหญ่ บางเรื่องให้สิ่งแวดล้อมเป็นใหญ่ ทั้งนี้การพัฒนาต้องเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม มองความเชื่อมโยงกันของมนุษย์และธรรมชาติ

สาม) การบริโภค ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงได้ เนื่องด้วยระบบบริโภคนิยมในปัจจุบันที่ใช้ความอยาก หรือตัณหาของมนุษย์มาเป็นเครื่องมือทางธุรกิจเพื่อให้นักธุรกิจเกิดความต้องการบริโภคคุณค่าเทียมมากกว่าคุณค่าที่แท้จริง ทำให้ส่งผลกระทบถึงความสิ้นเปลืองทรัพยากรที่ต้องนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการคุณค่าเทียม ดังกล่าว ในขณะที่แนวพุทธมีหลักของการบริโภคที่รู้จักพอของมนุษย์คือตัณหาแล้วชี้แนวทางให้นักธุรกิจสามารถที่จะหลุดพ้นจากตัณหาหรือความอยากนี้ได้ โดยการพัฒนสติหรือการมีโยนิโสมนสิการในการบริโภคต่างๆ ซึ่งการที่คนมีสติในการบริโภคไม่ได้หมายความว่าทำให้เกิดการค้าขายหยุดชะงัก แต่สินค้าและบริการต่างๆ ยังดำเนินไปได้โดยเน้นสินค้าที่มีคุณภาพและจำเป็นสำหรับคนจำนวนมากแทนที่จะเน้นผลิตสินค้าฟุ่มเฟือยให้คนรวยจำนวนน้อยบริโภคคุณค่าเทียมเช่นแบรนด์เนม

อย่างไรก็ดี การบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นจนเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากมายส่วนหนึ่งมาจากการต้องการความสุขจากการบริโภค ซึ่งการมีความสุขจากการบริโภคถ้าอยู่ในศีลในธรรมและพอดีพองามก็ไม่ผิดอะไร แต่ถ้าต้องการชะลอความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอาจจำเป็นต้องลดความต้องการที่ไม่จำเป็นลงทั้งนี้คงต้องพิจารณาการมีความสุขที่ไม่ต้องอิงอาศัยวัตถุมากนักด้วย

สี่) ความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ในทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักถือว่า ความสุขของมนุษย์มาจากการมีเงินและมีความมั่งคั่งทางวัตถุเป็นหลัก ซึ่งในความเป็นจริงคนร่ำรวยก็ไม่ใช่ว่าจะมีความสุขเสมอไป ในทางพุทธศาสนา ความสุขแบ่งเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย **กามสุข** คือสุขจากการสนองโสตประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส มนุษย์ส่วนมากติดอยู่ในกามสุข โดยสินค้าและบริการทั้งหมดตามกระแสทุนนิยมที่ผลิตมาเพื่อป้อนความสุขระดับกามสุขเป็นหลัก เพราะมนุษย์ถือว่าได้ครอบครองสินค้าและบริการ ยศทรัพย์ อำนาจ ก็ถือว่าประสบความสำเร็จ ในทางพุทธศาสนาถือว่าไม่ใช่ความสุขที่แท้จริงเป็น "อามิสสุข" แปลว่าความสุขที่ขึ้นต่อเงื่อนไขภายนอก และเป็นสุขจากการสนองกิเลส สุขชนิดนี้ยิ่งบริโภคยิ่งมีความอยากเสวยมากขึ้นและอาจตกเป็นทาสของสิ่งที่บริโภค เป็นสุขจริงแต่ไม่ปลอดภัย สุขระดับสองคือ **สมาธิสุข** สุขจากการที่จิตได้รับการยกระดับขึ้นมา แบ่งเป็นสามคุณลักษณะของจิตหนึ่ง คุณภาพ คือ การที่จิตมีคุณธรรม สอง สมรรถภาพ คือการที่สามารถใช้สติปัญญาได้อย่างคล่องแคล่ว เนียบแหลม ลุ่มลึก สาม ศักยภาพ คือการที่จิตสามารถบรรลุศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่เอาชนะกิเลสตัณหาได้แม้ในระดับหนึ่งก็ยังดี สุขประเภทนี้เข้าข่ายนิรามิสสุข คือสุขที่ไม่ต้องอาศัยวัตถุหรือปัจจัยภายนอก ส่วนระดับสูงสุดคือ **นิพพานสุข** เป็นสุขที่เกิดจากจิตที่เป็นอิสระจากกิเลสทั้งปวง เป็นปลายทางของการพัฒนามนุษย์ในทางพุทธศาสนา ถือเป็นการถึงซึ่งศักยภาพสูงสุดของการเป็นมนุษย์ อย่างไรก็ดีสุขในระดับนี้ต้องการการปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่น นักบวช

อย่างไรก็ดีระดับปฏิกุณในสังคม หากมีศีลห้ำก้ำกับการแสวงหาความสุขในระดับกามสุขและพัฒนาจิตใจได้ให้ความสุขระดับสมาธิสุขก็จะช่วยทำให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการพัฒนาโดยใช้เศรษฐกิจสีเขียว เป็นการพัฒนาทางวัตถุที่พยายามสร้างสมดุลระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปด้วยกัน ขณะที่การพัฒนาแนวพุทธเป็นการพัฒนาที่เน้นทางจิตใจ โดยมองว่าต้องพัฒนาคนให้มีความพร้อมทั้งด้านความประพฤติ ด้านจิตใจและปัญญาเพื่อเป็นตัวกระทำในการสร้างระบบสังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งการใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อสันติสุขของโลกได้จริง

5. ข้อสังเกตและเสนอแนะบางประการ

จากการที่เศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเป็นแนวคิดกระแสหลักที่ได้รับการตอบรับที่ดีจากทั่วทุกมุมโลก เนื่องจากเป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาสังแวดล้อม แต่อาจมีความยากในทางปฏิบัติที่จะไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริงได้ถ้ามนุษย์เอง

ยังไม่มีการพัฒนาด้านคุณธรรมและจิตใจ ซึ่งแม้ว่าแนวทางการพัฒนากระแสหลักจะพยายามนำหลักธรรมาภิบาลเข้ามาช่วยซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นแต่ยังไม่เพียงพอ หากจิตใจของผู้กระทำยังไม่ได้รับการพัฒนา ในขณะที่ แนวพุทธเป็นการพัฒนาจิตใจโดยตรง ซึ่งหากนำมาบูรณาการร่วมกัน อาจช่วยให้เกิดการพัฒนายั่งยืนได้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตและเสนอแนะในการบูรณาการดังต่อไปนี้

1. ในด้านการศึกษาควรมีการพัฒนาหลักสูตรที่นำแนวคำสอนของพุทธศาสนาที่ถูกต้อง โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นแก่นธรรมะมาถ่ายทอดอธิบายให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายนอกเหนือไปจากการนำหัวใจของหลักธรรมะมาใส่เข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนปกติแล้ว ต้องยอมรับว่าด้านการพัฒนาจิตใจจำเป็นต้องมีการเน้นการปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการอ่านตำรับตำราเพียงอย่างเดียว เช่น มีการฝึกสติ ฝึกสมาธิด้วย จำเป็นต้องมีผู้รู้ ผู้มีปัญญามาช่วยในส่วนนี้ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพในส่วนนี้

2. ควรมีการใช้สื่อต่างๆ เพื่อให้เกิดการประยุกต์พุทธศาสนาเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันในทุกภาคส่วนทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สถาบันการศึกษา นอกเหนือจากการใช้พุทธศาสนาเพียงเพื่อประกอบพิธีกรรม เนื่องด้วยพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา แต่ปัญหาคือหลักคำสอนไม่ได้ถูกนำมาถ่ายทอดให้เห็นว่าสามารถประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตได้ ทำให้ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนามีเพียงนำมาไว้เพื่อบูชาไม่มีการนำมาปฏิบัติอย่างแท้จริง

3. การมีสถาบันหรือองค์กร นอกเหนือไปจากวัดที่พยายามบูรณาการองค์ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมไปด้วยกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนที่พร้อมทั้งคุณวุฒิและคุณธรรม เช่น ตัวอย่างการจัดตั้งสถาบันวิมุตตยาลัย ของท่าน ว.วชิรเมธี เป็นต้น

4. การศึกษาวิจัยในลักษณะที่มีการนำแนวพุทธมาประยุกต์ร่วมกับแนวทางการกำหนดนโยบายสาธารณะต่างๆ รวมทั้งการกำหนดแนวทางและเป้าหมายของการพัฒนาที่มีการพิจารณามิติด้านจิตใจเข้าไปด้วย ดังเช่น กรณีการคิดความสุขมวลรวมหรือ GNH ของประเทศภูฏาน ที่มีการนำความสุขมาเป็นดัชนีวัดการพัฒนาของประเทศ อย่างไรก็ตามกรณีนี้ยังไม่ได้มีการรวมการพัฒนากระดบจิตใจเข้าไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.2550. สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2549.กรุงเทพฯ

กรมควบคุมมลพิษ.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.2550.ผลการติดตามคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาบตาพุด รายงานสรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2550. กรุงเทพฯ

ดิเรก พงศ์มพัฒน์. 2552. ความสุขในระบบทุนนิยม. คอลัมน์ ดุลยภาพ ดุลยพินิจ โดย มติชน รายงาน วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ปีที่ 32 ฉบับที่ 11484.

ตีรณ พงศ์มพัฒน์.2553.นโยบายความสุข จิต วัตถุ และความต้องการที่ไม่สิ้นสุด.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.กรุงเทพฯ.พิมพ์ครั้งที่ 1.150 หน้า.

บันฑูร เศรษฐศิริโรตม์.2555. Rio+20 Zero Draft พิมพ์เขียวเศรษฐกิจสีเขียวของโลก. คอลัมน์ Trade Watch หน้า 6 ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 32 ฉบับที่ 2,709 วันที่ 29 มกราคม-1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด. จุดเริ่มต้นนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด. สืบค้นจาก website

<http://www.mtpie.com/www/start.html>

นิรมล สุธรรมกิจ.2555.เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ.บทความนำเสนอในการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 4: แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับประเด็นท้าทายเรื่องการค้า-สิ่งแวดล้อม และโลกร้อน. วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2555. โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค.

นันทวรรณ วิจิตรวาทการ และคณะ.2552.ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาผลกระทบต่ออุตสาหกรรม ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ผู้จัดการออนไลน์.6พฤษภาคม 2555 สมาคมต้านโลกร้อนจี้ถอนใบอนุญาต รง.มรณะ บีเอส.สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Politics/viewnews.aspx?NewsID=9550000055828>

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).2543.คนไทยกับป่า.ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ.กระทรวงศึกษาธิการ 110 หน้า.

พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต).2544.การพัฒนาที่ยั่งยืน.สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.280 หน้า.

พระพรหมคุณาภรณ์(ปอ ปยุตโต).2554. มาฆบูชา 2554 คนรักป่า ป่ารักคน.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี.2555.เอกสารถอดเทปการสัมมนาพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ วันที่ 24 เมษายน 2555 เวลา 14.00-16.30 น. ณ สถาบันวิมุตยาลัย

มติชนรายวัน.8 พฤษภาคม 2555.นายกฯเข้มสั่งตรวจมาบตาพุด ทุก3ด.-ห้ามซ้ารอยร่ง.กำซบ้ม. สืบค้นจาก

http://www.matichon.co.th/daily/view_news.php?newsid=01p0109080555&sectionid=0101&selday=2012-05-08

ว.วชิรเมธี.2540. กิเลส Management.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ว.วชิรเมธี. 2549. พุทธศาสตร์ในโลกของการแข่งขัน. สืบค้นจากเว็บไซต์ <http://variety.thaiza.com>.

สุธาวัลย์ เสถียรไทยและคณะ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.2546.

รายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์โครงการธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม.สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สุธาวัลย์ เสถียรไทย.2554.ธรรมาภิบาลและกระบวนการนโยบายสาธารณะในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไทย บทเรียนจากโลกาภิวัตน์สู่การพัฒนาด้วยภูมิปัญญา ตะวันออก 115 หน้า.

- อมรา มลิล.2555.เอกสารบรรยายธรรมเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนในแนวพุทธ วันพฤหัสบดีที่ 16 กุมภาพันธ์ 2555 ณ สถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
- อดิสร อิศรางกูร ณ อยุธยา.2555.เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว.บทความนำเสนอในการประชุมเวทีสาธารณะครั้งที่ 3: เศรษฐกิจสีเขียวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน:กับดักหรือโอกาส.วันที่ 23 มกราคม พ.ศ 2555. โรงแรมเซ็นจูรี่พาร์ค.
- อภิชัย พันธเสน.2547.พุทธเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. ครั้งที่ 3 แก้ไขปรับปรุง.อมรินทร์.กรุงเทพ.799 หน้า.
- อี.เอฟ.ซูมาเกอร์.2549. Small is beautiful เล็กนั้นงาม.การศึกษาเศรษฐศาสตร์โดยให้ความสำคัญกับผู้คน. กษิร ชีพเป็นสุข(แปล). สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.พิมพ์ครั้งที่ 1. 420 หน้า.
- Amartya Sen (2009). **"The Idea of Justice"** London, 468 pp.
- Brundland Commission, available http://en.wikipedia.org/wiki/Brundtland_Commission
- Hardin Garett (1968) **"The Tragedy of the Commons"** Science 162,1243-1248.
- Hoffmann,Ulrich (2011) **"Some Reflections on Climate Change, Green Growth Illusions and Development Space"**. Discussion Paper United Nations Conference on Trade and Development No.205.December 2011.
- IPCC.2007. Climate Change 2007: Synthesis Report. Summary for Policymakers. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Core Writing Team, Pachauri, R.K. and Reisinger, A.(eds.) IPCC, Geneva, Switzerland. pp. 104
- IPCC (2012). Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation. A Special Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Field, C.B., V.Barros, T.F.Stocker, D.Qin, D.J. Dokken, K.L.Ebi, M.D.Mastrandrea, K.L.Mach, G.K.P;atter, S.K.Allen,M. Tignor, and P.M.Midgley (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, UK, and New York, NY, USA, 582 pp.
- Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers J., and Behrens, W., (1972). **"The limits to growth"**.Universe Books, New York, USA.
- Ostrom,Elinor. (1990). **"Governing the Commons:The Evolution of Institutions for Collective Action"**. Cambridge University Press,Cambridge.
- OECD.(2011). **"Tools for Delivering on Green Growth"**. Available at <http://www.oecd.org/dataoecd/32/48/48012326.pdf>
- Sachs, D. Jeffrey. 2011. "The prince of Civilization". Publish in the United State by Random House, New York. P 91.

Sandler, Todd. (1992). **“Collective Action Theory and Applications”**. Harvester Wheatsheaf. New York.

Shmelev, Stanislav and Irina Shmeleva. (Edited) (2012) **“Sustainability Analysis: An Interdisciplinary Approach”** Palgrave Macmillan. USA.

Third World Network (2012) **“North-South divide over Rio+20 outcome document”** available at <http://webmail.loxinfo.co.th/horde/imp/message.php?index=21670>

เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจสีเขียว

รศ.ดร.อดิศร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

1. ความนำ

กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับสากลได้เริ่มขึ้นตั้งแต่มีการก่อตั้ง UNEP ในปี พ.ศ. 2516 และได้เพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นภายหลังการประชุม Earth Summit ที่เมือง Rio de Janeiro ในปี พ.ศ. 2535 เหตุการณ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของนานาชาติในการผลักดันรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) และมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยดังสามารถสังเกตได้จากทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สะท้อนแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เริ่มปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวเป็นรูปแบบการต่อสู้กับปัญหาสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดตะวันตก ซึ่งประเทศไทยเองได้รับหลักการต่างๆ มาประยุกต์ใช้ไม่ว่าจะเป็นหลักการระมัดระวังล่วงหน้า (Precautionary Principle) หรือหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) ในเชิงกฎหมายความตื่นตัวด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับนานาชาติได้มีผลกระทบต่อแวดวงข้าราชการและนักวิชาการในประเทศไทยจนนำมาสู่การประกาศพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งนำมาสู่การก่อตั้งหน่วยงานราชการที่สำคัญในประเทศไทย เช่น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ตลอดช่วง 30 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ตื่นตัวด้านปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นปัญหาที่พบเห็นในประเทศไทยเอง เช่น ปัญหามลพิษที่มาจากท่อไอเสีย และที่เป็นผลมาจากแรงกดดันของนานาชาติ เช่น ปัญหาโลกร้อน พบว่าในปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยมีสภาพเสื่อมโทรม และฐานทรัพยากรธรรมชาติบางชนิดก็ยังไม่มีการฟื้นคืนชีพขึ้น ตัวอย่างความกังวลที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อลักลอบตัดไม้หรือจับสัตว์ป่าส่งขายยังต่างประเทศ การทำสวนยางหรือการทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ป่าสงวนอย่างกว้างขวาง ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้ง หรือปัญหามลพิษในพื้นที่อุตสาหกรรม เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้กำลังสร้างความรุนแรงมากยิ่งขึ้นทุกขณะและทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องหาแนวทางในการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติกลับคืนมา

สำหรับประเทศไทย ท่ามกลางกระแสความตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมในระดับสากล กอปรกับปัญหาเศรษฐกิจเอเชียที่ต้องหยุดชะงักเพราะปัญหาวิกฤติการณ์การเงิน ตามด้วยวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2539 ได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาเน้นย้ำแนวคิด

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ปวงชนชาวไทยเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้ประเทศไทย รอดพ้นจากความเปลี่ยนแปลงจากทั้งภายในและภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อม ตลอดช่วงเวลากว่า 15 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างมาก โดยได้อัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น แนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 นอกจากนั้น แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 อีกด้วย

สำหรับการเคลื่อนไหวในระดับสากลพบว่าในปี พ.ศ. 2555 นี้จะครบรอบ 20 ปีหลังการประชุม Earth Summit ครั้งแรกที่ Rio de Janeiro เมื่อ พ.ศ. 2535 โดยจะมีการจัดประชุม Rio+20 ที่ประเทศบราซิลเพื่อหารือประเด็นสำคัญด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยจะมีประเด็นสำคัญโดย กำหนดให้มีหัวข้อการประชุมหลัก 2 เรื่องได้แก่ (1) เศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน และการขจัดความยากจน (Green Economy in the Context of Sustainable Development and Poverty Eradication) และ (2) กรอบเชิงสถาบันเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Institutional Framework for Sustainable Development) ซึ่งการหารือในการประชุมดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อรูปแบบการพัฒนาของนานาประเทศต่อไปดังเช่นที่ได้เกิดขึ้นกับประเทศไทยมาแล้ว ดังนั้น ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ประเทศไทยควรเตรียมการหารือถึงสาระสำคัญของการประชุม Rio +20 โดยบทความนี้จะเน้นเฉพาะแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวว่าจะมีผลต่อแนวทางการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตอย่างไร รวมถึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่าง แนวเศรษฐกิจสีเขียวและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสนอรูปแบบเศรษฐกิจสีเขียวที่เหมาะสมสำหรับบริบทสังคมไทยและเพื่อเป็นข้อมูลในการกำหนดท่าทีของประเทศไทยในการหารือ เศรษฐกิจสีเขียวในเวทีการประชุมระหว่างประเทศ Rio+20

2. แนวคิดการพัฒนาประเทศ

แนวคิดการพัฒนาประเทศได้มีการปรับเปลี่ยนมาโดยตลอดแต่มีลักษณะสำคัญสองประการที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการพัฒนาของประเทศไทย ได้แก่ (หนึ่ง) การพัฒนาประเทศให้มีความทันสมัยตามรูปแบบและกระบวนการของประเทศตะวันตก และ (สอง) การพัฒนาตามรูปแบบวิถีของสังคมไทยเอง

การพัฒนาประเทศไทยให้มีความทันสมัยตามรูปแบบและกระบวนการของประเทศตะวันตก เป็นแนวคิดที่ประเทศไทยนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศเป็นเวลานาน ตั้งแต่การพัฒนาระบบ การศึกษา ระบบการขนส่งหรือระบบการทหารเพื่อความมั่นคงก็ล้วนเป็นไปในรูปแบบของความ เจริญของประเทศตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการพัฒนาประเทศไทยมาเป็นเวลากว่า 100 ปี

แม้แต่ระบบการปกครองเอง ประเทศไทยก็ได้นำระบบประชาธิปไตยของชาวตะวันตกมาประยุกต์ใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ในช่วง 60 ปีที่ผ่านมา แนวคิดการพัฒนาแบบตะวันตกก็ยังปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้แนวคิดของธนาคารโลก (The World Bank) ในการกำหนดแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา แนวคิดการพัฒนาประเทศที่เน้นการส่งออก (Export Led Growth) ของชาวตะวันตก การดำเนินมาตรการทางการเงินตามแนวทางของ International Monetary Fund (IMF) รวมไปถึงการเปิดเสรีทางการเงินตามแนวคิดสากล แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Mainstream Economics) และการกระจายอำนาจที่นำมาสู่การจัดตั้งรัฐบาลท้องถิ่น ต่อมาภายหลัง ประเทศไทยยังได้นำหลักการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติมาใช้เป็นกรอบการพัฒนาประเทศไทยด้วยดังนั้นเมื่อนานาประเทศจะมีการหารือในเรื่องเศรษฐกิจสีเขียวในปี พ.ศ.2555 นี้จึงสามารถคาดการณ์ได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะถูกนำเข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศไทยในลักษณะใดลักษณะหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แต่ท่ามกลางการนำรูปแบบและวิธีคิดการพัฒนาของตะวันตกมาใช้ในการพัฒนาประเทศไทย ก็ยังพิสูจน์ให้เห็นจนเป็นที่ประจักษ์ว่าแนวคิดการพัฒนาในรูปแบบวิถีอย่างไทยๆ ก็ยังไม่สูญหายไปจากแผ่นดินนี้และยังปรากฏให้เห็นในส่วนต่างๆ มาโดยตลอด เช่น การพัฒนาที่รวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง (ข้าราชการและกลุ่มทุน) การให้ความสำคัญกับการดำเนินงานของภาครัฐโดยละเลยบทบาทของภาคประชาชน การใช้ระบบอุปถัมภ์ทั้งในภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือแม้แต่ในภาคเอกชน การพัฒนาที่เน้นการดำเนินงานตามตัวอักษรที่ปรากฏในดับทกฎหมาย หรือที่มีบางท่านเรียกว่า “นิติอักษรศาสตร์” มากกว่าการใช้ตรรกะความสมเหตุสมผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมายตามหลัก “นิติธรรม” การพัฒนาประเทศที่เน้นการแบ่งแยกภาระงานตามเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน กรม จังหวัดและพื้นที่ต่างๆ โดยละเลยการทำงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Approach) การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มชนชั้นต่างๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน เช่น การพัฒนาที่แบ่งแยกระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด การแบ่งแยกระหว่างฐานะทางรายได้ หรือภาคเมืองและภาคชนบท เป็นต้น

สิ่งต่างๆ เหล่านี้บ่งบอกว่าถึงแม้รูปแบบการพัฒนาแบบตะวันตกได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านาน แต่รูปแบบดังกล่าวก็มีผลกระทบแต่เพียงภายนอกของการพัฒนาประเทศไทยเท่านั้น และไม่สามารถเปลี่ยนวิธีคิดของคนไทยได้ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบการพัฒนาประเทศไทยได้เสมือนเป็น “กะปิเคลือบซ็อกโกแลต” ในส่วนของเศรษฐกิจสีเขียวก็คงจะไม่ต่างอะไรกับวิวัฒนาการดังกล่าว หมายความว่า แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวคงจะถูกนำเข้ามาในประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การนำหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้อย่างจริงจังคงจะต้องเผชิญกับข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมไทยที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอด 100 ปีของการพัฒนาที่ผ่านมา

3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: การพัฒนาที่เน้นทางสายกลาง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้ทรงพระราชทานให้กับประชาชนคนไทยมาตั้งแต่พระองค์ท่านเริ่มทรงงานด้านการพัฒนาประเทศตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ตลอดเวลาของการทรงงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวคิดการพัฒนาประเทศให้แก่ข้าราชการและผู้ติดตามอยู่เสมอ และแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ปรากฏให้เห็นที่รู้จักของพสกนิกรตั้งแต่ประมาณ 50 ปีมาแล้ว เพียงแต่ว่าเมื่อ พ.ศ.2539-2540 ที่ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤติการณ์ทางการเงินตามด้วยวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเน้นย้ำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนี้แก่ปวงชนชาวไทยอีกวาระหนึ่ง และที่สำคัญคือในปี พ.ศ.2542 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่ปวงชนชาวไทย ทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้อง (ดูกรอบที่ 1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง)

สืบเนื่องจากแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่สนใจของประชาชนเป็นอย่างมาก จึงได้มีความพยายามในการเผยแพร่แนวคิดของพระองค์ท่านไปยังประชาชนส่วนต่างๆ มาโดยตลอด ทั้งที่เป็นในรูปของความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือตัวอย่างการดำเนินโครงการเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น นอกจากนั้น จากนิยามความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ได้นำเสนอในกรอบที่ 1 ได้มีกลุ่มนักวิชาการได้ทำการสรุปย่อความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนสามารถจำและเข้าใจง่ายขึ้น โดยได้ให้ความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง หรือที่เรียกว่า “สามห่วงสองเงื่อนไข” ตามที่แสดงในกรอบที่ 2

กรอบที่ 1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริที่และแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

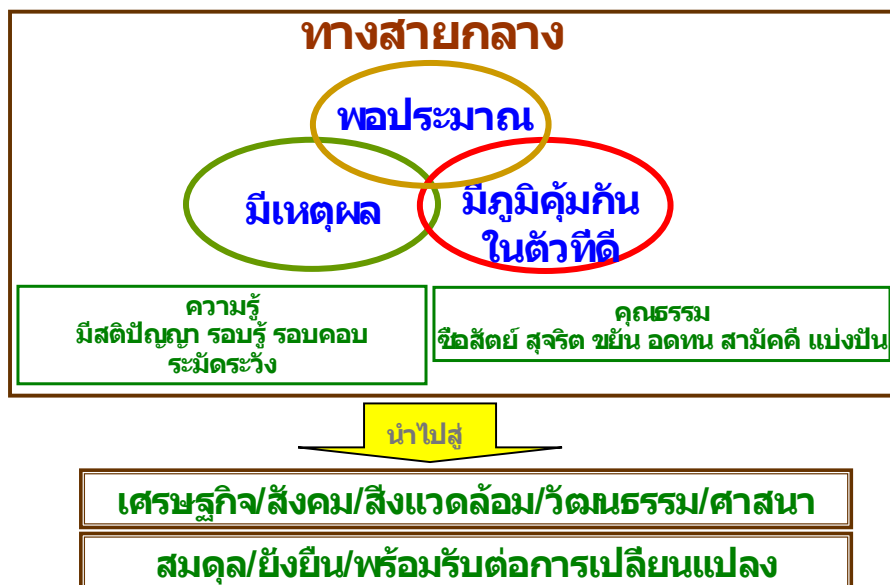
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ที่มา : สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กรอบที่ 2 กรอบความคิดสามห่วง สองเงื่อนไข

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การนำเสนอปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกรอบที่ 2 แสดงให้เห็นว่าประชาชนสามารถเข้าใจในแก่นสารของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการยึดหลักการสำคัญสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยหลักการสำคัญทั้ง 3 นี้ ต้องเป็นไปตาม 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้รอบรู้และ เงื่อนไขคุณธรรม การเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามกรอบสามห่วง สองเงื่อนไข มีข้อดีข้อเสียที่ควรพึงระวัง กล่าวคือ ข้อดี คือ ประชาชนสามารถเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างง่ายดาย ว่ามีสาระสำคัญอะไรบ้างโดยไม่ต้องท่องจำนิยามความหมาย ดังแสดงในกรอบที่ 1 แต่ในขณะเดียวกัน ข้อเสีย คือ ประชาชนอาจเข้าใจว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมี 5 องค์ประกอบที่แยกกันและไม่สามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกันของทั้ง 5 ส่วนนี้ได้

การทำความเข้าใจกับความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความหลากหลาย ประชาชนที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้มักจะมีเข้าใจที่แตกต่างกันทั้งในระดับความลึกซึ้งและรูปแบบการประยุกต์ใช้ ดังนั้นจึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่ความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างบุคคลต่างๆ จะมีความแตกต่างกันออกไปบ้างมากบ้าง น้อยบ้างแล้วแต่กรณีไป ประชาชนบางคนจะเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับภาคการเกษตรหรือการใช้ชีวิตในภาคชนบทเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนบางคนเข้าใจความหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม หรือการประหยัดพลังงาน ประชาชนบางคนเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน

มุมมองของชาวพุทธที่เน้นการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง ในขณะที่ประชาชนบางคนได้ตระหนักว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจ ภาคการเงิน หรือการกำหนดนโยบายสาธารณะก็ได้

หากอิงตามความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายพระราชทานในกรอบที่ 1 แล้วคงจะสามารถสรุปความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของการพัฒนาประเทศไทยตามความเข้าใจของผู้เขียนเองเป็นใจความสำคัญได้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

(หนึ่ง) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในประเทศเล็กๆ ที่ต้องเผชิญกับภาวะความผันผวนจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่แนวทางที่เน้นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจหรือเพื่อสร้างความร่ำรวย แต่เพื่อให้ประชาชนและชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง ยั่งยืนในระยะยาว

(สอง) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ หมายความว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนาคน หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั่นเอง เพื่อให้ประชาชนมีวิธีการดำเนินชีวิตที่มั่นคง ยั่งยืน

(สาม) หลักการสำคัญเพื่อให้ประชาชนมีชีวิตที่มั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์คือการดำเนินชีวิตตามหลัก “ทางสายกลาง” ที่ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การดำเนินชีวิตแบบพอดีพอควร และการสร้างภูมิคุ้มกันตัวเองจากปัจจัยเสี่ยงต่างๆ โดยต้องใช้ความรู้ ความเพียร และยึดมั่นในหลักคุณธรรม

จากความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการพัฒนาคนเป็นหลักและเป็นปรัชญาที่เน้นการดำเนินชีวิตที่เน้นความมั่นคง ยั่งยืน โดยอาศัย “ทางสายกลาง” เป็นหลักคิด จึงอาจเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวคิดตะวันตกได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง หรือที่เรียกว่า People Centered Development หรือ Human Development โดยแนวคิดการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับคนเป็นศูนย์กลางนี้มีเป้าหมายว่า ประชาชนต้องเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาประเทศ เมื่อประชาชนได้รับการพัฒนาแล้วประเทศก็จะมีศักยภาพที่จะก้าวหน้าได้และท้ายสุดประชาชนก็จะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศในประเด็นนี้ องค์การสหประชาชาติเพื่อการพัฒนา (United Nations Development Programme: UNDP) ได้สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 6 ประการโดยสาระสำคัญประการหนึ่งคือ “การปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความคิดของคนเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน”

4. เศรษฐกิจสีเขียว: Rio+20 & Green Economy

เนื่องในโอกาสการครบรอบ 20 ปีตั้งแต่มีการประชุม Earth Summit ที่เมือง Rio de Janeiro ในปี พ.ศ. 2535 นานาประเทศจึงได้มีการจัดการประชุมในระดับนานาชาติอีกครั้งใน พ.ศ. 2555 เพื่อยืนยันเจตนารมณ์ของนานาชาติในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกโดยการประชุม Rio +20 ใน พ.ศ. 2555 นี้ UNEP ได้มีการเตรียมการนำเสนอแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนรูปแบบใหม่ในชื่อว่า Green Economy หรือ “เศรษฐกิจสีเขียว” เพื่อให้นานาชาติพิจารณาและนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับสากลและในประเทศของตน สำหรับประเทศไทยที่มีรูปแบบการพัฒนาประเทศตามแนวทางตะวันตกมาตลอดนั้น ซึ่งจะเข้าร่วมในการประชุมดังกล่าวด้วย คงจะต้องนำหลักการเศรษฐกิจสีเขียวมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศบ้างไม่มากก็น้อย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวว่าหลักการดังกล่าวมีความหมายอย่างไร และจะมีผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจสีเขียวและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแนวทางการพัฒนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศไทย

ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวยังไม่เป็นที่ตกลงอย่างแน่ชัดเพราะแม้ว่า UNEP (United Nations Environment Program) เองที่เป็นผู้เสนอแนวคิดนี้ก็ยังมีการเผยแพร่นิยามของเศรษฐกิจสีเขียวที่แตกต่างกันบ้างเล็กน้อยเช่น

An economy that results in improved human well-being and social equity, while significantly reducing environmental risks and ecological scarcities.

UNEP (2011a), page 2.

An economy that results in improved well-being and reduced inequality over the long term, while not exposing future generations to significant environmental risks and ecological scarcities.

UNEP (2011b), page 5.

และหากแปลเป็นไทย เศรษฐกิจพอเพียงอาจมีความหมายว่า

ระบบเศรษฐกิจที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในระยะยาวโดยไม่ปล่อยให้สังคมต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ

โดยเจตนาแล้วเศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวคิดที่เน้นการทำงานของระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับกลไกทางเศรษฐกิจ โดยหลักการของเศรษฐกิจสีเขียวเน้นการหารายได้เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน แต่จะพยายามทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมมีการดำเนินการที่เสริมซึ่งกันและกัน (Win-Win Solution) แทนที่จะเป็นการสร้างความขัดแย้งกันดังเช่นที่มักเกิดขึ้นในอดีต เช่น ให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อนำไปสู่การลดต้นทุน การสร้างรายได้ และการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างพร้อมๆ กัน นอกจากนี้ เศรษฐกิจสีเขียวยังเน้นเรื่องการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจสีเขียวมีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบตามที่แสดงในกรอบที่ 3

กรอบที่ 3 องค์ประกอบของเศรษฐกิจสีเขียว

ในทางปฏิบัติ UNEP ได้ขยายความความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวว่าเป็นหลักคิดที่นำไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำ มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาสังคม ในความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวนี้ การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเพิ่มอัตราการจ้างงานจะถูกขับเคลื่อนด้วยการลงทุนของภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อลดการปล่อยคาร์บอนและมลพิษ มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ การลงทุนดังกล่าวควรมีการดำเนินการโดยผ่านกระบวนการคลังสาธารณะ การปฏิรูปนโยบาย และการปรับเปลี่ยนกฎหมาย เป็นการดำเนินการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศและการเสริมสร้างทุนทางธรรมชาติควบคู่กันไป เปรียบเสมือนว่าเป็นทุนทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งซึ่งมีคุณประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยเฉพาะประชาชนผู้ยากจนที่มีความจำเป็นต้องมีการดำรงชีวิตโดยอาศัยทุนทางธรรมชาติ

การดำเนินงานของเศรษฐกิจสีเขียวเน้นสาขาการผลิตที่สำคัญ 11 สาขา ได้แก่ 1) สาขาเกษตร 2) สาขาการก่อสร้าง 3) ภาคเมือง 4) สาขาพลังงาน 5) สาขาประมง 6) สาขาป่าไม้ 7) สาขาอุตสาหกรรม 8) สาขาท่องเที่ยว 9) สาขาขนส่ง 10) สาขาขยะมูลฝอย และ 11) สาขาน้ำ โดย การเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานใน 11 สาขาการผลิตนี้จะส่งผลในลักษณะที่เสริมซึ่งกันและกัน ระหว่างการสร้างรายได้ การจ้างงาน การยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน การแก้ไขปัญหาความยากจน การสร้างทุนทางธรรมชาติ การลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และการรักษาระบบนิเวศ

5. เปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียว

จึงเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับประเทศหรือในระดับโลกได้มีความพยายามที่จะเสนอแนวทางต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การลดการพึ่งพิงทรัพยากร การลดการทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกันก็อยากให้ประชาชนในประเทศต่าง ๆ มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี ลดปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ภายใต้เป้าหมายเหล่านี้จึงได้เกิดแนวคิดการพัฒนามากมายเพื่อแก้ปัญหาที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันในมิติอะไรบ้าง โดยบทความนี้ได้ทำการเปรียบเทียบแนวคิดทั้งสองใน 5 มิติด้วยกัน ได้แก่ 1) มิติด้านเป้าหมายสูงสุด 2) มิติด้านแนวคิดการพัฒนา 3) มิติด้านวิธีการดำเนินงาน 4) มิติด้านองค์ประกอบ และ 5) มิติด้านสถาบัน

โดยภาพรวมคงจะพอกล่าวได้ว่าแนวคิดการพัฒนาส่วนมากจะมีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกัน นั่นคือการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง และให้ระบบนิเวศโดยรวมยังคงความสมดุลทางธรรมชาติเพื่อเป็นมรดกตกทอดไปยังเยาวชนรุ่นหลังสืบต่อไป ดังนั้น มิติด้านเป้าหมายสูงสุดของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวจึงมีความคล้ายคลึงกัน โดยที่ทั้งสองแนวคิดให้ความสำคัญสูงสุดด้านการสร้างสังคมที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในมิติด้านแนวคิดการพัฒนาพบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เน้นเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนที่เน้น “ทางสายกลาง” แต่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างรายได้ควบคู่กับการรักษาระบบนิเวศของโลก ดังนั้นหากทำการจัดประเภทของแนวคิดทั้งสองนี้อาจกล่าวได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาคน (People Centered Development) ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเป็นแนวคิดกระแสหลักที่เน้นการสร้างรายได้ด้วยกลไกการค้าเสรีตามแนวคิดกระแสหลัก

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียว

มิติ	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	เศรษฐกิจสีเขียว
1. เป้าหมายสูงสุด	การพัฒนาที่ยั่งยืน	การพัฒนาที่ยั่งยืน
2. แนวคิดการพัฒนา	การพัฒนาคน People Centerd Development	การพัฒนาตามแนวคิดกระแสหลัก Conventional Development
3. องค์ประกอบหลัก	1) ความพอดี 2) ความรอบรู้ 3) การใช้เหตุผล 4) ความรู้ 5) หลักคุณธรรม	1) สร้างรายได้ คุณภาพชีวิต 2) ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม 3) ลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม 4) ปรับปรุงระบบนิเวศเพื่ออนาคต
4. วิธีการดำเนินงาน	- แนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชน - ทางสายกลาง - สร้างภูมิคุ้มกันภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์	- การขยายตัวทางเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อมดำเนินไปอย่างควบคู่กัน (Win-Win Strategy) - พัฒนาเทคโนโลยีและการลงทุนใน 11 สาขา - พัฒนากลไก (Institutional Framework) ทางการค้า
5. สถาบัน	คน ชุมชน สังคม	World Bank, IMF, WTO และกลไกตลาด

ในมิติด้านองค์ประกอบหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวพบว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบสำคัญ 5 องค์ประกอบด้วยกันตามกรอบความคิดสามห่วง สองเงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ความรอบรู้ และหลักคุณธรรม ในส่วนของเศรษฐกิจสีเขียวพบว่าจากคำนิยามสามารถแบ่งได้ออกเป็น 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสร้างรายได้/ยกระดับคุณภาพชีวิต การลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ การลดความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟูระบบนิเวศ

ในด้านวิธีการดำเนินงานพบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการปรับวิถีคิดของประชาชน เน้นการเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตโดยให้ประชาชนนำหลักการทางสายกลางมาใช้ และทำสุดเพื่อให้ประชาชนและสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเน้นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ ยกระดับความเป็นอยู่ ที่ดำเนินไปควบคู่กับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีสะอาด หรือผลิตภัณฑ์สีเขียวที่เป็นการสร้างรายได้ควบคู่ไปกับการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้เศรษฐกิจสีเขียว

ยังให้ความสำคัญกับการดำเนินมาตรการทางการคลัง การใช้จ่ายของรัฐเพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ

ท้ายสุด ในมิติของสถาบัน หรือ Institution พบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นให้ความสำคัญกับการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคล ชุมชน และสังคมในลักษณะของการลงทุนทางสังคมโดยการเปลี่ยนการดำเนินชีวิต การดำรงอยู่และการปฏิบัติของประชาชน ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเน้นการสร้างหลักการเชิงสถาบัน หรือ Institutional Framework ผ่านความร่วมมือหรือเครือข่ายระหว่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก องค์กรการค้าโลก ให้ องค์กรเหล่านี้มีแนวทางในการเอื้อประโยชน์ให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินไปควบคู่กันมากกว่าที่จะมาเป็นข้อโต้แย้งกันดังเช่นในอดีต

อาจสรุปได้ว่า ถึงแม้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวจะมีเป้าหมายหลักคล้ายคลึงกันในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่แนวคิด วิธีการดำเนินงาน หรือองค์ประกอบของสองแนวทางนี้มีความแตกต่างกัน อาจพอกล่าวได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่สะท้อนพื้นฐานการดำเนินชีวิตของสังคมตะวันออกที่ยึดหลักทางสายกลางและการเป็นสังคมขนาดเล็กที่ต้องการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่เศรษฐกิจสีเขียวเปรียบเสมือนแนวทางที่สะท้อนวิถีคิดของสังคมตะวันตกที่เน้นการสร้างรายได้จากการค้าขายกับนานาประเทศแต่ในขณะเดียวกันก็พยายามสร้างกลไกที่จะช่วยทำให้เกิดการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีสะอาดเพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ

6. ข้อเสนอ “เศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้ความหมายของ“เศรษฐกิจสีเขียว”

จากการที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสีเขียวมีความแตกต่างกันดังแสดงในตารางที่ 1 ข้างต้น แต่เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเน้นการดำเนินงานด้านการค้าการลงทุนและการสร้างเทคโนโลยี ในขณะที่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตของคน ดังนั้นในการดำเนินงานของประเทศไทยจึงสามารถนำแนวทางทั้งสองมาประยุกต์ใช้ให้เสริมซึ่งกันและกันได้ บทความนี้ขอเสนอตัวอย่างข้อเสนอแนะในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในลักษณะที่สอดคล้องกับความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวดังตัวอย่าง 5 ประการ ดังแสดงด้านล่าง และในส่วนตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ข้อเสนอเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียวทั้ง 5 ข้อนั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างไร

1. การเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เป็นแนวทางในการให้ความรู้ประชาชนในการดำเนินชีวิตเพื่อให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการดำเนินชีวิตที่สุดโต่งหรือการ

ดำเนินชีวิตแบบบริโภคนิยมที่เป็นสาเหตุสำคัญของการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและการทำลายสิ่งแวดล้อมมาเป็นการบริโภคที่ยั่งยืนพื้นฐานของการตัดสินใจที่รอบคอบบนพื้นฐานข้อมูลมากกว่าการตัดสินใจที่ฉาบฉวย การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนด้วยการแสดงแนวทางการบริโภคที่ใช้เหตุและผลในการตัดสินใจเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจบริโภคในระดับที่พอประมาณ

ในส่วนของความหมายของเศรษฐกิจสีเขียว การเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคในลักษณะเช่นนี้จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาวและการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

2. การพัฒนาธุรกิจสีเขียวเพื่อสร้างรายได้ ลดความยากจน การพัฒนาธุรกิจสีเขียวเป็นการนำความรู้ ข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ หรือข้อมูลด้านการตลาดเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจสีเขียวไม่ว่าจะเป็นด้านผลิตภัณฑ์สีเขียว หรือการดำเนินกิจการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชนเพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจและการสร้างรายได้ให้กับประชาชนโดยให้ความสำคัญกับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม การเพิ่มขึ้นของโอกาสทางธุรกิจที่เน้นกลุ่มประชาชนที่มีรายได้น้อยหรือชุมชนให้มีผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้สามารถหารายได้เพิ่มขึ้นนั้นเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจสีเขียวเพราะเป็นการสร้างรายได้ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม และลดปัญหามลพิษอีกทางหนึ่งด้วย

3. การใช้เครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย การขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางทำให้การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยเครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสมเพื่อนำมาสู่การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในการลดมลพิษและการฟื้นฟูระบบนิเวศและที่สำคัญคือการสร้างความเป็นธรรมให้กับประชาชนด้วย ตัวอย่างเช่น การเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ประกอบการเพื่อจัดตั้งกองทุนให้กับชุมชนที่สามารถนำมาใช้เพื่อการเฝ้าระวัง ปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Monitoring) ที่อาจเกิดขึ้น หรือเพื่อการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนท้องถิ่นในการป้องกันปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจกรรมของภาคอุตสาหกรรม

ในมิติของเศรษฐกิจสีเขียว การใช้มาตรการทางการคลังที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวเพราะเป็นการระดมทรัพยากรให้เพียงพอในการป้องกันความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนและระบบนิเวศด้วย

4. การพัฒนาเทคโนโลยีด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญอย่างยิ่งของสังคมโดยชุมชนต่างๆ ได้มีการส่งสมภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้มากมายที่สามารถนำมาใช้หรือเผยแพร่ให้กับชุมชนอื่นๆ ได้ ภูมิ

ปัญหาเหล่านี้อาจสามารถนำมาประยุกต์ในด้านต่างๆ แต่ที่สำคัญ คือ ภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น การดำเนินงานของธนาคารปู การปลูกสมุนไพรรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้านเวชภัณฑ์พื้นบ้านหรือการบริหารจัดการน้ำตามแนวทางของชุมชน ตัวอย่างเหล่านี้เป็นการนำองค์ความรู้ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนเองในการป้องกันความผันผวนจากปัจจัยภายนอก

5. การสร้างเครือข่ายทางสังคม ทูตทางสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม

การสร้างเครือข่ายทางสังคมเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อให้ชุมชนสามารถนำความรู้ ความคิดที่แตกต่าง หรือข้อมูลมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อการตัดสินใจของชุมชนที่รอบคอบ การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมเช่นนี้จะช่วยให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการเตรียมพร้อมที่จะรองรับกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ จากภายนอก เช่น ความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรหรือความผันผวนด้านพลังงาน นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายทางสังคมที่นำไปสู่การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ ยังสามารถนำไปสู่การสร้างโอกาสทางรายได้และรับรู้รับทราบปัญหาของผู้ด้อยโอกาส รวมไปถึงการหาแนวทางช่วยเหลือได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 2 ข้อเสนอเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ความหมายของเศรษฐกิจสีเขียว

ความเชื่อมโยง “เศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้ความหมายของ “เศรษฐกิจสีเขียว”	
1. การเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต	เศรษฐกิจพอเพียง: ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความรอบรู้ เศรษฐกิจสีเขียว: สร้างรายได้ (คุณภาพชีวิต) ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาธุรกิจสีเขียวเพื่อสร้างรายได้ ลดความยากจน	เศรษฐกิจพอเพียง: ความรอบรู้ คุณธรรม เศรษฐกิจสีเขียว: สร้างรายได้ (คุณภาพชีวิต) ลดความเหลื่อมล้ำ
3. การใช้เครื่องมือทางการคลังที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย	เศรษฐกิจพอเพียง: ภูมิคุ้มกัน คุณธรรม เศรษฐกิจสีเขียว: ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม พื้นฟูระบบนิเวศ
4. การพัฒนาเทคโนโลยีด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน	เศรษฐกิจพอเพียง: ความรอบรู้ ภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจสีเขียว: ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม พื้นฟูระบบนิเวศ
5. การสร้างเครือข่ายทางสังคม ทูตทางสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม	เศรษฐกิจพอเพียง: ภูมิคุ้มกัน คุณธรรม เศรษฐกิจสีเขียว: สร้างรายได้ (คุณภาพชีวิต) ความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

UNEP (2011a). Towards a Green Economy, Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication: A Synthesis for Policy Makers. France.

UNEP (2011b). Green Economy Report: A Preview. France.

United Nations (General Assembly), "Objective and Themes of the United Nations Conference on Sustainable Development", Preparatory Committee for the United Nations Conference on Sustainable Development, Second Session, 7-8 March 2011.

เศรษฐกิจสีเขียวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

รศ. ดร. นิรมล สุธรรมกิจ

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความนำ

ในประเทศไทยนั้น ความตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันนี้ นับว่าอยู่ในระดับ “เพิ่มขึ้น” มากกว่าในอดีตเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมา ทั้งที่เป็นเวลาเกือบ 10 ปีแล้วที่ ประเทศไทยได้ให้คำมั่นว่าจะดำเนินการช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เมื่อครั้งประเทศไทยให้สัตยาบันต่อกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2543 และ ลงนามรับรองพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2542 และให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2545

ในขณะเดียวกันหลายหน่วยงานและหลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาแบบใหม่ ที่เรียกว่า “เศรษฐกิจสีเขียว หรือ Green Economy” ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) เมื่อครั้งที่มีการรายงานขององค์การสหประชาชาติ World Commission on Environment and Development (WCED) เมื่อปี ค.ศ. 1987 (พ.ศ. 2530) ชื่อ “Our Common Future” หรือบางครั้งเรียกว่า Brundtland Report ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่นำมาใช้ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ในปี ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ณ เมือง Rio de Janeiro ประเทศบราซิล ที่เรียกกันว่า Earth Summit นั้น ได้มีการสรุปแผนปฏิบัติการที่เรียกว่า Agenda 21 (หรือที่เรียกกันว่า Rio Declaration) สำหรับประเทศรัฐภาคียึดถือเป็นแนวทางในการกำหนดแผนพัฒนาประเทศให้นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และในปี ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) มีการประชุมสุดยอดที่เรียกว่า World Summit on Sustainable Development เพื่อเรียกร้องให้มีประเทศสมาชิกใช้แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างจริงจัง และนำเสนอเรื่อง Public-Private Partnership และ Clean Technology Fund

อันที่จริง ความตกลง UNFCCC ก็มีจุดกำเนิดมาจากการประชุมที่ Rio de Janeiro เมื่อปี ค.ศ. 1992 เช่นกัน แต่การดำเนินการของ UN ในการส่งเสริมแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (UNCSD) และ แนวทางการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (UNFCCC) ในอดีตที่ผ่านมา นั้น ดูราวกับว่าเป็น “คนละสายงาน” กัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง การส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก ในขณะที่ การบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เน้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็นสำคัญ

แต่บัดนี้ ความร่วมมือพหุภาคีของ UNFCCC และ UNCSD ได้เริ่มเข้าสู่ “เส้นทางเดียวกัน” แล้ว เมื่อกระแสความ “ตื่นตัว” เกี่ยวกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กับ กระแสความ “ตระหนก” เกี่ยวกับการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว ได้ค้นพบว่าปัญหาทั้งสองมี “เหตุปัจจัย” เดียวกัน นั่นคือ (ก) ความต้องการบริโภคอุปโภคของประชาชน ที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่คำนึงถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติ และ การปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ (ข) ศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการภายในโรงงานอุตสาหกรรมและอาคารบ้านเรือน ที่ละเลยหลักการอยู่ร่วมกันกับ “ธรรมชาติ” (ที่มีความไม่แน่นอนตามวัฏจักรของ “ดิน-น้ำ-ลม-ไฟ”)

ด้วยเหตุนี้เอง วัตถุประสงค์ของบทความนี้ จึงให้ความสนใจว่า ภายใต้บริบทของประเทศไทยนั้น ภาครัฐไทยจะมี “แนวโน้มมากเพียงใด” ในการดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านการลดก๊าซเรือนกระจกและด้านเศรษฐกิจสีเขียว ไปพร้อมๆ กัน

เนื้อหาของบทความนี้ เริ่มต้นจาก นิยามของเศรษฐกิจสีเขียว ว่าเกี่ยวข้องอย่างไรกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน และ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (หัวข้อ 1) และความจำเป็นที่จะต้องนำประเด็นการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็น “แกนนำ” ในการปรับระบบเศรษฐกิจเข้าสู่เศรษฐกิจสีเขียว (หัวข้อ 2) นอกจากนี้ บทความนี้ประสงค์จะนำเสนอ แนวทางการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การผลักดันสู่สังคมคาร์บอนต่ำ (หัวข้อ 3) และข้อพึงระวังหรือควรพิจารณาในการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจสีเขียว (หัวข้อ 4)

1. นิยามของเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy)

เท่าที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่ได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้บริหารขององค์การสหประชาชาติ พบว่า ในปัจจุบัน ประเทศรัฐภาคีไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จในการดำเนินมาตรการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) เท่าใดนัก แม้ว่าแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นำเสนอมานานกว่า 20 ปีแล้ว (ดังปรากฏใน Agenda 21 ที่ประสงค์ให้การกำหนดนโยบายและมาตรการพัฒนาเศรษฐกิจต้องมีการคำนึงถึงเรื่องการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนด้วย) โดยผู้เชี่ยวชาญในองค์การสหประชาชาติมีความเชื่อว่า เหตุปัจจัยที่ประเทศต่างๆ ไม่สามารถบรรลุการดำเนินการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้น คือ การพัฒนาเศรษฐกิจที่มีทิศทางไม่เหมาะสม อันไม่ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริง

อันที่จริง แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั้นต้องอาศัย “ปัจจัย” 3 ด้าน (หรือที่เรียกกันว่า 3 เสาหลัก หรือ 3 Pillars) ได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (economic development) ปัจจัยทางด้าน

สังคม (social development) และ ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม (environmental sustainability) โดยกระบวนการพัฒนานั้น จะต้องพัฒนาไปด้วยกันทั้ง 3 ด้านและจะต้องไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง “ด้านผลประโยชน์” หรือ ถ้าจะเกิดความขัดแย้งกันบ้าง ก็ต้องมั่นใจว่าแนวทางการพัฒนา จะต้องก่อให้เกิด “ผลประโยชน์ มากกว่า ผลเสีย” (กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เกิด Net Benefit มิใช่เกิด Net Loss) ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการกลุ่มหนึ่ง จึงมีความเชื่อว่า “ตัวการ” ของอุปสรรคการก้าวเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน นั้น น่าจะมาจาก ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ มากกว่า ปัจจัยด้านการพัฒนาสังคม และปัจจัยด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก กลไกและสิ่งจูงใจทางด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่ในปัจจุบัน นั้น ยัง **“ไม่สามารถเอื้อประโยชน์”** ต่อการพัฒนาด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มักเน้นเรื่อง การรักษาระดับหรือเพิ่มการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ และ “การเพิ่มผลผลิต” หรือ การเพิ่มรายได้ (ของทั้งปัจเจกชน และ ประเทศ) มากกว่า ที่จะเน้นเรื่อง “ความเท่าเทียมกัน” ทางเศรษฐกิจและทางสังคม และ “การอนุรักษ์” ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กอปรกับ ความเชื่อของนักวิชาการกลุ่มนี้ว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆทั่วโลก เช่น วิกฤติเศรษฐกิจ (ที่ฟุ้งฟิงการค้าระหว่างประเทศ) วิกฤติน้ำมัน (ราคาน้ำมันสูงขึ้น) และ วิกฤติระบบนิเวศ (การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก) ฯลฯ นั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินมาตรการทางเศรษฐกิจที่ “ส่งสัญญาณผิดทิศทาง” นั่นเอง

เมื่อเป็นเช่นนั้น นักวิชาการขององค์การสหประชาชาติ จึงเสนอเรื่อง “Green Economy” และในบางกรณีก็เสนอเรื่อง “Green Growth” ขึ้นมาเพื่อเป็น “เครื่องมือหนึ่ง” ในการปรับกลยุทธ์การพัฒนาประเทศให้ก้าวเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน [Chung, 2011] ทั้งนี้ มาตรการต่างๆในการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว ควรจะต้องเป็นมาตรการที่นำไปสู่ “การส่งสัญญาณที่ถูกต้อง” เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างราคาสินค้า (เช่น มาตรการภาษีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สินค้า “สกปรก” มีราคาที่สูงกว่า สินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต (เช่น การยกเลิกมาตรการอุดหนุนน้ำมันหรือไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงฟอสซิล เพื่อให้ประชาชนเปลี่ยนพฤติกรรมหันมาใช้ “เชื้อเพลิงสะอาด” มากขึ้น) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ UN ESCAP จึงเสนอแนวทาง Green Growth Initiative เมื่อปี ค.ศ. 2005 เมื่อครั้งมีการประชุมครั้งที่ 5 ของ Ministerial Conference on Environment and Development in Asia and the Pacific (มีนาคม 2548) ณ กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้ ต่อมา UNEP ก็เสนอแนวทาง Green Economy Initiative เมื่อปี ค.ศ. 2008 และในปี ค.ศ. 2011 ก็นำเสนอรายงานเรื่อง Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication และ แนวคิด Global New Green Deal ที่จะส่งเสริมให้กำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคม ภายในประเทศสมาชิกต้องคำนึงถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (greening stimulus packages) ไม่เพียงแต่องค์การสหประชาชาติเท่านั้น รัฐบาลของประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศ เช่น กลุ่ม

ประเทศ OECD ก็เริ่ม “เห็นพ้องต้องกัน” ในการดำเนินมาตรการภายในประเทศให้สอดคล้องกันและนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง ดังเช่นที่ปรากฏในการประชุมเมื่อปี ค.ศ. 2009 ที่เสนอกลยุทธ์ Green Growth Strategy

แม้ว่า ปัจจุบันนี้ “คำนิยาม” ของ Green Growth หรือ Green Economy หรือ เศรษฐกิจสีเขียว จะยังคงมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังมีหลักการ (principle) ของการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่นเดิม ซึ่งให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (greening economic system) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“**Green Economy** can be defined as an economy where economic prosperity can go hand-in-hand with ecological sustainability. In practical terms, in a green economy investing in ecological resources and services, such as a stable climate, bio-diversity and clean air and water, can be an opportunity for profit, employment and growth rather than cost and burden on economy.” [ESCAP, 2011]

“**Green Growth** is the process of greening conventional economic system and a strategy to arrive at a green economy.” [ESCAP, 2011]

“**Green growth** means fostering economic growth and development while ensuring that natural assets continue to provide the resources and environmental services on which our well-being relies. To do this it must catalyze investment and innovation which will underpin sustained growth and give rise to new economic opportunities.” [OECD, 2011]

จากการนิยามข้างต้น Green Economy และ Green Growth จึงหมายถึงกลยุทธ์ที่นำไปสู่ “การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ (economic system change)” ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลายประเภท เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่การประหยัดพลังงาน การลงทุนในเทคโนโลยีพลังงานหมุนเวียน การลงทุนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การลงทุนในเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (green technology) เป็นต้น โดยกิจกรรมเหล่านี้จะต้อง “ผลักดัน” ให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจด้วย ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน จึงต้องมีการปรับโครงสร้างราคาสินค้าใหม่ โดยให้มีการคำนึงถึง (internalized) ต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมหรือต้นทุนระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไปจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และ ยกเลิกมาตรการอุดหนุนและมาตรการจูงใจอื่น ๆ ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวด้านการลงทุนด้านพลังงานหมุนเวียนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [ESCAP, 2011] นอกจากนี้ กฎเกณฑ์สำคัญ 2 ประการของกลยุทธ์ของ Green Growth คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภคให้มีลักษณะ “สีเขียว” มากขึ้น หรือเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และ การลงทุนและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสีเขียว [OECD, 2011: 11]

อนึ่ง ข้อเสนอการปรับระบบเศรษฐกิจเข้าสู่ “เศรษฐกิจสีเขียว” ดังกล่าวข้างต้น เชื่อว่าเกิดขึ้นในช่วงกระแสการต่อสู้กับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) และกระแสการปรับโครงสร้างสังคมจนเป็น “สังคมคาร์บอนต่ำ” อย่างไรก็ดี แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว กับ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (เพื่อบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ) นั้น มีความเหมือนและแตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือ แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว เป็นแนวทางการปรับตัวของสังคมในระดับประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการใช้ทรัพยากรในประเทศเป็นหลัก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และมีมิติความสมดุลระหว่างสังคมและระบบนิเวศด้วย โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนผู้ที่มีรายได้น้อยหรือยากจน ในขณะที่ เป้าหมายในการควบคุมหรือการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เป็นแนวทางการปรับตัวของสังคมในระดับประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับโลก ซึ่งการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกนั้น จำเป็นต้องดึงประเทศกำลังพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการปล่อยก๊าซฯ ด้วย จึงจะบรรลุเป้าหมายในระดับโลก

ดังนั้น หากทุกประเทศในโลกนี้สามารถดำเนินการปรับตัวเข้าสู่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวได้ นั้นหมายความว่า “ข้อเสนอเศรษฐกิจสีเขียว” สามารถสร้าง “พันธกรณี” ด้านการควบคุมสิ่งแวดล้อม และการปล่อยก๊าซเรือนกระจกไปในตัวด้วย ทั้งประเทศพัฒนาแล้ว และ ประเทศกำลังพัฒนา โดยไม่มี “ข้อกำหนด” เกี่ยวกับพันธกรณีที่แตกต่างกันในการดำเนินมาตรการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว (แจกเช่นพันธกรณีของความตกลงพหุภาคีของความตกลงพหุภาคีต่าง ๆ) เนื่องจากทุกประเทศเห็นความสำคัญของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืนภายในประเทศ” เป็นเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วนภายในประเทศนั้นๆ นั่นเอง

2. ความจำเป็นของเรื่องการลดก๊าซเรือนกระจกต่อการปรับตัวสู่เศรษฐกิจสีเขียว

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งของปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลก แต่ผลพวงของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก่อให้เกิด “ความเสี่ยง” ต่อทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาคครัวเรือน ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และ ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งนี้ “ความเสี่ยงด้านโลกร้อน” นี้ได้กลายเป็นประเด็นเกี่ยวกับ “ความเป็นธรรม” และ การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นระดับภายในประเทศ หรือ ระดับระหว่างประเทศก็ตาม นอกจากนี้ ผลลัพธ์และผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นและอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น ยังนับว่าเป็นเรื่องที่ไม่สามารถพยากรณ์ได้อย่างแม่นยำ และในบางกรณีก็ไม่สามารถคาดการณ์หรือคาดเดาได้เลยว่าจะเกิดปัญหาทางธรรมชาติอะไรบ้างและสถานที่ใด อย่างไรก็ดี มีการพยากรณ์ว่า ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศประมาณ ร้อยละ 6.7 ของ GDP ในปี ค.ศ. 2100 [Ichimura, 2011] ด้วยเหตุนี้ การ

ดำเนินการลดก๊าซเรือนกระจก จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันในทุกภาคส่วน และ ต้องร่วมมือกันในระดับนานาชาติด้วย ในขณะเดียวกัน การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก หรือ การเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ก็สามารถนำไปสู่การปรับตัวของแต่ละประเทศในการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว [Ichimura, 2011]

ความจำเป็นของเรื่องของการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่อการปรับสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว นั้น มีเหตุผลพื้นฐานมาจากแนวคิดเรื่อง Strong Sustainability เป็นสำคัญ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เน้นเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างชนต่างรุ่น หรือ Intergenerational Equity [Tuner, 1995] กล่าวคือ Strong Sustainability ครอบคลุมแนวคิด 2 เรื่อง คือ (ก) การพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติ จนไม่สามารถรื้อฟื้นกลับมาได้ (irreversible losses of environmental assets) และคุ้มครองระบบนิเวศที่จัดเป็น “ทรัพย์สิน” ประเภทหนึ่ง (ecological assets) แนวคิดนี้นำไปสู่การกำหนดระดับวิกฤต critical natural capital (part of the capital bequest) และ (ข) หลักการป้องกันไว้ก่อน หรือ Precautionary Principle และ หลักการกำหนดมาตรการความปลอดภัยขั้นต่ำ หรือ Safe Minimum Standard ดังจะเห็นได้จากการเห็นพ้องต้องกันของประเทศสมาชิก UNFCCC ให้มีการควบคุมอุณหภูมิของโลกเพิ่มขึ้นไม่เกิน 2 องศาเซลเซียส ด้วยผ่านการกำหนด GHG Concentration Target ในระดับโลกและระดับประเทศ ทั้งนี้ เพราะ ความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอันเนื่องมาจากอุณหภูมิของโลกสูงขึ้นนั้น อาจไม่สามารถหาสิ่งใดมาทดแทนหรือชดเชยได้ (uncompensated future losses) เช่น ระบบนิเวศที่สูญหาย พื้นที่ที่หายไป ความหลากหลายทางชีวภาพที่สูญสิ้น และ การสูญเสียชีวิตของมวลมนุษย ฯลฯ เป็นที่คาดการณ์กันได้ว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จะส่งผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจด้วย ซึ่งอาจจะทำให้ไม่สามารถบรรลุการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากความไม่แน่นอนเกี่ยวกับผลลัพธ์หรือผลพวงของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้นมีมูลค่าสูงมาก จนบางครั้งก็ไม่สามารถประเมินเป็น “ตัวเงิน” ได้ทั้งหมด อีกทั้ง การแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น อาจจะมีต้นทุนที่สูง (ทั้งด้านการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ)ถ้ามีการดำเนินการลดก๊าซเรือนกระจกเพียงบางส่วนหรือบางแห่งเท่านั้น

เหตุใดการปรับเศรษฐกิจเข้าสู่ “เศรษฐกิจสีเขียว” จึงได้รับความสนใจมากขึ้น ท่ามกลางกระแสของการบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก คำตอบนั้นอาจจะประกอบด้วย 6 ข้อ ได้แก่

ข้อแรก การจัดการด้านเศรษฐกิจสีเขียว และการจัดการด้านก๊าซเรือนกระจก สามารถบรรลุเป้าหมายเดียวกันได้ คือ การเพิ่มความมั่นคงทางสังคม (social security) ความมั่นคงทางอาหาร (food security) และ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (conservation) ทั้งนี้การจัดการด้านเศรษฐกิจสีเขียวและการจัดการด้านก๊าซเรือนกระจก จะต้องกำหนดมาตรการที่เหมาะสม และจะต้องคำนึงถึง

กลุ่มเป้าหมายประเภทประชาชนที่ยากจนและภูมิภาคที่เปราะบางต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย [UN-DESA, 2009]

ข้อที่สอง การดำเนินมาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศต่างๆ สามารถบรรลุเป้าหมายของการดำเนินมาตรการเศรษฐกิจสีเขียวได้ ไม่ว่าจะเป็นการประหยัดพลังงานหรือการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การลดการใช้พลังงานฟอสซิล การหันมาใช้พลังงานหมุนเวียน การส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และการส่งเสริมการปลูกป่า

ข้อที่สาม การดำเนินมาตรการเศรษฐกิจสีเขียว ภายใต้แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น เป็นการช่วย “ย้ำเตือน” ว่าการดำเนินมาตรการใดๆ ที่เกี่ยวกับการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจะต้อง “ไม่ละเลย” มิติของการพัฒนาด้านสังคมและมิติทางด้านเศรษฐกิจด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง มาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก จะต้องสร้างการจ้างงานและจะต้องสร้างความเป็นธรรมให้แก่ทุกภาคส่วน (ประชาชนที่มีรายได้น้อยควรจะได้รับ的帮助เหลือจากภาครัฐ) เป็นต้น

ข้อที่สี่ การละเลยการจัดการระบบนิเวศ ยิงนำไปสู่การเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและการลดน้อยถอยลงของความหลากหลายทางชีวภาพและพื้นที่ป่าไม้ ดังนั้น การส่งเสริมการขยายพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นหรือการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากจะช่วยให้มีการดูดกลับเก็บกักก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศ ให้รูปของสารคาร์บอนในเนื้อไม้และในดินนั้น ย่อมนำไปสู่การปรับตัวเข้าสู่ระบบสังคมคาร์บอนต่ำ ได้ในคราวเดียวกัน

ข้อที่ห้า เนื่องด้วยความจริงที่ว่า ระบบนิเวศมีความซับซ้อนค่อนข้างมาก ภาคส่วนต่างๆ จึงเบี่ยงเบนความสนใจมายังเรื่องการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อบรรเทาปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่า การจัดการระบบนิเวศในองค์รวม (ซึ่งมีความยากกว่าในการดำเนินการ และ อาจจะใช้เวลานานกว่าด้วย)

ข้อที่หก เนื่องจาก “ผลลัพธ์” ของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นเห็นผลช้า และไม่เห็นเป็นวงกว้าง (ที่ปรากฏเฉพาะภายในประเทศ) เมื่อเปรียบเทียบกับ “ผลลัพธ์” ของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ “ที่เริ่มเห็นผลแล้ว” (จากการที่อุณหภูมิสูงขึ้นและสภาพอากาศแปรปรวน ตลอดจนการละลายของน้ำแข็งขั้วโลก) อีกทั้งทุกประเทศได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์โลกร้อนโดยถ้วนหน้า ทำให้มีแนวโน้มการยอมรับ “เศรษฐกิจสีเขียว” มากขึ้น

แม้ว่าในปัจจุบันนี้ ประชาชนและแวดวงวิชาการ รวมทั้งนักการเมือง ยอมรับถึงภัยคุกคามของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากขึ้น แต่การดำเนินการของภาครัฐ ภาคเอกชน และ ประชาชน เป็นไปอย่างเชื่องช้า หรือ ยังไม่มากพอที่จะช่วยให้เกิดการบรรเทาปัญหาลงได้ และ ปรากฏการณ์การรั่วไหลก๊าซเรือนกระจกข้ามประเทศ หรือ Carbon Leakage จากประเทศพัฒนาแล้วไปยังประเทศกำลังพัฒนา (เช่น การส่งเสริมการลงทุนในต่างประเทศ) ก็อาจจะปรากฏให้เห็นมากขึ้นในอนาคตก็ได้

3. แนวทางการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว ที่ตอบสนองต่อการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการผลักดันสู่สังคมคาร์บอนต่ำ

การปรับเข้าสู่แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อตอบสนองต่อการแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ ก่อให้เกิดการผลักดันสู่สังคมคาร์บอนต่ำนั้น มีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย 5 แนวทาง

แนวทางแรก การวางแผนพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอยู่ด้วย ดังนั้น การพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว นอกจากจะต้องครอบคลุมถึงเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ป่าไม้ การลดการปล่อยมลพิษแล้ว ยังต้องคำนึงถึง การปล่อยก๊าซเรือนกระจก และความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้วย ซึ่งอาจจะนำไปสู่การเกิดสังคมคาร์บอนต่ำได้ และในขณะเดียวกัน การผลักดันสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ก็ต้องคำนึงถึง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย โดยต้องมีมิติเรื่องความเป็นธรรมหรือการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมไปในคราวเดียวกัน

แนวทางที่สอง การเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงาน เนื่องจากการผลิตและการใช้พลังงานเป็นต้นเหตุสำคัญของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยฝีมือมนุษย์ ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตและการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงฟอสซิล แต่ทั้งนี้จะต้องก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือรายได้ อีกทั้งไม่สร้างปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมและการใช้ที่ดิน¹

แนวทางที่สาม การลงทุนขนาดใหญ่ในธุรกิจพลังงานหมุนเวียน (big push on renewable energy) ทั้งนี้นอกจากจะทำให้ต้นทุนของพลังงานหมุนเวียนลดลงแล้ว (เกิด economies of scale) ยังสามารถเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ยากจนสามารถเข้าถึง (access) พลังงานหมุนเวียนได้อีกด้วย ทั้งนี้จะต้องไม่มีการแทรกแซงราคาเชื้อเพลิงฟอสซิล เพื่อให้เกิดการแข่งขันทางตลาดพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางที่สาม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือระบบการขนส่งภายในประเทศ (transport system) เช่น ระบบขนส่งสาธารณะ (public transport) battery replacement of electric vehicles, smart grids and grid extension, and upgrades to accommodate renewable sources เป็นต้น ซึ่งต้องทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจ ในการลงทุนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพราะต้องการลดการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลที่ใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล และที่ก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด

¹ ตัวอย่างของมาตรการในต่างประเทศที่เกี่ยวกับการส่งเสริมพลังงานหมุนเวียน ได้แก่ การเก็บลดภาษีน้ำมันเอทานอล ของบราซิล แต่รัฐบาลบราซิลก็ยังเผชิญกับปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนบทกับเมือง หรือระหว่างคนจนกับคนรวย เนื่องจากการส่งเสริมการส่งออกเอทานอลนั้น ยิ่งก่อให้เกิดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อนำพื้นที่มาเพาะปลูกพืชน้ำมันเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเอทานอล [Halsnes et al., 2011]

แนวทางที่สี่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการก่อสร้าง โดยเฉพาะอาคารที่อยู่อาศัยของประชาชนรายได้น้อยในเขตเมือง ให้มีการใช้พลังงานน้อยหรือประหยัดพลังงาน และการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานของอุปกรณ์เครื่องครัวและเครื่องใช้สำนักงาน

แนวทางที่ห้า การส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตของภาคเกษตรกรรม ที่คำนึงถึงแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว และการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยการขยายความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคแก่เกษตรกร ให้เน้นกระบวนการผลิตประเภท Ecological Sustainable Agriculture และความช่วยเหลือทางการเงินแก่ “เกษตรกรรายเล็ก” ในกรณีที่ต้องเผชิญกับความผันผวนของราคาสินค้าเกษตรในตลาด (ทั้งตลาดภายใน ประเทศและตลาดโลก) นอกจากนี้ ภาครัฐจะต้องลงทุนในโครงการเก็บกักน้ำและการระบายน้ำ สำหรับเกษตรกรรมและรองรับปัญหาเรื่องน้ำจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ในการดำเนินการทั้ง 5 แนวทางดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยมาตรการต่างๆ ทั้งที่เป็นมาตรการแบบเก่า และ มาตรการแบบใหม่ หลายมาตรการควบคู่กันไป ซึ่งสามารถจำแนกมาตรการต่างๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ [Pease et al., 1989]

กลุ่มแรก เป็นมาตรการที่ทำให้ “ราคา” สะท้อนต้นทุนสังคม และ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตของผู้ผลิตและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค มาตรการนี้ ได้แก่ การสนับสนุนการบริโภคอย่างยั่งยืน (sustainable consumption) และ การประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึง การยกเลิกระบบเงินอุดหนุน เป็นต้น มาตรการในกลุ่มนี้ ถือว่าเป็นการปฏิรูประบบภาษีสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ²

กลุ่มที่สอง เป็นมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอุปสงค์ต่อสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสร้างแรงจูงใจหรือกระตุ้นให้ผู้ประกอบการธุรกิจมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือการใช้วัตถุดิบ เช่น การซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานของภาครัฐ (public procurement) และ การส่งเสริมหรืออุดหนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยภาครัฐกำหนดเป้าหมายในการสนับสนุนดังกล่าวให้ชัดเจน (targeted public support) เช่น การส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับ Eco-efficiency ในหน่วยธุรกิจและองค์กรของภาครัฐ เป็นต้น

กลุ่มที่สาม เป็นมาตรการที่ส่งเสริมความร่วมมือของภาคีสามฝ่าย (ภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน) เช่น การร่วมลงทุนเพื่อการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน หรือเพื่อการพัฒนาทาง

² การปฏิรูประบบภาษีสิ่งแวดล้อมภายในประเทศ (ecological tax reform) หมายถึง การยกเลิกการจัดเก็บภาษีจากสินค้าที่เป็นประโยชน์หรือเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และ หันมาจัดเก็บภาษีจากสินค้าที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยหวังว่าจะทำให้เกิด Double Dividend และ ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม (หรือ negative externalities) ควบคู่ไปกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้ ความร่วมมือดังกล่าวควรต้องมีการกำหนดมาตรการและเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และ สังคม ให้มีความสอดคล้องกัน

สำหรับประเทศไทยนั้น นับว่ามีการดำเนินมาตรการเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจสีเขียวมาบ้างแล้ว เช่น การควบคุมการปล่อยมลพิษ การส่งเสริมการบริโภคอย่างยั่งยืน การจัดการขยะของเสียที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ การส่งเสริมการปลูกป่าและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน การเพิ่มประสิทธิภาพพลังงาน (energy efficiency) ในสาขาการผลิตต่างๆ และการใช้พลังงานหมุนเวียน (โดยเฉพาะพลังงานชีวภาพและชีวมวล) การส่งเสริมการติดฉลากเขียว (green label) และ ฉลากใบไม้สีเขียว³ และ ฉลากประหยัดพลังงาน (ฉลากเบอร์ 5 สำหรับเครื่องใช้ไฟฟ้า) เป็นต้น มาตรการเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี มาตรการดังกล่าวข้างต้น เป็นมาตรการแบบสมัครใจ (ยกเว้น การควบคุมการปล่อยมลพิษ ที่เป็นมาตรการแบบบังคับ) นอกจากนี้ยังมีมาตรการอื่นๆ เช่น การเปลี่ยนแปลง/ปรับปรุงเทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือที่จะทำให้มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกมาน้อย หรือเทคโนโลยีที่ช่วยเก็บกักก๊าซเรือนกระจก (change in technology) การขายคาร์บอนเครดิต (carbon credit) และ การรับรองฉลากลดคาร์บอน (carbon label)⁴ เป็นต้น (ตารางที่ 1) หากมีการจัดเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ ในระดับท้องถิ่นได้ ก็จะสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการก๊าซเรือนกระจกอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นธรรมมากขึ้น (ทั้งในระดับชุมชน)

ในการดำเนินการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างสมัครใจจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติและต่อสภาพแวดล้อมหรือต่อสังคม เช่น ผู้ดำเนินการจะมีความรู้สึกร่วมในการช่วยลดก๊าซเรือนกระจก ในกระแสนวัตกรรมเพื่อลดปัญหาโลกร้อน และภายใต้การตระหนักถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้ มาตรการแบบสมัครใจยังกระตุ้นให้เกิดการร่วมมือกันของประชาชนและภาคธุรกิจเอกชนต่างๆ ได้ในวงกว้าง อีกทั้งยังสามารถสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ผู้ดำเนินการได้

³สินค้าที่ได้รับฉลากเขียวและฉลากใบไม้สีเขียว รวม 17 รายการ (เป็นสินค้า 14 รายการ และ บริการ 3 รายการ) ได้แก่ ตลับหมึกเครื่องถ่ายเอกสารเครื่องพิมพ์และเครื่องโทรสาร กระดาษคอมพิวเตอร์และกระดาษสีทำปก แฟ้มเอกสาร ซองบรรจุภัณฑ์ กล่องใส่เอกสาร ผลิตภัณฑ์ลบลำผัด หลอดฟลูออเรสเซนต์ สีทาอาคาร เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องเรือนเหล็ก กระดาษชำระ ปากกาไวต์บอร์ด ถ่านไฟฉาย และ เครื่องพิมพ์ สำหรับด้านบริการ คือ บริการเช่าเครื่องถ่ายเอกสาร บริการทำความสะอาด และ บริการโรงแรม

⁴ ฉลากคาร์บอน ประกอบด้วย ฉลากคาร์บอนฟุตพริ้นท์ (บ่งบอกปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนฯ ตลอดสายโซ่อุปทาน) ฉลากลดคาร์บอน (บ่งบอกปริมาณการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนฯ)

ตารางที่ 1 มาตรการแบบสมัครใจ ของสาขาการผลิตต่าง ๆ ที่ดำเนินการในประเทศไทย

สาขาการผลิต	Energy Efficiency	เปลี่ยนแปลง/ ปรับปรุงเทคโนโลยี	ขาย Carbon Credits	Carbon Label/ Footprint
สาขาขนส่ง: ทางอากาศ	✓	✓	✓	✓
สาขาขนส่ง: ทางบก/น้ำ	✓	✓	✓	n.ap.
สาขา Heavy Industry	✓	✓	✓	n.a.
สาขา Light Industry	✓	✓	✓	✓
สาขาเกษตร	✓	✓	✓	✓
สาขาพลังงาน	การส่งเสริมการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานชีวภาพและชีวมวล เพื่อส่งให้ กฟภ./กฟผ. โดยวัตถุดิบนั้นมาจากสาขาเกษตร สาขากำจัดขยะ/กำจัดน้ำเสีย			
สาขากำจัดขยะมูลฝอย	ผลิตไฟฟ้าจากพลังงานชีวภาพ เพื่อส่งให้ กฟภ./กฟผ.			
สาขาก่อสร้างอาคาร	การออกแบบอาคารเพื่อประหยัดไฟฟ้า การปรับเปลี่ยนอุปกรณ์และเครื่องใช้ไฟฟ้าในอาคารที่เหมาะสม			
สาขาป่าไม้	การปลูกต้นไม้โดยสมัครใจของประชาชน หรือ หน่วยธุรกิจ หรือ NGOs			

ที่มา: รวบรวมโดยผู้เขียน

หมายเหตุ : n.ap. หมายถึง มาตรการนั้นไม่สามารถประยุกต์ใช้กับสาขาการผลิตนั้นได้

n.a. หมายถึง ไม่สามารถหาข้อมูลได้

ตัวอย่างหนึ่งของสาขาการผลิต Heavy Industry ที่ได้มีแนวทางการดำเนินการไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวและการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก คือ อุตสาหกรรมซีเมนต์ ภายใต้การนำของ World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) ที่ได้เสนอโครงการ “Cement Sustainability Initiative (CSI)” โดยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1999 ด้วยความร่วมมือจากบริษัทชั้นนำของโลกด้านการผลิตซีเมนต์ (หนึ่งในนั้นคือ บริษัทปูนซีเมนต์ไทย (มหาชน) จำกัด โครงการดังกล่าวสนับสนุนให้ผู้บริหารของบริษัทต่างๆ มีส่วนร่วมในการปกป้องสภาพแวดล้อม สุขภาพและความปลอดภัยของพนักงาน การใช้พลังงานทางเลือก และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน สนับสนุนให้ธุรกิจต่างๆ ดำเนินกิจการ คิดค้นนวัตกรรม และขยายกิจการภายใต้บริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน ความสำเร็จที่ผ่านมาของ CSI คือการลดระดับการปล่อยก๊าซธรรมชาติจากการผลิตซีเมนต์ต่อหนึ่งตันได้ร้อยละ 12 ระหว่างปี ค.ศ. 1990-2006 โดยเน้นที่การปรับปรุงกระบวนการผลิต (ผ่านการปรับปรุงเทคโนโลยี ที่ใช้พลังงานน้อยลง หรือ low-energy clinker types ตลอดจน การลดสัดส่วน clinker content ในซีเมนต์ และการใช้พลังงานชีวภาพ หรือ bio-fuel และพลังงานทางเลือกอื่น มากขึ้น) นอกจากนี้ ยังมีการคิดค้น “วัสดุคอนกรีตสำหรับอาคารบ้านเรือนที่

อยู่อาศัยและสำนักงานที่ใช้พลังงานไฟฟ้าน้อยลง” โดยเฉพาะในอาคารที่ต้องมีระบบ heating & cooling [Damtoft et al., 2008]⁵

นอกจากนี้ ประเทศต่างๆ ได้ดำเนินมาตรการส่งเสริม “เศรษฐกิจสีเขียว” ควบคู่ไปกับมาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น ประเทศเกาหลีใต้มีการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว (national strategy for green growth) ภายใต้แผนพัฒนาแห่งชาติในช่วงปี ค.ศ. 2009-2013 ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ ส่งเสริมแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน และ ให้ความร่วมมือกับนานาประเทศในการต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลเกาหลีใต้ได้กำหนดพันธกิจในการดำเนินมาตรการส่งเสริมการเติบโตเศรษฐกิจสีเขียวตั้งแต่ปี ค.ศ. 2009 และในปี ค.ศ. 2010 มีการออกกฎหมายเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการเพื่อเศรษฐกิจสีเขียวคาร์บอนต่ำ (Framework Act on Low Carbon Green Growth) นอกจากนี้ แผนงานด้านเศรษฐกิจสีเขียวและการลดก๊าซเรือนกระจกดังกล่าวคาดว่าจะรัฐบาลจะต้องใช้งบประมาณแผ่นดินประมาณร้อยละ 2 ของ GDP

สำหรับประเทศจีน ก็มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสีเขียว (Green Development) ไว้ในแผนพัฒนาแห่งชาติฉบับที่ 12 (ค.ศ. 2011-2015) ซึ่งถือเป็นแนวทาง (roadmap) ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสีเขียวมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การจัดการและการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ การไหลเวียนของระบบเศรษฐกิจ การปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ และการเก็บกักน้ำและป้องกันภัยธรรมชาติ โดยการดำเนินงานของทั้ง 6 องค์ประกอบนี้ต้องนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (เช่น CO₂ per GDP จะต้องลดลงให้ได้ร้อยละ 17 ภายในปี ค.ศ. 2015 NO_x จะต้องลดลงให้ได้ร้อยละ 10 ภายใน ค.ศ. 2015 เป็นต้น)

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ว่าจะยังไม่มีกำหนดยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจสีเขียวและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างชัดเจน แต่ก็มีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เป็นต้นมา ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 (2535-2539) มีเป้าหมายในการรักษาการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ และเร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

⁵ เช่น การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ประเภท Green Concrete ซึ่งหมายถึงผลิตภัณฑ์ที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ทั้งนี้ต้องอาศัยการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับการใช้งาน (right concrete for the right application) รวมถึงการใช้วัตถุดิบที่ใช้แล้ว (high content of recycled materials) เพื่อเป็นการประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

และสิ่งแวดล้อม ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (2540-2544) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังปรากฏว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่นก็ยังไม่มีความก้าวหน้ามากนัก แม้ว่าจะมีความพยายามส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน และภาคธุรกิจ แล้วก็ตาม

ก่อนกับในช่วงปี พ.ศ.2540-2544 มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (วิกฤติเศรษฐกิจ) และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลก การเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกประเทศ จนกระทั่งการส่งเสริมแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความมั่นคงทางรายได้ของครัวเรือน และเพื่อมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งกลายเป็นต้นกำเนิดของการกำหนดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ที่จุดมุ่งหมายหลักเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนและของประเทศ ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และการพัฒนาแบบองค์รวม ที่เน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง โดยแผนฉบับนี้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และ 11 ก็ไม่แตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เท่าใดนัก หากแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 มีประเด็นเกี่ยวกับการบริโภคอย่างยั่งยืน และ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มีประเด็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก และความเชื่อมโยงระหว่างการค้ากับสิ่งแวดล้อม ถึงกระนั้น มาตรการที่เกี่ยวกับ เศรษฐกิจสีเขียว และการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ในประเทศไทยนั้น มีเพียงมาตรการแบบสมัครใจเท่านั้น ส่วนมาตรการแบบบังคับนั้นยังไม่มีนำมาใช้จริง (เช่น มาตรการภาษีสิ่งแวดล้อม มาตรการจัดสรรสิทธิการปล่อยก๊าซเรือนกระจก) และ ยังไม่มีมาตรการให้สิ่งจูงใจแก่ประชาชนที่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก หรือการอนุรักษ์พื้นที่ป่า เช่น การชดเชยการสูญเสียรายได้จากการปลูกต้นไม้หรือจากการห้ามใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้/ป่าชายเลน เป็นต้น แม้ว่าในปัจจุบันนี้ กระทรวงการคลังได้พยายามยกร่างพระราชบัญญัติมาตรการการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม พ.ศ..... แล้วก็ตาม ซึ่งเป็นกฎหมายที่ครอบคลุมมาตรการแบบบังคับในการปล่อยมลพิษ

4. ข้อพึงระวังหรือควรพิจารณาในการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจสีเขียว

การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจเพื่อให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นนั้น มิเพียงแต่สนใจในเรื่องการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษต่างๆ เท่านั้น ยังมีปัญหาเร่งด่วนที่หลายประเทศเล็งเห็นว่าต้องให้ความสำคัญมากขึ้นนั่นคือ “ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” ที่กระทบต่อระบบนิเวศอย่างมาก แต่กระนั้น การปรับระบบเศรษฐกิจและสังคมไปสู่ “เศรษฐกิจสีเขียว” หรือ “สังคมสีเขียว” จึงต้องยังเผชิญกับ “ความท้าทาย” ที่สำคัญอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่

ประการแรก กิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคธุรกิจและภาคประชาชนนั้นก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทางลบและสร้างความเสื่อมโทรมและการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะ “กลไกราคา” ของสินค้าและบริการในปัจจุบัน ยังไม่สะท้อนต้นทุนความเสียหายทางด้านสิ่งแวดล้อม (damage cost) และความหายากของทรัพยากรธรรมชาติ (resource scarcity) นอกจากนี้ การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติโดยภาครัฐ ก็ยังไม่สามารถผลักภาระดังกล่าวไปยัง “ผู้ก่อมลพิษ” และ “ผู้ทำลายทรัพยากร” ได้อย่างเต็มรูปแบบ [OECD, 2011: 12; และ UNCSD, 2011: 8-13]

ความท้าทายจึงเกิดขึ้นว่า ภาครัฐจะดำเนินมาตรการอย่างไร เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของภาคธุรกิจและภาคประชาชน ได้อย่างทั่วถึง (ครอบคลุมทุกภาคส่วน หรือทุกสาขาการผลิต รวมทั้งหน่วยงานของภาครัฐ) และมีความเป็นธรรม (fairness) หรืออย่างเท่าเทียมกัน (equity) โดยการใช้มาตรการทางการเงินและทางเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนกฎหมายภายในประเทศ ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ คือ ใครหรือสาขาการผลิตใดควรจะเป็นผู้รับผิดชอบในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (เช่น สาขาการผลิตไฟฟ้า สาขาการขนส่ง เป็นต้น) และกิจกรรมประเภทใดควรจะได้รับปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (เช่น การประหยัดพลังงาน หรือ การเปลี่ยนไปใช้พลังงานหมุนเวียน เป็นต้น) และประชาชนผู้มีรายได้น้อยจะมีสิทธิการปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่อหัว (GHG per capita) มากกว่าประชาชนผู้มีรายได้สูงหรือไม่ อย่างไร

ประการที่สอง การดำเนินกลยุทธ์ Green Economy และ Green Growth ยังต้องพึ่งพิงการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตสินค้าและการคิดค้นหรือแสวงหาสินค้าทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่า ตลอดจน เทคโนโลยีในการกำจัดซากและการนำกลับมาใช้ใหม่

ความท้าทายที่สำคัญ คือ การลงทุนในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต (เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน ฯลฯ) และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (เช่น การใช้เชื้อเพลิงลดลง ฯลฯ) และ การผลิตสินค้าและบริการที่เอื้อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม (เช่น ใช้วัสดุที่ทำลายง่าย หรือกระบวนการผลิตอาหารอินทรีย์หรือปลอดสารพิษ ฯลฯ) ซึ่งการลงทุนเหล่านี้ อาจจะไม่สามารถสร้าง “รายได้” ให้แก่ผู้ลงทุนได้ (หรือการลงทุนดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิตหรือการลดต้นทุนการผลิต) และการพัฒนาเทคโนโลยีก็ต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ถึงกระนั้น ภาครัฐก็ต้องมีมาตรการในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่ “ผู้คิดค้น” เพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีภายในประเทศได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย [OECD, 2011: 12; และ UNCSD, 2011: 17]

ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สำหรับประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทย คือ ภาคธุรกิจเอกชนไทยมีกำลังทรัพย์หรืองบประมาณมากเพียงพอสำหรับการ

พัฒนาเทคโนโลยีหรือไม่ นอกจากนี้ กิจกรรมลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอาจจะต้องได้รับ “แรงสนับสนุน” จากภาครัฐ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยี การรณรงค์ผ่านการประชาสัมพันธ์สู่สาธารณะ เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจถึงความจำเป็นในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของหน่วยผลิตและอาคารก่อสร้างต่างๆ เป็นต้นและรณรงค์ให้ผู้บริโภคสนับสนุนกิจกรรมหรือสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ประการที่สาม การดำเนินกลยุทธ์เศรษฐกิจสีเขียวของแต่ละประเทศ อาจจะประกอบด้วยมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ เช่น การกำหนดมาตรฐานสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การกำหนดเงื่อนไขการลงทุนที่เกี่ยวกับมาตรฐานการปล่อยมลพิษของโรงงาน เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้ อาจจะกลายเป็น “อุปสรรคทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ” ได้ ตัวอย่างเช่นกรณีประเทศกำลังพัฒนาอาจจะประสบอุปสรรคการส่งออก หากส่งสินค้าไปขายในประเทศที่มีมาตรฐานสินค้าด้านสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง และกรณีประเทศพัฒนาแล้วมีระเบียบควบคุมการปล่อยมลพิษที่เข้มงวด อาจจะย้ายฐานการผลิตมายังประเทศกำลังพัฒนาที่มีกฎระเบียบเข้มงวดน้อยกว่า จนอาจจะนำไปสู่สถานการณ์ที่เรียกว่า Pollution Haven ในประเทศกำลังพัฒนา ความท้าทายจึงเกิดขึ้นอย่างน้อย 2 ประการ คือ

หนึ่ง ภาครัฐของประเทศต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนนั้น จะดำเนินมาตรการทางการค้าและการลงทุนอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่ไม่ก่อให้เกิดอุปสรรคทางการส่งออกของประเทศกำลังพัฒนา และไม่ขัดขวางการพัฒนาคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อมภายในของประเทศผู้รับทุน และ

สอง ประเทศต่างๆ จะทำอย่างไรเพื่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการส่งออกผลิตภัณฑ์และบริการ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการกระจายหรือการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์และบริการที่ส่งออกนั้น [UNCSD, 2011: 14-22]

ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ **สำหรับประเทศไทย** คือ

(ก) ประเทศไทยมีการส่งออกรายการสินค้าจำนวนมาก ที่มีศักยภาพในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในกระบวนการผลิตหรือตลอดห่วงโซ่อุปทาน เช่น สินค้าเกษตร สินค้าอาหารแปรรูป เป็นต้น แต่สินค้านั้นๆ จะได้รับความนิยจากผู้บริโภคในต่างประเทศมากน้อยเพียงใด และ ผู้บริโภคในประเทศไทยจะให้การสนับสนุนสินค้านั้นหรือไม่ (ด้วยราคาที่แพงกว่าสินค้าปกติ ที่ไม่มีต้นทุนการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก) และ

(ข) ประเทศไทยจะมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับเทคโนโลยีสะอาดหรือที่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ที่นำเข้าจากต่างประเทศอย่างไร และจะมีการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีดังกล่าวแก่ผู้ประกอบการไทยแบบใด เช่น เทคโนโลยีพลังงานแสงอาทิตย์และลม เป็นต้น

ประการที่สี่ มาตรการต่างๆที่ใช้เพื่อการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบ Green Economy หรือ Green Growth นั้น อาจจะสร้างภาระให้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสที่จะเข้าถึงพลังงานหมุนเวียนและผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การดำเนินกลยุทธ์แบบ Green Economy หรือ Green Growth ยังต้องคำนึงถึงเรื่อง การขจัดปัญหาความยากจน (poverty alleviation/ eradication) และการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม หรือ การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่มูลุ่่มบุคคลหรือสังคมที่เปราะบางหรืออ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (vulnerability) อีกด้วย

ความท้าทาย คือ Green Economy และ Green Growth จะต้องก่อให้เกิด การพัฒนาคุณภาพชีวิต (improving well-being) และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม (reducing inequality) ไปพร้อมๆกันด้วย [UNCTAD, 2010; และ UNCSD, 2011: 18-22]

ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ คือ ภาครัฐจะดำเนินการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างไร เพื่อให้เกิด “ความเป็นธรรม” หรือ ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ในประเด็นความเป็นธรรมนั้น มีหลากหลายแนวคิด แต่แนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงค่อนข้างมากคือ การคำนึงถึงการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อประทังชีพ (emission for survival) สำหรับประชาชนทั่วไป และ การคำนึงถึงโอกาสของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (emission for development) ทั้งนี้ สังคมเมืองที่พัฒนาแล้วจะต้องเป็นฝ่ายลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกให้มาก เพราะการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของเมือง (ทั้งจากกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ และครัวเรือน) มักเกิดจากความฟุ่มเฟือย หรือวิถีชีวิตที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากเกินไป “ระดับมาตรฐานการครองชีพ” ของประชาชนทั่วไป (emission for luxury) ดังนั้น แนวคิดนี้จึงเห็นว่า ภาครัฐควรเร่งลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากภาคเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมและบริการ และจากกิจกรรมของเมืองใหญ่ และให้ความช่วยเหลือแก่ภาคเกษตรกรรมและประชาชนหรือชุมชนในพื้นที่เสี่ยง ซึ่งเป็นฝ่ายได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความท้าทายในการจัดการก๊าซเรือนกระจก จะเกิดกับทุกภาคส่วนในสังคมไทย 4 ประการคือ

(ก) “ใคร” จะเป็น “ผู้ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก” และ ใครจะเป็นฝ่ายดำเนินการ “ก่อน” หรือ “ใคร” จะเป็นผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐมากที่สุด (ทั้งด้านการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ)

(ข) การดำเนินการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของภาครัฐ จะครอบคลุมกิจกรรมใดบ้าง หรือสาขาการผลิตใด หรือ สินค้าและบริการประเภทใด ที่ทำให้เกิด “ผลกระทบเชิงลบ” ต่อสังคมน้อยที่สุด และ จะดำเนินการอย่างไร ให้ทุกภาคส่วนมี “ความเข้าใจ” เกี่ยวกับประเด็น “ความเป็นธรรม” หรือ การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

(ค) ภาครัฐจะควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างไร ในขณะที่มีการส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับประเทศ) และการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (ภายใต้กรอบการค้าเสรีแบบพหุภาคีและแบบทวิภาคี) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อสินค้า

ที่ผลิตในประเทศ กับ สินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศ และภาครัฐจะมีมาตรการใดในการช่วยเหลือผู้ส่งออกของไทยในการแข่งขันทางการค้ากับประเทศคู่แข่งที่มีมาตรการควบคุมก๊าซเรือนกระจกเข้มงวดน้อยกว่าไทย

(ง) มาตรการของภาครัฐ จะมีประสิทธิภาพเพียงใด ในการจัดการการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ที่บรรลุเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ บรรลุเป้าหมายการรักษาความเป็นธรรมในสังคม เช่น มาตรการภาษีคาร์บอนกับสินค้าและบริการที่ผลิตในประเทศไทย (ในขณะที่ยังสนับสนุนการขยายตัวทางด้านการค้าระหว่างประเทศ)⁶ หรือ มาตรการอุดหนุนพลังงานหมุนเวียน (ในขณะที่ยังมีมาตรการอุดหนุนเชื้อเพลิงฟอสซิล)⁷ เป็นต้น

ประการที่ห้า การปรับปรุง “โครงสร้างทางสถาบัน” ในสังคม โดยเฉพาะสังคมของประเทศกำลังพัฒนา (เช่นประเทศไทย) ที่ยังมีเงื่อนไขทางการเมืองและสังคม แตกต่างไปจากประเทศพัฒนาแล้วค่อนข้างมาก เช่น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง การปรับเปลี่ยนกฎหมายภายในประเทศ ในฐานะที่กฎหมายเป็นเครื่องมือหนึ่งของการนำระบบเศรษฐกิจและสังคมเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ความท้าทาย คือ การปรับโครงสร้างสถาบันในสังคมไทยให้มีมิติของเศรษฐกิจสีเขียว ไม่ว่าจะเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางกฎหมาย สถาบันทางการเมือง สถาบันทางสังคม กล่าวคือ

สถาบันทางเศรษฐกิจ ต้องมีการลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างชาญฉลาด

สถาบันทางกฎหมาย ต้องมีความเข้าใจอย่างถูกต้องและมีความยืดหยุ่นในการปรับปรุงกฎระเบียบให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น กฎหมายภาษีสิ่งแวดล้อม กฎหมายการปรับโทษสำหรับผู้ก่อให้เกิด “ความเสียหายหรือผลกระทบภายนอกเชิงลบ” (damage or negative externality) และ กฎหมายการโอนผลประโยชน์บางส่วนให้แก่ผู้ที่เกิดประโยชน์หรือผลกระทบภายนอกเชิงบวก (benefit or positive externality)

⁶มาตรการภาษีคาร์บอน (carbon tax) สามารถช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ ถ้าอัตราภาษีคาร์บอนสูงเพียงพอที่จะทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และรายได้จากภาษีคาร์บอน สามารถนำไปช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อย (และเสียภาษีคาร์บอนด้วย) แต่ถ้าภาครัฐยังดำเนินการส่งเสริมการขยายตัวการผลิตและการบริโภค นั้นย่อมหมายความว่า ผู้ผลิตของไทยอาจจะเผชิญกับความเสียหายเปรียบทางการค้า ถ้าสินค้านำเข้าไม่ได้ถูกเก็บภาษีคาร์บอน หรือ ถ้าประเทศคู่แข่งของไทยไม่มีระบบการจัดเก็บภาษีคาร์บอน นอกจากนี้ ผู้บริโภคชาวไทยก็อาจจะหันไปซื้อสินค้านำเข้าราคาถูกแทนสินค้าของไทยเอง

⁷มาตรการอุดหนุนพลังงานหมุนเวียน ของประเทศไทยในปัจจุบันใช้เงินกองทุนน้ำมัน ในขณะที่เดียวกัน ก็มีการนำเงินของกองทุนน้ำมันมาใช้ในการรักษาระดับราคาขายน้ำมันเชื้อเพลิงให้ประชาชน ด้วยเหตุผลเรื่องการรักษาเสถียรภาพด้านราคา ดังนั้น ประชาชนจึงยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ น้ำมันเชื้อเพลิงไปใน “กรรลอง” ที่ต้องการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน การลดการใช้ น้ำมันเชื้อเพลิง

สถาบันทางการเมืองต้องมีการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นอย่างยั่งยืน เช่น ป่าชุมชน แหล่งน้ำชุมชน และ สถาบันทางสังคมจะต้องมีการปรับกระบวนการตัดสินใจผ่านกลไกครอบครัว และ สถาบันการศึกษา ในการตัดสินใจผลิตและบริโภค เพื่อการใช้ทรัพยากรและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยาวนาน และ ผู้นำท้องถิ่น เจ้าของบริษัท รวมถึงผู้นำระดับประเทศ จะต้องมี “วิสัยทัศน์” และ ความตั้งใจจริงในการดำเนินมาตรการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว

ความท้าทายที่เกี่ยวกับบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่สำคัญของสังคมไทย คือ

หนึ่ง การปรับโครงสร้างเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เช่น ภาษีสิ่งแวดล้อม (environmental tax) ซึ่งรวมถึงภาษีคาร์บอน และการส่งเสริมมาตรการอื่น ๆ ในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เช่น ตลาดคาร์บอนในประเทศ (domestic tradable GHG permits) และ การกำหนดมาตรฐานการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (CO₂ emission standard) ฯลฯ

สอง การปรับกระบวนการตัดสินใจของผู้ประกอบการและประชาชน ที่ยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ เศรษฐกิจสีเขียว และ การปล่อยก๊าซเรือนกระจก (จากกิจกรรมของตนเอง และ จากกระบวนการผลิตสินค้าและบริการที่ประชาชนอุปโภคบริโภค)

สาม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ การสนับสนุนสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำ

สี่ การเอาใจใส่อย่างจริงจังของสถาบันทางการเมือง (ระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ) ที่จะสนับสนุนให้เกิด “สังคมคาร์บอนต่ำ” หรือ “องค์กรสีเขียว” ที่เน้นการลดการใช้พลังงาน และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ

ห้า โครงสร้างสถาบันทุกส่วน จะดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน ได้อย่างไร เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกัน หรือ “ก้าวไม่ทันกัน” เช่น กระบวนการออกกฎหมายที่ล่าช้า อาจจะไม่สอดคล้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว หรือ จะมีมาตรการใดส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันทุกภาคส่วน เช่น Public-Private-People Partnership เป็นต้น

บทส่งท้าย

การปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจสีเขียว ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้น นอกจากจะต้องอาศัยแนวทางการพัฒนา และ กลไกหรือเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวในหัวข้อ 3 และ การเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ดังที่กล่าวในหัวข้อ 4 แล้ว การปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวจะต้องอาศัย “โชค” อีกต่างหาก เนื่องด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ยังประสบปัญหา “ความไม่แน่นอน (uncertainty)” ของธรรมชาติและการออกแบบแบบจำลองในการประเมิน

สถานการณ์ในอนาคต และ ประการที่สอง ประชาชนอาจจะได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับ “ความเสี่ยงจากภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง” หรืออาจจะไม่มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นก็ได้

ความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นนั้น มีเหตุปัจจัยอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ (ก) ระบบนิเวศมีหลายองค์ประกอบและมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน และ (ข) การใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศหนึ่งๆ นั้น มีทั้งที่ใช้ประโยชน์ทางตรง และประโยชน์ทางอ้อม ซึ่งประโยชน์ทางอ้อมนี้เองที่ไม่สามารถทราบข้อเท็จจริงได้ทั้งหมด ซึ่งทำให้ยากแก่การประเมินผลประโยชน์และผู้ที่ได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากระบบนิเวศนั้น

ดังนั้น การกำหนดมาตรการต่างๆ จึงมีความยากที่นำมาปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เพราะความไม่แน่นอนของการคาดการณ์ กล่าวคือ ภายใต้สถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอนนั้น ภาครัฐจะทำอะไรเพื่อให้ประชาชนเข้าใจหรือตระหนักถึงความจำเป็นในการดำเนินมาตรการแบบสมัครใจ หรือแบบบังคับ ในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการปรับเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียวหรือสังคมคาร์บอนต่ำ

การใช้กลยุทธ์ประเภท “Wait and See” คงไม่เหมาะสมอีกต่อไป เพราะนอกจากจะทำให้ภาครัฐไม่สามารถบรรลุการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่แท้จริงได้แล้ว (อย่างน้อยก็อาจจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบ “ขอไปที” หรือแบบอ่อนๆ หรือที่เรียกกันว่า Weak Sustainability) ยังทำให้ภาครัฐขาดมิติความเป็นธรรม ที่แฝงอยู่ในกระบวนการบริหารจัดการ กล่าวคือ หากไม่มีการดำเนินการใดๆ อย่างเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจสีเขียวและการจัดการก๊าซเรือนกระจก ภาคเกษตรกรรม และ ภาคบริการ จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความมั่นคงของระบบนิเวศ มากกว่า ภาคอุตสาหกรรมและภาคเมือง เป็นต้น

มิติความเป็นธรรม (equity perspective) หรือ มิติความยุติธรรม (fairness perspective) ดังกล่าวข้างต้นนั้น⁸ ถ้าจะนำมาประยุกต์กับกรณีของการจัดการก๊าซเรือนกระจกและเศรษฐกิจสีเขียว (ที่อาจจะนำไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำในที่สุด) นั้น ก็จะต้องมีมุมมองของ “องค์กรรวม” ก่อน กล่าวคือ จะต้องมีความรู้และองค์ความรู้เกี่ยวกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก

⁸ อันที่จริงแล้ว Equity Perspective กับ Fairness Perspective มีความหมายแตกต่างกันอยู่บ้าง ขึ้นอยู่กับบริบทที่กำลังกล่าวถึง หรือ ขึ้นอยู่กับ “วาทะกรรม” ที่มีการโต้เถียงกันในแวดวงวิชาการและแวดวงการเมือง ตัวอย่างเช่น มิติความเท่าเทียมกันนั้น อาจจะหมายถึง “สิทธิความเป็นมนุษย์” ที่ประชาชนควรได้รับการปฏิบัติเหมือนกัน การได้รับสิทธิในการรับสวัสดิการจากภาครัฐ ที่เท่ากัน และ การมี “สิทธิในการเข้าถึง” ทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น ในขณะที่ มิติความยุติธรรม อาจจะหมายถึง การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม (เช่น ที่ดิน สวัสดิการ) ตามกำลังความสามารถของการใช้ทรัพยากรนั้น (เช่น จำนวนสมาชิกครัวเรือน) โดยที่แต่ละคนหรือครัวเรือนไม่จำเป็นต้องได้รับการจัดสรรใน “ปริมาณ” ที่เท่ากัน เป็นต้น

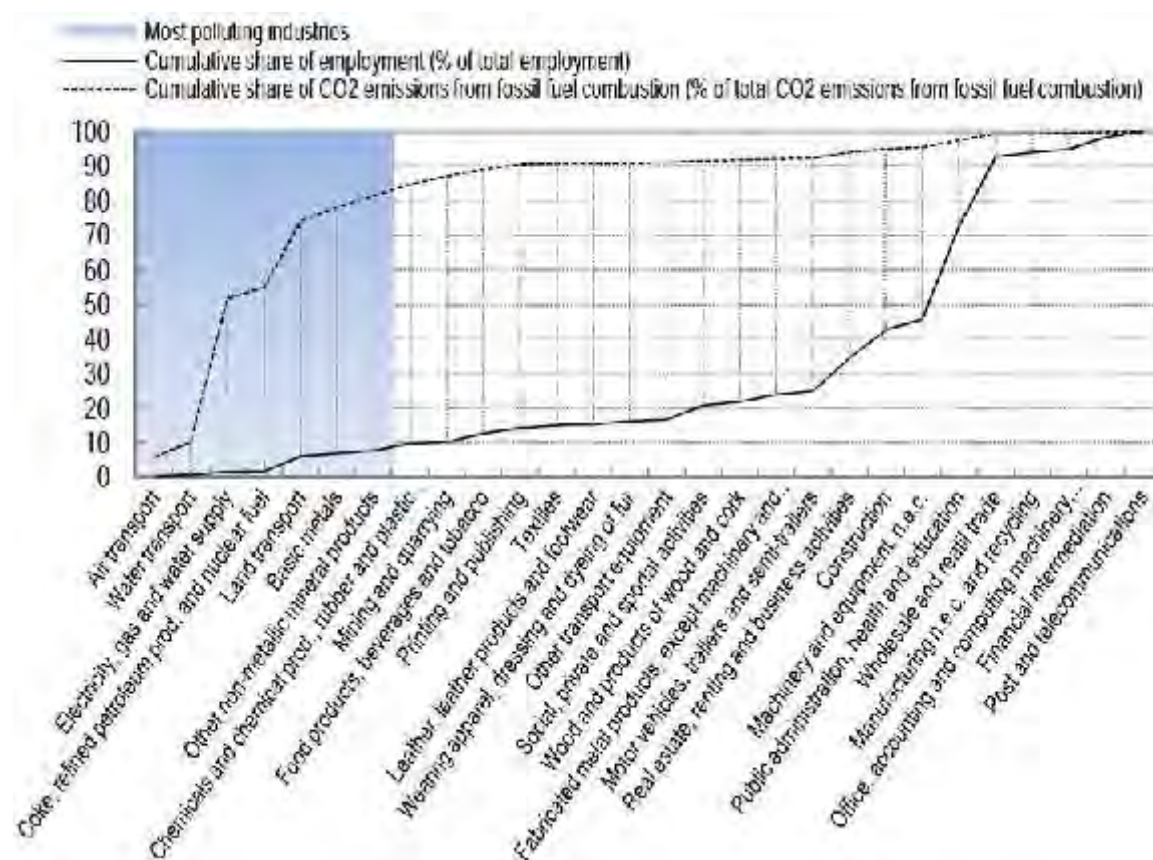
ตัวอย่างเช่น มูลค่าการผลิต ปริมาณการจ้างงาน ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ของแต่ละสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้อง และ การกระจายรายได้ของภาคเศรษฐกิจต่างๆ รวมทั้งการบริหารจัดการและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของหน่วยงานท้องถิ่นและประชาชน

ตัวอย่างการศึกษาของ OECD (2011) เกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลแบบองค์รวม (แต่ยังไม่สมบูรณ์แบบ) ที่น่าสนใจและน่าจะเป็น “แบบอย่าง” ของการวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (การพัฒนาอย่างยั่งยืน) และ การปรับเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำในอนาคต กล่าวคือ OECD (2011) พยายามชี้ให้เห็นว่า ในการดำเนินการไปสู่เศรษฐกิจสีเขียวนั้น จะก่อให้เกิด Green Jobs ในขณะเดียวกัน หากมีการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในบางสาขาการผลิต อาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มแรงงานได้ ตัวอย่างเช่น สาขาการผลิต Heavy Industry ที่มีการใช้พลังงานเข้มข้น (energy-intensive industry) เป็นสาขาการผลิตที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเป็นปริมาณที่สูง แต่เป็นสาขาการผลิตที่มีระดับการจ้างงานค่อนข้างต่ำ (เมื่อเปรียบเทียบกับสาขาการผลิตอื่นๆ) เช่น สาขาการขนส่ง สาขาโลหะพื้นฐานและผลิตภัณฑ์โลหะ สาขาโลหะและผลิตภัณฑ์ และสาขาปิโตรเคมีและพลาสติก เป็นต้น โดยสาขาการผลิตเหล่านี้ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นสัดส่วนร้อยละ 80 แต่มีระดับการจ้างงานเพียงร้อยละ 8 เท่านั้น ดังแสดงให้เห็นในภาพที่ 1

แนวคิดของ OECD (2011: 75-76) ที่เกี่ยวกับ Green Jobs คือ หากมีการควบคุมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในสาขาการผลิตดังกล่าว โดยผ่านกลไกการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน จะทำให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นในสาขาพลังงานหมุนเวียน ตัวอย่างเช่น การศึกษาของสหรัฐอเมริกาที่คาดการณ์ว่าถ้ามีการเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานหมุนเวียนให้ได้ร้อยละ 20 ภายในปี ค.ศ. 2020 จะทำให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น 2 แสนคน (เมื่อเทียบกรณีไม่มีการส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน จะมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นเพียง 9 หมื่นคน) และในสหภาพยุโรป ก็คาดการณ์ว่าจะมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น 1.4 ล้านคน

อย่างไรก็ดี การศึกษาของ OECD (2011) อาจไม่สามารถ “ตอบโจทย์” ของประเทศไทยได้อย่างครบถ้วน เนื่องจากโครงสร้างทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ มีความแตกต่างกัน

ภาพที่ 1 สัดส่วนการจ้างงานและสัดส่วนการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์
จำแนกตามสาขาการผลิตของ OECD (ข้อมูลปี ค.ศ. 2004)

ที่มา: OECD (2011, Figure 16, page 75)

- หมายเหตุ (1) ข้อมูลของ 27 ประเทศในกลุ่ม OECD เมื่อนำมาใช้หาค่าเฉลี่ยนั้น ยังไม่มีการถ่วงน้ำหนัก
(2) สาขาการผลิตเรียงตามระดับค่า CO₂-emission Intensity (= ratio of CO₂ to value added)
(3) ข้อมูลการปล่อย CO₂ นั้น แสดงถึง "สัดส่วน" การปล่อย CO₂ จากการเผาเชื้อเพลิง

สังคมไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม (แม้ว่าจะมีสัดส่วนของมูลค่า GDP ประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น) และ ประชากรจำนวนมากยังมีรายได้ค่อนข้างน้อย (และยังมีมากกว่าร้อยละ 10 ที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นยากจน Poverty Line) แต่ประเทศไทย กลับเป็นประเทศที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดติด 30 อันดับแรก (จาก 190 ประเทศ) และมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงเป็นอันดับ 3 ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งในอนาคตอันใกล้นี้ ประเทศไทยอาจจะกลายเป็นศูนย์กลางของประชาคมอาเซียน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2558 เป็นต้นไป ประเทศไทยอาจจะกลายเป็นศูนย์กลางทางลักษณะภูมิประเทศ (ระบบนิเวศที่หลากหลาย) ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง ศูนย์กลางของแหล่งอุตสาหกรรมสำคัญ ศูนย์กลางของแหล่งผลิตอาหารของภูมิภาคและของโลก และ ศูนย์กลางของการท่องเที่ยว เป็นต้น

ดังนั้น การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจกหรือการเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ (low carbon society) กับการปรับระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดเศรษฐกิจสีเขียว (green economy) หรือ การมุ่งมันเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) นั้น คงจะมีใช้เรื่องง่าย และมีใช้จะดำเนินการได้เพียงประเทศใดประเทศหนึ่งฝ่ายเดียว อาจจะต้องดำเนินการหลายฝ่าย โดยร่วมมือกับรัฐบาลของประเทศเพื่อนบ้านและประเทศสมาชิก ASEAN โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอนาคตอันใกล้ (ในปี พ.ศ.2558) การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) อาจจะส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทย และของภูมิภาคนี้ อีกทั้ง อาจจะต้องร่วมมือกันรับมือกับภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ที่ประเทศสมาชิก AEC จะต้องเผชิญร่วมกัน เช่น วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง เป็นต้น

ความร่วมมือในการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจกระดับภายในประเทศและระดับ ASEAN ให้มีความสอดคล้องกัน (หรือไม่ขัดผลประโยชน์กัน) นั้นก็มีใช้เรื่องง่าย อย่างไรก็ตามหนทางหนึ่งที่จะต้องร่วมมือกัน คือ การร่วมมือกันขอรับความช่วยเหลือทางเทคนิคและการเงินจากประเทศพัฒนาแล้วและองค์กรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อนำความช่วยเหลือนั้นมากระตุ้นให้เกิด Green Jobs และ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชนหรือภาคครัวเรือน เพราะการบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจกและการก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสีเขียว สำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้น ต้องใช้งบประมาณ “เพิ่มเติม” จากงบประมาณปกติ

องค์การ UNEP พยากรณ์ความต้องการใช้เงินของประเทศกำลังพัฒนาสูงถึง 750 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อใช้ในการลงทุนต่างๆที่จะเป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน [UN-DESA, 2009] เช่น การลงทุนด้านการขนส่งที่คำนึงถึงความยั่งยืน (sustainable transport) การพัฒนาประสิทธิภาพการใช้พลังงาน (energy efficiency) การส่งเสริมพลังงานหมุนเวียน (renewable energy) การปลูกป่าใหม่และการปลูกป่าเสริม (afforestation and reforestation) การพัฒนาเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน (sustainable agriculture) และการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity protection)

สิ่งที่น่าจับตามอง และควรได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง คือ วิสัยทัศน์ (vision) ของนักการเมือง (ทั้งนักการเมืองท้องถิ่น และนักการเมืองระดับชาติ) และ การตระหนัก-รับรู้-เข้าใจอย่างถูกต้อง (accurate knowledge and awareness) ของทุกภาคส่วนในประเทศ (และประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มประชาคมอาเซียน) เพื่อจะได้ก้าวเดินไปข้างหน้าสู่ “สังคมสีเขียว” และ “ความยั่งยืน” ต่อไปในอนาคต ด้วยความเข้าใจ มีความเป็นธรรม และช่วยเหลือผู้ที่มีรายได้น้อยไปพร้อมๆ กัน

เอกสารอ้างอิง

- Chung, Rae Kwon (2011), the Director of UN ESCAP, **“Roadmap for Green Growth”** A presentation in Seminar on “First National Seminar on Green Growth Policy Tools for Low Carbon Development in Thailand” Organized by the British Embassy in partnership with UNESCAP held on 23-24 February 2011, UN Convention Center, Bangkok, Thailand.
- Damtoft, J.S.; J. Lukasik; D. Herfort; D. Sorrentino; and E.M. Gartner (2008) **“Sustainable development and climate change initiatives”** Cement and Concrete Research, 38: 115-127.
- ESCAP (2011) **“Conceptual Framework of Green Economy and Green Growth”** (February)
- Halsnes, Kirsten; Anil Markandya; and P. Shukla (2011) **“Introduction: Sustainable Development, Energy, and Climate Change”** World Development. Vol. 39, No. 6, pp. 983-986.
- Ichimura, Masakazu (2011), Chief of Environment and Development Policy Section, UN ESCAP **“Green Growth Initiative”** UN ESCAP works with AP Developing Countries towards Inclusive and Sustainable Development. A presentation in Seminar on “First National Seminar on Green Growth Policy Tools for Low Carbon Development in Thailand” Organized by the British Embassy in partnership with UNESCAP held on 23-24 February 2011, UN Convention Center, Bangkok, Thailand.
- OECD (2011) **“Towards Green Growth: Green Growth Strategy Synthesis Report”**. OECD Publishing. Prepared for the Meeting of the Council at Ministerial Level, 25-26 May 2011 (C/MIN (2011)4—2 May 2011)
- David Pease, Anil Markandya and Edward B. Barbier (1989) **“Blueprint for a Green Economy”**. London, Earthscan, อ้างใน UN--A/Conf.216/PC/2—1 April 2010—page 15
- Tuner, R. K. (1995) **“Sustainable Development and Climate Change”** In Climate Change Research: Evaluation and Policy Implications. S. Zwerver; R.S.A.R. van Rompaet; M.T.J. Kok; and M.M. Berk (editors), 55 – 66.
- UNCTAD (2010) **“Background Note”** A prepared by the UNCTAD Secretariat for the Ad Hoc Expert Meeting on The Green Economy: Trade and Sustainable Development Implications held on 7-8 October 2010, Geneva, Switzerland.

UNCSD (2011) **“Synthesis report on best practices and lessons learned on the objective and themes of the United Nations Conference on Sustainable Development”** A paper prepared for the Meeting 7-8 March 2011 (UNCSD A/Conf.216/PC/8)

UN-DESA **“A Global Green New Deal for Sustainable Development”** UN-DESA Policy Brief No. 12 (March 2009)

การค้าและสิ่งแวดล้อม ประเด็นท้าทายต่อเศรษฐกิจสีเขียว

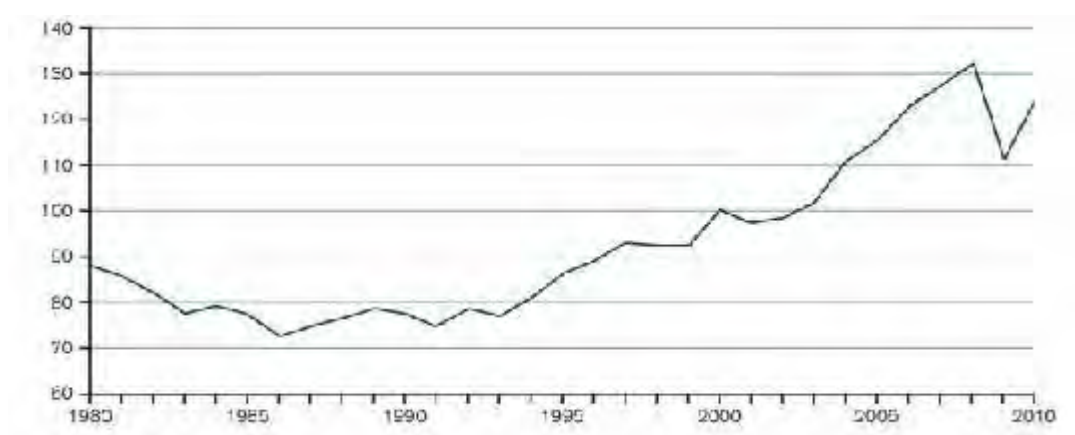
ดร.อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทนำ

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นเป้าหมายสำคัญในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของทุกประเทศทั่วโลก โดยเชื่อว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จะนำไปสู่มาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในประเทศที่ดียิ่งขึ้น การค้าระหว่างประเทศเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากการส่งออกสินค้าที่ประเทศของตนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิต อีกทั้งยังได้รับผลประโยชน์จากความหลากหลายของสินค้าและบริการจากต่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย ความสำคัญของการค้าระหว่างประเทศต่อระบบเศรษฐกิจสะท้อนอยู่ในตัวเลขมูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการของโลก ซึ่งในปี ค.ศ. 2010 มีมูลค่าสูงถึง 19,000 พันล้านเหรียญสหรัฐ (World Trade Organization, 2011) สัดส่วนการส่งออกสินค้าและบริการต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product, GDP) ของโลกที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงจุดสูงสุดในปี ค.ศ. 2008 ก่อนที่จะตกต่ำลงด้วยภาวะการณ์ชะลอตัวทางเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 2009 ดังที่แสดงไว้ใน ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สัดส่วนของมูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการของโลกต่อ GDP โลกปี ค.ศ.1980 –2010
(กำหนดให้สัดส่วนดังกล่าวในปี ค.ศ. 2000 เท่ากับ 100)

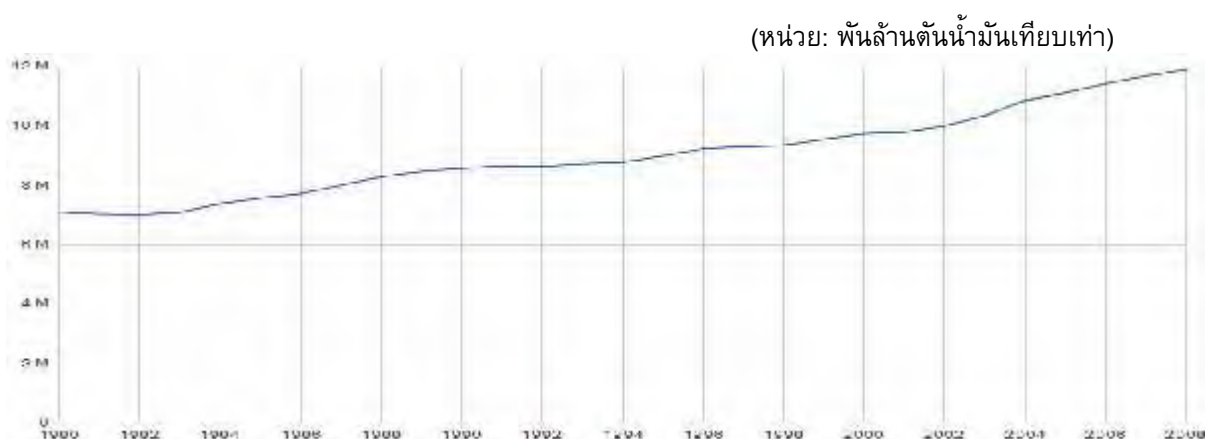

ที่มา: World Trade Organization (2011)

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น พร้อมๆ ไปกับจำนวนประชากรของโลกที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็น 7 พันล้านคนซึ่งคิดเป็น 150% ของจำนวนประชากร

เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ส่งผลให้เกิดแรงกดดันอย่างมหาศาลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงปริมาณการใช้พลังงานของโลกที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี ค.ศ. 2008 ปริมาณการใช้พลังงานอยู่ที่ประมาณ 12 พันล้านตันน้ำมันเทียบเท่า เพิ่มขึ้นกว่า 70% จากปี ค.ศ. 1980 ในช่วงเวลาเดียวกันพื้นที่ป่าไม้ซึ่งเป็นพื้นที่ในการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ก็ได้ลดลงกว่า 140 ล้านเฮกตาร์ (hectare) (เทียบเป็นพื้นที่ประมาณ 3 เท่าของประเทศไทยซึ่งมีขนาดประมาณ 51 ล้านเฮกตาร์) จาก 4.17 พันล้านเฮกตาร์ ในปี ค.ศ. 1990 เหลือ 4.03 พันล้านเฮกตาร์ ในปี ค.ศ. 2010 โดยมีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 5% (FAO, 2011) ปัจจัยต่างๆ ทั้งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การใช้พลังงาน และการตัดไม้ทำลายป่า ส่งผลให้ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ซึ่งเป็นส่วนประกอบหลักของก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gas, GHG) ที่ทำให้เกิดสภาวะโลกร้อนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องมาอยู่ที่ประมาณ 33 กิกะตันคาร์บอน (gigatons of carbon, GtC) ในปี ค.ศ. 2008 เพิ่มขึ้นกว่า 150% นับจากปี ค.ศ. 1980 ดังภาพที่ 3

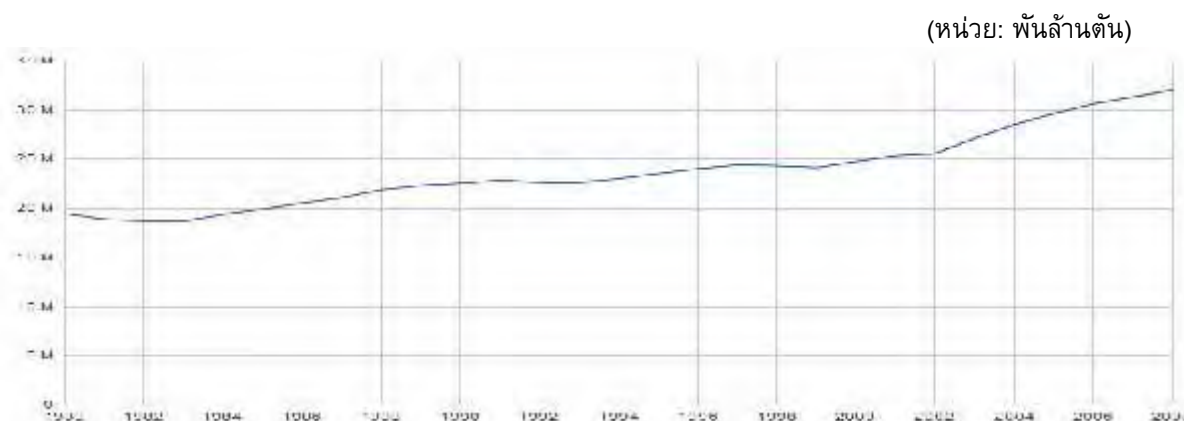
ภาพที่ 2 ปริมาณการใช้พลังงานของโลกในปี ค.ศ. 1980 – ค.ศ. 2008

ที่มา: World Development Indicators and Global Development Finance สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555,

จาก <http://data.worldbank.org/> [หมายเหตุ: M คือ million หรือ 1,000,000]

ภาพที่ 3 ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ของโลกใน ปี ค.ศ. 1980 – ค.ศ. 2008

ที่มา: World Development Indicators and Global Development Finance สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2555,
จาก <http://data.worldbank.org/> [หมายเหตุ: M คือ million หรือ 1,000,000]

ปัญหาผลกระทบของพัฒนาการทางเศรษฐกิจต่อสภาพความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้น ได้ถูกจุดประเด็นขึ้นในประชาคมโลกในปี ค.ศ. 1987 จากรายงานที่ชื่อว่า “Our Common Future” ของ World Commission on Environment and Development (WECD) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งในขณะนั้นมีนาง Gro Harlem Brundtland อดีตประธานาธิบดีของประเทศนอร์เวย์เป็นประธาน จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ Brundtland Commission¹ รายงานชิ้นนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นอย่างเป็นทางการของกระแสแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืน (sustainable development) และนำไปสู่การประชุม Earth Summit ที่เมือง Rio de Janeiro ในปี ค.ศ. 1992 และ Agenda 21 หรือ “วาระแห่งศตวรรษที่ 21” ซึ่งเป็นแผนการปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน หลังจากนั้นยังมีการประชุม World Summit on Sustainable Development ในปี ค.ศ. 2002 และ ล่าสุดที่กำลังจะเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2012 คือ United Nations Conference on Sustainable Development หรือ “Rio+20” ซึ่งเป็นเวลา 20 ปีหลังการประชุม Earth Summit โดยมีวาระการประชุมหลัก² คือ (1) ระบบเศรษฐกิจสีเขียวในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการแก้ปัญหาคความยากจน (a green economy in the context of sustainable development and poverty eradication) และ (2) กรอบโครงสร้างทางด้านสถาบันสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (the institutional framework for sustainable development)

¹ สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2555 จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Gro_Harlem_Brundtland

² สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2555 จาก <http://www.uncsd2012.org/rio20/about.html>

ในด้านความร่วมมือทางด้านการค้าระหว่างประเทศ ในปัจจุบันประเทศ 153 ประเทศจากกว่า 190 ประเทศทั้งหมดของโลก³ เป็นภาคีสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) จึงกล่าวได้ว่า การค้าระหว่างประเทศของโลกในปัจจุบัน อยู่ภายใต้กฎระเบียบของ WTO ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมการค้าเสรีระหว่างประเทศ ด้วยการลดอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่ใช้ภาษี และ ไม่ใช้ภาษี ซึ่งได้มีการประเมินไว้ว่าการเกิดขึ้นของ WTO ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นกว่าเดิมถึงสองเท่า (Rose, 2007) นอกจากการค้าเสรีแล้ว WTO ยังได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยจัดให้มีข้อตกลง หรือ ข้อยกเว้นที่ให้ประเทศภาคีสมาชิกสามารถดำเนินมาตรการที่ขัดกับหลักการค้าเสรี หากมีความจำเป็นในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมได้ อย่างไรก็ดี ช่องทางเหล่านี้กับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการนำเอามาตรการด้านสิ่งแวดล้อมมาใช้เป็นข้ออ้างในการกีดกันทางการค้าเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเด็นที่น่าสนใจจึงมีอยู่ว่ากฎระเบียบภายใต้ WTO นั้นจะช่วยส่งเสริม หรือ เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน?

บทความชิ้นนี้มีความประสงค์ให้ผู้อ่านได้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการค้าระหว่างประเทศและ สิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบของ WTO ซึ่งเป็นกฎกติกาทางการค้าระหว่างประเทศที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ประเด็นดังกล่าวมีรายละเอียดมาก บทความชิ้นนี้จึงไม่สามารถรวบรวมรายละเอียดไว้ได้ทั้งหมด ผู้เขียนจึงขอเสนอแต่ประเด็นหลักที่สำคัญๆ เพื่อเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์ถึงความสอดคล้อง หรือ ความขัดแย้ง ซึ่งกันและกันของการค้าระหว่างประเทศ และการพัฒนาไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบสีเขียว โดยหวังว่าจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นเพื่อการเจรจาความร่วมมือในเวที Rio+20 หรือ ในเวที WTO หากต้องมีการปรับเปลี่ยนกติกาทางการค้าระหว่างประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

1. การเติบโตสีเขียว (Green Growth) กับ การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

“Green growth means fostering economic growth and development, while ensuring that natural assets continue to provide the resources and environmental services on which our well-being relies.”

(OECD, 2011)

การเติบโตสีเขียว เป็นคำที่ถูกนำมาใช้หลังคำว่าพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีการพูดถึงกันมาเป็นเวลานาน จนอาจจะทำให้เข้าใจว่าคำทั้งสองคำมีความแตกต่างกัน OECD ได้ให้ความจำกัดความ

³สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2555 จาก http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm

ของคำว่า การเติบโตสีเขียว คือ “การเจริญเติบโตและการพัฒนาที่จะต้องมั่นใจว่าทรัพยากรธรรมชาติ (natural asset) จะยังคงสามารถให้บริการด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตของมนุษยชาติได้อย่างต่อเนื่องสืบไป” ส่วนคำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น Brundtland (1987) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า

"Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs"

จากคำจำกัดความด้านบน การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่บั่นทอนความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นอนาคต” จะเห็นได้ว่าคำทั้งสองคำสามารถใช้แทนกันได้โดยไม่ทำให้สูญเสียเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ในงานเขียนชิ้นนี้จึงใช้คำทั้งสองแทนซึ่งกันและกัน

ภายใต้กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน หากเรามองว่า “ทุนทั้งหมด” ที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ประกอบไปด้วยทุน 2 ประเภท คือ (1) ทุนทางธรรมชาติ (natural capital) เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุ เป็นต้น และ (2) ทุนทางกายภาพ (physical capital) เช่น ถนนหนทาง เชื้อเพลิง สินค้าต่างๆ ที่ผลิตขึ้น เป็นต้น การพัฒนาที่ยั่งยืนก็คือ แนวทางการสร้างความเจริญเติบโตโดยรักษาระดับปริมาณ “ทุนทั้งหมด” ให้มีจำนวนที่เพียงพอไว้ใช้ตอบสนองความต้องการของคนทุกๆ รุ่นในอนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ (Turner, Pearce, & Bateman, 1994) คือ (1) ความยั่งยืนแบบเข้มข้น (strong sustainability) และ (2) ความยั่งยืนแบบอ่อน (weak sustainability) ซึ่งความแตกต่างระหว่างนิยามของความยั่งยืนทั้งสอง ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้แทนกันระหว่าง “ทุน” ทั้ง 2 ประเภท ระบบเศรษฐกิจจะสามารถพัฒนาไปได้ด้วยความยั่งยืนแบบอ่อน หากทุนทางกายภาพถูกสร้างขึ้นมาทดแทนการสูญเสียไปของทุนธรรมชาติได้อย่างเพียงพอโดยอาศัยการพัฒนาทางเทคโนโลยี ส่วน การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบเข้มข้น ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า ทุนทางกายภาพใช้ทดแทนทุนธรรมชาติได้ยาก หรือ ใช้แทนกันไม่ได้เลย ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนนอกจากจะต้องไม่ทำให้ทุนทั้งหมดลดลงแล้ว ยังต้องรักษาทุนธรรมชาติไม่ให้ลดลงอีกด้วย

ในทางปฏิบัติแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเน้นไปในแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อน กล่าวคือ มีการนำเอาทุนทางธรรมชาติมาใช้ พร้อมๆ ไปกับการส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และ คุ่มค่า มีการออกนโยบายต่างๆ เพื่อเสริมสร้างการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น มาตรการประหยัดพลังงาน มาตรการการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมเพื่อนำเงินรายได้มาฟื้นฟู สร้างทุนทางกายภาพขึ้นมาทดแทนทุนทางธรรมชาติ และ พัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อลดการพึ่งพาทุนทางธรรมชาติ ส่วนแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบเข้มข้นแม้จะ

เป็นไปได้ยาก แต่ก็ได้ถูกนำมาใช้ในทางปฏิบัติเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 2011 ประเทศโบลิเวีย ได้ออกกฎหมาย “The Law of the Rights of Mother Earth” ซึ่งนับเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ให้สิทธิกับ “mother earth” ซึ่งมีความหมายรวมถึงระบบสิ่งมีชีวิตทั้งมนุษย์และธรรมชาติที่มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยกฎหมายได้ให้สิทธิในการมี “คุณภาพชีวิตที่ดี” กับ สิ่งมีชีวิต รวมไปถึง น้ำ และอากาศ⁴ ซึ่งมีความหมายว่าธรรมชาติก็มีสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์ที่จะไม่ถูกทำลาย

ในโลกปัจจุบันที่การค้าระหว่างประเทศเป็นตัวผลักดันสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงผลกระทบของการค้าต่อสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เรื่องการค้าเสรี และ สิ่งแวดล้อม

การค้าระหว่างประเทศจะส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตสีเขียวหรือไม่? เป็นคำถามที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในวงวิชาการในปัจจุบัน (World Trade Organization, 2011) เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างการค้าระหว่างประเทศ กับ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม มีความสลับซับซ้อน และ ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย และ สถาบัน ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะบ่งชี้ลงไปได้ว่าการค้าระหว่างประเทศเป็นตัวการที่ส่งผลกระทบในเชิงลบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจริงหรือไม่

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มีกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าวผ่านทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศที่ได้ระบุไว้ว่า การค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นจากความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าชนิดต่างๆ ของแต่ละประเทศ โดยประเทศต่างๆ จะส่งออกสินค้าที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ดังนั้น ประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แร่ธาตุ น้ำมันดิบ ฯ ก็จะมีต้นทุนที่ต่ำกว่าในการผลิต และ ส่งออกสินค้าที่มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสูงเช่นเดียวกัน ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มักจะมีรายได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าที่ “สกปรก” หรือ ก่อให้เกิดมลภาวะที่สูง เนื่องจากมีกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ต่ำทำให้ต้นทุนในการผลิตต่ำ ยิ่งไปกว่านั้นจากแนวคิดและหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เรียกว่า “Pollution heaven hypothesis” ยังพบว่า หน่วยผลิตในประเทศที่มีกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดจะย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีกฎเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดน้อยกว่า เพื่อประหยัดต้นทุนในการผลิต (Becker & Henderson, 2000; Eskeland & Harrison, 2003) เหตุผลเหล่านี้เองที่ทำให้การค้าระหว่างประเทศถูกมองว่าเป็นตัวการสำคัญในการทำลายสิ่งแวดล้อม

⁴สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2555 จาก http://en.wikipedia.org/wiki/Law_of_the_Rights_of_Mother_Earth

Copeland and Taylor (2004) ได้พัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบของการเปิดเสรีทางการค้าต่อสิ่งแวดล้อมให้เป็นระบบยิ่งขึ้น โดยแบ่งผลกระทบออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ผลกระทบด้านขนาด (Scale effect) การเปิดเสรีทางการค้า ทำให้เกิดการขยายตัวของผลผลิต และ นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น ส่งผลในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม
2. ผลกระทบด้านส่วนผสม (Composition effect) การเปิดเสรีทางการค้า ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ปรับเปลี่ยนส่วนผสมของผลผลิตของประเทศ โดยเน้นไปที่การผลิตสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ ดังนั้น ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจึงขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้าที่ประเทศนั้นๆ มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิต หากเป็นสินค้าที่ “สกปรก” การเปิดเสรีทางการค้าก็จะนำไปสู่ผลกระทบในเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม
3. ผลกระทบด้านเทคนิค (Technique effect) การเปิดเสรีทางการค้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปของเทคโนโลยีทางการผลิตที่ดีขึ้น เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น การเปิดเสรีทางการค้าทำให้ประเทศต่างๆ สามารถเข้าถึงสินค้า บริการ และ เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น ผู้ส่งออกสินค้าประเภทดังกล่าวจึงมีแรงจูงใจในการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น

จะเห็นได้ว่าในขณะที่ผลกระทบด้านขนาดส่งผลในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม ผลกระทบด้านเทคนิคกลับมีผลกระทบทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนผลกระทบด้านส่วนผสมก็ขึ้นอยู่กับความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของสินค้าที่แต่ละประเทศผลิต ดังนั้น การเปิดการค้าเสรีจะส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่นั้น จึงขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของผลกระทบทั้งสามชนิด

อีกมุมมองหนึ่งที่นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่าการค้าเสรีอาจจะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมได้ก็คือ แนวคิดเรื่อง “Environmental Kuznets Curve” ซึ่งระบุไว้ว่าระดับรายได้ กับ มลพิษ จะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะตัว U คว่ำ ซึ่งมีความหมายว่า ในช่วงที่ประเทศมีระดับรายได้ที่ต่ำ การพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และ ทำลายสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก แต่เมื่อประเทศได้พัฒนาไปสู่ระดับรายได้ที่สูงมากพอแล้ว ประเทศก็จะหันมาให้ความสำคัญกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นประกอบกับมีเทคโนโลยีในการผลิตที่ดีขึ้นและส่งผลให้มลพิษมีปริมาณที่ลดลง (Beckerman, 1992; Frankel & Rose, 2002; International Bank for Reconstruction and Development, 1992)

จากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักข้างต้นจะเห็นได้ว่าการค้าเสรีไม่จำเป็นที่จะต้องส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมเสมอไป และในบางกรณีอาจจะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมเสียด้วยซ้ำไป อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวยังมิได้ทำการพิจารณาถึงปัจจัยทางด้านสถาบัน เช่น กฎหมาย และ กรอบ

กติกาทางการค้าโดยเฉพาะอย่างยิ่ง WTO ที่อาจจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม หรือ เป็นอุปสรรค ในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ภายใต้การค้าระหว่างประเทศโดยเสรี

3.องค์การการค้าโลก กับ กติกาการค้าเสรี

ในปี ค.ศ. 1948 ประเทศ 23 ประเทศ นำโดยสหรัฐอเมริกาได้เข้าร่วมในความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (The General Agreement on Tariffs and Trade: GATT) เพื่อลดอุปสรรคทางการค้าทางด้านภาษีศุลกากรของสินค้าอุตสาหกรรมเป็นหลัก การเจรจาเพื่อลดภาษีศุลกากรได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามอุปสรรคทางการค้าในรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ใช่ภาษี กลับมีเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1995 ในการเจรจารอบอุรุกวัย ได้มีการจัดตั้งองค์การการค้าระหว่างประเทศ (WTO) โดยมีโครงสร้างทางสถาบันล้อเลียน GATT แต่ได้มีการขยายการเจรจาทางการค้าให้ครอบคลุมบริการ การลงทุน สินค้าเกษตร และ ทรัพย์สินทางปัญญา พร้อมทั้งทำข้อตกลงเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาท (Dispute Settlement Understanding: DSU) ขึ้น นอกจากนี้ยังได้บรรจุเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้เป็นเป้าหมายทั่วไปของการทำงานของ WTO ควบคู่ไปกับการค้าเสรีอีกด้วย การดำเนินการของ WTO จะอยู่ภายใต้ข้อตกลงในการจัดตั้ง WTO ข้อตกลงของ GATT และ ข้อตกลงย่อยอื่นๆ ซึ่งในข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญๆ ได้แก่ ความตกลงว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Agreement on Technical Barriers to Trade: TBT) ความตกลงว่าด้วยมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreements on Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS) และ GATT มาตรา 20 เป็นต้น

ภายใต้ WTO การค้าระหว่างประเทศภาคีสมาชิกจะต้องไม่จำกัดการนำเข้า (Quantitative Restriction) โดยไม่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการจำกัดปริมาณ (Quota) การห้าม (Ban) หรือ การใช้ใบอนุญาต (Licensing) และ จะต้องยึดหลักสำคัญ 2 หลัก คือ (1) หลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (Most-Favored Nation: MFN) และ (2) หลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment: NT) บนหลักของการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง ประเทศผู้นำเข้าจะต้องปฏิบัติต่อสินค้านำเข้าจากแต่ละประเทศ เช่น การจัดเก็บภาษีอย่างเท่าเทียมกัน หากสินค้านั้นเป็น “สินค้าที่เหมือนกัน” (like product) สำหรับ หลักการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ได้กำหนดให้ประเทศต่างๆ ต้องปฏิบัติต่อสินค้านำเข้า เช่นเดียวกับ “สินค้าที่เหมือนกัน” ภายในประเทศ

สำหรับการตีความหมายของคำว่า “สินค้าที่เหมือนกัน” นั้นจะไม่คำนึงถึงกระบวนการผลิตของสินค้า กล่าวคือ สินค้าสองชนิดจะถูกพิจารณาให้เป็นสินค้าที่เหมือนกัน แม้ว่าจะมีกระบวนการผลิต (Production and Process Methods: PPMs) ที่แตกต่างกัน ตราบใดที่กระบวนการผลิตมิได้ส่งผลต่อตัวสินค้าในขั้นสุดท้าย (non-product related PPMs) ยกตัวอย่างเช่น เฟอร์นิเจอร์ไม้ที่ผลิตจากไม้ที่ตัดจากป่าปลูกที่มีการจัดการ กับ เฟอร์นิเจอร์ไม้ที่ผลิตจากไม้ที่ตัดจากป่า ถือเป็นสินค้าที่

เหมือนกันแม้ว่าจะมีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ปัญหาการตีความเรื่อง “สินค้าที่เหมือนกัน” โดยไม่คำนึงถึงกระบวนการผลิตนี้เอง ที่มักจะทำให้การดำเนินมาตรการทางการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมขัดต่อกฎกติกาของ WTO ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

4.องค์การการค้าโลก กับ กติกาต้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างการค้าระหว่างประเทศ และ การรักษาสิ่งแวดล้อมมักจะเกิดขึ้นเมื่อมีการค้าขายสินค้าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สัตว์ หรือ พืชที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือ สินค้าที่อาจจะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม มนุษย์ สัตว์ และ พืช เช่น สารเคมีมีพิษ หรือ สินค้าที่ก่อให้เกิดมลพิษจากการผลิตสูง เป็นต้น การจำกัดการนำเข้าสินค้านี้กลายเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้ แต่หากมีการเลือกปฏิบัติในการจำกัดการนำเข้าจากประเทศใด ประเทศหนึ่ง ก็อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งกับหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการค้าระหว่างประเทศภายใต้ WTO จะต้องเป็นไปตามหลัก MFN และ NT แต่ก็มีข้อยกเว้นในบางกรณีที่อนุญาตให้ประเทศภาคีสมาชิกไม่ต้องปฏิบัติตามหลักทั้งสองได้ ซึ่งกรณีหนึ่งที่สามารณนำมาใช้เป็นเหตุผลในการงดเว้นการปฏิบัติตามหลัก MFN ก็คือ ประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยหากมีการอ้างประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นมาใช้ในการจำกัดการนำเข้า ประเทศภาคีสมาชิกที่ได้รับผลกระทบสามารถนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการระบข้อพิพาทได้ โดยในขั้นต้นจะมีคณะผู้พิจารณาข้อพิพาท (Panel) พิจารณาข้อพิพาทว่าขัดต่อกฎกติกาของ WTO หรือไม่ และสามารถอุทธรณ์คำตัดสินของคณะผู้พิจารณาข้อพิพาท ต่อ คณะผู้พิจารณาอุทธรณ์ (Appellate Body) ได้ โดยคำตัดสินของคณะผู้พิจารณาอุทธรณ์จะถือเป็นที่สุดและต้องยอมรับโดยไม่มีเงื่อนไข (unconditionally accepted) (Charnovitz, 2003)

สำหรับข้อตกลงที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้ใช้ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นเหตุผลในการจำกัดการนำเข้าก็คือ GATT มาตรา 20 ที่ได้ระบุข้อยกเว้นให้ประเทศสมาชิกสามารถดำเนินการจำกัดการนำเข้าได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นจะต้องไม่เลือกปฏิบัติกับประเทศต่างๆ “โดยอำเภอใจหรือ โดยไม่อาจอธิบายได้” (arbitrary or unjustifiable discrimination) ในกรณีที่

- 20 (b) เป็น มาตรการที่มีความจำเป็น เพื่อปกป้องชีวิต หรือ สุขภาพของ มนุษย์ สัตว์ และ พืช (necessary to protect human, animal or plant life or health)
- 20 (g) เป็น มาตรการที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป (relating to the conservation of exhaustible natural resource) หากมาตรการนั้นถูกนำมาใช้พร้อมกับการจำกัดการผลิตหรือการบริโภคภายในประเทศด้วยพร้อมๆ กัน

ความสำเร็จในการจำกัดการนำเข้าสินค้าด้วยเหตุผลทางด้านสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 20 ได้ถูกทดสอบในปี ค.ศ. 1991 ในข้อพิพาทเรื่อง ทุ่น-ปลาโลมา ระหว่างเม็กซิโกกับสหรัฐฯ ที่มาของข้อพิพาทดังกล่าวเกิดจากการที่สหรัฐฯ ต้องการอนุรักษ์ปลาโลมาที่ต้องเสียชีวิตจากการจับปลาทุ่นได้ทำการเปลี่ยนแปลง The Marine Mammal Protection Act (MMPA) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้น และ บังคับใช้ภายในประเทศ โดยห้ามการนำเข้าปลาทุ่นที่ถูกจับด้วยวิธีการจับที่เป็นอันตรายต่อปลาโลมา ทั้งนี้เพื่อเป็นการปกป้องชีวิตของปลาโลมาโดยอ้าง มาตรา 20 (b) อย่างไรก็ตาม ประเทศเม็กซิโกเห็นว่า การห้ามการนำเข้าดังกล่าว เป็นความพยายามของประเทศสหรัฐฯ ในการกีดกันทางการค้าเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมในประเทศของตน คณะกรรมการพิจารณาข้อพิพาทได้ตัดสินว่า การกระทำของสหรัฐฯ ไม่เข้าข่ายข้อยกเว้นตามมาตรา 20 แม้ว่ามาตรการดังกล่าวจะมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาสีงแวดล้อมก็ตาม เนื่องจากสหรัฐฯ พยายามบังคับใช้กฎหมายที่ตราขึ้นภายในประเทศแต่เพียงฝ่ายเดียวแล้วต้องการบังคับใช้กับประเทศอื่นด้วย ซึ่งอาจจะทำให้ประเทศอื่นๆ ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า ข้อพิพาทนี้เป็นตัวอย่างสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่ากฎกติกาของ WTO อาจจะบั่นทอนประสิทธิผลของการดำเนินนโยบายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผลการตัดสินดังกล่าวทำให้เกิดการต่อต้านจากกลุ่มอนุรักษ์เป็นอย่างมากจนมีการล้อเลียนชื่อ GATT ว่าย่อมาจาก “Guaranteeing A Toxic Tomorrow” (Charnovitz, 1992)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1998 ได้เกิดคดี กุ้ง-เต่า ที่ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของ WTO เกี่ยวกับการใช้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ข้อพิพาทนี้เกิดขึ้นระหว่างประเทศอินเดียและประเทศอื่นๆ กับประเทศสหรัฐฯ⁵ เมื่อสหรัฐฯ อาศัย The US Endanger Species Act of 1973 ขึ้นบัญชีรายชื่อเต่าทะเล 5 ชนิด ให้เป็นสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ และ กำหนดให้ชาวประมงสหรัฐฯ ที่จับกุ้ง ต้องใช้เครื่องมือคัดแยกเต่า (Turtle Excluder Devices: TEDs) และ สั่งห้ามการนำเข้ากุ้งจากประเทศที่ไม่ได้ใช้เครื่องมือแยกเต่า โดยอ้างว่ามาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการที่จำเป็นในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และ เต่าที่ถูกฆ่าเป็นสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์ภายใต้ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna (CITES) ในขั้นต้น คณะพิจารณาข้อพิพาท ได้ตัดสินว่าการห้ามการนำเข้าของสหรัฐฯ ไม่สอดคล้องกับข้อยกเว้น GATT มาตรา 20 เช่นเดียวกับคำตัดสินในคดี ทุ่น-ปลาโลมา อย่างไรก็ตาม คณะพิจารณาเรื่องอุทธรณ์ (The Appellate Body) มีความเห็นที่แตกต่างกันว่า มาตรการห้ามการนำเข้าของสหรัฐฯ เป็นสิ่งที่ทำได้และสอดคล้องกับข้อยกเว้นตามมาตรา 20(g) แม้ว่าเต่าที่ถูกฆ่าอาจจะไม่ได้อยู่ในน้ำของสหรัฐฯ และอยู่นอกเหนือเขตอำนาจกฎหมายของสหรัฐฯ แต่ว่าเต่ามีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังพิจารณาว่าเต่าเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป โดยอาศัยการตีความจากบทนำของ GATT ในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่เน้นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งรวมถึงสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต

⁵ อ้างจาก http://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis08_e.htm สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2554

อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกายังคงแพ้คดีนี้ เนื่องจาก การปฏิบัติของสหรัฐอเมริกา ไม่สอดคล้องกับ บทนำของ มาตรา 20 ที่ห้ามไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยอำเภอใจ หรือ โดยไม่อาจอธิบายได้ (arbitrary or unjustifiable discrimination) ทั้งนี้เนื่องจากสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค และ การเงินแก่ประเทศในแถบแคริบเบียนเป็นพิเศษ เพื่อเตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์ TEDs นอกจากนี้คณะพิจารณาเรื่องอุทธรณ์ยังได้กล่าวไว้ว่า

“we have not decided that the sovereign nations that are members of the WTO cannot adopt effective measures to protect endangered species, such as turtles. Clearly, they can and should”

ซึ่งตีความได้ว่าคณะพิจารณาเรื่องอุทธรณ์ สนับสนุนให้มีการใช้มาตรการที่มีในการปกป้องสิ่งมีชีวิตที่ใกล้จะสูญพันธุ์ได้โดยไม่ขัดต่อกฎของ WTO คดีกึ่ง-เต้านี้ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนมุมมองครั้งสำคัญเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติต่อสินค้านำเข้าที่มีความแตกต่างกันของสินค้าอันเกิดมาจากการบวนการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการผลิตที่ส่งผลกระทบในทางลบกับสิ่งแวดล้อมด้วยการอ้างข้อยกเว้นมาตรา 20 คำตัดสินในครั้งนี้ อาจจะเป็นเส้นทางไปสู่การอนุญาตให้มีการจัดเก็บภาษีนำเข้าจากสินค้าที่ผลิตด้วยวิธีการที่ “สกปรก” ในอัตราที่สูงกว่าสินค้าที่เหมือนกันแต่ผลิตด้วยวิธีการที่ “สะอาด” ซึ่งคงต้องรอดูกันต่อไปเมื่อมีข้อพิพาทแบบนี้เกิดขึ้นว่าจะมีการตีความในทางองเดียวกันหรือไม่

ในการใช้อ้างมาตรา 20 นอกจากการใช้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมจะต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติแล้ว มาตรการดังกล่าวจะต้องเป็น “มาตรการที่จำเป็น” อีกด้วย หากมีมาตรการอื่นที่สามารถทำได้และไม่เป็นการจำกัดทางการค้า ก็จะไม่สามารถอ้างมาตรา 20 ได้ ดังตัวอย่างกรณีข้อพิพาทระหว่างประเทศสหรัฐ กับ ประเทศไทย ในปี ค.ศ. 1990 ประเทศไทยได้สั่งห้ามการนำเข้าบุหรี่ยาสูบจากต่างประเทศ⁶ โดยอ้างข้อยกเว้นตามมาตรา 20 (b) ในเรื่องของการปกป้องสุขภาพของคนไทย โดยให้เหตุผลว่า สารเคมีและส่วนผสมอื่นๆ ที่อยู่ในบุหรี่ยาสูบของสหรัฐ ส่งผลเสียต่อสุขภาพมากกว่าบุหรี่ยาสูบที่ผลิตในประเทศไทย ในคดีนี้คณะพิจารณาข้อพิพาทเห็นว่า การสั่งห้ามนำเข้า ไม่สอดคล้องกับมาตรา 20(b) เนื่องจากการห้ามการนำเข้า *ไม่ใช่มาตรการที่จำเป็น* เพราะยังมีมาตรการอื่นๆ ที่ประเทศไทยสามารถนำมาใช้เพื่อป้องกันปัญหาเรื่องสุขภาพจากการสูบบุหรี่ เช่น การห้ามโฆษณาขายบุหรี่ยาสูบ เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้เป็นมาตรการที่ส่งผลกระทบทางการค้าน้อยกว่า

สำหรับคดีที่ถือว่าเป็นคดีแรกที่ประเทศสามารถอ้างข้อยกเว้นตามมาตรา 20 ได้สำเร็จคือ คดี Asbestos ที่แคนาดาฟ้องฝรั่งเศสต่อองค์การการค้าโลกที่ได้ออกกฎหมายห้ามมิให้มีการผลิตจำหน่าย นำเข้า แร่ใยหิน (Asbestos) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสุขภาพของผู้บริโภค ทั้ง

⁶ อ้างจาก http://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis03_e.htm สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555

คณะกรรมการผู้พิจารณาข้อพิพาท และ คณะพิจารณาเรื่องอุทธรณ์ ตัดสินว่ามาตรการของฝรั่งเศส แม้ว่าจะขัดกับหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติแต่ตกอยู่ภายใต้ข้อยกเว้นมาตรา 20

นอกจาก GATT มาตรา 20 ที่อนุญาตให้มีการใช้มาตรการจำกัดทางการค้าเพื่อผลประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีข้อตกลงที่สำคัญอีก 2 ข้อตกลงที่เกี่ยวข้อง คือ ข้อตกลงว่าด้วยมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreements on Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS) ที่อนุญาตให้ประเทศภาคีสมาชิกมีสิทธิในการใช้มาตรการทางการค้าเท่าที่จำเป็น เพื่อคุ้มครองสุขภาพอนามัยของมนุษย์ สัตว์ และ พืช โดยจะต้องอิงอยู่บนหลักฐานทางวิทยาศาสตร์โดยจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ เช่น การกำหนดมาตรฐานด้านสุขอนามัยพืช และ สัตว์ ของสินค้านำเข้า และ ข้อตกลงว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Agreement on Technical Barriers to Trade: TBT) เพื่อคุ้มครองชีวิตและสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ พืช และ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการป้องกันการหลอกลวงจากพฤติกรรมทางการตลาดของผู้ผลิตโดยการกำหนดให้ผู้ผลิตกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสินค้า ด้วยการปิดฉลาก หรือการปิดฉลากที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลรายละเอียดของสินค้าได้ ยกตัวอย่างเช่น การติดฉลาก GMOs หรือ การติดฉลากคาร์บอนฟุตพริ้นท์ (carbon footprint) เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้

กล่าวโดยสรุป ได้ว่ากฎกติกาของ WTO มีช่องทางให้ประเทศต่างๆ สามารถดำเนินนโยบายในการจำกัดทางการค้า หากประเทศนั้นเห็นว่าการค้าระหว่างประเทศส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยจะต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตามการตีความเรื่อง “สินค้าที่เหมือนกัน” ภายในกรอบของ WTO ที่ไม่พิจารณาถึงกระบวนการผลิต ดูเหมือนจะเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินนโยบายแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาโลกร้อน

5.การตีความ “สินค้าที่เหมือนกัน” กับ ปัญหาการรั่วไหลของคาร์บอน

ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในปัจจุบัน คือ ปัญหาโลกร้อน ประเทศต่างๆ ได้เข้าร่วมข้อตกลงพิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยกลุ่มประเทศในภาคผนวกที่ 1 มีพันธกรณีในการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกลงร้อยละ 5.5 จากปี ค.ศ. 1990 ภายในปี ค.ศ. 2012 ทั้งนี้ พิธีสารเกียวโตได้กำหนดให้ สามารถเลือกใช้เครื่องมือแบบต่างๆ ในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ได้แก่ (1) การซื้อขายใบอนุญาตในการปล่อยก๊าซเรือนกระจกระหว่างประเทศ (Emission Trading: ET) (2) การดำเนินการร่วม (Joint Implementation: JI) และ (3) กลไกการพัฒนาที่สะอาด (Clean Development Mechanism: CDM) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวแต่ละประเทศในกลุ่มภาคผนวก 1 อาจจำเป็นต้องดำเนินนโยบายต่างๆ ภายในประเทศควบคู่กันไปด้วย เช่น การให้เงินสนับสนุน การเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม ซึ่งนโยบายต่างๆ เหล่านี้ย่อม

ส่งผลให้ต้นทุนการผลิต และ ราคาสินค้าสูงขึ้นตามไป ผู้นำเข้าหันไปนำเข้าสินค้าที่มีราคาต่ำกว่าที่ผลิตในประเทศที่ไม่มีพันธกรณีในการลดการปล่อยก๊าซฯ หรือ อาจมีการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่ไม่มีพันธกรณี เช่นนี้แล้ว ความพยายามลดการปล่อยก๊าซฯ จากกลุ่มประเทศในภาคผนวก 1 ก็จะถูกชดเชยด้วยปริมาณก๊าซฯ ที่เพิ่มสูงขึ้นจากประเทศนอกภาคผนวก 1 ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า “การรั่วไหลของคาร์บอน” (carbon leakage)

จากปัญหาดังกล่าว จึงมีแนวคิดของการ “ปรับค่าคาร์บอนก่อนข้ามพรมแดน” (Border Carbon Adjustment: BCA) โดยให้มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมกับสินค้านำเข้าที่ถูกผลิตขึ้นจากประเทศที่ “สกปรก” ค่าธรรมเนียมนี้อาจจะอยู่ในรูปของภาษี หรือ การซื้อใบอนุญาตในการปล่อยก๊าซฯ เพื่อชดเชยความได้เปรียบทางด้านต้นทุนที่ต่ำกว่าอันเนื่องมาจากมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มงวดน้อยกว่า แนวคิดนี้ได้มีการนำเสนอเป็นร่างกฎหมายทั้งในประเทศสหรัฐฯ และ สหภาพยุโรป ร่างกฎหมายของสหรัฐฯ นั้นตกไปแล้ว ส่วนของสหภาพยุโรปก็ยังไม่มีการนำมาใช้จริงในทางปฏิบัติ สำหรับแนวทางคร่าวๆ ในการดำเนินนโยบาย BCA ของสหรัฐฯ ที่ได้มีการนำเสนอไว้ ก็คือ ผู้ส่งออกจากประเทศที่ “สกปรก” ซึ่งก็คือประเทศที่มีมาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อมไม่เทียบเท่ากับประเทศสหรัฐฯ จะต้องซื้อใบอนุญาตการปล่อยก๊าซคาร์บอนฯ (allowance) ก่อนนำเข้าประเทศสหรัฐฯ

ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่มองว่ามาตรการ BCA เป็นมาตรการที่ให้ผลดีหลายประการ เนื่องจากการเป็นการลดความได้เปรียบในการแข่งขันของสินค้านำเข้าจากประเทศกำลังพัฒนาที่มีข้อกำหนดในการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์น้อยกว่าประเทศตนเอง เป็นการบังคับให้ประเทศกำลังพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และ ยังเป็นเครื่องมือในการควบคุมปัญหาการรั่วไหลหรือการย้ายฐานการผลิตก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อีกด้วย สำหรับประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่เห็นว่าการใช้มาตรการดังกล่าวเป็นเพียงข้ออ้างในการกีดกันทางการค้า และ เป็นการผลักภาระความรับผิดชอบในปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกของประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยมองข้ามหลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน (Common but Differentiated Responsibilities)

อย่างไรก็ตามนโยบาย BCA อาจจะขัดต่อหลักปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้ความอนุเคราะห์ยิ่งเนื่องจากจะทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติต่อสินค้านำเข้าที่มีกระบวนการผลิตที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เฉพาะสินค้านำเข้าจากประเทศที่มีกระบวนการผลิตที่ “สกปรก” เท่านั้นที่จะต้องมีการปรับค่าคาร์บอนก่อนข้ามแดน

6.สินค้าบริการด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Goods and Services: EGS)

ทางออกหนึ่งในการบรรเทาความขัดแย้งกันระหว่างการค้าเสรี และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นข้อสรุปที่ได้จากการเจรจาทางการค้ารอบโดฮา คือ การเปิดเสรีทางการค้าสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการลดการกีดกันทางการค้าทั้งที่ใช้ภาษี และ ไม่ใช้ภาษี กับสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถช่วยส่งเสริมให้การค้าระหว่างประเทศมีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากประเทศต่างๆ จะสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อมได้ง่ายขึ้น ในราคาที่ถูกลง และ ส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะไม่ได้มีข้อตกลงกันถึงนิยามที่ชัดเจนของคำว่า “สินค้าสิ่งแวดล้อม” กลุ่มประเทศบางกลุ่ม เช่น APEC และ OECD ก็ได้เริ่มดำเนินการจัดทำรายการสินค้าสิ่งแวดล้อมเพื่อเตรียมการในการลดภาษีศุลกากรไปบ้างแล้ว (Steenblik, 2005a) ซึ่งสินค้าสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในรายการ ก็คือ สินค้าที่ใช้ในการป้องกันจำกัด หรือ บำบัด มลพิษด้านต่างๆ เป็นหลัก ซึ่งสินค้าเหล่านี้มักจะเป็นสินค้าที่ประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นผู้ส่งออกสุทธิ จึงคาดว่าจะได้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจจากการเปิดเสรี ส่วนประเทศกำลังพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำเข้าสุทธิแม้ว่าจะไม่ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่าใดนัก แต่ก็ได้ประโยชน์จากการเข้าถึงสินค้าสิ่งแวดล้อมในราคาที่ถูกลง (Steenblik, 2005b)

อย่างไรก็ตามการเปิดเสรีทางการค้าสินค้าและบริการด้านสิ่งแวดล้อมก็ยังคงมีความซับซ้อนอยู่หลายประเด็นด้วยกัน เริ่มต้นจากคำจำกัดความคำว่าสินค้าสิ่งแวดล้อมนั้น จะอนุญาตให้มีการตีความรวมไปถึงสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmentally Preferable Products: EPPs) ที่มาจากกระบวนการผลิต (Production and Process Methods: PPMs) ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วยหรือไม่ หากเป็นเช่นนั้นการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรต่อสินค้าที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่า แม้ว่าสินค้านั้นจะเหมือนกันก็ตาม ก็อาจจะทำให้ขัดกับกฎกติกาของ WTO ในเรื่องของหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติก็เป็นได้ และถึงแม้ว่า WTO จะอนุญาตให้มีการจัดเก็บภาษีที่แตกต่างกันบนพื้นฐานของวิธีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ก็จำเป็นที่จะต้องมีการตรวจสอบสินค้าเพื่อให้ทราบว่าสินค้าใดเป็นสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เจ้าหน้าที่ศุลกากรสามารถระบุพิกัดภาษีได้ถูกต้อง นอกจากนี้แล้วระบบพิกัดภาษีศุลกากรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันอาจจะไม่ได้มีการแยกชนิดของสินค้าสิ่งแวดล้อมไว้อย่างละเอียดเพียงพอ การลดภาษีตามพิกัดศุลกากรที่มีอยู่ในปัจจุบันจะทำให้สินค้าชนิดอื่นๆ ที่รวมอยู่ในพิกัดศุลกากรเดียวกันได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีไปด้วย

ประเด็นความยุ่งยากอีกประเด็นหนึ่งก็คือ สินค้าชนิดหนึ่งๆ สามารถนำไปใช้งานได้หลายประเภท (multiple use) ทั้งที่ช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อม และ ไม่ได้ช่วยรักษาสีสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น ปัมป์น้ำ สามารถนำไปใช้ในกระบวนการบำบัดน้ำเสีย หรือ ถูกนำไปใช้ในการสูบน้ำเสียออกจากโรงงานสูบน้ำ ได้ด้วยเช่นกัน ในกรณีเช่นนี้จะมีหลักเกณฑ์ในการกำหนดได้อย่างไรว่าสินค้าที่

นำเข้านั้นเป็นสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม แนวทางที่มีการเสนอกันก็คือ สินค้าที่ใช้งานได้หลายประเภท จะต้องเป็นสินค้าที่ใช้ในด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าการใช้งานเพื่อประโยชน์อื่นๆ อีกหนทางหนึ่งที่ถูกเสนอเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวก็คือ แทนที่จะมีการเสนอรายการสินค้าสิ่งแวดล้อมเป็นรายรายการ (list approach) ให้เป็นรายโครงการ (Project Approach) เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม แล้วให้สิทธิพิเศษทางภาษีต่อสินค้านำเข้าภายใต้โครงการสิ่งแวดล้อมที่เสนอมานี้ (Cosbey, Aguilar, Ashton, & Ponte, 2010)

สำหรับประเทศไทยได้มีการเตรียมการจัดทำรายการสินค้าสิ่งแวดล้อมในภาคอุตสาหกรรม แล้วซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 พิกัด ดังนี้คือ (1) 842121 เครื่องจักร และ อุปกรณ์สำหรับกรองน้ำ หรือ ทำให้น้ำบริสุทธิ์ (2) พิกัด 842139.90 เครื่องจักรและเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้กรองก๊าซหรือทำให้ก๊าซบริสุทธิ์ (3) พิกัด 850231 ชุดเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขับเคลื่อนด้วยกำลังลม และ (4) พิกัด 960310 ไม้กวาด และแปรงที่ประกอบด้วยกิ่งหรือก้านไม้หรือวัตถุอื่นๆ ที่ได้จากพืช อย่างไรก็ตามก็ดียังไม่มีความชัดเจนว่าประเทศไทยจะได้ประโยชน์มากมายเพียงใดจากการให้สิทธิพิเศษทางภาษีสับกับสินค้านี้

7.สู่ WTO สีเขียว

จากข้อเท็จจริงที่กล่าวไปแล้วจะเห็นได้ว่า WTO มีเป้าหมายหลักในการส่งเสริมการค้าเสรีควบคู่ไปกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีช่องทางให้ประเทศภาคีสมาชิกต่างๆ สามารถดำเนินนโยบายในการจำกัดทางการค้า หากประเทศนั้นเห็นว่าการค้าระหว่างประเทศส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตามก็ดียังคงมีกฎกติกาภายใต้ WTO ที่เป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีประเด็นต่างๆ ที่อาจจะต้องปรับเปลี่ยน มีดังต่อไปนี้คือ

1. WTO ไม่อนุญาตให้มีการเลือกปฏิบัติบนพื้นฐานของวิธีการผลิตที่แตกต่างกันแต่ไม่ส่งผลต่อสินค้าขั้นสุดท้าย (non-PPMs)

การตีความคำว่า “สินค้าที่เหมือนกัน” จึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่ควรจะต้องมีการพิจารณาแก้ไขเพื่อให้การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับนานาชาติ เช่น ปัญหาโลกร้อน มีประสิทธิภาพ และไม่ถูกบั่นทอนจากปัญหาการรั่วไหลของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์อันเนื่องมาจากความเข้มงวดของมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมการค้าสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจากกระบวนการผลิตได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามก็ดี ต้นทุนที่ตามมา ก็คือจะต้องมีระบบการตรวจสอบที่มาของสินค้าซึ่งอาจจะกลายเป็นอุปสรรคทางการค้าในที่สุด

2. WTO อาจจะไม่อนุญาต ให้มีการออกกฎหมายภายในประเทศเพื่อการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่นอกเหนืออาณาเขตประเทศของตน

ตัวอย่างของคดี ทุนา-โลมา ที่คณะกรรมการพิจารณาข้อพิพาทตัดสินให้สหรัฐ ผิด จากการห้ามนำเข้าปลาทุนาเพื่อรักษาชีวิตของโลมา บนเหตุผลของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา 20 เนื่องจากสหรัฐ ตรากฎหมายภายในประเทศเพียงฝ่ายเดียว และ บังคับใช้กับต่างประเทศ อย่างไรก็ตามมุมมองของ WTO ในเรื่องนี้ได้เปลี่ยนไปในข้อพิพาทกรณี กุ้ง-เต่า ที่คณะกรรมการอุทธรณ์มีความเห็นว่าประเทศสมาชิกสามารถออกกฎหมายเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ และมีนัยที่สำคัญว่า WTO ยอมรับให้มีการจำกัดการนำเข้าบนพื้นฐานของกระบวนการผลิตที่แตกต่างกันเป็นครั้งแรก อย่างไรก็ตามคงต้องรอดูว่า WTO จะยึดหลักนี้ในการพิจารณาคดีข้อพิพาทในครั้งต่อไปหรือไม่

ทางออกหนึ่งของการป้องกันข้อพิพาททางการค้าจากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ก็คือการเจรจาทำข้อตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม แทนที่จะมีการออกกฎหมายเพียงฝ่ายเดียว ยกตัวอย่างเช่นในกรณีของ Montreal Protocol ที่ประสบความสำเร็จในการห้ามซื้อขายสารเคมีที่ก่อให้เกิดการทำลายโอโซนในชั้นบรรยากาศ หรือ สินค้าที่ใช้สารเคมีดังกล่าว เป็นต้น

3. กฎของ WTO อาจจะขัดแย้งกับความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม (Multilateral Environmental Agreements: MEAs)

ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ มีการทำข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งความตกลงเหล่านี้ อาจจะมีการระบุเรื่องการจำกัด หรือ ห้ามซื้อขายสินค้าบางชนิด ตัวอย่างเช่น Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) ที่เป็นข้อตกลงห้ามทำการซื้อขายสัตว์ และ พืชที่อยู่ในบัญชีใกล้จะสูญพันธุ์ ในกรณีนี้การห้ามการซื้อขายไม่ขัดต่อหลัก MFN เนื่องจากไม่มีการเลือกปฏิบัติในการห้ามซื้อขายสินค้านี้จากทุกประเทศ อย่างไรก็ตามในบางกรณี MEAs อาจจะขัดกับกฎกติกาของ WTO ตัวอย่างเช่น Basel Convention on the control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal (Basel) ที่มีการควบคุมการเคลื่อนย้ายสินค้าที่เป็นพิษระหว่างกลุ่มประเทศบางประเทศเท่านั้น แต่ไม่มีการควบคุมการเคลื่อนย้ายในบางกลุ่มประเทศ และอาจจะกลายเป็นข้อพิพาทต่อหลัก MFN ได้ ส่วนในกรณีของพิธีสารเกียวโต และ UNFCCC นั้นมีเป้าหมายที่สอดคล้องไปทางเดียวกับ WTO กล่าวคือ การดำเนินนโยบายเพื่อต่อสู้กับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะต้องไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ โดยไม่สามารถอธิบายได้ หรือ เป็นการกีดกันทางการค้าแบบแฝง

ประเทศในสหภาพยุโรปพยายามผลักดันให้มีการยอมรับว่ามาตรการทางการค้าที่เกิดจากข้อตกลงด้านพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อม จะต้องไม่ถือว่าขัดต่อกฎกติกาของ WTO โดยอัตโนมัติ

(Oxley, 2001) ซึ่งผู้ที่คัดค้านในเรื่องนี้มีความเห็นว่าแนวทางที่สหภาพยุโรปเสนอจะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้ข้ออ้างทางด้านสิ่งแวดล้อมในการกีดกันทางการค้าเพิ่มมากขึ้น (Khor, 2002) เช่นเดียวกัน Bhagwati and Mavroidis (2007) สนับสนุนให้มีการจัดเก็บภาษีคาร์บอนจากสินค้านำเข้าจากประเทศที่ไม่ได้เข้าร่วมพิธีสารเกียวโตโดยไม่ถือว่าขัดต่อ WTO อย่างไรก็ดีตามในทางการเมืองคงมีความเป็นไปได้ยากเพราะว่าประเทศสหรัฐฯ จะได้รับผลกระทบอย่างมากเนื่องจากไม่ได้เข้าร่วมพิธีสารเกียวโต

8.บทสรุป

การค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันถูกตีกรอบด้วยกฎกติกาที่เป็นระบบของ WTO ที่มีเป้าหมายในการส่งเสริมการค้าเสรีที่เป็นธรรม แต่เมื่อใดก็ตามที่การค้าเสรีส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กฎของ WTO อนุญาตให้ใช้เหตุผลในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม ในการจำกัดการค้าเสรี ผ่านระบบการระงับข้อพิพาท แม้ว่า WTO จะมีเป้าหมายหลักในการเปิดเสรีทางการค้า และ การรักษาสิ่งแวดล้อม การให้น้ำหนักความสำคัญต่อเป้าหมายทั้งสอง ได้เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความรุนแรงของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และ ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนส่งผลให้ WTO ให้น้ำหนักความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นในการตัดสินข้อพิพาททางการค้า อย่างไรก็ตามการไม่อนุญาตให้มีการเลือกปฏิบัติต่อสินค้าที่มีความแตกต่างกันจากกระบวนการผลิต ดูเหมือนจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการดำเนินนโยบายแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การปรับค่าคาร์บอนก่อนข้ามพรมแดน และ การเปิดเสรีการค้าสินค้าและบริการสิ่งแวดล้อม

สำหรับประเทศไทยแล้วในปัจจุบันยังคงมุ่งเน้นในเรื่องของการค้าเสรีมากกว่าการให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนทางการค้าต่อ GDP ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สภาพแวดล้อม และการตัดไม้ทำลายป่าที่เพิ่มมากขึ้น รัฐบาลขาดนโยบายในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน แม้ว่าจะมีการจัดทำร่างพระราชบัญญัติมาตรการทางการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังไม่มีให้นำมาปฏิบัติใช้ และคงเป็นไปได้ยากในทางการเมือง ภาคเอกชนที่มีความสามารถในการผลิตที่รักษาสิ่งแวดล้อมดำเนินการกันเอง โดยขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ อย่างไรก็ตามหากรัฐบาลจะหันมาให้ความสนใจกับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมควรเริ่มต้นจากมาตรการในการสนับสนุนเสียก่อน เช่น การให้การสนับสนุนเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังเพื่อขยายโอกาสทางการค้าใหม่ๆ ในตลาดต่างประเทศที่มีความต้องการสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยหากมีการพิจารณาความแตกต่างกันของสินค้าโดยคำนึงถึงเรื่องกระบวนการผลิต สำหรับการใช้อนุมาตรการทางด้านภาษีแน่นอนว่าจะต้องได้รับการต่อต้านจากผู้ผลิตที่สูญเสียความสามารถทางการแข่งขัน และ ผู้บริโภคที่

ได้รับผลกระทบจากราคาสินค้าที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตามก็ดีหากรัฐบาลมีเป้าหมายเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง มาตรการทางภาษีก็อาจจะจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

ประเด็นข้อถกเถียงระหว่างการค้ากับสิ่งแวดล้อมจะยังคงดำเนินต่อไป แต่ในท้ายที่สุดแล้วปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น จะส่งผลให้กระแสของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถเอาชนะกระแสของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ในที่สุด เมื่อนั้นการต่อต้านการดำเนินมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าเสรีก็จะลดน้อยลง ก็ได้แต่หวังว่า “เมื่อนั้น” จะไม่มาถึงในเวลาที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมจนถึงจุดที่ไม่สามารถแก้ไขได้

เอกสารอ้างอิง

- Becker, R., & Henderson, V. (2000). **Effects of Air Quality Regulation on in Polluting Industries.** *Journal of Polictical Economy*(180), 379-421.
- Beckerman, W. (1992). **Economic Growth and the Enviroment: Whose Growth? Whose Enviroment?** *World Development*, 20, 481-489.
- Bhagwati, J., & Mavroidis, P. C. (2007). **Is action against US exports for failure to sign Kyoto Protocol WTO-legal?** *World Trade Review*, 6(02), 299-310.
- Brundtland, G. H. (1987). **The Brundtland Report. Our Common Future.** New York: United Nations.
- Charnovitz, S. (1992). **Environmental and Labor Standards in Trade.** *The World Economy*, 15.
- Charnovitz, S. (2003). *Trade and Cliimate: Potential Conflict and Synergies.* Working Draft. Pew Center of Global Climate Change.
- Cosbey, A., Aguilar, S., Ashton, M., & Ponte, S. (2010). **Environmental Goods and Services Negotiations at the WTO: Lessons from Multilateral Environmental Agreements and Ecolabels for Breaking the Impasse** *Trade, Investment and Climate Change Series*: International Institute for Sustainable Development.
- Eskeland, G. A., & Harrison, A. E. (2003). **Moving to Greener Pastures? Multinationals and the Pollution Haven Hypothesis.** *Journal of Development Economics*, 70, 1-23.
- FAO. (2011). **State of the World's Forests 2011.** Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Frankel, J. A., & Rose, A. K. (2002). **Is Trade Good or Bad for the Environment? Sorting Out the Causality.** *The Review of Economics and Statistics*, 87(1), 85-91.

- International Bank for Reconstruction and Development. (1992). **World Development Report 1992: Development and the Environment**. New York: IBRD.
- Khor, M. (2002). **The WTO, the Post-Doha Agenda and the Future of the Trade System**: A seminar paper on WTO held at the annual meeting of the Asian Development Bank in Shanghai.
- OECD. (2011). **Towards Green Growth: A Summary for Policy Makers**: OECD.
- Oxley, A. (2001). **WTO and the Environment**. Retrieved from The Australian APEC Study Centre website: <http://www.apec.org.au/docs/oxley2001.pdf>
- Rose, A. K. (2007). **Do We Really Know That the WTO Increases Trade?** *The American Economic Review*, 97(5), 2019-2025.
- Steenblik, R. (2005a). **Environmental Goods: A Comparison of the APEC and OECD Lists**. *OECD Trade and Environment Working Paper*, No. 2005-05.
- Steenblik, R. (2005b). **Liberalising Trade in "Environmental Goods": Some Practical Considerations**. *OECD Trade and Environment Working Paper*, No. 2005-05.
- Turner, Pearce, D., & Bateman, I. (1994). *Environmental economics : an elementary introduction*: Harvester Wheatsheaf.
- World Trade Organization. (2011). **World Trade Report 2011 The WTO and Preferential Trade Agreements**: From Co-existence to Coherence. Geneva: WTO.

ภาคผนวก 3

รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ

ภาคผนวก 3

รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ

รายชื่อคณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการฯ

ตัวแทนภาครัฐ

1. คุณลดาวัลย์ คำภา รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2. คุณรัชนี เอมะรุจิ รองอธิบดีกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
3. คุณสุพัตรา ศรีไมตรีพิทักษ์ รองอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ
4. ดร.อัมภาพร ไกรพานนท์ ผู้อำนวยการสำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. ดร.รวีวรรณ ภูริเดช ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตัวแทนภาคเอกชน

6. ดร.ขวัญฤดี โชติชนาทวิวงศ์ รองผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและผู้แทนคณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย

ตัวแทนภาคองค์กรพัฒนาเอกชน

7. ดร.สรณรัชฎ์ กาญจนะวณิชย์ เลขาธิการมูลนิธิโลกสีเขียว
8. คุณจักรชัย โฉมทองดี โครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (FOCUS) และคณะทำงานเพื่อโลกเย็นที่เป็นธรรม
9. ดร. สมฤดี นิโครวัฒน์ยั้ง ผู้ำนวยการอาวุโส สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

ตัวแทนสื่อมวลชน

10. คุณวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ รองผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ TPBS และผู้แทนชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อม